LIV
G
29

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
LIV
G
29
NAPOLI

SARMATIÆ EVROPEÆ DESCRIptio, quæ Regnum Poloniæ, Lituaniam, Samogitiam, Ruſsiam, Maſouiam, Pruſsiam, Pomeraniam, Liuoniam, & Moſchouiæ, Tartariæq; partem complectitur.

Alexandri Gwagnini Veronenſis, Equitis Aurati, peditumq; præfecti, diligentia conſcriptæ.

Typis Matthiæ Wirzbietæ.

NAPOLI

Insigne Regni Poloniæ.

VNguibus arripiens hostem rostroq; minaci,
Ista Iouis volucris pectore sternit humi.
At rursum innocuas pascit sine cæde volucres,
Quæ sese obseruant, officiisq; colunt.
Regibus est auium, Rex nobile Stemma Polonis,
Illius vt mores, ingeniumq; ferunt.
Nam belli atq; togæ simili ratione gubernant
Tempora, & his rebus conuenicnte modo.
Hostis enim Regnum quoties inuadit eorum,
Hunc toties armis conficiuntq; nece.
Agmina cum Geticis turmis, tot fusa Scytarum,
Hoc, Valachi, Mosci, Prussia victa, docent.
At sibi subiectos in libertate tuentur,
Quirsq; Pater Patriæ dicitur inde suæ.

SERENISSIMO AC POTENTISSIMO PRINCIPI STEPHANO, DEI GRATIA POLONIÆ REGI, MAGNO DVCI LITVANIÆ, RVSSIÆ, Prussiæ, Masouiæ, Samogitiæ, Kioniæ, Volhiniæ, Pomeraniæ, Liuoniæ, ac vniuersæ Sarmatiæ Europeæ, Monarchæ Dominoq; &c. necnon Transsyluaniæ Domino.

VM IAM ANNOS COMPLVRES inistis regionibus versarer, operamq; meam qualemcunq; in re militari, huic Reipub: præstarem, Stephane Rex Sereniſsime, cum sæpè alias, tum maxime Lithwania armis belloq; à magno Moschorum Duce infesta & oppressa. Vbi ego arci Vitebsko præfectus eram, quod munus iniunctum qua potui industria, peregi, sicut & data mea fides, & Reipub. dignitas, & loci ipsius necessitas (est enim arx Moschis contermina) postulare videbatur, longa tandem consuetudine, linguam, mores, leges Polonorum edoctus sum, situmq; regionum totius Sarmatiæ Europeæ cum magna ex parte propria experientia exploratum habui, & sæpissimè subiecì oculis meis. Quare nactus ego occasionem temporis, dum à duro Marte respirarem, quedam scitu non indigna de moribus, legibus, initio, incremento, rebus gestis imperij Polonici, populorumq; Sarmatiam incolentium, denicq; de situ, dispositioneq; regionum earū omnium, quas in se Sarmatiæ orbis complexus est, militari stilo cōscribere non dubitaui. Hoc enim pacto, maiorem animi mei affectū Reipub: huic nobilissimæ testari non possem: quam si pro eius gloria, ne dicam salute, non modo si res & vsus postulauerit, vitam, qua nihil est, nec esse potest post animæ salutem, hominum charius, profunderem, sed etiam eandem, si modo per ingenij vires liceat, etsi hinc quidpiam ad eius dignitatem accedere queat, ornarem, laudesq; eius celebrarem. Nam si patrio solo quod me genuit & conspectu huius splendidissimæ lucis ornauit, plurimum natura debeo, profecto, & huic Reipub: quæ supra naturæ dona, plurimum mihi adiecit, vtilitatis, dignitatis, & ornamenti, quæ me aduenam in suum recepit gremium, receptum complexa est, complexumq; ciuem

ſuum agnoſcit, tantum vt debeam neceſſe eſt, quantum nemo alius ſuæ patriæ ſe debere profiteri poteſt,& profecto licet multi ſint ſingularis & immenſæ, in eam pietatis ac fidei, concedam tamen nemini, in adeundis pro eius gloria, forti & conſtanti animo, omnibus periculis, ſi non tanta cum gloria & vtilitate,quantam cæteros poſſe ei ſuis periculis præſtare facile patior, tamen animi affectu,& propenſiſsima voluntate, vinci me à quoquam nunquam concedam.
Idq; cum ſemper præſtare volo, tum & nunc his meis commentariis, quibus Sarmatiæ Europeæ nomen indidi, huiuſce animi erga eam mei, minime obſcuram ſignificationem declarare volui. Verum quo patrono lucem cognoſcere deberet cum non ſatis mihi conſtaret, præſertim cum in ea nuncupanda, id ſpectandum eſſe exiſtimarem, quod ſpectari à ſapientiſsimis quibuſcunque ſolet,labores non ſine ſummo iudicio,ita nuncupantibus, vt & his quibus offerantur, conuenientiſsimi ſint, eoſq; delectent, & ipſi apud eos amorem mereantur, gratiamq; referant, male enim collati labores & munera, tam pereunt quam quod maximè. Ecce tandem ſeſe offert Sereniſsima Maieſtas tua,cui iure hic meus qualiſcunque debetur labor, nam & ab homine militari profectus, tibi potiſsimum, qui ab ineunte ætate, arti militari operam dediſti: & gradatim ob tuam virtutem bellicam in magnum honorum faſtigium conſcendiſti, iure optimo conſecrari debuit, & de rebus Sarmatiæ conſcriptus,tibi non inutilis & non iniucundus fore viſus eſt,tum quod diuina prouidentia Sarmatiæ conſtitutus es Monarcha, tum quod hoc gubernaculum tibi oblatum non leuem difficultatem cum moleſtia coniunctã faceſſere videtur, maximè cum in eo ſit tanta perturbatio,tanta varietas nationum, linguarum, legum, morum, & aliarum rerum, vt ad ea omnia rectè componenda, ſapientia virtuteq; ſumma,qua es à Deo Opt: Maxi: abunde ornatus & inſtructus, opus ſit.
At noſtra hæc Sarmatia, quam meis ſumptibus ſub prælum mittere curaui, tuoq; nomini Auguſtiſsimo conſecratam eſſe volui,magna ex parte te ea difficultate leuare,& ab hac moleſtia vindicare poteſt, cognoſces enim ex ea ſubditorum tuorum mores, ac ſtudia diuerſa, quæ nonniſi longo tempore diuturnaq; conuerſatione cognoſci poſſent. Inferes tandem oculos in Regiones tuas ampliſsimas atq; quibus hæ abundent, quibus egeant animaduertes: municipiorum, arciumq;, ſitum, diſpoſitionem, & ſi aliqua munitione, &

propugna-

propugnaculis, ad propulsandos hostium veloces ac feroces incursus desiderent, considerabis. Insuper exploratas habebis vicinas Regiones, ac vicinarum tam Christiani, quam barbari nominis gentium, mores, religionem, & in rebus gerendis denique consuetudines, cognosces. Ex quibus aliarum tu studia in se tuo candore & beneuolentia conuertere debes, aliarum verò, superbas ferocientesq; vires, ad effrenatam insolentiam, si modo saluam & integram tuam gloriam, simul ac imperium hoc conseruare vis, vt armis retundas necesse est, talemq; te eis præbeas, qualem te esse eorum animi & mores exposcent. Ne autem parum emolumenti, adferre tibi posse, hanc tuarum Regionum cognitionem putes, ô Rex, scias sane optimè minus apte illum Monarcham dici, cui mores, consuetudo ac facies tota suæ Monarchiæ cognita non fuerit, & qui eam mente non intueatur, nec in oculis circumferat suis. Neq; fœliciter illum posse bellum in illis locis exercere vnquam, quorum situm cognitum non habeat. Hinc illud est, quod à sapientibus quibusque præcipitur, principibus viris, longinquam necessariam esse peregrinationem, illosq; demum fœlices rerumq; gerendarum non ignaros esse, qui mores multorum hominum ac vrbes considerarunt, sin minus verò tutè longius euagari, & à Patria diutius aberrare propter varia pericula possunt: tamen ne tanto bono fraudentur, tabulis Geographicis, & Cosmograficis à prudentissimis hominibus prouisum est, vt ea quæ oculis subijcere nequeunt, saltem animo & cogitatione complectantur, & cum hoste in ignotis regionibus decertaturi, ex tabulis ea cognoscant, quæ nulla alia ratione tam facile cognosci possent. Quare & Alexander Macedo, qui virtute & rebus gestis magni nomen meruit, conserturus manum cum hoste in loco ignoto, prius eum sibi in tabula depingi voluit, vt ita ex eius consideratione cognosceret, quid sibi cauendum, quid adoriendum esset. Et Romani Imperatores totius domitores orbis, pugnaturi in aliqua Regione, antequam bellum decerneretur, prius pictam intuiti sunt, quod & ingruente Gallico tumultu fecisse eos, Italiamq; pictam præbuisse, testis est Varro. Idem alij multi clarissimi Imperatores non sine summo nominis sui splendore, & in rebus gerendis fœlici ac prospero successu fecere, quos ego, miles, apud te Imperatorẽ strcuũ recẽsẽdos minimè puto. Id vnũ dico, te posse hic Regionũ sitũ, legesq;, & mores gẽtiũ, animo perlustrare,

tam tuo Imperio subiectarum, quam externarum, illarum præcipuè cum quibus tibi res aliquando futura sit, vtpote Moschouitarum mores, expeditionesq; domesticas ac bellicas, ac ditiones amplissimas, tum Tartarorum hordas siue nationes campestrium potentissimas. Imprimis verò originem, incrementum Imperij Polonorum, vitas Principum, prælia, disciplinas, studioscè & explicatè descripta considerabis, & quomodo illi Herculei Sarmatæ, quorum tu successor es, has sedes non sine sudore & sanguine occupauerint, quid ille, quid item alij ab alijs prognati, alius post alium, tam in toga quam in armis gesserint. Videbis illos non vt barbaros, sed clarissimos & Regia dignitate ornatos Imperatores, suis rebus præclarè gestis Hæroum qui admiratione toti orbi fuere nomen, & gloriam adæquasse. Nam sæpius non modo pro salute patriæ, sed etiam totius Europæ, alijs Regnis interim (proch dolor) domesticis & ciuilibus armis sese mutuo infestantibus, immani ferocitati hostis communis sese opposuerunt, eiusq; impetum effrenatissimum armis retuderunt, non dico quoties illi Tartarorum influentes, in Europam copias repressserunt, semper enim & assiduè in excubijs aduersus eos fuere, non commemoro sæpius victas, & profligatas ab eis Turcicas legiones, non Moschorum exercitus cæsos, non alios tam patriæ, quam toti Europæ infestos hostes, victos, sub iugum missos, & aut ad colendam perpetuam pacem, & amicitiam, aut ad tributa persoluenda compulsos, quæ illorum fama cum per totum orbem increbresceret, vicinas gentes permouit, vt pleræq; earum à Tyrannis oppressæ, hos solos putarent dignissimos, quorum fidei ac patrocinio fortunas, libertatem, ac denicq; salutem tuto committere possent. Testatur id Bohemia, quæ periculosissimis temporibus Regibus Polonis, toties sese vltro submisit: Fatetur & Vngariæ nobilissimum, & verè olim aureum Regnum, quod sua sceptra & fasces ad Reges Polonos detulit, & à sua ceruice, sæpius eorum armis, reiectam fuisse fœrocem Turcicam securim agnoscit. Prædicat idipsum Silesia, Morauia, Walachia cum sua Moldauia, & aliæ Christianæ gentes, quibus iura indixerunt fœliciss imè Poloni, non cõmemoro quam multoties rem Christianam, contra Turcas acie & milite iuuerit Polonus. Silentio prætereo, sæpius à vicinis contra seditiosorum ciuium conspirationem, à Polono impetratum patrocinium: ne plura dicam, tanta illis Hæroibus inerat moderatio,

deratio, virtus, & tantus tamq; excellens animus, vt & parcere subiectis, & debellare superbos optime nossent, & sæpius ad se delata imperia repudianda, sæpius eadem sibi infesta, armis moderanda & comprimenda esse putarent, vt ita non imperandi libidine, sed gloriæ & immortalitatis studio, quicquid agerent, agere viderentur. Cognoscis hic Lechos & Lituanos fortissimos, qui sanguine suo Sarmatiam hanc posteris amplissimam reddiderunt patriam, superiorum enim eius gentis Principum famæ fortuna inuidit, ita vt nullæ res eorum ad nostram memoriam deuenerint.

Videbis demum Cracos industrios armis & pace, Piastos strenuos, Leschones bellicosos ac sobrios, Boleslaos fortes & in rebus gerendis promptissimos, è quorum longo ordine Boleslaum retorti oris alterum Herculem: cuius virtus in latissima Sarmatia contineri, nec altissimis montibus ac præuasto mari concludi potuit, ille enim stre nuè gestis in Sarmatia rebus, & domita Morauia, Bohemia, Roxolania, Pomerania, Henrico Romanorum Imperatore, fines Poloniæ infestante, pulso ac profligato, & plus quam quadragies fœlicissimè cum hoste collatis signis, eadem signa in Daniam vsque forti et prompta manu intulit, ibiq; impressis Polonæ virtutis vestigiis, Regibus illius Regni tributo impositio, domum fœlix redijt. Cognoscis Casimiros Reges pios & iustos, religionisq; amantissimos, tandem Wladislaos Turcarum horrendas pestes et acerbissima fata. Iagielones magnanimos, Sceptra Regnorum vltro sese offerentium: Bohemiæ, Vngariæ, Suetiæ, Daniæ, Noruegiæ, Gothlandiæ repudiantes, infesta autem reprimentes, vim vi, arma armis, à capite, à fortunis, saluteq; suorum propulsantes. Hi legibus, religione, pulcherrimarum artium cognitione, domesticam disciplinam cum militari cumularunt, Lituaniam Ducatum nobilissimum cum Regno coniunxerunt, Samogitiam et alias gentes immanissimas, ab illa barbara fœritate et impietate gentili, ad humanitatem, et veram cognitionem Dei reuocarunt. His colla sua dedit vincienda, Moldauus, præbuit ex se triumphos Germanus, miseras Prutenus porrexit manus, procubuit ad pedes Liuo, Moschus se victum sæpe professus est, sæpiusq; succubuerunt in acie Scytæ. Et hic est ordo ac series præcipuorum in hac Republica Principũ, quorum nomine et gloria perpetua in terris recolitur, cum summa quadam veneration is memoria, animæ autem eorum exantlatis, plu

rimis pro patria et Christi nomine laboribus, gratissima in illis superemis domibus fruuntur mercede et gaudent.
Hos tu vnus omnes et victoriarum multitudine, & gloriæ splendore, iustitia, fortitudine, omnibusq; virtutibus quæ olim in eis erant conspicuæ facile superabis, si eos tibi ad intuendum, & imitandum proposueris, maximè cum etiam tibi non desint magnarum virtutum domesticarum, tuæq; gentis Hungariæ Regum clarissima exempla, quæ tuum in dies animum exagitant, ad consequendum illum orbem virtutũ, quem illi omnes sustinucrunt, & ad comparandam gloriam cum immortalitate coniunctam, qua illi vniuersum orbem impleuerunt, & verè impleuerunt. Atque ne ex multis Regibus Pannoniæ aliquot commemorem & proferam, vno contentus ero, Mathia scilicet Huniade: cuius semper memoria apud Hũgaros est iucundissima, gratissima & celeberrima: sic vt illi talem Regem hodie à Deo Opt: Max: sibi dari & excitari cuperent.
Cum quo si te conferam, velim vt æquo animo accipias, & ab eo proficisci putes: qui dotes illius celeberrimi Mathiæ in te elucere videt: ac optet nomen tuum sic longe lateq; patere. Quis mediocriter versatus in historijs ignorat Mathiam mirabili fato ad gubernacula Regni Hungarici euectum? cuius tam præclara indoles fuit, vt à teneris adhibitus ad optima studia, literarum artiumq; multarum didicerit semina, mirabili celeritate atque auiditate. Idcoq; acerrimi iudicij viri palam dicebant se in hoc puero Regiam fortunam & virtutem deprehendere. Merito sanè idem prædicari potest, Rex Stephane, de te. Nam vt miro quodam modo & incredibili, primum post obitum Iohannis Sigismundi electi Regis Hungariæ & Principis Transyluaniæ, electus es in Principem: sic non minori cum admiratione propter tuas virtutes, ab Ordinibus Regni Poloniæ, maximè pacis amantibus, creatus es in Regem.
In adolescentia tua studia doctrinæ ita amasti, vt inter Reges Europæ, liceat mihi hoc liberè dicere, fremant quicunq; voluerint, vnus sis qui de rebus grauissimis disserere possis doctè ac benè Latinè: Ac etiam in primis illis tuis annis, ita in duris militiæ laboribus tyrocinium fecisti, vt optimi militis famam inter tuos sis consequnutus: & gradatim ad maximos honores peruenieris, dignusq; sis iudicatus non modo Transyluaniæ Principatu, sed etiam hoc Sarmatiæ ampliſsimo & potentissimo Regno. Ex quo videre licet: non tam plu-

tam pulchrum esse nasci ex Regibus Regem: ni sis Regiis virtutibus ornatus, quàm virtute sua iudicari dignum fastigio Regio. Denique ineptam esse hanc vocem iudicandum est: Literas Principem effœminatum reddere: Quo fit vt hodie multos Principes inuenias, literis & doctrina nulla excultos: at doctrina non solum optimum Principem: sed & ad res gerendas ac bellicas aptissimum efficit. Est enim vtroq; tempore, tam pacis, quam belli doctrina Principi perneceſſaria. Quid amplius? Mathias detestatus est auaritiam, luxum & alia scelera suorum: veluti, iniustitiam, & libidines vagas, omnisq; religionis & summi Magistratus contemptum, quæ mala Pannoniæ fatale attraxerunt excidium. At tu, REX prudentissime, annum sæpius tam priuatim, quam publicè, factum gentis Sarmaticæ reprehendisti, laxamq; disciplinam, & auream planè suam libertatem, in licentiam pernicioſam transformantem iurè dictitas esse materiam certissimam ruinæ Reipub: ni maturè parearent benè consulentibus? Apud Claudianum singularis laus est Theodosii, quod non fuerit suspicax: Mathias Rex ille Hungariæ immortalitate dignus, non facile admittebat calumnias eorum, qui familiares suos in odium ipsi adducere conabantur: Sic etiam audimus calumniatores & falsos delatores apud te nullum locum habere, pœnitus arceri: aditu q; tuo excludi. Denique vt Mathiam literati amarunt, & post funera multis laudibus extulerunt: ita non dubitamus, quin docti tuas virtutes admirabuntur, & literarum monumentis mandabunt. Nam reuera ea quæ habere solet grauissimus Princeps, ab omni leuitate abhorrens, in te etiam Deus contulit. Verum hic me continebo, ne in os te laudare videar, & adulatoris crimen mihi impingatur à multis: quibus hoc respondum volo: Regem dotibus regalibus condecoratum & insignem, satis laudari non posse, nec clam, nec palam: cum huiusmodi Princeps sit imago Dei graphicè suis coloribus depicta.

Itaque hanc nostram Sarmatiam tuo nomini dicatam & consecratam offero, supplexq; cum summa reuerentia oro: vt hunc in ea cudenda meum laborem & animi promptitudinem Maiestas tua non aspernetur: sed eam clementer ac placide suscipiat, mecq; simul ac meos conatus in iuuanda & ornanda hac Republica, sua excellenti authoritate iuuare, prouehere atque tueri velit.

Seruet te

Seruet te tandem, Rex potentíssime, Deus Regum author & conseruator, diutíssimè incolumem, quo augeas rem Christianam, confirmes tuum regnum, hostesq; istius regni immanissimos compescas ac coerceas: imo verò de illis triumphes: & sic fato tuo fungens omnes optimi ciues te prædicent, ac ipsa posteritas, tuam sapientiam, atque fidem, quæ est dictorum factorumq; constantia & veritas, & denique magnanimitatem tuam cum iustitia coniunctam, admiretur, colat atque amet.

Cracouiæ 20. die Iunij.

1 5 7 8.

Tuæ Sacræ Regiæ
Maiestatis obser-
uantissimus

Alexander Gwagninus
Æques auratus, Milí-
tumq; Præfectus.

Sauromatiæ Europeæ situs.

SAVROMATIÆ EVROPEÆ gentes, Regionumq́ quas complectitur situm describpturus: operepretium me facturum, & rem non inutilem cundam Lectori existimaui: Si imprimis Europæ, ipsius fines quibus ab Asia & Africa disterminatur præponerem. Europa itaq́ pars mundi tertia, ab Europa Aggeronis Regis Libiæ & Syriæ filia denominationem traxit, cuius insigni pulchritudine Iouis (vt Poëtæ fabulantur) captus, nullam aliam occasionem ad effectum insani amoris habens, in bouem niueum sese transfiguauit, in litoreq́ maris viridifero vbi virgines cæteræ cum Europa Reginula ludebant, armentis boum sese interiunxit. Europa vitulum præ omnibus pulcherrimum videns tergo eius insedit, qui consestim in mare cum ea insiliens in Cretam insulam siue Candiam, dicitur eam transtulisse. Porro Europam ab Oriente Tanais fluuius celeberrimus disterminat, à Meridie mare Mediterraneum, à Septentrione Anglicus siue Britannicus Oceanus, ab Occidente verò Oceano Atlantico finitur. Hæc pars mundi cæteris duabus vtpotè Asiæ & Africæ, minima est, sed ad habitandum habilior, conuenientiorq́, & moderatior, nam neq́ calida torridaue, nec etiam frigida nimis, ideò habitatoribus copiosior, frequentior, plenioríq́ est, exceptis regionibus Septentrionalibus Oceano glaciali contiguis, quæ aliqua ex parte ob intensa frigora inhabitabiles sunt. Religione quoq́ Christiana, moribus, & viuendi consuetudine, incolarum, vrbiumq́ frequentia, & rerum commestibilium fertilitate, cœliq́ & aëris temperie, Asiæ & Africæ, quamuis longe amplioribus, facilè anteponitur. Ducentis quadraginta quinq́ miliaribus Germanicis in latitudinem patet, à mari Ægeo siue Ionio ad Oceanum vsq́ Hybernicum. In longitudinem verò septingentis sexaginta miliaribus extenditur, à Portugaia videlicet Regno Hispaniæ, ad Tanaim vsq́ fluuium, qui Sarmatiam ab Asia disterminat. Inchoatur autem Europa ab Oriente à fluuio Tanai, à Meridie verò ab Ægeo mari Græciæ.

Europæ denominatio ab Europa Aggeronis Regis filia.

Europæ termini.

Quot miliaribus pateat Europa.

Intellige hic miliaria Polonica siue Germanica quæ Italica quinque & Moschouitica totidem complectũtur.

In hac parte orbis tertia, Sauromatia Regio amplissima multas nationes Regnaq́, eiusdem generis complectens (de qua nobis res agitur) sita est. Est autem duplex Sauromatia, vna Scytica siue Asiatica, in vlteriori ori-

teriori orientaliuè ripa Tanais & Wolgæ fluuiorum, quam incolunt Tartari siue Scytæ Zawolhenſes & plures alij in Hordis, id eſt, tribus certas diuiſi. Altera Europæa Sauromatia dicitur, cuius coloni ſunt Poloni, Ruſſi ſiue Ruteni, Lituani, Maſouitæ, Pruteni, Pomerani, Liuones, Moſchouitæ, Goti, Alani, Valachi, & Tartari qui in hac ripa Tanais fluuij occidentali, iuxta Pontum Euxinum degunt. Hanc ab oriente Tanais fluuius, paluſq; Meotis ab Aſia diſlimitat, ab occidente verò Viſtula, vel ſecundum quoſdam Odera fluuius, à meridie montibus Hungaricis Beſkid gentiliter dictis terminatur, ab æquinoctio mari Germanico ſiue Sarmatico fines ſuos à Germania dirimit.

Sauromatia duplex.

Sauromatiæ Europeæ ſitus fineſq.

Ptolomeus verò Lib. 3. Cap. 5. Sarmatiam Europeam, à ſeptentrione Oceano Sarmatico terminari ſcribit, iuxta ſinum Venedicum, ad fines vſq; Engroneland terræ incognitæ vltra Nortuegiæ Regnum longè patentis. Ab occaſu Viſtula fluuio & parte Germaniæ quæ eſt inter caput ipſius & montes Sarmatarum. A meridie Iazygis Metanaſtis quæ eſt gens Hungarica ab oriente Iſtmo eam ambiri refert, à Carcinito fluuio per Bicen paludem & latere paludis Meotidis vſque ad Tanais fluuium in prouincia Reſanenſi Moſchouiæ fontes habenti, hic autem fluuius Aſiam Scyticam ab Europa diſlimitat. Ab auſtrali deinde plaga Sarmaticorum montium ingis ad Carpatum vſq; montem Tatri ſiue Beſkid vulgo appellatum, Sarmatia Europæa finitur, deniq; per Valachiam, Moldauiamq; ad Boriſtenis vſq; oſtia, vbi in Pontum ingenti aquarum colluuiæ influit, & per littora Ponti ad Carcinitum vſq; fluuium ex montibus Circaſſorum Quinquemontarum defluentem extenditur Sarmatia Europæa ſecundum Ptolomei Coſmographorum principis opinionem. Qui etiam hos fluuios ætate ſua celeberriores Sarmatiam præterfluere aſſerit. Viſtulam qui & Vandalus, Iſtula ſiue Iuſtula variis nominibus apud veteres enunciatur, hic ex montibus Sarmaticis emergit, Sileſiaq; & Polonia, Maſouia, Pruſſia præterlapſus multis fluuiis exhauſtis apud Gedanum Pruſſiæ emporium celeberrimum in mare Sarmaticum ſine Balticum exoneratur. Cronon quoq; fluuius inſignis in Ruſſia non longè à Turow oppido ortus, Ruſſiæ regiones & Lituaniæ ac Pruſſiæ percurrens poſt Viſtulæ oſtia ad Septentrionem reflectendo, in Germanicum quoq; mare (quod Cronium inde forte dicitur) influit, vulgo Niemen appellatur. Rubon quoq; fluuius qui nunc Dzwina vulgo Latinis & Germanis Duna dicitur, in Ruſſia Moſchouiæ fontes ſuos habet, & magna parte Ruſſiæ, Lituaniæ, & Liuoniæ præterlapſis in prædictum mare, à Riga Liuoniæ Metropoli duobus miliaribus, amplißimis oſtiis poſtq; centum triginta miliaria Polonica à fontibus ſuis emenſus ſue-

Celeberrimi et fluuii Sarmatiæ Europeæ.

mensus fuerit ingreditur. Ternutis quoq; & Chersinus fluuij secundum Ptolomeum ex Ripheis montibus nascentes, in prædictum mare exonerari dicuntur, qui mihi Narew & Bug vulgo dici videntur. Præterea Sarmatia Europæa multos alios fluuios celeberrimos habet, vtpote Boristenem Dnepr vulgo dictum, in Pontum Euxinum influentem, Hypanin, qui hodie Bog (non Bug qui Vistule commiscetur) dicitur, Tyran qui Dneſter propriè à tirando verbo quasi sagitando dictus, horrida enim violentia aquas impellit. Insuper Viliam, Disnam, Peripetum, Stuczam, Naruam in Liuonia, & alios complures nauigabiles fluuios, quos recensere longum esset. Hoc itaq; in imperio Sarmatico cuius modo limites ex Ptolomeo & nostra propria experientia descripsimus, Rex Poloniæ à maioribus suis belli vel pacis iure acquisito rerum potitur, & modernis temporibus Sarmatia Poloniæ Regis potentissimi & inuictissimi Monarchæ his finibus includitur.

A montibus Sarmaticis & Transsyluaniæ Palatinatu, ad Vistulæ fontes vbi incipitur Ducatus Teßinensis, inde per Syleſiam ad Oderam fluuium & vsq; ad Marchiam Brandenburgensem, ac Francfordiam, per Pomeraniã quoq; longo tractu ad litus Oceani Germanici sinumq; Codanum siue Balticum, per latus demum septentrionale per Samogitiam, Curlandiam, Liuoniæq; amplissimum Dominium, ad Philandiam vsq; vltimam ferè orbis regionem Suecorum Regis subiectam, orientem versus per multas regiones Ruſsiæ ad Moschorum Principis imperium vsq; extenditur. A Germanico verò Oceano ad Alexandri Macedonis aras per Campestria deserta ad paludes Meotidis longissimo tractu vltra Boristenem procedendo, deinde à Ponto Euxino per campos Podolienses, & per Moldauos ac Valachos redeundo Iazygis Metanastis vel Transyluanis & Hungaris montibusque qui hodie Scepusienses dicuntur, à meridiè imperium Monarchæ Poloniæ disiungitur.

Dicta est autem Sauromatia Græcis, similitudine sumpta ab hominibus Viperinos oculos habentibus, terribilibus scilicet & crudelibus, nam Sauros Græcis Viperam, omma verò oculum sonat. Atq; nunc imprimis de Polonis præcipua gente Sauromatica dicendum nobis occurrit. *Sauromatiæ vtriusq; denominatio.*

Deductio & Origo antiquæ bellicosæque gentis Sauromaticæ, ex qua Poloni ortum genusque suum ducunt.

DEductionem Originemque Polonorum ac Regum, eorundem gesta secundum ordinem descripturus: paucis obiter Lectorem admonendum volo, ne quid me in principio rei de Polonis dicturum sigillatim existimet. Consequens enim est vt antiquissimæ gentis Sauromaticæ siue Slauonicæ originem, & mores priscos, altius imprimis inuestigaremus, quod pro rei ipsius faciliori intellectu fortasse vtilius erit.

Iaphet Nobæ Patriarchæ filius vbi consederit post diluuium.

Etymon Iapheti.

Liquet apertè ex scripturis sacris veteris legis, ad quod etiam omnium hystoricorum consentiens opinio est: Iaphet filium natu maximum Nobæ, post illud totius mundi diluuium, orientem & septentrionem versus in Europa & in Asia minori primum consedisse, illicq; cooperante Diuina voluntate in maximam gentem excreuisse, quod ei cum Etymon nominis dilatationem significantis, tum fausta Nobæ parentis imprecatiò portendebant. Sic etenim Nobe ille Patriarcha præfigurans necessariè futuram esse trinam conditionem vitæ humanæ, filiis suis dixisse singuliſq; singula officia administranda iniunxisse & demandasse fertur, vt vnusquisq; suæ vocationi prædefinitæ correspondaret in hæc verba. Tu Sem ora velut sacerdos, munus diuinum obiens, tu Cham labora agros colens, & artes mechanicas exercens, tu Iaphet rege & protege velut Rex & miles arma exerce, cæteroſq; certis propositis legibus in officio retine. Quod mandatum & testamentum Nobæ hæc vsq; in tempora durare videmus, vna quæq; etenim natio ex illis filiis eius propagata, suam vocationem ex quadam prædestinatione, & paterna imprecatione exercet. Posteritas igitur Iapheti, cum maiorem orbis terrarum partem

Nobæ filiis singulis singula munia obeunda demandat.

Ora, Labora, Rege protege.

Iapheti posteritas.

rum partem in Europa Asiaq; minore occupauerat, testamento patris sui & faustæ imprecationi Nohæ patriarchæ correspondentes, statim ad arma exercenda animum adiecerunt, & in numerosam gentem temporis successu sub Duce Gomero Iapheti filio in orientali vbi Armenia & septentrionali plaga excreuerunt, ad Bosphorumq; Meotidi paludi proximum qui nunc Cymerius dicitur, & ad fontes ostiaq; Tanais longo tractu sedes suas habuerunt. Postea potestatem & prælaturam sub qua cæteri regantur necessariam esse considerantes ad Tuiskonem siue Ascenam Gomeri filium imperium detulerunt, qui Beroso teste latissimè à fontibus Tanais ad Rhenum vsq; fluuium Germaniæ imperauit. Hunc Tuisconem prædictus Beroſus Hystoriographus, Germanorum omnium, Sauromatarumq; pariter conditorem esse asserit, quo testimonio satis rectè probaretur Sarmatas siue Slauos cum Germanis vnum esse, cum ab eodem autore & propagatore processerint. Crantius quoq; ratiotinatur Polonos Bohæmosq; Germanis cogeneros esse, eò quod frequens Germanicæ linguæ apud hos populos vsus fuerit, & vestibus Germanicis multi eorum vtantur. Qua ratione quoq; probaretur eos Latinos, vel Italos, Hungaros esse, nam hæ quoq; linguæ idemq; habitus apud Polonos nunc ex magna parte in vsu esse cæperunt, & Latina lingua omnes ferè nationes vincunt. Non rectè igitur Crantius hic ratiotinari videtur, si enim Slaui vel Sauromatæ ex Germanis oriundi essent, eademq; cum eis antiquitus lingua vterentur, vnde igitur Sarmaticæ siue Slauonicæ linguæ apud Sarmatas vsus ortus esset? qua hæ gentes passim & vulgariter vtpotè innata vtuntur, habitu quoq;, moribus, & vitæ consuetudine Sarmatæ à Germanis penitus diuersi sunt, quod etiam Plinius approbat dicens: Sarmatæ quidem certè Germani non sunt, sed ab iis Vandalo siue Vistula fluuio ad ortum Solis vergentes dirimuntur, cui sententiæ probati antiquitatis indagatores Cornelius Tacitus, Strabo, & Ptolomeus astipulantur. Sed ad rem vndè digressus sum redeo. Illa posteritas Iapheti impigra, strenua, manuq; prompta, & bellicosa extitit, quod res ipsæ ab illis strenuè audaciſsimeq; gestæ abundè testantur, toto enim orbi terrarum tunc temporis terrori dicuntur esse, vndè à Græcis Sauromatæ imprimis appellati sunt, deducto nomine à Sauros, quod est Vipera, & omma oculus, quasi dicas gens terribilis cum Viperinis oculis. Ab hoc itaq; tempore hæc gens regionesq; eorum, quas incolunt Sauromatiæ nomen retinet. Hij postea tempore succedente, & in dies magis ac magis numero populi accrescente, videntes illas sedes patrias propter se progreniemq; paulò arctiores esse, à Tanais fluuij ostiis & paludibus Meotidis meridiem versus vlterius processerunt, per Regionesq; propinquas, Da-

Gomer Iapheti filius.

Tuiscones Gomeri filius.

Beroſi teſtimonium.

Cramii opinio.

Plinii de Sarmatis assertio.

Sauromatæ vnde dicti.

Sarmatarum prima commigratio.

tiam, Ruſsiam, Lituaniam, Boruſsiam quæ nunc Pruſsia dicitur, Liuoniamq; longè & latè diffusi sunt. Quorum maior pars in has Prouincias Campestres quæ hodie à Polonis coluntur commigrauit, fluuijq; Vistulæ (quæ antiquis Vandalus dicebatur) vtraq; ripas occupauerunt, & statim cum antiqua gente Tewtonum quæ etiam ad Vistulam fluuium in tuguriolis antiquitus degebat, societatem atq; amicitiam velut adueneæ contraxerunt, propter communem prædam & rapinas, cum adhuc minimè asueti essent sudore proprio vel agricultura artificiosq; victum acquirere. Manu itaq; coniuncta frequentes irruptiones in Pruſsiam, Saxoniam, & Pomeraniam exercebant, prouinciasq; maritimas assiduis excursionibus diuexabant, & mare Balteum siue Germanicum propter res sibi necessarias acquirendas Pyratorum more remigiis tentabant. Quando verò & qua occasione hæc migratio Sauromatarum à fontibus ostiisq; Tanais fluuij & paludibus Meotidis in has Regiones contigerit, quoniam nulla gentis ab eo tempore monumenta extant ex quibus id constare posſit ignotum est. Si enim litterarum cultura æquè ac res militaris apud Sauromatas tunc temporis floruisset, certiora de suo in hæc loca aduentu aliisq; rebus præclarè gestis monumenta relinquissent, sed ipsi animose viriliterq; agere, & bella exercere, quam eleganter & ornatè scribere maluerunt. Sabelicus tamen & Herodotus scribunt Sauromatas & Cymbros à Lydorum Rege Aliate ex Asia eiectos esse. Quidam etiam opinantur eos vi à Gotis expulsos sedibus patriis emigrasse, quod veriſimilè non videtur, sed potius suaptè, sponte ac voluntate siue fato quodam impulsos, siue opum alienarum cupiditate accensos, cultiora loca appetiisse eos existimauerim. Neq; verò soli Sauromatæ, sed & aliæ quædam gentes ipsis conterminæ sedibus patriis relictis, in alias terras cultiores migrantes transierunt, inter hos Cimerij siue Cymbri, Getæ, Daci, Sueni siue Twiſcones, & Sacæ qui nunc Saxones dicuntur. Hij etiam in hæc vsq; tempora Sarmatis sunt contermini. Neq; verò vniuersam gentem illinc sese simul effudisse constat, sed remansisse nonnullos qui relicta ab alijs loca colerent, quod moderni incolæ istius oræ, iuxta Tanaim fluuium degentes apertè testantur, vtpotè Tartari Campestres qui longo tractu iuxta Tanaim fluuium & paludes Meotidis, Pontumq; Euxinum viuunt. Hi enim à veteribus Sarmatis moribus & institutis haud dissimiles sunt, sed ad rem redeo.

Sarmatæ ad Vistulam fluuium venerunt & cũ Tewtonibus amicitiam contraxerunt.

Sauromatæ olim litterarum ignari bellis armisq; assiduè studentes.

Sabelici & Herodoti de Sarmatis opinio.

Causa aduentus in hæc loca Sarmatarum.

Illi Sauromatæ qui ad Vistulam fluuium consederant, cum Tewtonibus comilitonibus suis omnes prouincias circumiacentes & colonias suas frequentibus diuexationibus depopulatas ad nihilum redegerunt, & victum amplius acquirere non potuerunt, agros enim non colebant sed paratis & ra-

paratis & raptis viuebant. Ideo sterilitate Soli per ignauiam suam causata, adiunctis sibi in societatem vicinis Teutonibus vlterius (inquirentes fertiliores prouincias) processerunt, quorum multitudo trecenta millia virorum excessisse fertur, & à fluuio Vandalo nunc Vistula dicto quem accolebant Vandalitæ (Sarmatarum nomine abolito) appellati sunt. Primo itaq; hij Vandalitæ populabundi in Pannoniam excurrerunt Constantini magni temporibus, eamq; quadraginta annis (expulsis primis eius incolis) occupatam tenuerunt. Deinde Hungaricis Hystoriographis testantibus à Gotis illinc electi expulsiq; sunt. Polonorum verò annales testantur Vandalitas ex Pannoniæ finibus eductos fore per Stillicum Ducem suum in Italiam quam armis vndiquaq; crudeliter peruastarunt. Postea in Hyspaniam cum eodem Duce suo Stillico commigrarunt, ex Hyspanijs verò per mare Herculeum nauigantes in Africam deuenerunt, vbi annos ducentos in pace & abundantia omnium rerum peregerunt, Romanumq; imperium nauali & terrestri bello variis excursionibus debilitarunt, ac ipsam Romam sub Sixto Papa vt quidam volunt, Anno Christi 429. crudeliter vastauerunt. Tandem Anno Domini 538. Iustinianus Imperator per Ducem celeberrimum exercitus sui Belisarium, virum insignem & rebus gestis clarum, eos cruento prælio profligauit, ex Africaq; funditus exterminauit, Rexq; eorum Gylimerus captiuus in Constantinopolim abductus est. Aiuntq; nonnulli hoc prælio Belisarij, Vandalitas ad internitionem vsq; gentis cæsos deletosq; fuisse, sed id à vero esse alienum non vno argumento liquet. Et sienim vires eorum adeò fractè attritæq; essent, vt robur vetus & potentiam pristinam recuperare, post nunq; potuerint, reliquiæ tamen eorum ita fuga dispersæ sunt, vt quidam in Poloniam ad Vistulam fluuium natale videlicet solum vnde ortum duxerant regressi, nonnulli in Græciam & Pannoniam, Germaniamq;, nouis quærendis sedibus dilapsi sunt. Horum reliquiæ vltra Albim fluuium in septentrionem sparsim habitantes Slauonico Idiomate maiori ex parte vtuntur, & Ducatus quem incolunt confinis Prussiæ Vandalia nuncupatur, cuius Dux, Prussiæ Polonorum feudalis titulum sibi vsurpat. Porro omnes Germani denominatione à Vandalis sumpta omnes Sarmatas Slauonica lingua ventes, Venden, siue Vinden, & Vindis promiscuè appellant, mareq; quod Sarmatiam aluit Venedicum vocant. Cætera horum Vandalitorum gesta breuitati consulens omitto, nihil etenim de eis scribitur solummodo barbara atrocitas & immanitas, qua crudeliter in omnes sæuiebant, adhucq; hodiè in Litaniis Catholicæ Ecclesiæ Romanæ canitur, à Vandalitis libera nos Domine &cet.

Sarmatarum cum Teutonibus à Vistula fluuio à qua Wandalitæ dicti sunt in Pannonias commigratio.

Vandalitarum in Italiam Hispaniaq; erruptio.

Vandalitæ in Africa.

Vandalitæ Romam ceperunt.

Vandalitæ ex Africa pulsi.

Vandaliæ Ducatus.

Mare Venedicum.

Roxolani siue Rutceni gens Sarmatica secunda.

Wolgari.

Wolga fluuius.

Roxolani in Taurica.

Wolgari Sauromatæ cum Roxolanis tres Constantinopolitanos Imperatores occiderunt.

Bulgaria.

Wolinia.

Gentes Russiæ.

Sarmatarum Roxolanorumq; variæ appellationes.

Poloni vnde dicti.

Post hos Vandalitas ex ijsdem Sauromatiæ sedibus, alia à fluuio Tanai & paludibus Meotidis gens crudelis priori non dissimilis ortum duxit, qui Roxolani siue Rossani, & Rutheni Russiq; cognominati sunt, Procopio Hystoriographo id attestante. Volgari quoq; siue Volhinij populi ex ijsdem sedibus à Volga fluuio amplissimo cognominati, moribus & Idiomate Slauonico cum Roxolanis concordantes ortum duxerunt. Wolga autem fluuius celeberrimus (quem plurimi Tanaîn esse falsa opinione ducti existimabant) Ptolomeo Rha, Tartaris Edel dicitur, Moschouitasq; certis limitibus cum Tartaris Campestribus disterminat. Illi itaq; Roxolani siue Russi cum Volgaris ob similitudinem & vnitatem consuetudinis vitæ amicitiam, & societatem contraxerunt, coniunctisq; viribus in Tauricæ Regionem (quæ nunc à Tartaris Præcopensibus occupata est) penetrarunt, inibiq; locum domicilio sibi delegerunt, quam diu illic degerint, vel quo tempore aduenerint, incertum est, nullus enim inter eos inuentus erat, qui temporum rerumq; à se gestarum vices litteris mandando posterorum memoriæ factoruniq; æternitati consuleret. Audientes tandem discordiam pululari inter Principes Christianorum in Græcia, quidam eorum cum Duce suo Chrunno Danubio traiecto, recta in Traciam populabundi perrexerunt, vbi Imperatorem Constantinopolitanum cum exercitu cruenti prælio fuderunt, Nicephorum quoq; & Michaëlem Curoplatum imperatores ad Adrianopolim occiderunt. Tandem Missia vtraq; occupata eam Wolgariam à sui denominatione quæ nunc Bulgaria dicitur vocauerunt. Alij eorum Russiæ Regionem occupauerunt, quam Woliniam (quæ hucusq; hoc cognomen retinet) appellauerunt. Cæteri quoq; Podoliam, Lithuaniam, Podlasiam, Musouiamq; Regiones occupauerunt. Hij omnes loca semel occupata hæc vsq; in tempora non mutarunt, exceptis illis qui in Missia consederant. Varijs autem nominibus ab Hystoriographis appellabantur, Græci enim eos Sporios, id est, dispersos, Sauromataq;, id est, crudeles, sumpta à Viperis similitudine appellabant, cæteri eos Roxolanos, Besos, Guados, Bodinos, à fluuio Boristene, Bolgaros à Volga, Morauos à Morana flumine, vel à Morato Rege, Antos, Bosnos, Carnios, Serbos, Rascios, à Russia, Dalmatas, Slauos, Iliricos, Istrios ab Istro siue Danubio, Bohemos à Regione Boëmia, Polonos, à Campestri planaq; Regione, vel à venatione, pole enim, venationem & planiciem Slauis significat, hæcq; gens planam ferè apertamq; Regionem incolit, & apprimè venandi studio tenetur. Hæ gentes Sarmatiæ vt in plures diuersasq; prouincias diuiduntur, varijsq; nominibus appellantur, sic etiam diuersa variaq; idiomata præseferrunt, secundum terrarum & Regionum distantias, quamuis omnes v-

nis omnes vnius gentis & idiomatis Slauonicæ fuerint, nam Moschouitæ à Ruthenis, aliquantulum, Rutheni quoq; à Polonis & Masouitis, sicetiam Bohemi, Croatæ, ab inuicem idiomatis expressione, accentibus & prolatione, verborumq; immutatione differunt, ita vt sibi intelligere difficile possint, nisi mutuo familiaritatis vsu alter alterius linguæ assuetus fuerit. Nam quia Sarmatæ siue Slauones, bellicosi pugnacesq; exti-terunt, pacem odio prosequentes, varias mundi partes peragrabant, & pro suo arbitrio occupabant, peregrinorũ quoq; vocabulorum vsu idioma Slauonicum immutarunt. Apparet autem ex antiquorum Hystoriographorum scriptis, gentem Slauinorum vel Slauorum in Paphlagonia Regione Asiæ minoris, tempore belli Troianorum floruisse. Procopius etiam Cæsariensis ante mille & quinquaginta annos de bello Gotico, Iustiniani Imperatoris temporibus scribens, mentionem quoq; Slauinorum facit. Blondus verò, qui ante centum decemq; annos Hystoriam ab inclinatione Romani Imperij conscripsit antiquiora Arcadij, & Honorij tempora persequens Slauorum meminit. Iornandes autem Alanus in suis Chronicis dicit, id nomen Slauorum suo tempore nouum extitisse, idioma autem hoc quo nunc Slauones vtuntur antiquum fuisse. Scribitq; hic Iornandes & Diuus Gregorius primus huius nominis Romanus Pontifex, Slauos ad Istrum seu Danubium septentrionem versus habitasse, traiectoq; Danubio Mysiam vtramq; Pannoniam, Macedoniam, Traciam, Istriam diuexasse, inter Drauumq; & Sauum flumina, in Illirico & Dalmatia consedisse, eis Regionibus Slauoniæ nomen indidisse, Romanumq; Imperium penitus debilitasse.

Varietas sermonis Slauorum.

Causa immutationis Slauorum Idiomatis.

Antiquitas Slauorum.

Hystoriographorum opiniones de Slauis.

Diui Gregorii de Slauis assertio.

Idem Slauini Germaniæ quidem pepercerunt, ac ad eam amplitudinem peruenerunt, vt propè dimidiam Europæ & Asiæ partem teneant, etenim in ea natione connumerantur non solum ij qui Dalmatiam, Iliricum, Istriam, Carpatum, & Hungariæ montana tenent, sed aliæ omnes orientales & septentrionales, maximæ & fortissimæ gentes, quæcunque Slauonico idiomate vtuntur, vt potè Bulgari, Bosnæ, Serbij, Croatæ, Carnij, Rasciamj, Dalmatæ, Istrij, (Burgundi, iam Slauorum linguam amiserunt) Stirij, Poloni, Masouitæ, Pomerani, Lusatij, Podolj, Volinij, Rutheni, Moldaui, Moschouitæ, latissimè imperantes, Cassubij, Vandalij, Silesij, Moraui, Bohæmi, &c. in omnibusque his Prouincijs ab Oceano glaciali qui vltra Moschorum Principis ditiones longissimo tractu septentrionem versus extenditur, ad mare vsq; Mediterraneum, & Adriaticum populi Idiomatis Slauonici reperiuntur. Sic quoq; à Ponto Euxino Moldaui,

Gentes Slauonicæ quantæ & quot.

Slauorum termini.

Valachijq; & cæteræ Ruthenorum gentes ad mare vsq; Germanicum colonias suas habent. Quamuis plurimi eorum patrium viuendi modum in peregrinos mores commutarint, Bulgari enim, Bosnæ, Rascij, Dalmatæ, cum Turcis & Hungaris. Burgundij, Myssij, Pomerani, & Silesij cum Germanis. Lituani, Ruteni, Masouitæ cum Polonis. Istrij, Carniolani, Carinthij cum Italis sentiunt. Attamen omnes hij quamuis inter peregrinas gentes diffusi dispersiq; sunt, patrio idiomate Slauonico (diuerso modo licet) vtuntur. Plurima & præclara gesta hij Sauromatæ exercebant, præcipue verò cum Roxolani (quorum posteri nunc Ruthenii siue Russi dicuntur) strenuè cum Mitridate Rege Partorum & Ponti belligerarent, qui has regiones quas hodiè Turca, possidebat. Cum Romanis quoq; & cæteris finitimis Regibus longas acies vario Marte tenuerunt, sed quia gentiliter viuebant litteras q; ignorabant, ideo etiam præterita recordare, & antiqua gesta ad posteritatem transmittere flocci pendebant. Porrò qui diligentius rem ipsam considerare velit, nullam gentem olim Sarmatis bellicosiorem extitisse videbit, hij enim omnes miserias bellicas, frigora, intempestates, & id genus alios casus facilè sustinebant, & propter nomen æternum nulla vetustate aboliturum vitam flocci pendentes, mortis impauidi variis periculis opponebant, de quorum insigni fortitudine audaciq; animo, Ouidius ille Naso, è Roma ad Pontum in Regnum Tauricæ relegatus, pro singulari miraculo, Romanis proceribus scripsit in hæc verba: Lib. 1. de Ponto Elegia 2. ad Maximum.

Slauorum commutatio, metamorphosisq;.

Roxolani cum Mitridate Ponti Rege bellabant.

Sarmatis nulla olim gens bellicosior.

Hostibus in medijs interq; pericula versor,
Tanq; cum patria pax sit adempta mihi,
Qui mortis sæuo geminent, vt vulnere causas,
Omnia Vipereo spicula felle linunt.
Hic eques instructus perterrita mœnia lustrat,
More lupi clausas circumeuntis oues.
Tecta rigent fixis veluti vallata sagittis,
Portaq; vix firma summouet arma sera.

Ad eundem Elegia Tertia.

Aut quid Sauromatæ faciant, quid Iasiges acres,
Cultaq; Orestææ Taurica terra Deæ.
Quæq; aliæ gentes vbi frigore consistit Ister,
Dura meant celleri terga per amnis equo,
Maxima pars hominum nec te pulcherrima curat,
Roma, nec Ausonij militis arma timet.

Dant illis ani-

Dant illis animos arcus plenæq; pharetræ,
Quamq; libet longis cursibus aptus equus.
Quodq; sitim didicere diu tollerare famemq;
Quodq; sequens nullas hostis habebit aquas.

Idem ad Vestalem Ele: 7. Lib. 4.

Ipse vides onerata færox vt ducat Iasis
Per medias Istri plaustra bubulens aquas.
Aspicis & miti sub adunco toxica fero,
Ad tellum causas mortis habere duas.

Ad Seuerum Elegia Decimanona.

Nulla Gætis toto gens est truculentior orbe
Tinctaq; mortifera tella sagita madet.

Ex hoc igitur testimonio Ouidij Sarmatas bellicosos, Imperioq; Roma no minimè subactos esse apparet cum dicit: Nec te pulcherrima curat Roma &cetera.

Porrò quæ de antiquissimis eius gentis moribus, & institutis proferi possint, hæc ferè sunt. Vtebantur primis temporibus vetustissimi illi Sarmatæ siue Slauones, & qui in Polonia Russiaq; Regionibus postea sedes habuerunt, eorum posteri, prisca illa Slauonica lingua quæ Sarmatis Ruthenisque genuina est. Regem aut Principem secundum genus agnoscebant neminem, sed exortis subinde bellis ex suis fortissimum quemq; & factis illustribus spectatum Ducem, sibi eligebant, nec diuturnius cuiusquam erat Imperium, quam ipsum bellum cuius gerendi Dux esset declaratus. Vnde & nunc Polonis Rex non nascitur, sed consensu Senatorum qui dignus videretur per sortem eligitur. Ad bella singuli viritim proficiscebantur, arcubusque, frameis, & lanceis oblongioribus vtebantur. Vxores secum ducebant, quæ incantationum magicarumque artium gnaræ, auguriis & vaticiniis operam nauabant, de præliorumque euentibus scienter præsagiebant. Fugere in bello res insolens illis erat, quique id fecisset ei nullus ad suos reditus patebat, neq; grauiorem vllam turpitudinem aut ignominiam nouerant. Summa apud eos dignitas erat post electos belli Duces equitum, quos ab ornamentis auratos vocamus, ad quem nemini aditus patebat, nisi qui virtute bellica factisque in hostem patratis id assequeretur. Martem, Lunam, Solem, alios q; vanæ religionis Deos adorabant, eosq; diuersis & certis locis colere, & sacra ipsis facere solebant, de animarum tamen immortalitate rectè sentie.

Antiquorum Slauorum siue Sarmatarum mores.

Rex in Polonia non nascitur.

Expeditio in bellum antiquorum Sarmatarum.

Fuga in bello Sarmatis turpissima.

Equitum militumq; apud Sarmatas antiquos dignitas.

Idola Sarmatarum.

Sepulturæ Sarmatarum. *Victus.* *Commercia.* *Possessiones Sarmatarum arma.* *Vestitus.* *Iudicia.*

rectè sentiebant. Sepulturæ eorun erant in syluis & agris, tumulosque aggestis lapidibus vestientes eminenter muniebant quod genus in Russiæ Regionibus passim adhuc visuntur. Nonnulli quoque more Romano cadauera cremari cinereſque collectos in vrnas recondere solebant, in victu paucis contenti erant. Permutatione rerum necessaria vtrinque comparabant. Nihil proprium absque arcu, framea, & lancea possidebant. Vestibus vilibus, ex coriis ferarum, pellibusque vtebantur, ad talos demissis, thesauros, possessiones, prædia, vesteſque pretiosas non comparabant. Causas omnes & controuersias publico in loco Marte iudice armis dirimebant. Hæc planè sunt quæ de antiquissimis Sarmaticæ Slauonicæque linguæ, institutis & moribus extant, quorum potissima pars in hunc vsq; diem apud posteros eorum quibusdam in locis viget. Nunc de Polonis vnde venerint & quando his in Regionibus Sarmatiæ consederint dicendum nobis occurrit.

Subiunximus hic Lector candide vitas ac successiones singulorum Principum, Regumq; Poloniæ, Carmine Elegiaco olim à Clemente Ianitio descriptas, ad prosæ orationis amplificationem, decorem, & elegantiam plurimum conducentes, quas à mendis Typographorum summa cum diligentia expurgari curauimus.

*

COMPENDIVM CHRONICORVM POLONIÆ SECVNDVM SERIEM ET SVCcessiones omnium Principum Regumq; gentis, à Lecho primo Duce Authoreq; Polonorum, vsq; ad modernum Regem Henricum Valesium ordine seruato.

Lechus primus Dux & authoror Polonorum.

Quæ modò

Quæ modò Sarmatia est, quondam deserta fuerunt
Inuia, post magnas Deucalionis aquas.
Primus in hæc Lechus populum deduxit agrestem,
De Patria pulsus seditione domo:
Dalmata vir, Phariis claro patre natus in agris,
Quos rapidus curuis Crupa pererrat aquis.
Colle super pulero properate mœnia Gnezne:
Struxit, & à nidis nomen habere dedit.
Omine permotus: multas ibi nanq; videbat
Per vicinum aquilas nidificasse nemus.
Exule patre sumus, sed plurima Regna per Orbem
Principia exulibus dant sua, Roma noto.

Lechus & Cechus fratres germani.

EX hac gente bellicosa Slauonica, siue Sarmatica, cuius deductionem copiosè descripsimus, duo Illustres magnanimiq; Principes ortum duxerunt, quorum vnus Cechus, alter Lechus appellabatur, fratres germani hi exantlatis superatisq; multis & difficillimis laboribus, miserisq; bellicis, temporibus illis turbulentibus, in Ilirico & Dalmatia, domesticæ seditionis (quæ ex pace compositis bellis oriebatur) pertæsi, vegetiora nobilioraq; nacti ingenia, viuendi aliam rationẽ elegerunt, cum exercitibusq; suis à castris suæ tribus Slauonicæ, ciuili bello dissidente, ex Croatia Ilirici regione sese subduxerunt, occidentem versus in Germaniæ ditiones contendentes, Regiones sitas inter fluuios celeberrimos Albim & Veseram occupauerunt, ciuitatemq; cum

Lechus cum Cecho fratre in Germaniæ ditionibus Bremen ædificant.

arce munitam in ripa Veseræ condiderunt, cui nomen Bremiæ indiderunt, vt significarent se in ea onus miseriæ deposuisse, Bremiæ enim Slauis, onus sonat, & hucusq; hæc ciuitas Bremen à Germanis appellatur, illicq; multa & præclara bella cum Germanis de sedibus decertantes gesserunt, multæq; ciuitates & arces terrore eorum perculsæ, libenter se illis dediderunt. Atq; ita Cechus ad Danubium & Albim fluuios in Bæ

Cechus in Bœmia consedit.

mia antiqua Germanorum colonia, quæ nunc Boëmia dicitur primum domicilium habuit, incolis Regionis prioribus partim expulsis partim inter suos connumeratis. Deinde Austriam, Lussatiam, Moraviam, Mi-

Lechus primus Polonorum Dux & auctor.

siam ditioni suæ subegit. Lechus verò frater suus magnanimus Hæros vlterius cum suo exercitu Anno quo Diuina potestas humana in specie ad salutem nostram cœlitus sese demisit 550. processit, inuestigandi e-

Quidam de tempore aduentus eorum dubitant.

ligendiq; pro sui arbitrio causa sedes cultiores, primoq; ab occidente in septentrionalem plagam se conferens, hos in campos vbi nunc Polonia peruenit, ad Vistulamq; fluuium vnde Vandali Sarmatica gens surrexerat consedit, ibiq; cum suis requieuit. Deinde à Vistula ad Oderam vsq; fluuium orientem & septentrionem versus, omnes has prouincias vbi nunc est

Vbi nunc est Syleſia, Marchionatus, Brandenburgenſis, Pruſsia, Mekelburga, Pomerania, Holſatia, Saxoniaq; armis imperio ſuo ſubegit, quibuſdam incolis earum partim cæſis, partim expulſis, cæteris verò in gratiam ſuſceptis. Cum igitur imperium ſuum ſtrenuo Marte ſic dilataret, Regulus quidam Germanorum Lechum ad duellum euocauit, vt ſecum de Imperio ferro decertaret, cui id fortuna obtulerit. In primoq; congreſſu Lechus Germanum trucidauit, Regnumq; illius cum omnibus maritimis Regionibus quæ nunc Pomeraniæ nomen retinent, Marte concedente occupauit. Pacato itaq; Imperio ſuo, deſerta Poloniæ peragrãs, loca munitiora ciuitatibus arcibuſq; erigendis idonea circumluſtrabat, forteq; reperit locum inter lacus palludeſq; lutoſas natura & oportunitate loci munitum, vbi primam omnium Poloniæ ciuitatem & arcem fundauit, quã Gneznam à nidificantium multitudine Aquilarum appellauit, nidum enim auium Slauis gniazdo dicitur. Ariolorumq; & Auruſpicum conſilio Aquilam albam cum expanſis ad volandum alis pro Inſigni Stemmateq; patrio ſibi elegit, qua in vexillis cæteriſq; ſignis belicis vtebatur, & ab hoc tempore hoc celebre Stemma à Regibus Poloniæ geſtatur. Itaq; à Lecho primo Duce authoreq; Polonorum Poloni, à Ruthenis cæteriſq; Slauis Lechitæ, Bohemi verò à Czecho, Czechi appellantur. Hoc verò nomen quo Poloni vocantur, à Regionis planicie campiſq; quos incolunt apertis retinent, campus enim vt diximus pole ſigni-ficat. Multis itaq; præclaris geſtis exactis, rebuſq; in Polonia omnibus rectè conſtitutis, extremum diem fœliciter clauſit.

Imperii Lechiæ promotio.

Lechus Regulum Germaniæ duello vicit.

Gnezna prima Poloniæ ciuitas.

Inſigne Polonorũ Regum Aquila alba.

Poloni vnde dicti.

Poſt mortem Lechij nihil certi de legitimis hæredibus ſucceſſoribuſq; eius reperitur, magnaq; hoc de re Hyſtoriographorum Polonorum lis eſt, ſed hac teſtamento moriens legauerat, vt aliquem dignum virum ex ſua gente de Patria & rebus bellicis bene meritum, ſummæ rerum præficerent cui in omnibus obtemperarent.

VISIMIRVS ex nepotibus Lechij, Princeps Polonorum cum ad Danorum fines vſq; imperium ſuum extenderat, & ob vicinitatem à Rege eorum Syuardo varijs excurſionibus infeſtaretur, vndecunq; potuit auxilia coëgit, naueſq; adornauit, & armato milite compleuit, ex quibus vnam ingentem fabricaſſe dicitur, cuius ſolo aſpectu Dani perterriti fuere. Nauali itaq; prælio fortuna auſpicante, Syuardum Regem cum ingenti claſſe Danorum occurrentem ſtrenuè fudit fuguauitq;, & in interiora terræ hoſtes perſequens has inſulas in Dania, Ruziam, Hemeriam, Feondiam, Salendiamq; occupauit, plurimaſq; ciuita-

Poloni Danos nauali prælio ſuperant, inſulaſq; eorum occupant.

tes & castra in eis Polonorum præsidiis munitas extruxit, vbi ad hæc vsq; tempora hæ omnes ciuitates nomina à Polonis Slauonico idiomate indita retinent, vt pote Wissmer, à Wisimiro, Lubeca vrbs opulentissima & populosa, Danczik siuè Gedanum ciuitas celeberrima ad mare Germanicum à Polonis contra Danorum excursiones arcendas imprimis condita. Prædictum itaq; Danorum Regem filio eius in obsidem sumpto, Visimirus vectigalem sibi efficiens, & rebus in Dania rectè disposítis, multimodis spoliis onustus classem in Poloniam reduxit. Hocq; primo nauali prælio Poloni quasi quodam tyrrocinio instructi cum inimicis nauali prælio bella gerere animosiores effecti sunt. Tandem aliquot annis exactis, Syuardus Polonorum iugum egrè ferens, conspiratione cum Holsatis, Swetiis, Danisq; aduersus Polonos facta, exercitum numerosum contra eos eduxit, sed secundo maiori clade cum tota suorum manu in Scania à Polonis prostratus est. Ipse verò pernici fuga ellapsus mœrore & dolore ob amissum exercitum deploratumq; rerum suarum eæsum consumptus, spiritum exhalauit. Visimirus verò magnam Daniæ partem imperio suo subegit. Postea multis præclaris gestis editis, finibusq; Imperij Polonici prolatatis absq; posteritate decessit.

Ciuitates à Polonis fundatæ.

Dani iterum à Polonis prosternuntur.

Syuardus moritur.

Duodecim Palatini.

CVm itaq; tota domus Lechij decessit, Poloni libertatem strenuè asserentes, neminemq; extraneorum Principum sibi imperare patientes, duodecim Palatinos (vt dicitur) viros præcipuos ex sua gente solenni conuentu Gnesnæ celebrato, ad Rempublicam gubernandam subornant, quam viginti annis administrabant. Sed multis & diuersis imperantibus discordiæ & ambitionis impulsu, bellis ciuilibus cladibusq; mutuis & intestinis sese afficiebant. Finitimæ verò gentes præcipuè Germani discordia Polonorum considerata rebellare cæperunt, iugoque excusso suas prouincias ab eis occupatas recuperauerunt. Hoc detrimentum & diminutionem imperij sui Poloni ex pluralitate gubernatorum animaduertentes, Comitiis generalibus celebratis, ad Cracum quendam siue Crocum virum tunc temporis insignem de genere Cechij oriundum, Sceptra deferunt.

Multorum imperium damnosum.

Cracus

Cracus Princeps Polonorum.

Eluctata iugo multorum Patria, CRACVM
Præfecit rebus læta lubensq; suis.
Finibus hic pepulit Gallos, qui nostra ruebant
Iu rura, exustæ post mala Pannoniæ.
Inuitus Regni tenuit quoq; Sceptra Bohemi,
Et rexit geminum, carus vtriq;, solum.
Tunc habitasse Draco fertur sub rupe Vaneli,
Dirus vicini depopulator agri.
Sulphure farcit ouem Cracus, monstro obiicit: illo
Imerit ingens bellua victa cibo.
Conditur à CRACO CRACOVIA: fabula Grachi
Friuola Romani iam mihi, quæso, tace.

CRacus nepos Cechij Boëmorum Principis, ad Imperii Polonici fasces communibus omnium suffragijs euectus, finitimas gentes iam Polonis rebellantes, ingumq; excutientes coërcuit, finesq; Regni ab omni insultu hostium tutauit. Gallorum copias prostrauit, quæ Hungaria deuastata in Poloniam excurrebant. Tandem pacato armis imperio, deserta loca solitudinesq; agricolis adornauit, ciuitatem celebrem cum arce in scopulo Vauel dicto ad Vistulam fluuium condidit, quam à suo nomine Cracouiam appellauit. In hoc autem scopulo Draco ingens tunc temporis delitescebat, qui sordido suo aubelitu cum esuriret, de antro proripiens multos vel ut peste quadam inficiebat, per ciuitatemq; & loca circumiacentia grassando, omnia obuia deuorabat. Quam ob causam incolæ ciuitatis ordine tria iumenta per diem ei ad antrum offerre cogerentur. Cracus igitur Princeps suorum deploratum statum videns, cum iam omnibus iumentis expilarentur, pellem vituli excoriati, sulphure, nitro, pice infarcire iussit, quod vbi bora consueta ad antrum Draconis opponeretur, Bestia proripiens famelica iumentum putans, venabulum illud deglutijt, cumq; in eo illa materia igne sulphuri accedente accensa esset, de antro sese proripiens in Vistula aquam tamdiu sorbebat, quousq; medius creparetur. Cracus tandem Princeps rebus imperij rectè dispositis, Cracoq; & Lecho filiis, filiaq; Vanda relictis è vita sublatus est.

Cracouia Poloniæ Metropolis à Cracone fundatur.

Draco in Cracouia.

Draco artificiosè peremptus.

Lechus secundus.

IVstis Craco gentili ritu persolutis Poloni conuentu celebrato, Cracum secundum, natu maiorem Craci filium, in solium paternum substituunt, sed Lechus frater iunior ambitione tumens, inuidensque illi imperium, inter venandum eum occidit, dixitq; falso

Lechus fratrem Cracum trucidat.

xitq; falso lachrimas addens, eum equi lapsu, dum temerè persequitur feram, dilaniatum, strangulatumq; esse, atq; hac arte callidus imperium assecutus est, sed paulò post dolo in lucem prodeunte Regno pulsus fugatusq; est.

Vanda Virago.

Connubii oberebram Virgo formosa repulsam
Teutonici bello VANDA petita Ducis.
Hosti congreditur: vincit. Magno ille pudore
Incumbit gladio, se peremitq; suo.
At victrix: mea virginitas sit victima vobis
O Superi, per quos est mihi salpes, ait.
Rotogari effugit thalamos: sic fata, sub alti
Se fluuii rapidas præcipitauit aquas:
Bactra Semiramidem, Tomyrin Scythaq; ornet, vtriq;
Quàm meus anteferat laude POLONVS habet.
Æquentur Regnis, æquentur Marte, licebit,
Æquari VANDÆ quæ, rogo, morte potest?

ANno à nato Christo 730. *Vanda filia Craci in ordine Ducum Poloniæ quarta, vnica legitimaq; hæres Regni, omnium acclamatione ad Imperij fasces euehitur. Hæc summa prudentia, & rara fortitudine Rempublicam (virginalem cælibemq; vitam ducens) strenuè gubernabat, non aliter atq; illa Pentesilea, Ortigiaq;. Erat autem formosa & pulcherrima nimis, vt pulchritudine*

sua plurimos Principes ad se alliceret, & veluti hamo pisces caperet, vnde Vanda vel Venda quæ dicto Slauis Hamum quo pisces capiuntur sonat appellata est. Ritagoras igitur Princeps Germanorum virtute illius prudentia atq; pulchritudine commotus, Procos ad illam destinauit, solicitans vt sibi nuberet, illa verò obstinatè connubium repugnando Procos vacuos sæpius dimisit. Quapropter Ritagoras putans se ab ea contemptum, bellum Poloniæ indixit, terroreq; & vi ad coniugium eam cogi sperabat, illa è contra impauida celeriter vndecunq; auxilijs coactis, eum in conflictu bis capitali & cruenta clade fudit, ipse autem pernici fuga ellapsus præ pudore quod virginis manu fusus fugatusq; fuerit, nolens testem sui dedecoris Solem amplius esse, gladio proprio sese interemit. Vanda verò memorabili victoria Polonis relicta, prout Diis virginitatem deuouerat, volens voti cõpos esse de Ponte in Vistulam sese præcipitauit, sicq; aquis obruta interijt. Cadauer illius repertum est in ostiis Dlubnæ vbi Vistulam influit, atq; in scopulo vno miliari à Cracouia in Mogila gentili ritu sepulta est.

Vanda Ritagoram Germanorum Principem fudit.

Vanda in Vistulam de Ponte triumphans desiliit.

Demum post Vandam nullo successore legitimo existente, iterum duodecim Palatinos, vt vnusquisq; Prouinciæ suæ præesset, Poloni elegerunt, vnde magnum detrimentum diminutioq; Regni vel ut & prius subsecuta sunt, quæ enim in inimicos arma essent conuertenda, in se conuertebant, ambitioneq; flagrantes, mutuis cladibus interse dissidebant, qua de causa Marcomanni, Hunni, & Germani Poloniam vndique angustiabant.

Duodecim Palatini iterum.

Premislaus siue Lesko primus

RESTITVIT Patriæ magna virtute ruinam
LESCO suæ, miris vsus in hoste dolis
Sub nemore hostis erat: Lesco sub nocte silentî
Appendi galeas per nemus omne iubet.
Sol oritur, galeas accendit: id obuius hostis
In nemus, instructi Militis arma putans.
Nil reperit: species quia Lesco remouerat illas,
Sic nostros Morauis terga dedisse putat,
Castra mero celebrat, belli securus: at atris
Lesco venit tenebris: Castra sopita capit.
Æternumq; hosti dat somnum: longa Polonis
Otia: finitimis fœdera, iura, metum.

Anno Vir.

ANno virginei partus 750. Ex his bisenis Palatinis intestina bella mutuò mouentibus, vnus Premislaus Lesko, non sua, sed Patriæ commoda quærebat. Cumq; Moraui Poloniam vastarent, ille pro tempore coacto instructoq; exercitu, hostes iam spolijs & exuuijs onustos ad sua renertentes, insecutus est, in quos ad montem vt dicitur calunm vbi nunc templum sanctæ Crucis conditum est, sub altis nemoribus castra metatos impetum fecit, statimq; se in abdita Syluarum cum suis subduxit, hostes verò armis arreptis in ea loca vbi Lesco eis se apparuerat venientes neminem inuenerunt, perteritũq; exercitum Polonorũ fugere credentes ad sua castra reuersi sunt. Cumq; iam tutissimè omnia agerent bacho indulgentes, Premislaus nacta occasione ex abditis Syluarum cum suo exercitu, intempestiua nocte inopinatos,

Premislaus Moravios prostravit.

opinatos, somnoq; oppressos Moravios, magna vi à fronte & à tergo invasit, omnesq; ad unum cruento prælio funditus trucidavit, & spolia captivosq; recuperavit. Qua insigni victoria clarus, omnium suffragiis, spreta pluralitate gubernatorum, Regni habenis præficitur, multisq; egregijs gestis editis, ruinisq; Patriæ magna virtute restauratis absq; posteris è vivis decessit.

Lesco secundus.

Attulit huic Regnum variorum cursus equorum,
Et, præter morem, Sors oculata suum.
Dignus erat Regno, quamvis patre natus agresti
Rusticus, & modici iustus arator agri.
Non bello quàm pace minor: mireris in illo
Hoc, qui nulla unquam noverat arma, viro.
Ante oculos voluit monumentum vile prioris
Fortunæ sagulum semper habere suos.
Et tamen illius non legerat ille Pœtæ,
Sarmatico dignum carmen in Orbe legi.
Fortunam reverenter habe, quicunq; repente
Dives ab exili progredierc loco.

ANno à Christo nobis cœlitus misso 780. Premislao Lescone absq; posteris decedente, de electione Monarchæ voces communes, & sententiæ Senatorum discrepabãt, communiq; omnium consensu, post multas litigationes, hunc mo-

hunc modum eligendi Principis constituerunt: columnam ante Cracouiam statuerunt, desuperq; Diadema & Sceptrum Regale posuerunt, ac palam omnibus & singulis præconis proclamatione notum fecerunt, vt quicunq; à flumine Pradnik dicto, equi sui celeriori cursu ad columnam subordinatam cæteros anteuerteret Monarcha designaretur. Quidam igitur iuuenis infimæ familiæ, sed astutus & callidus, re diligenter considerata, clauos ferreos in via qua currendum erat occultè infixit, terraq; occuluit, præsignita sibi ad currendum via. Inter currendum aũt equi omnium ferro subordinato fautij substiterunt, nemoq; ad columnam ex illa multitudine solummodo ille peruenit, & sic Principatu dolo acquisito potitus est. Sed occulta fraus illico innotuit, paulò enim post duo iuuenes ex plebe ludentes Symbolo iacto, per illa loca cursu pedestri à flunio Pradnik ad columnam prædictam decertabant, ambobusq; fautijs effectis vnus leuius claudicans primus columnam attigit, sotius verò suus clauos in terra considerans brahium ei denegabat, causamq; ad Senatum detulit, vbi patefacta est, peruersa astutia Lescij, qui dolo supradicto, ad Regni fasces euectus erat. Omnes igitur nobiles & magnates de iniuria coram Senatu expostulantes, Lesconem solio deiectum tractu e. quorum membratim dilaniari, dilacerariq; fecerunt. Ille verò qui ludendo pedester ad columnam venerat Lesco secundus appellatus, communi omnium acclamatione Regno præponitur. His quamuis plebeius esset attamen talem se præbuit, ac si Regali ortus esset prosapia, idq; totis diebus vitæ suæ diligenter obseruabat, quod ornamentis Regiis solenniter induturus, vestes quas olim ex vili lana gerebat, desuper induret, pro monumento prioris vitæ id habens, vtq; fortunam instabilem quæ sursum eleuatos ad ima deicit elluderet. Quã consuetudinem multi Principes Polonorum solenniter obseruabant. Tandem Lesco plurimis Hæroicis gestis exactis filioq; huius nominis tertio relicto, vitam cum morte commutauit.

Modus electionis certa equis.

Equorum cursu de imperio decertatur.

Dolus Lescii.

Dolus aperitur.

Præmium fraudis.

Lesco plebeius ad Regnum euehitur.

Mos Lescii.

Lesco Tertius.

Quàm fuerit belli cupidus, quàm Martis amicus
Iste, vel hoc signo discere quisq; potest:
Cùm sub eo Patriæ pax arma quieta teneret,
Bellandi fieret nullaq; caussa domi:
Impatiens otij, Graios contra, atq; Latinos
Pannonibus toties auxiliaris erat.
Vigynti gemtor varia de metre notlorum:
Infamat quantum tanta libido virum?

Sæpè, licet

Sæpè, licet magna, post multa trophea legantur:
Et Cypriæ studiis incubuisse Dios.
Quod si defendi exemplo non posset Achillis
Lesco, & Alexandri, Mars quoq; mœchus erat.

EVnebribus exequijs Lesconi gentiliter persolutis, Lesco filius eius huius nominis tertius in ordine Principum Poloniæ septimus, Monarcha salutatur. Hic à moribus paternis minimè degenerauit, omnes finitimos hostes sedauit. Imperijq; sui fines in pace & securitate cicurauit. Postea otij impatiens, Hungaris, Saxonibusq;, aduersus Carolum Magnum Romanorum Imperatorem auxilia suppeditabat. Tandem Anno Domini 8 0 1. cum Boëmis, Pomeranis, Prutenisq; à Carolo in Silesia cruento prælio ad Oderam fluuium prostratus est. Cui filius Popilius ex legitimo toro natus (viginti enim illegitimos natos ex concubinis, Pomeraniæ Duces genuerat) succesit.

Lesco Tertius occisus.

Popelus primus.

ANne tibi lectum tantum, lasciue, reliquit,
Non etiam clypeos armaq; dura pater?
Et Veneri tantùm iussit seruire? Gradiuo
Non etiam, ô noster Sardanapale, tuo?

Quando

Quando quidem in fratrum tam multa gente tuorum,
Legitima solus Coniuge natus eras.
Successisse etiam patriis te laudibus æquum
Non tamen vitiis, imperioq; fuit.
At genitore tuo fœlicior, ipse fuisti
Hac in tam ruri parte POPELE boni:
Quòd tibi tu similem genuisti: quidq; putaret
A cuculo cuculum degenerare nefas.

POpelus huius nominis primus, Lescij tertij filius, qui à Germanis Osserich dicebatur, patre decedente, Regni habenas regendas suscepit, Anno Domini 815. Hic à virtute paterna degenerauit, in vrbe Cracouiensi sede spræta, eam in Gnesnam, demum in Crusshiciam transtulit, ibiq; arcem in lacu Goplo condidit. Nil amplius de eo scribendum restat, cum nulla egregia gesta memoriæ digna ediderit, semper enim libidinibus delicijsq; indulgebat. Hac verò execrandi particula sæpissimè vtebatur, dicens: O vtinam à muribus corroderer, quod quamuis non ipsi sed filio eius prout inferius dicetur contigit.

Sedis translatio.

Arx Goplo.

Mos execrandi sese Popeli.

Popelus secundus.

DVm timet hic Regno pelli, vir inutilis, & cum
Coniuge consultat, quid malè tutus agat.
Vim morbi simulat: patruos accersit, & illis
(Viginti fuerant) toxica missa dedit.
Orta cadaueribus vis murum erupit: & illum
Vxorem, natos, vndiq; dente petit:

Dilaniat:

Dilaniat, frustra medios fugiebat in ignes,
Frustra in Goplæas perfidus hostes aquas.
Discite iustitiam, qui propter lucra paratas
Fertis, & exertas ad scelus omne manus.
Est Deus, est scelerum vindicta, est pœna malorum.
Vnde putes minimè posse venire, venit.

ANno salutiferi virginis partus 830. Popelus secundus patri in Regno succedens, à moribus eius libidinosis minimè degenerauit. Postpositisq; negocijs Reipub: vanis otijs, choreisq;, & delicijs domesticis indulsit, insuper non ille sed vxor eius quam insano amore prosequebatur, pro sui peruerso arbitrio imperabat. Quapropter Magnates & Equites Regni eum, vt hominem nihili (Sardinapalum Poloniæ appellandum) spreuerunt. Popelus verò re considerata, veritus ne Poloni aliquem ex Patruis suis in locum suum substituerent, vxoris astuto consilio infirmitatem simulauit, Patruosque omnes qui viginti numero erant, Principes Pomeraniæ accersiuit, & decumbens in lecto, obnixè ab eis rogauit, vt vnum filium suum ex duobus Regno se decedente præficerent, quod libenter Patrui se facturos spoponderunt, si Magnates Regni consenserint. Regina verò interea poculum cum veneno vino mixto adornauit, & vnicuiq; bibendum pro sanitate Regis obtulit, egressi illi à Rege maxima corrosione ex veneno hausto ex cruciati, omnes pariter expirauerunt. Regina autem cum lætitia dixit: Deos in eos quod malum Regi Domino suo machinati fuerint, iustè animaduertisse,

Astuta simulatio infirmitatis.

Grande enormeq; facinus.

maduertisse, ideo cadauera eorum inhumata quasi perfidorum, in lacum Goplo Reginae iussu proiecta sunt. Statimq; Deus iustus iudex & vltor nefandi homicidij, murum vim numerosam dictuq; horrendam, ex illis cadaueribus mira quadam metamorphosi excitauit, quae Regem in arce latè conuiuantem, vxoremq; & filios eius cum terribili strepitu vndiq; inuaserunt, & neq; armis neq; igne se arceri passae sunt. Rex metu inauditi inusitatiq; periculi perturbatus, in arcem quae est huiusq; in lacu Goplo, iuxta Cruschiciam oppidum, cum vxore & filiis profugit, mures verò adhuc plures terram & aquas cooperientes, cum horridis sibilis eum persequebantur: Nautae praesens prae oculis exitium videntes, timentes ne in medio lacus nauem corroderent, ad ripam otius appropinquantes anfugerunt. Popilius quoq; in turrim natura loci munitam & aquis oportunè circumfluam cum suis se recepit, vbi cum vxore & liberis à muribus corrosus, consumptusq; est, vt ne monumentum quidem eorum relictum fuerit.

Mira iustaq; vindicta Diuina.

Ex cadaueribus mures.

Popelus à muribus cum vxore & liberis corroditur.

Pyastus Cruschicensis.

O Prisci hominum mores, & nescia fastus
Simplicitas, ingens & probitas, & amor.
Non puduit Proceres homini dare Sceptra Polono,
Qui modò cultor agri Cruschicensis erat.
Ob solas virtutis opes, virtutis honorem,
Qua vir in exigua floruit ille casa.
Hoc orti de fame Duces, Regesq; Poloni
Duraurêre dies ad, Ludouice tuos.
Compita Cruschiciae veterum, nostro efflis in orbe
Euentu gemini nobilitata Ducis.
Regnum ruricolae deferri: à mure vorari
Regem: res aeque prodigiosa fuit.

ANno incarnationis Diuinae 842. Popelo secundo à muribus portentosè absumpto, multae controuersiae in Cruschicensi conuentu de electione Principis exortae sunt. Erat autem tunc temporis in Cruschicia Piastus quidam vir simplex, virtute tamen & pietate praestans, huic eodem conuentus tempore filius natus est, cui ad nomen solenniter gentili ritu imponendum, melis mulsati duo vasa praeparauit, propter conuiuas tractã-

D dos, por-

dos, porcumq; mactauit. Interdum aiunt ad eum duos viros ignotos ve-
nisse peregrino habitu (quos Paulum & Ioannem Martyres Romanos
ferunt esse) hij in Palatium vbi electio celebrabatur non sunt admissi, à
Piasto verò humaniter hospitio excepti fuere, infantemq; natum gentili
more subraserunt, nomenq; ei Semouitus imposuerunt, & tandem discес-
serunt. Tunc temporis autem in Cruschicia ob magnum confluxum po-
puli ad Comitia Electionis plurimi comeatus, pabuliq; penuria laboran-
tes, ad Piastum vt sibi aliquid pro victu venderet veniebant, qui sin-
gulis gratis necessaria suppeditabat, quantum cuiq; opus fuerit, carnis
autem Suilæ & melis, panisq; copia, apud eum non deficiebat, nam incre-
Hospitalitas larga remuneratur. menta omnium rerum à Deo copiosissimo largitore & remuneratore illi
procedebant. Omnes igitur manum Diuinam cum Piasto esse videntes,
communibus suffragijs & vocibus, Monarcham eum salutant, Regnumq;
Piastus Rurricola regni fasces obtinet. oblatum quamuis agresti familia natus, strenuè cum summa fortitudi-
ne, & dexteritate viginti annis gubernauit. Postea 1 2 0. annis
ætatis suæ exactis, relicto filio Semouito extremum diem clausit.

Ex huius sanguine Duces Regesq; Polonorum ad Ludouicum vsque
Hungarum genus duxerunt.

Semouitus.

Sic & Ale.

Sic & Alexander iuuenis vix illa suarum
Ingressus rerum limina magna, perit:
Vt SIEMOVITE peris, Patriaq; relinquis acerbos
Mœrores, iustam mortuus ante diem.
Ense tuo ejecti de nostro turpiter agro
Vltra Carpathium, Pannones vsq; iugum.
Tota tibi solvit Pomerania victa tributum,
Flactibus & nostris accola quisquis erat.
Quatuor annorum sunt, hæc omnia, quid si
Non abrupta tibi tam citò vita foret?
Quamus, quantumuis modicæ sub tempore vitæ
Maxima qui gessit, vixit abundè diu.

ANno humanæ redemptionis 895. Semouitus patri gentili ritu iustis persolutis ad Regni fasces euehitur. Hic insigni prudentia fortitudineq; & prouidentia populum sibi cõmissum regebat, omneisq; hostes à finibus Imperij sui sæpissimè fugabat, Hungaros, Boëmos, Cassubios, Pomeranosq; ad tributum sibi pendendum compulit, multisq; præclaris gestis editis, quatuor in Regno duntaxat annis exactis, Patria in pace relicta, immatura morte peremptus est, relicto filio Lescone quarto. Virtus Semouiti.

Lesco quartus.

QVam Pater inuictis Semouitus fecerat armis
Pacem, Sauromatis attuleratq; suis:

Filius hîc illam miro complexus amore,
Et vitæ ſummam fouit ad vſq; diem:
Vir cuius mores nemo reprehendere poſſit,
Aut niſi quem pugnæ claſſica bella iuuant.
Sed cur bella geras, frueris qui pace? quid optes,
Contentus proprio qui poteſſe, meum?
Gloria ad arma vocat multos laudumq; cupido,
Spes prædæ multos diues ad arma vocat.
Vtraq; bellandi cauſa iniuſtiſſima: ſolam
Quæ pacem quærunt, prælia, iuſta voca.

ANno virginei partus 902. *Leſco quartus patri Semouito iuuenili ætate, in Principatu ſucceſſit, ſub tutoribuſq; ad annos competentes erat. Poſtea imperium à patre pacificatum relictum, in pace à nemine laceſſitus regebat, patriis & auitis virtutibus correſpondens, relictoq; filio Semomiſlao immatura ætate è viuis deceſſit.*

Semomiſlaus.

VLtimus iſte fuit noſtrorum ex ordine Regum,
Ignari falſos qui coluêre Deos.
Huic peperit Coniunx oculorum luce carentem
Hæredem: ſterilis eum foret ante diu.
Mos erat infanti, vitæ vt compleuerat annum,
Ludere, quod vellet nomen habere pater.

Ergò dies

Ergò dies venit simul illa, recepit ocellos,
Ostentum dubia plebe stupente, puer.
Res ea signabat, discussa nocte POLONOS
Visuros lucis lumina vera nouæ:
Visuros illo CHRISTVM sub Rege negemus,
Quòd bona præstituat quæq; futura DEVS.

ANno à Christo nato 921. Semomislaus patre è viuis decedente Regni habenis præficitur. Hic etiam ex auitis moribus minimè degenerauit, filium vix in senectute, & ipsum cæcum obtinuit, cumq; in Gnesnam Primates & Equites Regni ad subradendum nomenq; imponendum filio gentili ritu conuocaret, Miesconem eum appellarunt. Postea conuiuio indul. gentibus in primo mense accubitu, nunciatum est patri, filium cæcum visum recepisse, omnibusque conuiuis attonitis, cum claris apertisque oculis infans affertur. Cumq; Rex ab ariolis sciscitaretur quid hoc sibi velit? respoderunt, sicut hic infans gratia Deorum est illuminatus, sic per eum Polonia in breui illuminabitur, quod & factum est. Tandem Semomislaus finibus Imperii in pace relictis vitam cum morte transmutauit.

Semomislao filius cæcus nascitur qui postea illuminatur figuram illuminandæ Poloniæ per Euangelium præsagiens.

Miesco primus.

CHRISTE, ſub hoc ad nos venisti Principe, ab hoſte
Poſſeſſas Stygio commiseratus ones.
Ceſſerunt idola tibi: Mars, Læda, Gemelli,
Cynthia, Pluto, Ceres, Iupiter, Aura, Venus.
Fœminate nobis oſtendit prima, Bohemo
Sanguine: prima crucem nos docuitq; tuam.
Si tu prima quidem nobis es cauſſa ſalutis,
Ipſe DEVS, mulier, cauſſa ſecunda fuit.
Illa tuo tingi MESCONEM fonte maritum
Fecit: terra ſuum eſt tota ſecuta Ducem.
Plurima tunc data ſunt tibi templa, nouemq; Cathedræ,
Et, quas ſacrifici dilapidamus, opes.

ANno Domini 962. *Mieſco qui erat cæcus natus, patri ex more funebribus exequijs peractis, communi omnium acclamatione in Monarcham Poloniæ elligitur. Hic coneubinas ſeptem habuit, nullam tamen ex illis fœcundauit, quamobrem maximo mœrore diſcruciabatur. Quapropter frequenter à quibuſdam Chriſtianis ſolicitabatur, vt Chriſto cum ſua gente nomina daret, ſi vellit charam ſobolem à Deo obtinere. Chriſtianorum itaq; perſuaſionibus adductus, Procos ad Regem Bohemiæ Boleſlaum, qui fratrem germanum diuum Venceſlaum nepharie occiderat deſtinauit, matrimonium filiæ eius expetens, cui rei Boleſlaus libenter annuit, hac conditione ſi ſacrum Baptiſma cum ſuis ſuſceperet. Mieſco itaq; cum vniuerſa gente ſua alacriter baptiſatus eſt Anno Domini 965. Mieſconiſq; pri-*

Poloni fidem Chriſti amplexantur.

sconisq; priori nomine immutato, Miecz̄slaus appellatus est, quasi gladio nomen acquirens clarum. Mandauitq; confestim omnibus & singulis suo imperio subiacentibus, die septima Martij, idola omnia vanorū Deorum comminuere, demolire, igneq; consummere. Nam antea quaslibet vanas creaturas Solem, Lunam, Auram, quam Pogwisd appellabant, cultu diuino prosequebantur. Præterea Iouem quem illi Iessam, Plutonem quem Ladon siue Ladonem, Cererem quam Niam, cuius templum Gnesnæ celeberrimum erat, Venerem quam Marzanam, & Dianam quam Zieuoniam gentili lingua appellabant, Lelum quoq; & Polelum Romanis Castorem & Polucem appellatos, pro Diis colebant. Et adhuc in compotationibus illa gens nomine eorum vtitur, Lelum Polelum vociferantes. Solebant autem viri mulieres iuuenes & senes horum deorum suorum diebus festis ad lusus & choreas pariter conuenire, maximè verò 25. die Maij, & vigesima quinta Iunij. Quam congregationem populi Stado id est agmen appellabant, quod adhuc apud Ruthenos & Lituanos passim in villis obseruari videtur. Post Dominicam enim conductus Paschæ ad diui vsq; Ioannis Baptistæ festum, mulieres & virgines diebus festis ad choreas turmatim conuenire solent, Ladonemq; canentes, & Lado Lado frequentius ingeminantes, manibus complaudentes in gyrum choreas ducunt. In Syleſia quoq; confini Poloniæ 17. die Martij quo videlicet tempore hæc idola demolita sunt, pueri in villis & oppidis ex more recepto simulachrum quoddam, ad similitudinem mulieris conficiunt, oppidoq; turmatim egressi quandam cantionem ingeminantes simulachrum illud de ponte in flumen præcipitant. Expurgata itaque ab Idolis Polonia Miecslaus Princeps, ad euidentius signum Christianitatis instituit vt infra officium Missæ dum Euangelium prælegeretur, singuli virorum ad medium gladij è vaginis depromerent, quo se testaretur propter Euangelium Christi ad mortem vsq; decertare paratos esse. Multas Ecclesias, parecias & Episcopas fundauit, copiosisq; prouentibus ditauit. Ex vxore Bohæma Dambrowka dicta, filium Boleslaum Chabri suscepit, quæ post partum paulò post decessit, Gnesnæ sepulta est, alteram verò Miecz̄slaus in matrimonium accepit, Iuditam filiam Iessæ Principis Hungarorum, quæ ei filium Miecz̄slaum genuit. Tandem multis Christianitatis monumentis in Polonia relictis è viuis fœliciter migrauit. Destinauerat quoq; legatos ad summum Pontificem Benedictum, Diadema Regium ab eo postulans, quæ illi denegata est, suspicabantur enim nondum eum perfectum Christianum esse.

Idola demoliuntur.

Ritus Religionis gentilis Polonorū.

Moderna consuetudo Lituanorum ad Idolorum memoriam.

Mos Polonorum antiquus infra lectionem Euangelii.

Boleslaus Chabri, Primus Rex Poloniæ.

Vici, deiectos cæpicum Rege Bohemos,
Subiecei Moranos, Saxonioſq́ mihi.
Caſſubios, populoſq́ freti cis littora noſtri,
Et Pruſſos, dubia teq́, Ruthene, fide.
Imperii fines poſitis ex ære columnis
Signaui, Herculeum ſic imitatus opus.
Nec mihi templa minus curæ, quam caſtra, fuerunt:
Hac quoq́ laude patri cedere nolo meo.
Regia ab egregio ſortitus Stemmata Othone
Sum Gneznæ (Gneznæ tunc meus hoſpes erat)
Quæ quicunq́ geres, fac ſis hoc dignus honore,
Quo tunc, tam magno iudice, dignus eram.

ANno à Chriſto nato 999. Boleſlaus huius nominis primus ab Hæroicis geſtis Chabri appellatus, Meczſlai filius natu primus, communi omnium acclamatione in faſces Regni euehi-

gni euehitur. Corpus diui Alberti Episcopi Pragensis, ex Prussia in Gnesnam magno cum labore honorificè transtulit, quem gentiles Prussæ ni, iuxta Sauum fluuium propè oppidum maritimum Feschaus saluti. fera pabula animæ ferentem crudeliter occiderunt, ad cuius busta Gnesnæ plurima miracula virtute diuina edita sunt. Eodem tempore Otto tertius, Romanorum Imperator, acerba infirmitate præssus, jamq; animam agens, audiens tanta miracula ad sepulchrum diui Alberti in Polonia fieri, voto vouit se busta illius, si de infirmitate leuaretur, accessurum, atq; statim post votum promissum, sanitatem integram diuina benignitate recepit. Cumq; vota persoluturus religiosus Imperator ad Posnaniam vrbem maioris Poloniæ appropinquaret, Boleslaus splendido equitatu nobilium & magnatum Poloniæ cinctus, obuiam ei processit, honoremq; vt Cæsari hospiti exhibens, varij coloris pannos præciosos, sericeos quoq;, & id genus alios in via per septem miliaria Polonica, à Posnania in Gnesnam vsq; sternere fecit, & vltro citroq; data salute illa insigniter strata via vterq; manibus iunctis, multa inter se conferrentes pedestri itinere ad Gnesnam vsq; perunenerunt. Ingressus itaq; deuotus Imperator limina templi, pronus prouolutus ad sepulchrum diui Alberti, ardenti corde Deo Omnipotenti, quod mirabilis sit in sanctis suis, gratias egit, votaq; persoluit. Tandem honorificentissimè sumptuosissimèq; per aliquot dies, à Boleslao tractatus, multisq; & splendidis muneribus ab eo donatus est. Quibus hospitalitatis officiis Otto in se exhibitis consideratis, Boleslaum eodem in templo Gnesnæ Imperiali diademate solen niter coronauit, eumq; Regem Poloniæ declarauit, & in æternum authoritate Imperiali confirmauit, ab omnibusq; tributis & obsequijs Romanis Imperatoribus pendendis, posteros eius omnes in Regno sibi succedentes immunes fecit. Deinde in digressu quo euidentius vinculum societatis inter se conciperent, Otto Imperator Boleslao nouo Regi lanceam Sancti Mauricij, clauumq; de cruce Christi donauit. Boleslaus vero vicissimilli brachium Sancti Adalberti pro munere hospitalitatis dedit, quod Romæ in templo diui Bartolomæi Imperator posuit. Insuper vinculo consanguinitatis sibi iuncti sunt: Otto enim neptim suam filiam Palatini Rheni nomine Rischam in matrimonium locauit. Tandem Imperatorem ad sua reuertentem Boleslaus cum insigni pompa, splendidoq; equitum & magnatum Poloniæ agmine, ad terminos vsq; Regni sui honorificè deduxit.

Diui Alberti corpus è Prussia in Gnesnam transfertur.

Otto Imperator ex voto Diuo Alberto facto sanatur.

Otto Imperator in Poloniam venit.

Boleslaus Cæsari splendide & laute honorem exhibet.

Otto Boleslaum Poloniæ Regem creat, suoq; Diademate coronat.

Hic primus Rex Poloniæ omnia, summa cum prouidentia & fortitudine administrauit, supra modumq; bellicosus extitit, Marte enim fœdici omnes finitimos hostes frequenter strauit. Regnáque eorum sæpius nullo repu-

Boleslaus Bohemos, Russos, Prutenos & Pomeranos sternit.

nullo repugnante peruastauit, Bohemiæ Regem Boleslaum cum numeroso exercitu fudit, Regnumq; eius nullo repugnante infestis armis vastauit, & ipsum captum execare fecit. Iaroslaum quoq; Ducem præcipuum Russiæ validissimo exercitu fretum insidiosè contra se procedentem memorabili cruentaq; clade prostrauit, Kiouiam vrbem Russiæ Metropolim cæpit, indeq; thesauros ingentes asportauit, & omnes Principes Russiæ tributarios sibi effecit. Prutenos, Saxones, Cassubioscq; & Pomeranos debellauit, cum Ruthenis ad fluuium Vsq; Tyram, & Boristenem fines suos posuit, cum Prutenis, Cassubysque, & Saxonibus ad fluuium Albim, Vsq; ad mare Germanicum siue Balticum Imperij sui terminos constituit, Herculemq; immitatus, ad perpetuam rei memoriam columnas æreas illic collocauit. Sicq; Imperio suo amplissimè dilatato relicto Miescone filio è viuis decessit.

Boleslaus fines Imperij sui prolatat.

Miesco secundus.

DEgener, imbellis, gula, crapula, sordibus vxor
Vxoris totus fœmina, lurco nihil,
Hic erat: vxor erat, Rex, Princeps, omnia, nostrum
Asperius quouis angue perosa genus,
Teutonibus tantum æqua suis: quam credis abilla
Tractata est miseris terra POLONA modis?
Tunc BOLESLAI nobis perière labores,
Ruperunt nostrum Regna subacta iugum.

Vt rapu-

Vt tu puit tantum mors fausta phrenitide Regem,
Pellitur è Regno, Rixa fugitq; suo.
Dant pœnas scelerum: furor hunc, dolor abstulit illam,
At longo fato dignus vterq; fuit.

ANno Virginei partus 1025. Miescо secundus patre defuncto, ad Regni habenas moderandas euehitur. Hic ex moribus patriis degenerauit, postpositisq; negocijs Reipublicæ coniugis consilio vtebatur, & Imperium à patre amplissimum relictum suis libidinibus diminuit, debilitauit, laboresq; patrios perdidit. Tandem ab omnibus spretus infirmitate correptus, relicto Casimiro filio, è viuis decessit. *Miesco degener.*

Mortuo igitur Miescone multæ controuersiæ circa electionem Principis exortæ sunt, quidam enim ad Casimirum filium eius sceptra deferenda volebant. Cæteri verò timentes ne mores paternos peruersos sequeretur, huic sententiæ acerrimè repugnabant. Tandem Regina Miesconis Regis relicta, videns se à Polonis spretam, ad fratrem Cæsarem in Saxoniam accepto Casimiro filio Coronaq; Regni & ingentibus thesauris Regalibus sublatis profecta est. Interim filium Casimirum studendi gratia Parisias misit, vbi tandem in Monasterium Cluniacense ingressus Sacris iniciatus est. Poloni verò multis annis hærede legitimo orbati, cum sui & Reipublicæ ingenti detrimento, in Italia eum quærere coacti sunt, qui eis multis de causis denegabatur ab Abbate Monasterij. Tandem vix magno cum labore impensisq; Polonorum, per Benedictum nonum Pontificem à professione absolutus est, pœnitentia Polonis indicta pro eo quod Dominum suum hæredemq; legitimum expulerint, vt ab vna quaq; persona quotannis obulum vnum Romano Pontifici penderet, quod vocatur debitum Sancti Petri. Item vt singuli viri crines supra aures tonderent. Deinde vt præcipuis festis diebus linteo albo pro cingulo vterentur. *Regina cum filio Casimiro exulat.* *Debitum Petri Swietop. cur.*

Cazimirus Primus.

INnocuus cum matre puer CAZIMIRVS eodem
Exilio, matris crimine, pulsus erat.
Cluniaci placuit sibi vita monastica: seruus
Quàm cuiusquam hominis, maluit esse Dei:
Nos sumus interea sine Principe, subdita cunctis
Terra, dolor fuerit quæ numerare malis.

Reddimus

Reddimus electo Regnum, multa ille reuersus
Restituit melior vix patre, dignus auo.
MASLAVM domuit ciuili Marte furentem,
In reliquos mansit pax sibi grata dies.
Quòd Deus innocuis adfit, quòd corruat insons,
Maiori vt surgat laude: videre potes.

ANno Domini 1041. Cazimirus huius nominis primus è Monasterio acceptus, Mieszonis secundi filius, tertius Rex Poloniæ, Gnesnæ communi omnium applausu sacro Diademate coronatur. Hic primum in latrones deprædatores sq; qui tunc temporis in Regno passim latrocinabantur animaduertit. Demum Regiones tributarias à Regno desicientes ad iugum pristinum redegit. Maslaum Ducem Masouiæ bello furentem intestino, cum Prutenis & Piecingis conspirantem, ad Vistulam fluuium cruento prælio prostrauit, iuxta Ploczko ciuitatem. Tandem Maslaus exercitum coëgit, sed iterum à Cazimiro funditus fusus desperatis suis rebus ad Prutenos profugit, vbi variis tormentis examinatus laqueo vitam finiuit. Ab hoc Maslao Masouia appellata est. Postea Cazimirus paccato vndiq; Regno, relictis q; tribus filijs, Boleslao, Wladislao, Mieszone, & filia Swatochna extremum diem fœliciter clausit. Monasterium in Tyniec eius Regulæ quam ipsæ olim profitebatur regalibus sumptuosissimisq; immunitatibus & bonis opimis fundatum dotauit.

Cazimirus Maslaum cum Prutenis bello vicit.

Masouiæ denominatio.

Boleslaus

Boleslaus Audax.

Qvàn. bello magnus, quàm magnis strenuus ausis
BOLESLAVS erat, tam truculentus erat.
Vastauit Moravos, Hunnos, te Russe, Bohemos,
Vastauit Patriæ nec minus arua suæ.
Cuncta libidinibus complebat, cuncta rapinis,
Cuncta ignominiis, sanguine, cuncta metu.
Pontificem secuit frustratim recta monentem:
Vrbis Pontificem, maxime CRACE, tuæ.
O scelus, ô portentum, ô nostri infamia Regni,
Non tibi sacrilegæ tunc cecidere manus?
Vnde, & vbi periit, ne iam dubitate Poloni,
Raptum sub Stygiis obruit orcus aquis.

ANno salutiferi virginei partus 1068. Cazimiro Boleslaus filius ab hæroico animo Audax appellatus, communibus omnium suffragijs, Rex declaratur. Huic statim Wratislaus Bohemiæ Rex bellum indixit, infestisq; armis in Syleſiam vastaturus excurrit. Boleslaus re comperta armato milite cinctus, celeriter contra eum contendit, cuius aduentu Wratislaus perterritus relictis castris terga pudenda dedit. Boleslaus verò eum in meditulium Bohemiæ perſequens, eam vndiq; peruastauit, spoliisq; multimodis onustus ad sua nullo repugnante reuersus est.

Boleslaus Bohemiam vastat.

Postea Anno sequenti Boleslaus validioribus copiis coactis Moraui. am, Bohemiamque iterum infestis armis peruastauit, donec eum Wratislaus Bohemiæ Rex maius periculum timens reconciliauit. Perdomitis igitur ab vna parte Bohemis, & Morauis, à Prutenis tandem & Pomeranis infestatur, quos Boleslaus ad fluuium Ossa vndiq; circumuentos, ad internitionem prostrauit, & deleuit, Pomeraniamq; & plurimas munitiones Prussiæ ditioni suæ subegit, & ipsos Prutenos subiugum compulit Anno Domini 1059. Interea Bela hæres Regni Hungariæ ad Boleslaum exulans profugit, auxilium contra fratrem Andream (à quo Regno pulsus erat) implorans. Boleslaus itaq; infestis armis in Hungariam cum Bela contendit, Henriciq; Imperatoris copias, Bohemosq; & Teutones, partes Andreæ defendentes profligauit, vbi & ipse Andreas Rex interemptus est. Sicque Bela auxilio Boleslai ad Regnum peruenit. Boleslaus verò Rex in Poloniam reuersus vnicam Hæredem Ducum Russiæ Viseslauam nomine, in matrimonium accepit, iureque dotis Ducatus quosdam Russiæ acquisiuit. Kiouiam quoque Metropolim Russiæ vi cepit, vbi hybernum tempus transegit, vniuersamq; Russiam terrore suo compleuit & concussit, adeò vt complures Duces (parum se tutos in Russia putantes) fugam in Græciam adornauerint, ciuitates omnes oppidaq; & munitiones plurimæ vltro se ei dediderunt. Postea Præmysliam ciuitatem celebrem vnam ex Ducatibus Russiæ expugnauit, & exussit, sed arcem propter exundationem fluuiorum capere non potuit, quæ ei postea certis sub conditionibus dedita est. Tandem in Hungariam cum exercitu profectus inimicitias inter Belæ hæredes, & Salomonem Hungariæ Regem composuit, exindè recta in Russiam reuersus Volodimiriam & Chelmiam ciuitates cum suis Prouincijs occupauit, postea totum Ducatum Volhiniæ cepit. Inde recta in Kiouiam exercitum duxit, vbi Swatoslaum Principem Russiæ cum ingentibus copiis sibi insidiantem cruento prælio, profligauit, fugauitq;, ac omnes vires Russorum prorsus debilitauit, multumque temporis

Iterum Bohemiam infestat.

Pruteni cum Pomeranis victi vectigales Boleslao fiunt.

Boleslaus in Hungaria triumphat.

Russiam vastat Kiouiamq; capit.

Præmislia dedita.

Hungariam petit.

Volhiniam expugnat.

Swatoslaum fugat fudit q.

temporis in Kiouia transegit vbi in delicias libidinesq; Venereos & cætera vitia prolapsus est. Postea Septennio in castris exacto in Poloniam reuersus, Diuum Stanislaum Episcopum Cracouiensem occidit membratimq; dissecare fecit, cuius postea corpus Diuina prouidentia insimul compactum coactumq; est honorificè sepultum multis miraculis claret, prout latius in Polonorum Chronicis patet. Conscius itaq; Boleslaus perpetrati facinoris pœnitentia adactus cum filio Mieczslao Regno relicto in ignotas Regiones profectus est, vbi in habitu peregrino vitam clausit, filius verò Mieczslaus postea in patriam reuersus est.

Episcopum Cracouiæ Diuum Stanislaum occidit.

Boleslaus exulat voluntariè.

Vladislaus Hermanus.

Plurima rescidit fratris decreta Tyranni
Hermanus Latio par pietate Numæ.
Hunc spurius vetitis nexauit filius armis,
Sed pius arma culit pro pietate Deus.
Vincitur impietas Goplea ad stagna paludis,
Induit imq; feras debita vincla manus.
Dic, qui mulcta legis, quot dignos laude, pioscq;
Legeris: Historiæ per genus omne notbos?
Telogonus, qui pisce patrem obtruncauit Vlyssem,
De turpi Circes natus amore fuit.
Proditor Æneas Patriæ est, ne crede Maroni,
Romulus occisor fratris, vterq; notbus.

ANno à Christo nato 1082. Wladislaus Hermanus fratri Boleslao in Regno successit. Hic ex Iudita Wratislai Regis Bohemorum filia, filium Boleslaum tertium suscepit, Krziwousti ab ore recuruo appellatum. Ex secunda vero vxore, Henrici 4. Romanorum Imperatoris filia, tres filias produxit: multas Ecclesias monasteriaq; construxit & ditauit. Prussos, Pomeranosq; rebelles cruento prælio penes fluuiū Drwancza profligauit, ad dedi-

Prussos Hermanus & Pomeranos domat.

tionemq; coëgit. Intereà Bratislaus, Bohemorum Princeps videns Regem bello in Prussia occupatum, magna damna Poloniæ intulit. Rex itaq; Siecziechum Palatinum Cracouiensem cum filio suo Boleslao nouem annos habente, contra hostes destinauit, quos vna cum Principe Bratislao strenuè fuderunt, & Moraviam vndiq; ferro & igne vastantes peragrarunt, spoliisq; multis onusti in pace, ad Regem reuersi sunt. Tandem nunciatum est Hermano Regi, Pomeranos fœdisragos Miedzirzecze arcem munitissimam in finibus Saxoniæ intercepisse. Boleslaus igitur duodecim annorum iuuenis patrem obnixè cum lachrimis solicitat, vt sibi copias propter recuperandam arcem committeret, cuius audaciæ, prouidentiæ, animositatiq; Rex admirans, legionem vnam cum certis rectoribus illi commisit, cætero exercitui Siecziechum Palatinum Cracouiensem præfecit. Arcem itaq; obsessam fortiter oppugnarunt, sed quia in loco natura munitissimo sita erat, ideò incassum laborabant. Qua de causa Dux exercitus obsidionem soluere suadebat, sed Boleslaus Regius filius à proposito eum retraxit, & militibus confirmatis domos & tuguriolla circa arcem, hyemis tempore imminente, errigere iussit, vt videretur arcem se per hyemem oppugnare velle. Qua re conspecta Pomerani obsessi ad Boleslaum cum mulieribus supplices veniunt, se & sua ei offerentes, quos ille liberos dimittens, arcem recuperat, prudentiaq; sua omnia damna à Pomeranis illata resarcit: ad patremq; ingenti cum præda ouans reuertitur. Posteà Hermanus senio confectus multis fortibus, præclarisq; gestis exactis vitam cum morte fœliciter commutauit.

Bohemia à Polonis vastatur.

Miedzirzecze inter cepta.

Astutia oppugnantium.

Miedzirzecze à Polonis recuperatur prudentia Boleslai

Boleslaus Krziuousti.

Hic quinquaginta pugnauit prælia, signis
Collatis, casu non variante fidem.
Pugnauit quoties, toties & vicit, eorum
Nomina quos vicit, quod breue claudat opus?
Cæsaru Henrici magnas fudisse cohortes,
Sat sibi, si deessent cætera, laudis erat.
Mœrore meriit, quòd prorsus inermis ab hoste
Fœdifrago victus, fraude, doloq; semel.
I, modo Pompeii numera mihi, Roma, triumphos,
Nos Boleslai prælia: maior vter?
Pompeium Cæsar bello prostrauit aperto:
Fraus potuit nostrum vincere sola Ducem.

Anno Do.

ANno Domini 1103. Boleslaus Krziuousti ab ore recuruo siue retorto (quod ex morbo contraxerat) appellatus, patre è viuis sublato, communi omnium applausu Regni habenis præficitur. Hunc Zbigneuius Monachus frater illegitimus sceptra sibi inuidens, imprimis lacessiuit, Boriuoiumque Bohemiæ Regem, & Suatopolkum Ducem Morauiæ, contra eum commouit. Quos Boleslaus egregiè per Zelislaum Ducem exercitus sui profligauit. Anno deinde sequenti validioribus copiis coactis, in Morauiam excurrit, quam nullo repugnante ferro & igne peruastauit. Tertio Boleslaus exercitum in Bohemiam & Morauiam duxit, dumq; agrorum hostilem undiq; armis & flamma peragraret, Bohemi ex insidiis in loco arctissimo in eum impressionem fecerunt, Rex verò strenui militis & Imperatoris officium agens, unum ex hostibus primus gladio interemit. Dersiuak quoq; Eques Polonus secundum hasta transfixit, cæteri Pòlonii animo.

Zbigneuius Monachus.

Zelislaus Bohemos Morauosque profligauit.

Boleslaus Morauiam Bohemiamque vastat.

Bohemi profligantur.

ni animosiores effecti, Bohemos fugientes insigni clade profligarunt.

Pomerania vastatur à Boleslao.

Tandem Boleslaus Pomeraniam armato milite aggressus, eam vndique peruastauit, plurimisq; oppidis & munitionibus occupatis spolijs onustus, ad sua reuersus est. Accidit autem dum post hanc insignem victoriam, in festo dedicationis templi apud quendam nobilem conuiuium celebraret, recreationis gratia, centum duntaxat equitibus cinctus venatum processit, vbi in tria millia Pomeranorum insidiantium incidit, in

Boleslaus strenuè dimicat.

quos ipse Rex veluti Leo rugiens primam impressionem fecit, tribusq; interfectis, suos animosiores reddidit. Quidam verò Pomeranus in ipsum Regem collimans, equum sub eo transfixit, attamen à persequendis hostibus equo altero nacto haud destitit, donec multo cum labore à tanta obstinata audacia vix retractus fuerit, victorq; ad suos conuinantes, profligatis hostibus rediit. Intereà Boriuogius Rex Bohemiæ exulans ad

Bohemus auxilium impetrat.

eum venit auxilium contra Swatopolgum nepotem suum implorans, quẽ Boleslaus in Regnũ reduxit, Bohemiãq; peruastauit. Tandem in Pomeraniã expeditionem adornauit, qua vndiq; peruastata, Byelogradum arcem

Expeditio Boleslai in Pomeraniam.

munitissimam cum ciuitate & multitudine Pomeranorum expugnauit, cæteræ autem ciuitates & munitiones, vtpotè Camenecia, Golimberg, Vielin, Czarnkouia libenter sese ei dediderunt. Postea Boleslaus irritatus Bohemiam deuastauit, Zbigneuiumq;, & Gneuomirum Pomeraniæ Duces rebelles & fœdifragos fudit cepitq;.

Henricus 4. Cæsar in Boleslaum arma exiollit.

Henricus 4. Romanorum Imperator, Boleslao ob damna Bohemis sæpissimè illata infensus, coniunctis viribus cum Swatopolgo Rege Bohemiæ vallidissimas copias contra eum in Syleſiam duxit, Lubusaq; ciuitate expugnata, Glogouiam vrbem Glogouiensis Ducatus sedem acerrimè frustra tamen oppugnauit, magna & crudeli strage in militibus accepta. Boleslaus quoq; vallida Polonorum manu stipatus contra Imperatorem & Bohemos processit, & in exercitu suo proclamari fecit, vt quicunq;

Boleslaus repugnat.

se talem virum præbuerit, qui Swatopolgum Bohemiæ Regem occiderit, ille dono insigni in sempiternum cum posteris suis remuneraretur. Vnus igitur Bohemus in Castris Polonicis militans conditionem datam accepit,

Conditiones dantur à Boleslao, si quis Bohemiæ Regem occiderit.

exploratag; habens Castra Bohemorum ad tentorium vsq; Regium peruenit, & horribiliter in vocem prorupit dicens: Fuge, fuge ò Rex, multitudo enim Polonorum nos vndiq; inuasit, Regem itaq; ex tentorio prosilientem lanceatransfixit, & ad Polonos frustra insecutus aufugit, ac

Bohemiæ Rex occiditur.

munera promissa Stemmaq; Oxa dictum Securim videlicet accepit, &

Arma Oxa.

in magnam familiam Poloniæ excrenit. Henricus tamen Imperator magna damna Polonis in Syleſia exercuit, quem cum Boleslaus ad amicitiã iustis conditionibus perducere non posset, armato Polonorũ milite accinctus, in aurora

Acie & memorabile certamen Boleslai cum Henrico Cæsare.

Henricus Cæsar fuditur & fugatur.

Pſie pole.

Poloni triumphãt.

Henricus cum Boleslao amicitiam inire optat.

Pruteni & Pomerani fœdifragi trucidantur.

Nakla obſidetur.

Pomerani vincuntur.

Iterum Pomerani ſeruiunt.

ctus, in aurora impetũ in Cæſarianos fecit, diſtantia vnius miliaris à Wratiſlauia vrbe Syleſiæ, ſicq; ad veſperam vſq; acriter decertabant. Boleſlaus autem cum fortiori agmine Polonorum & Syleſianorum in acies Cæſarianas à latere irruit, totumq; exercitum diſperſit, fugauit & ad internitionem proſtrauit, vt ipſe Imperator fuga ſibi conſulens vno duntaxat ſeruo commitatus vix euaſerit. Poloni verò ſpolijs exuuijſq; occiſorum ditati victoriæ palmam obtinuerunt, adhuc locus in quo conflictus erat Polonicè, Pſie pole, id eſt caninus campus appellatur, nam illic multitudo canum ad cadauera humana confluxerat, vt multo tempore vix prætereuntes tuti tranſire poſſint. Tandem anno ſequenti Henricus Imperator expeditionem Romam verſus obuiam ſummo Pontifici adornabat, timenſq; ne Boleſlaus ſe abſente prouincias ſuas vaſtaret, legatos ad eum deſtinauit, rogans eum ſub certis conditionibus habita dignitate Imperatoria, vt ad ſe in Bambergum veniret, promittens illum huius conditionis nequaq; pœnituiſſe. Vbi Boleſlaus veniens Imperatori omnia obſequia ad quæ præſtanda attrahebatur in perpetuum renunciauit, abdixitq; & conſanguinitatis vinculo (vt ſit inter pacificantes Principes) ſibi iuncti ſunt, Boleſlaus enim ſororem Imperatoris Adchleydam nomine, Wladiſlaus verò filius eius Criſtinam filiam eiuſdem Imperatoris in matrimonium accepit, ſicq; pace compoſita captiuos vtrinq; reſtituerunt.

Anno deinde Chriſti 1113. Pomerani & Pruteni poſtpoſito iuramento inopinatè in Maſouiæ Ducatum excurrerunt, Regionemq; totam infeſtis armis peruaſtauerunt, ſed eius oræ præfectus hoſtes cum ſpoliis reuertentes inopinatè aggreſſus, omnes trucidauit et ſpolia abegit. Hac perfidia Pomeranorum Boleſlaus exacerbatus, inſtructis copiis contra eos proceſſit, Nakloq; arcem in qua erant 10000. Pomeranorum graui obſidione cinxit, ſed obſeſſi ad quindecim dies indutias impetrauerunt, hac conditione vt ſi intra conceſſum tempus inullum auxilium à ſuis haberent Regi ſe ſubderent. Interea verò nunciatur Boleſlao, Pomeranorum & Prutenorum quinquaginta millia in ſubſidium obſeſſis clauculum per ſyluas aduentare. Quorum Caſtra Boleſlaus explorata habens, à fronte & à tergo in eos impetum fecit, omneſq; inopinatos ad ſunditus proſtrauit, quorum 40000. cæſa ſunt, cæteri capti & fugati. Naklocenſes verò ſe & arcem cum cæteris ciuitatibus Regi vltro dediderunt. Poſtea Pomerani cum Prutenis vires magnas inſimul coniunxerunt, omnes tamen à Boleſlao velut à Leone fortiſſimo ingulati, Princepſq; eorum perpetuis carceribus mancipatus eſt. Rex itaq; rebus in Pomerania & Pruſſia rectè conſtitutis, expeditionem in Da-

nem in Daniam Regionem transmarinam nauali classe adornauit, Anno Domini 1124. vndè thesauros ingentes abstulit, regnum verò vltro oblatum respuit, & thesaurarium Regni Danici cum tota familia in Poloniam transtulit, cuius posteri hucusq; in Polonia & Prussia celebres restant, Duniniq; à Dania vocantur. Boleslaum itaq; è Dania in Poloniam reuertentem Principes Russiæ seditiosi bello appetierunt, & quo magis eum irritarent, Principem Halicienſem consanguineum Regis expulerunt. Quos Boleslaus egregiè vltus est, Præmysliensemq; Ducem cum ingenti exercitu prostrauit, vbi tres Duces Russiæ in conflictu occubuerunt. Postea Iaropolhi Ducis Kioniæ consilio astuto omnes Principes Russiæ aduersus Boleslaum Regem conspirauerunt, vtq; eum facilius sub prætextu amicitiæ obruere possent, Legatos ad eum destinauerunt, obstringentes se omnes tributarios, ac subditos Poloniæ Regno fore, vtq; Ducem Halicienſem in locum pristinum reduceret optabant. Rex igitur nihil mali suspicans expeditionem in Russiam paruis copijs cinctus adornauit, cumq; ad Haliciam ciuitatem appropinquaret, ecce Principes Russiæ cum auxiliarijs copijs Hungarorum quasi congratulantes ei ex insidijs erruperunt, Regemq; vndiquaq; circumdederunt. Rex autem astutiam Ruthenorum considerans, milites suos qui pauci erant, ad resistendum hosti fœdifrago facunda oratione confirmauit. Sed Palatinus Cracouienſis admonitione Regia minimè motus cum præcipua ala equitum, cui præfectus erat inter primum tumultum aufugit. Rex verò rem aliter non posse fieri videns, strenui militis & Imperatoris officium agens, primo cum suæ aulæ equitatu Hungaros aggressus est, quos strenuè repræsit & prostrauit. Viribusq; resumptis cum validis Ruthenorum copijs manus acriter conseruit, iamq; Ruthenorum acies inclinabantur, dum recentes legiones auxiliares validiores, Polonos vndiq; circumdederunt, vireſq; eorum perfregerunt, equus sub Rege ipso confusus vt intestina ex eo profluxerint, alium tamen Eques ei suppeditauit, sicq; vix à suis ad fugiendum compulsus illesus euasit. Quapropter mœstus animo angebatur, non tam Ruthenorum fœdifragorum insidias, sed Palatini Cracouienſis perfidiam turpissimam execrans, cui pelliceum Leporinum & colum instrumentum quo mulieres fuso filla ducunt, liniq; fusciculum & cordam misit, indicans eum Lepori in fugiendo similem esse, & quod indignus sit vir sed mulier haberi, resq; muliebres & non viriles potius tractare, suspendioq; dignum. Palatinus itaq; ille in desperatione adactus, in campanili oratorij sui fune campanæ sese suspendit, cuius nomen propter posterorum dedecorem in Chronicis reticetur, ab hocq; tempore Castellanus Cracouienſis, Palatinum auto-

Boleslaus in Daniam nauigat.

Ruteni in Boleslaum concitantur.

Insidiæ Boleslao parantur.

Boleslaus circumuenitur.

Palatinus fugit è conflictu.

Boleslaus strenuè sese defendit.

Donum Palatino profugo à Boleslao dignum mittitur.

num autoritate dignitateq; antecellit. Boleslaus autem quotidiè aduersam sortunam execrando tristitia consumptus, sumptis Sacrosanctis Sacramentis extremum diem clausit, annos ætatis suæ 54. Regno 36. annos præfuit, in Ecclesia Cathedrali Plocensi sepultus. Porrò nullus Rex Poloniæ ad hæc vsq; tempora illo fœlicior bellicosiorq; extitit, oēs enim Reges & Monarchæ finitimi vndiq; in eū irruebant, ille verò eos strenuè causu non variāte fidē ppugnabat, & Regna eorū secundū arbitriū sua militis strenui & Imperatoris munia obiēs peragrabat. Conflictus cū hostibus Principales et memorabiles ac publicos 47. cōmisit, exceptis cōgressibus excursionibusq; paruis, qui sæpissimè eueniebant, excepto quoq; hoc vltimo certamine quod cum eo Rutheni astutè commiserant, ex quo ille non secus atq; ille Hector Troianus, Hannibalq; Carthaginensis suo Marte sese strenuè defendens, aciesq; hostium instructas fortitudine dispergens euasit. Adhuc vitæ superstes filijs suis Imperium disposuit, Wladislao natu maiori Cracouiensem, Siradiensem, Silesiæq; & Pomeraniæ Ducatus legauit. Boleslao Crispo Masouiam, Dobriniam, Cuiauiamq; Miesslao Gnesnensem, Posnaniensem, Calisiensemq; Henrico verò Lublinensem, Casimiriensemq; tractum testamento ordinauit. Casimiro aūt omnium iuniori quicq; reliquit. Admonentibusq; se de eius sorte Senatoribus, respōdit: An ignoratis, inquit, quod in curru quatuor rotæ currētes nec esse habēt vt aliquis eis insideret, quod & factū est, vt inferius dicetur.

Castellanus Palatino Cracouiensi dignior titulo.

47. conflictus Boleslaus victorioso habuit.

Vladislaus secundus.

QVatuor in natos Regnum diuiserat æquis
Partibus, egregia cum ratione, Pater.
LADISLAE tibi cessit CRACOVIA natu
Maximè: auaritia maximè, Marte nihil.
Fratribus electis, solus dum queris habere
Omnia, possessis pelleris ipse bonis.
Coniuge eumq; tua, quæ rem tibi suasit iniquam,
Victus in externam profugis exul humum.
Ignorata tibi fuit alea? discere in illa,
Contemtus proprio viuere, quisq; potest.
Nanq; aliena petens perdit sua lusor, & aurum
Dum cupit, amisso flens abit ære domum.

ANno Domini 1140. Wladislaus secundus, Boleslao patri in Regno successit. Hic ex moribus patriis degenerauit, vxorisq; impulsu sorte sua non contentus, fratres suos Duca-

Wladislaus degener.

Wladislaus fratres oppugnans ipse fugatur Regnoq; exuitur.

os Ducatibus exuendos proposuit, eosq; bello appetijt, auxiliaribus copijs à Principe Russiæ acceptis. Henricus itaq; Boleslaus & Crispus cum Mieslao in arcem Posnanien. sem fratris metu sese receperunt, quos Wladislaus oblitus fraternæ charitatis, grauiter obsedit. Iamq; obsessi penuria victus coacti dediti. onem moliebantur, sed veterano. rum militum persuasione confirma. ti, aleam belli tentare proposuerunt, nactaq; occasione cum hostes choreis temulenti indulgerent, intempesta. nocte ex arce cum ingenti vocifera. tione vnusquisq; facem accensam manibus gestando erruperunt, castraq; hostium incenderunt, & ipsos hostes ferro protriuerunt. Wladislaus vix turpi fuga ellapsus est: quem fratres victores in Cracouiam vsq; insequuti sunt. Sed postea in Germaniam ad cognatos vxoris suæ aufugit, quem postea vxor cum filijs secuta est, sicq; proprio viuere non contentus, alienis inhians, sua amisit.

Boleslaus quartus Crispus.

Dum cogit Prussos ad CHRISTI dogma POLONOS,
Amisso euertit milite CRISPVS opes.
Transfuga ducebat nostros malefidus, iniquum
Transgressos Ossam pertrahit inq; locum.
Inconuestitum viridanti cespite cœnum,
(Atergo in Syluis abditus hostis erat)
Insilit: inclusos cœno suffocat in illo:
Vix pauci incolumes se eripuêre fuga.
Mens generosa dolo quia nil agit, ipsa malignis
Oportuna dolis, insidijsq; capi est.
Et quia metitur propriis virtutibus omnes,
Est in perniciem credula sæpè suam.

Anno Do.

ANno Domini 1146. Boleſlaus Criſpus à capilis contortis dictus, fratre Wladiſlao ſeditioſo expulſo, habenas Regni ſuſcepit. A Conrado Imperatore frequenter ſolicitabatur, vt aliquam Regionem exulanti fratri concederet, quod ille ſtrenuè repugnabat, qua de cauſa Imperator in Syleſiam exercitum duxit, ſed pluribus damnis à Polonis affectus re infecta diſceſſit. Eadem de cauſa cum Friderico Barbaroſa Imperatore, Boleſlaus bella geſſit. Inimicitiſſq; vtrinq; compoſitis Vladiſlaum fratrem ex Germania reuocatum, in gratiam accepit, qui poſtquam aduenit, in Ploczko ciuitate non ſine veneni ſuſpitione ſpiritum exhalauit. Tandem anno Domini 1164. Rex cum fratribus triplici exercitu inſtructus in Pruſſiam deſcendit, quam ferro & igne latè peruaſtauit, ad Chriſtianiſmum Prutenos ſolicitans, donec ſe baptiſari ſpoponderent, ſed demum baptiſmo ſpreto contra Polonos in Maſouiam excurrerunt, contra quos denuò Boleſlaus cum fratribus exercitum duxit. Intereà verò ad Polonos duo Pruteni ſub prætextu exulum aſtutè defecerunt qui ſe totius Pruſſiæ ſitum exploratiſſimè noſſe affirmabant, ideò eos Poloni, Duces belli ſibi delegerunt, qui exercitum perfide inter denſiſſimas paluſtroſaſq; ſyluas induxerũt, vbi in palude quadam ceſpite viridanti contecta, tanq; muſcæ in pice hæſerunt, vt nec vlterius progredi nec retrogredi potuerint. Pruteni autem ex inſidijs proripientes Polonos ingenti clade affecerunt vbi Henricus Lublinenſis & Sendomirienſis Dux frater Boleſlai ſtrenuè dimicando oc-

Cum Conrado Imperatore & Friderico Barbaroſa bel ligeratur.

Wladiſlaus in Poloniam reuertitur.

Pruteni à Boleſlao oppugnantur.

Profugi è Pruſſia fraudulenti.

Profugis non credendum.

Poloni fudantur.

cando occubuit, cum pauciſq; Princeps Boleſlaus in Poloniam reuerſus eſt. Qui poſteà infirmitate correptus extremum diem clauſit. Anno Domini 1173. Monarchiæ anno 29. Cracouiæ terræ commendatus in arcis Eccleſia Catedrali.

Mieczſlaus ſiue Mieſco tertius.

SÆpè dies oritur nitida face, nec tamen illi
Credideris: ſubitò nubilus eſſe poteſt.
Grandine meſſores lapidare tonitribus Orbem
Concutere, & rapidis frangere fulmimibus.
Ecce Senex noſter, Regni cùm cœpit habenas,
Vir bonus, & placidi fratris imago fuit.
Mox ſobole ingenti, generis, affinibus, auro
Inflatus, cœptam deſitit ire viam.
Nil illo peius, nil & crudelius illo,
(Audace excepto) Patria noſtra tulit.
Sed tamen eſt pulſus: Nunquam impunita Tyrannis
Sarmaticis feritas ſcilicet vlla fuit.

ANno Domini 1174. Mieczſlaus ſenex fratri Boleſlao Criſpo in Monarchia ſucceſſit. Hic rapax, crudelis, ſeueruſq; in ſubditos extitit, & tyrannidem ingentem exercuit, quapropter ab omnibus diris execrationibus maledicebatur. Epiſcopus itaq; Cracouienſis Gedeon nomine, cum cæteris Senatoribus conſilium occultè iniit, de Caſimiro in locum eius ſubſtituendo, & nacta occaſione temporis cum Mieczſlaus Rex in maiorem Poloniam diſceſſiſſet ad Caſimirum fratrem eius iuniorem quamuis inuitum ſceptra detulerunt.

Mieczslaus Tyrannus Regno exuitur.

Caſimirus

Caſimirus ſecundus Iuſtus cognominatus.

Tractus ad imperium precibus, lacrymiſq; ſuorum,
Imperii fractas ſurgere fecit opes.
Percuſſit ſcelerum fratris iuſto enſe miniſtros,
Sacrificis pacem, ruricoliſq; dedit.
Qui modò calcati ſub direptore iacebant,
Inq; ſuis rebus nil habuêre ſui.

Intulit in patriam corpus, Roma vsq; petitum,
Diui qui floris nobile nomen habet.
Mista dedit Domino scelerati aconita ministri,
Inter solennes perfida dextra dapes.
Trusit & in subitum, Patria plangente, sepulcrum
Delicias hominum, deliciasq; Deum.

ANno salutiferi virginei partus 1194. *Casimirus Iustus, Miecz*slao fratri ob tyrannidem exoso, communibus omnium suffragijs in regimine succedit. Hic peruersas leges fratris aboleuit, in Comitijsq; Generalibus Lancitiæ celebratis, omnes qui erant causa inteſtinæ diſſenſionis dignis ſupplicijs affecit. Fratrem poſtea Miecz*slaum in gratiam accepit, Gneſnenſemq; tractum & Poſnanienſem ei conceſſit. Tandem Pruteni & Pomerani Caſimiri Regis clementia conſiderata, vltro ſe ei obtulerunt. Interea verò Lituaniæ ciuitas Breſtia, à Polonis defecit, eò itaq; Rex cum exercitu profectus ciuitatem cum arce cepit, eosq; qui erant causa defectionis, dignis ſupplicijs affecit. Inde recta in Ruſsiam profectus, Seuoldum & Volodimirum Duces rebelles cruento prælio fudit. Rege autem in Ruſsia militante, Miecz*slaus ſenex priorem dignitatem affectans, Cracouia potitus eſt: arcem tamen capere non potuit, ciuitate verò ſuis præſidijs firmata, ad comparandum maiorem exercitum profectus eſt. Caſimirus autem ex Ruſsia exercitum reducens in Cracouiam libenter intromiſſus, de ſeditionis ſeminatoribus, dignas accepit pœnas. Poſteà non oblitus cædis Henrici fratris cladiſq; Polonorum in Pruſsiam exercitum duxit, quã vndiq; armis peragrauit, Prutenoſq; & Pomeranos tributarios ſibi effecit, Cracouiamq; reuerſus anno Domini 1194. extremum diem clauſit, non ſine veneni ſuſpitione. Eius cura & impenſis corpus ſancti Floriani è Roma in Cracouiam allatum eſt. Anno Domini 1184.

Mieczslaus in gratiam recipitur.

Pruteni & Pomerani obedientiam vltro deferunt.

Broſtia recuperatur.

Duces Ruſsiæ ſuduntur.

Cracouiam Mieſlaus abſente Caſimiro cepit.

Caſimirus Pruſsiam vaſtat.

Leſco quintus Albus.

CVm ſene bellaui patruo, ſed an impius iſto
Sim facto, iuſti diſcutitote viri.
Eſſet vter rerum Dominus, certauimus: at me
Id velle in patriam, nudus adegit amor,
Ne paterer regnare lupum, maiore petentem,
A quo pulſus erat, cum feritate gregem.
Dum lauor, inuadit Pomeranus balnea inermem
Dat non ſperatæ meq;, meoſq; neci.

Quanto

Quanto igitur rerum Dominis ſecurius ævum
(Quod quidam ſcripſit) cernite pauper ait?
Tempora ſunt, loca ſunt quæ uis metuenda potenti,
Quod uiuit totum eſt: cura, pericla, metus.

VItis Caſimiro perſolutis, Leſco filius eius à crinibus albis cognominatus, ab omnibus Rex ſalutatur Anno Domini 1194. Miecʒſlaus tamen ſenex Patruus eius Monarchiam regebat, pro qua poſtea Vario Marte cum eo Leſco bella geſſit. Tandem Comitia Generalia in Zueyman ciuitate celebrauit, ad quæ plurimi Magnates & Principes Poloniæ conuenerunt, ubi citatus eſt mandato Regio Suantopolus Capitaneus Pomeraniæ, qui tributum 10000. marcarum argenti per aliquot annos iuxta pacta Regi non pendebat, qui occaſione per exploratores nacta armata manu ad ciuitatem prædictam inopinatè acceleraui, diuerſoriaq; obruens qui ſe defendere uolebant interfecit. Regi ſtatim tumultus cauſa qui in balneo tunc temporis erat ſignificatur, ex balneo itaq; exiliens cum paucis famulis equis conſcenſis aufugit. Suantopolus uerò eum inſequutum, ut fœdifragus & nequiſſimus, ſine ulla dignitatis ratione trucidauit. Henricum quoq; Wratiſlauiæ Principem lætali uulnere affecit & plures alios trucidauit, anno Domini 1227. Cadauer Leſkonis per ſuos relatum in Baſilica Cracouienſi cum maximo luctu terræ mandatum eſt.

Leſco cum Miecſlao patruo de Monarchia certat.

Leſco nefariè occiditur à Pomerano fœdifrago.

Boleſlaus quintus Pudicus.

Tartaricus furor in cineres, regnante PVDICO,
Sarmatiæ totas pænè redegit opes.
In flammas abiit CRACOVIA, quicquid & agrò
Porrigitur ripas, Odera, ad vſq; tuas.
Fugerat ad lugros Princeps, quia viribus impar
Ad conſtigendum cum ſubito hoſte fuit.
STANISLAE tuos cineres tellure leuauit,
Et ſacrum in faſtis fecit habere locum.
Coniuge conſenuit cum virgine virgo Maritus,
Addictus ſtudiis, caſta Diana, tuis.
Bochnenſes reperit theſauros primus, & inde
Sarciit à diris damna recepta Getis.

Tartari in Poloniacrudeliter graſſantur.

ANno Domini 1243. Boleſlaus Pudicus patri crudeliter occiſo in Regimine ſuccedit. Eo regnante multa mala Poloniam præmebant, id verò ob Principum pluralitatem qui tunc temporis 24. erant. Quod malum tandem peius redintegratum eſt: Tartarorum enim 600000. in Poloniam Ruſſiamq; populabundi venientes, vtramq; Regionem crudeliter vaſtabant, ciuitatibus villiſque ſuccenſis captiuos educebant. Rex igitur Boleſlaus cum Henrico Duce maioris Poloniæ, cæteriſq; Principibus contra Tartaros vnanimiter progreſſi præ

Poloni cum Tartaris dimicant.

lium cum eis acre commiſerunt. Iamq; Tartari inclinabantur, ſed quidam Vexilliſer Tartarorum cum Vexillo in quo erat ſcripta litera Græca tali modo X proceſſit ſuperius verò in cuſpide haſtæ erat caput quod dam terribile infixum, arte Magica confectum, ore fumum vaporemq;

Incantationis vis.

ſordidum in Polonos euomens, quo velut peſte quadam infecti & incantationum vi faſcinate vires amiſerunt. Sicq; funditus à Tartaris non ſecus, atq; à grandinibus frumenta proſtrati ſunt. Cupienteſq; Barbari numerum occiſorum perueſtigare, auriculam vnicuiq; dextram amputan-

Poloni à Tartaris fudiuntur.

tes, nouem

tes, nouem saccos magnos eis impleuerunt. Vbi diminuta est multitudo Principum Poloniæ, Silesiæ, atq; Russiæ. Tunc temporis Tartaris totam ferè Russiam, & Poloniam, Hungariæque & Germaniæ partem, flamma ferroq; peruastauerant, terroreq; inaudito omnia compleuerunt. *Auricularum nouem sacci implentur.*

Anno Domini 1269. visus est in cœlo exercitus equestris, inter se acerrimè confligens.

Eodem anno mulier quædam Nobilis, in terra Cracouiensi triginta sex pueros vno partu edidit. *Miracula, Monstraq; in Polonia.*

Eodem anno in Calisia ciuitate vitulus duo capita, septemq; pedes habens enixus est, cuius cadauer nec à canibus, nec auibus commestum permansit.

Boleslaus postea Rex exactis in Regno 37. annis, è viuis decessit absq; prole, cælibem enim vitã (vnde Pudicus appellatus est) duxisse fertur.

Lesco sextus Niger.

Quanta locuſtarum, quo nos hæc ſcripſimus anno,
Appulit in noſtros agmina, ventus, agros:
Agmina tanta ferunt in nos veniſſe Getarum
Sub Nigro, & primum congeminaſſe malum.
Iis ceßit ſolis, alioqui ſemper in hoſte
Cum quocunq; iniit prælia, victor erat.
Arma RVTHENORVM, ductore ſuperba Leone
Et magna, exigua contudit ille manu.
Obtriuit quoties Litwanum & Iazigas? (bociam
Interiit noſtro funditus enſe genus.)
Multa in Chriſticolas nil laudum habitura fuerunt
Bella: laceßitus ſed quia vicit, habent.

Tartari Poloniam vaſtant.

ANno Domini 1279. *Leſco Niger Dux Siradienſis, mortuo fratre Boleſlao Pudico habenis Regni præficitur. Quem ſtatim pericula inſecuta ſunt, Tartari enim validis copiis Ruſſiam & Poloniam iterum crudeliter peruaſtauerunt.*

Leſco niger Leonem Ruſſiæ Ducem proſtrauit.

Tandem Anno Domini 1280. Leſco Rex meliori fortuna vſus, Leonem Principem Ruſſiæ ſuperbum, cum ingenti exercitu Tartarorum & Ruſſorum cruenta clade proſtrauit, Ruſſiæq; prouincias fugato hoſte infeſtis armis peruaſtauit, ex quibus multis trucidatis ſex millia captiuorum abduxit.

Poſtea anno à Chriſto nato 1282. Lithwani in terram Lublinenſem vallida manu excurrerunt, ingentemq; captiuitatem hominum eduxerunt, quos Leſco collectis vndecunq; pro tempore copiis perſequutus ad Nemen & Narew fluuios inſecutos clade cruenta proſtrauit, captiuoſq; liberauit. Cæſa ſunt tunc temporis 14000. Lithwanorum infidelium.

Lituanorũ 14000. cæduntur.

Demum anno Domini 1285. Lithwani collectis maioribus copiis per abdita ſyluarum in Luconienſem tractum excurrerunt, quos Leſco ſimilimodo aſſecutos fudit & fugauit, ſpoliaq; & captiuos ademit. Tandem multis geſtis ſtrenuè editis è viuis deceſſit, Cracouiæ terræ mandatus eſt.

Iterum Lithuani fuduntur.

Henricus Probus.

Tentonibus ſolis claues permiſerat Vrbis,
Quæ Regni Titulum poßidet vna, Niger:
Illi Sileſium furtim ſub nocte ſilenti
Mœnibus accipiunt, cui ſtuduêre, Ducem.
Nobilium contra, contra Decreta Senatus,
Nam cui legitimè Sceptra darentur, erat.

Perfida

Perfida pars vicit: regnat Probus, exulat hæres,
Sed res parta dolo non diuturna fuit.
Sileſii HENRICVM dubio rapuêre veneno,
Quòd factis alter, nemine & alter erat.
Qui fraudem in vita coluit, rem fraude parauit,
Qua perit: digna fraude perire fuit.

ANno à Chriſto nato 1290. Henricus Probus Dux Wratiſlauiæ, Leſconi Nigro in Regimine ſucceſſit. Epiſcopus quoq; Cracouienſis cum cæteris procerib⁹, Boleſlaum Maſouiæ Ducem ad Regnum vocauerãt, ſed ab Henrico eiectus eſt. Tandem Wladiſlaus Cubitalis (ad quem etiam Monarchia iure naturali cõpetebat) Dux Syradienſis, adiunctis ſibi in auxilium Maioris Poloniæ Equitibus, cum Henrico de Regno acriter contendebat, exercitumq; eius cruenta clade in Sileſia ad Sieweram ciuitatem proſtrauit, vbi Ducis Glogouienſis filium, & Sprotauiæ Principem occidit, biſq; eodem tempore ex Sileſiis inſignem victoriam reportauit, & victor Cracouiam vltro dedi-tam occupauit. Sed Henricus denuo ad expugnandam Cracouiam exercitum duxit, quem Teutones ciues clandeſtino noctu in ciuitatem immiſerunt, adeò vt Wladiſlaus vix cucula Monaſtica indutus effugerit, & ſic Henricus Regno potitus eſt. Sed paulo poſt, anno in Regimine non exacto è viuis deceſſit, non ſine veneni ſuſpicione, Wratiſlauiæ terræ mandatus.

Diſcordia Principum Poloniæ de Monarchia.

Cracouia bis capitur.

Premiſlaus ſecundus.

OB ſcelus Audacis raptum Diadema POLONIS,
Rettulit iſtius gloria, luxq; Viri.
Magnus erat: tantum peperit qui primus honorem
Nobis. Magnus & hic qui reuocauit, erat.
Splendidus, antiquis certans Heroibus omni
Virtute, in ſummo quam decet eſſe viro.

Caditur insidiis, celebrans solenne Liici,
Inuidiam virtus dat sibi, & illa necem,
Et cautè, & timidè, Genio seruite potentes:
Exitio multis lux Genialis erat.
Hac Cyrus interiit, Macedo, interiitq; Philippus,
Hac est Argolicis Troia cremata rogis.

ANno Domini 1295. Premyslaus Princeps Maioris Poloniæ & Pomeraniæ, Regni habenis præficitur. Hic omnibus Principibus finitimis terrorem incuserat, ideò Marchiones Brandeburgenses impulsu Regis Bohemiæ Venceslai, nacta occasione cum Rex ipse die S. Doroteæ cum suis conuiuaret, ex improuiso in eum irruerunt, multisque vulneribus

vulneribus affectum (quamuis sese strenuè cum suis aulicis defende-ret) occiderunt. Septem tantum Menses Regno præfuit.

Premislaus Rex occiditur.

Venceslaus Bohemiæ Rex.

AD Venceslai vsq; dies, Auguste, Bohemi,
Scortea Sauromatis tota Moneta fuit.
Numus erat pellis detracta animantibus illis,
Quas Aspergillos Patria nostra vocat.
Hoc ego dum cuidam narro, qui strangulat amplo
Arcas argento, semper egenus ait:
Ergò putrescebant tunc nummi: ô dura priorum
Tempora: tunc nascires miseranda fuit.
Gratia magna Deo, quòd homo sum natus in ista
Sæcula, cùm pelles nonnisi sutor habet.
Quod si quando Deus mala vult sæcla illa reuerti,
Tunc ego tùnc, Superi, miluius esse precor.

ANno virginei partus 1300. *Wladislaus Rex Bohemiæ ad Regnum Poloniæ vocatur. Cum Wladislao Cubitali de Regno acriter contendebat, omnesq; possessiones & arces ei ademit, quibus non Polonos sed Bohemos præfecit. Wladislaus verò omnibus spoliatus (ad quem Monarchia iustè competebat) in Hungariam exulans perrexit, inde Romam petiit. Demum Roma in Hungariam reuersus sumptis ab Hungaris auxiliaribus copiis, variis excursionibus Bohemos in Polonia infestabat. Postea Pelcen, Visliciam, & Lelouiã arces occupauit. Tandem post nebulã (vt dicitur) Phœbo illucescente, Venceslao Bohemo è viuis sublato, Vladislaus Cubitalis Regno multis ab annis expectato potitur. Hic Venceslaus Bohemus primus monetam argenteam, grossos videlicet Bohemicos, in Poloniam intulit, qui adhuc in vsu Cra-*

Peregrinatio Wladislai exulis.

Wladislaus Regno potitur.

Argentea moneta in Polonia.

in Vſu Craconiæ paſſim habent. Primò verò fruſtulis quibuſdam argenti, pellibuſq; Aſpreolorum, & cæterarum rerum tranſmutatione neceſſaria comparabant. Eo quoq; regnante Craconia muro cincta eſt.

Vladiſlaus Cubitalis vulgo Lokietek.

Corpore paruus eram, cubito vix altior vno:
Sed tamen in paruo corpore magnus eram.
Non ego Pruſſorumq;, Bohemorumq; eruorem
Iactabo, cladem nec Gedimine tuam:
Fortunam vici, eum qua mihi bella fuerunt,
Vt niger è terris triſte volarat iter.
Ter cecidi Regno: per te Ramnuſia ſemper
Poſt lapſum erexi maius ad arma caput,
Corde virus opus eſt magno, non corpore: magnum
Qui ſtrauit Goliam, nonne puſillus erat?
Ingentem paruus Polipheemum vicit Vlyſſes.
Sed tamen ille hominem: tam graue numen ego?

ANno Domini 1306. Vladiſlaus Cubitalis poſt multa pericula perpeſſa frequentibuſq; repulſis exantlatis, Monarcham Poloniæ ſe gerere cœpit. Hic eodem anno collecto exercitu

exercitu contra Henricum Ducem Glogouiæ in Syleſiam proceſſit, quã flamma ferroq; nullo repugnante peruaſtauit. Poſtea Anno Dominii 1320. Wladiſlaus præfatus Dux in verum Regem & Monarcham Poloniæ coronatur cum Heduigi conſorte ſua, abeoq; tempore Eccleſia Cracouienſis iure coronandi Poloniæ Regum primum dotata, & Priuilegiata eſt, primo enim in loco minimè tuto Gnezuæ coronabantur. Deinde Anno Domini 1326. validioribus copiis ex Lithuanis, Ruthenis, & Polonis conſcriptis Rex Wladiſlaus, cædem fratris Præmyſlai vlturus in prouincias Marchionum Brandeburgenſium infeſtis armis excurrit, omniaq; ab Odera fluuio & à Brandeburga, Francfordiam vſq; in latitudinem & longitudinem igne & gladio peruaſtauit, multiſq; ſpoliis onuſtus, cum ſex millibus captiuorum, ad ſua in pace reuerſus eſt. Cum Crucigeris Pruſſienſibus plurima bella geſſit, poſtea cum præfati Crucigeri iniuſtè in Polonia graſſarentur, eorum iniuria Rex prouocatus, exercitum in Pruſſiam duxit, cum validiſſimiſq; Teutonicis copiis Anno Domini 1331. Menſe Septembri, ingenti armorum fragore acerrimè conflixit, ac primas acies Polono milite protriuit, fugauit & diſperſit. Poſteà viribus recentes phalanges Teutonicorum (quibus præerant Comendatores Ruſſer de Plawno Comes, & Otto magnus de Brunſdorff) contra Polonos proceſſerunt, bellumq; redintegrauerunt, omnes tamen à Polonis proſtrati ſunt. Cæſa ſunt in eo conflictu 40000. Crucigerorum Pruſſienſium, cum plurimis Comendatoribus. Poſteà Wladiſlaus Cubitalis infirmitate correptus extremum diem vitæ Cracouiæ clauſit, Anno Domini 1333.

Ladiſlaus Syleſiam vaſtat.

Cracouia pro Coronatione Regum delecta.

In Marchiam vaſtabundus commendit.

Cum Crucigeris acrè certamen.

Crucigeri proſtrantur.

Caſimirus Magnus.

NIl hoc ſplendidius, nil magnificentius vno eſt,
Quodcunq; illius reſpicietur opus.
Legibus armauit Patriam, placidumq; ſub illo
Libertas ad nos protulit alma caput.
Oppida tot cinxit muris, quod ſolus peromne
Hoc Regnum muris Oppida tincta vides.
Tres ſimul hoſpitio excepit cum Cæſare Reges,
Cùm tibi dat Neptis, Carole quarte, ſuam.
Rex ingens opibus, bello, pietate, quid illum,
Quid premis? Famæ Cypria ſola nota?
Hunc diei Magnum eſt iniuria magna POLONI,
Iure ſuum nomen, Maximus, eſſe poteſt.

Anno Do-

ANno Domini 1333. *Casimirus Magnus patri iustis persolutis, Rex communi omnium acclamatione salutatur. Regnum oblatum ex omni parte imprimis pacificauit, in seditiosos & passim latrocinantes animaduertit. Postea Anno Domini 1339. Ludonicum nepotem ex sorore Caroli Regis Hungariæ filium, successorem post se in Regno Poloniæ assignauit, & declarauit, constituitq.* Tandem 1340. *Casimirus armata manu in Russiam progressus, Leopolim Regionis Metropolim cepit, vnde thesauros ingentes asportauit. Deindè ad Volodimiriam contendit, qua expugnata in Chouiam triumphans exercitum reduxit. Dennò in Russiam validioribus copiis cinctus descendit, hasque prouincias cum ciuitatibus ad deditionem compulit, Premysliam, Haliciam, Leopolim, Sanociam, Lucouiam, Wolodimiriam, Lubaczouiam, Treblouiam, Tustaniam, & complures alias quæ hucusq; à Regno Poloniæ non*

Casimirus Leopolim cepit.

Wolodimiriam expugnauit.

Casimirus Russiæ prouincias tributarias reddit subiugauitq.

nię non ſeparantur. Tertio Caſimirus Anno Domini 1349 exercitum in Ruſſiam duxit, arceſq; quas nondum poſſederat, ſuæ ditioni ſubegit.

Poſteà Anno Domini 1363. Caſimirus Rex Carolo 4. Romanorum Imperatori, Neptim ſuam Heliſabetam Ducis Stolpenſis filiam in matrimonium dedit, ad nuptiarumq; ſolennia ipſe Carolus Imperator, Ludouicus quoq; Hungariæ, Petrus Cypriæ, Sigiſmundus Daniæ, Reges, Otto Bauariæ, Semouitus Maſouiæ, Boleſlaus Swidnicię, Wladiſlaus Opoliæ, Duces ſatis ſplendido apparatu in Cracouiam conuenerunt, abſolutoq; nuptiarum conuiuio, quidam ciuis Cracouienſis Vierinek nomine, à Rheno oriundus, Theſaurarius Regius, hos omnes Reges & Principes cum Imperatore, lautiſſimo conuiuio aliquot diebus excepit muneraq; inſignia ſingulis obtulit.

Ad nuptiarum ſolennia tres Reges, Imperator, & multi Principes à Caſimiro inuitantur.

Anno tandem Domini 1370. Caſimirus Rex iuxta Przedboriam ciuitatem inter venandum Cerum inſequens, equo ſuccumbente pedem fregit, à quo vulnere ſpiritum exhalauit Cracouiæ, ibidemq; ſepultus. Hic omnes ferè ciuitates & arces in Polonia muro cinxit, plurimaſq; arces & Baſilicas condidit. Legibus quoq; tam Equeſtribus quàm ciuilibus patriam locupletauit, quæ hucuſq; vigent & omnes Reges anteceſſores ſuos ſumma dexteritate in promouendis theſauris & prouentibus Regni ſuperauit, ideò Magnus iure appellatus eſt.

Caſimirus à pedis fractura mortuus.

Caſimirus bonus paterfamilias.

Ludouicus Hungarus.

Non quia vir fuerit, nequaquam Ludouicus, & vltro
Crudelis noſtras non benè rexit opes.
Sed quia Pannomæ, dum plus amat arua paternæ:
Linquebat ſæuis iſtud ouile lupis.
Qui nouit quid agant famuli, ſi longius abſit
(Præſertim fuerit qui minus aſper) herus.
Hic videt ærumnas, quas multa abſentia veri
Paſtoris noſtrum tum eumulabat auis.
Illo Rege quidem Leges creuêre: ſed illo
Rege tamen robur non habuêre ſuum.
Lex niſi tutores habeat, contra arma potentum,
Eſt quod aranevis ſub trabe neſtit opus.

Decedente Caſimiro Magno abſq; hærede Maſculino legitimo, Ludouicus Rex Hungariæ Nrpos eius, Anno Domini 1370. Sacrum Diadema Polonicum ſuſcepit. Eo in Polonia regnante nihil memoria dignum gerebatur, ſed homicidia latrociniaq;

Hungarus Poloniæ Rex creatur.

latrociniaq; passim exercebantur, propter absentiam illius. Qui verò de iniuria sibi illata in Hungariam ad Regem proficiscebantur, hij à Rege ad Reginam, à Regina verò ad factores Regios, & à factoribus ad gubernatores in Poloniam cum litteris relegabantur, plurimisq; iniurijs & angustiis Polonia tunc temporis premebatur.

Sigismundus Caroli filius Regnū Poloniæ vi obtinere tentat.

Postea Anno Domini 1381. Ludouicus filiam suam Mariam, Sigismundo Marchioni Caroli quarti Romanorum Imperatoris Regis Bohemiæ filio desponsauit, Regemq; Poloniæ post se futurum declarauit. Qui in Poloniam armata manu veniens, quasdam rebelles puniuit, rectaq; contra Masouiæ Ducem exercitum duxit, qui etiam sceptra iure propinquitatis affectabat. Masouia itaq; flamma & ferro peruasta ta in Posnaniam Maioris Poloniæ Metropolim profectus, ab omnibus honorificè pro

norificè pro Monarcha agnoscitur. Interea verò Ludouicus Hungariæ & Poloniæ Rex è viuis decedens, Albæ Regiæ sepelitur Anno à Christo nato 1382. Regno Poloniæ 12. annis præfuit. Poloni itaque Ludouici Regis morte audita, consilium clandestino inierunt, vt Sigismũdo relicto pro hærede Regni Ludouici Regis filiam ad se reciperent, eãq; in matrimonium tali Principi, qui Rẽpub. rectè gubernaret, ab hostibusq; vindicaret locarẽt. Regina itaq; Hungariæ Ludouici coniux, filiam Heduigim in Poloniã misit, quæ honorificẽtissimè à Polonis Proceribus accepta, Sacro diademate solenniter Cracouiæ ex more coronata est.

Poloni Sigismundo spreto pro hærede Regni filiam Ludouici accipiunt.

Anno igitur Domini 1385. Iagielo Magnus Dux Lithuaniæ certior factus de Heduigis Reginæ ex Hungaria in Poloniam aduentu, pulchritudine moribusq; eius honestis commotus, oratores ad eam fratres suos, Skiergielonem, & Borissum cum peramplis muneribus destinauit, coniugium Regnumq; dotale expetens, promitens se cum vniuersa gente sua baptisaturum, omnesq; ciuitates & arces cum suis prouinciis quas Lituani à Regno abstraxerant redditurum, & captiuos liberaturum, insuper etiam Magnum Ducatum Lituaniæ cum Regno Poloniæ vniturum & incorporaturum, Silesiam, Prussiam, Pomeraniam, armis recuperaturum, thesauroq; omnes in vsum Regni Poloniæ conuersurum, omnia deniq; quæ ad amplitudinem Reipub. Polonæ, & ad incrementum totius Christianitatis spectarent, acturum curaturumq;. Hæc legatio Lithwanorum, grata periucundaq; Polonis erat, sed Regina eam detractabat, à barbari enim matrimonio abhorrebat. Nam adhuc patre viuente, Vilhelmo Austriæ Duci desponsata erat, ideò illum priorem sponsum ardenti animo complectebatur. Qua de causa oratores Polonorum legationem Iagielonis Lituani ad Reginam Helisabetam in Hungariam detulerunt: quæ in omnibus se contentam esse respondit, quidcunq; boni Proceres Regni constituerint. Legati igitur Polonorum in Lituaniam profecti, vt Iagielonem in Poloniam cum promissis muneribus Heduigi Reginæ maritum adducerent. Interea verò Vilhelmus Austriæ Dux, certior rerum Polonicarum factus, in Cracouiam splendido aulicorum equitatu stipatus cum ingentibus muneribus, ad præripiendum matrimonium venit, à Reginaq; alacriter acceptus, multa conuiuia quotidiè alterutrum celebrabant, choreisq; honestè tamen & modestè indulgebant, qua de causa proceres Poloni Vilhelmum Austriacum apud Reginam videntes acceptum, gratumq; hospitem, & propensam vtriusq; erga se voluntatem animaduertentes, in arcem eum deducunt, cum Regina desponsato matrimonio copulant. Sed Iagielonem aduenisse audientes Vilhelmum ex arce propellunt, portasq; post eum obserant. Cuius expulsam

Iagielo Lituanus, Heduigim Poloniæ hæredem cum Regno sub conditionibus petit.

Oratores in Lituaniam pro Iagielone.

Vilhelmus Austriacus Cracouiam venit.

Vilhelmus Austriæ Dux, Cracouia eicitur.

Regina animo egreferens, suis manibus feras portæ frangere, & contun. dere cœpit, optatis cum eo nuptiis in ciuitate fruitura. Sed per Consi. liarios longa disuasione à proposito retracta est. Vilhelmus verò videns sibi proceres Poloniæ apertè & obstinatè aduersari, de aduentuq; Iagie. lonis audiens, è Cracouia cum suis (relictis thesauris) clandestino discessit.

Iagielo siue Vladislaus Lituanus.

Hic gentilis erat Litauus de stirpe IAGELLO
Vir bonus, & tantas inter honestus upes.
Mox est cœlesti Princeps Baptismate tinctus,
Quem subito est Dominum gens imitata suum.

Hinc do-

Hinc dotale capit pulcra cum Coniuge Regnum,
Et tribuit Litauis signa Polona suis.
Rege sub hoc memorem suscepit Prussia cladem,
Sæpius & rigidus concidit ense Gethes.
Quàm multa in Regno struxit delubra Polono,
Monstrat Gymnasium sat puto CROCA tuum.
Et linquens gnatos ex iusta Coniuge natos,
Lucida fulgentis scandit astra proli.

ANno à Christo nato 1386. Iagielo Magnus Dux Lituaniæ (cuius genealogia in Lituaniæ descriptione latius patet) cum fratribus suis Borisso, Swidrigielone, & Vitoldo, in Cracouiam satis splendidè 12. Februarij venit, vbi ab omnibus ingenti cum lætitia acceptus, & in arcem honorificè deductus est. Itaq; 14. die Februarij, cum fratribus in fide Christiana instructus, sacro Baptismi fonte abluitur, & Wladislaus appellatur. Eadem die Baptismo absoluto matrimonium cum Regina Heduigi contraxit, Magnumq; Ducatum Lituaniæ, Samogitiæ, Russiæ, sicut promiserat Regno Poloniæ incorporauit, vniuit, diplomatibusq; & iureiurando confirmauit. Tandem hebdomada ellapsa in Regem Poloniæ solemniter constituitur, & sacro Diadematæ coronatur. Postea nuptiarum solemniis peractis, Iagielo cum Regina in maiorem Poloniam sub Quadragesimæ tempore profectus est, propter pacificandas seditiones, quæ per Domaratum Capitaneum Generalem maioris Poloniæ, & Vincentium Palatinum, excitabantur. Rebus itaq; in Polonia maiori compositis, in Lituaniam expeditionem adornauit, nolens eam amplius cultui idolorum & dæmonum vacari, in Commitatu suo magnam Procerum, & Equitum Poloniæ catheruam habens. Archiepiscopus quoq; Gnesnensis, plurimiq; Ecclesiasticorum, & Semonitus Masoniæ, Conraduſq; Olesnicię Duces eum secuti sunt. Vilnæq; solenniter conuentu indicto, sub initium Quadragesimæ, de vano idolorum cultu aboliendo tractare cœperunt, sicq; illa gens barbara Lituaniæ, & Samogitiæ sacro Baptismi fonte leuata est. Porro turmatim stantes aqua lustrali (nomine vnicuiq; turmæ, Stanislai vel Petri &c. imposito) aspergebantur, prout latius in descriptione Lituaniæ patet.

Lituanus in Regnum Poloniæ acceptus.

Lituaris Poloniæ adiuncta.

Expeditio in Lituaniam Iagielonis.

Lituania & Samogitia ad fidem Christi conuertitur.

Rebus in Lituania pius Rex rectè dispositis, Vitoldum patruelem summæ rerum præfecit, in Poloniamq; reuersus recta in Silesiam exercitum duxit, arceſq; & ciuitates sub Wladislao Duce Opolienſi rebelli cœpit, Krzepice, Bobolicze, Olstin, Brzeznice, Ostresewo, & Grabowo dictus, Bolesławiecz arx septem annis obsidebatur, quam postea

Iagielo arces in Silesia recuperat.

Oſka Ducisa vidua, penuria comeatus coacta Regi ſubdidit. Dux igi-

Opolienſis Dux arcei vendit.

tur Opolienſis reliquas arces quadraginta millibus florenorum, videns ſe eas non poſſe defendere, Crucigeris Pruſsienſibus vendidit, quas illi ſuis præſidiis munierunt, ſed Rex deſtinato exercitu cætera arces ditioni ſuæ ſubegit.

Hedwigis moritur

Moritur Anno Domini 1399. Hedwigis Regina, de cuius vitæ ſanctimonia teſtantur annales Polonorum. Poſtea Anno 1400. Regi, Ciliciensis Comitis de Hungaria filia Anna in Cracouiam allata eſt.

Tandem Anno Domini 1410. Rex armatis copiis cinctus contra Pruſsienſes Crucigeros profectus, ſuparato Viſtula fluuio ad Cier-

Expeditio contra Pruſsienſes Crucigeros.

uienſko oppidum caſtra metatus eſt, vbi etiam Vitoldus patruelis Regius cum ſuis Lituanis & Tartaris venit. Semouitus quoq; & Ianuſius Maſouiæ Duces, ſuas cohortes adduxerunt, viribus itaq; coniunctis caſtra ad Tanebrigum & Grimoaldum oppida mouerunt. Interea verò Rege officium miſſæ ſacrum in tentorio audiente, duo nuncij alterutrum ſeſe anteuertentes venerunt, nunciantes iam iam imminere ſibi Prutenos.

Iagielonis deuotio

Attamen Rex pius à Diuino officio quin prius abſolueretur diſcedere noluit, quo abſoluto militem in acies celeriter inſtruxit, quinquagintaq; Vexilla Polonorum ordine ſuo diſtribuit. Vitoldus ſimiliter copias ſuas contra hoſtem rectè dirrexit, quadraginta q; Vexilla Lituanorum iuſto ordine diſpoſuit, quibus Tartarorum manum ingentem adiunxit. Interea verò Magiſter Crucigerorum Pruſsienſium, Vlricus Iungingen illudens Regi duos gladios euaginatos totidemq; clipeos ei dono miſit, dicens: Quid remoraris prælium ò Rex, ſi tibi deſunt gladij en tibi vnum fratriq; tuo Vitoldo alterum mitto: ſi verò campum ad ordinandum exercitum arctum habes, ego tibi ſuo cedam. Rex igitur pius gladios oblatos humiliter accipiens ingemuit dicens: Quamuis armis omnigenis abundo, attamen hoc munus per quod mihi ſignum victoriæ (Deo fauente) datur, libenti animo accipiam, his dictis, ſigna vtriq; canuntur, inde maximo clamore infeſtis ſignis concurritur, Tartari & Lithuani arcubus & ſagittis aſueti, creberrimo tellorum iactu cætera obumbrant, à Teutonibus tamen in primo conflictu fugati ſunt, in quorum locum Poloni armis & viribus recentes, cum ingenti ſonitu armorumq; fragore ſuccederunt, Pruthenaſq; acies perfregerunt, & vndiq; circumdatas ad interni tionem funditus proſtrauerunt. In hoc conflictu Magiſter Crucigerorum Pruſsienſium, Vlricus cum ſuis Comendatoribus (quos Siluius 300. recenſet) occubuit, Duces quoq; Stetinenſis & Oleſnicienſis capti, cum multis alijs præcipuis Germanis Equitibus. Cæſa ſunt tunc

Superbia Crucigerorum.

Humilitas Iagielonis.

Certamen acrè initur.

Magiſter Crucigerorum cæſus omniſq; exercitus ſuus profligatus.

Ordinis Comendatores erant quaſi Palatini prouinciis commendatis præſidentes.

temporis

temporis 50000. Prutenorum, Teutonicorum, Siluius verò 40000. teſtatur. Ingentes exuuias ex caſtris Prutenorum Poloni tulerunt, victoriamq; inſignem obtinuerunt, & Vexilla hoſtium præcipua 50. ad perpetuam rei memoriam Cracouiæ in Baſilica arcis poſuerunt. *Poloni triumphãt.*

Denuò Crucigeri auxiliares copias ex Saxonia, & à Sigiſmundo Romanorum Rege corraſerunt, quibus Poloni pro temporis neceſſitate exercitu conſcripto occurrerunt, manuſq; cum eis conſeruerunt. Interea quidam Eques Polonus Ioannes Miaſſi exercitum Crucigerorum ſtrenuè dimicando, ad Vexillum vſq; principale pertranſiuit, Vexilliferoq; trucidato Vexillum arripuit, & poſt tergum ſibi infixit, ad ſuoſq; acies diſuerberans incolumis rediit. Crucigeri itaq; Vexillo orbati, ordinibus ſolutis, terga verterunt, quos Poloni inſequentes per agros & ſylluas pallantes paſſim trucidabant, in quo conflictu 10000. Teutonicorum cæſa ſunt. *Alius conflictus Polonorum cum Crucigeris.* *Virtus inſignis Equitis Poloni.* *Poloni palmam victoriæ è Crucigeris obtinent.*

Eodem anno Hungarorum copias duodecim Vexilla habentes, in Poloniam excurrentes, Poloni fuderunt. Poſtea Anno Domini 1414. Rex cum Vitoldo ingentem in Pruſſiam exercitum Polonorum & Lituanorum (quod Crucigeri promiſſis non ſtarent) duxit, plurimaſq; ciuitates & munitiones expugnauit, militibus autem & Equitibus Lituanorum in bello benè meritis Inſignia Stemmataq; Nobilitatis Polonæ pro donarijs diſtribuit. *Poloni Hungaros trucidant.* *Poloni cum Lituanis Pruſſiam diripiunt.* *Lituani Inſignia Nobilitatis Polonorum accipiunt.*

Tandem Anno Domini 1432. Rex Iagielo ſenio confectus multis geſtis ſtrenuè editis, Wladiſlao & Caſimiro hæredibus relictis vitam cum morte fœliciter commutauit. Cracouiæ in Baſilica arcis ſub marmoreo ſarcophago vbi ſua imago expreſſa eſt, terræ mandatur. *Iagielo moritur.*

Vladiſlaus quintus.

LADISLAE tibi Regale POLONIA Sceptrum
Contulit, ob proprii ſplendida facta Patris.
Hinc quoq; & Vngaricus defert Diadema Senatus,
Et quæ ſunt lati iugera multa ſoli.
Egregia verò tu præditus indole regnas.
Ac regis imperio ſubdita Regna tuo.
Nec piguit Macedum fines vaſtare remotos,
Nominis vt fieret gloria nota tui.
Donec inire petit tecum trux fœdera Turca,
Quod facis: at latius frangere Papa iubet.
Cui tu dum pares: te ad Varnam Marte paludem
Fudit Amurathos: & tua caſtra capit.

Polonus Hungariæ Rex coronatur.

Agielone Wladislao è viuis decedente Wladislaus filius eius, Anno Domini 1434. habenas Regni moderandas suscepit. Tandem Anno 1437. Sigismundo Imperatore Romanorum, Rege Hungariæ & Bohemiæ satis concedente, Wladislaus, Hungariæ procerum assiduis precibus, ad Regnum Hungariæ suscipiendum vocatus est. Itaq; anno 1440. in eò profectus Budæ coronatur.

Wladislaus arces Rasciæ recuperat à Turcis.

Anno Domini 1443. Wladislaus expeditionem bellicam contra Turcas suscepit, arcesq; in Rascia ab eis occupatus recuperauit. Audiens tandem Turcas contra se procedisse, Ioannem Hunniadem Palatinum Transsyluaniæ, cum armatis copiis Polonorum & Hungarorum aduersus

aduersus eos destinauit, qui absq; rumore in Turcas irrueus omnes fun-
ditus prostrauit & dispersit, 4000. captiuorum & nouem Vexilla ab- Wladislaus Tur-
duxit, omnesq; Slauonicas prouincias Macedoniam vsq;, Hungari cum cas profligat.
Polonis peragrarunt. Turcarum verò Imperator exercitum propter
Romaniam & Macedoniam defendendam in montibus collocauit. Bassa
itaq; Turcicus numeroso exercitu fretus, victoriam sperans cum Polo-
nis & Hungaris conflixit, sed spe frustratus cum Turcarum viribus
ingenti clade à Christianis prostratus est, adeò vt Turcarum Imperator Turcæ profligan-
Amurates ad Regem Vladislaum legatos pro pace impetranda mittere co tur.
geretur, omnes possessiones, arces, & ciuitates in Rascia occupatas re- Turca pacem pe-
stituendo, quibus restitutis ad decem annos fœdus vtriuq; iecerunt, & in- tit.
reiurando confirmarunt. Interea verò Iulianus Cardinalis, Legatus A-
postolicus ad Regem venit, multisq; & variis persuasionibus hoc fœdus
irritum fecit, Regemq; summi Pontificis potestate à iuramento quo se Papa fœdus frun-
Turcis obstrinxerat absoluit, vtq; expeditionem aduersus Turcam Chri gere suadet.
stiani nominis hostem cum vniuersitate Christianorum susciperet, per-
suasit. Anno igitur 1444. armatis copiis Rex contra Turca- Wladislaus contra
rum Imperatorem Amuratem processit. Amurates verò re comperta in- Turcas.
constantiæ, leuitatiq; Christianorum admirabatur, quod Dei sui nomen
flocci penderent, exercitu itaq; validissimo ex Asia conscripto, ad Var-
nam paludem iuxta littus ponti Euxini, prælium acrè cum Christianis Hungari & Polo
commisit, quos vndiq; circumdatos cruenta clade prostrauit, vbi & Rex ni cum Rege suo à
inclitus strenui militis & Imperatoris officium adimplens occubuit, cum Turcis ob fœdus
multitudine Polonorum, quæ clades ingentis mœroris planctusq; toto or- fractum profligati.
bi Christiano causa extitit.

Præfuit Vladislaus Poloniæ Regno decem, Hungariæ verò quatu-
or annis. Anno verò ætatis suæ vigesimo primo, ad Varnam à Turcis oc-
cisus est, consilio summi Pontificis pareus, qui eum ad frangendum fœ-
dus babaro hosti impulerat.

Casimirus quartus.

Post fratrem Casimirus adest, quem Turca peremit,
Sarmaticas iustus qui regit vltor opes.
Eripit & captas Marianis fratribus Vrbes,
Æthera terribili discutiente modo.
Hoc Duce Sacrifici magnas sensêre repulsas,
Hic vbi Castaliam Vistula voluit aquam.

Hinc re-

Hinc repetit Mariæ non vi, sed munere Castrum,
Prussiaci quod tunc incoluêre Duces.
Hunc quoq; Choynitium multis licèt inde peremtis
Sensit, & illius quæ ditionis erant.
Ducemtem reliquæ fœlicia tempora vitæ,
Fata grauem nobis eripuêre Ducem.

ANno humanæ redemptionis 1447. Casimirus Magnus Dux Lithuaniæ, fratri Vladislao Poloniæ & Hungariæ Regi, à Turcis perempto in regimine succedit.

Homagium Palatini Walachiæ.

Valachi fudumur

Prussi à Crucigeris ad Regem Poloniæ deficiunt.

Tyrannis Crucigerorum.

Expeditio in Prussiam.

Anno Domini 1448. Petrus Valachiæ Palatinus in verba Regis iurauit, tributumq; debitum & obedientiam se præstaturum obstrinxit, quem Bochdanus frater ex illegitimo toro natus dominatu propulsare nitebatur, sed ipse à Polonis cum exercitu pulsus, fugatusque & trucidatus est. Tandem Anno Domini 1454. legati à Nobilibus, ciuibusq; Prutenorum venientes, Regi sese in clientellam & patrocinium subicientes venerant. Crucigeri enim intollerabili onere adinuenticijsq; eos exactionibus præmebant, vxores à viris, virgineasq; teneras vi tollebant, possessiones, iumenta colonis abstrahebant vulgum in seruitutem redigentes, eorum opera velut iumentorum in arcibus, mœnibusq; errigendis vtebantur, quos Rex certo tributo indicto in clientellam susceptit, & sicut pro temporis breuitate potuit, exercitu conscripto, in Prussiam contra Ludouicum Crucigerorum Magistrum infestis armis con-

armis contendit. Ludouicus quoq; ingentem exercitum Teutonicum oppoſuit, prælium itaq; ad ciuitatem Choyniczę atrox oboritur. Primam allam Crucigerorum Poloni perfregerunt, fnuditusq; profligauerunt, & Baltazarum Ducem Zegauenſem occiderunt, Bernardumq; Stumbarg Ducem exercitus ceperunt, vbi verò ad vnam cohortem Polonorum male ordinatam peruentum eſt. Poloni Prutenorum vim ſuſtinere non valentes, ſolutis ordinibus terga verterunt, quos Rex fruſtra tamen vt conuerterentur admonebat, parumq; abfuit quin ipſe hoſtium manus effugerit, multi Poloni cæſi, 300. verò captiuorum abducti ſunt.

Dux Zegancñ occiſus.

Cladis Polonorum à Crucigeris.

Rex tandem nouis copiis conſcriptis Pruſſiam infeſtis armis aggreditur, plurimaſq; munitiones & ciuitates expugnauit & occupauit. Pruſſiæ autem Magiſter non habens vnde ſtipendium ſuis militibus perſolueret, Marienburgam arcem præſtantiſſimam eis in poteſtatem dedit, quouſq; illis ſtipendium perſolueretur. Qui arcem Caſimiro Regi pro ſumma 476000. florenorum Anno Domini 1457. vendiderunt, eamq; cum omnibus tormentis, inſtrumentiſq; bellicis dediderunt. Poſtea Magiſter Pruſſiæ iniuriam à Rege ſibi illatam vlturus, quaſdam munitiones Regis in Pruſſia expugnauit, qua de cauſa Rex armata manu egreſſus, Crucigeros cum validis copiis cruenta clade ad internitionem proſtrauit, ipſe verò Ludouicus Magiſter vix ellapſus eſt, ſicq; Poloni (quamuis magna cum difficultate) omnibus arcibus Crucigeros exueruut.

Rex Pruſſiam vaſtat.

Marienburga Polonis venditur.

Crucigeri fundituus profligati.

Tandem Anno Domini 1466. Caſimirus Rex ciuitate arceq; Choynice vi expugnata, concordiam fœduſq; perpetuum, ſuffragiis multorum Principum adductus, cum Magiſtro Pruſſiæ & ordine Teutonico iniit. Ab hocq; tempore Pomeraniæ Ducatus, Michlonienſis quoq; & Culmenſis terra, Regno Poloniæ adiuncta eſt, pro quibus Poloni 180. annis, armis cum Crucigeris decertabant.

Pax cum Crucigeris.

Pomerania recuperata.

Tandem Anno Domini 1490. Caſimirus Rex multis egregiis geſtis exactis, vitam cum morte fœliciter Graduæ in Lituania commutauit, filios ſex Wladiſlaum, Caſimirum, Albertum, Sigiſmundum, Fridericum, Alexandrum, filias verò ſeptem, Heduigim, Zophiam, Annam, Barbaram, Heliſabetam &c. genuit. Wladiſlaus poſt mortem Matthiæ communibus Hungarorum ſuffragijs in Regnum Hungariæ euehitur, qui etiam poſtea Regnum Bohemiæ in tutellam ſuſcepit. Albertus verò patri in ſolio ſucceſſit. Alexander Magnum Ducatum Lituaniæ, Sigiſmundus Glogouiæ, ſorte acceperunt. Fridericus Epiſcopatum Cracouienſem & Poſnanienſem accepit, poſtea inter Romanos patres Cardinales ſcilicet connumeratus.

Caſimirus moritur.

Caſimiri Proles.

Ioannes

Ioannes Albertus.

Dvcis IOANNES ALBERTE binominis agmen
Sarmaticum, matre id perfidente tua.
Instaurasq; nouo sed frustra Marte tumultum,
Vlturus Patrui funera mœsta sui.
Nam Dacus variat primo quod dixerat ore,
Te contra Turcam velle iuuare ferum.
Instruit horrendos te contra perfidus hostes,
Et fudit populos Marte iuuante tuos.
Vnde nemus nostris patuli memorabile fagi,
Dum sol syderico tramite currit, erit.
Sic igitur multis non faustis obrutus actis,
Te rapuit iuuenem Parca seuera Ducem.

Anno à

ANno à Christo nato 1492. Casimiro Rege è viuis ad superos commigrante, Ioannes Albertus filius in locum eius substituitur, sacroq; Diademate solemniter insignitur. Ad quem oratores Venetorum venerunt, cuncta prospera fortunamque contra hostem Christianum propitiam illi exoptantes. Postea Turcarum legati indutias petentes venerunt, cum quibus Rex fœdus ad certum tempus pepigit. *Legati Venetorũ.* *Oratores Turcarũ indutias petunt.*

Tandem anno 1494. Albertus Rex cum fratre Wladislao Bohemiæ & Hungariæ Rege, in Liuocza conuentum habuit, consultantes quomodo coniunctis viribus cædem crudelissimam Wladislai patrui sui Vlciscere possint, propositumq; constitutum nemini reuelabant. Sed Turcarum Imperator omnium exploratissimus erat, qua de causa legatum magnum ad Regem Albertum propter confirmandum fœdus destinauit. Interea verò Stephanus Palatinus Valachiæ vt feudalis à Rege auxilium contra Turcas implorauit, qua de causa Rex apertam occasionem Vlciscendi barbari hostis nactus, ingentem validissimumq; exercitum ex Polonis, Lituanis, Masouitis, Ruthenis, Prutenisq; & Silesiis conscripsit, expeditionemq; in Moldauiam contra Turcas celeriter adornauit. Vbi statim signa aduersæ fortunæ apparuerunt, equus enim generosus in quodam paruo torrente, iuxta Leopolim Russiæ sub Rege succubuit, pauculoq; aquæ obrutus est. Leopoliæ etiam Eques quidam Polonus Sropski dictus, insanæ mentis clamabat dicens: Nostri in suum malum proficiscuntur. Fulmen quoq; quendam Equitem in tentorio cum duodecim equis interemit. Palatinus autem Moldauiæ Regi comeatum pabuliq; necessaria & vniuerso exercitui, se suppeditaturum promisit. Rex itaq; falsis eius promissis fidem adhibens, vbi in Walachiam exercitum induxit, ad Palatinum vt promissis staret, contra Turcasq; expeditionem secum adornaret misit. Ille verò perfidus respondit: Caueat sibi Rex à Turcis vel ab alijs, quod ausus sit in ditiones meas, me inscio venire. Rex verò secundo & tertiò eum admonuit vt promissa persoluneret, sed Palatinus hæc flocci pendebat, qua de causa Poloni iniustè exacerbati arma quæ in Turcas parauerant in suos conuerterunt, Soczauamq; Valachiæ Metropolim obsederunt, quam grandioribus machinis bellicis admotis oppugnarunt. Sed Wladislaus Rex Hungariæ inter Regem fratrem suum, & Palatinum inimicitias per legatos composuit. Fœdere itaq; alterutrum firmato Rex infirmitate, partim ex aduersa fortuna, partim ex nimijs curis correptus, in Poloniam cum vniuerso exercitu reuertitur. Cumque in meditullium syluæ amplissimæ *Conuentus Alberti Regis cum Wladislao Rege Hungariæ fratre contra Turcam.* *Turcæ indutias petit.* *Expeditio Alberti contra Turcarum Imperatorem infœlix.* *Signa aduersa.* *Perfidia Palatini Walachiæ.* *Arma in Turcas parata in Valachos conuertuntur.*

Valachus Polonos fœdere fracto sternit.

(*quæ Bukouina, à faginis arboribus dicitur*) *penetrarent, vbi arbores succisæ erant, Stephanus Palatinus Valachiæ fœdifragus, contra ius Diuinum & humanum, à fronte & à tergo armata manu in Regis copias irruit, ingentiq; & cruenta clade Polonos inopinatos oppreßit, captiuorumq; multitudinem abduxit. Inter quos Insigniores erant, Nicolaus Palatinus Ruſsiæ, Gabriel Comes à Tenczin, Ioannes Zbigneuius Capitanei Marienburgenſis filius, & alij complures qui sanguine suo vitam Regis redimerunt. Vbi adhuc signa huius cladis infœlicis ossa videlicet albentia in hac ſylua ipſemet vidi, cum Magnificus Dominus à Laſko, Palatinus Siradiæ, Deſpotam Heraclidem in occupanda Valachia iuuaret, in cuius castris ego peditum præfectus fui, Anno Domini 1562. Sed ad rem redeo.*

Calor inſuetus.

Anno Domini 1493. Menſe Ianuario & Februario tantus calor, quod in illis Regionibus mirum eſt, in Polonia extiterat, vt pomeria florerent, aues nidificarent, graminaq; pulcherrimè viresceret. Poſtea Menſe Marcio tanta frigora ſubſequuta ſunt, vt hæc omnia gelu arrefacta marceſcerint.

Monſtra nata in Polonia.

Anno ſequenti iuxta Cracouiam in villa Czarna dicta, mulier quædam puerum cum Leporino collo & auribus peperit, qui ore aperto hiabat. Non multum poſt, altera mulier ſerpentem cum puero edidit, qui

Aliud monſtrum.

ſerpens puerum ad inteſtina vſq; corroſit.

Tertium monſtrũ inter Iudæos natum.

Anno Domini 1499. Cracouiæ Iudæa mulier vitulum bicipitem peperit, qui vnum caput in cauda, aliud verò in principio habebat, cauda verò in tergo ſita erat, pedes ſeptem in dextro latere, in ſiniſtro verò nullum habebat, multo tempore extra Cracouiam hoc monſtrum vt ab hominibus videretur expoſitum erat.

Ioannis Alberti Regis mors.

Anno Domini 1501. Albertus Rex è Cracouia in Pruſsiam profectus, Toruniæ apoplexia correptus extremum diem clauſit. Ætatis ſuæ 41. Anno. Regnauit octo Annis totidemq; Menſibus.

Alexander.

Multa laborati hoc recinunt de Rege libelli,
Quàm duri promptus Martis ad arma fuit.
Nil illum morbi, nil frigora ſæua mouebant,
Vt non inceptum perficeretur opus.
Sæpius inſano compreßit Lazigas arcu,
Et dedit horrendæ millia multa neci.
Indigna vlciſcens ſæui periuria Moſci,
Illius conſtans abſtulit vltor opes.

Nec tantum

Nec tantum bello fluduit: sed Legibus æquis
Subiectam patiens est moderatus humum.
Illa Ducis laus est certò verissima magni.
Qui sacra, qui iustum cum pietate colit.

ANno à Christo nato 1501. Alexander Magnus Dux Lituaniæ fratri Alberto in regimine successit. Postea anno Domini 1506. expeditionem in Valachiam adornauit, multasq; arces ad Tyram fluuium sitas sub Valachis expugnauit. Eodem anno in Lituaniam profectus Vilnæ infirmitate correptus est. Interea verò Tartarorum 20000. populabundi in Lithuaniam excurrerunt, contra quos Rex Stanislaum Kiskam Lituanum cum armata manu destinauit, ipseq; sua persona semiuiuus ferè exercitum sequutus est, recensitisq; copiis in Lida arce remansit. Lituani igitur inopinatè in Tartaros securos ad Kleczko oppidum ingenti impetu irruerunt, quos ad vnum cruenta clade fuderunt, & spolia captiuosq; abegerunt. Quæ victoria cum Regi iam iam animam agenti nunciaretur, ille quamuis beneficio linguæ priuatus manus tamen in altum extollens, suspiransq; cum lachrimis Deo gratias egit, omnibusque circumstantibus manum porrigens ad superos commigrauit Anno ætatis suæ 45. Vilnæ vbi & sepultus quiescit, quatuor annis & mensibus octo Poloniæ Regni sceptra tenebat. Magno verò Ducatui Lituaniæ 14. annis præfuit.

Perfidia Walachorum vlciscitur.

Tartarorum à Lituanis fusa 20000.

Alexander moritur.

Sigismundus Primus.

CVm iurârat atrox denicto Glinscius hoste
Suspectam, pulsa suspitione, fidem.
Qui caperet Regni post mortem fratris habenas,
Tota SIGISMVNDVM terra POLONA cupit.
Hoc, qui Magnatum tunc nemo tenatior æqui,
Maior consiliis, & pietate foret.

Dos Regum decorabat eum clementia, solus
Deq; IAGELONA stirpe superstes erat.
Prostrauit fretum numeroso milite Moschum,
Millia quo bello bis cecidere decem.
Quantus amor populoq; suo, extermisq; Monarchis,
Tantus erat Turcus, & tibi Theute tremor.

ANno Domini 1507. Curato sumptuosè funere Alexandri Regis, Sigismundus frater eius Dux Glogouiæ, & Opauiæ Capitaneus Generalis, Magnus Dux Lituaniæ Regni gubernacula suscepit. Hic lapsam ferè Rempub. Polonam humeris suis errexit, qua rectè constituta, & vndiq; pacata aduersus Moschouiæ Principem Basilium armatas copias duxit, Tartaris Præcopensibus in auxilium sibi acceptis, arceq; plurimas expugnauit, & suorum præsidijs muniuit. *Mosohouia depræ datur.*

Eodem anno Tartari in prouincias Russiæ excurrerunt, contra quos Castellanus Leopolienſis, cum quingentis equitibus Polonorum profectus, gentem barbaram auspice Deo inopinatè oppressit, & profligauit spoliaq; abegit. *Tartari profligati.*

Anno

Anno 1509. Palatinus Valachiæ fœdifragus in Ruſsiani armata manu excurrit, Leopolimq; ſpoliauit vnde theſauros plurimos abſtulit, Rohatiniam arcem deditione cepit, de Polonorumq; contra ſe expeditione audiens in Valachiam aufugit, quem Poloni inſequuti, damna in Valachia ferro & igne nullo obſtante (ipſe enim Palatinus in abditis ſyluarum latitabat) maxima intullerunt. Haſq; munitiones, Dorochiniam, Sczepanouice, Czarnouiczę, Botuſaniam, Chocimiam ceperunt, Soczauam Metropolim regionis grauiter oppugnarunt, ſed re infecta multimodis ſpoliis onuſti, vniuerſa regione pernaſtata ad ſua reuertuntur. Cumq; Tyram ſiue Neſtrum fluuium traicerent, Valachij nacta occaſione è ſyluis ad pugnandum inſtructi errumpunt, cum quibus equitatus aulæ Regiæ qui adhuc in hoſtili ripa remanſerant manus acriter commiſerunt, à tergoq; hoſtium aliquot cobortibus Polonorum clandeſtino tranſmiſſis omnem exercitum Valachiorum fuderunt.

Valachus Poloniam infeſtat.

Poloni vlciſcuntur Valachos egregiè.

Valachi cædiuntur à Polonis.

Poſtea Anno Domini 1512. Tartari Præcopenſes ſtipendiarij Regis, in 24000. equitum in Ruſsiam excurrerunt, ad Viſnionicumq; in Podolia caſtra metati ſunt, ad quorum vim reprimendam Poloni & Lituani expeditionem ſuſceperunt, certamenq; acre cum eis commiſerunt, & dum vna ala Polonorum ad caſtra hoſtium vbi captiui Polonorum Lituanorumq; erant penetrarunt, captiuos ſoluentes ad arma excitarunt. Statim igitur captiui ſoluti à tergo, illi à fronte in Tartarorum ordines ſolutos irruerunt, quos paruo negocio fuderunt & celebrem victoriam impari Marte obtinuerunt.

Tartari in Ruſsia graſſantur.

Poloni triumphantur de Tartaris.

Anno 1514. Sigiſmundus Rex audiens Smolenſko arcem munitiſſimam in ditione Lituanorum à Moſchouiæ Duce Baſilio captam, exercitum ad vlciſcendum hoſtem duxit. Moſchus verò 80000. equitum contra Regem deſtinauit, Polonorum autem & Lituanorum copiæ 35000. non excedebant. Conſtantinus itaq; Oſtrowſki, Dux exercitus, ſtrato ponte pedites vltra Boriſtenem iuxta Orſham oppidum tranſfert. Equitatus verò anguſtum vadum ſub ipſo caſtro Orſhæ ſuperat. Mox vbi dimidia pars exercitus Boriſtenem tranſiret, nunciatur Ioanni Andreæ Celadin cui ſumma rerum à Moſcho commiſſa erat, vt hanc exercitus partem inuaderet. At ille reſpondit ſi partem hanc exercitus oppræſſerimus, quid poſtea faciemus, cum cæteri metu perculſi terga vertent, expectemus tantiſper dum totus exercitus tranſferatur, tantæ enim ſunt vires noſtræ, vt circumuentos hoſtes Moſchouiam vſq; vel ut iumenta agere poſſimus, tandem quod vnicum reſtat totam occupemus Lituaniam, ſigna itaq; vtrinq; canuntur, Moſchouitæ primi in Lituanos impetum faciunt, illi haud timidi ſtrenuè reſiſtunt. Poſtremo maxima vi certatur,

Expeditio Regis contra Moſchorum Ducem.

Conſtantinus Oſtrowſki.

Andreas Celadin.

Certamen acrè cũ Moſchouitis.

certatur, Lithuani studio cedentes ad locum vbi tormenta collocata erant, ea in Moschos insequentes exonerant, extremamq; aciem eorum in subsidijs collocatam feriunt, turbant, dirrimuntq; hoc nouo belli genere Moschi perterriti terga vertunt, quos Lituani cum Polonis conuersi omnibus copijs effusis insequuntur, fugant, confodiunt, cæduntque, bellum sola nox dirremit. Est inter Orsham & Dubrownam, fluuius Cropiwna dictus, in cuius dubijs & altis rippis Moschi fugientes, tot submersi, vt cursus fluminis impediretur. Capti sunt in eò conflictu omnes militiæ Præfecti, & Consiliarij, qui ad Regem missi sunt. Ioannes verò Celadin supremus Dux exercitus cum duobus præcipuis viris, Vilnæ in compedibus ferreis detinebatur. Cæsa sunt tunc temporis Moschorum 42000. capti 2000. exceptis ijs qui in fuga aquis obruti sunt. Ex Polonis & Lituanis 300. duntaxat occubere, ab hoc tempore Moschouiæ Dux campestre prælium non audet Regi Poloniæ opponere. Moschouiæ Princeps accepta suorum clade, Smolensko continuò relinquens in Moschouiam fugit, Lituanicus verò exercitus Smolensko obsedit, sed eam capere non potuit, benè enim firmatam Moschus relinquerat, tribusq; alijs castris citra Smolensko occupatis, quibusdam pernastatis præda onusti ad sua reuersi sunt.

Moschouitæ truculenter profligantur.

Numerus Moschorum occisorum.

Moschus fugit.

Smolensta obsidetur.

Anno Domini 1515. Mense Iulio, Sigismundus Poloniæ, & Wladislaus Hungariæ Bohemiæq; Reges fratres germani, cum Maximiliano Imperatore Viennæ Austriæ conuentum insigni splendidoq; apparatu habuerunt.

Conuentus Regum Poloniæ & Hungariæ cum Imperatore.

Tandem Anno Domini 1518. Bona Ioannis Sfortiæ Ducis Mediolanensis filia, Sigismundo Regi in Cracouiam allata est, cui Episcopi, Magnates, Equitesq; Polonorum, insigni ac splendido apparatu obuiam processerunt, Hæc Anno Domini 1520. filium Sigismundum Augustum Cracouiæ in absentia Regis peperit.

Bona Ducis Mediolani filia Sigismundo nupta.

Sigismundus Augustus nascitur.

Anno 1525. Albertus Marchio Brandenburgensis, Magister in Prussia ordinis Teutonici, post plurima bella & simultates cum Polonis susceptas, videns frustra contra stimulum calcitrare, Regi Poloniæ Sigismundo iuramentum Cracouiæ solenniter præstitit, habitúque Ordinis abiecto in Ducem sæcularem Prussiæ creatus est.

Magister Prussiæ Ordinis Teutonici Regis iugum subit.

Ex Ordine Ducatus.

Postea Anno Domini 1526. decedentibus immatura ætate Stanislao & Ioanne Ducibus Masouiæ, Ducatus Masouiæ Regi Poloniæ cessit.

Masouia Polono Regi cessit.

Anno Domini 1530. Sigismundus secundus Augustus patre viuente sacro Diademate solenniter Cracouiæ coronatur, decem duntaxat ætatis suæ annos habens.

Sigismundus Augustus coronatur.

Anno 1531. Petrilo Palatinus Valachiæ infestis armis in Pokuciam irruit,

irruit, Sniatinq́, & Coloniam cum adiacentibus pagis exuſsit. Rex itaq́, ſex millibus militum pro ſtipendio conſcriptis, Ioannem de Tarnouia Comitem eis præfecit, contra Valachioſq́ deſtinauit. Poloni igitur ad Obertinam caſtra metati ſunt, in loco munitiſsimo. Petrilo verò Palatinus Valachiæ cũ quinquaginta millibus Valachiorum, & Turcarũ atq́ Hungarorum in colle editiori ſeſe apparuit, tormentaq́ bellica aliquot in Polonos dirrexit, nihil tamen effecit. Poſtea vtrinq́ tormenta exonerantur, plurimoſq́ Valachiorum Poloni globus glandibuſq́ ferreis trucidant. Inde infeſtis armis maximo clamore vtrinq́ concurrunt, gladijs, lanceis, omniq́ tellorum genere res geritur. Poloni fortitudine Valachij multitudine ſuperabant. Poſtea Poloni tormenta, bombardaſq́ in Valachos exonerant, exercitumq́ eorum ſudunt, diſsipant & vndique affligunt. Sicq́ Valachij ordinibus ſolutis terga vertunt, quos Poloni omnibus copiis effuſis inſequuntur, fugant, cædunt, turbant, trucidantq́. Itaq́ omnis generis rerum copia ex caſtris eorum onuſti, quinquaginta maioribus tormentis ablatis, milleq́ captiuis inſignioribus abductis, ad Regem reuerſi ſunt cum inſigni victoria.

Valachus Poloniam infeſtat.

Acer conflictus.

Poloni Valachos proſtigant.

Anno Domini 1532. in Morauia ſupra Olomunciam tres ſoles apparuerunt.

Tres Soles.

Anno 1535. Owczina tutor Gubernatorq́ moderni Ducis Moſchouiæ valida manu in Lituaniam excurrit, quam igne & ferro pernaſtauit, quindecimq́ miliaribus à Vilna reuerſus eſt. Rex itaq́ Poloniæ milites ſtipendiarios voluntarioſq́, quibus Ioannem de Tarnow præfecit in Moſchouiam deſtinauit, cum quibus Lituani vires ſuas coniunxerunt, fineſq́ hoſtiles ingreſsi arcem Homel expugnarunt, ſuiſq́ præſidiis munierunt. Inde recta ad Starodub arcem munitiſsimam in qua Owczina, Suyſki, & Koluczow cæteriq́ Proceres Moſchorum erant conteudunt eamq́ grauiter tormentis bellicis adactis oppugnant. Moſchouitæquoq́ quorum numeroſa multitudo in arce fuit ſtrenuè ſeſe defendunt. Arx ex roboribus ædificata terraq́ & lapidibus propugnacula, & parietes impletæ erant, ideò tormenta in caſſum exonerabantur. Poſtea pulueribus bumbardarijs ſuppoſitis, arcem incenderunt, theſauroſq́ ingentes quibuſdam flamma abſumptis aſportauerunt. Owczina Guberuator totius Moſchouiæ, Suyſki, Koluczow, cæteriq́ Magnates & Proceres Moſchouiæ capti ſunt. Vulgi verò multitudo exercitum Regium numero 60000. ſuperabat qua de cauſa Ioannes Comes de Tarnow ſupremus Dux exercitus, omnes ſenes, plebeios, & parum idoneos decolari iuſsit, iuuenibus, nobilibuſq́ & virginibus relictis.

Moſchouitæ Lituaniam vaſtant.

Poloni in Moſchouiam contendunt.

Starodub capta.

Anno Domini 1548. Sigiſmundus Rex multis geſtis præclaris ſumma

Sigismundus moritur.

ris summa cum laude strenuè editis, imperioq; in pace relicto, & Reipub: rebus rectè dispositis, vitam cum morte fœliciter commutauit, ipso die solenni Paschæ, ætatis suæ 81. annos, menses duos, & dies septem peregit, Cracouiæ in Basilica arcis honorificè 26. die Iulij sepultus.

Melstinsti se Christum fore finxit.

Martinus Bielski Polonus qui annales Polonorum vulgari lingua conscripsit, facit mentionem in principio imperij huius Sigismundi primi, Nobilem quendam Iacobum Melstinski, prætorem de Brezinij ciuitate, ex leuitate quadam animi, seu potius desperatione, nomen autoritatemq; Christi sibi asciuisse, Petrumq; Zatorski ciuem Cracouiensem, cæteros q; sibi similes latrones duodecim secundum numerum Apostolorum elegisse, singulisq; nomina Apostolorum imposuisse, se verò Iesum Christum appellasse. Qui per villas vbiq; ambulantes, prodigia, morionum, & præstigiatorum more exercebant, sicophantasq; alios, & latrones velut mortuos subornantes suscitabant, pisces in paludes lutosas primo impositos, vbi nunq; eos nasci possibile erat, in nomine Christi sui manibus capiebant, panes in fornaces imponebant, in nomineq; Christi cum illic ante non essent depromebant, cum ingenti simplicis vulgi admiratione.

Latrocinium insigne.

Quodam tempore ad Cestochouiam Monasterium diuæ virginis imagine celebre, prædictus Christus cum suis Apostolis vbi adhuc ignotus erat venit, cumq; illic aliquot diebus moraretur, munus ex suis quasi obsessum à dæmone subornauerunt, cuius operâ victum acquirebant, cum sua coquina carerent, ille enim quasi dæmophoretus per hospitia diuersoriaque ambulans, carnes de coquinis rapiebat, in suosq; proiciebat, qui crucem illas munientes carnes comedebant. Illic autem ingens erat confluxus populi tunc temporis ad diuæ virginis imaginem, quæ ibi perinde vt apud nos in Loreto miraculis celebris est. Prædicti itaq; sicophantæ, illum obsessum suum, ad altare diuæ virginis ducunt, duplici veste ad id studiò præparata indutum, in cuius intercapedinem necessaria imponere possit, lapillos verò intra indusium à corpore ei imposuerunt, cumq; ad altare deduceretur, ille è manibus ducentium furibundus sese proripiens, in altare oblationibus pecuniarijs onustum irruit, pecuniasq; de altare rapiens in vestis duplicatæ intercapedinem eas imponebat. Monachus verò ab altari diuino officio intermisso aufugit, cæteri Monachi stupidi accurentes cingulum illius resoluunt, putantes eum pecuniam intra indusium posuisse: sed lapilli duntaxat quos ante studio imposuerat, in terram exciderunt, pecunia verò in veste duplicata remansit. Monachi igitur mœsti pecuniam arte dæmonis in lapillos transformatam putantes, exorcismos orationesq; supra lapillos sine intermissione fundunt, vt deinde in pristinam formam transformarentur, sed cum lapilli immutati in sua

Exorcismi supra lapillos.

tati in ſua forma perſeuerarent, Monachus librum Agendam (vt dicitur) indignabundus in terram proiecit dicens: adhuc talem dæmonem nunq̃ experti ſumus, abite cum eo ad omnes dæmones. Hoc latrocinio prædicti ſicophantæ perpetrato, cum illa pecunia recta in Sileſiam vicinam Poloniæ perrexerunt, ſimplicem vulgum ſuis præſtigiationibus ſeducentes, vbi ad quandam matronam nobilem in quodam pago diuertentes dicunt ad illam: Chriſtus te cum ſuis Apoſtolis viſitat ò mulier, ideò te offer illi & ſaluabitur anima tua. Illa verò virum domi non adeſſe, in cuius abſentia id ſibi non licere reſpondit. Cui Apoſtoli dixerunt: Habeſne mappas vel telam ad ſacrificandum, mulier verò ligaturam telæ illis obtullit. Qui dixerunt: hanc nos ſecum accipiemus, Chriſtuſq; tibi benedicet vt tibi linum abundantius creſceret, oſtende aliam ſi habes telã, quam cum ſimiliter accipere volebant, mulier dixit: non dabo vobis hanc, maritũ enim timeo. Illi aũt fruſtulum fomitis cum igne in telã inuoluentes mulieri reddiderunt, quam illa nihil ſuſpicans in ciſtam poſuit, itaq; ciſta à tela, à ciſta verò domus accẽſa in flammam abijt. Vir igitur illius vxoris reuerſus domum conflagratam inueniens, cauſam ſciſcitatur, cui vxor ſe malè Chriſtum cum ſuis Apoſtolis tractaſſe reſpondit, ideò hanc plagam iuſtè in ſe permiſiſſe. Vir autem ira excandeſcens, latro hic inquit nequiſſimus & non Chriſtus fuit. Ideò cum vicinis malefactores perſequitur, quos in quadam villa inſequuti ſunt. Ille itaque Pſeudochriſtus re animaduerſa ad illum qui vocabatur Petrus dixit: Petre iam mea paſſio, calixq; quem bibiturus ſum appropinquat. Cui Petrus: Et mihi vt video Domine imminet. Chriſtus verò dixit: Petre ego aliter non poſſum niſi per feneſtram hinc euadere. Ad quem Petrus: Et ego te quò ad viuam non derelinquã Domine, ſed quocunq; tu fugieris, ſequar te. Sicq; ille Chriſtus per feneſtram Petro ſequente aufugit, cæteri quoq; Apoſtoli qua potuerunt euaſerunt. Quos villani vna cum ſuo Chriſto inſecutos, & vndiq; circumuentos baculis fuſtibuſq; præuſtis cædunt, dicentes: Prophetiſa nobis Chriſte cum tuis Apoſtolis, qua in ſylua hij baculi creuerint. Sicq; plagis emendati vitam ſuam panitentiam agentes poſtea emendarunt, dicentes: Difficile eſt nobis Chriſti paſſionem, Apoſtolorumq; tormenta ſubire.

Aliud latrocinium Pſeudochriſti.

Fuga Pſeudochriſti.

Pſeudochriſtus cũ apoſtolis baculatur.

Sigiſmundus Auguſtus.

Sigiſmundus ſecundus Auguſtus.

ANno Salutiferi virginis partus 1548. iuſtis Sigiſmundo primo honorificè ſumptuoſéque perſolutis, Sigiſmundus Auguſtus, filius eius Magnus Dux Lituaniæ Regni habenas moderandas ſuſcepit, quas ſumma cum prudentia & fortitudine in pace gubernauit.

Prima vxor Auguſti.

Hic Anno Domini 1543. Ferdinandi Romanorum Hungariæq; & Bohemiæ Regis filiam Heliſabetam, matrimonio ſibi copulauit, quæ in Cracouiam honorificè allata eſt. Poſtea immatura ætate & ſine prole anno Domini 1545. decimaquinta Iunij è viuis deceſſit.

Deinde

Deinde Barbaram Lituanam ex Domo Radiuilorum, quæ ante Gastoldo Lituano nupta fuerat, duxit. Inuita matre Regina Bona, Proceribusq; Poloniæ repugnantibus, hocq; matrimonium indigne ferentibus, & parum abfuit quin rebellio eorum cœpta in perniciosam seditionem abijsset. Hæc quoq; non multo post è viuis sublata est sterilis, non sine veneni suspitione, quam Rex è Cracouia, in Vilnam vsq; Metropolim Lituaniæ deduxit, ibidemq; in Basilica arcis diuo Stanislao Sacrata honorificè tumulauit. Secunda vxor.

Hac mortua ad redintegrandam cum Ferdinando amicitiam, & affinitatem conuersus, alteram filiam eius Catherinam, quam Franciscus Dux Mantuæ viduam reliquerat, germanam sororem Helisabetæ duxit. Nuptiarum solennia celebrata sunt Cracouiæ 31. Iulij Anno Domini 1 5 5 3. quam postea sterilitate causata repudiauit, Maximilianoq; fratri Romanorum Imperatori in Germaniam honorificè remisit. Tertia vxor.

Tandem Anno Domini 1 5 5 7. iustissimum bellum aduersus Guilhelmum Furstemberk, Magistrum Liuoniæ Ordinis Teutonici suscepit, centeniq; millibus equitum & peditum electorum, tam Polonorum quam Lituanorum Rutenorumq; accinctus, in Liuoniam sua persona contendit. Sed Liuoniæ Magister difficilè contra stimulum calcitrare videns, supplex pacem efflagitat, prælium q; deprecatur, & se cum vniuerso ordine & tota ditione in fidem & clientellam Regis submittit, prout latius in Liuoniæ descriptione patet. Augustus contra Liuones contendit.

Tandem Princeps Moschouiæ Anno Domini 1 5 5 8. hæreditarij cuiusdam iuris & denegati tributi prætextu numeroso cum exercitu in Derptensem Liuoniæ prouinciam excurrit, Derptamq; ciuitatem Episcopalem cum arce cepit, ac plures munitiones temporis successu expugnauit. Itaq; Sigismudus Augustus Rex, Liuones feudales & clientes suos strenuè propugnando bellum (pio dolore stimulante) cum Moschouiæ Magno Duce suscepit, quod vario Marte tam in Liuonia quam in Russia alba diu durauit, & in hunc diem fœdere intercedente perseuerat. Bellum cum Moschorum Duce.

Anno Domini 1 5 6 2. sub tempus Carnisprivij Februarij 23. die, Ioannes Basiliades Magnus Dux Moschouiæ, trecentenis millibus armatorum coadunatis in sua persona Poloczkam dura oppugnatione cepit, vnde thesauros dictu incredibiles, captiuorumq; octuaginta millia quibusdam cæsis, in Moschouiam abduxit. Iudæos verò omnes baptismum abhorrentes aquis Dvinæ fluuij submergi fecit. Solummodò Polonos stipendiarios remuneratos liberos dimisit. Dux Moschouiæ Polocz kam capit.

Postea Anno Domini 1 5 6 4. Magnus Dux Moschouiæ, detentis ora-

tentis oratoribus Lituanorum diutius in Moſchouia, exercitum celeriter conſcripſit, quem abſolutis oratoribus in Lituaniam populabundum deſtinauit. Hic exercitus in duas partes diuiſus vnus à Smolenſko Duce Srebrnij, alter à Polocʒka Duce Soiſki contendebat, qui in campis Cʒaſnicienſibus ad Vlam fluuium caſtra metatus eſt. Nicolaus verò Radiuil Palatinus Vilnenſis, Dux exercitus Lituaniæ ſupremus, & Gregorius Chodkiewicʒ Campiductor, rem certam ab exploratoribus de illis tenentes, parua manu hoſtes aggrediuntur, ſecuroſq; & inopinatos cædunt, trucidant, confodiunt, fugantq;, qui per ſyluas & agros palantes, partim à colonis cæſi, partim aquis ſubmerſi ſunt, quorum triginta millia occiſa eſſe compertum eſt. Ibidem Petrus Soiſki ſupremus Dux exercitus Moſchouitici vulneratus fuga euadens, à Ruſtico ſecuri (cum magno dolore Lituanorum, quod viuus non caperetur) occiditur, Vilnam delatus honorificè in Rutenorum Baſilica ſepelitur. Alius verò exercitus, qui à Smolenſko ad Orſbam cum Duce Srebrnij contendebat, audita ſuorum cruenta infœliciq; clade, metu peterriti, omni bellica ipſaq; copioſiſſima ſuppelectili abiecta, in pedes ſeſe coniecerunt, turpiq; fuga ſaluti ſuæ conſuluerunt.

Moſchouitæ fuduntur.

Soiſki occiſus.

Srebrnij fugatur.

Anno Domini 1564. ipſo feſto Diuæ Margaritæ, Magnificus Dominus Staniſlaus Pacʒ Archidapifer Sacræ Regiæ Maieſtatis Magni Ducatus Lituaniæ, ac locum tenens tunc temporis Palatinus Viteblienſis, collecto ex Viteblienſi Palatinatu exercitu, adiuncta curia ſua, & duobus centurionibus, alijſq; cohortibus, quibus præfecerat Duces, Iſidorum Signiferum Viteblienſem, & Ioannem Snieporod tenutarium Viteblienſem, hij in armatura leui duorum millium, contra hoſtem Moſchum qui tunc temporis arcem Iezeriſcʒa tredecim millibus armatorum grauiter oppugnabat proceſſerunt, manuſq; acriter conſeruerunt, & hoſtium perrupta acie tormenta obtinuerunt, vlteriorem; exercitum qui fugam cœperat, inſequuntur, trucidant, verberant, confodiunt, nonnullos captiuant, octoq; millia Moſchorum cæſa, cæteri armis abiectis quoquo potuerunt fuga ſaluti ſuæ conſuluerunt. Noſtri verò omnem ſuppellectilem bellicam, & vniuerſa hoſtium arma, tormentumq; magnum, tella ignea, vexilla, bumbardas, & id genus alia abſtulerunt, & ipſi Dei benignitate ſani & incolumes ſpolijs onuſti paucis in conflictu deſideratis, ad Witepſkam redierunt. Georgium autem Towmak Dux exercitus hoſtilis vix euaſit, qui poſteà viribus reſumptis, eandem arcem Iezeriſcʒa acerrima oppugnatione, & igneis tellis expugnauit.

Moſchouitæ ſternuntur.

Poſtea aliquot annis vario Marte vtrinq; certatum eſt, magnis & paruis con-

paruis congreſſibus, arces quoq; alterutrum tentatæ & Dux Romanus Sanguſko Campiductor exercitus Lituanici vires Moſchorum debilitauit, paruaq; manu magnas copias hoſtiles ſæpius fudit. Suſſam & Vlam arces Moſchouiticas ſæpius tentauit. *Dux Romanus.*

Anno Domini 1 5 6 7. 16. Septembris, noſtrates ex Witebſka in Sitno lacu Moſchorum trecentos occiderunt, bumbardas 120. pulueris, globorumq; multitudinem, & ſpolia abſtulerunt. Eodem Anno, pedites noſtri ex Vitebſka 12. Decembris, ſub arce Wieliſ multos Moſchos proſtrauerunt, cæteri ex ijs fugientes in Duna fluuio ſubmerſi ſunt. Duo nobiles Alexius Simiczow, & Bochdanus Hreori cum multis alijs captiui abducti. *Sitno lacus.* *Moſchouitæ cæſi.*

Tandem Anno Domini 1 5 6 8. Sigiſmundus Auguſtus Rex conſcripto validiſſimo exercitu, ipſoq; electiſſimo pluſquam centum millium cum tormentis, & omni ſuppellectili bellica ſufficienti ſumptu. oſaq;, in Moſchouiam ſua perſona tendere propoſuerat, ad Radoſkowiczeq; à Wilna 24. miliaribus progreſſus, ibidem caſtra metatus, aliquot hebdomadis tranſactis, re infecta exercitus parte dimiſſa, ipſe in Grodnam reuerſus eſt. Stipendiariorum militum, equitum, & peditum copias, cum tormentis magnis muralibus, ad Vlam arcem Moſchorum expugnandam deſtinauit, quibus Illuſtrem Dominum Ioannem Chotkiewicz, Capitaneum Generalem Samogitiæ, virum militiæ peritum, & in bellis de Carolo quinto optime meritum præfecit: ſed quamuis arcem grauiter ſtrenuèq; oppugnarent, auxilio obſeſſis adueniente, re infecta obſidionem ſoluere coacti ſunt, quam poſtea Dux Romanus Sanguſko, inopinata irruptione cœpit & exuſsit, Anno Domini 1 5 6 8. 28. die Septembris. Hoſtium maior pars cæſa, cæteri combuſti, quidam in Duna & Vla fluuijs qui eam præterfluunt fugientes naufragio perierunt, pauci captiui abducti, ex noſtris aliqui vulnerati, ſpolia magna, exuuias, pecuniæ argenteæ multitudinem, & tormenta aliquot abſtulerunt, & cætera multa inſtrumenta bellica. Victus maior pars combuſta, aream ipſam noſtri occupauerunt, quam & nunc ſuis præſidijs tenent, attamen longè à priori ſtructura (vt eam Moſchouitæ firmauerant) differentem. Hanc nos Anno Domini 1 5 6 4. cum eam inprimis Moſchouitæ ædificare cœperant obſideramus, nihil tamen neſcio cuius cauſa (alter iudicet) effecimus, quamuis in ſtrenua peditum oppugnatione quidq; defuerit. Ibi Nicolaus Venetianus Rotmagiſter peditum in Leplo, gallandæ bumbardæ ictus ſtrenuè officium ſuũ adimplens hebdomada elapſa in Vitebſka occubuit. Ego quoq; cum peditibus Rotæ meæ tormenta defendens, vndiq; hoſtili manu ex arce errumpente circumdatus, vim im- *Expeditio in Radoſtowice Regia.* *Vla obſeſſa.* *Vla capta.* *Venetianus cæſus.*

petuosam ... stinere non valens, vix de manibus ferè hostium, armata manu euasi.

Vielis exustio.

Eodem anno 1568. Nostri pedites Viteblienses nocturna irruptione inopinata iuxta Vielisam arcem Moschouiticam ciuitatem exusserunt, hostiumq; 300. occiderunt, & spolia magna abegerunt. Ianuarij 5. die.

Vswiat dirrepta.

Postea 17. Ianuarij, ijdem pedites nostri sub arce Moschouitica Vswiat, ciuitatem septis penetratis, perfractisq; exusserunt, multis occisis bumbardas & spolia exuuiasq; multas abstulerunt, parum abfuit, quin arcem ipsam caperent.

Kozaci. Corsari. Freibiteri.

Eodem tempore Ianuarij 18. Birula cum suis peditibus (qui vulgo Kozacy dicuntur, id est, qui hostem furtiuè & inopinatè adoriri solent, Italice Corsari, Germanice Freibiteri dicuntur, qui in mari latrocinantur, sed Rutenis huiusmodi Kozaki dicuntur, qui vias hostium circumsident, & furtiuè inopinatèq; interdum decem Kozaki prædicti, ad centum Moschos ex insidijs irruunt, inopinatosq; trucidant) ex Moschouiæ terra à Ducatu Biela magnis spolijs onustus, cum captiuorum multitudine in Vitebskam redijt.

Vielis exusta.

Tandem 28. Ianuarij nostrates pedites ex Vitebska & Surasa arcibus, cum equitibus Domini Palatini Witeblienſis Paczy, Vielisam circumusserunt, errumpentes hostes ex arce cum Rotmagistro eorum Poluiato occiderunt. Aulicos quoq; Magni Ducis præcipuos triginta, cum trecentis equitibus ad præsidium arcis ferendum eadem nocte venientes, inopinatos in ciuitate fuderunt, cæteris fuga dillapsis, nondum enim in arcem quod intempestiuè venerint, intromissi erant, Ioannem Michaelis Holouinum Insionem virum, Magni Ducis Pincernam captiuum multis spolijs onusti in Vitebskam adduxerunt.

Captiui Insignes.

Eodem anno 27. Maij die in festo Ascensionis Domini, nostrates ex Moschouia cum magnis spolijs & exuuijs venerunt, Rotmagistrum cum vxore & septem nobiles, cum multis alijs captiuos adduxerunt.

Vswiat exusta.

Eodem tempore 29. Augusti Viteblienses nostri, ciuitatem sub arce Vswiat exusserunt, captiuisq; & exuuijs onusti, in Vitebskam redierunt. Huiusmodi autem excursiones innumeras nostri pedites Viteblienses cum maximo damno hostili quotidiè dies noctesq; exercebant, propter suam vtilitatem videlicet, spolia enim magna referebant. Arcium reliquarum finitimarum excursiones taceo, nisi huius mentionem facio, cuius ipse præsidia egi.

Anno supradicto 1568. Septembris 29. die in festo Diui Michaelis Archangeli noctu diem Veneris præcedente, Moschouitarum cum Tartaris

Tartaris Nahaicenſis Hordæ, ſex millia numero, ſub Vitebſkam venerunt, quibus præerant tres Palatini præcipui, Seremiet, Baſilius Buturlin, & Hreori Szoborow, duobus diebus ſub arce exactis, ciuitate in duobus locis ſuccenſa nocte tertia ſequente diſceſſerunt. *Tartari Nahaicenſes cum Seremiet Vitebſkam oppugnant.*

Poſtea per Legatos, Oratoreſq; Generales, Magnus Dux Moſchouiæ, & Rex Poloniæ, fœdus ad tres annos vtrinq; percuſſerunt. Legati noſtri Anno Domini 1571. in Warſſouiam ad Regem ex Moſchouia fœdere confirmato redierunt, ex Polonia Palatinus Inowladiſlauienſis, ex Lituania Caſtellanus Samogitiæ.

In hoc fœdere Anno Domini 1572. Sereniſſimus, Inuictiſſimuſq; Rex Poloniæ Sigiſmundus Auguſtus, Magnus Dux Lituaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Maſouiæ, Samogitiæ, Liuoniæ &c. Dominus & Hæres, pacis in tota vita ſua amantiſſimus, verèq; Chriſtianiſſimus appellandus obdormiuit in Chriſto, Iulij 18. die, Knyſſiniæ, in confinibus Lituaniæ, & Podlaſſiæ, Maſouiæq;. Interregnum per integrum annum pacificum, & Diuina ferè protectione communitum, contra ſpem omnium, nullo finitimorum hoſtium ne quidam muſſitante durauit. *Sigiſmundus Auguſtus Rex moritur.*

Interregna Regni Poloniæ fuere nouem à Lecho primo authore & propagatore gentis, ab Anno Domini vt quibuſdam placet 550. vſq; ad hunc Annum currentem 1572. in quo naturæ debitum perſoluit prædictus Inuictiſſimus Princeps Sigiſmundus Auguſtus.

Primum Interregnum poſt Lechij deficientem progeniem in Polonia extitit, cui poſtea incerto tempore Viſimirus ſecundum quoſdam, Viſimiro autem Cracus ſucceſſit.

Secundum interregnum poſt Vandam Craci filiam, quæ dijs virginitatem deuouens, victo tribus cruentis prælijs Ritagora Duce Germanorum, in Viſtulam ſeſe præcipitauit, poſt quam duodecim Palatini prouincias diſtributas rexerunt.

Tertium interregnum cum equorum curſu Præmiſlao ſterili decedente, de Principatu decertarent, dum Leſconi infimæ familiæ iuueni Sceptrum obueniret.

Quartum interregnum poſt Popelum ſecundum, Cruſphiciæ à muribus deuoratum, quando Piaſtus ille Cruſphicienſis ciuis, & agricola ſimplex ſed probitate pollens, communi omnium conſenſu Monarcha deſignatus eſt.

Quintum interregnum poſt Miecz ſlaum ſiue Mieſconem ſecundum, quando Rixa vxor ſua Senatus conſenſu, imperium aliquot annis cum detrimento Regni adminiſtrauit, quæ poſtea ob ſuam peruerſitatem à Polonis iuſtè in Saxoniam ad fratrem Imperatorem Romanorum cum Caſimiro hærede innocuo excluſa eſt.

Sextum Interregnum post Præmislaum occisum ab Othone Lango, & Marchionibus Brandenburgensibus, quando Wenceslaum Bohemorum Regem ad sceptra regenda vocauerunt.

Septimum interregnum post Casimirum Magnum Wladislai Lokietkonis filium, quãdo Ludouico Hungariæ Regi habenas Regni obtulerũt.

Octauum interregnum post Ludouicum Hungariæ & Poloniæ Regem, quando Iagelonem Lituanum, ad Reginæ Heduigis filiæ Ludouici connubium vocauerunt, cui & Regnum obtulerunt. Huius posteritas ad hoc vsq; nonum modernum Interregnum durauit. Sed ad rem vnde digressus sum redeo.

Anno eodem 1572. statim post mortem Regis multi conuentus particulares, nobilium & procerum Regni, Magniq; Ducatus Lituaniæ celebrati sunt, de pacificandis finibus tam Podoliæ à Tartaris, quàm Lituaniæ Russiæq; à Moschouitis, & de electione Regis tractantes. Subinde multi legati & oratores tam à summo Pontifice Imperatoreq; Romanorum Maximiliano, quàm à Rege Franciæ & fratre suo Henrico Andegauensium, & Borboniorum Duce, à Rege Suetiæ, aliisq; Monarchis, Ducibus, & Principibus circumiacentibus aduenie bant. Omnia tamen in pace Diuina protegente clementia, contra spem omnium agebãtur.

Conuentus de electione Regis.

Variis in legationibus.

Tandem Anno Domini 1573. in Sabbato magno Paschæ præcedente Tartarorum mille octingenti, cum Ducibus Baca & Sieoza, in Podoliam sub Baram arcem excurrerunt, viciscq; aliquot & prædijs circumiacentibus succensis, cum spolijs reuertentes ab aulicis & seruitoribus Buczacij Capitanei Camienecensis, inopinata irruptione, trucidantur, confodiuntur, & spolijs abiectis cæteri in fugam conuertuntur.

Tartari prostrati.

Electio incepta est celebrari extra Vistulam orientem versus apud Varschouiam in tentorio magno 7. Aprilis die, vbi omnis Senatus Regni, & Magni Ducatus Lituaniæ de eligẽdo nouo Rege consultabãt. Interea Machmet Bassa supremus ex Constantinopoli, litteras intercessorias per Oratorem suum ad Senatũ destinauit, intercedendo nomine Imperatoris sui pro Henrico Andegauensium, Borboniorum Duce, Regis Galliæ fratre, in Regem eligendo, multis conditionibus vtilibus Regno propositis. Hic Legatus retentus erat à Buczacio Capitaneo Camienecensi, tandiu donec innotesceretur Senatui. Venit itaq; Warsouiam 12. Maij, auditus 17. absolutus 21. Postea ab ipso Imperatore Sultano Zelim Orator Achmet Czauss venit, Imperatoris sui gratiam, amicitiam & beneuolentiam omnem Senatui denuncians, rogando sinceriterq; optando, quatenus aliquem ex suis dignum virum, in Regem eligere dignarentur, ex bijs præ-

Electio Regis.

Orator à Bassa Turcarum.

Orator Imperatoris Turcarum.

bijs præcipuos proposuit, Iacobum Vchanski Archipræsulẽ Gnesnensem, Primatẽ Regni, Ioannem Fierlei de Dambrouicza Palatinum Cracouiensem, Regni Marschalcum, Georgium Iazłowieczki Palatinum Rußiæ, Nicolaum Mieleczki Palatinum Podoliæ, quod si id facere renuerint, obnixè rogauit vt huiusmodi Regem ab extraneis quærerent, qui fœdus & amicitiam cum Imperatoribus Turcarum diligenter coleret. Insuper addidit habere se paratas Turcarum & Tartarorum auxiliares copias, ad quemuis hostem eorum si oporteret reprimendum. Pro quo beneuolenti auxilio Senatores ei gratias egerunt: dicentes, sibi benignitate Diuina ad quemlibet hostem propulsandum vires proprias sufficere, huiusmodiq; auxilijs minime egere. Legatio Turcica.

Itaq; post multas consultationes, Henricum Andegauensium, Borboniorumq; Ducem, eligendum censuerunt, aliquot Palatinatibus Cracouiæ videlicet, Sendomiriæ, & Podoliæ non consentientibus, priusq; sententiæ de Religione in suo statu concluderentur, & iura, ac leges cum immunitatibus nobilium rectè constituerentur, sed in eundem Regem in quem cæteri consentiebant.

Archiepiscopus itaq; Gnesnensis, Primas Regni, Henricum prædictum Andegauensium Ducem, Regem electum esse denunciauit. Quamobrem commoti sunt Domini Marschalci & cæteri ordines quibus hoc officium pertinebat, multiq; re incontinuata domos suas repetere proposuerant. Postea diuina affulgente gratia dißidijs vtrinq; compositis in simul conuenerunt, Maijq; 13. & 14. diebus pacta & conditiones ad libertatem, immunitates, leges & iura Regni, Magniq; Ducatus Lituaniæ cum Legatis Francicis Henrici Ducis stabilierunt, quæ omnia iuramento solenniter (cuius formam Episcopus Cracouiensis tradebat) prædicti Legati confirmauerunt, & firmiter tenenda, administranda, augendaq; semper à Duce suo Rege futuro promiserunt. His solenniter peractis omnes & singuli, tam Poloni quàm Lituani vnanimiter concordibus vocibus, & suffragijs electum & confirmatum Regem Poloniæ, Magnumq; Ducem Lituaniæ &c. supranominatum Ducem Andegauensium Henricum Caroli Regis Galliæ fratrem, denunciauerunt, solenniterq; confirmauerunt. Quem Ioannes Fierlei de Dabrouicza Palatinus Cracouiensis Marschalcus Regni Polonis, & Ioannes Chodkiewicz Capitaneus Samogitiæ, Marschalcus Generalis Magni Ducatus Lituaniæ, Lituanis, proclamauerunt. Sicq; rebus omnibus concluſis Varschouiæ in Ecclesiam Diui Ioannis tam Catolici quam Euangelici conuenerunt, concordibusq; vocibus vnanimiter Te Deum laudamus, & alia secundum ritum Ecclesiæ Romanæ decantauerunt. Bumbardas & tormenta gran-

ta grandia ad lætitiam exprimendam explodentes.

Concilio nondum dimisso tabulæ electionis confectæ sunt, ad eas in Galliam perferendas, & salutandum Regem Electum delecti tam à Senatu Poloniæ, & Lituaniæ, quam ab Equestri ordine tredecim ora-

Legati in Franciam.

tores magno nati loco, & singularis prudentiæ viri. Legationis Principem locum obtinebat Adamus Conarski Episcopus Posnaniæ, eius collegæ Albertus à Lasko Palatinus Syradiensis, Ioannes Comes à Tenczin Castellanus Woinicienſis, Ioannes Tomicz̨ki cum Nicolao filio, Gnezn̨ensis Castellanus, Andreas Comes à Gorka, Ioannes Herbortus Castellanus Sanocensis, Stanislaus Criski Castellanus Raciaz̨nensis, Nicolaus Christophorus Dux in Olika & Nieswiez̨, Ioannes Zamoiski Belsensis Præfectus, Ioannes Zboroωski Odalanouiensis, Nicolaus Fierlei Casimirienſis, Alexander Pruiski Palatinides Kiouiensis, qui petita quidem facultate nondum tamen impetrata per Germaniam transeundi accelerantes in Gallias salui peruenerunt, Parisius 14. Calendas Septembris fœliciter attigerunt, nullo suorum in itinere relicto, quorum præter legationis Principes & complures nobilissimos adolescentes, in comitatu essent amplius ducenti quinquaginta, omnesq; à Rege Carolo & suis procuratoribus comiter qua cum decebat reuerentia suscepti, omnibus officijs blande hospitalitatis tractabantur.

Conclusionibus autem & conditionibus vltro citroq; alterutrum ab-

Henrici Regis Parisius discessus.

solutis & compositis, frequentibus conuiuijs lautissimè apparatis interuenientibus, Rex electus Henricus omnibus rebus ad tantum iter comparatis, Parisijs valedixit 4. Calendas Octobris, abeuntem vniuersa Gallica nobilitas ciuium omnium turmæ fauſtis ominibus sunt prosequuti.

Rex Carolus proposuerat cum vniuerso comitatu ad vltimos Regni fines cum fratre amantissimo progredi, nec prius diuelli, quam ad Germaniæ limites ventum esset, verum in ipso itinere morbo correptus prohibitus mutare coactus est, animo & corpore fratris discessum ægrè ferens. Rex electus fratre Carolo amantissimo infirmo relicto, à Catalo-

Itinera Henrici Regis.

norum finibus Nansium peruenit, vbi à Duce Lotaringiæ Sororio, cum omni comitatu, lautissimo hospitalitatis apparatu exceptus est. Tunc temporis verò duplex gaudium accidit, nam Claudia coniunx Ducis filiam recens enixa erat, cui in sacrosancto Baptismate Posnanienſem Episcopum & collegas Christiano ritu sponsores esse voluit.

Postea valedictione Sororio data, Henricus ad imperium citato cursu pergens Blamontum peruenit, vbi cum Catarina charissima matre, & Francisco Duce Alanconiorum fratre dilectissimo, cum Margarita

sorore amantissima & alijs proceribus Galliæ vltimo amplexus est. Eum in Poloniam vsq; sedis Romanæ nuncius Episcopus Montisregalis, & magna nobilitatis Gallicæ caterua, Duces & Comites magnoq; in illis Regionibus nati loco viri sexcenti ferè, cum suo comitatu Gallico, præter Polonos secuti sunt. Germaniæ Principes Blamontum vsq; regi obuiam venerunt, vt potè Christophorus Friderici Comitis Palatini filius, Princeps Paruæpetræ cum Ludouico fratre per quos velut itineris duces Rex Tabernas oppidum deducitur, vbi ab Episcopo Argentorati susceptus est incredibili hospitalitatis officio, cum vniuerso comitatu. A Tabernis per Nemetes & Vangiones ad Rhenum fluuium celeberrimum venit, quo superato ad Fridericum Comitem Hildebergæ agentem diuertit, qui etiam Regem & insperatum hospitem, summa hospitalitate prosecutus est. Transito postea Rheno in Vangiones reuertitur, & in Moguntiam peruenit, à cuius vrbis Antistite cum sexcentis equitibus Germanis, honorificè exceptus est, Rhenoq; fluuio tertiò superato, in Francfordiam ad Menum sitam contendit, vbi etiam à ciuibus summa cum obseruantia tractatus fuit. De Francfordia mouens ad Fuldam oppidum in vigilia Natalis Domini pernenit, vbi festis transactis, in Vabicum appulit, vbi etiam à Philippo Landgrauio cum tribus equitum Teutonicorum millibus occurrente, maximo hospitalitatis honore susceptus est. Postea superatis Wisurgi & Albi fluuijs in Saxoniam intrauit, ibiq; à Casimiro Saxoniæ Principis genere, cum duobus millibus equitum, nobilitatis Saxonicæ armatorum salutatus est, & ad fines ipsos Regionis honorificè perductus. Locris postea à Legato Maximiliani Imperatoris mille quingentis equitibus cincto susceptus, & salutatus ad Marchiæ Brandenburgensis Principis Poloniæ Vassallis fines perductus, à cuius quoq; aulicis nullo officio hospitalitatis prætermisso honorificentissimè exceptus ad Francfordiam Oderæ fluuio qui Poloniæ fines cum Germanis dirrimit contiguam perducitur. Poloni itaq; fines suos vltra Oderam iam læti considerantes, Deo omnipotenti vota persolue-bant. Rex etiam Henricus Imperatori omnibusq; Germaniæ Principibus, per quorum regiones iter habebat, pro fide publicè data, & sincerè conseruata gratias immensas per facundum oratorem, suoq; ore proprio confirmatas egit. Tandē fœliciter ad Miedzirzece oppidum Polonicū peruenerunt, vbi maximo cum gaudio à Nobilitate gentis Polonæ proceribusq; & Magnatibus summo apparatu pōpis copijsq; instructissimis susceptus est. Post hoc in maioris Poloniæ Metropolim Posnaniā honorificentissimè deductus, magnificentissimèq; acceptus plures dies in ea transegit, & ad Cracouiam contendens, ad sepulturam Sigismundi Augusti præ-

Henrici Regis in Germaniam ingressus.

In Saxoniam ingressus.

Ingressus Marchiam.

Ingressus in Poloniam.

decessoris sui solenniter honestandam, Albertum Marschalcum Franciæ, Comitem Radesiarum præmisit. Quæ tunc temporis ante aduentum suum solito more peragebatur, ea nunc nobis breuiter describenda videntur, nam cum de Serenissimi & potentissimi Regis Diui Sigismundi Augusti Vitæ curricula, rebusq; fœliciter gestis tum placida & beata ex hac mundi colluuiæ emigratione Interregniq; fœlicissima tranquilitate, multa superius commemorata sint, id vnum te humanissime Lector, desiderare amplius velle existimaui, qua is funeris pompa, & honore ad sepulturam latus, quoq; splendore, & qua magnificentia, iusta ei facta essent, de qua re, quoniam ea quoq; vt reliqua, honorificentissima ipsi meritò contigerunt quàm potero paucis dicam.

Cum enim iam annos 50. exegisset, & arduis curis ijsq; frequentibus Regni debilitatus, & lenta morbi diuturni tabe confectus esset, integris planè vniuersis, & immotis animi sensibus, de ærumnosa hac vita, obitu sanè per quam tranquillo, & pio discessisset, Knysiniæ quo se de Warsouia Lituaniam inuisurus contulerat. De Knysinia posteà in Tikocinam arcem quam ipse ædificauerat munitissimam, duobus miliaribus distantem funus deductum, tandem in Warsouiam vno quasi anno exacto, de Warsouia Cracouiam cũ magna Senatorum pompa Regina sorore sequente deducitur ad sepulturam, cumiã fœlix aduentus Regis electi Miedzi rzeciam nunciaretur, ante Cracouiam aduectum in Pradnik Curia depositum, triduoq; exacto, omnibus pro iustis persoluendis tanto Principe dignis præparatis, 15. Februarij die omnes Senatores, & Episcopi, ac Equites qui ad id funus cohonestandum & expectationem futuri Regis vndiquaq; confluxerant, lugubri vestiti habitu, ad Serenissimam Reginullam Annam Infantem, prudentissimam, pijssimamq; & honoratissimam Virginem, in arcem omnes se se conferunt. Similiter matronæ Illustres tetris velamentis capita obuolutæ confluunt, quæ Principem mœstam, atq; adeò exanimatam ferè, largisfluisq; confectam lachrimis, amanter & diligenter consolabant. Hæc dum fierent, interim æra campana, in ædibus sacris vrbis omnibus, & circumquaq; in pagis vicinis paræcialibus, nusquam cessabant, quibus & vrbs ipsa, & omnis circumuicinia late personuit, sic omnes Senatores Reginullam in Pradnik vsq; prosequuntur. Inde funus plumbeo loculo depositum serico viloso nigro obductum, Stemmatibus & Insignijs Regni ornatum octo equis absolutæ nigredinis deducitur, aulicis circumquaq; serici viloſi tegumenta longè per terram errantia tenentibus. Sequebatur verò longè honestissimus, Illustrium & ornatissimorum virorum comitatus, quibus omnibus vnus habitus atratus & lugubris erat. In his Nobilissimi, Grauissimiq; viri

Legati

Legati externorum Principum, Archiepiſcopuſq; & Epiſcopi cum Abbatibus conſpiciebantur. Infans mæſtiſſima à Legato ſummi Pontificis, & Venetorum Oratore pedetentim deducebatur.

Hinc 32. feretra ſerico viloſo, & pannis aureis, holoſericoq; præcioſe tecta præferruntur cum Inſignijs Regijs. Equi triginta tres ſimiliter omnis generis ſericei coloris tecti velamine, vtrumq; latus Armis Regni ornati deducuntur. Demum ſingularum Prouinciarum Vexilliferi, Vexilla terreſtria armati equis inſidentes generoſis præferrunt.

Primo Vexillum nigrum aulæ Regiæ, aquilla alba coronata cum expanſis ad volandum alis in campo rubeo præferrebatur, aquillam verò omnia Inſignia Prouinciarum Regni cingebant.

Poſtea Magni Ducatus Lituaniæ Vexillum rubeum equo currenti cum equite armato gladium ſupra caput tenenti, ex alia parte quatuor columnis inſigniebatur, in campo rubeo. Poſtea Vexillum Gończa dictum Cruce duplici in campo laſurino inſignitum.

Cracouienſis terræ Vexillum rubeum, aquilla alba ſimiliter inſignitũ.

Sendomirienſis terræ Vexillum rubeum inſignitur, clipeo ſiue ſcutto diuiſo, in vna medietate lineas tres rubeas, & tres albas, in altera campum laſurini coloris cum tribus ordinibus ſtellarum portante.

Kaliſsienſis terræ Vexillum capite biſontis inter cornua coronam auream geſtante, per nareſq; circulum aureum habente, in campo more ſcathorum diſtincto albo & rubro inſignitur.

Poſnanienſis terra aquillam albam ſimplicem in campo rubeo geſtat.

Siradienſis terra leonis rubei & aquillæ nigræ medietate, corona inſigniti.

Cuiauienſis leonis nigri, & aquillæ rubeæ coronatorum medietate.

Lancicienſis aquillæ albæ & leonis nigri coronatorum medietate.

Rauenſis terræ Vexillum aquilla nigra R: in pectore aureum geſtante inſignitur. Similiter Plocenſis littera P: in pectore ad differentiam ornata.

Belzenſis Grifone albo in campo rubeo inſignitur.

Lublinenſis terra Ceruum in collo coronatum geſtat in campo rubeo.

Podolienſis terræ Vexillum, Sole radianti in campo albo.

Leopolienſis, Leone petram aſcendente in campo laſurino.

Premiſlienſis aquilla aurea bicipiti coronata in campo laſurino.

Chelmenſis vrſo inter tres arbores gradienti in campo glauco.

Dobrinenſis capite humano coronato ex corona cornubus eminentibus.

Vielunenſis agno Dei cum Vexillo cruce inſignito, & calice, in campo rubeo.

Sadecen-

Sadecenſis ſcuto diuiſo, in cuius medietate, tres lineæ rubeæ & glaucæ, in altera nouem ſtellas in campo rubeo geſtat.

Liuenſis aquillæ rubeæ & Vrſi albi medietate coronati.

Drohicinenſis Stemmate Magni Ducatus Lituaniæ, ex alia parte aquilla alba inſignitur in campo rubeo.

Kiouienſis ſancto Georgio draconem lancea feriente in campo laſurino, ex alia parte Vrſo albo in campo Viridi ornatur.

Ducatus Pruſſiæ aquilla nigra, ex alis manu armata cum gladio prominente, Vexillum rubeum ornabatur.

Ducatus Sileſiæ Grifone albo in campo rubeo Vexillum inſignitur.

Palatinatus Walachiæ Vexillum capite biſontis inter cornua ſtellam & latere dextro lunam defectuoſa ornatum, cum circulo per nares tranſducto, in campo cœleſtino.

Zatorienſis Ducatus Vexillum cœleſtini coloris, aquilla alba literã Z in pectore ornata inſignitum.

Oſwiecimenſis aquilla nigra O literam in pectore ornata in campo lazurino.

Maſouiæ Ducatus aquilla alba cum Ducali pileo in campo rubeo.

Slupcenſis Ducatus Grifone rubeo in campo albo, Vexillum inſignitur. Similiter Pomeraniæ Ducatus iiſdem armis Vtitur.

Ante funus Regium Magnificus Dominus N: Macieiowſki integra armatura cum equo tam affabrè facta ſubtiliſſimèq; tum argento tum coloribus diſtincta, vt omnium oculos in admirationem conuerteret armatus, in manu gladium auratum punctura ad latus conuerſum geſtabat. Hunc ſequebatur armiger atra veſte circumdatus haſte cuſpide in terram conuerſo cum Vexillo, ſcuttoq; à leua cum Inſignijs Regijs armatus. Enſifer quoq; Regni gladium punctura conuerſum ad latus præferebat. Tum pomum typum mundi repræſentans, ſceptrum, corona, aurea à Senatoribus quibus id competebat portabantur. Legati autem ſingularum prouinciarum antecedebant. Poſt Nobilitatem ſuccedebat Vrbis Senatus & populus longo ordine. Omnes quoq; proceſſiones omnium Eccleſiarum præibant, longo honoratiſſimoq; & præcedentium & comitantium agmine. Ex ludis deinde literarijs pueri de more antecedebant cum cantoribus lugubres cantiones decantantes, hos almæ Vniuerſitatis Doctores, & magiſtri omniſq; ſtudioſorum ordo inſequebatur. Hinc plus q̃ 4. millia obſcuro & triſti habitu veſtiti vulgus, cum funalibus & candelis vndiq; collucentibus ibat. Vbi iam in arcem ventum eſt, in ædem catedralem quæ vndiquaq; defixis cereis collucentibus ardebat, funus honorificentiſſimè deponitur, Regalibus ſupra impoſitis. Exinde finitis canti-

tis cantionibus vsitatis & solennibus, orationem funebrem habuit Abbas Mogileusis, pietate & doctrina venerabilis, posteà conuenientissimis decentissimisq; cæremonijs exequiarum absolutis, in tumulum maiorum suorum deponitur. Postera die in omnibus Ecclesiis Episcopi omnes sacra celebrabant, ad omnes sanctos, ad sanctum Franciscum, apud sanctam Annam, Stephanum, Marcum, apud sanctam & indiuiduam Trinitatem, & in arce apud Diuum Stanislaum. Vexilliferi quoq; singuli cum suis vexillis, & turba vulgus cum cereis eadem vt prius processione cum equis totidem, & feretris prædictis vrbem lustrabant, eques quoque ad funeris feretrum cataphractus vndiq; cassidem pro plumis cereis ardentibus circumuolutus, equo delabitur, hasta confracta, & gladio proiecto, cumq; cantaretur Agnus Dei, Cancellarius, & Vicecancellarius sigilla Regis mortui confregerunt, cæteri autem Senatores sua sceptra posuerunt in altari. Ciues quoq; vrbis suas exequias funebres in Ecclesia parochiali apud sanctam Mariam celebrabant.

*

De celeberrimo ingressu Cracouiam, & Coronatione præclarissima Henrici Valesii, Potentissimi & Inuictissimi Poloniæ Regis.

ANno quo Diuina potestas humana in specie salutis nostræ restaurandæ gratia cœlitus sese demisit 1574. curato solẽniter sumptuoso funere Dini Sigismundi Augusti, & depositis atris lugubribusq; vestimentis, & pullis integu-

lis integumentis, omnes Ordines Regni, & Magni Ducatus Lituaniæ, Rußiæ, Masouiæ, ac cæterarum Regionum Sarmatiæ, in nouo Regis desideratissimum aspectum anhelantes, tædioq; videndi illius expectatissimi vultus non secus ac patres in lymbo ardentes, animos affectionatissimos ad honores illius adiecerunt, nullisq; sumptibus quamuis profusissimis ad cohonestandum tantum Principem pepercerunt. Longum esset hic referre incredibilem, inæstimabilemq; vestium apparatum, quibus inter se cum pomposi Poloni, tum Magnifici & profusi Lituani, & vinci impatientes cum Masouitis Ruteni, magnificentissimis sumptibus concertabant, & quisq; quibus potuit quam maximo sumptu comparatis, suum præ cæteris in Regem affectum ostentare nitebatur. Hij aureis, isti argenteis, illi holosericeis, alij polymitis, alij planis, alij villosis, tum infectis purpura, & tinctis murice & cocco, tum Attalica Semiramidaq; textura, & Phrygio opere ellaboratis, insertisq; cum vnionibus variarum gemmarum lapillis, resplendebant. Equi omnibus tales, quales Virgilius Turno fuisse describit, & Homerus ad Troiam narrat venisse Memnus, Euripidesq; Rhesi Tracum Principis. Ea erat pomparum solennitas, cui nihil adijci ad gloriæ magnitudinem potuisset. Cracouia quoq; vrbs Regni caput & Metropolis nihil ad tanti Principis aduentum expectatissimum omisit, non sumptibus, non continuis laboribus quicq; pepercit, quid referam publicos, priuatosq; apparatus, quacunq; ingressurus erat Rex expurgatæ plateæ, frondibusq; abietum, ac pinearum semper virentium exornatæ, parietes peripetasmatibus auro purpuraq; distinctis, & hinc atq; hinc longè pendentibus, in arce vbiq; radiabant, affixa longis tractibus in palatijs aurea balthea, tum aurea & argentea vasa instar scalarum per gradus exposita, crebrisq; repercussi Solis radijs fulgurabãt, illa quoq; olim pulueribus fqualentia ob diuturnam Regis mortui absentiam inaurata panimenta, aurea lacunaria optimè exterfa, excussa, & expolita resplendebant. Plebs quoq; passim portas, ac fenestras virentibus sertis coronabat, alij ad nocturna lumina funabula parabant, alij lignorum strues congerebant, tormenta bellica in vallo & propugnaculis arcis, & vrbis disponebantur, nullus aut ætate, aut valetudine tam imbecillis, qui otio detineretur, qui non aliquid ad publicum gaudium pari lætitia, diligentiaq;, aut excogitaret, aut operaretur. Cumq; iam omnia apprimè & plusq; perfectè apparata optatam diem expectarent, Rex electus ad Balice sesquimiliari à Cracouia distantem villam Palatini Cracouiensis hæreditariam aduenit, innumera Gallorum, & Polonorum multitudine stipatus: ibi noctem ineffabili sua & omnium cum lætitia feliciter transegit. Die verò illa optatissimi, & niueo calculo signanda illucescen-

illucescente, quæ erat 18. Februarij. Cum discursu triumphali Nobilium turmæ plateas Vrbis cõplent, tantaq; hilaritudine cuncta gaudebant, & serena facie gestiebant, vt præter peculiarem morem, etiam equi & canes, & quæq; domestica hominibus animalia, iucundis gestibus vocibusq; exultare sentirentur, canoræq; auiculæ suauissimos concentus, vltra consuetum adsonarent, exultantiumq; vocibus ipsum cœlum reboaret, Phœbus pater qui caput suum atris olim (ob Regem mortuum mœrorem exprimens) nubibus occaluerat, obscura caligine pariter cum hominibus disiecta, igniuomis radiis corruscans, propriæq; lucis candore resplendens gratissimus apparuit. Interq; & post coronationem aliquot hebdomadis assiduè lætus permansit, vt non bruma sed ver ipsum pareret. Anteq; se autem è Balicijs Rex mouisset, de repente Vndarum violenter altis de montibus cadentium in speciem effusa Senatorum, equitum, populi, & totius vulgi, vtriusq; sexus inæstimabilis multitudo, in occursum eius, magnifico ornatu, spectabiles, Xerxisq; exercitum referentes, omnes campos extra Vrbem, omnes montes, colles, quæ res, omnes vias, & villarum tecta, & summa arborum oppleuerunt, densissimisq; turbarum globis, principi suo quam longissimè obuiam procedere gestiebant. Primus autem Senatorum Archiepiscopus Gnesnensis Hungarico habitu ducentos hastatos equites fulgentes holoserico auro intertexto, produxit, quos ipse insequitur rubea rheda quam sex equi serico rubeo ornati trahebant, vectus in qua cum eo Episcopi Posnanienses Adamus Conarski, & Plocensis Petrus Miscowski sedebant, Crux autem præferebatur. Hos Leopolienſis Archiepiscopus Stanislaus Slomowski, cum Camenecensi Episcopo, subsequuntur, qui etiam splendenti equitatu roboreq; militum magnum triumpho supplementum addiderunt. Cracouiensis Episcopus Franciscus Crasinski, proximus fuit, quem Italico ornatu ducenti equites, holoserico vestiti, marturibus subducto & argento affabrè depicto, aureis torquibus insigniti, præcedebant. Eius vestigiis Cuiauiensis Stanislaus Carncowski cum Chelmensi Episcopo, & Lancicienſi Palatino viris & equis illustres insistebant. Castellanus Cracouiensis Hungarico ornatu primus post Episcopos, ducentos hastatos equites auro & argento conspicuos, clipeisq; & vexillis fulgentes produxit. Hinc Palatini summa grauitate insignes procedunt, quorum primus Cracouiensis, cum fratre Sandomirienſi Capitaneo generali, trecentos viros, auro argento iuxta ac equos Hungarico more, & Scytico supra modum exornatos producunt. Sandomirienſis quoq; Palatinus, cum fratre Ensifero Regni, ducentis quinquaginta equitibus tam ad pompam, q; ad pugnam perfectè instructis holoserico auro & argento fulgenti Hungarico more pariter cum equis vestitis commitati prodeunt.

deunt. Hos Osviecimensis Bresinensisq; Castellani subsequuntur, qui numero & apparatu hoc triumphale cumulabant agmen. Tandem Calisiensis Palatinus Hunnorum habitu instructam turmam clenodiis, monilibusq; corruscantem, & equis auro ornatis superbam ducebat. Hunc lumen Patriæ, & firmum virtutum omnium propugnaculum Albertus à Lasko Palatinus Siradiensis visendo apparatu, cum quadringentis equitibus Hungarico & centum Scytico more instructis procedit, qui omnium consensu facile tulit in hoc triumpho partes priores, tanta enim cura suas apparauerat turmas, vt neq; virum alio equo, neq; equum alio viro indigere diceres. Postea Podoliæ Palatinus huic triumphali agmini centum quinquaginta equitibus armatis decora quasi addidit corollaria. Deniq; Lituaniæ & Russiæ proceres permiscui, sumptuosè & profusè pomposi, acies tam ad bellum q̃ ad triumphum instructas producunt. Quorum primus Nicolaus Georgius Radiuilus Dux, Palatinus Vilnensis, decoris Patriæ, & Senatoris eruditi ac solertis plenèque Diuini ingenij equitatus, Polonorum adæquat laudem. Hunc Castellanus Trocensis decenter tam viris quàm equis instructus commitatur. Hinc Ioannes Chodkieuicius Samogitiæ generalis Capitaneus &c. bello ac pace clarissimus, & ad res magnas gerendas natus procedit. Deinde eiusdem Ducatus Thesaurarius suppremus, & Minscensis Castellanus equis & viris auro corruscantibus superbi sequuntur. Postea Nicolaus Christophorus Radiuilus Dux, Curiæ Marschalcus, Italico eoq; sumptuosissimo equitatu cinctus. Tandem exercituum Campiductor, Inciso, Dapifer, Pocillator, hy Hungarico, illi Italito, isti Scytico, Moscho uiticoq; habitu & ornatu superbè instructi insequuntur, & alij innumeri quos recensere longum esset. Dies me deficeret, si ordine persequar singulos, qui viri, qui Heroes, qui Duces, ad illam celebritatem cohonestandam vndiq; confluxerunt. Apparebat Lituanorum equitatum tria millia superare, holoserico, gemmis, vnionibus, corruscantem. Post Lituanos proceres Dux Constantinus Kioniæ Palatinus cum duobus filijs vno Italico altero Moschouitico habitu ornato, præcedentibus trecentis equitibus superbè auro & argẽto rigentibus stipatus occurrebat. Brasla uiensis quoq; Palatinus Wolinios suos Scytico more pulcherrimè & sumptuosissimè vestitos ducentos produxit, pharetris, & arcubus auro corruscantibus. Tandẽ Culmensis, Marienburgensis, & Pomeraniæ Palatini Germanico ritu superbas producunt acies. Dulscius quoq; Pruthenus triginta sex equites loricis indutos & auro fulgentes adiunxit eisdem. Hinc Comites à Tecin, Ioannes Woinicensis & Andreas Belzensis Castellani, familia antiqua, & rebus insigniter gestis Illustres, ducentos quinquaginta Hungarico more hastatos equites, clipeis, vexilliscq; ac vestibus & e-

ſtibus & equis auro micantibus, educunt. Eos Herbortones, ingenio & prudentia, libriſq; à ſe editis clari, cum ducentis. Camenecenſis, Sauichoſtenſiſq; Caſtellani cum centum quinquaginta equitibus cincti. Andreas Wapowſki cum centum, & Biecenſis ac Radomienſis cum octuaginta benè armatis egrediuntur. Poſt hos Staniſlaus Comes à Tarnow Caſtellanus Cechouienſis ducentis equitibus, clipeis, haſtiſq;, & vexillis auro redimitis, marice tincta cocco & marturibus ſubducta veſtitis, cum tormentis duorum curuum affabrè inſtructis progreditur.

Caſtellani quoq; cæteri quos ſigillatim numerare infiniti laboris eſſet, benè in acies inſtructi, & ad triumphum cohoneſtandum tanti Principis conuenientes, ſubſequuntur. Cancellarius quoq; cum Teſaurario Regni Hieronymo Buzinſki omni virtute & patriæ amore Senatores veneranda, ſuas copias inſigniter adornatas præſentant. Poſt hos Marſchalcus Curiæ Andreas Opalinſki vndiquaq; virtutibus abſolutus vir, cum ſeptuaginta quinq; equitibus Italico more egregiè exornatis. Deinde vltimum agmen claudebant Capitanei ciuitatumq; & officiorum regiorum præfecti, qui etiam ſuas in acies pompoſè inſtructi ingentem exercitum exprimebant, aliorumq; aut adæquabant, aut ſuperabant laudem, & vereor ne tantorum illuſtrium virorum ſplendore captus obuias imprudens alios præteream, alios verò abſq; diſcrimine ponam. Lublinenſis verò Palatinus Macieowſki cum filio, & nepotibus inſigni virtute præſtantibus, ducentis equitibus cum vulturinis alis & clipeis ac vexillis Hungaricè terribilibus. Hos Dzialinij, Secignieuiorum, Camienecio. rum, Ocieſcij, Coſcielecij, Tomicy Caſtellani Gneſnenſis cum filio, Padnieuij, Barſi, Bonaronum, Miſcouij, Droieuij, Leſnowolij, Staſkouij, Nemſtæ, Reiorum cum Oloribus integris coronatis & liliis in pectore ſuper clipeos ad ſimilitudinem candidarum aquillarum inſignitis, Noſcouij, Belzenſis præfecti Zamoiſcij, alijq; innumerabiles & inæſtimabiles equitum exercitus vt ita dicam, omnibus portis, & ſuburbiorum latebris ſeſe effundebant. Aulici quoq; Regis mortui officia ſua minimè neglexerunt, equi quoq; ſingulorum Senatorum, & equitum ducticij, magnam triumpho præbebant amplitudinem, Cubicularij etiam Regis mortui, hi Italica, illi Hungarica ſpecie auro & argento, veſteq; præ texta fulgidi, cæteros claudebant, quibus nihil neq; dici, neq; fingi ſpecioſius poteſt. Poſt Senatorum & equitum turmas, ciues cum plebe, ſub ſequebantur, quorum equites Germanico habitu erant centum viginti, pedites quatuor millia adæquabant, omnes fulgidis armaturis ſplendidi, ac diſcolori veſtitu & vexillis ſecundum opificum contubernia, corruſcantes, ſimiliter Cleparianæ, Caſimirianæ, & Stradomianæ gentes.

Exercitu omni per hunc modum disposito, iuxta Lobzowium & Bronowice vicos ciuitatis, Rex suis Gallis, Guasconibus, & magna nostrorum turba stipatus aduenit, tormenta autem vbiq; horribiliter interdum explodunt̃, & taratantara acriter resonant, ibi Episcopus Plocensis Miscouius facunda & Ciceroniana oratione Regem omnium ordinum nomine salutauit. Bibracus postea Regio nomine affabiliter ad omnia respondit. Dehinc ciues Casimirienses, Cracouienses, & Clepardienses, eum salute humiliter impertiunt, qui etiam placida, & optimè spei plena responsa retulerunt. Absolutis salutationibus, Rex singulos exercitus, agmina constricta, oculis perlustrat auidè, quæ tanta erant hominum benè armata congeries, vt pleriq; vsu rerum bellicarum periti, eandem etiam valido hosti opponi potuisse affirmarent, tormentorum magistri & sclopetarij tonitrua crebra iterant, resonat & concutitur sonitu æter. Tandem Rex circiter primam noctis horam vrbem ardentibus faciebus resplendentem diui Floriani porta ingreditur, albo equo & sublimi altitudine illustri magnificentissimè epiphiato, phaleratoq; auro vndiq; refulgente vectus, cui insidens altior omnibus eminebat, vt à cunctis conspiceretur, consules autem vrbis vmbellam auream vsq; in arcem super illum portauerunt, veste nigra pellibus panterinis suffulta indutus erat, Vascones sclopettarij quadraginta, & Helueti cum alabardis sexaginta, duobus cum tympano & fistulla præeuntibus latera eius muniebant, quibus holoserice virides vestes, croceo colore distinctæ erant, in primo loco circa Regem Niuernenses, & Dumeneius Duces, Marchio Elbensis, Duca de Gwisa, alij primores Galli, & aulici Regij, singuli honoris causa inter binos Palatinos deducebantur, sequebantur & anteibant tympanistarum, tibicinum, cornicum, multitudo, singuli suum taratantara resonantes. Succedebant quoq; diuersorum principum & populorum, oratores & legati, populus promiscuus per varias turmas & cuneos egrediens Regem suum videre gestiens, quo ille procedebat fereb̃atur, omnes sui ordinis & decoris obliti quem sors cuiq; locum obtulisset occupabat. Conscendunt alij tecta, & summis pendent tegulis, alij trabibus insident, alij columnis implexi, alij muris hærent, omnes fenestræ omnes rimulæ suis spectatoribus refertæ, perforati parietes, dirruptæ maceries, quo oculos suos tam expectati Regis spectaculo populus expleret, nullus locus non occupatus, ne ijs quidem qui non nisi ruinosum & periculosum caperet vestigium. Cum ad forum fuisset peruentum, tandem omnium aures tubarum clangore & sclopetariorum bumbardariorumq; tonitruubus obsurduerant, in ipso autem Castrensis portæ vestibulo, arcus affabrè extructus erat triumphalis, tapetis exornatus aureis, in quo ti-

bicines of-

bicines officium suum strenuè adimplebant, in sumitate verò turris aquilla alba subtiliter & artificioſè facta liljs in pectore insignita, in omnes partes quo Rex ibat circumuoluebatur, stridentibus alis, & capitis inflexione ac quodam strepitu lætitiam quasi præferrens. Cumq; Rex arcem ingrederetur, sclopetæ omnes, tum & maiores machinæ tanto strepitu, fulgoreq; exonerabantur, ac si Iupiter ipse quidquid vsquiam, in tesauris suis fulminum, tonitruumq; cõclusum habuerit, id totum pariter, simulq; nunc cœlo demisisset, tum verò vario genere, tympanorum, tybiarum, tubarumq; sonis nubes perstrepebant. Arcem ingressus vbi etiam supra aquilla affabrè facta alis applaudebat, in Ecclesia Diui Stanislai Catedrali, à Canonicis salutatur, & postq; Te Deum laudamus suaui melodia decantaretur, ad Reginalem Maiestatem rectà deducitur, vbi vltro citroq; data salute in palatium auro splendidum cœnaturus, & acquieturus pergit. Postridiè verò Rex in Senatus consul tum veniens per Bibracum Cancelarium priuatum, omnibus ordinibus Regni gratias egit, quod sibi integrum atq; floridum tantum Regnum Diuinitus administrandum præstiterint, Deumq; Omnipotentem præcatur vt is ipsis, atq; adeò toti Reipub: Christianæ sit salutaris, pollicetur q; daturum se sedulò operam, vt conceptæ de se apud illos opinioni cumulate satisfaciat, & vt coronatio properaretur obsecrabat. Ad hæc sequenti die Sandiuoius Carncouius Referendarius Regni Maiestatem Regiam à Nobilitate affabili oratione salutauit, in qua & Reipub: incolumitatem, & Regiam dignitatem sufficienter deduxit, explanauitq; vt omnibus satisfactum videretur. Regio quoq; nomine similiter responsum est, omnibus eum satisfacere, & salua omnia sibi concredita conseruare velle, & non tantum modo litteris approbare, verum etiam sanguine obsignare paratum esse. Eadem die Sole occidente cum magna Episcoporum caterua, & Legato summi Pontificis in rupeculam Casimiriæ, Diui Stanislai (vbi occisus est) ædem Polonorum Patroni deducitur, vbi Deo deuotissimè supplicauit, & sacris de more exosculatis in arcem redyt. Quam visitationem sancti Stanislai in Rupella omnes Reges ante Coronationem obire debiti sunt, ex more recepto.

*

ORDO QVALITER SERENISSIMVS REX POLONIÆ IVXTA VETEREM CONSVEtudinem coronatur, & quæ solennitas & cæremoniæ circa id seruari sint solitæ.

*

IMPRIMIS CONGREGANTVR EPISCOPI ET Cosiliarii Regni, aliiq; Officiales, item Abbates infulati, adminus ex Dioceſi Cracouienſi qui omnes conuenire tenentur, pro die ſtatuto coronationis.

Rex itaq; electus parabit ſe vt dignè accedat menſam Diuinam Corpus Chriſti ſumpturus in die coronationis, vnde ieiunio, elemoſina, & confeßione expiabit peccata ſua. Sequenti autem die quæ erit Dominica qua Rex eſt benedicendus, Archiepiſcopus & ſui Sufraganei, Abbates infulati, aliiq; Prælati omnes conueniunt mane in Catedralem Eccleſiam, omnes amicti ſtollis, pinialibus, mitris, infulis, ſuperpliciis, & id genere ſacerdotalium, Senatores quoq; omnes, & equeſtris ordo congregatur, quibus ſic paratis, proceßione ordinata per magiſtrum cæremoniarum, cum turribulo & aqua bened. eta aliiſq; epiſcopalibus de Eccleſia in palatium eunt, ſchola cum ſacerdotibus, & Abbatibus ad ſcalas palatii remanentibus, ſoli Epiſcopi cum Archiepiſcopo palatium aſcendunt, ad deducendum Principem in Eccleſiam Catedralem, qui antea induitur per ſupremum Regni Marſchalcum, vel per magiſtrum cæremoniarum ſandaliis, tunica, chirotecis, alba, dalmatica & pallio ſiue capa, quem ſic ornatum & inter Barones primoreſq; Regni ſtantem Archiepiſcopus aqua benedicta aſpergit, poſt hoc collectam dicit:

Deus humilium inſtitutor, qui nos Sancti Spiritus illuſtratione conſolaris, prætende ſuper hunc famulum tuum Heuricum gratiam tuam, vt per eum tuum in nobis adeſſe ſentiamus aduentum.

Hinc Rex in Eccleſiam per Cracouienſem & Cuiauienſem Epiſcopos deducitur, à dextra lœuaq; apprehenſa, præferentibus Caſtellano Cracouienſi coronam, Palatino ſceptrum, Wilnenſi item Palatino pomum aureum, & Andreà à Zborow gladium euaginatum, Epiſcopi cum Archiepiſcopo cruce præcedente, Abbates infulati, & cæteri principes ſuo ordine quilibet ſuccedebat, ſimiliter Duces Franciæ, & externorum Principum legati. Regalia ſupradicta à Senatoribus qui ea portabant accepta in altare depoſita ſunt, Rex in ſolio ſiſtitur, ante quem Archiepiſcopus certas orationes pronunciat.

Antequam autem Rex coronaretur, orta eſt magna controuerſio ratione Confederationis, inter quoſdam Catolicorum, & Euangelicos ſub interregno factæ, Epiſcopis eandem, vti diuinis pariter, ac Eccleſiaſticis contrariam legibus, ipſiſq; multis, & reclamantibus factam, improbantibus. Euangelicis contra propter rerum ſuarum ſecuritatem, omnino firmam haberi contendentibus, ſed poſtea omnis illa contentio, inuento medio Deo volente ſedata fuit, & pace facta vnus Epiſcoporum dicit ſubſequentem Orationem.

OMnipotens ſempiterne Deus, cœleſtium ac terreſtrium moderator, qui famulum tuum ad Regni faſtigium, dignitatemq; dignatus es prouehere, concede quæſumus vt à cunctis aduerſitatibus liberatus, & Eccleſiaſticæ pacis dono muniatur, & ad æternæ pacis gaudium, te donante per-

nante peruenire mereatur, per Christum Dominum nostrum, Amen.

Finita oratione admonet diligenter Regem, de fide, de pietate in Deum, & de aliis virtutibus Regiis, dicens:

Cum hodie per manus nostras optimè Princeps, qui Christi Saluatoris nostri vices in hac re fungimur, quamuis indigni sacram vnctionem, & Regni insignia sis susceperus, bene est, vt te prius de onere ad quod destinaris aliquantulum moneamus. Regiam hodie susciptis dignitatem & regendi fideles populos tibi commissos curam sumis, præclarum sane inter mortales locum sed discriminis, laboris, atq; anxietatis plenum, verum si consideraueris quod omnis potestas à Domino Deo est, per quẽ regnant Reges, & legum conditores iusta decernunt, quodq; de grege tibi commisso, ipsi Deo rationem redditurus, primum pietatem seruabis, Dominum Deum tuum tota mente ac puro corde colles, Christianam Religionem ac fidem Catholicam, quam ab incunabulis professus es, ad finem vsq; inuiolatam retinebis, eamq; contra omnes aduersantes, pro viribus defendes, Ecclesiarum Prælatis ac reliquis sacerdotibus, condignam reuerentiam exhibebis, Ecclesiasticam libertatem non conculcabis, iusticiam sine qua nulla societas diu consistere potest, erga omnes incontusse administrabis, bonis præmia noxiis debitas pœnas imponendo, viduas, pupillos, pauperes, ac debiles, ab omni oppressione defendes, omnibus te adeuntibus benignum, mansuetum, atq; affabilem pro Regia tua dignitate præbebis, & ita te geres, vt non ad tuam, sed ad totius populi vtilitatem regnare, præmiumq; benefactorum tuorum, non in terris, sed in cælo expectare videaris, quod ipse tibi præstare dignetur, qui viuit & regnat Deus, in sæcula sæculorum.

Absoluta oratione interrogat illum Episcopus hiis verbis:

Vis fidem sanctam, à Catholicis viris traditam tenere, & operibus iustis seruire. ℟. *Volo.*

Vis Ecclesiis Ecclesiarumq; Ministris tutor & defensor esse. ℟. *Volo.*

Vis Regnum à Deo tibi commissum, secundum iusticiam Patrum tenere, regere, & defendere. ℟. *Volo. Et in quantum Diuino fultus suffragio ac solatio omnium fidelium suorum, valuero, ita me fideliter per omnia acturum esse promitto.*

Finita interrogatione Rex coram Archiepiscopo genu flexus capite adaperto dicit in hæc verba.

Ego Henricus Deo annuente futurus Rex Polonorum, profiteor & promitto coram Deo, & Angelis eius, deinceps legem & iusticiam, & pacem Ecclesiæ Dei, populoq; mihi subiecto, proposse & nosse facere atq; seruare, salua condigna misericordiæ Dei respectu, sicut in consilio fidelium meorum, melius potero inuenire. Pontificibus quoq; Ecclesiarum Dei, condignum & canonicum honorem exhibere atq; ea quæ ab Imperatoribus & Regibus Ecclesiæ collata, & reddita sunt inuiolabiter obseruare, Abbatibus, Comitibus, & Vasallis meis congruum honorem, secundum consilium fidelium meorum præstare.

Post hoc vtramq; manum ponit supra Euangelia dicens: Sic me Deus adiuuet, & hæc sancta Euangelia.

Postea dicit Archiepiscopus Collectam.

OMnipotens sempiterne Deus Creator omnium, Imperator Angelorum, Rex Regum, & Dominus Dominantium, qui Abraham fidelem seruum tuum de hostibus triumphare fecisti, Moisi & Iosue populo tuo prælatis victoriam multiplicem tribuisti, humilemq; Dauid puerum tuum Regni fastigio sublimasti, & Salomonem sapientiæ pacisq; ineffabili munere ditasti. Respice quæsumus Domine, ad præces humilitatis nostræ, & super hunc famulum tuum Henricum, quem supplici deuotione veneramur, & in Regem eligimus, Benedictionum tuarum dona multiplica, eumq; dextera potentiæ tuæ, semper hic & vbiq; circumda. Quatenus prædicti Abrahæ fidelitate, Moisi mansuetudine fretus, Iosue fortitudine fultus, Dauid humilitate exaltatus, Salomonis sapientia decoratus, tibi in omnibus complaceat, & per tramitem iusticiæ inoffenso gressu semper incedat. Tuæ quoq; protectionis galea munitus, & scuto insuperabili iugiter protectus armisq; cœlestibus circumdatus, optabilem de hostibus crucis Christi victoriam fideliter obtineat, & triumphum fœliciter capiat, terroremq; suæ potentiæ illis inferat, & pacem sibi militantibus lætanter reportet, per Christum Dominum nostrum. Qui virtute crucis tartara destruxit Regnoq; Diaboli superato, ad cælos victor ascendit, in quo potestas omnis Regniq; consistit victoria, qui est gloria humilium, & vita salusq; populorum, qui tecum viuit & regnat Deus per omnia sæcula sæculorum, Amen.

℣ *Alia Oratio.*

TE inuocamus Domine Sancte Pater Omnipotens sempiterne Deus, vt hunc famulum tuum Henricum quem tuæ Diuinæ dispensationis prouidentia in primordio plasmatum, vsq; ad hunc præsentem diem iuuenili flore lætantem crescere concessisti, eum tuæ pietatis dono ditatum, plenumq; gratia & veritate, de die in diem coram Deo & hominibus ad meliora semper proficere facias, vt summi regiminis solium gratia supernæ largitatis gaudens suscipiat, & misericordiæ tuæ muro, ab hostium aduersitate vndiq; munitus plebem sibi commissam cum pace propiationis, & virtute victoriæ fœliciter regere mereatur, per Christum Dominum nostrum, Amen.

Post hæc Archiepiscopus genua flectit, & Rex in faciem prouolvitur. Cantores autem canunt, choro correspondente, & cum cantant hunc versum: Et obsequium seruitutis nostræ tibi rationabile facias. ℟. *Te rogamus audi nos.* *Archiepiscopus stans ad Regem prouolutum, cum cruce dicit: Et hunc electum in Regem Coronandam Benedicere digneris.* ℟. *Te rogamus audi nos.* *Iterum canit.*

Et hunc electum in Regem Coronandum Benedicere & consecrare digneris.

℟. *Te rogamus audi nos.*

Post hoc

Post hoc Episcopi omnes cum Abbatibus genua flectentes, letaniam prosequuntur supra Regem prouolutum, quam cum finierint, Archiepiscopus Orationem Dominicam exorditur: Pater noster &c. Et ne nos inducas in tentationem. ℟. *Sed libera nos à malo.* ℣. *Saluum fac seruum tuum Domine.* ℟. *Deus meus sperantem in te.* ℣. *Esto ei Domine turris fortitudinis.* ℟. *A facie inimici.* ℣. *Domine exaudi orationem meam.* ℟. *Et clamor meus ad te veniat.* ℣. *Dominus vobiscum.* ℟. *Et cum Spiritu tuo.*

Oremus.

DEus qui populis tuis virtute consulis, & amore dominaris, da famulo tuo Henrico sapientiæ spiritum, cum regimine disciplinæ, vt tibi toto corde deuotus, in Regni regimine maneat semper idoneus, tuoq; munere ipsius temporibus, securitas Ecclesiæ dirigatur, & in tranquilitate deuotio Christiana permaneat, vt in operibus suis bonis perseuerans, ad æternum Regnum te duce peruenire valeat, per Dominum nostrum Iesum Christum &c.

Benedic Domine hunc Regem Henricum, qui Regna omnia moderaris à seculo, & tali eum benedictione glorifica, vt Dauidicæ teneat benedictionis & sublimitatis Sceptrum, & glorificatus in eius protimus rapiatur merita, da ei tuo spiramine cum mansuetudine, ita regere populum tuum, sicut fecisti Salomonem tuum continere regnum pacificum, sit tibi semper cum timore subditus, tibiq; militet cum quiete, sit tuo clipeo protectus cum proceribus, & vbiq; tua gratia victor existat, honorifica eum præ cunctis Regibus gentium, vt fœliciter populis tuis dominetur, & fœliciter eum nationes adorent, viuat inter gentium cateruas magnificus, sit in iudiciis æquitatis singularis, locupletet eum tua prædiues dextera, frugiferam obtineat Patriam, & eius liberis tribuas profuturam. Protella ei prolixitatem vitæ, & in diebus eius oriatur iustitia, à te robustum teneat regiminis solium, & cum iucunditate & iustitia, æterno glorietur in Regno, per Christum Dominum nostrum, Amen.

Postea Archiepiscopus sedet, Rex verò genua ante eum prouolutus, Dalmatica & pitiali exuitur, Archiepiscopus autem intincto police dextro in oleo sacro vngit illi dextram à palma, ad cubitum, & inter spatulas, & in brachio dextro, dicens:

VNgo te in Regem ex oleo sanctificato in Nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti, Amen.

Pax tecum. ℟. *Et cum Spirito tuo.*

Oratio.

VNgo te in Regem ex oleo sanctificato Spiritus Sancti gratia humilitatis nostræ officio in te copiosa descendat, vt sicut manibus nostris indignis, oleo materiali pinguescis exterius ablutus, ita eius inuisibili vnguimine delibutus, impinguari merearis interius, eius quoq; perfectissima spirituali vnctione semper imbutus, & illicita declinare tota mente

discas seu

discas seu valeas, & vtilia animæ tuæ, iugiter cogitare, optare, atq; operari queas auxiliante Domino Iesu Christo, qui tecum viuit et regnat, Deus Dei filius Iesus Christus Dominus noster, qui à Patre oleo exultationis vnctus est, præ participibus suis, ipse per præsentem sanctæ vnctionis infusionem Spiritus Paraclyti, super te Benedictionem infundat, eundemq; vsq; ad interiora cordis tui penetrare faciat. Quatenus hoc visibili & tractabili oleo dona inuisibilia percipere, & temporali Regno, iustis moderationibus executo, æternaliter corregnare ei merearis, qui solus sine peccato Rex Regum, viuit & gloriatur, cum Deo Patre in vnitate Spiritus Sancti, Deus per omnia sæcula sæculorum, Amen.

Oremus.

OMnipotens sempiterne Deus, qui Azachiel super Syriam & Iehu super Israel per Heliam, Dauid quoq; & Saulem per Samuelem Prophetam in Reges inungi feciſti, tribue quæsumus, manibus nostris opem tuæ benedictionis, & huic famulo tuo Henrico, quem hodie licet indigni in sacro vngimine delingimus, dignam delibutionis huius efficatiam, & virtutem concede. Constitue Domine principatum super humerum eius, vt sit fortis, iustus, fidelis, prouidus, & indefessus Regni huius, & populi tui gubernator, infidelium expugnator, iusticiæ cultor, meritorum & demeritorum remunerator, Ecclesiæ tuæ sanctæ, & fidei Christianæ defensor ad decus & laudem tui nominis glorioſi, per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, qui tecum viuit & regnat in vnitate Spititus Sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum, ℟. *Amen.*

Christe perunge hunc Regem in regimen, qui vnxisti Sacerdotes & Prophetas, Reges & Martyres, qui per fidem vicerunt Regna, operati sunt iusticiam, atq; adepti sunt repromissiones, tua sanctissima vnctio super caput eius defluat, atq; ad interiora descendat, & cordis illius intima penetret, & promißionibus, quas adepti sunt victoriosissimi Reges gratia tua dignus efficiatur, quatenus in præsenti sæculo fœliciter regnet, & ad eorum consortium in cœlesti regno perueniat, per Dominum nostrum Iesum Christum, qui tecum viuit & regnat &c. Vnctus est oleo lætitiæ præ consortibus suis & virtute sanctæ crucis potestates aëreas debellauit, tartara destruxit, Regnum Diaboli superauit, & ad cœlos victor ascendit, in cuius manu victoria virtus & potestas consistunt, & tecum viuit & regnat per omnia sæcula sæculorum, Amen.

Deus qui es iustorum gloria, & misericordia peccatorum, qui misisti filium tuum pretiosissimo sanguine suo genus humanum redimere, qui conterris bella, & es propugnator in te sperantium, & sub cuius arbi-

trio omni-

trio omnium Regnorum continetur potestas, te humiliter deprecamur, vt præsentem famulum tuum Henricum in tua misericordia confidentem in præsenti regali sede benedicas, eiq; protinus adesse digneris, & qui tua expetit protectione defendi, omnibus sit hostibus fortior, fac eum Domine beatum, & victorem de inimicis suis, Corona eum corona iusticiæ & pietatis, vt ex toto corde, & tota mente in te credens, tibi deseruiat, sanctam tuam Ecclesiam defendat & sublimet, populumq; à te commissum iustè regat, nullum ius insidiãtibus malis in iusticiam vertat. Accende Domine cor eius, ad amorem gratiæ tuæ, per hoc vnctionis oleum, vnde vnxisti Reges & Propbetas, quatinus iusticiam diligens, per tramitem iusticiæ familiariter populum duceus, post peracta & disposita in regalia excellentia annorum curricula, ad te peruenire mereatur, per Dominum nostrum Iesum Christum & cet.

Prospice Omnipotens Deus serenis optatibus hunc gloriosum Regem Henricum, & sicut benedixisti Abraham, Isaac, & Iacob, sic illum larga benedictionis spiritualis gratia, cum omni plenitudine potentiæ irrigare, atq; perfundere dignare, tribue ei de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, vini, & olei, & omnium frugum opulentiam, ex largitate diuini muneris longa per tempora, vt illo regnante sit sanitas corporum in Patria, & pax inuiolata in Regno, & dignitas gloriosa Regalis Palatij, maximo splendore Regiæ potestatis omnium oculis fulgeat, luce clarissima clarescat, atq; splendore, quasi splendidissimo fulgore maximo perfusus lumine videatur. Tribue ei Omnipotens Deus, vt sit fortissimus protector Patriæ & consolator Ecclesiarum, atq; cœnobiorum sanctorum, maxima cum pietate munificentiæ, atq; sit fortissimus Regum, triumphator hostium, ad opprimendas rebelles & paganas nationes, sitq; suis inimicis satis terribilis præ maxima fortitudine regalis potentiæ. Optimatibus quoq; & præcelsis proceribus, ac fidelibus sui regni sit magnificus, & amabilis ac pius, vt ab omnibus timeatur & diligatur. Reges quoq; de lumbis eius per successiones temporum, futurorum egrediantur, qui Regnum hoc valeant regere totum, & post gloriosa tempora, atq; fœlicia præsentis vitæ gaudia æterna in perpetua benedictione habere mereantur. Quod ipse præstare dignetur qui vivit & regnat in sæcula sæculorum, Amen.

Postea Episcopus aliquis eorum manu gestans inuncta loca detergit, dicens:

Deus Rex Regum, & Dominus Dominantium, per quem Reges regnant, & legum conditores iura decernunt, dignare propitius Benedicere hoc Regale ornamentum, & præsta vt famulus tuus Rex noster Henricus, qui illud portaturus est, ornamento bonorum morum, & sancto-

rum actio-

rum actionum, in conspectu tuo fulgeat & post temporalem vitam, æternam gloriam quæ temporis non habet finem, sine fine possideat, per Dominum &c.

Demum induit Regem pluiali, & Dalmatica, dicens:

Accipe pallium, quatuor initiis formatum, per quod intelligas, quatuor mundi partes, diuinæ potestati esse subiectas, nec quenquam posse fœliciter regere in terris, nisi sibi potestas fuerit collata de cœlis.

His absolutis Archiepiscopus manus abluit, & deposita infula dicit Confessionem. Rex verò deductus in solium orat, & post Alleluia in Missa, orationes pro Rege aliquis Episcorum dicit. Postea Regi genua flexo Archiepiscopus gladium porrigit, dicens:

Accipe gladium desuper Altari sumptum per nostras manus licet indignas, vice tamen, & auctoritate sanctorum Apostolorum consecratum, regaliter tibi concessum, nostræq; benedictionis officio, in defensionem sanctæ Dei Ecclesiæ, diuinitus ordinatum, ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum, & memor esto eius, de quo Psalmista propheta. uit dicens: Accingere gladio tuo, super femur tuum potentissime, vt in hoc, per eandem vim æquitatis exerceas, molemq; iniquitatis, potenter destruas. Et sanctam Dei Ecclesiam, eiusq; fideles propugnes, atq; protegas, neq; minus sub fide falsos, quam Christiani nominis hostes execres, ac dispердas, viduas atq; pupillos, clementer adiuues, & defendas, desolata restaures, restaurata conserues, vlciscaris iniusta, confirmes bene disposita. Quatinus in hoc agendo virtutum triumpho, glorioſus iusticiæq; cultor egregius, cum mundi Saluatore, cuius typum geris, in nomine eius, sine fine regnare merearis, qui cum Deo Patre, & Filio, & Spiritu Sancto, viuit & regnat Deus per omnia sæcula sæculorum, Amen.

Ibidem vlterius in Missa proceditur, & accingens illi gladium Archiepiscopus, dicit:

Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime, & attende, quod sancti, non in gladio, sed per fidem vicerunt Regna.

Postea ei Diadema imponens dicit:

Accipe Coronam Regni, quæ licet ab indignis, Episcoporum tamen manibus capiti tuo imponitur, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, quam sanctitatis gloriam & honorem, & opus fortitudinis intelligas significare, & per hanc te participem ministerij nostri, non ignores ita vt sicut nos in interioribus, pastores rectoresq; animarum intelligimur, ita & tu contra omnes aduersitates Ecclesiæ Christi defensor assistas, Regniq; tibi à Deo dati, & per officium nostræ benedictionis in vice Apostolorum, omniumq; sanctorum regiminis tuo commissi, vtilis executor, perspicuusq; regnator semper appareas, vt inter glorioſos atletas virtutum gemmis ornatus, & præmio sempiternæ fœlicitatis coronatus, cum redemptore & saluatore nostro Iesu Christo, cuius nomen vicemque gestare cre-

geſtare crederis, ſine fine glorieris. Qui viuit & imperat Deus cum Patre & Spiritu Sancto in ſæcula ſæculorum.

Demum pomum typum mundi referrens in ſiniſtram & ſceptrum in dextram ei dedit, dicens:

Accipe virgam virtutis atq; veritatis, qua intelligas te obnoxium mulcere pios, terrere reprobos, errantes viam docere, lapſis manum porrigere, diſperdere ſuperbos, & releuare humiles, & apperiat tibi oſtium Ieſus Chriſtus Dominus noſter, qui de ſemetipſo ait: Ego ſum oſtium, per me ſi quis introierit ſaluabitur, qui eſt clauis Dauid, & Sceptrum Domus Iſrael, qui apperit & nemo claudit, claudit & nemo apperit, ſitq; tibi auctor qui eduxit vinctum de domo carceris, ſedentem in tenebris, & vmbra mortis, vt in omnibus ſequi eum merearis, de quo Dauid Propheta cecinit: Sedes tua Deus in ſæculum ſæculi, virga æquitatis, virga regni tui, & imitando ipſum diligas iuſtitiam, & odio habeas iniquitatem qui propterea vnxit te Deus, Deus tuus ad exemplum illius, quem ante ſæcula vnxerat oleo exultationis, præ participibus ſuis Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, qui cum eo viuit, & regnat Deus in ſæcula ſæculorum.

Inter offertorium Rex panem & vinum in altare offert, Pacemq; vt dicitur exoſculat, & ſacroſanctum corpus diuinum accipit. Poſt hoc gladius ei diſcingitur. Abſoluto ſacro in tronum medio templo ordinatum deducitur, vbi ab Archiepiſcopo introniſatur & gubernaculus regni præficitur dicente:

Sede & retine à modo locum tibi à Deo delegatum, per auctoritatem Omnipotentis Dei & per præſentem traditionem noſtram omnium ſcilicet Epiſcoporum, cæterorumq; Dei ſeruorum, & quanto clerum ſacris altaribus propinquiorem aſpicis, tanto ei potentiorem in locis congruis honorem, impendere memineris, quatenus Mediator Dei & hominum, te mediatorem cleri & plebis, in hoc Regni Solio confirmet, & in Regno æterno, ſecum regnare faciat Ieſus Chriſtus Dominus noſter, Rex regum & Dominus dominantium, qui cum Patre & Spiritu ſancto, viuit & regnat Deus, per omnia ſæcula ſæculorum.

Tandem Archiepiſcopus exorditur Te Deum laudamus, quo abſoluto, ſtans à dextris Regis dicit: Firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua. ℟. *Iuſticia & iudicium præparatio ſedis tuæ.* ℣. *Domine exaudi orationem meam.* ℟. *Et clamor meus ad te veniat.* ℣. *Dominus vobiſcum.* ℟. *Et cum Spiritu tuo.*

Oremus

DEus qui victrices Moiſi manus, in oratione firmaſti, qui quamuis ætate langueſceret inſatigabili, ſanctitate pugnabat, vt dum Amalech iniquus vincitur, dum prophanus nationum populus ſubiugatur, extermi-

natis alienigenis, hæreditati tuæ poſſeſſio copioſa ſeruiret, opus manuum tuarum à noſtræ orationis exauditione confirma, habemus & nos apud te Sancte Pater Dominum Saluatorem qui pro nobis manus ſuas extendit in cruce,

dit in cruce, per quem etiam præcamur altißime, vt tua potentia ſuffragante, vniuerſorum boſtium, frangatur impietas, populuſq; tuus ceſſanti formidine, te ſolum timere condiſcat, per eundem Chriſtum Dominum noſtrum. ℟. Amen. Orenus.

DEus inennarrabilis auctor mundi, conditor generis humani, confirmator Regni, qui ex lumbis fidelis amici tui, Patriarchæ noſtri, Abrahæ præelegiſti Regem ſæculis profuturum, tu præſentem inſignem Regem hunc, cum exercitu ſuo, per interceſſionem omnium ſanctorum vberi benedictione locupleta, & in Solium Regni firma, ſtabilitate connecte, viſita eum per interuentum omnium ſanctorum, ſicut viſitaſti Moiſem in rubo, Ioſue in caſtris, Gedeonem in agro, Samuelem crinitum in templo, & illa eum promiſſione, & ſyderea benedictione ac ſapientiæ tuæ rore perfundere digneris, quam beatus Dauid in Pſalterio, Salomon filius eius te remunerante percepit de cœlo. Sis ei contra acies inimicorum lorica in aduerſis, galea in proſperis, ſapientia in protectione, clypeus ſempiternus, & præſta vt gentes illi teneant fidem, Proceres atq; optimates ſui habeant pacem, diligant charitatem, abſtineant à cupiditate, loquantur iuſtitiam, cuſtodiant veritatem, & ita populus iſte pullulet, coalitus benedictione Trinitatis, vt ſemper maneant tripudiantes, armis gaudentes & in pace victores, per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Tunc Rex accepto in manus ſacro gladio, aliquot tum nobiles, tum conſiliares viros, habita cæremoniæ dignitate, ad equeſtris ordinis dignitatem præcinctos prouexit. His peractis Rex in palatium deducitur, cibum capeſſurus, vbi inſtructis menſis, accumbebat ſummũ tronum ipſe, ac deinde per ordinem cæteri principes ſuas menſas accumbunt, tunc primores Barrones & Senatores loca ſua occupant, Marſchalcis cæteriſq; officiariis munia Regalia obeuntibus, Dapiferis Architricliniiſq; præeuntibus cum ſuis ſcipionibus, argenteis caniſtris panem, & auratis patinis varia tuceta, leucophaga, frictellas, tortas, & quicquid præclarũ ars apitia excogitare potuit inferunt. Deinde ſecundis & tertiis menſis grandioribus lancibus ex quiſitiſſimas ſumptuoſiſſimaſq; per ordinem epulas copioſe apponunt, aſſa, ellixa, iuſculenta, frixa, paſtillia, promulſidaria, pultaria, cruſtulenta, aliaq; lautiſſimorum eduliorum genera ſapidiſſimis ſuccorum, multiiugis condimentis ſuffuſa, quæ L. Luculli Romani menſas ſuperabant. Tandem die Lunæ ſequenti iiſdem quibus antea inſignia præferrentibus, in forum ſumma cum celeritate deducta, à ciuibus in edito ſolio ad id pulcherrimè iuxta prætorium facto, iuſiurandum & argenti ingentia peramplaq; munera accepit. Ibi etiam aſſumens in manum aureum pomum, tum euaginatum gladium aliquot ſtrenuos & benemeritos viros equeſtri ordini aſſciuit, ac aurata militia condonauit. His peractis ad Andreæ Zborouij nuptias pedes, omnibus plateis & tectorum ſummitatibus, multitudine oppletis, iuit. Peracto prandio haſtiludia Rege inſpiciente exercebantur extra muros, ibidem & poſtera die Sacra Regia Mageſtas liberaliſſimè tractabatur. Samuel autem Zborowski qui ad coronationem neglexerat venire, centum viginti equites ſumptuoſiſſimo ornatu Hungarico ei oſtenderat. Plurimi poſtea dies in audiendis gratulantium Principum externorum legationibus & in quibuſdam cauſis decidendis tranſacti ſunt. Atq; hanc veram Coronationis auguſtiſſimi Poloniæ Principis deſcriptionem, Lector candide, boni conſule. Vale, & nos redama.

* *

REGNI POLONICI cum ſuis Palatinatibus Diſtrictibuſque ſiue Prouinciis, Ciuitatibuſque & Arcibus principalibus compendioſa deſcriptio.

Fines Regni Poloniæ.

REGNVM POLONIÆ IN SARmatia Europea amplissimum & nobilissimum, ab oriente nonnihil in Septentrionem reflectendo, Masouiæ Lithuaniæq; contiguum est. A Septentrione Prussiæ, mariq; Germanico sine Venedico adhæret, Ameridie et oriente simul Russia, Podolia, Valachiaq;, & montibus Hungariæ, Beskid dictis terminatur, ab occidente Silesia, Saxoniaq; & Albi fluuio fines suos terminat. Porrò Polonia bipartita est, maior & minor.

Polonia duplex.

Maior ideo dicitur, quod in ea Lechus autor Polonorum imprimis consederit, ibidemq; Gnesnam ciuitatem Regni sedem, fundauerit. Sed postea sedes Regia in Cracouiam minoris Poloniæ Metropolim translata est, vbi in hunc vsq; diem perseuerat, atq; hanc ob causam minor Polonia maiori anteponitur, quam imprimis describendam aggrediemur.

Cracouiensis terra.

CRacouia vrbs celeberrima minoris Poloniæ metropolis, in planicie insigniter ad Vistulam fluuium nauigabilem quo merces omnis generis in Gedanum emporium Prussiæ deportantur condita, muro duplici vallóq; inexcusso & fossa muro præcincta cingitur. Arx verò in Scopulo eminenti Vauel dicto ad eundem fluuium sita, sede Regum Poloniæ vbi coronantur & sepeliuntur celebris, Gymnasioq; & vniuersitate clara. Eidem aliæ tres ciuitates Clepardia, Stradomia, Casimiria contiguè adhærent, hanc Rudawka amnis, illas verò Vistula fluuius interfluit. Porrò Cracouienses Aduocato supremo carent, ea de causa, quod anno Domini 1312. Regnante Wladislao cubitali quidam aduocatus Cracouiensis Germanus authorem se perfidiæ in deditione vrbis Boleslao Duci Opoliensi præbuerit, qui postea perfidiæ dignas pœnas cum suis complicibus dedit. Ab hoc tempore Rex ipse Prætura Cracouiensi potitur. Castellanus quoq; Cracouiensis Palatinum in Senatus consessu accubitu locoq; superat, nam cum Boleslaus Krziuoustij, Rex Poloniæ (de quo supra) bellicosissimus à Ruthenis dolo circumuentus esset, Palatinus honore postposito, cum maiori parte exercitus aufugit, Rege in medio hostium relicto. Ab hoc tempore Castellanus primas obtinet, in cæteris verò illius Regni Prouincijs, Palatinus Castellanum dignitate antecellit.

Aduocatus Cracouiæ.

Palatinus & Castellanus.

Ciuitates

Ciuitates Distrietuales in terra Cracouiensi.

HAs ciuitates distrietuales præcipuas vbi iudicia, causæq; nobilium disceptantur continet Palatinatus Cracouiensis, quibus Capitanei iudices & alij Regia munia obeuntes præ. sunt.

BIECZ *Ciuitas muro circumdata, in planicie sita, eam Ropa fluuius præterfluit, in quo spumæ ex quibus sulfur conficitur colligun. tur, à Cracouia quindecim miliaribus abest.*

WOYNICZ *Ciuitas lignea ad Dunaiecz fluuium sita, à Cra couia nouem miliaribus abest.*

SANDECZ *Ciuitas murata in planicie condita, quam Dunaiecz flunius præterlabitur, à Cracouia vndecim miliaribus distat.*

LELOVIA *ciuitas marata, in colle sita, arcem inferius condi. tam habet, quam Bialla fluuius alluit, à Cracouia* 11. *miliarib: abest.*

KZYAZ *ciuitas lignea, à Cracouia miliaribus septem distat.*

PROSZEVICE *ciuitas lignea in planicie sita, in qua curia Regia ad Srzeniaua fluuium condita est, à Cracouia quatuor miliarib: distat, in qua conuentiones terrestres nobilium celebrari solent.*
Sunt & aliæ multæ ciuitates & oppida nobilium & magnatum in terra Cracouiensi, sed hic nisi eorum in quibus terrestria officia celebrantur mentionem facimus.

In eadem terra Cracouiensi tres sunt fodinæ insignes, quæ magnis pro uentibus thesaurum Regium adaugent. Prima in Olkusia quinq; mili. aribus à Cracouia, vbi plumbi copia, argentumq; effoditur. Secunda in Bochnia ciuitate, quæ 5. mili: à Cracouia distat, vbi sal glaciei simile perspicuum grandibus maßis effoditur. Tertia in Wieliczka duo mili: à Cracouia, vbi etiam sal glaciale sed vilius Bochnensi copiose effodi. tur.

Senatus Principalis terræ Cracouienſis.

Epiſcopus
Caſtellanus } *Cracouienſis.*
Palatinus

Caſtellanus { *Sandecenſis.* *Woynicenſis.* } { *Byecenſis.* *Oſwiecimenſis.* }

Vexillum terreſtræ bellicum Aquila alba coronata in campo rubeo, per alas linea aurea protenſa inſignitur.

Diſtrictus Sandecenſis vexillum peculiare habet, clipeo diuiſo bicolori inſignitum.

In eadem

In eadem terra Cracouiensi duo Ducatus continentur, qui iure naturali in ditionem Regni cesserunt, Zatoriensis & Oswiecimensis.

OSWIECIM *ciuitas principalis prædicti Ducatus lignea, in planicie sita, arcem quoq; ligneam argila circumliuitam habet, quam fluuius quidam præterlabitur, septem miliaribus à Cracouia. Vexillum Aquila nigra O in pectore habente insignitur.*

ZATOR *ciuitas lignea cum arce, à Cracouia 5. miliarib. in planicie ad Vistulam fluuium sita, quæ Ducatus caput erat, cuius Vexillum Aquila lasurini coloris Z in pectore gestante insignitur.*
Huius Ducatus Zatoriensis Princeps à Spitkone Myskowski equite Polono dolosè occisus est, ab hocq; tempore in Regis Poloniæ ditionem cessit.

Sandomirienſis terra.

SAndomiria *ciuitas principalis, muro circumdata, in colle ad Vistulam fluuium condita, à Cracouia 22. miliaribus distat. Arcem muratam à meridie Vistula, præterfluam habet. Hæ ciuitates districtuales præcipuæ ad eam pertinent.*

CHECINY *ciuitas in loco plano sita, arx vero murata in eminenti scopulo condita est: à Cracouia 13. miliaribus abest. Fodinis lasuli clara, vbi & argentum reperitur.*

KORCZIN *ciuitas noua lignea, arcem muratam ad Vistok fluuium sitam habet, quam vndiq; paludes circumdederunt.*

WISLICA *ciuitas lignea, quam Nida fluuius circumluit, muroq; circumdata inter lutosas paludes in scopulo sita, in quibus ingens colluuies reptilium omnigenorum grassatur.*

PILZNO *ciuitas lignea ad Vistok fluuium sita.*

OPOCZNO *ciuitas murata in planicie, quam Pilza fluuius præterlabitur.*

RADOMIA *ciuitas muro valloq; circumsepta in planicie sita.*

POLONIEC *ciuitas lignea inter colles constructa.*

ZAWICHOST *ciuitas lignea ad Viſtulam fluuium ſita, arcem muratam in vlteriori Viſtulæ ripa habet.*

ZARNOW *oppidum ligneum.*

MALOGOST *ciuitas lignea.*

Senatores terræ Sandomirienſis.

Palatinus & Caſtellanus Sandomirienſis.

Caſtellanus
- *Viſlicenſis.*
- *Radomienſis.*
- *Zawichoſtenſis.*
- *Zarnouienſis.*
- *Malogoſtenſis.*
- *Polanecenſis.*

Vexillum terrestræ gestat pro stemmate, clipeum diuisum, in vna me dietate lineas tres rubeas, & tres albas, in altera campum lasurini colo ris, tribus ordinibus stellarum insignitur.

Lublinensis terra.

LVblin ciuitas murata fossa stagnisq; ingentibus circumdata. Arx in colle eminentiori ad stagnum amplum condita, mu ro validissimo fossaq; profunda cingitur. In hac ciuitate tri plices per annum nundinæ quatuor hebdomadis durantes celebrantur. Primo pro fœsto Pentecostes. Secundo pro feriis Apostolorum Simonis & Iudæ. Tertio pro fœsto purificationis Mariæ. Ad eas ex remotissimis Regionibus negotiatores, Turcæ, Armeni, Græci, Germani, Moschouitæ, Lithuani, & cæteri ex circumiacentibus Regionibus conuenire solent. Iudæi maximam suburbiorum partem occupant, ibiq; Synagogam habent præcipuam. Arcem Bystrzica fluuius alluit. Distat autem Lublina à Sandomiria 14. miliaribus, à Cracouia 36. à Wilna 70. à Warsouia 24. Has ciuitates districtuales terra Lublinensis complectitur.

VRZEDOW ciuitas lignea ampla ad stagnum sita, à Lublina septem miliaribus abest.

LVKOW ciuitas lignea in planicie sita, ex vna parte palude lutosa ex alia vallo munitur, à Lublinia 14. miliaribus abest, districtum satis amplum complectitur.

PARCOW ciuitas lignea, in planicie ad stagnum ingens sita, à Lublinia nouem miliaribus abest.

CASIMIRIA ciuitas lignea, inter scopulos ad Vistulam condita, quæ tempore exundationis Vistulæ media ferè aquis obruitur, à Lublin septem miliaribus distat.

Senatores duos præcipuos terra Lublinensis habet, Palatinum videlicet & Castellanum.

Vexillum terrestræ Ceruo albo in collo coronam gestante in campo rubeo insignitur hoc vt sequitur modo.

De terris

De terris districtibusque maioris Poloniæ.

POSNANIA ciuitas insignis maioris Poloniæ metropolis, ad Vartham fluuium nauigabilem, & Prosna amnem, inter colles cõdita, muro duplici fossaq; profunda cingitur, ædes in ea pulcherrimæ insigniterq; ex lapidibus sectis constructæ. Arx murata in eminentiori colle, inter Vartham & Prosnam fluuios sita. In vlteriori ripa Varthæ suburbia sunt amplissima, stagno ingenti paludibusq; circumdata, quæ frequenter cum circumadiacentibus pagis exundatione Varthæ obruuntur, adeò vt aliquando solummodo summitates ædificiorum ex aquis appareant: ipsaq; ciuitas in muro aliquando inundatur, vt in

tur, vt in foro plateisq; passim nauigetur, sed tamen hæ exundationes duobus tribusue interdum diebus grassantur. Nundinæ in Posnania celeberrimæ ter in anno exercentur. Primæ in principio Quadrageſimæ, quæ quatuor hæbdomadis durant. Secundæ pro festo diui Ioannis Baptistæ quinque hæbdomadis durantes. Tertiæ pro festo sancti Michaëlis, quæ quinq; integris hæbdomadis celebrantur. *Nundinæ Posnanienſes.*

Ciuitates diſtrictuales in terra Poſnanienſi.

KOSCIEN, ciuitas in planicie inter palludes lutosas sita, duplici muro vallog; & fossa munitur, à Posnania septem miliaribus distat.

MIEDZYRZECZE, ciuitas lignea in planicie inter flumina palludesq; lutosas (vnde & nomen habet) sita, finitima Sileſiæ, Pomeraniæq;, arcem muratam natura & oportunitate loci munitissimam, muro vallog; inexcusso & fossis profundis circumsepta, nullo modo expugnari sese nisi fame patitur. Eam Duces Germaniæ aliquot annis graui obsidione præmebant, attamen re infecta cum dedecore discedere coacti sunt, à Posnania quindecim miliaribus distat.

OSTRESOW, ciuitas lignea finitima Sileſiæ, in planicie latiſsima sita, quam syluæ vndiq; circumdederunt.

WSCHOW, ciuitas murata, in planicie sita, à Posnania vndecim miliaribus abest.

SREMSK, Præmecz, Rogozno, ciuitates ligneæ, ac officium Posnanienſe pertinentes, in quibus iudicia terrestria celebrantur.

Senatores terræ Poſnanienſis.

Episcopus
Palatinus
Castellanus
} Posnanienſis.

Sremſcen.

Sremſcenſis.
Miedzirzecenſis } *Caſtellanus.*
Præmecenſis
Rogoſienſis

Vexillum terræ Poſnanienſis Aquila alba cum expanſis ad volandum alis inſignitur hoc modo.

Caliſienſis terra.

CALIS, *ciuitas muro circumdata inter paludes ſita, quam Proſna fluuius præterlabitur. Arcis muratæ ruinæ reſtant, per Crucigeros Pruſsienſes deſolatæ.*

Has ciuitates diſtrictuales hæc terra complectitur.

GNESNA, *ciuitas muro circumdata in planicie inter lacus colleſq; ſita, Archie-*

sita, Archiepiscopali sede clara. Haec prima omnium ciuitas in Polonia à Lecho autore Polonorum condita, vbi imprimis sedes Regia habebatur. Ibiq; Princeps Poloniæ Boleslaus Chabri ab Othone Romanorum Imperatore Regium Diadema accepit, quo huc vsq; Reges Poloniæ vtuntur. In hac ciuitate est Ecclesia Cathedralis Metropolitana, in qua corpus diui Adalberti Episcopi Pragensis depositum est. Distat autem à Calis 14. mili: à Posnania 7. In ea nundinæ insignes, præcipuè verò pro festo sancti Adalberti celebrantur.

PYZDRY *ciuitas murata in planicie ad fluuium Varta inter syluas sita, à Calis nouem miliaribus distat.*

WARTHA *ciuitas ampla ad eiusdem nominis fluuium sita.*

NAKLO *ciuitas lignea ad fluuium Notesiam ex Goplo lacu emergentem, Arx murata inter lutosas paludes sita.*

LAND *ciuitas ad Wartham fluuium, à Gnesna 4. milia: abest.*

KONIN *ciuitas murata, Warthaq; fluuio vna cum arce in gyrum circumducta, & nisi pontibus ad eam peruenitur, octo miliaribus à Calisia abest.*

SLVPCZA *ciuitas muro fortissimo propugnaculisq; munita, ad Wartham fluuium.*

KOLO *ciuitas lignea circumsepta, Warthaq; fluuio in gyrum vna cum arce aliquoties circumluitur, 8. miliarib. à Calisia distat.*

Land & Camenecia ciuitates in Pomeraniæ finibus.

Senatores præcipui terræ Calisiensis.

Archiepiscopus Gnesnensis.
Palatinus Calisiensis.
Castellanus Calisiensis.
Gnesnensis, *Nakyelcensis*, *Camenecensis*, *Landensis* } *Castellanus.*

Vexillum terreſtre capite Biſontis inter cornua coronam auream ſtante, per nareſq; circulum aureum habente in campo in modum latrunculariorum ſiue ſcachorum albo & rubro inſignitur hoc modo.

Siradienſis terra.

SIradia ciuitas lignea muro circumducta in planicie ſita, Arx murata ad Wartham fluuium condita. Hæc prouincia olim pro Ducatu ampliſſimo computabatur, ſecundoq; geniti Regum Poloniæ attributa erat. Has ciuitates diſtrictuales complectitur:

VIELVNIA *ciuitas muro forti propugnaculiſq; & foſſa profunda circumſepta, eam vna cum arce Proſna fluuius præterlabitur.*

SADEK *ciuitas lignea in planicie ad ſtagnum ſita, à Siradia 5. miliaribus abeſt.*

Petricouia

PETRICOVIA *ciuitas murata inter loca paluſtroſa condita, vbi Comitia generalia communi approbatione omnium Regum Senatorumq; Poloniæ celebrari conſtitutum eſt. In ſuburbio curia Regia & turris in qua cauſæ iudiciales celebrantur ſita eſt, quam foſſa profunda ambit. Curiæ quoq; Epiſcoporum Magnatumq; Poloniæ frequentes ibidem extructæ ſunt. Deinde extra ciuitatem curia ingenti ſumptu ex lignis lenigatis inſigniter ſub nemore ameniſſimo extructa eſt, quam Rex cum omni comitatu ſuo, tempore Comitiorum propter ſalubriorem auram incolit, Bugay appellata.*

ROSPRZA *ciuitas lignea in planicie paludibus circumflua.*

SPICIMIRIA *ciuitas lignea.*

In hac Siradienſi terra, nobiles id Regum priuilegiis conceſſum habent, cæra rubea in obſignandis literis vti, cum id in illis prouinciis nemini nobilium ſolummodo Magnatibus, & in officio Regio ſiue terreſtri præfectis concedatur. Id verò inde promeruerunt, cum Pruthæni cum Polonis in acie acriter confligerent, Lancicienſes à Pruthænis crucigeribus ſuperati, Vexillum ſui Palatinatus amiſerant, quibus Siradienſes in auxilium venientes vexillum ab hoſtibus recupauerunt.

Senatores Siradienſis terræ.

Palatinus
Caſtellanus *Siradienſis.*

Roſſpirienſis
Spicimirienſis *Caſtellanus.*
Vielunenſis

Vexillum terreſtræ medietate Leonis rubei, & medietate Aquilæ nigræ in campo laſurino inſignitur hoc vt ſequitur modo.

Wielunensis quoq; districtus suum vexillum proprium habet, Agnum Dei cum vexillo cruce insignito, in campo rubeo.

Lancicienſis terra.

LAncicia ciuitas muro foſſaq; obducta in planicie vndiq; paludibus lutoſis circumdata. Arx murata in ſcopulo, foſſaq; profunda obducta, eam Bſura fluuius præterlabitur. Ibidem in villa Koſcioł dicta Eccleſia Cathedralis ex lapidibus ſectis conſtructa eſt, ſatiſq; ſumptuoſè prouiſa.

ORLOVIA *ciuitas lignea ex vna partium fluuio lutoſo, & peramplo, ex altera lacunis paluſtroſis munitur, 4. miliaribus à Lancicia diſtat. In eodem diſtrictu ciuitas Piątek inter lutoſas paludes ad Bſuram fluuium ſita, ceruiſia boni ſaporis quæ in ea coquitur, per totam Poloniam celebris habetur.*

Breſnia

BRESINIA *ciuitas lignea satis ampla inter stagna sita, à Lancicia septem miliaribus abest.*

Konarzew, Inowlodz, Biechow, & aliæ multæ plurimæq; ciuitates & oppida lignea ad Lancicienſem iuriſditionem pertinent.

Senatores terræ Lancicienſis.

Palatinus
Caſtellanus *Lancicienſis.*

Breſuicenſis
Konarienſis *Caſtellanus.*
Inowlodienſis
Biechouicenſis

Vexillum terrestre medietate Aquilæ albæ & Leonis nigri aurea corona insigniti exornatur, in campo rubeo, hoc modo vt supra.

Cuiauiæ siue Vladislauiæ terra.

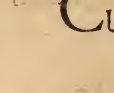

Vladislauia ciuitas ampla sede Episcopali clara, inter stagna ad Vistulam fluuium condita. Regio hæc magna ex parte palustrosa est, syluæq; in ea rarissimæ, ideo incolæ ino piam lignorum patiuntur.

BIDGOSTIA *ciuitas murata in planicie sita, eam Brda fluuius nauigabilis quo merces ex maiori Polonia in Vistulam fluuium deportantur alluit, à Vladislauia sex miliaribus distat.*

Senatores tres præcipuos terra Vladislauiensis habet,
Palatinum & Castellanum,
Bydgostiæq; Castellanum.

Brestiensis terra.

Brestia ciuitas murata, propugnaculis, vallo, fossaq; munita in planicie inter lutosas paludes condita.
Hos districtus complectitur.

RADZIEIOW *ciuitas lignea, in campo aprico ad lacum ingentem sita.*

CRVSPHICIA *ciuitas lignea antiquitus condita, & prima post Gneznam, arx murata ad lacum ingentem Goplo dictum sita, ex quo lacu mures olim prodierant quæ Popelum Principem Poloniæ ibidem in arce deuorauerant, prout latius in gestis Regum Poloniæ diximus. In hac ciuitate sedes Regia olim habebatur, sed postea in Cracouiam translata est.*

KOWALOW *opidum ligneum in locis palustrosis conditum.*

Senatores

Senatores terræ Brestienſis.

Palatinus *Brestienſis.*
Caſtellanus

Cruſſhicienſis *Caſtellanus.*
Conalouienſis

Cuiauienſis terræ Vexillum, quo Vladiſlauienſis & Breſtenſis Palatinatus inſimul vtitur, Aquilæ rubeæ Leoniſq; nigri medietate, in campo aureo, hoc vt ſequitur modo.

Rauenſis terra.

RAua ciuitas lignea in planicie ſita, Arcem muratam in ſcopulo ad Rauam fluuium habet.

SOCHACZOVIA *ciuitas lignea, ſeptis ex vna partium circundata, arx verò in ſcopulo eminenti murata, quam fluuius Bſura præterlabitur.*

GOSTININ *ciuitas lignea in planicie inter paludes lutoſas, Arx in ſcopulo murata foſſaq; paludibus obducta.*

GAMBIN *ciuitas lignea ampla in planicie ſita. Senatores tres principales habet terra Rauenſis, Palatinum, & Caſtellanum Rauenſem, Sochaczouienſem, & Goſtinenſem.*

Vexi..um

Vexillum terreſtre aquila nigra im campo rubeo literam ℞ in pectore habente inſignitur.

Plocenſis terra.

PLOCZKO *Ciuitas murata ad Viſtulam fluuium condita, ſede Epiſcopali clara, arcem quoq; muratam in colle eminenti ſitam habet.*

BYELSKO *ciuitas lignea in planicie ſita, à Ploczko duobus miliaribus abeſt.*

RACZYAZ *ciuitas lignea, inter lutoſas paludes, à Ploczko 8. miliaribus diſtat.*

SYEPRCZ *ciuitas lignea, in colle eminenti inter paludes, à Ploczko milia: 5. diſtat.*

SRENSKO *ciuitas lignea in planicie ſita, Arx murata inter ſtagna paludeſq; ingentes, à Ploczko milia: decem.*

MLAWA *ciuitas lignea Pruſſiæ finitima, eam eiuſdem nominis fluuius præterlabitur: à Ploczko 11. milia: diſtat.*

PLONSKO *oppidum ligneum à Ploczko 8. milia:*

RADZANOW *ciuitas lignea ad Vkra fluuium ſita, Arx murata in ſcopulo inter lacunas paluſtroſas, à Ploczko octo miliaribus diſtat.*

Senatores terræ Plocenſis.

Epiſcopus
Palatinus } *Plocenſis.*
Caſtellanus

Raczyaſenſis *Caſtellanus.*
Syeprcenſis

Vexillum

Vexillum terræ Plocensis Rauensi simile, nisi quod aquila P. litera in pectore insignitur hoc modo.

Dobrinensis terra.

DOBRINIA *Ciuitas lignea septis circumdata, in scopulo ad Vistulam sita, arx à Crucigeris demolita.*

SLONSK *ciuitas lignea in planicie ad Vistulam, à Dobrinia duobus miliaribus abest.*

RIPIN *oppidum ligneum in planicie ad Odlekam fluuium conditum, à Dobrinia quinq; miliaribus abest.*

GORZNO *ciuitas lignea, inter syluas in colle, vallo fossaq; aquis repleta obducta, à Dobrinia sex milia:*

Pro hac

Pro hac prouincia Poloni cum Crucigeris Prussiensibus frequenter digladiabantur.

Tres Senatores præcipuos terra Dobrinensis habet: Castellanum Dobrinensem, Ripinensem, & Slonscensem.

Vexillum terræ Dobrinensis caput humanum cornutum duabus coronis redimitum fronte & collo in campo rubeo gestat hoc modo.

Ducatus Masouiæ.

Masouia Regio amplissima Poloniæ coniuncta, Prussiam à Septentrione, Lituaniam ab oriente & Russiam nonnihil in meridiem reflectendo in vicinia habet. Quondam sui iuris Principes habebat, secundoq; genitis Regum Poloniæ attributa erat, sed anno Domini 1526. decedentibus immaturæ ætate,

Ioanne

Ioanne & Staniſlao Ducibus, vnicis Regionis hæredibus, Ducatus Maſouiæ in ius Regis Poloniæ ceſſit. Incolæ eodem idiomate niſi ſibilis quibuſdam differenti habituq́, moribus, legibus & religione cum Polonis vtuntur. Viri ſunt ſtrenui & bellicoſi, in Martemq́ cruentum proni. Has præcipuas ciuitates Maſouia complectitur.

Varſchouiæ Diſtrictus.

VARSCHOVIA Ciuitas inſignis murata totius Maſouiæ Metropolis, duplici muro foſſaq́ obducta, in planicie ad Viſtulam condita, arx quoq́ murata Ciuitati contigua Viſtulæ impendet. Pons ibi ampliſſimus ligneus ingenti ſumptu in Viſtula fabricatur. Has Ciuitates diſtrictuales præcipuas habet:

CZERSKO ciuitas lignea in planicie ad Viſtulam fluuium ſita, Arcem muratam in ſcopulo eminenti turribus altis conſpicuam habet, à Varſchouia quinq́ miliaribus abeſt.

WYSSEGROD ciuitas lignea in planicie ad Viſtulam, arx in colle murata, à Varſchouia duodecim miliaribus.

ZAKROCZIM ciuitas lignea ad Viſtulam fluuium, Arx in colle murata, octo miliaribus à Varſchouia abeſt.

CZIECHANOW ciuitas in planicie ſita, valloq́ circumſepta, Arx inter lutoſas paludes foſſa profunda munitur, à Varſchouia duodecim miliaribus.

CZERNIENSK ciuitas lignea ampla arcem & monaſterium Auguſtianorum adiunctum habet.

PVLTOWSKO ciuitas murata ad Narew fluuium vna cum arce ſita.

ROSAN ciuitas in planicie, Arx verò in ſcopulo ad fluuium Narew condita.

VARKA ciuitas ampla lignea, in planicie ad Pilczam fluuium ſita, à Varſchouia octo miliaribus diſtat.

BLONYE ciuitas lignea ampla, à Varſchouia quatuor milia:

Tarcin

TARCIN *ciuitas lignea, à Varſchouia quinq; milia: abeſt.*

GRODZYEC *ciuitas lignea, à Varſchouia miliaribus ſeptem, à Tarcin duobus diſtat.*

PRASNIS *ciuitas ampla lapideis ædificiis ornata.*

LOMZA *ciuitas ampla ad Narew fluuium nauigabilem ſita, in ea ædificia pulcherrimæ murata à Varſhouia 20. miliar: diſtat.*

Senatores Primarii Ducatus Maſouiæ.

Palatinus Maſouiæ Generalis.

Varſchouienſis *Zakrocimenſis*
Cerſcenſis *Cziechanouienſis* } *Caſtellanus.*
Vyſegrodienſis

Vexillum Masouiæ Aquila alba cum expansis ad volandum alis in campo rubeo insignitur hoc modo vt ante depictum vides.

Liuensis terra.

LIWO *Ciuitas lignea, arx murata ad Liwiecz fluuium condita.*

WEGROW *oppidum ligneum à Liwo medio miliari distans.*

WIZNA *Ciuitas in planicie ad narew fluuium sita, arx in colle fossa circumducta.*

NVR *Ciuitas lignea ampla, ad fluuium eiusdem nominis sita.*

CAMENYEC *Ciuitas lignea in planicie ad Bug fluuium à Liwo octo miliaribus sita.*

Senatores hos duos præcipuos terra Liuensis habet, Liwensem & Wiznensem Castellanos. *Vexillum*

Vexillum terreſtre Aquilæ medietate rubeæ & Vrſi albi coronati inſignitur, hoc modo vt ante demonſtratum vides.

Podlaſsiæ terra.

PODlaſia Regio ampla, Maſouiæ ab occidente, Lituaniæ ab oriente contigua, olim ſub poteſtate & imperio Lituanorum erat, ſed nunc Anno Domini 1569. per Sigiſmundum Auguſtum Regem Poloniæ & Magnum Ducem Lituaniæ, Regno Poloniæ adiuncta & appropriata eſt. Incolæ eius Maſouitæ Ruthæni atq; Poloni. Has ciuitates diſtrictuales præcipuas complectitur.

BYELSKO *ciuitas lignea ampliſſima Podlaſiæ principalis, ad Byalla fluuium ſita, Lituaniæ contermina. Arx lignea fulminis ictu in præſentia Regis incenſa penituſq; exuſta eſt, à Narew quatuor milia:*

BRANSKO *ciuitas lignea ad Nur fluuium à Byelſko 3. milia: ſita, in ea Curia Regia iudicialis in qua cauſæ nobilium diſceptantur.*

SVRAS *ciuitas lignea inter colles ad Narew fluuium ſita, arx in colle foſſa circumducta, à Byelſko 3. miliar:*

TYKOCZIN *ciuitas lignea in planicie ad Narew fluuium ſita. Arx natura & oportunitate loci munitiſſima, propugnaculis valloq; forti proporcionaliter circumſepta, Narewq; fluuio & paludibus circumdata vt ad eam nuſq; aditus pateat, machinis tormentiſq; bellicis bene prouiſa. Theſaurus enim Regius in ea aſſeruatur. Rex Sigiſmundus Auguſtus eam magnis impenſis reſtaurari fecit, monetaq; ibidem cuditur, à Byelſk decem miliaribus diſtat, à Wilna 42.*

KNYSSYN *ciuitas lignea à Tikoczin 2. miliar: in planicie inter ſtagna, ſyluas, paludeſq; lutoſas ſita, ibidem Curia Regia extructa eſt. Hortus quoq; Regius ampliſſimus vario genere animalium piſciniſq; diuerſis refertus: Venationes enim illic omnium ferarum copioſæ exercentur, duodecim miliaribus à Byelſko diſtat.*

NAREW *ciuitas lignea inter ſyluas ad fluuium eiuſdem nominis à Bielſk quatuor miliaribus condita.*

WASILKOW *oppidum ligneum ad Narew fluuium, in quo Capitaneus Regius reſidet.*

AVGVSTOW *ciuitas noua ampliſsima à Rege Sigiſmundo Auguſto à quo & nomen habet fundata, 20. milia: à Bielſko diſtat.*

Drohicinenſis Diſtrictus.

DROHICIN *ciuitas lignea ad Bug fluuium condita, in colle curiam Regiam in qua cauſæ nobilium diſceptantur habet, à Byelſko ciuitate 10. miliaribus, à Warſchouia 30. diſtat.*

MYELNIK *oppidum ligneum ad Bug fluuium conditum, arx verò in colle eminenti, à Drobicin 5. miliar.*

LOSICZE *ciuitas lignea ad ſtagnum ampliſsimum ſita, à Drohicin 3. miliar:*

MORDI *oppidum ligneum in planicie ad ſtagnum ſitum, à Drohicin 5 miliar.*

Ex his duobus diſtrictibus Podlaſiæ Bielſcenſi & Drohicinenſi, pro expeditione bellica 20000. nobilium ſtatuuntur.

Huius terræ duo ſunt præcipui Senatores, Palatinus & Caſtellanus.

Vexillum

Vexillum terreſtre Podlaſſiæ bicorne crocei coloris Stemmate Magni Ducatus Lituaniæ in campo albo inſignitur, viro videlicet armato gladium tenente equo inſidente, ex alia verò parte aquilam albam in campo rubeo geſtat poſtquam Regno Poloniæ eſt incorporata. Similiter Bielſcenſis, & Drohicienſis diſtrictuum vexilla vnicornia inſigniuntur.

*

De terris & Diſtrictibus Ruſſiæ, Regno Poloniæ incorporatis.

DE gentis Roxolanorum ſiue Ruthænorum vel Ruſſorum origine varij varia ſentiunt, quos Sauromatas, Slauoneſq; ex poſteritate Iapheti (prout latius in deductione Sarmatarum Polonorumq; diximus) conſtat eſſe. Quidam eos à fuſco gentis colore Ruſſos dici autumant, alij à diſſeminatione, ſiue diſperſione, Rozſieia enim Slauis diſſeminationem ſignificat, quod melius ad veritatem quadrat, cum totam Sarmatiam Europeam, & Aſiaticæ partem occuparent, ab Oceanoq; glaciali ad Mediterraneum vſq; mare & ſinum Adriaticum, à Pontoq; Euxino ad Balticum Oceanum vſq; eorum coloniæ extenduntur, vnde & Græcis Sporij, id eſt, diſperſi dicuntur.

Qui imprimis Rutenis imperauerint incertum eſt, cum literarum prorſus ignari eſſent, donec Anno Domini 796. Michaël Curoplatus Imperator Conſtantinopolitanus characteres ad ſcribendum Bulgaris miſiſſet, quos etiam Ruthæni omnes ſuſceperunt, & ab hoc tempore illa quæ poterant ante & poſt geſta recordari litteris mandabant. Regionibus Ruſſiæ duo præcipui Principes præſunt, vtpotè Magnus Dux Moſchouiæ qui ſe Imperatorem totius Ruſſiæ appellat, plures enim in ea Ducatus poſſidet, Secundus Rex Poloniæ qui etiam Magno Ducatui Lituaniæ præeſt, Ruſſiæ Ducatus Lituaniæ incoporatos, vtpote Vitebſcenſem Mſcziſlauienſem, &c. poſſidet, quos vna cum

Nunc cæteras Regiones Ruſsiæ, Poloniæ adhærentes, cum præcipuis ciuitatibus deſcribemus, in quibus magna ex parte Poloni colonias ſuas habent, Procereſq; & Equites fere omnes Poloni ſunt, ac maior pars religionem Romani ritus amplectitur, vtpote ciues & nobiles, exceptis colonis & agreſtibus qui Græcorum dogmata in religione ſequuntur, de quorum religione & ritibus latius in Moſchouiæ deſcriptione patet.

Leopolienſis & Halicienſis terra.

LEOPOLIS *Ciuitas inſignis Ruſsiæ Polono Regi ſubiectæ Metropolis, à Leone Ruſſorum Principe condita, duplici muro propugnaculiſq; fortiſſimis vallo & foſſa profunda, tormentiſq; & ſuppellectili bellica expeditiſſime prouiſa. Arx vna in ciuitate, alia verò in eminentiſſimo ſcopulo ciuitati impendente munitiſſimè condita eſt, cuius aſpectus 10. milia: patet. Emporio ſedeq; Archiepiſcopali clara, Metropolitanus quoq; Ruſsiæ ibidem ſedem ſuam retinet. Eccleſiæ in ea Romanæ & Græcorum obedientiæ plurimæ. Armeni quoq; ibidem Baſilicam ſuæ religionis antiſtitemq; & ſacerdotes habent.*

HALICIA *Ciuitas lignea ampliſſima antiquitus condita, vna ex Ducatibus Ruſsiæ: Eam à Moldauia Prud fluuius, ex alia parte Tyras, Neſter vulgo dictus præterlabitur. Arcem ligneam in colle eminenti adiunctam habet.*

Has ciuitates præcipuas diſtrictuales, Leopolienſis & Halicienſis terra complectitur.

ZIDACOW *in Pokutia ciuitas lignea, in planicie ad Striy fluuium ſita. Arx in colle eminenti vallo circumſepta.*

GRODEK *ciuitas circumſepta, vna cum arce in planicie ſtagnis circumualluta, à Leopoli 4. miliar.*

BVSKO *ciuitas inter lutoſas paludes ex quibus Bug fluuius oritur ſita, quo merces variæ ex Volhynia in Viſtulam deportantur, à Leopoli 5. miliaribus diſtat.*

STRIY *ciuitas lignea, ad fluuium eiuſdem nominis condita.*

WIZNA *ciuitas in planicie inter paludes ad fluuium sui nominis extructa.*

SNIATIN *ciuitas lignea septis circumdata, confinis Moldauiæ, eam Prud fluuius præterlabitur, à Leopoli 12. miliar. distat.*

COLOMIA *ciuitas lignea sub monte ad Prud fluuium sita, ibidem sal decoquitur.*

ROHATIN *ciuitas lignea septis circumdata in planicie, eam Rohatinka fluuius præterlabitur. Arcem inter stagna & paludes in colle sitam habet, à Leopoli decem miliaribus distat.*

DOLINIA *oppidum ligneum inter colles situm.*

LVBACZOW *ciuitas lignea in planicie sita, castrum inter paludes stagnantes conditum.*

Senatores præcipui harum terrarum.

Archiepiscopus Leopolienſis.
Palatinus Ruſsiæ Generalis.

Leopolienſis
Halicienſis } *Caſtellanus.*
Lubaczouienſis

Vexillum Leopolienſis terræ, Leonem ſuluum coronatum petram aſcendentem in campo laſurino geſtat, hoc vt ſequitur modo.

Halicienſe verò vexillum Monedulam coronatam cum expanſis alis in campo rubeo pro Stemmate geſtat, hoc vt ſequitur modo.

Belzenſis

Belzenſis terra.

BELZ *Ciuitas lignea, ampla in planicie ſita. Arcem ligneam lutoſis paludibus latè ſtagnantibus circumductam habet, quam nequaquam Tartarica ſagita attingit.*

SOKAL *ciuitas circumſepta in planicie ad Bug fluuium ſita. Arx in colle eminenti lignea.*

HRVBYESOW *oppidum cum Caſtro in colle ſitum.*

HRODLO *ciuitas ſtipitibus præacutis circumſepta, arcem in colle Bugo præterfluam habet.*

GRABOWYEC *ciuitas lignea in planicie ſita, arx in colle eminentiſſi-*

eminentiſſimo natura & oportunitate loci munitiſſima acceſſuq; ardua.

THYSSOWICE *ciuitas lignea arcem in colle habet.*

Senatores præcipuos duos terra Belzenſis habet, Palatinum Videli-cet & Caſtellanum.

Vexillum terreſtre Griphonem album coronatum, in campo rubeo pro Stemmate geſtat hoc modo.

Chelmenſis terra.

CHELM *ciuitas ſeptis circumdata, ſede Epiſcopali clara, arx in eminentiori colle ſita lignea, argila obliuita quatuor miliar: aſpectus illius patet.*

CRASNISTAW *Ciuitas murata ad ſtagnum ampliſſimum ſita,*

Arx in

Arx in planicie murata quam Viepr fluuius nauigabilis præterlabitur, à Lublina septem miliaribus. In ea Capitaneus generalis Regius residet.

RATNO *ciuitas lignea ampla inter paludes latissimè stagnantes sita, à Chelmiaq; viginti quatuor ferè miliaribus, pontibus stratis ad eam peruenitur. Arx in colle eminenti ad Perepetum fluuium nauigabilem condita, quam Tur fluuius alia ex parte paludesq; lutosæ muniunt, accessuq; omni ex parte difficilis.*

LYVBOWLYA *ciuitas ad Bug fluuium sita, arcem in colle eminenti habet.*

Senatores duos principales Episcopum videlicet & Castellanum terra Chelmensis habet.

Vexillum terrestre Vrso albo inter tres arbores in campo aureo gradiante insignitur hoc modo.

Premislien.

Premiſlienſis terra.

PREMISLIA ciuitas murata ad San fluuium nauigabilem ſita, ſede Epiſcopali clara. Arx in colle in vlteriori rippa eiuſdem fluuij condita propugnaculiſq; apprimè munitiſsima. Ibidem hortus ingens Regius omni genere ferarum refertus.

SAMBOR ciuitas ſeptis circumdata ad Tyram fluuium vna cum arce ſita Hungariæ finitima.

DROHOBYCZ ciuitas ſtipitibus præ acutis in planicie munita, Salis fodinis clara.

SANOK ciuitas lignea inter colles ad San fluuium extructa, arx in colle murata.

PRZEWORSK ciuitas in colle muro circumdata, ad Mlecz-ka fluuium ſita.

KROSNO ciuitas murata Iaſiolda fluuio circumducta. Viſlok verò fluuius eam mediam interfluit. Ibidem medio militari Camyeniecz arx in eminenti ſcopulo murata, natura & oportunitate loci & propugnaculis munita.

Senatores tres præcipuos terra Premiſlienſis habet.

Epiſcopus Premiſlienſis.
Caſtellanus

Caſtellanus Sanocenſis.

Vexillum

Vexillum terreſtre aquilam auream bicipitem coronatam in campo laſurino pro Stemmate geſtat.

Podoliæ Regio.

PODOLIA Regio ampliſsima Moldauiæ & Valachiæ à meridie finitima eſt, ab oriente verò vaſtiſsima campeſtria deſolata, ad Tanaim fluuium paludeſq; Meotidis, & Pontum Euxinum vſq; Tartaroſq; Præcopenſes habet. Omnium rerum ex terra naſcentium fertiliſsima, adeò vt colonus quamuis quomodocunq; in agrum ſemen iniecerit, centuplum fructum referat. Prata quoq; mirum in modum luxuriantia, adeò vt bouis cornua vix è gramine appareant, terra tamen dura & petroſa nimis, adeò vt biſſenos boues coloni arraturi aratro iungere cogantur. Attamen intollerabile pondus boues anhellantes teſtantur. Mellis ſyluæ paſsim abundantiſsimæ, ſtipitibus enim cauatis Podolia omnium feraciſsima.

vbiq; mella rosida depromuntur. Armentis gregibusq; & ferris omnigenis redundans. Eam antiquitus Allani, Goti, Getæ, Cumani, Polowcij, & Roxolani incollebant, Circassorum reliquiæ adhuc extant, ad Boristenem fluuium.

His præcipuas ciuitates Arcesq; hæc Regio complectitur.

CAMYENIEC *Ciuitas Moldauiæ finitima Diuinaq; ferè manu inter arduas cliuosasq; rupes condita, portas solummodo duas habet. Arx quoq; natura & oportunitate loci rupe petrosa vndiq; cincta, quam vna cum ciuitate Smotricz fluuius præterlabitur, fossaq; profundissima naturali cingitur. Arx ipsa muro propugnaculisq; munita, Ciuitatem verò rupes altissima, saxosa, accessuq; arduа inexpugnabilem facit, quam ita suo ambitu includit, vt minimè ædium quamuis eminentiorum tecta apparerent. Sæpius ab ea Tartari, Valachijq; & Turcæ cum ingenti strage & dedecore repulsi & fugati sunt. A Chocimia Moldauiæ arce duobus miliaribus distat.*

BAR *Ciuitas septis circumdata in planicie, à Bona Ioannis Sfortiæ Ducis Mediolani filia, Sigismundi Regis Poloniæ condita, quam à Baro patria appellauit. Arx in colle murata, paludibus latè stagnantibus circundata.*

MYEDZIBOSZ *ciuitas & arx ampla lignea, inter paludes latissimè stagnantes sita, ad quam nisi pontibus peruenitur, à Tartaris sæpissimè infestatur.*

BREZANIA *oppidum ligneum, arcem in colle muratam habet.*

TREBOWLA *ciuitas sub monte altissimo sita, arcem in colle eminenti habet.*

CHMIELNIK *ciuitas lignea stipitibus circummunita, arx lignea in planicie ad Bog fluuium (Herodoto, Hypanis, dictum) sita, à Camyeniec 20. miliari.*

BRASLAW *Ciuitas & arx lignea vallo fossaq; circummunita, eam Bog fluuius præterlabitur.*

VINNICZA *ciuitas lignea vna cum arce vallo circumsepta, ad Bog fluuium sita. Hæ duæ arces præter cæteras à Tartaris Præcopensibus sæpissimè infestantur, districtusq; amplissimos qui pro Palatinatibus compu-*

bus computantur, & vexillum peculiare bellicum cinericei coloris, stemmate Magni Ducatus Lituaniæ insignitum habent.

SVINIGROD *arx cum ciuitate lignea in campestribus sita, ibidiem munitiones sunt plurimæ in campestribus desolatis sitæ, contra Tartaros latrocinantes arcendos. Tandem vltra Bog fluuium (qui Herodoto Hypanis dicitur) Circassorum & Canowciorum reliquiæ, longo tractu ad Boristenem extant in campestribus desolatis, quæ 200. miliaribus Polonicis nullis Syluis collibusue & munitionibus conspicua, ad Tanaim paludesq; Meotidis, & Pontum Euxinum Tartarosq; Præcopenses, & Crimscenses vsq; extenduntur.* *Circassi. Canowcii.*

Senatores Podolia præcipuos tres duntaxat habet, Episcopum Camenecensem, Palatinum Podoliæ Generalem, & Castellanum Camenecensem.

Vexillum terrestre Solem stellis duodenis in campo albo circumdatum pro Stemmate gestat.

Lectori.

NE TE TVA OPINIO FALLAT LE-ctor candide, me hic vniuersum Regnum Poloniæ absolutè descripsisse, ego enim hic Prouincias principales quæ olim pro Ducatibus habebantur, nunc verò in Palatinatus redactæ sunt descripsi, ciuitatesq; & arces præcipuas Regias in quibus causæ iudiciales nobilium celebrantur enumerauí. Hæ verò prouinciæ plurimas frequentissimasq; ciuitates, arces, & oppida, tam Regis quàm Nobilium, Magnatum, Episcoporumq; complectuntur. In singulis autem terris & ciuitatibus districtualibus superius enumeratis administratores causarum iudicialium à Rege substituuntur: vtpotè Capitanei Generales, qui vices Regias supplent, Iudex & Subiudex, Notarius, Subcamerarius, Camerarius terrestris. Hij omnes causas nobilium absoluunt, exceptis capitibus criminalibus quæ causis quæ ad Regis edictum in Comitia Generalia relegantur. Sunt quoq; plures alij terrestria Regiaq; munia obeuntes, quos hic recensere longum esset. Sunt quoq; in Poloniæ Regno Comitatus plurimi, vtpote Comitatus in Tarnow, in Gorka, in Tenczin, in Melstin, in Sidlowiecz & id genus alij.

*

Regni Po-

Regni Poloniæ Magniq; Ducatus Lituaniæ Regis cum Senatoribus suis in Senatu ordo.

POLONIÆ REGNVM IN SARMAtia Europæa vt diximus amplißimum, potentißimũq;, cum aljs multis præclaris rebus, tum modo gubernationis à cæteris omnibus Regnis differt, in quibus Reges sine Senatus consilio, & equitum consensu, ex voto priuato legem omnibus ferunt, & nisi virtute innata regantur, in tyrranidem facilè prolabuntur. In Polonia autem vt Reges non nascuntur, sed communibus Senatus & equitum suffragijs elliguntur, ita etiam sine auctoritate eorundem nihil decernere possunt, quamuis sint potentißimi, & militibus voluntarijs superbißimos quosq; Reges superantes. Soli enim Poloniæ Principes inuictißimi reperiuntur, qui ex solis voluntarijs Nobilibus ducentorum millium quotiescunq; opus fuerit, exercitum fortißimum & omni genere armorum promptißimum sine vllis stipendijs contra hostem educere possunt, Nobilitas namq; vniuersa omnibus soluta vectigalibus, bellica tantummodo munera obire pro aris & focis tenentur, quod si voluntarij milites non sufficerent, de suis proprijs gentibus trecenta milia mercenariorum conscribere possunt. Ita cum sit potentißimus Rex Poloniæ, tamen secundum legum & Senatus præscripta viuere tenetur, sicq; Regnum amplißimum, Regio imperio, Regia verò Maiestas & Potestas vicißim Senatus & Nobilium libertate temperatur, intra æquitatisq; terminos omnes ordines Regni cum ipso Rege continentur, quod si Rex quandoq; ab officio suo deflecteret, & publicas libertates suorum opprimere aspiraret, autoritate Senatoria, qui ad hoc attentandum iuramento sunt obligati, prohibetur, & ita Rex Poloniæ grauißimis Senatorum consilijs nititur. Senatores verò ipsi, & vniuersi Equites vicißim Regiam Maiestatem reuerentur, amant, honorant, & vitam ac possessiones priuatas vniuersas funditus pro sanitate & bono illius effundere parati sunt. Senatores autem voto Regis (penes quem est summa

& maxima iuris dicẽdi autoritas) ex præcipua & illustri totius Regni Nobilitate, generis & virtutum cõmendatione delecti exacto fidei sacramento in Senatũ elliguntur. Principes aũt & præcipui Regni Senatores, sunt Archiepiscopi, & Episcopi, propter venerandam Ecclesiasticorum ordinis Maiestatem autoritatemq; & opes quibus affluunt, præstantissimas. Hi in Senatu in vtrumq; Regis latus circumsident. Archiepiscopi aũt duo sunt in vniuerso Regis Poloniæ imperio, Gnesnensis Regni Primas, & Legatus natus Romani Pontificis in Sarmatia vicem tenens, qui ab vetusta superiorum tẽporum memoria, coronãdi Regis ius habet. In Russia verò nigra secundus Archiepiscopus est Leopoliẽsis, vbi sedes Metropolitana de Cracouia translata est, anno Domini 1075. in curia Lamperti Zulæ Sancti Stanislai prædecessoris. Episcopi tredecim non secus ac Principes maximi omni rerum copia excellentes in tota Poloniæ Monarchia reperiuntur, Cracouiensis minoris, Posnaniensis maioris Poloniarũ, Wladislauiensis qui & Cuiauiæ, Pomeranieq;, Vilnensis Lituaniæ, Plocensis Masouiæ, Warmiensis, Culmensis Prussiæ, Præmisliensis, Lucæorienses, Chelmensis, Kiouiensis Russiæ, Samogitiæ, vltimus Camenecensis. Hi ordine omnes Regi assident, nisi quod Posnanienses, cum Wladislauienses, antiquam dignitatis litem teneant, ideò alternatim locum mutant. Episcopos ex veteri Priuilegio Castellanus Cracouiensis subsequitur, militarium procerum Princeps, deinde Palatini quorum maior Cracouiensis & Vilnensis, Palatinis verò quidam Castellani præcipui intermixti. Tunc demum alij Castellani maiores & minores quos recensere longum esset ordine loca sua occupant, qui non castris vt ipsa vocis Etymologia sonat sed minoribus prouincijs Senatorio iure & nomine Regio præsunt, extraq; ipsam autoritatem dignitatemq; (quæ est prima post Palatinos) parum sui officij quæstum reportant, quamuis illius cui præsunt prouinciæ Domini appellantur, nihil enim præter Reipublicæ (quod verè Senatorum est) commoda quærunt. Castellanos Archimarschalci Marschalciq; supremi totius Regni officiarij sequuntur, qui sunt Poloniæ & Lituaniæ de vtroq; imperio bini, terrestres videlicet & Curiales. Marschalcorũ officium est, curare totius aulæ & omniũ cõuentionis tranquillitatẽ, inter proceres & aulicos Regios partiri ædes vrbium, Regi quocunq; eunti, baculos erectos singuli præferrunt, & vt quisq; officio suo apud Regem fungatur prouident. In Senatus consessu omnia animaduertunt, quod si supremi Marschalci abfuerint, Curiales eorum officium adimplent. Cancellarij & Vicecancellarij Marschalcos ordine sequuntur, vtriusq; gentis qui sunt similiter bini & bina sigilla, horum officium est Priuilegia, immunitates,

prærogati-

prærogatiuas à Rege alicui datas, litteras similiter Regias conscribere, scriptas Regi oblatas pronunciant, quibus à Rege subscriptis illi sigillum affigunt. Omnes autem litteræ ac priuilegia in Magni Lituaniæ Ducatus Cancellaria Rutenicis characteribus absoluitur, apud Polonos verò Latinè (cuius linguæ sunt peritißimi) omnes causæ describuntur. Præcipua quoq; est dignitas in Senatu sununorum generaliumq; militiæ Ducum, quorum in Polonia vnus, in Lituaniæ Magno Ducatu secundus rerum potiuntur, penes hos summa omnium exercituum imperij sita est, in qua autoritate Regia plenipotenter vtuntur. Hos demum Campiductores de vtroq; imperio singuli, qui sunt campestris militiæ Duces. Est etiam summus maioris Poloniæ præfectus siue Generalis, similiter Samogitiæ & terrarum Rußiæ præfecti, quo honorum gradu non nisi Principes viri, & de Patria optimè meriti à Rege donantur. Cooptantur quoq; in Senatus classem quinciarũ de vtroq; imperio Officiarij, vtpotè Iudices qui causas nobilium munere Regio dijudicant, Pincernæ, Succamerarij, Dapiferi, Secretarii, Vexilliferi, Scribæ, Tribuni militum, Exactores, Thesaurarii, & cæteri qui singuli singula officia in prouinciis assignatis exequuntur, & pariter cum Iudicibus prouincialibus particularia certis temporibus anni assignata iudicia qui termini siue Roki vulgo dicuntur exercent. Ensifer quoq; Regni, & Vexillifer Curiæ Regiæ, qui Curiale vexillum in bello defert, non postrema dignitate funguntur. Non etiam autoritatis frustrantur honore ipsi Secretarii, Scribæq; siue Protonari Regii. Insuper Cubiculi, Stabuli, Culinæq; Magistri, suis dignitatibus in Senatus consultu gaudent. Ciuitatum, Oppidorum, Arcium Regiarum, Prouinciarumq; præfecti, Referendarii supplices libellos & subditorum querellas ad Regem & Senatum deferentes, summusq; Regis Secretarius & Referendarius, salinarum fodinarum & metallorum Præfecti non ignobili certe dignitate potiuntur. Legati quoq; prouinciarum & ciuitatum præcipuarum, ab vniuersis ordinibus de singulis prouinciis nomine totius Nobilitatis electi, suas in Senatu partes occupant. Equites quoq; & Patricii viri iuuenes virtutibus & genere præstãtes aulici, qui in aula Regia seruientes in præstãdis quotidianis officiis Regi operam nauant, stipẽdiaq; merentur. Insuper Cubicularii siue Veredarii, qui cum Epistolis Regijs per oẽs prouincias, a. mandati velociß imè discurrunt. Demum stipendiarii, & satellites siue collateroues Regiæ vitæ custodes, postremum autoritatis locum obtinent. Omnibus autem Senatoribus sub fidei iuramento, & amore patriæ eadem est perpetua & constans tuendæ publicæ libertatis, & propagandi imperij, voluntas. In Senatu cum de Republica deliberant liberè, &

ſæpius acerrimè ſententias dicunt, Regem imprudentius regnantem ob. iurgant, atq; vno conſenſu ſanctiſſima maiorum inſtituta, & communis Patriæ chariſſimas leges ad extremum vitæ defendunt.

CAPITANEI GENERALES *in minori Poloniâ 40. in maiori 30. in Ducatu Maſouiæ 12. quæ officia nulla ſucceſſione, ſed ex Regis gratia in benemeritos de Repub: conferuntur, hii enim pro uinciis præſunt, & nobilitatem Regia authoritate pro tribunali iudicant, omneſq; prouentus Regios exigunt, & in thesaurum referunt.*

Regno Poloniæ ſaluberrima aura ſanet, omniumq; rerum ex terra naſcentium fertiliſſima eſt, cuius vbertatem cæteræ Regiones tranſmarinæ affatim perſentiunt, ad quas frumentum grandicopia de Polonia nauibus aduehitur. Peccoribus quoq; omnigenis, venationibusq; abundat, ita vt Saxonia cæteræq; finitimæ gentes Germanorum, Polonicis bouibus victitent. Incolæ habitum variarum diuerſarumq; nationum more geſtant, præcipuè verò, Italicum, Hiſpanicum, & Hungaricum, qui illis peculiaris eſt. Alii Germanico, Turcico, Moſchouitico, Bohæmicoq; more veſtiuntur, diuerſas enim & repoſtiſſimas Prouincias peragrant, vnde varios mores in Patriam inferunt. Viri ſunt excellentiſſima induſtria præditi, variarumq; gentium idiomata callent, imprimis verò linguæ Latinæ peritiſſimi, qua vt vulgari maiori ex parte in ciuitatibus & pagis paſſim vtuntur, idq; omnibus diuitibus ac pauperibus peculiare eſt, quod imprimis pueros litteris imbuendos apprimèq; ad comſumptionem ſedecim pluſue annorum in pulueribus ſcholaſticis commitunt, ſumptibus pro Magiſtris minimè indulgendo, vnde linguam Latinam omnes ferè congruè callent, idq; ea de re maximè obſeruatum crediderim, quod vulgaribus litteris vel ſcripturis, in ſacris ac prophanis rebus nunquã vtantur, omneſq; leges tam ciuiles, quàm nobilium, ac villanorum, & ipſa Cancelaria Regni ac Caſtrenſis, Latinis litteris omnia expedit, atq; ideo factum eſt vt paſſim docti oẽs euaderent. Habent præterea Poloni & Lituani linguæ Latinæ inflexionem propriam & perfectiſſimam, vt Latinarum dictionum ſonum propriè ad iuſtum accentum expreſſionẽq; ſecundum litteras ipſas quadam cum gratia & dulcedine inflectere ac proferre queant. Qua de re Polonia omnium ferè gentium ſtudia viciſſe videtur, quod rarus eſſet, qui Latinas litteras non calleret, deinde Germanicum, Hungaricum, ac paſſim Italicum & magna ex parte Gallicum, Hiſpanicumq; extra vulgare ſuum Sarmaticum idiomata neſciret. Equites in ornamentis equorum, armorum, veſtibusq; præſumptuoſis plurimum delectantur. Campeſtri prælio alacrius hoſtem quem-

Poloni ſtudiorum amantiſſimi.

libet par-

libet paruis & magnis copijs adoriuntur. Castra etiam artificiosè collocant curribus in gyrum arctè dispositis, adeò vt in illis tuti non aliter atq; in arce firmissima includuntur. Viri sunt bellicosi, strenui, hostisq; quamuis validissimi impauidi. Armatura maiori ex parte Hungarorum more vtuntur, clipeosq; quæ totum hominem equo insidentem tegũt, & hastas oblongas gestant, pluresq; inter eos tantæ animositatis reperiuntur, vt vnus alium quamuis toto exercitu suorum profligato ad mortem vsq; non deseruerit, sed vterq; strenuè dimicando honestè occumbere quam turpiter fugere maualt. Prout in Moldania duobus fratribus germanis, Struſonicz̃yj dictis Polonis Equitibus euenit, qui ab exercitu suorũ aberrantibus cũ quinquaginta cõmilitonibus, inſcij in multitudinẽ Valachiorum inciderunt, à quibus vndiq; circumuenti, in primo congressu vnus occubuit, alter verò strenuè dimicãdo euasit, sed cædis fratris germani recordatus in exercitum Valachiorum conuersus, acies eorum fortiter diſuerberabat, & quamuis euadendi facultas iterum ei pateret, tamen honestius cum fratre occumbere, quam euadere maluit. Melsticius quoq; cum Vitoldus Dux Lituaniæ multitudine Tartarorum fugaretur, ex fuga audacter conuersus in confertissimas hostium acies seſe coniecit, multisq; hostium trucidatis, tandiu strenuè dimicauit, donec prorsus tellis confoderetur, equoq; deiceretur, 1397. vt latius patet in Lituaniæ Ducum descriptione. His etiam multi similes in gestis Polonorum reperiuntur, quos sigilatim recenſere infiniti laboris esset. Id verò illic maximè non solum inter fratres, sed inter socios fideles reperitur, prout nuper Vilnæ in Lituania me præsente euenit, duobus adolescentibus per plateam ciuitatis pergentibus intempesta nocte, duo alij armata manu occurrerunt, vbi inter defendendum vnus aduersarium suum interemit, aufugitq;. Socius verò illius captus cædisq; damnatus, in locum decollandi postridiè ducitur, cumq; iam carnifex gladio euaginato staret, ille reus cædis, qui profugerat, accurrens dixit: ſinite hunc innocentem abire, ego enim hanc cædem perpetraui, itaq; ille genua flectens à Spiculatore decolatus est, innocens verò liberatus.

Nobiles humilioris fortunæ iniurias à Magnatibus illatas non patiuntur, nam quamuis pauperrimus nobilis extiterit, amicis cognatisq; suis collectis, quam maximum Magnatem debellare potest: non solum enim possessiones pro necessitate amici exponunt, sed etiam vitam suam pro eo morti variisq; periculis obiciunt, qua de re Magnates in Polonia non parui sibi pauperem vulgum Nobilium ducunt, in Lituania è contra Nobiles humilis fortunæ Magnatum sunt serui. Accidit in Poloniæ me præsente, quod quidam magnæ autoritatis vir Dominus Ioannes Lu-

thomirſki,

thonirski, Thesaurarius Regius supremus, Capitaneus Lancicienſis, & Radomienſis, Caſtellanuſq; Siradienſis, quoſdam pauperes Nobiles Mikolaiewſczi dictos iniuria affecerat, qui collecta manu conſanguineorum cum magno comitatu proficiſcentem occiderunt, in fruſtaq; diſſecarunt. Cumq; hic Nobilis aut honore priuandus, aut capite plectendus pro prædicto facinore eſſet, honorem vitæ præferens citatus ad Comitia Lublini celebrata alacriter comparuit, ibiq; honore integro ex ſententia Regis decolatus eſt. Quod ſi huic genti nimiæ comeſſationes, & diuitiarum pluſquam liberales prodigæ profuſiones, inebriationes non obfuerint, omnes ferè gentes virtute innata & ingenijs Hæroicis ſuperarent, ſed vnus pro ſanitate alterius (prout illis mos eſt) bibens, poculum magnũ funditus exſicat, quamuis natura interdum repugnante, ſicq; hæc eorum mutua charitas, quam illi maximè in conuiuiis celebrant, eos multoties ſanitate priuat, multiſq; ex nimia inebrietatione infirmitatibus corripiuntur. Cum enim vnus alteri pro ſanitate præbibit, non ſolum poculum vitreum, ſed ligneum, vel figulinum capiti illidit, tandem poſtridiè ſurgens infirmitate correptus, vinum incuſat, anphoræ oblitus quam ad caput colliſerat. Multi quoq; inter eos præcipuè in Ducatu Maſouiæ reperiuntur, qui ſeſe alterutrum bibere vi compellant dicentes: aut mihi præbibe aut mecum armis decertato, interim verò alius arma quam poculum quem natura recuſat alacrius eligit.

Aulicorum miniſtrorum, ſeruitorumque tantas vniuerſi Sarmatæ præſertim Poloni, Maſouitæ, Lituani & Ruteni, fouent turmas, vt nunquam ſperares eos educari poſſe, qui nullum aliud officium agunt, niſi Dominum aliquo migrantem commitari, vel aliquo amandati munus iniunctum obire, à cæteris ſeruitijs prorſus liberi immuneſq;. Mechanicum opus nobilis ſeruitori ingenuo quamuis pauperrimo obire non patitur, nec demandat, quod ſi aliquis minus diſcretus ſeruitori negotium minus honeſtum mechanicumue iniunxerit, Ruſticum ſibi ad id muneris inueniendum oportere, ſe verò honeſto ſeruitio minimè abdicaturum, reſpondit. Et ideò nobiles nobilibus, pareſq; genere ac virtutibus paribus plerumq; inſeruiunt, cum honeſta, & nobilia ſeruitia obeant, contra occidentaliũ gentium conſuetudines, apud quas nobiles nobilibus turpè inſeruiri putant, quòd mechanica ſeruitia, quicquid Dominus demandauerit obire cogantur. Apud Sarmatas verò qui melius bibit pro ſanitate Domini ille melior cenſetur miniſter, & poſtquam Dominus menſæ accubuerit, & ſeruitores ſtatim ordine ſeruato accumbunt, aliquandoq; tres quatuorue menſas occupabunt, quibus liberaliter ferculaopiparia apponuntur, vt quilibet aulicorum tres ſeruitores ſua portione educare

ne educare poßit, quamipſe ſaturatus puero à tergo ſtanti, in quadra lautè porrigit. Aulicus enim quilibet ſeruitores aliquot, & pueros habere ſolet, & illi ſeruitores, alios ſeruitores, pueri, pueros, ad quartũ vſq; ordinẽ, ad menſam eiuſdem Domini oẽs cibaria ſumentes, & ſolaria recipientes, & plerũq; maiori ex parte niſi ad menſam inſeruiunt, peracto prandio vel cœna, ſaturati inclinatis de more gentis coram Domino genibus, capitibuſq; adapertis, quo volunt diſcurrunt, & quandoq; triduò quadriduòue, vel integra hebdomada Dominus ſeruum in taberuis vel in comitiua occupatum non videbit, rarò tamen vbi fuerit interrogatur, & ſi interrogatur, reſpondit, ſe pro ſanitate Domini hilariter bibiſſe, ad quod Dominus ſubrideus gratias agit, & plerunq; liberaliter huiuſmodi remunerantur. Quodam tempore accidit, dum quidam Epiſcopus per theſaurarium ſuum aulicis & ſeruitoribus ſolaria ſiue ſtipendia ſecundum conſuetudinem ad vnamquamq; partem anni, perſolueret, aſtantibuſq; omnibus ordine ſuo, quidam latrunculus (qui eadem in aula nemini ſeruiens verſabatur, bibens & comedens quotidiè ad menſam Epiſcopi,) cæteris ſeruitoribus ſolaria expetentibus ſe intermiſcuit, quibus aduerſus eum murmurantibus, quod nemini ſeruiens ſtipendium expectaret, Epiſcopus illum interrogat, cui nam inſeruiret, & quid negotij obiret? Qui reſpondit: tibi Reuerendiſſime Domine inſeruio, & id quod alij ſtrenuus adimpleo. Quale nam ſit ſeruitium Epiſcopo interrogante dixit: quotidiè bis in die lautè ad menſam tuam comedo & bibo. Cui Epiſcopus ſubrideus ſtipendium perſoluit.

Nobiles legibus Caſtrenſibus, & terreſtribus à Regibus ſuis conſtitutis vtuntur, ad ciuitateſq; prouinciales & diſtrictuales, quas ſuperius enumeruimus citantur, nomine Capitanei illius Regia munia obeuntis, qui arci prouinciæq; præeſt, hoſq; terminos Caſtrenſes appellant. Ad terreſtres verò terminos qui rarius celebrantur, in anno ſex inter quatuor vicibus, nomine Regis in eandem arcem cittantur, vbi à iudice terreſtri vices Regias adimplente iudicantur. Ciues verò in ciuitatibus Imperatoriis legibus, quas Mandeburgenſes, appellant vtuntur.

Atq; hæc nobis de Regno Poloniæ breuiter dicta ſufficiant: quod multis de cauſis toti Reipub: Chriſtianæ vtiliſſimum eſt, à gentibuſque variis crudeliſſimis Tartaris & Turcis vide licet, munitiſſimum propugnaculum Germaniæ præſertim Regionibus. Conclusio.

*

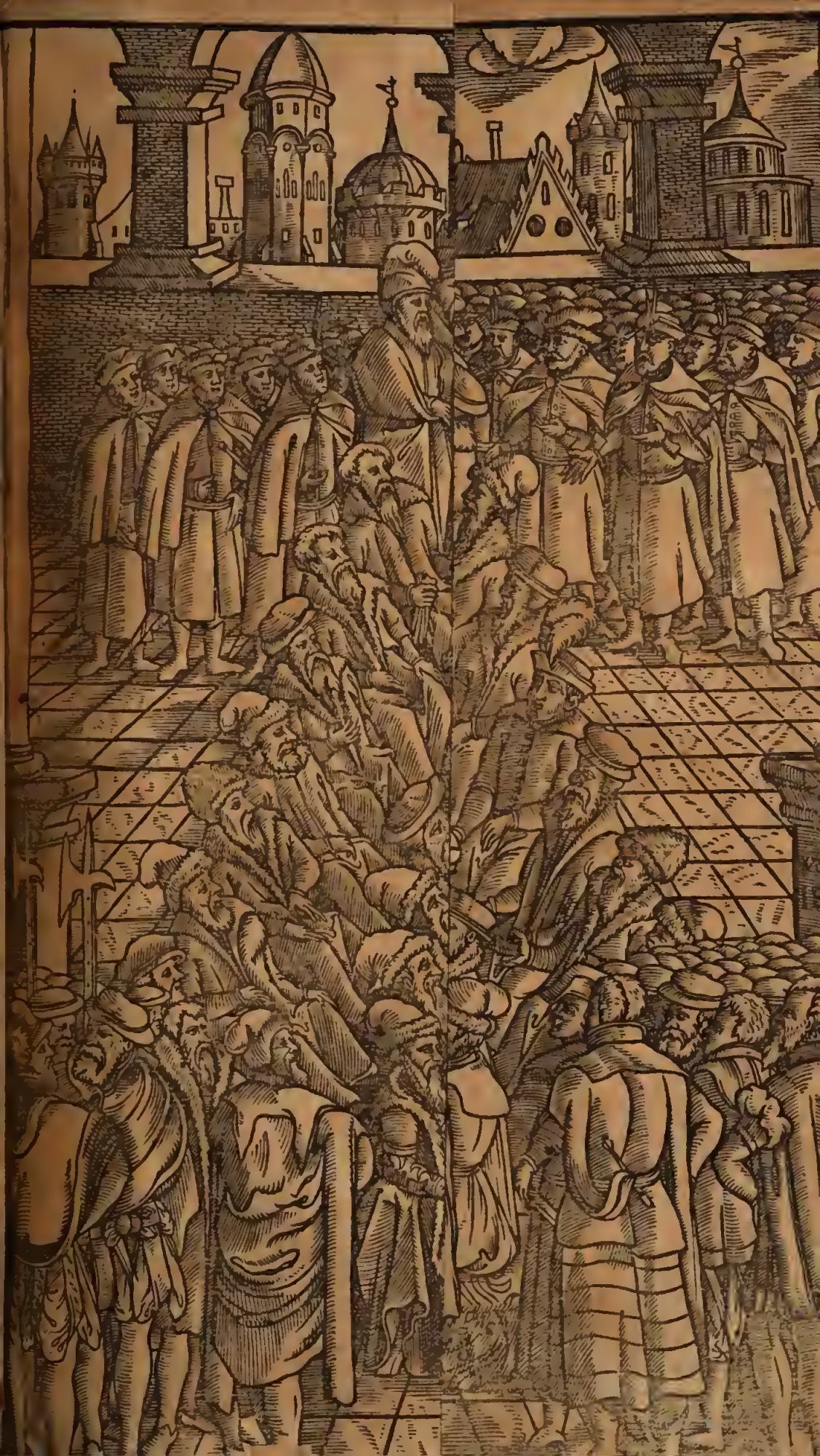

MAGNI DVCATVS LITHVANIÆ CVM suis Ducibus, Prouincijs, Palatinatibus, Ciuitatibus, & Castris præcipuis, Morumq; gentis, Originis, Religionis antiquæ compendiosa descripti o.

Arma Magni Ducatus Lituaniæ.

Deductio & Origo celeberrimæ gentis Lituanorum, probabilis, hactenus a nemine Hystoricorum Latinorum explanata.

PTOLOMEVS ILLE VNIVERSI orbis Geographus curiosissimus, hijs in Regionibus quæ hodie à Lituanis coluntur, & quæ eorum ditioni vtpote Russia, Podolia, Volhinia, Podlasia, Samogitiaq; subsunt, hos populos colonias suas (quorum hodie ne vestigium quidem apparet) antiquitus habere recenset, Galindos, Bodinos, Geninos, Sudinos, Carliones, Amaxobios, Stabanos, Sturnos, Nascios, Asubios, Wibiones, Ombrones, inter Lublinam & Brestiam, Sargatiosq;. Quos omnes ex Cymbris, Gotijsq;, & Sarmatis ortum sumpsisse idem Ptolomeus asserit, Sarmatarum autem deductio cum latius à nobis descripta pateat, Cymbrorum nomen & successiones nihi explanandæ videntur. Cymbros itaq; à Gomero nepote Nohæ ex maximo natu filio Iapheto ortos esse, nomenq; ab eo per tot sæcula paululum immutatum trahere consentiens omnium hystoricorum opinio est. Hæc posteritas Iapheti, cum maiorem orbis terrarum partem, in Europa, Asiaq; minori occupauerit, quod ipsi cum Etymon nominis dilatationem significantis, tum fausta Nohæ parentis imprecatio portendebant, pars eorum à Gomero orti ad Bosphorum Cimerum Mæotbidis paludibus proximum (qui de illis Cymmerius est appellatus) vltra fontes Tanais fluuij vbi in Ducatu Rhesanensi Moschouiæ Principi subiecto oritur sedes suas habuerunt. Postea successu temporis, quod haud difficile illis fuit, per Regiones propinquas, Russiam, Lituaniam, Liuoniam, & Borussiam nunc Prussiam appellatam, & Cymbricam chersonesum vbi Sweci, Dani, Gotlandi progressi, toto eo littore se passim diffundentes latè dominati sunt, & castrato paululum nomine, litteraq; interiecta Cymbri nucupati. Quando

Lituaniæ populi.

Cymbri vnde prognati.

Tanais fluuius.

Cymbrorum Patria.

ti. Quando verò & qua occasione hæc migratio contigerit, quoniam nul
la gentis ab eo tempore monumenta extant, ex quibus id constare possit
ignotum est. Cæterũ fuerunt semper Cymbri gens bellicosa, strenua, manu
prompta, id enim res ab ipsis fortissimè audacissimeq; gestæ testantur.
Hijs namq; colonijs Septentrionalibus relictis in numero trecentorum mil
lium, per Germanorum regiones in Heluetiam, Galliamq; imprimis pe-
netrarunt, Deinde Hispanias populabundi vastauerunt, inde annum
circiter centesimum decimum ante natum Christum in Italiam excur-
rerunt, quam vastabundi passim depredarunt, Romanorumq; Consulem
Papyrium Carbonem, cum vniuerso exercitu fuderunt. Postea ab eis-
dem M. Iunius Syluanus, & ipse Consul contracta infœliciter pugna su-
peratur. Aurelius deinde Scaurus Consulis legatus amissis copijs Roma-
nis, in manus eorum viuus perueniens, à Bolo Rege Cymbrorum occidi-
tur. Id Tacito affirmante actum est anno sexcentesimo, quadragesimo
post vrbem conditam. Tandem Romani maioribus copijs collectis in adi-
tu Alpium contra Cymbros exercitum opponunt, fusi tamen & ad inter-
nitionem prostrati vbi C. Manlius in pugna interfectus occubuit, octua-
ginta verò millia Romanorum militum cæsa, Q. Seruilius Cæpio Impera-
tor exercitus, ex conflictu funesto vix cum denis ellapsus, Romam tan-
tæ cladis nuncius perueniens, bonis omnibus publicatus, ex decreto Se-
natus, quod temeritate sua exercitum perdiderit, ingulatur. Aiunt Ro-
manos vno in prælio maiori clade & detrimento vnq; affectos esse, quam
obrẽ suspensis metu animis, de exitu imperij sui magnopere solliciti, præ
sentiq; rerum suarum periculo vehementer conturbati, cum hostes exiti-
um vrbi minitantes propediem aduentare nunciarentur, Caium Mari-
um ex Lybia vbi Iurgutum deuicerat, Ducem bellicosissimum & fortu-
natum vocauerunt, duobusq; annis ab illa clade Romanorum ellapsis,
Marius Cymbrorum & Teutonum ad aquas sextias cruento prælio du-
centa millia fudit, tantaq; fertur cæsorum multitudo vt Massilienses
congestis defunctorum ossibus, vineas eisdem obsepserint, sanguineq; hu-
mano agri quasi stercore multo pingue scentes vberrimi feracissimiq; red-
diti sint. Itaq; Cymbri attenuati numero & viribus, sed animo minime
fracti in vnum conglobati, Q. Catuli Proconsulis exercitum in fugam
verterunt, ad fluuium q; Atesin castrametati sunt. Quò Marius summa
celeritate aduolans coniunctis copijs suis cum exercitu Catuli, inito præ
lio 29. die Iulij centum quadraginta millia Cymbrorum occidit. Qua cla-
de ad extrema redacti Italia egressi patrias oras vt pote Daniam, Prus-
siam, Suetiam, Liuoniam, Lituaniamq; petierunt, ex quibus illi qui Li-
tuaniam occupauerant Gepidæ nuncupati fuere. Hac verò in Regione
vbi Samo-

Cymbri Galliam & Hispanias ingressi.

Cymbrorum in Italia bella.

Infœlix cum Cymbris Romanorum conflictus, eorum strages.

Marius Cymbros fudit.

Cymbri ex Italia pulsi.

vbi Samogitia, Æneas Syluius Massagetas gentem Plinio celebrem consediſſe teſtatur. Lituanorum verò gentem qui antiquitus Gepidi vocabantur ex Gotis oriundam Eraſmus Stella pulchris rationibus affirmat cum Duce Litalano ſiue Litwone Vedenuti Pruſſiæ Regis filio, Anno Domini 573. in has Regiones vicinas patris imperio quas olim Alani incolebant veniſſe, Lituaniæq; nomen à ſui denominatione eiſdem indidiſſe, Samogitiam verò à fratre eiuſdem Lituonis Saimone principe appellatam idem Eraſmus Stella in Pruſſica Hyſtoria teſtatur, quæ tunc temporis longè in Pruſſiam & Liuoniã vſq; extendebatur. Similiter Lotibalos ſiue Lotwonos, qui nuc Liuones poſt Germanorum ingreſſum Latinis dicuntur, ab eodem Litwone cum Litwania pariter nomen traxiſſe. Hæ autem gentes vtpote Pruteni, Polowci, Samogitæ, Gepidæ, Lituani, Liuones, Curlandi, Iatwingi ſiue Iaziges & Iacz wingi appellati, vt vnum idioma ita eoſdem mores, conſuetudines, legeſq; & bellorum expeditiones in Chriſtianos concordi Marte ſemper habebant, niſi ſingulæ ſingulis principibus finibuſq; certis dirrimebantur. Iacz wingi autem fuerunt populi crudeliſſimi, in finibus Lituaniæ iuxta Maſouiam vbi hodiè Podlaſsia colonias ſuas habebant, qui in bello non referrebant pedem, quin vincerent aut vincerentur, ideò bellis aſſiduis interierunt, reliqui eorum in Lituanos Ruſſos, & Maſouitas ob vicinitatem abierunt. Opinantur alij Lituanos, à lituo quod cornu venatorium ſignificat, dictos eſſe, quorum opinio vt anilis & ſtulta iure ab omnibus irridetur. Mathias autem Miechouienſis, & Dlugoſius Poloniæ Hyſtoriæ indagatores, ac annales Rutenorum teſtantur, Italos Duce Palemone, vel ob tyrannidem Neronis, vel promeritum exilium, aut ob Attile Hunorum Regis crudeliſſimas Patriæ vaſtationes fugientes, has regiones longa nauigatione ſuperata ex ſinu maris Baltici quod Pruſſiam, Samogitiam, Liuoniamq; alluit, per Nemnam fluuium Crononem Ptolomeo dictum claſſe ingreſſos fuiſſe, quod & ipſa gens Lituanica ſtrenuè aſſerit, quamplures enim dictiones Latinæ & Italicæ idiomati eorum inter mixtæ habentur. Aiuntq; hunc Palemonem (quem ipſum nomen Latinum Italumq; eſſe prodit) cum certa comitiua ex nobilibus propinquitate iunctis collecta, quorum præcipuos, Vrſinos, Columnas, Iulianos, Cæſarinos, Gaſtaldos recenſent, Lituaniæ nobilibus familijs & Stemmatibus principia dediſſe, vulgum verò Lituanorum vtpote colonos, & agreſtes ex Gotis natos aſſerunt, in hanc ſententiam plurimi Poloniæ & Germaniæ, ac Ruſſorum Hyſtoriæ ſcriptores aſtipulantur, quorum iudicio & autoritati nos quoq; acquieſcentes cum eiſdem ſentire volumus.

Lituani à Cymbris orti.

Lituaniæ, Samogitiæ & Liuoniæ denominatio.

Iacz wingi ſiue Iatiges, gens crudelis.

Alia Lituaniæ denominatio à Lituo.

Itali Lituaniæ gentis propagatores.

Latina & Italica lingua Lituanicæ intermixta.

Palemon.

Vulgus Lituanorum ex Gotis, nobiles ex Italis orti.

Palemon Italus, primus Dux Lituanorum.

Lituania ab Italia cognominata.

Lituania à Litore.

Hic itaq; Palemon ob innatam industriam, à gente barbara Princeps salutatus, eam oram nomine Patriæ suæ Italiæ (præposito articulo Italis in fœminini generis nominibus efferendis consueto) La Italia appellasse creditur, quæ postea longo temporis successu Italicis moribus, idiomateq; in barbariem populi commutatis Lituania dicta est. Quidam etiam eosdem Italos à littore maris Baltici quod Prussiam, Liuoniam, ac Lituaniæ, Samogitiæ extrema alluit, eo quod ibi prius consederint, Lituaniam commomnasse putant Succedente postea Palemoni quodam ex eadẽ gente Principe, Itali recens Latinorum nomen non modo deposuerunt, sed ignotam quoq; & peregrinam eorum incolarum linguam apud quos principatum arripuerant addiscentes, in suam cooptarunt, vnendiq; normam & modum cum eiusdem barbaribus susceperunt. Cæterum hæc gens Lituana longo tempore à sui imperij primordijs, obscura fuit, Rutenorumq; iugo subiecta, vt Princeps Kiouiensis Russiæ quondam Monarcha, ab eis periomata, subera q; ob ægestatem & soli sterilitatem, in signum tantummodo subiectionis exigeret: Donec Mendolphus siue Mendog, & Witenen, Gediminusq; Duces Illustres Hæroica Magnanimitate illa innata, dudumq; segnitia rei militaris oppressa excitata, rebellionem contra Rutenos ab anteccessoribus suis inceptam continuentes, vnus post alium in Lituaniæ imperio succedentes, Russiæ Principibus partim strenuo marte, partim astu frequentius aggressis, & quasi debellatis, sensim adeò viribus creuerunt, vt iugo Rutenis omnibus iniecto, etiam ad tributa sibi pendenda eos compellerent, quæ pluribus ab annis Rutenis ipsi pendebant, ac pro periomatibus & subere aurum, argentumq; exigunt. Nunc Lituanorum successus & seriem à primis principatus incrementis secundum Rutenorum opiniones aggrediar, à tribus fratribus Palemonis nepotibus initio sumpto.

Lituani olim obscuri, Russis tributarii.

Lituani iugũ Rutenorum excutiunt.

Ordo Genealogiaque Ducum Lituaniæ.

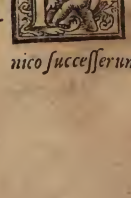

Palemonis Nepotes.

Alemoni ex Romanis Patritijs genus suum ducenti fatisq; in Lituania multis periculis exantlatis commigranti, tres nepotes (quos Ruteni filios eiusdem contra veritatem Hystoriæ legitimos scribunt) in imperio Lituanico successerunt, Borcus, Cunossus, & Spera nominati.

Borcusq;

BOrcuſq; arce ad Iuriam fluuium vbi in Crononem ſiue Nemnaue exoueratur in Samagitia erecta, à ſui nomini & fluuii compoſita denominatione eam Iurborg quæ hucuſq; durat appellauit, imperiumq; in Samagitas exercuit. *Borkus. Kunas. Spera.*

CVnos verò vlterius procedens eadem in Regione caſtrum Kunoſſow fundauit à ſuo nomine appellatum, ad quod regio ſubiacens pertineret. *Kunoſſow Arx.*

SPera quoq; Vilkomir arce ad fluenta Swentæ ædificata, ibidem dominari cæpit. Tandem Borco & Spera fatis concedentibus, Cunos in vtriuſq; partes ſucceſsit, duoſq; filios Kiernum & Gybutum procreauit. Mortuo Kunoſſo, Kiernus filius in Lituania principatu ex vtraq; ripa Wiliæ fluuii arrepto, Kierno w arcem Ducatus ſedem errexit. Huic Lituaniam à littore & tuba ſiue lituo cornu venatorio appellaſſe Ruteni & ipſa gens Lituanica nulla certa probabiliq; ratione fulti autumant. Gybutus etiam Kierno vii germanus Samogitiæ habenis præfuit, manuq; coniuncta cum Kierno Ruſsiam apud Braſtaw & Połoczko longe lateq; vaſtauerunt. Cumq; exuuiis onuſti reuerterentur, Samogitiam à Linonibus vicinis ſpoliatam inuenerunt, quam vlciſcentes Liuoniam viciſsim igne & armis vaſtatam dirripuerunt. *Kiernus. Gybut. Kiernowo arx, & Sedes Magni Ducatus Lituaniæ. Lituania à Litus tuba.*

KIerno è viuis decedente Ziuibundus filiui in Lituania ſuccedit, Gybuto verò in Samogitia Muntvil, hii quoq; fraterna ſyncritate ſeſe proſequentes, pacificè gentium ſuarum habenis præfuerunt. Ruſsiæ principibus tributa perſoluentes, periomatà videlicet ad balnea & conturnos de ſubere more gentis contextos. Muntvilo deinde parcis vocantibus non diu regnauit Vikint filius in Samogitiæ principatum euectus eſt. *Ziuibundus Dux Lituaniæ. Muntvil Samogitiæ Dux. Vikint.*

Batti Ruſsiam vaſtauit.

Interea verò cum Batti Tartarorum imperator Ruſsiam magna ex parte deuaſtaſſet, potentiamq; Ducum eius diminuiſſet, & debilitaſſet, Ziuibundus Lituaniæ Dux nacta occaſione ad iugum Rutenorum excutiendum, & libertatem vindicandam, fratris Wikinti Erdziwilum filium in Ruſsiam infeſtandam armata manu deſtinauit. Itaq; Erdziwil

Erdiuilus Ruſsiam cum Lituanis aggreſſus arces incaſtellat.

tranato Vilia fluuio Nowogrodek arcem & ciuitatem Rutenorum occupauit, ibidemq; ſedem Ducatus ſui poſuit. Vlteriuſq; caſtra mouendo ad Nemiam fluuium ſcopulo natura loci munitiſsimo reperto, caſtrum

Grodno ædificata.

quod Grodno appellatur ibidem erexit. Tandem in Podlaſsiam cum e-

Podlaſsia ab Erdiuilo occupata.

xercitu penetrans Brzeſtiam, Mielnicum, Drohicinum per Batti Tartarum deſolatas arces Rutenorum occupauit, munitq;, & omnem eam oram ſuam in ditionem paruo negotio redegit. In Lituania verò benè meritis exercitus ductoribus prouincias vnicuiq; pro ſua dignitate diſtribuit.

Eixis. Granſis. Campa.

Eixio ex quo Douoinorum familia creuit, Regionem hanc vbi ab eo nunc Eixiſki oppidum nuncupatur. Grauſo vbi Grauſiſki. Campæ verò ex quo Gaſtaldorum nomen in Lituania Oſmianam dedit.

Lituaniæ Proceres.

Erdziuil igitur viribus in Ruſsia & Lituania auctis, Tartarorum

Erdiuilus Tartaros ſternit.

Zawolhenſium Regem Kurdaſſum nomine cum ſuis copiis Rutenorum regiones ex conſuetudine depredantem apud Mozeram oppidum, in fluuio Okuniowka dicto proſtrauit, fugauitq; Multis geſtis Hæroicis exa-

Mingailo Dux Lituaniæ.

ctis fatis conceſsit, Mingailum verò & Algimuntum filios imperii ſucceſſores reliquit. Algimuntus Samogitiæ præfuit: Mingailo verò Polocenſibus Rutenis liberè abſq; iugo cuiuſq; viuentibus bellum intullit, quibus apud Grodzecz arcem eorundem quam exuſsit debellatis, Polotzkam cæpit, imperiumq; in Polocenſes ac Nouogrodenſes latiſsimè exercuit. Ginuilo & Skirmunto filiis Patriæ dominis relictis è vinis deceſsit.

Skirmunt

SKirmunt itaq; persolutis patri funebribus exequijs Nouogrodecensium & Lituanorum habenas moderanit. Ginuil verò Polocʒkam iure naturali deuoluntam administranit, qui ducta in Matrimonium Maria Twerensium Ducis filia baptisatus est, atq; Georgius cognominatus, cum Pskouiensibus, & Smolenscijs acerrimum bellum pro Patria gessit, Borisso filio in Polocensi Ducatu relicto spiritum exhalauit. *Skirmunt, Ginuil, Boris.*

Boris ex more patri iustis persolutis, Polocʒkam summa cum dexteritate moderauit, Basilicam sub titulo sanctæ Sophiæ in arce de lateribus coctis pulcherrimè sumptuoseq; errexit. Item aliam Saluatoris Iesu Christi qui Spas Rutenis dicitur, & monasterium virginum medium miliare à Polocʒka (vbi modernus Dux Moschoniæ in oppugnatione Polocciæ, domicilium sunm habuit) Borissiq; & Hlebi diuorum Rutenici rittus ecclesias instaurauit ac dotauit. Borissowo arcem & oppidum ad Beresinam fluuium, à sui nomine appellatam fundauit, ad quam vsq; Magnus Dux Moschouiæ fines suos pertinere contendit. Borisso decedenti Basilius Rechwold filius in Polocensi principatu successit, qui ætatis plenus ad superos migrauit, relicta filia Poroskauia & Hlebo filio. Hlebus paucis annis in Polocʒka exactis satis concessit. Poroskauia verò soror sua cælibem virginalemq; vitam ducens in monasterio Rutenicirittus vixit, postea douotionis causa cum quibusdam monachis Græcis Romam petyt, ibidemq; mortua, ob vitæ sanctimoniam canonisata & Catalogo sanctorum ascripta Praxidisq; latinis secundum Rutenorum opinionem appellata. Nunc à Polocensibus Ducibus ad Litnaniæ principes redeo. *Boris.* *Borissow fundata.* *Basilius Rechwold.* *Poroskauia Polockiæ Ducisa.*

Skiermunt filius Mingaili & frater Ginuili Lituaniæ habenas viriliter moderans, Mscislaum Ducem Lucensium cum copijs Russorum sibi occurrentem prostrauit, arcesq; Pinskam & Turowiam eidem erripuit. *Skiermunt Rutenos prostranit.*

Postea

Postea Balaklaium Tartarorum Zawolhensium Regem apud Keidanow, Russiam vastantem cum vniuerso exercitu fudit, fugauitq.

Skiermunt Russiæ Ducatus occupat.

Tandem Russiæ principibus bellum intullit, eo quod illum Lituania pelere nitterentur. Martisq. successu copijs Russorum debellatis, Mozeram, Cernihouiam, Karaczouiam arces cum suis Prouincijs expugnauit, imperioq. suo subiugauit, ac tribus filijs, Stroinato, Luborto, & Pissimonto in hæreditatem concessit.

Kukowoitus moritur. Giedrus.

Kukouoitus patruus Skiermonti in Lituaniæ & Samogitiæ principatu multis annis exactis, naturæ debitum soluit. Giedrusso verò genero, qui filiam suam Poiatam matrimonio copulauerat, principatum commisit, qui Lituaniæ & Samogitiæ habenis summa cum dexteritate ad ministrans moritur, Ringolto filio relicto.

Ringolt Principes Russiæ sternit.

Ringolt patri funebribus exequijs more gentili persolutis, Lituaniæ & Samogitiæ præficitur. In hunc principes Russiæ inuidia ducti, ob tributa non persoluta exacerbati, conspirauerunt quatenus Ducatu paterno exueretur. Itaq. exercitibus conscriptis, in Lituaniam valida manu cum Tartarorum auxiliaribus copijs excurrunt, quibus Ringolt viribus Lituanicis & Samogitiæ accinctus occurrit, acriq. commisso prælio ad Nemnam fluuium iuxta Mobilnam, Tartarorum sex millia Rutenorumq. ingentes Copias prostrauit. In quo conflictu ex Ducibus Russiæ, Demetrius Drucensis, Swetoslaus Kiouiensis, Leoq. Wolodimerensis occubuerunt. Ringoltus hac victoria & alijs multis clarus humanis excessit, cui Mindog filius in Principatu successit, Anno Domini 1240.

Mendog siue Mindog Dux Lituaniæ Samogitiæq. communibus suffragijs creatus, cum Prussiensibus Crucigeris & Liuonienſibus, multa præclara bella gessit, Smolenskam & Wolhiniæ Duces imperio

ces imperio ſuo poſt varios conflictus ſubiecit. Boleſlaum Pudicum Regem Poloniæ 1243. anno à Chriſto nato, Danielemq; Ruſſiæ Monarcham & Regem coronatum 1246. ſæpius excurſorijs pugnis, cruentacum clade Chriſtianorum moleſtauit. Maſouiam, Dobriniam, Kuiauiam, igne ferroq; multis ſpolijs onuſtus frequenter peragrauit. Poſtea anno Domini 1252. à Cruciferis Pruſſiæ, Liuoniæq; inductus, fidem Chriſtianam cum nonnullis Lituanis & Prutenis ſuſcepit, deditq; litteras Cruciferis Pruſſiæ (Magiſtro Henrico de Zalcza in ordine tunc temporis quarto præſidente) quibus aſtruit, & recognoſcit, ſe ab illis multipliciter honoratum & adiutum, & ideo terras ſuæ ditionis, videlicet Samagitarum, Iaczwingorum, Curowienſium, Weizenſium, & totam terram Lituaniæ perpetua & irreuocabili donatione, ipſis donaſſe & inſcripſiſſe.

Mendog Coronatur Baptisatus.

inscripsisse. Consilioq; fratrum Cruciferorum Prussiæ nuncios suos, nuncijs Magistri & Cruciferorum adiunctos, ad Innocentium Papam quartum misit, profitens se puritatem Christianam suscepisse, & Coronam super Lituanos regnandi petens. In cuius fauorem Innocentius Papa fratrē Heindenricum olim prouincialem Poloniæ, & Episcopum Armacanum, cū alijs Episcopis de Riga Liuoniæ misit, qui Mendegonem in Regem Lituaniæ inunxerunt, sub eodem tamen anno, cum omnibus baptisatis ad

Mendog Christianam fidem spernit.

pristinos idolatriæ feces prioribus peiores rediit siue dolore & pœnitentia amissarū terarum quas cruciferis inscripserat, siue alia causa commotus. Postea anno Domini 1260. Mendog siue Mendolphus Princeps Lituaniæ ordinatione Crucigerorum Regem se gerens ex Lituanis Prutenis, Iacżwingis, Samogitisque triginta millium exercitu coadunato, Masouiæ oram crudelissimè depopulatus est, castrum Płoczko cum ciuitate exussit, deinde Prussiam inuadens, Cruciferis tantummodo castra tuentibus, ciuitates quas Cruciferi extruxerant flamma, & excisione deleuit, omnesq; Christianos illic repertos trucidauit, opimisq; spolijs onustus in Lituaniam redyit. Item anno eodem Magistro & Cruciferis Prussiæ, errigentibus castrum Carsowin, in monte sancti Georgij, à Lituanis & Prutenis barbaris prostrati sunt, vbi Henricus de Horshusen Magister Liuoniæ, & Henricus Marschalcus Prussiæ cum multis alijs occubuerunt. Lituani autem castrum Carsowin & Heizburg, maceratis fame defensoribus conquisierunt. Ad castrum deinde Konigsberg obsidione promota à Crucigeris repulsi sunt.

Masouia vastata.

Prussia à Mendog vastatur.

Masouiæ clades, vbi Semonitus obtruncatur.

Tandem Mendog valido collecto exercitu cum Swarnone Russiæ Principe anno 1262. in Masouiam irrupit, vbi in vigilia S. Ioannis Baptistæ Semouitum Ducem Masouiæ incautum in curia Iasdow cum filio Conrado & alijs militibus occupauerunt. Swarno Dux Russiæ Semouitum ipsum crudeliter decolauit, Conradum verò filium ipsius, Mendog & Lituani conseruauerunt, & eodem anno ab eis redemptus est. Lituani itaq; & Ruteni vniuersa Masouiæ ora & Cuiauiæ parte peruastata, cum immensa præda hominum & peccorum, succensis opidis & villis in suas terras redierunt. Sequente deinde anno Lituani & Ruteni non contenti prima deuastatione in Masouiam iterum remearunt, & in ea pro

Lowicz exusta.

pter desolationem nihil reperientes, Castellaniam Louicien sem ad Archiepiscopum Gnesnensem pertinentem, igne & multiplicibus prædis consumpserunt, nemineque defensionem opponente in terras suas superbiendo discesserunt.

Tandem Deus misericors Polonis, Masouitisq; Christianis propicius, dissensiones ciuiles, inter Rutenos & Lituanos immisit. Nam

Mendolphum

Mendolphum alias Mendog Regem Lituanorum, nepos eius Stroinat cum Dowmanto genero eiusdem, Principatum Lituanicum ambiens, qui escentem obtruncat, & duos filios eius, Ruklam, & Rzepikassam, sicq; principatum arripuit anno 1263. in quo & fratrem Towciuilum Polocensium Ducem ambitione commotus trucidauit. Woisalk autem Monachus tonsus Rutenicum ritum primo professus, filius Mendolphi, patri occiso parentando Stroinatum exprobrando illi nephariam cædem, anno Domini 1264. occidit. Itaq; Woisalk monachus Ducem Lituanorum Stroinat obtruncatur. segerere cæpit, Poloniamq; & Masouiam ac Cruciferos crebris irruptionibus infestauit.

Mendog cum filiis occisus à Stroinate.

Towciuilus siue Theophilus trucidatur.

Anno autem Domini 1267. prædictus Voiselk propter simultates & odia pro terris Russiæ quas sibi appropriare nitebatur, in Wrowsko monasterio Rutenorum S. Michaëlis circumuentus à Leone Duce Russiæ, qui & Leopolim fundauit, filio Danielis olim Regis Russiæ, occisus est.

Woiselk ingulatur.

Vtenus. *Sublatis per huiusmodi seditiones Ducibus Lituaniæ Vteuus siue Vcienus ex principum Lituaniæ prosapia familiæ Kitaurorum communi omnium acclamatione in Magnum Lituaniæ Samogitiæq; Ducem substituitur, qui pluribus bellis cum Rutenis, Cruciferisq; Prussiæ exantlatis Swintoroho filio relicto è viuis decessit.*

Swintorobus. *Swintorobus paucis annis in imperio exactis, Reipublicæ tamen negotijs optimè communitis, constitutisq;, ex hac luce commigrauit, cui Giermontus filius succedens, & ipse non multo tempore imperans, relictis Trabuso & Aligino filijs, infata concessit. Trabus Magni Ducatus Lituaniæ, Samogitiæ, & quibusdam Regionibus Russiæ iure hæreditario ad se deuolutis imperans, bello & pace clarus oppidum à suo nomine cum castro hucusq; Traby appellatum condidit, & quinq; filios legitimos Narimuntum, Dowmantum, Holsanum, Giedrutum, Troidenum, procreauit, pluribusq; egregijs gestis exactis, fatis interceptus est.*

Giermontus.

Trabus.

Persolutis gentiliter patri funebribus exequijs, eidem in magno Ducatu Narimuntus natu maior filius successit, sedemq; suam de Nouogrodek in Kiernouam transtulit. Dowmant verò Vcianam castrum cum suo districtu tenuit. Giedrotus siue Giedrus arcem ad lacum quendam à suo nomine Giedrote appellatam condidit, in qua sedem sui principatus habuit, ex eo ad hæc vsq; tempora innumerabilis progenies extat propagata, Ducum Giedrocensium titulo gaudentes, ac pro Ducibus sese gerentes, & à Wilna Lituaniæ Metropoli quatuor miliaribus incipiendo, in Lituoniam vsq; ditiones eorum extenduntur per 26. miliaria Polonica, plurimiq; eorum pauperrimi vix colonorum conditionem adæquantes, cæteri Dominis inseruientes nihilominus tamen titulo Ducum sese priuari permittunt, atq; aliter appellati ægrè ferrunt, verè enim ex Ducum Lituaniæ pro-

Sedes de Nouogrodek in Kiernouam translata.

Giedroti.

Duces Giedrocenses.

tuaniæ prosapia genus suum ducunt, & armis Ducatus Lituaniæ antiquis quas à Romanis importatas ferrunt, Kytauro videlicet secundum illorum opinionem vtũtur. Sed ad rem redeo: Holsan quartus Trabußi filius vltra fluuium Vidam versus Orientem procedendo, ad Korablam amnem arcem sui Ducatus sedem, à sui denominatione Holsany appellatam condidit, horum Ducum Holsanensium Paulus Episcopus Vilnensis moderni verè Reuerendißimi Domini Valeriani Episcopi antecessor familiã terminauit, Ducatus verò ipse in ditionem Regis cessit. Quintus Troidenus Iatwingorum vbi nunc Podlaßia, & Domowiorum principatum vltro sibi oblatum accepit, vbi Raigrodam arcem hucusq; manentem condidit, ad Biebram fluuium.

Hijs quatuor fratribus Narimuntus secundum prærogatiuam natiuitatis in Magno Ducatu præpositus, coniunctis eorum viribus Poloniam, Rußiam, Masouiamq; & Prußiam infestabant, Crucigeros quoque sæpius tam Liuonienses quam Prußienses opugnabant. Postea Narimuntus cum Dowmanto fratre bellum ciuile, quod sibi vxorem rapuerat mouit, Vczianaq; quo se Dowmantus receperat obsessa, vxorem recuperauit, & arcem conquisiuit, Dowmantum verò Ducatu exuit, fugauitq;, qui in Pskouam fugiens in principatum à Pskouiensibus promotus est, quorum armis Polocenses Rutenos Połoczka conquisita, suam in ditionem subiugauit.

Porro Rutenorum annales Narimuntum Magnum Ducem Lituaniæ primũ autorem Stemmatis siue insignij Lituanici, viri videlicet armati equo insidentis albo, gladium extensum super caput tenentis, in modũ persequentis fugientes, vndè vulgariter Pogonia dicitur. Fatis tandem obtemperati Narimunto, Troidenus frater in Magno Ducatu Lituaniæ & Samogitiæ successit, qui rebus omnibus imperij bene compositis, finibusq; ab incursu Rutenorum & crucigerorum vndiq; tutatis summo cum terrore finitimis gentibus principatum gubernauit, filius verò suus Rimuntus quem ex Masouiæ Ducis filia susceperat baptisatus Monasticam vitam ex præscripto Rutenorum professus est.

Insignia siue arma Lituanica.

Troidenus Lituaniæ Princeps.

Posteà anno Domini 1278. Troidenus coadunatis Lituanorum, & Prutenorum barbarorum copijs quæ triginta millia pugnatorum excedebant, eas trifariam diuisit, vnam partem in Masouiam, duas verò in terram Culmensem contra Crucigeros destinauit, maximaq; parte Prußiæ ditionis Crucigerorum peruastata, castris Burgelaw, Lubaw, Chelm, expugnatis maximam captiuitatem hominum & inmentorum in Lituaniam abduxit. Eodem anno terra Cuianensis circa oppidum Kowale, & Lancicensis ciuitas à Lituanis subita incursione spoliata est. Postea

Prußiam Troidenus vastat.

Lancicienſis terra à Lituanis vaſtata.

Troidenus trucidatur.

Dowmantus Pſkouienſium & Polocenſium Princeps, Troidenum natu minorem fratrem Magno Ducatui Lituanico dominari ægrè ferrens, tres ruſticos ſubordinauit prætio corruptos, qui eum de balneo euntem incautum obtruncarunt. Dowmantus itaq; copiis conſcriptis validiſſimo cum exercitu ad Lituaniam occupandam progreſſus à Kimunto filio Troideni ex monacho principe facto viribus Lituanicis profligatur, trucidaturq;, qui eius ſanguine parenti victorioſè parentauit. Facta in Kierno va conuentione omne ius hæreditarium in Magno Ducatu abdicauit, ſæculariq; principatu ſpreto, vitam monaſticam continuare delegit. Vitenen verò Samogitam de familia Kitaurorum ex Romanis Principibus oriundum, virum ſtrenuum & magnanimum in Magnum Ducem Lituaniæ conſtituit: quamuis enim ſupereſſent Patrueles ſui duo Giedrocenſis, & Holſanenſis Duces, ad quos magnus Ducatus iure hæreditario pertineret, ſed quod erant puerili ætate, ad imperium minus habili, ideò principatum ad eos deferri diſuaſit, dicens: patruum ſuum Narimuntum fœlicis memoriæ, arma ſiue inſigne Magni Ducatus ſibi fabricaſſe, virum armatum cum gladio equo inſidentem, ideò oportere, vt princeps, armis bellicoſis, ſtrenuè correſponderet.

Vitenes Princeps Lituaniæ.

Anno quo

ANno quo verbum Diuinum salutiferum humana in carne mundo cælitus apparuit 1279. Vithenes communi omnium suffragio Princeps salutatus in Lituania & magna parte Russiæ latè imperauit, frequenterq; bella cum Polonis finitimis, Russiæq; Ducibus gessit.

Annoq; Domini 1282. cum Lituanis & Iaczwingis 24. die Septembris in terram Lublinensem deuenit, & quindecim diebus eam vastando magnam prædam in Lituaniam referebat. Lesko autem niger Rex Poloniæ Lublini ex visione angelica consolatus ad persequendosq; barbaros animatus est, quos cum parua manu Polonorum militum inter Narew & Nemen cõsequutos, securè agentes, facile prostrauit ad decẽq; millia barbarorum trucidauit, & spolia abegit, ac in signum victoriæ Lu- *Lituani profligantur.*

blini Ecclesiam parrochialem sub titulo sancti Michaelis Archangeli fundauit.

Anno Domini 1286. Pelusa vnus ex Ducibus Lituaniæ suas iniurias in Lituanos vlturus, ad Albertum de Missen Commendatorem in Konigsberg secretò confugiens, viginti viros militares Teutonicos armatos sibi dari petiit, quorum principales erant Martinus de Golin, & Conradus Tuuil Crucigeri, cum his ad loci vbi principes Lituaniæ conuinabant peruenientes, nocte incautos oppressit, septuaginta principales Lituanos dormientes, plurimamq; multitudinem vtriusq; sexus trucidauit, sponsum & sponsam, cum matronis & virginibus, spoliis, clenodiis, vnionibusq; onustus in Konigsberg deduxit.

Lituani in nuptiis trucidantur.

Anno Domini 1287. Lituani, Pruteni, & Samagitæ, furtiuo & silenti agmine, in terram Dobrzinensem venientes, principalem ciuitatem Dobrzin die Dominico, ciuibus sacris occupatis comprehenderunt, & trucidatis senibus atq; lactantibus cæteros spoliatis villis & oppidis in miseram seruitutem abduxerunt.

Dobrinensis terra vastatur.

Anno Domini 1289. Exercitus Lituanorum, in numero octo millium armatorum in terram Sambiensem Prussiæ descendens, flammis, cædibus, & spoliis eam vastauit, & exuuijs onustus in propria rediit. Cruciferi decernere cum hostibus non audentes, quinquaginta duntaxat Lituanos interceperunt.

Prussia vastatur.

Anno Domini 1291. Lituaniam Cruciferi Prussienses vastauerunt, multisque occisis septingentos captiuos abduxerunt. Postea & Mederabe castrum Lituanicum Commendator de Konigsberg conquisiuit. Magister quoque Prussiæ Memer cum forti exercitu Lituaniam aggressus duos districtus Pastonow, & Gerssow in cinerem redegit, & cum multa præda captiuorum reuersus est. Paucis post diebus Witenen Lituanorum Dux terram Cuiauiæ hostiliter ingressus cædibus & spolijs circa ciuitatem Brzescie patratis, hominum & rerum prædam ingentem secum abduxit, & licet Wladislaus Loktek & Casimirus Cuiauiæ & Lanciciæ Duces cum militibus suis, Magister quoq; Prussiæ Menhardus tempestiuè eos fuissent insequuti, re tamen nulla memorabili edita, omnes abiere retrorsum.

Lituania vastatur.

Cuiauia vastatur.

Anno Domini 1293. Conradus Stange Commendator de Ragneta circa festum sancti Iacobi castrum Mindege in Lituania expugnauit, & magnam multitudinem Lituanorum pluribus cæsis in Prussiam abduxit. Witenen autem cum multitudine Lituanorum, & Rutenorum, Prussiam octuaginta diebus vastauit.

Lituania vastatur.

Prussia vastatur.

Postea anno Domini 1294. cum mille octingentis equitibus per syluas &

ſyluas & nemora ſilenti agmine Witenen, in terram Lancicienſem poſt feſtum pentecoſtes ingreſſus, primum in Eccleſiam collegiatam Lancicienſem impetum fecit, & frequentiam populi, quæ illuc confluxerat trucidauit, alios verò captiuauit, prælatos, canonicos & ſacerdotes in ſeruitutem accepit, veſtes ſacras & vaſa dirripuit, & qui ſupra Eccleſiam confugerant, domibus Eccleſiam circumſtantibus accenſis ſuffocauit. Ad rura deinde & vicos diſcurrendo magnam prædam abigebat, redeuntemq; Caſimirus Dux Lancicienſis cum militibus ſuis prope Sohaczow ciuitatem in villa Troianow conſequutum, impari marte prælium cum eo commiſit, vbi à multitudine Lituanorum conſoſſus, ſtrenuè dimicando occubuit. peracto prælio cuilibet Lituano viginti Chriſtiani Poloni in ſortem ceſſerunt.

Lanticenſis terra vaſtatur.

Caſimirus à Lituanis occiſus.

Anno domini 1294. Meinhardus Pruſſiæ Magiſter binos diſtrictus Lituanorum Paſtow & Gierſchow vaſtauit. Eodem quoq; tempore Commendator de Rugneta Lituanorum caſtrum Kymel conquiſiuit, & ſuccendit.

Lituania vaſtatur.

Anno domini 1296. Witenen ingreſſus terram Culmenſem & diſtrictum Colubienſem ſpolijs & cædibus eas afflixit, deinde in Liuoniam vaſtatrices ſuas copias duxit, eamq; igne & ferro protriuit.

Pruſſia vaſtatur.

Anno domini 1298 Lituani oppidum Straſburg in Culmenſi terra vaſtauerunt, quos Cruciferi aſſequentes partem prædæ abegerunt.

Poſtea anno domini 1299. ſexcenti Lituani Pruſſiam igne & ferro protrierunt, Natangiamq; diſtrictum deprædati trecentos captiuauerunt Tewtones, plurimos verò occiderunt.

Hic Vitenes habuit magiſtrum ſtabuli Gediminum nomine, virum ambitioſum & excelſi animi, qui imperium ambigens prædictum Vithenem Dominum ſuum nacta occaſione temporis obtruncauit, ſtatimq; magno ducatu & vxore domini occiſi (quæ etiam in necem mariti conſenſerat) potitus eſt, atq; hunc exitum Vitenenes habuit. Chronica verò Rutenorum hunc Gediminum legitimum filium Vitenis teſtatur, & legitimè eundem patri ſucceſſiſſe, ſed cæteri Hyſtorici probabiliores ab eorum ſententia diſcrepant.

Vitenes obtruncatur à Gedimino.

Gediminus Magnus Dux Lituaniæ.

ANno à Christo nato 1300. Gediminus imperio industriosè inter suos arrepto latè illud propagauit, nonnulla parte Russiæ partim vi & armis, partim pactis occupata. Dum autem Lituaniæ habenas strenuè Gediminus gubernaret, à Ruteniſq; & Polonis fines suos fœlici marte pacaret, Crucigeri Prussienses & Liuonienses armata manu, & conscriptis ex Germania validis copijs, Samogitiam hostiliter ingressi quæq; obuia vastauerunt, Kunossow arcem obsederunt, machinis eam quatientes, quam violenti irruptione cæperunt, & Gastaldum Campiductorem Lituaniæ in ea captiuauerunt, vniuersamq; terram Samogitiæ occupauerunt. Sequente anno Gediminus ad vlciscendas iniurias sibi illatas, in inuasa & violenter occupata Samogitia, Lituanorum copiis conscriptis, & Russiæ principum auxilijs ac Tartarorum accinctus, contra Prussienses Crucigeros & Liuonienses expeditionem egit, & ordinatis vtrinq; aciebus à mane vsq; ad meridiem durissimo Marte ad Okmienam fluuium pugnauerunt, donec

Samogitia à Crucigeris occupatur.

Samogita-

Samagitarum exercitus, in ipso furore belli à Crucigeris ad Lituanos deficiens, Gedimini vires augerent, qui fortiter ordinem Teutonicorum dirrupit, copiasq; eorum in fugam vertit, pleriq; ergo Almanorum cum suis commendatoribus interfecti, alij in fuga capti Gedimino præsentati sunt, quam victoriam prospere nactam persequens in Prussiam contendit, duobusq; castris Ragneta & Cilza conquisitis, ciuitatibus & villis circumquaq; ferro & igne deuastatis magna spolia in Lituaniam triumphator abduxit, & Samogitiam totam recuperauit, præsidiis & incastellationibus Crucigerorum erradicatis. Hoc bello fœliciter continuato, anno Domini 1304. in Russiæ Principes expeditionem parabat, Volodimirum Ducem Volhiniæ cum exercitu Russorum trucidauit, Volodimiriamq; cæpit. Postea contra Leonem Lucensem Ducem armata manu contendit, quo fugato Luczkum occupauit, & totam Volhiniam in suam ditionem redegit, in Brestiam exercitum reducens ibidem hyberna-uit. Tandem otij pertæsus maioribus copiis conscriptis contra Kiouiæ Principem Stanislaum processit, Wruczaiumq; & Zitomiram castra expugnauit, ipsum Stanislaum Kiouiæ, & cæteros Principes Russiæ, Leonem Lucensem, Romanum Branscensem, Olham Præslauiensem, coniunctis viribus sibi occurrentes, fœlici Marte profligauit, vbi Leo Lucensis, & Olha Præslauiensis occubuerunt, Stanislaus verò Kiouiensis cum Romano Branscensi, fuga saluti consulentes in Branskam fugerunt. Gediminus autem victoria hac ellatus, Białygrodek, postea Kiouiam ipsam tunc temporis Russiæ Metropolim, Cerkassos, Kanioviam, Putvilam sexaginta miliaria vltra Kiouiam, Slepovrotum, Branskum, Pereslauiam fauente Marte, partim vi partim deditione expugnauit, & totius ferè Russiæ, Seueriæ, & Volhiniæ Princeps facili negotio factus in Lituaniam triumphantia castra reduxit.

Crucigerorum strages.

Victoria Gediminis.

Gediminus Principes Russiæ prosligat.

Kiouiæ Principatum cum suis adhærentiis occupat.

Postea Gediminus de Kiernova ad venandas feras causa solatij quinq; miliaribus vltra Viliam fluuium emensis, nacto loco natura & opportunitate apprimè munito, arcem ibidem erexit in lacu, ciuitatemq; eidem adiecit, quam vocauit Troki, in eam Sedem Magni Ducatus de Kiernova transtulit. Postea anno domini 1305. orientem versus causa venationis exercendæ progressus, in quatuor miliaribus vbi Vilna Viliæ fluuio commiscetur plurimas feras nactus est, ibidemq; in monte Krzywagora tunc temporis dicto, qui modo Turzagora, vel Lissa id est calua vocatur, vrum feram grandem sua manu trucidauit, venationeq; lassatus, vespera imminente in eo monte pernoctauit, dormiensq; per somnium vidit, lupum ferreum rugientem, in cuius ventre alij centum lupi rugiebant, experrefactus somnium aulicis & stipatoribus exponit, quod

Stare Troki erecta in Sedem Ducis Lituaniæ.

Calnus mons.

variis variè exponentibus, Leździeiko, sacerdos suus gentilis (quem dicunt in nido Aquilæ repertum) qui etiam auguria, & futura præsagire solebat, huius somnij arcana expositi, Lupum ferreum rugientem vrbem fortem, insignem, & celebrem significare, lupos verò in eo rugientes, multitudinem populorum portendere. Quæ de causa Gedimino Principi suasit ciuitatem & arcem ibidem erigendam, & ideo Leździeiko sacerdos plurimis beneficijs ob singularem virtutum excellentiam auctus Radiuil, quasi Consiliarius Vilnæ ædificandæ vocatus est, de cuius familia præstantissimi Hæroes semper fluunt, qui belli pacisq; munia, maxima animi ingenijq; vi præclare in Reipublicæ Christianæ emolumentum obeunt. Itaq; Gedimius persuasione Leździeikonis ductus, illico arces duas vnam in monte excelso, alteram in planicie inferiorem erigere munireq; fecit, ciuitatem etiam populosam ædificare iuxta mandauit, quam Vilnam à Vilna fluuio præterlabente appellauit, & sedem suam de Troki in eam transtulit, ac fœliciter principatus finibus prolatatis imperauit.

Somniam Gedimini de Lupo ferreo. Vilna condita.

Leździeiko ex quo Radiuilones.

Vilna condita.

Anno à Christo nato 1306. audientes Lituani, dissidia in Regno Poloniæ per nemora, & inuia, in terras maioris Poloniæ irruperunt, & oppida Kalis & Stauissino, villasq; in vicinijs eorum exusserunt, depredarunt, senes, & impuberes trucidarunt, pluraq; millia promiscui sexus in Lituaniam abduxerunt. Eodem anno Henricus de Pleczko Saxo Magister Prussiæ, castrum Gartin in Samogitia præsidio Lituanorum munitam sub tempore nebulæ apertum cum Teutonicis inopinatè cæpit, & omnes Lituanos trucidauit. Multis demum peregrinis ex Germania in Prussiam aduenientibus aliud bellum Lituanis illatum est, & districtu Karssowin spoliato in Prussiam cum captiuis redierunt.

Polonia maior à Lituanis vastata.

Lituania à Crucigeris vastatur.

Anno Domini 1307. Lituani in die sancti Galli, terras Syradiæ, & Kalisiensem subito irrupentes, plurimam rapientes prædam cædeq; & igne plurima loca vastantes concito gressu in Lituaniam redierunt.

Siradia à Lituanis vastata.

Anno Domini 1308. Olgerdus filius Gedimini cum Lituanis Prussiam ingressus eam ferro, & igne protriuit, prædamq; ingentem abduxit. Hanc autem sibi Lituani & Pruteni Crucigeri vicissitudinem sæpissimè alterutrum reddebant.

Anno quoq; 1311. idem Olgerdus cum omnibus suis copijs, terras Prussiæ sub carnis priuigio ingressus, per cædes & flammas magnam partem terræ in fauillam, & desolationem redegit, in Lituaniam cum quingentis captiuis reuersus dijs suis libamina obtulit, quam cladem Cruciferi vlciscentes vicissim terram Samogitiæ vastauerunt, Lituani quoq; similiter eorum Regiones deprædauerunt.

Lituani Prussiam Crucigeri Lituaniam vastant.

Anno Do-

Anno Domini 1315. Samagitæ numeroſo exercitu, Ragnetam cinxerant & cum longum tempus in obſidendo caſtro non expugnato conſumpſerant, conculcatis ſegetibus & omnibus in circuitu vaſtatis in Samagitiam redierunt. Prussia vastatur. *Ologerdus autem Samagitarum cæptum continuans cum frequenti exercitu caſtrum Triſmemel obſidione vallauit, proiectionéq; machinarum decemſeptem diebus expugnabat. Ducentos milites ab Henrico Magiſtro Pruſsiæ miſſos, ad obſeſſos ingredi contendentes ad vnum omnes profligauit. Anno Domini 1320. Henricus Marſchalcus Pruſsiæ cum benè inſtructo exercitu Lituaniam vaſtauit, circa Vorniany, interim verò Lituani & Samagitæ, nihil ea vaſtatione deterriti, anguſtias vnius ſaltus, quem Crucigeri in redeundo tranſitu erant, occupant, & arboribus magnis ſuccisis vias obſtruunt, inſidias parantes, dumq; Marſchalcus cum exercitu ignarus inſidiarum ſyluam ingrederetur, à Lituanis & ipſe, & exercitus vniuerſus omnes ad vnum trucidantur.* Lituania vastatur. Crucigeri profligantur.

Eodem anno Lituani terram Dobrzinenſem inopinatè excurſione vaſtauerunt, & Dobrzin ciuitate exuſta cum præda ad ſua reuerſi ſunt. Dobrzin vastata.

Anno Domini 1322. Lituani Derptenſem Epiſcopatum in Liuonia vaſtauerunt, & quinq; millia captiuorum abduxerunt. Eodem anno hyemis tempore Dauid Capitaneus de Gartin Lituanus frigore non torpens ad Reualiam vſq; Liuoniam vaſtauit, Eccleſias incendit, & ſacra vaſa recepit, & ſex millia captiuorum cum ingentibus ſpolijs de Germanis in Lituaniam abduxit. Liuonia vastata. Prussiæ castra expugnantur.

Deinde ſub eadem hyeme Lituani & Samagitæ ciuitatem Memel, & tria Caſtra in eius vicinio expugnauerunt, poſt hæc diſtrictum Vilow in Pruſsia adeuntes ſtrage magna edita Commendatorem de Capiow cum exercitu Teutonicorum occurrentem occiderunt. Maſouiam quoq; Dauid de Gartin multis villis & oppidis ſuccenſis vaſtauit. Henricus de Capiow profligatur. Masouia vastatur

Anno Domini 1323. Lituani clandeſtinis itineribus in Dobrzinenſem terram Poloniæ ſubito irrumpentes ipſam ciuitatem exuſſerunt, & captiuorum nouem millia eduxerunt.

Dauid Capitaneus de Gartin anno Domini 1324. Maſouiam circa Poltowſko iuſſu Gedimini deuaſtauit, & centum triginta villis exuſtis, triginta q; Eccleſiis parochialibus deuaſtatis quatuor millia captiuorum in Lituaniam deduxit. Alius quoq; exercitus Lituanorum in Liuoniam deſcendens eam pluribus in locis deuaſtauit. Sequenti autem anno 1325. Anna filia Gedimini Principis Lituanorum in coniugem Duci Caſimiro filio Wladiſlai Regis Poloniæ, cum omnium captiuorum ex regionibus Polonorum per Lituanos receptorum redditione, pro dotalibus data Poltowsk exusta. Liuonia vastatur. Filia Gedimini Casimiro Regis Poloniæ nupta.

Pax Polonorum cum Lituanis.

bus data, & pax Polonis charissima & desiderabilis, per hanc affinitatem à Lituanis data est.

Gediminus occiditur.

Gediminus postea in oppugnatione castri Fridburg quod Crucigeri in Samagitia errexerunt, à quodam Crucifero sagitandi perito, sagitta ingnea per dorsum transfixus est, à quo vulnere spiritum exhalauit.

Gedimini proles.

Hic Princeps septem filios ex vxore Vitheneuis domini sui occisi suscepit, Montiuidum siue Moniuidum, Narimundum, Olgerdum, Iauunutum, Keistutum, Koriatum, & Lubarum, filias item aliquot, ex quibus vnam Casimiro Regi Poloniæ datam diximus. Imperium Vitenes inter filios diuisit, vt Muniuido natu maiori Kiernouia & Slonimum, Ciuitates cum suis prouincijs. Narimundo Pinskum cum suo tractu de Russis vel bello partum vel pactis quibusdam acquisitum. Olgerdo Krewo, Keistuto Troki, Koriato Nougorodek ciuitas cum suo territorio, Iauunuto verò (quem pater impensius diligebat) Vilna Metropolis Lituaniæ & summa rerum obuenit. Lubartus Wolodimirienſem Ducatum Russiæ obtinuit, nam cum Russam vxorem Wolodimirienſis Ducis filiam duxisset, ac socero hæres factus esset, nullam inter fratres sortẽ accepit. Ex his Olgerdus & Keistutus coniunctissimè inter se vixere, et vegetiora nacti ingenia molestè tulerunt penes Iauunutum nihili hominem principatum esse. Itaq; hi duo decedente è viuis patre Gedimino, Iauunuti de Vilna eiciendi & Principatu exuendi consilium inierunt, diemq; certam conatus perficiendi inter se constituerunt. Habebat etiam Olgerdus in Russia Vitepscensem Ducatum cum vnica eius oræ principis filiam vxorem duxisset. Itaq; cum eò profectus esset non venit ad constitutam cum Keistuto diem. Keistutus verò vt voti compos foret cum armatis copijs inopinatè Vilnam aduenit, arcem vtramq; occupauit, Iauunutus autem inter primum tumultum elapsus in Sylua à Keistutanis perquisitus captus & Vilnam adductus, in vinculaq; à fratre coniectus est, paulo post Olgerdus ex Russia aduenit. Ibi præclarum inter coniunctissimos fratres de Magno Ducatu suscipiendo certamen extitit, Keistutus enim Olgerdo velut natu maiori illud concedebat, Olgerdus viciſsim Keistutum sibi eum habere iubebat quem ei fortuna virtusq; obtulisset. Tandem sic inter eos euenit, vt Iauunuti portionem æqua lance diuiderent, Vilna tamen cum Principatu penes Olgerdum maneret, neuter alterius ditionem inuaderet, sed vterq; alterius bona per in de ac sua curaret, si quid vel bello, vel quauis alia ratione deinceps vterque acquisiuisset, ex æquo vt inter se partirentur. Atq; his conditionibus fœdus inter se icerunt, & iure iurando vtrinq; confirmarunt. Iauunuto verò Zaslauiensem Ducatum in Russia fraterna misericordia concesserunt.

Sortes ex diuisæ Ducum Lituaniæ.

Iauunutus Gedimino patri in Magno Ducatu succeſsit.

Vilna capitur à Keistuto.

Olgerdus

Olgerdus Princeps Lithuaniæ.

OLgerdus Principatu ſub Iauunuto per Keiſtutum potitus, plurima bella cum Liuonienſibus & Pruſsienſibus Cruciferis finitimis, vario Marte geſsit.

Anno à Chriſto nato 1327. Olgerdus Lituanorum Rutenorumq; copijs conſcriptis Pruſsiam hoſtiliter ingreſſus eam crudeliter vaſtauit, Crucigeris decernere cum eo non audentibus, pluribuſq; muni-

Olgerdus patrem in Crucigeros vlciscitur.

tionibus expugnatis, exercitum præda onustum in Lituaniam reduxit, de Teutonibus captiuis trucidatis Gedimino patri nuper occiso à Crucigeris parentauit. Marchiam quoq; nouam eodem anno silenti agmine adortus ad Francofordiam vsq; & omnem oram circa Odram fluuium depopulatus est.

Marchia vastatur.

Tartari ex Podolia eiecti.

Tartarorum Regulos fratres Germanos Kutlubachum, Kaczbeium, & Dmeitrum profligauit, Podoliaq; eiecit.

Olgerdus in Moschouia triumphat.

Postea Dux Moschouiæ Demetrius Iwanowicz potentia sua ellatus, promisit se armata manu vno mense ellapso ditiones illius vastaturum, & Olgerdum in Vilna cum gladio & igne sub Paschalis tempore visitaturum. Olgerdus autem tunc temporis in Vitebska agens fomitem accensum, illi misit Moschouiæ antequam extinguatur adfuturus, arciq; eius hastam illisurus. Confestim ergo collecto exercitu in Moschouiam breuiori itinere contendit, qua obsessa inopinatè tyrannum compulit, ad se exire, ibi pacis conditionibus ex voto firmatis, hastam ipsemet quemadmodum promiserat, ad arcem fregit, finibusq; Lituaniæ vltra Mozaiskum sex miliaribus ex vna parte promotis à Moschouia vrbe duodecim miliaribus, ex alia ad Vhram fluuium, in Lituaniam triumphator rediit. Vniuersam ferè Russiam ditioni suæ subiugauit, cuius Principibus olim Lituani tributa solnere cogebantur.

Filii Olgerdi.

Suscepit autem ex Maria vxore Thwerensium Ducis filia duodecim filios, Iagielonem (qui postea ad Regnum Poloniæ vocatus erat) Skiergelonem, Swidrigelonem, Borisum, Coributum, Vigundum, Korigelonem, Narimundum, Languinum, Lubartum, Andream, & Butauum. Ex his omnibus Iagielonem natu maiorem dilexit pater, quod is & effigie, & virtutibus vigoreq; animi expressius patrem referebat, huncq; successorem sibi in Magno Ducatu annuente fratre Keistuto designauit.

Keistuti filii.

Keistutus quoq; sex filios habuit, Vitoldum, Patricium, Totinilum, Sigismundum, Voidatum, atq; Dowgotum. Vitoldum verò præ cæteris impensius diligebat, Ingenio enim animoq; excelso polebat, eumq; successorem sibi designauit. Inter hos duos Iagielonem scilicet & Vitoldum patrueles summa erat animorum, & voluntatum coniunctio.

Iagielo Princeps Lituanorum.

Anno Do.

ANno Domini 1381. Olgerdo è viuis decedente, Iagielo paterno principatu fauente Keijſtuto patruo potitus eſt. Multa bella vario euentu cum Ruthenis Poloniſq; & Crucigeris Liuonenſibus, ac Pruſsienſibus geſsit. Erat apud eum Voijdilo quidam ruſticanæ & obſcuræ familiæ homo, callidus & vafricia polens, qui cum primum piſtrinam apud Olgerdum exercuiſſet, & induſtriam ſuam Principi probaſſet, cubicularius, ac deinde pocilator fauente fortuna ei factus eſt, fuitq; poſtea intimus ſecretarius Olgerdi quoad uixit, neq; Iagielo quicq̃ de paterna benenolentia in eum diminuit, quin ſororem ei ſuam in matrimonium collocauit, quæres non leuiter Keijſtutum patruum Iagielonis offendit. Id vbi animaduertit Woijdilo veritus ne ei authoritate honoris & gratiæ periculum adiret, apud Iagielonem, Keijſtutum, per contumeliam criminari cæpit, eoq; conſilijs ſuis inuenem Principem adduxit, vt is clam fœdus cum Crucigeris Pruſſienſibus aduerſus patruum iniret. De eo fœdere Keijſtutus Hoſteroden-

Voidilo ex ruſtico Principis gener.

Peruerſum Voidilonis conſilium.

sis Commendatoris Crucigeri (qui filiam eius Ioannii Masouiæ Duci nuptam baptisarat) proditione certior factus est, tamen Vitoldo filio Iagielonis patruelis causam diluente quieuit, donec Iagielo bellū contra Polocenses Rutenos, quibus Keistuti filius Andreas Harbati præfuit, suscepit, quo ei etiam Magister Liuonienſiū auxilia ferebat. Interea verò Keistutus sublata omni dubitatione, armata manu Vilnam inuasit, eamq; in potestatem suam redegit, filioq; Vitoldo accersito (nam ille arma contra patruelem charum non sumpserat) deprehensa fœderum cum Prussiensibus Iagielonis munimenta ei ostendit, sed ab eo tamen exoratus Vilnam solummodo ademit Iagieloni, Kreuam verò paternam & Vitepskam maternam sortem retinere eum passus est. Woidilonem autem perfidioſè inter se inimicitias seminantem laqueo vitam finire fecit. Paulo post, dum Keistutus Nouogrodiam Seuerienſem in Russia opugnat, Coributum rebellem perdomando, Iagielo non modo Vilna per proditionem potitus est, verum etiam Troki arcem oppugnatam deditione occupauit, deinde cōtra se vterq; cōparauerunt exercitus, Keistutus è Samogitis & Rutenis, Iagielo verò è Prussis & Liuonibus Crucigeris, ille vt recuperaret Trokos, hic vt defenderet. Sed cū in cōspectum veniſſent anteq; infestis signis concurrerent, Iagielo per fratrem Skergelonem Keistutum & Vitoldum filium eius sub specie colloquij se vocatos cæpit, Keistutumq; catheni vinctum, ad Kreuam missum in carcere suffocare ordinauit. Vitoldum verò Patruelem Vilnæ in custodia diutius detinuit, neq; Lituanorum procerum neq; Magistri Prussiensium Crucigerorum, neq; fratrum & patrum deprecationibus, liberari potuit. Postea à Creuam missus & morti destinatus, nocte quadam vxoris misericordia doloq; liberatus est, nam cū liberam habuerit adeundi ad eum potestatem, commutato cum vna de duabus pediſequis habitu, veste muliebri indutum eduxit, imberbis enim erat, emissus ille in Masouiam ad Ioannem Ducem affinem suum, atq; inde in Prussiam ad Crucigeros confugit, à quibus obiurgatus primum quod aduerso demum tempore suo societatem ipsorum expeteret, deinde benigne recreatus & bene sperare iussus est. Statimq; Crucigeri cū Samogitis, qui Vitoldo impensè fauebant impetum in Lituaniam fecerunt, Trokiq; arcem expugnauerunt, & præsidijs impositis muniuerunt, sed eos posteà illinc, reuersus ex Russia eiecit. Tandem Iagielo Vitoldum ex Prussia per internuncios reuocauit, Groduenſemq; tractum, Brestiam, Drohicinum, Mielnikum, Bielsko, Surasuni, Caneneciam & Wolkowisko oppida cum suis territoriis concessit, fidemq; & obsequium eius sibi conciliauit, ita, vt is ne legatos quidem quoq; se inscio mitteret. Lithuanorum annales etiam Voliniam & Podoliam Ducatus Russiæ

Keistutus Magnus Dux Lituaniæ.

Vilna capitur à Keistuto.

Woidilo suspenditur.

Vilna recuperatur à Iagielone.

Troki capta.

Bellum Iagielonis cum Keistuto.

Keistutus in vinculis trucidatur.

Vitoldus incarceratus.

Vitoldus è vinculis aufugit.

Vitoldus cum Crucigeris Lituaniam vastat.

Vitoldus ex Prussia reuocatur.

Vitoldo

Vitoldo tunc datam à Iagielone esse testantur. Paulo post hærede legitimo Polonorum Regum post Ludouicum Hungarum deficiente, Iagielo ex Magno Ducatu Lituaniæ, à Polonis ad regnum certis sub conditionibus (prout latius in descriptione Regum Poloniæ patet) vocatus est, cũ fratribus suis & patruelibus Cracouiæ (quæ est Poloniæ Metropolis.)

Iagielo ad Regnũ Poloniæ vocatur.

Anno Domini 1386. decimaquarta Februarij sacro fonte ablutus, & fidei Christianæ præceptis iniciatus est, eademq; die solenni ritu cum Heduigi vnica Regni hærede Hungariæ Regis Ludouici, & Poloniæ filia matrimonium contraxit. Indultumq; est conuiuiis choreis, & lusibus Cracouiæ complures dies, per quos dies Magister Crucigerorum Prussiensium Conradus Zelner Lituaniam Ducibus vacuam videns, (omnes enim in Poloniam cum Iagielone discesserant) hostiliter eam duplici agmine coniunctis viribus cum Magistro Liuoniæ agressus est. quam longe lateq; ferro & igne depopulauit, Lucomliam arcem in Russia vi cæpit, & Andream Iagielonis fratrem apud Russos religionem Christianam professum, (quo authore expeditio illa suscepta erat) cum præsidio in ea reliquit, cui se quoq; Polocenses Rutheni dediderunt. Sub idem tempus Swetoslaus Smolensciorum Dux in Russia circum Vitepskum, & Orsha arces depopulauit & Mscislauiam vi cæpit. Iagielo in Poloniare audita, confestim Skiergelonem & Vitoldum cum Polonis voluntariis & Lituanis, in Lituaniam misit, qui festinantes cum Crucigerorum exercitum Lithwania discessisse comperissent, Lucomliam arcem receperunt, inde ad Msczislauiam profecti, paruo negocio omnem eam oram in potestatem suam redegerunt, Swatoslaumq; qui eam occuparat occiderunt, Poloczkam etiam recuperauerunt, de authoribus q; defectionis, pœnas sumpserunt. Andreas autem Dux Regis frater cuius authoritate hæc agebantur captus, integro triennio in arce Checzinensi Poloniæ squalido carcere detentus, postea suffragiis Vitoldi patruelis, & cæterorum fratrum liberatus est. Nunc quomodo fidei Christianæ præceptis gens Lithwanica cum suis Ducibus iniciata & sacro Baptismo fonte leuata fuerit, pauca quæ ad rem pertinent nobis dicenda restant.

Iagielo Baptisatus & Coronatus.

Zelner Magister Prussiæ Lituaniam vastat.

Swetoslaus Russiam vastat.

Iagielo arces recuperat.

Swatoslaus occiditur.

Andreas incarceratur.

De Prisca Religione Lithwanorum.

AD Iagielonis Wladislai Regis Poloniæ ex Ducibus Lituaniæ tempora, de quo in Polonorum Regum descriptione copiosius diximus, totagens Lituanica & Samagitica priscæ multorum Deorum seu potius Dæmonum superstitioni dedita erat, Imprimisq; ignem (quem sua lingua Znicz Vt rem sacram appellabant) cultu diuino prosequebantur, eumque in celebrioribus locis, atq; oppidis perpetuum obseruabant, & sacerdotes cum ministris ad hoc munus obeundum adhibebant, quod si in curia ministrorum ignis extingueretur capite plectebantur. Huiusq; modi ignis Vilnæ Metropoli Lithuaniæ in arcis medio (vbi nunc Basilica diuo Stanislao dicata erecta est) perpetuo asseruabatur. Fulmen quoq; quod Perunum Slauonica lingua appellabant, pro Deo colebant. Lucos præterea & eximias proceras q; arbores, in syluis singuli sacrosanctas habebant, easq; cultu latriæ venerabantur, ita vt violare eas ferro iniuriaue aliqua nephas esset, quodsi id Lithuanus eiusdem fidei perpetraret, vt videlicet aliquam arborem vel ignem quolibet modo dehonestaret, statim vel Dæmonum violentia interibant, vel membro aliquo arrepti priuabantur. Solem forte nubibus obscuratum credebant sibi succensseri, ideò sese illi quò placaretur deuonebant. Viperas item atq; serpentes Deos esse credebant, eisq; cultum præcipuum exhibebant, & singuli patresfamilias, ciues, coloni, & nobiles singulos serpentes domi asseruare solebant, quos pro Pænatibus, & laribus familiaribus adorabant, lacq; & gallos gallinaceos, eis immolabant eratq; inauspicatum & exitiabile toti familiæ, quempiam ex eis violasse dehonorasseue, aut domi non fouisse, tales enim vel bonis omnibus priuabantur, vel crudeliter lacerati interibant. Erat autem apud eos quottannis solemne sacrificium, sub initium mensis octobris post collectas fruges, ad quod frequentes cum vxoribus & liberis seruisque conuenie-
bant, ac toto triduo opiparè epulabantur, de his quæ Dijs ad offerendum mactarãt. Quod & nunc in Samagitia Lituania & quibusdã locis Russiæ, ab agrestibus obseruatur prout inferius suo loco dicetur. Ex bellis reuertentes manubias & vnũ aliquem de captiuis præcipuum, & insignẽ virum victimæ loco igni consecrabant. Corpora mortuorum cum pretiosissima suppellectili qua viui maximè vtebantur, cum equis, armis, & duobus venatoriis canibus, falconeq; cremabant, seruum etiam fideliorem viuum cum domino mortuo, præcipuè verò magno viro cremare solebant, amicosq; serui, & consanguineos pro hac re maximè donabant. Ad bustã propinquorum lacte melle mustato, & ceruisia parentabant, chorea sq; ibidem ducere solebant, tubas inflantes & tympanas percutientes. Hic mos adhuc hodie in partibus Samagitiæ confinibus Curlandiæ ab agrestibus

Ignis Lituanorum Idolum.

Fulmen Idolum.

Arbores colebantur.

Sol colebatur.

Serpentum cultus.

Solennes epulæ.

Victimæ.

Sepultura.

Serui cremabantur.

greſtibus quibuſdam obſeruatur. Quos omnes errores & vanas ſuperſtitiones, Iagielo poſtq̃ cum Hedwigi hærede Regni Poloniæ vnica vt ſupra in ſerie Regum Poloniæ patet) matrimonium contraxit, abſtulit, ſedauit, & Chriſtianum nomen Lituanis Baptiſmi lauacro ablutis indidit. Rebus enim in Polonia rectè conſtitutis, volens ne Lituania patria ſua vlterius dæmonum cultui vacaret, Comitia generalia Vilnæ Lituaniæ Metropoli anno Domini 1387. adinitium quadragenarii ieiunij indixit, ad quas ingenti procerum & equitum Polonorum caterua ſtipatus, vna cum Regina in Lituaniam ſe contulit, Archiepiſcopum Gneſnen. ſem & multos ſacerdotes ac pios homines ſecum duxit. Semouitus quoq; & Ioannes Maſouiæ Conraduſq; Oleſnicæ Duces eum commitati ſunt. Conuenerunt quoq; Vilnam, Skergelo Trocenſium, Vitoldus Grodnenſium, Wolodimirus Kiouienſium, & Koributus Nouogrodenſium Duces fratres Principis, & infinita equitum plebiſq; multitudo. Ibi de Religione Chriſtiana populariter ſuſcipienda, ac de exterminando cultu falſorum Deorum, & omni ſuperſtitione diligenter actum, ipſo Rege maximamei rei operam nauante, non ſolum hortando & præmiis aliciendo, ſed etiam docendo cum Polonici ſacerdotes linguæ gentilis ignari eſſent. Porro gens barbara maiorum ſuorum religiones ægrè relinquebat, ſed cum mandato Regis ignis ſacer extinctus, templum araq; eius vnde oracula à ſacerdote edebantur, euerſum eſſet Vilnæ, vbi nunc diui Staniſlai templum, necatiq; ſerpentes & ſucciſi Luci, arboreſq; ſacræ, abſq; cuiuſq; læſione, Lituani admirantes ſtupidiq; dicebant, quomodo Dii noſtri iſtis peruerſis Polonis Chriſtianis, hanc iniuriam diſſimulant, ſeq; læsi ſceleſtis manibus ſinunt, quodſi hoc aliquis noſtrum perpetraret, confeſtim ira deorum mteriret. Sed cum Poloni præter opinionem barbarorum Idola euerterent, tum verò Lituani vanitate ſua agnita, alacriores ad Principum ſuorum religionem facti ſunt, plurimam ex his multitudinem Rex ad uectis ex Polonia pannis laneis albis ad Baptiſmum perduxit. Porrò cum immenſi laboris eſſet ſingulos ſacro fonte tingere, nobilioribus tantum hic honor tributus eſt, reliquum verò vulgus turmatim diſtributum, aqua ſacra à ſacerdotibus aſpergebatur, vnumq; nomen ſingulis turmis tam virorum quàm mulierum, in nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti inditum erat, atque vna die triginta millia barbarorum baptiſata ſunt, exceptis nobilioribus, & illis qui ante ſacro fonte in Polonia leuati erant, atque ab eo tempore Lithuania in fide Chriſti permanet.

Iagielonis in Lituaniam ad Baptiſandam gentem expeditio.

Idola Lithuanorum demolita.

Lithuani Baptiſantur.

Skergelo Princeps Lithuaniæ.

IAgielo Rex Poloniæ poſt baptiſatam gentem patriam, in Poloniam reuerſus Skergelonem fratrem pro ſe Magno Ducatu Lituaniæ inueſtiuit. Witoldus verò excelſi animi vir, indignum ducebat deteriori & nihili viro ſubeſſe, ideò Grodna & Brzeſte arcibus ſuis valido præſidio firmatis, in Maſouiam ad Ioannem Ducem generum ſuum cum vxore Anna profugit, indeque in Pruſſiam

Prußiam ad Crucigeros contendit, à quibus humaniter acceptus est, quod ij per eum facilè se Lithuania & Samogitia potituros esse sperarent. Itaq; Vitoldus Prußiensium, & Liuoniensium Crucigerorum armis Lithuaniam vexauit, sed cum sibi fidem suspectam Crucigerorum videret, fratrem Iagielonem Regem Poloniæ per internuncios reconciliauit, & accepta ab eo spe adipiscendi Magni Ducatus Lituanici, inscientibus Crucigeris in Lithuaniam vestitus habitu Crucigerorum profugit, et vt aliquo cũ munere ab hostibus reuerteretur tres arces Crucigerorum Samogitis confines, Iurgenburgum, Mergenburgum, & Neginhasun, forte cum velut socius & amicus intromitteretur, cæpit, & exusit, præfectosq; cum præsidiariis militibus Crucigerorum partim trucidauit, partim in seruitutem abduxit. Cum autem spem sibi à Rege datam de Magno Ducatu diutius differri videret, consiliũ cæpit Vilnæ per proditionẽ capiendæ, hoc modo: rumores sparsit quasi sorori nuptiarum solennia Vilnæ facturus esset, curruscq; centum ingentes præparauit, quos armato & delecto milite compleuit, & desuper stramine texit, eosq; quasi carnes & conuiuij necessaria in arcem Viluensem duxit, verum fraude intempestiuè detecta ad arcem non est admissus. Sicq; spe frustratus, in Prußiam reconciliatis sibi deinde per internuncios Crucigeris profuit, indeq; bienuio cum auxilijs eorum Lithuaniam infestauit. Postea Anno Domini 1390. Iagielo Rex è Polonia ad reprimendas incursiones Vitoldi in Lituaniam armata manu venit, Cameneciam cæpit, Grodnoq; arcem ad Nemunem fluuium sitam Vitoldi præsidiis munitam, post quinquagesimum diem obsidionis cæpit, Vitoldo suis variis technis frustra tamen cum Crucigeris auxilia ferente. Eodem anno matureſcentibus segetibus, triplici agmine Crucigeri in Lituaniam descenderunt, Vitoldi vindicandi restituendiq; prætextu, re vera autem vt Lituaniam sibi subiugarent, vnum agmen Vitoldus ducebat, alterum Magister Liuoniensium Crucigerorum, tertium ipse Dux belli Magister Prußiensium Conradus Valerodus, hostiliterq; regionem vastabant, Troki oppidum igni cremarunt, hinc ad Vilnam castra mota, arx verò Vilnensis inferior vix obsessa à proditoribus Russis & Lituanis succensa est, è quo incendio cum sese Corigelo frater Regis & patruelis Vitoldi subduceret, ab hostibus captus & capiti plexus est, cætera multitudo in ea arce, partim igne partim ferro hostili cæsa est, quatuordecimq; millia hominum ibi periere aiunt. Superiorem arcem Poloni cum Nicolao Moscorouio præfecto tenebant, nec aut clade suorum & conflagratione arcis inferioris, aut minis hostium, & ostentatione capitis Corigelonis, ac ne acerrima quidem oppugnatione, quanuis pars muri maior dcjecta erat, ad deditionem compelli poterant, loca

Vitoldus in Masouiam fugit, postea ad Crucigeros.

Vitoldus à Crucigeris fugit.

Vitoldus astu Vilnam capere tentat.

Vitoldus ad Prussiam fugit.

Iagielo Vitoldo obstat.

Crucigeri in Lituaniam tendunt.

Lituania vastatur.

Vilna obsidetur capiturq;

Polonorum strenua repugnatio.

terant, loca deiecti muri ad extremum corigiis pecudum, (fimo terraq; deficiente) laxè prætendebant, & sic tormentorum ictus elludebant, deniq; corporibus suis aditum hostibus irrumpere conantibus obstruebant. Skergelo quoq; Regius frater cum suis Lithuanis & Russis erumpens, magnis cladibus hostes debilitabat. Demum Octobris diebus Prussienses Crucigeri cum Vitoldo ingenti strage in Lituania edita ab obsidione discesserunt. Æstate sequenti rursus Vitoldus cum Crucigeris exercitum ad Vilnam duxit, quam frustra resistentibus strenuè Polonis aliquot diebus obsidens re infecta reliquit. Et ne quicq; agere viderentur Crucigeri, reuertentes Vilcomeriam & Nouogrodum castra vi ceperunt, interfectisq; præsidiis Skergelonis exusserunt. Deinde alijs duabus excursionibus Crucigeri eadem æstate Lituaniam depopulati sunt, apud Cownamq; tres munitiones extruxerũt Menuerderum, Metenburgũ, & Riteuerderum, vnamq; Vitoldo concesserũt, reliquas verò duas suis præsidiis munierũt, ex quibus circumiacentem Regionem infestabant. Tandẽ Iagieło Rex Poloniæ Lituanorum calamitatis pertæsus, Henricum Semouiti Masouiæ Ducis filium ad Vitoldum in Prussiam, vt cum eo clandestino de pace ageret, & in Lituaniæ Magnum Ducatũ reuocaret destinauit, Hocq; modo inter Regem & Witoldum de pace conuenit, cum Rex ei Magnum Ducatum Lithuaniæ postbabitis fratribus germanis superstitibus policitus esset. Witoldus itaq; rebus suis cum Iagielone patruele ex animi sententia compositis, Crucigeros atq; Germanos mercatores in Riteuerdero castro secum commorantes inopinatos comprehendit, incensaq; arce, vinctos in Lituaniam abduxit, abeuntem Crucigeri relictis duobus castris persequuti, sed paruo negocio fusi prostratiq; sunt, & castella à Witoldo vi capta & exusta. Veniens autem Wilnam Witoldus cum captiuis & ingenti præda parta de Crucigeris honorificè à Iagielone Rege clementerq; susceptus est.

Crucigeri iterum Lituaniam inuadunt.

Lithuania iterum vastatur.

Vitoldus à Crucigeris fugit, damno illato.

Vitoldus Magnus Dux Lithuaniæ.

VItoldus reuocatus ex Prussia Anno Domini 1392. à Iagielone patruele Rege Poloniæ, apud Lithuanos atq; Ruthenos summæ rerum præfectus, & Magno Ducatu solenniter inuestitus est, iureiurando q; & litteris consignatis, se in fide Regi Poloniæ semper futurum spopondit. Postea

Poſtea Swidrigelo & Skergelo indignè tulerunt, quod germani fratres Witoldo patrueli à Rege poſthabiti eſſent, bellaq; inteſtina aduerſus Witoldum commouerunt. Sed Swidrigelo cum minus animi & viri

Swidrigelo fugit ad Crucigeros.

um haberet, ad Crucigeros in Pruſſiam profugit, & Lituaniam cum eis

Lituania vaſtatur.

vltro in Witoldum incitatis, crebris populationibus diuexauit, Surasumq;, Gartenam, & Stramelam arces Crucigeri in Lituania ceperunt. Skiergelo verò maiore animo & opibus præditus, armatis copiis ex ſuis corraſis collectiſq; cum Vitoldo ad inimicitias deuenit. Quorum malo-

Skiergelo contra Vitoldum bellum mouit.

rum ſedandorum cauſa, Rex Iagielo rurſus in Lituaniam venit, Skergeloneq;, adiecto ei Cremenecenſi, Starodubenſi, & Troceuſi tractu placauit Poſtea Coributus Vitoldo fratri rebellans ab eodem in conflictu victus eſt. Tandem Vitoldus Orſhan arcem Ruſſiæ iuſſu Regis expu-

Vitoldus Coributum vicit.

gnauit, Wi-

Vitoldus Vitebſtam & Orſbam capit.

gnauit, Witebſkumq; per deditionem ſub Swidrigelone recepit, deinde duces Odrucenſes, & Princeps Smolenſcenſis Ruſſi ad Vitoldum in Vitebſkum ſupplices venerunt, & omnes ſe in poteſtate eius ſemper fore ſponderunt. Poſtea Vitoldus Zithomiriam, & Kioniam Metropolim Ruſſiæ in poteſtatem ſuam redegit, expulſoq; Wolodimiro Ducē Ruſſo Skiergeloni fratri eam ſicuti promiſit tradidit. Skiergelo tandem vltra Kioniam Circaſſos & Swinigrodum arces ad Boriſtenem ſitas cepit, nec multo poſt ipſe Skiergelo ad venationem profectus à Monacho quodam Ruſſo Humeno Metropolitæ vicario ad villam inuitatus, venenato poculo intoxicatus de medio ſublatus eſt, Kioniæq; in Cauernis ſubterraneis quæ Petzari dicuntur ſepultus. Sunt autem Petzari ſpecus vaſtiſſimus apud Kioniam, Illuſtrium Ducum Ruſſiæ ſepultura clarus. Deinde Vitoldus Kionienſibus præfecit Ducem quendam Olgemundi filium. Rheſanenſem autem Ducatum Ruſſiæ per Simonem Ducem quendam, magna ex parte vaſtauit. Smolenſkum deinde ipſe contendit, & Glebum Ducem eius oræ iugum excutientem expulit, & alium Smolenſciis præfecit, eoq; ad Vitoldum Baſilius Dux Moſchouiæ inuitatus venit, poſtea honorifice & liberaliter dimiſſus. Tandem Vitoldus per legatum ſuum Algerdum Ducem exercitus, Tartaros profligauit, treſq; eorum Duces trucidauit.

Skiergelo veneno moritur.

Pieczari Kiouiæ.

Reſanenſium Ducatum Vitoldus expugnat.

Vitoldus Ducem Smolenſciæ vicit.

Baſilius Moſchouiæ Princeps ad Vitoldum in Smolenſtam venit.

Vitoldus Tartaros fudit.

Deinde Coriati filium Podoliæ Ducem rebellantem, Theodorum nomine Vitoldus fudit ipſumq; cepit, & Bratiſlauiam, Cameneciam, Smotriciam, Scalam, Ceruonigrodum, & omnem Podoliam in poteſtatem ſuam redegit, quam poſtea Regi Poloniæ Iagieloni conceſſit. Interea verò Crucigeri Pruſſienſes, incitante Swidrigelone qui ad eos profugerat, Lithuaniam crebris incurſionibus longè latèq; vexarunt, Caſtella quædam expugnarunt, Vilnamq; caput gentis tentauerunt, à quare infecta diſceſſerunt. Lithuani verò cum Polonis ſimiliter in Pruſſiam excurrerunt, dammaq; Crucigeris tanta quanta illi in Lituania intulerunt.

Vitoldus Podoliæ Ducem fugat.

Crucigeri Lituaniam vaſtant.

Poſtea Vitoldus Anno Domini trecentiſimo nonageſimo ſexto ſupra milleſimum, expeditionem in Tartaros adornauit, ac tribum vnam quā illi Hordam vocant, cum liberis abegit exercitu eorum profligato, partemq; captiuorum Regi & proceribus Polonis dono miſit, reliquos in medio Lithuaniæ ſupra Vaccam amnem duobus miliaribus à Vilna agris attributis collocauit, qui illic manent vſq; in hodiernum diem, boni ac diligentes patreſſamilias & virtutis priſcæ armorumq; non immemores, ritus patrios Machometicæ ſuperſtitionis ſeruant, & liberi legibus ſuis viuentes, & exæquo cum Lithuanis Regis Poloniæ Magni Ducis Lithuaniæ imperium agnoſcunt, vexillumq; proprium Arabicis litteris inſcriptum, quo in bello vtuntur habent.

Vitoldus Tartaros profligat.

Vitoldus Tartaros in Lituania collocat.

In ſequen-

Insequenti deinde anno Vitoldus frustra disuadentibus Iagielone Rege & Regina, alteram expeditionem maioribus copiis in Tartaros fecit, ad quam permulti Illustres de Polonica & Germanica Nobilitate viri gloriæ cupidi profecti sunt, fuerunt autem in ea expeditione de Polonis maximè insignes & Principes viri. Recensitis itaq; apud Kioviam Vitoldus copiis, bonæ spei plenus longo itinere, Tartarorum campestria inuasit, tunc temporis apud Tartaros Tamerlane in Scytia magna regnante, humili quidem loco nato, verum scientia rei militaris, fortunæ beneficio, eo potentiæ prouectus erat, vt duodecies centena millia hominum haberet in exercitu, ac Turcis profligatis Imperatorem eorum Baiazetum (qui tunc temporis Constantinopolim obsidebat) captum in ferrea cauea, aureis cathenis vinctum per totam Asiam circumuehebat, cæsa sunt tunc temporis Turcarum 200. millia, Anno Domini 1397. Hiberiam deniq; hic Tamerlanes, Albaniam, Armeniam, Persiam, Mesopotaniam, Asiam, & Ægiptum incredibili celeritate vastauit & occupauit, orbemq; terrarum sui nominis terrore impleuerat. Iamq; transmissis Sula & Psola fluminibus ad Campestria Tartariæ Vitoldus cum suis nullo repugnante peruenerat, cum Ædigam vnum ex Ducibus Tartarorum potentissimum, Tamerlanis legatum cum innumerabilibus copiis obuiam habuit. Vbi ad conflictum venit Tartari vicerunt non incruenta tamen victoria, quod nisi multitudine abundassent, virtute Witoldianorum superati fuissent, cecidere ibi insignes viri, ex his fuere Iagielonis Regis fratres, Andreas, & Demetrius, Coributus, & alij nouem Duces Lituani, & Russi pauci viui capti. Vitoldus cum Swidrigelone patruele, Ostrorogoq;, & Samotulio Polonis pernici fuga euaserunt, Melstinius Polonus cum fuga saluus esse posset inter confertissimos hostes se se coniecit, strenuèq; dimicando honestissimè occumbere maluit.

Vitoldi expeditio in Tartaros secunda.

Tamerlanes Baiazetum profligat.

Vitoldiani profligantur.

Melstinii Poloni virtus.

Tandem Anno Domini 1403. Vitoldus Magnus Dux Lituaniæ cum Smolensciis rursus rebellibus bellum gessit, fretusq; Polonorum auxiliis arcem Smolenskum in quam ciues & nobiliores vxores liberos opesq; suas contulerant, post diutinam oppugnationem vi cæpit, magnasq; opes in ea repertas partim Iagieloni Regi in Poloniam transmisit, partim militibus vt quisq; meritus erat distribuit, cæteras arces deditione accepit, & Principatum in Prouinciæ formam redegit.

Vitoldus Smolenscam capit.

Deinde Crucigeri Liuonienses in Lithvaniam excurrerunt, quos Vitoldus cum præda reuertentes vestigiis clam insecutus, cum ij domos diuerse abiissent, Regionem illorum vicissim longè latèq; vastauit, pagos & vicos incendit, oppidum cum arce munitum à Germanis Dunemburgum appellatum ad Dwinam fluuium conditum vi cepit, quibus incensis in

Vitoldus Liuones vlciscitur.

Lituania à Crucigeris vastatur.

Lithuaniam se cum ingenti præda recepit. Nec multo post rursus Lituania hinc à Prussiensibus illinc à Livonienſibus Crucigeris Swidrigelonis profugi opera peruastata est. Tandem Iagielo Rex & Vitoldus, patriæ afflictæ vicem miserati, Swidrigelonem fratrem exulem è Prussia euocauerunt, Podoliæq; Ducatum in possessionem ei concesserunt. Postea Swidrigelo hac liberalitate Regia minimè sanatus, homo ambitiosus & peruersus, non habens receptaculum apud Prussienses Crucigeros (nam certis sub conditionibus propinquos Regis exules ex Lithuania suscipere nequaq; Prussienses sese obstrinxerant) ad Moschouiæ Ducem Basilium profugit, arcibus quas in Russia tenebat succensis. Eodem Anno 1406. Vitoldus pace nacta cum Crucigeris transmisso Hugra flumine, primam expeditionem in Moschos adornauit, à genero Duce gentis iniuria prouocatus peruastataq; longè latèq; Moschouitica regione præda onustus in Lituaniam rediit. Posteà maiori vi in id bellum anno vno intermisso sese expediuit, fretus maioribus auxilijs Polonorum & Crucigerorum, & vsq; ad Occam fluuium permagnum Moschouia deuasta, populabundus peruenit, quominus aût fluuium transmitteret Swidrigelonis patruelis nuper profugi (qui Moschouitis operam suam nauabat) armis prohibitus est, impetrauit tandem à Vitoldo Basilius Moschouiæ Dux pacem æquis sub conditionibus.

Swidrigelo rursus ad Moschouiam fugit.

Vitoldus Moschoniam vastat.

Vitoldus iterum Moschouiam vastat.

Dum hæc aguntur Sigismundus Coributus Vitoldi frater, nihil de indutiis cum Crucigeris Prussiensibus compertum habens, absente Vitoldo cum Lithuanis in Prussiam excursionem fecit, & tribus oppidis plurimisq; pagis dirreptis, & succensis ingentem prædam asportauit. Quos vt Crucigeri vlciscerentur, nullam excusationem ignorantiæ admittentes, simili modo in Lithuaniam per auias solitudines excurrerunt, in Wolkouiskoq; oppidum improuisè impetum fecerunt, quo succenso multitudinem hominum qui ad rem diuinam festo die conuenerant captiuam abduxerût. Vitoldus verò cum septẽ miliaribus ab eo loco abesset, raptim in interiores syluas cum vxore sese abdidit, donec hostes discessisse cognouit, nunq; enim hostibus regiones suas vastantibus occurrere ausus erat, sed illis discedentibus vicissim regiones eorum vastabat.

Coributus Prussiam vastat.

Crucigeri Lituaniam vastant.

Vitoldus latet.

Deinde Vitoldus Anno Domini 1415. conducto ingenti exercitu de Polonia, contra Pskouienses Russos expeditionem fecit, qui pacem magna vi auri & argenti redimerunt.

Vitoldus Pskouienses subegit.

Postea Nouogrodenſibus Russis liberè viuentibus Pskouienſium vicinis bellum intulit, quibus etiam supplicibus & ingentia dona afferentibus pacem dedit.

Vitoldus Nouogrodenſes capit.

Tandem Sigismundus Romanorum Rex, inimicitias inter Iagielonem Re-

nem Regem Poloniæ, & Witoldum disseminaturus, societatem cum Vitoldo secreto iniit, Diademaq; Regium in iniuriam Polonorum ei dare policitus est, cupiebat id Vitoldus homo ambitiosus, & ingentis animi, sed ei obnixè Iagielo frater cum Polonis ne voti compos foret obluctaba-tur denegabatq;, vnde variæ controuersiæ vtriq; intercesserunt. Postea à Sigismundo Rege Romanorum Draco aureus affabrè factus pignus societatis per legatos ei allatus est, expetitumq; ab eo iusiurãdum de societate vtriq; seruanda. Sed Vitoldus Dracone pro hospitali munere accepto iusiurandum nullum dedit, nec tamen à cepto de ambitione Diadematis Regij destitit, legatiq; Regis Romanorum de eo afferendo certum tempus præscripserunt, ad decimum sextum Callendas Septembris. Hoc vbi Rex Poloniæ Iagielo rescijt Ioanni Czarnkouio Subcamerario Posnanienſi viro impigro, negotium dedit, vt ad confinia Poloniæ & Saxoniæ legatos Romanorũ Regis & Vitoldi vltro citroq; comeantes observaret, interciperetq;. Statimq; Baptistam Cigalam Italum iuris consultum Genuensem, & Sigismundum Rotum Germanum à Cæsare ad Vitoldum proficiscentes intercepit, excussosq; inconsultè dimisit, Litteras verò ab eis ablatas ad Regem attulit. Missi autem hij erant vt Vitoldo dubitationem omnem eximerent, Diademaq; ad tempus allatum iri, ab aliis legatis promitterent. Prætereà vt confœderationes & societatem Prussiensium, atq; Liuonienſium Crucigerorum, Hungarorumq; & Germanorum cum Lithvanis aduersus Polonos confirmarent.

Sigismundus Imperator cum Vitoldo gratiam iniit.

Imperator Vitoldo Diadema policetur.

Legati Cæsaris intercipiuntur.

His cognitis Poloni nemine iubente quasi sublatis signis armata manu apud Turagoram insederunt, pro Patriæ tranquilitate & honore ad extremum Oceanum Germanicum decernere parati. Iam legati cum Diademate Prussiæ appropinquabant per quam profecturi erant, cum didicerunt à Polonis vias obsideri & non ausi periculo sese commitere, cum duos Menses frustra expectassent, ad Cæsarem in Hungariam reuersi sunt. Nec multo post Vitoldus voto frustratus ex angore animi Anno Domini 1430. Mense Septembri in Troki ciuitate spiritum exhalauit, cum octuagesimum annum excessisset. Princeps impiger & vegeto ingenio, abstemius in omni vita nihil præter aquam bibere solitus, in victu temperans, temporis perparcus, ita vt supra mensam indicaret & responsa legatis daret. Cæterum in Venerem procliuior, confecto enim fœliciſsimè bello semper solebat relictis copiis in hostico domum transmutatis equis, ad vxorem otius præcurrere. In externos liberalis erat, suos verò metu magis quam beneficio in officio continebat. Statura fuit mediocri, gracili corpore, radere barbam & genas solitus.

Poloni vias obsidem.

Vitoldus moritur.

Vitoldi mores.

Swidrigelo Princeps Lithuaniæ.

VStis Vitoldo, Vilnæ in arce persolutis, Iagielo Rex Poloniæ, Swidrigelonem fratrem germanum, patruelem Vitoldi hominem nihili, & ebriosum, summæ rerum apud Lithuanos præfecit. Poloni verò primores, patriæ vtilitati consulentes re animaduersa Daugertum Palatinum Vilnensem, qui Podoli-

Poloni magnam Podoliæ partem occupant.

am Vitoldi nomine administrabat, rerum omnium adhuc ignarum, euocatum ad colloquium ceperunt, arcemq; Kameneciam, Smotriciam, Skalam, & Ceruonigrodum occuparunt, & magnam partem Podoliæ facilè in potestatem suam redegerunt, ne in ditione Lituanorum deinceps esset. Vbi factum

Vbi factum hoc resciuit Swidrigelo, homo violentus & in iracundiam præceps, beneficiorum Regis fratris oblitus, in eum (tunc temporis exequias funebres Witoldi celebrantem Vilnæ) fremere maledictisq; lacessere, palamq; vincula & necem Regi Poloniq; qui cum eo aderant minitare cæpit: ita vt Poloni die noctuq; circa Regiam excubare cogerentur. Iagielo Rex cum Polonis in periculis.

Rex verò siue quod sibi metuebat, siue quod Swidrigelonis incrementis impensius fauebat, Podoliam ei restituere assensus est, eaq; de re Tarlonem in Podoliam cum litteris & mandatis misit, qui eam Michaëli Balæ Russo, Swidrigelonis nomine recipiendam & obtinendam traderet. Andreas verò Tencinius, & Nicolaus Dreuicius, iuuenes ex Nobilitate Polonica, qui annulum Signatorium habebant, amore Patriæ ducti, litteras ad Michaëlem Buczacium, qui Cameneciam Podoliæ obtinebat scripserunt, Regem extrema necessitate adactum, Podolia Swidrigeloni cedere, nunciantes, sed vt non modo non parceret mandatis Regiis, verum Tarlonem & Babam pariter comprehenderet. Eas litteras quoniam palam ferri nequibant, (Swidrigelo enim omnes iter in Poloniam capessentes excutiebat) cæra obuoluerunt, & contexerunt vt speciem similitudinemq; cerei præseferrent. Tarloniq; legato dederunt, vt is cum primum Cameneciam venisset, cæreum illum Buczacio redderet, atque hæc verba adderet, vt si errare ille nolet ex eo cæreo vna cum Magistratu Vrbano, lumen quæreret. Quæ omnia Tarlo iuuenis omnium rerum ignarus bona fide perfecit, Buczacius præfectus cæreum acceptum refringit litterasq; inuenit, Tarlonem legatum & Babam comprehendit, in arcesq; Podoliæ intromissionem non admisit. Poloni quoq; casum Regis sui animaduertentes, exercitum sine mora conscripserunt. Swidrigelo autem Polonos arma parare ad vindicandum Regem audiens, confestim eum sibi reconciliatum, auroq; & argento liberaliter donatum liberum dimisit. Tandem Swidrigelo exercitum in Podoliam duxit, cui Iagielo Rex cum armatis copiis Polonorum, Anno Domini 1431. ad diem Sanctæ Margarethæ apud Luczkum ciuitatem occurit, excursoriis pugnis vtrinq; collatis fœdus ad purificationis diuæ Mariæ festum icerunt. Astutia virtusque duorum Polonorum. Lumen ex cæreo quæritur. Conflictus Iagielonis cum Swidrigelone.

Interea verò Palatinus Walachiæ tributarius Polonorum infestis armis in Podoliam descendit, cuius exercitum Poloni & Podoliani dissipatum, & per agros syluasq; pallantem, cruenta clade prostrauerunt. Postea Rex Iagielo in Swidrigelonem fratrem seditiosum, & ad sanam mentem redire nolentem Lithuanos concitauit, Sigismundumq; patruelem Witoldi fratrem germanum, Starodubensem Ducem, ad inuadendum Principatum Lituaniæ animauit. Statimq; proceres Lithuaniæ cognita voluntate Regis, cum Sigismundo aduersus Swidrigelonem Ducem suum Valachi fudunturi.

Swidrigelo Ducatu Lituaniæ exuitur.

cem ſuum, ob nimiam crudelitatem conſpirauerunt, in eumq; apud Oſmanam tunc temporis agentem, impetum fecerunt, qui de inſidiis à Ioanne Muniuido præmonitus, pernici ſuga in Ruſſiam euaſit, ideoq; poſtea adiunctis ſibi Liuonienſibus Crucigeris Lithuaniam vexauit.

Sigiſmundus Princeps Lithuaniæ.

ANno Domini 1432. Sigiſmundus Keyſtuti Principis Lithuaniæ filius, Dux Starodubenſis in Ruſſia, Regis Iagielonis patruelis, beneficentia & fauore Lituaniæ procerum, expulſo iuſta de cauſa Swidrigelone ſeditioſo, rerum in Lituania potitur, & Magno Ducatu ſolenniter in verba Regis Iagielonis & pro-

lonis & procerum Poloniæ Lituaniæq; iurans inuestitur. Ideò tertio Magni Ducatus Lithwaniæ cum Regno Poloniæ vnio incorporatioque celebrata est. *Tertia incorporatio Lituaniæ cum Polonia.*

Eodem anno Rex Poloniæ Iagielo vltima mensis Maij vitam cum morte fœliciter commutauit, cui Wladislaus filius in Regno anno Domini 1434. succesßit, qui postea Rex Hungariæ creatus est, quo ex Polonia in Hungariam Anno Domini 1440. ad suscipiendum Regnum discedente, Czartorienßis Dux Russus, Sigismundum Magnum Ducem Lituaniæ doloße perfidioseq; necauit in Troki. Atque post hunc Magnus Ducatus Lituaniæ ad secundogenitos Regum Poloniæ translatus est. Quapropter proceres Poloniæ cum Ducibus Masouiæ Cazimirum hæredem Regni Poloniæ, Iagielonis Regis filium in Magnum Ducatum Lithwaniæ duxerunt, quem Lithwani cum ingenti lætitia ßuscepium communibus ßuffragiis, ßummæ rerum apud ße præfecerunt. Qui postea Wladislao fratri Anno Domini 1447. in Regno succesßit. Magno verò Ducatu Lithwaniæ Alexander filius eius ardentibus ßuffragiis Lithwanorum præpoßitus est. *Iagielo Rex morieur.* *Sigismundus Dux occiditur.* *CAZIMIRVS Magnus Dux Lituaniæ.*

Alexander Princeps Lithuaniæ.

ALexander Iagielonis nepos, Casimiri Regis Poloniæ filius, Magno Ducatu Lithwaniæ potitus, apud Ioannem Magnum Ducem Moschoniæ filiam Helenam in matrimonium accepit, in ßponsalibußq; conclußum erat vt templum Ruthenico ritu in castro Vilnenßi deßtinato loco exædificaretur, eiq; certæ matronæ ac virgines eiusdem ritus iungerentur. Quæ cum aliquanto tempore negligerentur, ßumit socer caußam belli contra Alexandrum & triplici exercitu inßructo contra eum progreditur, primum, versus pro. uinciam Seueram in meridiem, secundum verò, in occidentem contra Toropiec & Biela inßtituit, tertium in medio, versus Drohobus & Smolenßko collocat, ab ijs exercitum in ßubßidis retinet, quò ei maximè, contra quem Lithwanos pugnaturos animaduerteret ßuccurrere posßet. Postq; aũt ad fluuium quendam Vuedraßch, vterq; exercitus conuenißet, Lithwani Duce Constantino Ostroßki maxima procerum & nobilium frequentia ßepto, ex quibußdam captiuis, numerum hoßtium ac ducum *Moschus in Alexandrum Lituaniæ Ducem insurgit.*

quoq; cum cognouissent magnam spem profligandi hostem concipiunt, porrò cum fluuiolus conflictum impediret, ab vtrisq; transitus seu vadum quæritur. Primi autem Moschi aliquot superata ripa Lithuanos ad pugnam lacessunt, atq; illi haud timidi resistunt, eosq; insequuntur, fugant, vltraq; fluuiolũ pellunt, mox vtrinq; acies committuntur præliuḿq; atrox oritur. Interea dũ vtrinq; eodem ardore animorũ acriter certarent, exercitus Moschorum in insidiis collocatus, eo latere in medios hostes inducitur, Lituani metu perculsi dilabuntur, imperator exercitus via cum plerisq; capitur, reliqui perterriti castra hosti concedunt, se & arces Drohobus Toropiec & Biela pariter sese dedtũ, exercitus verò qui meridiẽ versus processerat, cui præerat Machmetemin Tartarus Rex Cazanensis, forte Branſko ciuitatis præfectum comprehendit, Branſkoq; ciuitate potitur. Pau-

Lituani fudumtur.

Dux Ostrowſti capitur.

Arces à Moſchis capiuntur.

ritur. Paulopost duo germani fratres Seueriæ Principes Semet cici di
cti alioqui Ducibus Lithwaniæ obedientes, imperio Moschorum Princi- Duces Seueriæ Moscho se de-
pis se tradunt, sic vnico conflictu & eodem anno adeptus erat Moschus, dum.
quæ Witoldus Magnus Dux Lituaniæ, multis annis, maximisq; labori-
bus, obtinuerat. Porrò Moschorum Dux cum hisce captiuis Lituanis
crudelius egit, Constantinumq; Ducem exercitus præfectum, crudelis-
simis vinculis policitationibusq; solicitabat, vt relicto Domino natura-
li sibi seruiret, qui cum aliam spem elabendi non haberet conditionem ob-
latam accepit, in verbaq; Moschorum Principis iurauit. Et quamuis præ
dia possessionesq; amplissimas pro statu sui conditione habebat attribu-
tas, à Principeq; summo amore prosequeretur, tamen aliquot ibi annis e- Ostrowski ex Mo-
xactis, nacta occasione per inuias syluas in Lithwaniam cum ingentibus schouia fugit.
thesauris profugit. Qui postea Anno Domini 1514. cum exercitu Po
lonorum & Lituanorum strenui militis & imperatoris officium adim-
plens sub Sigismundo Rege Poloniæ octuaginta millia Moschorum stra- Octuaginta millia
uit, prout superius in gestis Sigismundi Regis Poloniæ patet. Sed ad Moschorum cæsa.
rem redeo.

Alexander Magnus Dux Lithwaniæ postea decedente Ioanne Al-
berto fratre, Poloniæ Rex creatus liberatione captiuorum, contentus
cum socero Moschorum Principe Ioanne ad sex annos fœdus iniit, Anno
Domini 1503. Postea Anno Domini 1506. Vilnæ mortuus est Alexander mori-
ibidemq; sepultus ætatis suæ 45. annos habens. Præfuit Magno Duca- tur.
tui Lituaniæ quatuordecim annis, Regnum Poloniæ quatuor annis
& octo mensibus administrabat, huic in Magno Ducatu Li-
thwaniæ & Regno Poloniæ Sigismundus frater
germanus huiusnominis primus
successit.

Prouinciarum seu Palatinatuum Lithuaniæ Ciuitatumque præcipuarum descriptio.

Lithvania ab Oriente Ruſsiæ Moſchouiæ Duci ſubiectæ contermina eſt, ab Occidente Podlaſiæ, Maſouiæ, Poloniæq́, & Pruſsiæ nonnihil in Septentrionem reflectendo adhæret, à Septentrione Liuoniæ Samogitiæq́, à Meridie Podoliæ Woliniæq́ Ruſsiæ Regionibus adiacet. Porro Lithvania Regio eſt ampliſsima, plurimos Ducatus Regioneſq́ & Prouincias diuerſis nominibus appellatas ſuo nomine complectens, & Vitoldi Magni Ducis temporibus à Ponto Euxino Tauricaq́ Cherſoneſo ad ſinum vſq́ maris Baltici, pelagumq́ Curlandiæ Liuones & Prutenos verſus fines ſuos longo tractu extendebat. Omnis autem Magnus Ducatus Lithvaniæ in Palatinatus & diſtrictus certos ſiue prouincias vbi iudicia particularia & terreſtria, pro nobilibus exercentur, non ſecus ac Polonia diuiſus eſt. Hi verò diſtrictus & Palatinatus pro Ducatibus (vt quondam temporibus plurimorum Ducum erant) computari poſſunt, & vnus quiſq́ Palatinatus ſuum Vexillum quo in bello vtitur habet. Eundem quoq́ colorem & ſignum omnes diſtrictus ſiue prouinciæ, qui in eodẽ Palatinatu continentur in Vexillis ſuis repræſentant, niſi quod Palatinatus Vexillũ maius eſt, cum duobus cornibus, diſtrictuale verò minus ſimpliciter protenſum cum vno cornu.

Amplitudo Lithvaniæ.

Lituania in Palatinatus diuiditur.

Primo itaq́ Vexillum Magni Ducatus Lithvaniæ peculiare & quadriangulare, ad differentiam cæterorum ſexaginta vlnas ſericeæ telæ rubeæ continet, in medio inſigne proprium, hominem videlicet armatum equo albo velociter currenti inſidentem, gladiumq́ ſuper caput manu extenſa tenentem geſtat, deſuper Stemmatis pileus Ducalis, ex altera verò parte Vexilli pro inſigni imaginem Diuæ virginis Mariæ in ſole cum puero, habet.

Vexillum Ducatus Lituaniæ.

Vexillum ſupremi Ducis exercitus eiuſdem amplitudinis quadriangulare quoq́,

gulare quoq́, coloris lasurini eodem Sthemmate Magni Ducatus ex vna partium in campo rubeo (campus hic locus Stemmatis intelligitur) ex altera Diui Stanislai Episcopi Cracouiensis imaginem gestat.

Palatinatus Vilnensis.

Vilna vrbs caput & Metropolis totius Lithuaniæ intra colles ad confluxum Vilnæ (à quo nomen habet) & Viliæ fluuiorum sita, muroq́ circumducta, ipsa quoq́ murata. Arces *Vilnæ descriptio.* duas insigniter muratas adiunctas sibi habet, quarum vna inferior (hæcq́ ampla & sumptuosissime extructa) altera superior in colle eminentissimo condita, dicitur, eas ex vna parte Vilna ex oriente fluens, ex altera Vilia fluuij ibidem concurrentes præterlabuntur, *Vilna fluuius.* porro Vilna quæ nomen vrbi indidit minor est, Wilia verò est amplior & nauigabilis quo *Vilia fluuius.* merces ex Wilna nauibus in Gedanum Prussiæ emporium celeberrimum deportantur. In hac vrbe plurima templa Romanæ obedientiæ, & Rutenorum ritus magnis sumptibus extructa. Episcopalis sedes in Basilica arcis catedrali diuo Stanislao dicata. Metropolitanus quoq́ Russiæ ibidem sedē suam in Basilica Rutenici ritus præcipua titulo diuæ virginis Mariæ insignita retinet. Porrò in toto Lituaniæ Magno Ducatu, quinq́ sunt *Episcopi Lithuaniæ, Romani.* Romanæ obedientiæ Episcopatus, vtpote Wilnensis, Samogitiensis, Kiouiensis, Lucensis, & Ianouiensis. Septem præterea præpositurae siue Parociæ insigniores à Wladislao Iagielone (qui primus Lithwanos baptisauit) fundatæ & dotatæ, vtpote Wilkomeriensis, Misogoliensis, Nemenciensis, Mednicensis, Kreuensis, Obolcensis, & Haynensis. Archiepiscopus qui supradictis Episcopis Lithwaniæ præest, in Leopoli vrbe Russiæ sedem suam habet, Ruthenici verò ritus in Lithwania & Russia Polono Regi subiecta, septem sunt. Metropolitanus siue Archiepiscopus Wilnæ sedem suam habet: Episcopi verò quos Wladicas Rutheni appellant hi sunt Polocensis, Volodimiriensis, Lucensis, Pin. *Episcopi Ruthenici.* scensis, Kiouiensis, Præmisliensisq́, & Leopoliensis, qui etiam Metropolitæ titulo vtitur, horum mores, habitum, Religionem in Moschouiæ descriptione de Religione Russiæ videbis.

Vilnensis Palatinatus vexillum rubèum est & bicorne, triginta quinq́ vlnas telæ sericeæ continens, ex vna parte in campo albo Magni Ducatus insigne gestat, ex altera Columnarum antiquo gentis Stemmate insignitur, in hunc modum

In hoc Palatinatu tres sunt ingentes districtus siue prouinciæ, Osmianensis, Bratislauiensis, & Vilcomeriensis, horum quilibet proprium vexillum (quo nobilitas districtualis in bello vtitur) habet.

OSMIANA *oppidum ligneum à Vilna septem miliaribus abest, territorium ad se pertinens satis amplum habet, in quo sunt complura oppida Regia & Nobilium. Vexillum rubeum simile Vilnensi sed cum vno cornu, Stemmate Magni Ducatus in campo albo insignitum gestat.*

VILKOMERIA *oppidum ligneũ ad Swienta fluuium situm, Curia est in ea iudicialis, in qua causæ nobilium disceptantur. Arx per Crucigeros Prussienses exustanunc in scopulo vestigia eius apparent. Prouinciam amplissimam ad viginti quinq; miliaria patentem habet, in qua sunt oppida complura Regia, Nobilium, Spiritualiumq;. Vexillum quoq; rubeum Stemmate Magni Ducis ex vna parte ornatum, ex altera diui Michaëlis imagine insignitum deffert.*

BRATISLAVIA *Ciuitas lignea, arcem sibi adiunctam in scopulo ad lacum amplissimum conditam habet. Vexillo rubeo Nobilitas districtus Bratislauiensis cum Stemmate Magni Ducatus in bello vtitur. A Vilna viginti miliaribus distat. Ikaznia arx murata & ciuitas lignea ad fluuium eiusdem nominis, à Bratislauia duobus miliaribus distat. Drisviat arx ad lacum amplissimum eiusdem nominis sita, à Bratislauia quinque miliaribus abest.*

Palatinatus Trocensis.

TRoki ciuitas lignea, muro cuius adhuc ruinæ apparent quondam circumdata, sed à Crucigeris Prussiensibus cum munitione deuastata. *A Vilna sex miliaribus distat, arcem habet in lacu satis oportunitate naturæ loci munitam, ad quam nisi nauibus per uenitur. In ea olim sedes Ducũ Lithvaniæ erat, postea in Vilnam translata. Est quoq; aliud oppidum eiusdem nominis quatuor à Vilna miliaribus ad Vacam fluuium quod ad differentiam huius nouæ Troki dicitur. In hoc Palatinatu quatuor sunt ingentes districtus, Grodnensis, Cownensis, Lidensis, & Vpitiensis.*

Districtus Trocensis. GRODNO *Ciuitas lignea, arcem muratam in scopulo sitam habet, quam Nemen siue Cronon fluuius celebris & nauigabilis præterfluit, vna-*

it, vna cum ciuitate. Eò merces in Gedanum ex regionibus Lithuaniæ nauibus defferruntur. Territorium Grodnense satis amplum est, quod pro Ducatu olim habebatur. Vexillo lasurini coloris vnicorni correspondens Palatinali, Stemmate Magni Ducatus insignito vtitur.

COWNO *Ciuitas lignea insignis, plures tamen in ea domus reperiuntur lapideæ, ad confluxum Nemens & Viliæ fluuiorum nauigabilium sita, arcem muratam antiquitus in scopulo conditam habet. Vexillum quoq; lasurini coloris in bello nobilitas districtualis gestat.*

LIDA *oppidum ligneum districtuale, arcem muratam in qua iudicia nobilium celebrantur habet, districtus Lidensis. Vexillum quoq; lasurini coloris in bello gestat.*

VPITA *Ciuitas lignea prouincialis, districtum ampliſsimum cum multis oppidis complectitur. Vexillo cæteris sui Palatinatui districtibus simili in bello vtitur.*

V *Exillum Palatinatus Trocensis bicorne, triginta quinq; vlnas telæ sericeæ lasurini coloris continet, Stemmate Magni Ducatus in campo rubeo insignitur.*

Palatinatus Minscensis.

MInsko *Ciuitas lignea ampliſsima, arx ex roboribus extructa natura & oportunitate loci munitiſsima, fossa profunda circumducta, eam fluuius quidam molendinis frequens præterlabitur. Vexillum huius Palatinatus purpurei coloris bicorne Stemmate Magni Ducatus in campo albo insignitur. Districtus quoq; eius Recicensis quem vnum complectitur, simile vexillum sed vnicorne gestat.*

KEIDANOW *Arx cum oppido à Vilna 25. miliaribus.*

RADOSKOWICE *castrum cum ciuitate. Hic Rex Poloniæ Sigismundus Augustus copias armatas numerosas centum millia superantes recensuit. Anno Domini 1568.*

BORISSOW *Ciuitas lignea, arx ex roboribus extructa, munitiſsimeq; propugnaculis parietibus quaternis intrinsecus terra lapidibusq; impletis firmata, fluuio Bèresina oportunè circumducta. A Vil-*

na 40. miliaribus distat. Vexillo prouinciali caret, sed in ea milites præsidiarij, contra incursum Moschorum continuò asseruantur, ad eam enim Moschus fines suos pertinere contendit.

LOHOISKO *Ciuitas cũ arce lignea, à Borissow 8. mili: distat.*

SWISLOCZ *Castrum cũ oppido ad fluuium eiusdem nominis.*

BOBROISKO *Arx cum ciuitate, ad Beresinam fluuium.*

ODRVCZKO *Arx in colle eminenti lignea, olim pro Ducatu cõputabatur, nuncq; plures nobiles Russi titulo huius Ducatus vtuntur.*

Nouogrodensis Palatinatus.

NOuogrodek Ciuitas ampla lignea, quondam secundo genitis Principum Lithuaniæ attributa erat, nunc in Palatinatum redacta est. Vexillum bicorne rubei coloris Stemmate Magni Ducatus in campo albo insignitum, in bello gestat. Districtus duos Slonimensem & Wolkouiscensem complectitur.

SLONIM *Ciuitas & munitio lignea olim secundo genitorum Magnorum Ducum Lithuaniæ erat, & pro Ducatu cum suo territorio computabatur, postea in prouinciam redacta est. Vexillo rubeo vnicorni Stemmate Magni Ducatus insignito prouincialis nobilitas vtitur.*

WOLKOVISKO *Ciuitas ampla, curia inea iudicialis vbi causæ nobilium disceptantur. Vexillum quoq; rubeum Slonimensi simile habet.*

MSCZIBOW *Oppidum & arx lignea in stagno natura loci munita, planicie circumdante, à Wolkowisko 2. miliaribus.*

Oppida plurima hic Palatinatus Nouogrodensis tam Regia quam nobilium cum suis districtibus prædictis complectitur.

Palatinatus Brestiensis.

Brestia Ci

BRestia Ciuitas ampla lignea, in finibus Lithuaniæ sita con. termina Podlasiæ. Arcem ligneam amplam sibi adiunctam habet, natura oportunitateq; loci munitam, & duobus fluui. is, quorum vnus Muchawiecz alter verò Bug vocatur, opportunè circumdatam.

Vexillum bicorne lasurini coloris in campo rubeo Stemmate Magni Ducatus insignitum gestat, vnum duntaxat amplissimum tamen distri. ctum Pinscensem videlicet complectitur.

PINSKO Ciuitas lignea satis ampla ad fluuium Perepetum sita, qui multis oppidis Russiæ præterlapsis in Boristenem fluuium amplissimum defertur.

Hæc ciuitas cum suo territorio quondam inter principatus Russiæ computabatur, à Gedimino q. Magno Lithuaniæ Duce subacta, secundo genitorum Principum Lithuaniæ erat, nunc in prouinciam est redacta. Nobilitas prouincialis vexillo lasurini coloris Stemmate Magni Ducatus insignito vtitur.

Præpetus arx & ciuitas ad fluuium eiusdem nominis sita.

Volinia Regio.

VOlinia inter cæteros Russiæ Principatus, gentem bellicosiorem habet. Est autem Regio amplissima, frugum omnigenarum abundans, syluis ferrigenis, stagnisq; piscosis referta, ad Magnum Ducatum Lithuaniæ pertinebat, sed nunc Regno Poloniæ adiuncta est. Hi verò populi à Wolga fluuio amplissimo qui Moschouitas à Tartaris disterminat (prout in deductione Polonorum latius dictum est) in hanc Regionem venerunt, quam à suo nomine (Wolgari enim à Wolga dicebantur) Wolgariam, postea successu temporis Voliniam nuncupauerunt. Viri sunt strenui & bellicosi, Ruthenico Idiomate moribusq; & religione vtuntur. In tres distrietus siue prouincias hæc Regio diuiditur, Lucensem, Wolodimirien sem, & Cremenecensem. Vexillum huius Regionis bellicum principale bicorne est, purpurei coloris in campo albo Stemmate Magni Ducatus Lithuaniæ insignitum. Prouincialia quoq; vexilla eundem colorem & Stemma referunt, nisi quod vnicornia sunt simpliciter protensa. *Voliniæ denominatio.*

LVCZKO *Ciuitas prouincialis lignea, sede Episcopali Ruthenorum & Romanæ obedientiæ clara, arces muratas duas in colle eminenti habet.*

WOLODIMIRIA *oppidum ligneum munitionem quoq; lignea ad paludes sitam habet, quondam pro Ducatu habebatur.*

KRZEMENEC *Ciuitas ampla lignea, castrum quoq; ligneum argila circumlinitum habet.*

Hæ autem ciuitates prouinciales complura oppida & munitiones ad se pertinentes complectuntur.

CHABNO *Arx & oppidum ad Vssam fluuium situm.*

OWRVCZI *Castrum & ciuitas ampla in colle.*

OLEWSKO *Arx & ciuitas ad Huberczia fluuium.*

ZITHOMIR *Arx lignea in colle condita.*

KOREC *Arx & ciuitas lignea, pro Ducatu olim cum suo territorio computabatur.*

KAMIENIEC *Munitio, in colle sita.*

ZBARASZ *Arx & Ciuitas olim sui iuris erat, cum suo territorio, & pro Ducatu nunc etiam computatur, pluresq; nobiles, & Domini huius Regionis Ducum titulo à suis ciuitatibus vtuntur.*

Palatinatus Kiouiensis.

KIouia vetustissima amplissimaq; vrbs ligneis septis circumdata, olim totius Russiæ Metropolis, ad fluuium celeberrimum Boristenem sita, à Vilna centum viginti miliaribus Polonicis distat. Eam quondam magnificam, & plane Regiam fuisse ipsæ ciuitatis ruinæ, & monumenta quæ sex miliaribus patent indicant. Apparent adhuc hodie in vicinis montibus & colibus Ecclesiarum monasteriorumq;, & ædificiorum desolatorum vestigia. Præterea Cauernæ quædam subterraneæ vastissimæ longo tractu subtus terras extensæ, quas quidam octuaginta miliaribus protendi dicunt, in his plurima

his plurima antiqua sepulchra corporaq; Illustrium quorundam Russiæ virorum (quamuis antiquitus posita) carie tantum consumpta integra tamen apparent, præcipuè verò duorum quorundam Principum cadauerain vestibus gentili more prout viui ambulabant integra veluti recens posita apparent. Sicq; insepulta in specu iacent, quæ peregrinis & aduenis à monachis Ruthenici ritus ostenduntur. Iuxta hanc vrbem arx satis munita, ex roboribus & lapidibus terraq; ad Boristenem constructa est. Porrò Kiouiensis tractus amplissimus est, quinquaginta miliaribus Polonicis plusue patens, olim sui iuris Principem habebat, nunc in Palatinatus formam redacta est. A Kiouia in meridiem reflectendo Circassi ciuitas lignea ad Boristenem sita occurrit, eius incolæ Circassi dicuntur, longoq; tractu, iuxta Boristenem degunt: Ruteni sunt (alij tamen ab his qui ad Pontum Euxinũ in montibus habitant) viri bellicosi & strenui, cũ Tartaris Præcopensibus sibi in vicinio adhærentibus frequenter belli gerant, in prouinciasq; eorũ excurrunt, & prædas iumenta videlicet abigunt. Distat autem ciuitas Circass à Kiouia, vigintiquinq; miliaribus Polonicis. Supra Circassos septem miliaribus per Boristenem ascendendo. Kaniow oppidum viris bellicosis circumquaq; habitantibus clarũ occurrit, decemseptem miliaribus à Kiouia abest. Infra Circassos & Kanioviensis nullæ habitationes Christianorum sunt. Campestria enim desolata colonis vacua ipsis solummodo feris domicilium præbentia, quadraginta miliaribus ad Oczakow vsq; castrum & ciuitatem in ostiis Boristenis sitam, patent. In Oczakow autem ciuitate & circumquaque in campestribus Tartari præcopenses degunt, ipsa verò ciuitas cum arce Turcicus præsidiis (quamuis Tartari eam incolant) tenetur, & hucusq; Lithuanorum colonia, Vitoldi temporibus erat, sed ad rem vnde digressus sum redeo.

Circaſsi bellicoſi Russi.

Kanio.

Kiouiensis Palatinatus Vexillum bellicum viride bicorne Stemmate Magni Ducatus in campo rubeo, ex alia verò parte vrso in campo albo insignitum gestat. Districtum vnum dantaxat Moserensem amplissimum tamen, habet.

MOSER Ciuitas prouincialis, ampla lignea, ad fluuium Perepetum condita, qui duodecim miliaribus supra Kiouiam hausto fluuio piscoso Tur dicto Boristenem influit. A Kiouia triginta miliaribus Polonicis distat, à Bobransko totidem, à Mohilow viginti, ab Orsha viginti sex. Vexillo Mozerensis districtus viridi prout suus Palatinatus vtitur.

Mſcziſlauienſis Palatinatus.

Mſcziſlauia ciuitas lignea, ad fluuium Soſam dictum ſita, arcem quoq; ex roboribus apprimè munitam habet. In ipſis finibus Moſchouiæ iacet, ideò præſidiarij milites in ea continuò aſſeruantur. Vexillum huius Palatinatus crocei coloris eſt, Magni Ducatus Stemmate in campo rubeo inſignitum, diſtrictualibus ciuitatibus caret, plurima tamen oppida & arces complectitur, quondam ſui iuris Principem habebat, ſed nunc in prouinciæ formam redacta eſt.

Nunc Caſtra ad Boriſtenem ſita breuiter recenſebimus.

DAMBROWNA *prima arx à Moſchouiæ finibus ad Boriſtenem cum oppido ſita, à Smolenſko decemquatuor miliaribus abeſt, ab Horſſa quatuor.*

ORSHAM *in Witeblienſi Palatinatu deſcribemus.*

KOPYSZ *caſtrum cum oppido ad Boriſtenem, ab Orſſa quatuor miliaribus diſtat.*

SKLOW *Arx cum ciuitate ad Boriſtenem, à Kopiſs duobus miliaribus diſtat, pro Comitatu computatur. Vnde ſe Illuſtris ac Magnificus Dominus, Ioannes Chodkiewic Comitem ſcribit.*

MOHILOW *Arx cum ciuitate ad Boriſtenem ſita, ſex miliaribus à Sklow.*

BYCHOW *caſtrum cum oppido ad Boriſtenem ſitum, à Mohilow duodecim miliaribus.*

RECZYCZA *Arx cum oppido ad Boriſtenem ſita.*

STRISSIN *Arx cum ciuitate ad Boriſtenem.*

LVBETZ *Arx ad Boriſtenem ſita.*

VISZEHOROD *Arx ad Boriſtenem, à Kiouia tribus miliaribus abeſt.*

Vitebſcien-

Vitebſcienſis ſiue Viteblienſis Palatinatus.

Vitebſk ciuitas ſatis ampla lignea, ad Dwinam fluuium inſignem & nauigabilem, quo merces omnigenæ in Rigam Liuoniæ Metropolim deportantur ſita. Arces Dnas ampliſſimas natura & oportunitate loci munitiſſimas habet, quarum vna inferior in planicie ſita ciuitatis formã amplitudine referens dicitur. Altera ſuperior in colle eminentiori condita, vtraq; propugnaculis, & parietibus ex roboribus extructis, terraq; & lapidibus impletis ſuppelectiliq; bellica tormentis & bumbardis apprimè munita. Eas vna cum ciuitate ab Oriente fluuius Dwina oportunè præterlabitur, in quam ſub ipſa arce ex altera parte Viczba fluuius exoneratur. Hæc arx omnium arcium finitimarum totiuſq; Lithuaniæ eſt fortiſſimum propugnaculum contra incurſum Moſchorum, in ipſis enim finibus hoſtium iacet. Sæpius ab ea Moſchouitæ cum ſuo ingenti damno fugati repulſiq; ſunt. Quatuor in ea præfecti ſiue ductores militum pedeſtrium aſſeruantur, in quorum ego numero cum patre meo Ambroſio Gwagnino quincentenariæ cohortis decem annis præfectus eram. A Vilna octuaginta miliaribus diſtat, quondam ſui iuris Principem habebat, & pro Ducatu computabatur, nunc in Palatinatum redacta eſt. Vexillum viridis coloris bicorne Stemmate Magni Ducatus in campo albo inſignitum geſtat. Diſtrictum ſiue prouinciam vnam duntaxat complectitur Orſhenſem videlicet.

ORSHA *ciuitas lignea ampla, ex vna parte Stipitibus præacutis munita, ex altera Boriſtene fluuio alluitur, arcem munitam muratam ſibi adiunctam habet, quam ab vna parte Boriſtenes, ab altera Orſhicza fluuius (qui nomen ciuitati indidit) præterfluit, à Witebſka 18. miliaribus abeſt. Vexillo viridi pront ſuus Palatinatus in bello vtitur.*

SVRAS *caſtrum inter Dunam, Caſplam, & Suraſcam ſitum, à Witebſka octo miliaribus ſuperius orientem ad Moſchouiam verſus procedendo. Tandem occidentem verſus à Witebſka 14. miliaribus occurrit*

VLA *arx in conflictu Vlæ (à qua nomen habet) & Dunæ fluuiorum, à Mo-*

orum, à Moſchouitis olim fundata poſſeſaq́, & à noſtris ſæpius fruſtra tamen tentata. Poſteà à Duce Romano Sanguſkowicz inopinata irruptione capta, exuſtaq́, & à noſtris reſtaurata.

TVROWLA *Caſtrum Moſchorum ad fluuium eiuſdem nominis, & Dunam munitiſsimè ſita. A Połoczka tribus miliaribus abeſt.*

SVSZA *Arx Moſchorum ad lacum eiuſdem nominis, Moſchouitis Copia dicitur.*

CZASNIKI *caſtrum & oppidum ligneum ad Vlam fluuium ſitum, à Suſa quatuor miliaribus abeſt.*

SIENNO *Arx cum oppido à Czaſniki ſex miliaribus diſtat.*

LEPLO *Arx & ciuitas bene munita in lacu quaſi peninſula condita, à Czaſniki ſeptem miliaribus abeſt.*

CIOTCZA *munitio ad lacum eiuſdem nominis.*

CRASSNE *Arx Moſchouitica à Ciotcza vno miliari ſita.*

WORONIEC *caſtrum cum oppido ad Vſaczam fluuium ſitum, à Połoczka tribus miliaribus.*

STRZYZOW *munitio ad lacum ingentem ſita.*

Palatinatus Polocenſis.

POłoczko olim ciuitas lignea ampliſsima, Stipitibus ſeptiſq́ ligneis circũdata, ad Dwinam fluuium cõdita, arcem ligneam natura & oportunitate loci munitiſsimam, turribus & propugnaculis firmatam habet, quam ab vna parte Dwina ab altera Polota, à qua ciuitas nomen ſortitur, præterfluit. Milites in ea præſidiarij à Rege Poloniæ frequenter aſſeruabantur, ciues & mercatores in ea ditiſsimi erant, ſed Anno Domini 1562. Ioannes Baſiliades Magnus Dux Moſchouiæ, eam vi tormentis bellicis admotis, ſtrenua oppugnatione, obſidium verò indiligenti & oſcitanti defenſione, in ditionem ſuam redegit. Poloniſq́ præſidiarijs liberè dimiſsis, Lithuanos & Ruthenos ciuitatis incolas cæteroſq́ qui illic velut ad aſylum confugerant in Moſchouiam vin-

schouiam vinctos abduxit, prædamq; dictu incredibilem auri & argenti illinc asportauit, & hucusq; hæc ciuitas cum arce & suo territorio in Moschouiæ Principis ditione permanet. Habebat olim sui iuris principem & pro Ducatu ampliſsimo computabatur, nunc eius titulo prædictus Princeps Moschouiæ vtitur. Vexillum verò eius purpurei coloris Stemmate Magni Ducatus insignitum in campo albo nobilitas prouincialis, quæ Regi Poloniæ Magno Duci Lithwaniæ subest, in bello gestat.

VSACZA *munitio ad fluuium eiusdem nominis & Dunam sita à Poloczka tribus miliaribus distat.*

DISNA *arx ampla, valo forti & inexcusso circumdata, rebusq; bellicis apprimè munita, Disna, & Duna fluuio oportunè circumluitur. Ciuitas quoq; inter eosdem fluuios valo stipitibusq; præacutis & propugnaculis munita, à Poloczka sex, à Vilna quadraginta miliaribus distat.*

DRISSA *arx cum oppido circumsepto, ad fluuium eiusdem nominis & Dunam, sex miliaribus à Disna sita.*

DRVHA *munitio cum oppido, ad eiusdem nominis fluuium & Dunam à Drissa sex miliaribus abest.*

Ab hac arce Liuoniæ fines, & arces ad Dunam sitæ incipiuntur, quas suo loco descripsimus, Lituaniæ quoq; & Samogitiæ ditio in Occidentali ripa Dunæ iacet. Samogitiam itaq; describendam ordiemur, quæ moribus, vitæq; consuetudine, & idiomate Lituaniæ similis est, eiusdemq; Principatus.

Ducatus Samogitiæ.

SAmogitia Regio satis ampla proxima Lithwaniæ, à Septentrione Liuoniæ contermina est, mariq; Baltæo siue Germanico ab occidente, nonnihil in Septentrionem reflectendo adiacet: Prussiam quoq; in vicinia habet. Nullo castro munito insignis est, ciuitates tamen in ea cum pagis tam Regiæ quam nobilium complures sunt. Huic Regioni præfectus siue Capitaneus supremus, à Rege Poloniæ Magno Duce Lithwaniæ præponitur, neq; temerè is nisi grauissimas ob causas officio mouetur, sed quo adiuuit perpetuo manet. Episco-

net. Episcopum habet Romanæ obedientiæ. Agrestis turba in humilibus casis ijsq; oblongioribus vitam ducit, in quibus ignis in medio accensus ardet, ad ignem verò paterfamilias cum domesticis, seruisq; sedit, inmentaq; & totam suppellectilem domesticam cernit. Solent enim sub eodem quo ipsi habitant tecto sine vllo interstitio pecora habere. Maiores eorundem cornibus animalium vrorum videlicet pro poculis vtuntur. Audaces sunt & strenui homines & ad bellum prompti, loricis aliisq; plurimis armis præcipuè añt cuspide venatorũ more vtuntur, equos adeò paruos habẽt, vt vix credibile sit ad tãtos labores eos posse sufficere, quibus foris in bello, domiq; in colendis agris vtuntur. Terram non sraro sed ligno proscindunt, quod eo magis mirandum, cum terra eorum tenax & non arenosa sit. Araturi ligna complura quibus vomeris loco vtuntur secum portare solent, scilicet vt vno fracto, aliud atq; aliud ne quid in mora sit in promptu habeant. Quidam ex prouinciæ præfectis quo prouinciales graniore labore leuaret, multos fereos vomeres fabricare fecerat, cum autem eo, sequentibusq; aliquot annis segetes quadam cœli intemperie expectationi agricolarum non responderent, vulgus agrorum suorum sterilitatem fereo vomeri pertinaciter adscribebat, nec aliud quicq; in causa esse putabat. Præfectus eorum vulgi seditionem timens amoto fero suo eos more aoros colere permisit.

Habitationes Samogitarum.

Mos arandi agros.

Prouincia hæc næmoribus, syluisq; abundat, in quibus horrendæ quã doq; visiones fieri dicuntur. Mel nusq; melius nobilius ue, quodq; minus cæræ habeat, albumq; sit quam in Samogitia reperitur. Syluæq; illic summas diuitias ferunt, stipitibus enim cauatis mella passim promuntur. Sunt etiam nunc illic inter aoreſtes idolatræ complures, qui serpentes quosdam quatuor brenibus lacertarum instar pedibus, nigro obesoq; corpore Giuoitos patria lingua dictos tanquam penates domi suæ nutriunt, eosq; domo lustrata certis diebus ad oppositum cibum prorepentes, cum tota familia quoad saturati in locum suum reuertantur, timore quodam circumstantes venerantur. Quod si aduersi illis quid acciderit, serpentẽ deum domesticum male acceptum ac saturatum esse credunt.

Samogitiæ syluosa.

Samogitæ idolatræ.

Accidit hoc nuper in Lithuania sex à Vilna miliaribus in pago quodam iuxta ciuitatem Troki, quod quidam Christianus ab eiusmodi serpentis cultore aliquot alueana apum emit, quem cum ad verum Christi cultum multo labore adduxisset, vtq; serpentem quem colebat occidere persuasisset, aliquanto post, cum ad visendas apes suas eo reuersus fuisset, hominem facie deformatum ore aures tenus miserabilem in modum diducto offendit, tanti mali causam interrogatus respondit, se quod serpenti deo suo domestico manus nepharias iniecisset ad piaculum expiandum hac

Miraculum.

endum hac calamitate puniri, multoq; grauiora si ad priores ritus suos non rediret eum pati oportere. Est etiam quatuor à Vilna miliaribus Lauariski villa Regia in qua à multis adhuc serpentes coluntur. Hæc quamuis non in Samogitia sed in Lithuania gesta sunt pro exemplo tamen adduxi.

Agrestis turba in Samogitia Sacrificium quoddam solenneq; epulas gentili more sub finem Mensis Octobris collectis frugibus quotannis celebrant hoc modo. Ad locum conuiuio æpuliq; sacris delectum, omnes cum vxoribus, liberis, & seruis conueniunt, mensam feno supersternunt, desuper panes apponunt, & ex vtraq; panis parte duo ceruisiæ vasa statuunt. Postea adducunt vitulum, porcum & porcam, gallum & gallinam, & cætera domestica iumenta, exordine mares & fœmellas. Hæc mactant gentili more ad sacrificandum hoc modo, imprimis augur siue incantator quispiam verba quædam præferens animal verberare baculo orditur, deinde omnes qui adsunt iumentum per caput pedesq;, baculis verberant, postea tergum, ventrem, & cætera membra concutiunt dicentes. Hæc tibi o Ziemiennik deus (sic enim illum dæmonem agrestis turba appellat) offerrimus, gratiasq; tibi agimus, quod nos hoc anno incolumes, & omnibus abundantes conseruare dignatus es, nunc verò te rogamus, vt nos quoq; hoc anno præsenti fouere, tueri ab igne, ferro, peste, & inimicis quibuslibet defendere dignereris. Posteà carnes iumentorum ad sacrificium mactatorum comedunt, & ab vno quoq; ferculo anteq; comedant, portiunculam amputant, & in terram omneq; angulos domus proiciunt dicentes: Hæc tibi o Ziemiennik nostra holocausta suscipe & comede benignus. Omneq; tunc temporis lautissimè solenniter & opipare æpulantur. Hic verò ritus gentilis & in Lithuania, Russiaq; ab agrestibus, quibusdam in locis obseruatur. Mare quod Samogitiam alluit Baltæum, à quibusdam Germanicum ab alijs Prutenicum dicitur, sinus balticus propriè nuncupatur. Interluit enim Cimbricam Chersonesum quæ Germanis Iutland, Latinis Iutia vocatur. Alluit quoq; Germaniam & omnem Pomeraniæ Regionem, atq; longo tractu Liuoniam, Curlandiam, Regioneq; quasdam Moschorum Principis, Swetiam, Philandiam, Daniamq; circumluit. Huius Regionis Samogitiæ, Rex Polonus Magnus Dux Lithuaniæ titulo vtitur. Vexillum album bicorne Stemmate Magni Ducatus Lithuaniæ in campo rubeo insignitum Samogitia in bello gestat. Incolæ Regionis, omnibus ferè cum Lithuanis vestiuntur habitu cinericio, moribus, religione, idiomate paucula differentia interiecta vtuntur. Ideò nunc ad describendos mores Lithuanorum orationem dirigemus.

Ritus gentilis Samogitarum.

Mare Samogiticum.

Lithuania

Lithuania admodum ſyluoſa eſt prout & Samogitia, paludes lacuſq; ingentes & ampliſſimos in quibuſdam locis maris formam referrentes, habet. Præterea multos fluuios nauigabiles, quorum alij orientem verſus vt pote Bog (Hærodoto Hipanis dictus) Perepetus, Tur, Swiſlocz, & Bereſina, in Boriſtenem vulgo Dnepr, dictum exonerantur. Boriſtenes verò pluribus fluuiis hauſtis in orientem, tandem in meridiem decurrens, in Pontum Euxinum illabitur. Alii verò Cronon vulgo Niemen dictus, Vilia, Narew, Bug, in occidentem nonnihil in Septentrionem reflectendo decurrunt, in mareq; Germanicum iuxta Gedanum celleberrimum emporium Pruſſiæ exonerantur, Dzwina autem Ptolomeo Rubon ex Moſchouia ortus, à Riga duobus miliaribus, eidem mari commiſcetur.

Fluuii Lituaniæ.

Animalia in Lithuania omnis generis parua ſunt. Gens miſera maximè in villis & pagis graui ſeruitute opreſſa, nam vt quiſq; famulorum caterua ſtipatus domum coloni alicuius ingreſſus, impunè quiduis facere, res ad vitæ vſum neceſſarias capere, abſumere, crudeliter etiam colonum verberare poteſt. Colonis quauis de cauſa ad dominos ſuos abſq; muneribus aditus non patet, quod ſi etiam admittantur, ad præfectos & officiales relegantur, qui niſi munera accipiant nihil boni decernunt, & vnumquodq; verbum iudicis in Lithuania aurum eſt. Coloni quinq; dies aliquando ſex dominis ſuis laborant, dies verò lunæ priuato labori conceditur, atq; vt plurimum diebus dominicis (nulla enim Diuorum feſta agreſtes obſeruant) quoduis opus abſoluunt, agriculturam exercent, ſegetes prataq; metunt, triturant & id genus alia. Hoc verò & in Ruſſia peculiare eſt, quodſi interrogaueris, quare Dominico die laboras? reſpondere ſolent, nonne & die Dominico comedere oportet. Imperatam peccuniam quottanis ter quaterq; pro defendendis Regni finibus pendunt, à dominis quoq; tributis adinuenticiis grauiter onerantur, pane atro & viliſſimo ſiligine vna cum ſpicis commolita vtuntur, molendinas ſiue piſtrinas manuales agreſtes in pagis & oppidis trinas quinaſue domi habent, eiſq; ad commolliendas fruges vtuntur, dumq; has molendinas manibus vertunt, patrio more agreſtem quendam concentum edere ſolent, dicentes: molior, hocq; verbum frequentius ad cantilenæ ſimilitudinem repetunt, id verò eſt tam viris quam mulieribus peculiare, quod de illa re quam tunc in opere habent cantilenas agreſtes canant. Tubas quoq; ligneas oblongas habent, quas inflantes nirum quendam & diſſonum concentum edunt, aliquandoq; vnus duas inſimul tubas harmonia quadam correſpondente inflat.

Tributis Lituani onerantur.

Molendinæ Lituanorum.

Omnes ferè Lithuani & Samogitæ Liuoneſq; veſtitu vili cinericio communiter

communiter vtuntur, vt cum turmatim vulgum stantem in foro conspexeris neminem nisi cinericia veste indutum videbis, coturnosq; ex tiliæ libro, vel ex pellibus iumentorum vna cum setis detractis conficiunt. Currus leues absq; vllo feri ministerio conficiunt, & omnia compangunt arboreis gomphis & ligna coacta vicem feri complent. Rotas ex vno ligno in gyros aptas contorquent. Pinguedine vel pice vnq; linunt currus, & quando multi insimul vehuntur mirus quidam concentus quæruloso rum axium longè auditur, Versus.

Neq; linunt Ruteni quærulos pinguedine currus,
Haud pícis auxílium strídulus axis habet.
Auditur veniens longè crepitare Colassa,
Sic fragiles currus Russæ vocare soles.
Nam faciunt habiles vno vectore quadrigas
Inuectas Ruteni, quas equus vnus agit.
Nec facile inueníes ferato hærentia clauo
Plaustra, facit ligni cuncta ministerium,
Et sine feri iussu pangunt sua plaustra terrebris,
Et lignum ligno consolidare solent.

Frumenta omnis generis primo in calidissima cassa fumo exsicant, & postea in horeo coram extructo excutiunt.

Arandi seminandique modus in Russia alba Moschouiæ confini & in Magno Ducatu Litwaniæ.

Primis agros hoc modo præparant, circa festum Diuorum Petri & Pauli in æstate, ad festum vsq; assumptionis Mariæ, nemora, myricesq; excindere solent, quam

exciſionem arbuſtorum vulgariter Lada appellant, eam ſi nemus denſum fuerit ſtramine ſuperſternunt, per hyememq; ſic durare patiuntur, Vere autem poſtea redeunte poſt Paſchatis feſtum ſole torrido aliquot diebus ingruente, illam proſtrationem prædictam arbuſtorum, ſtramine ſuppoſito ſuperſtratoq; ſuccendunt, & in cinerem comburunt, vbi verò terra non combureretur, illic nihil ferè naſceretur, ideò ligna incombuſta congerunt, in ſtruemq; compoſita denuò ſuccendunt, ſicq; in illa terra combuſta, & inculta collectis duntaxat carbonibus & titionibus ſuperfluis, triticum ſeminant primò, & ſupra ſementum, vno equo iuncto aratro, arant & occant, in Ruſſia videlicet. Lituani enim bobus cornibus aratrum trahentibus arare ſolent, tantaq; ibi fecunditas dictu incredibilis ſubſequitur, vt Cererem in illis regionibus natam affirmares. Eodem modo & hordeum ſeminatur, metitur, & colligitur niſi quod craſſiora nemora pro hordeo excinduntur, & pinguiorem terram magiſq; triticum exigit. In huiuſmodi autem agris per annos ſex vel octo ſimo ſtercoreq; non ſuperpoſito ſeminare ſolent.

Quod ſi arbores nimis altæ & craſſæ in ea ſylua vbi ſeminaturi ſint eſſent, vtpotè pinus, fraxini, robora & id genus aliæ, eas non ſuccindunt, niſi frondes ramoſq; circumſecant, ne Solem agro præriperent. Ruſticus verò vnus, omnes arbores vna ſemel aſcenſa circumſecabit non deſcendendo, inſtrumentum enim ad id factum, quaſi ſedile, ad ſtapedæ ſimilitudinem ſecundum proportionem hominis ſedentis factum, arbori funè longo appendit, ſicq; ſedens à puero funè alio ab arbore ad arborem facile tranſfertur, habetq; ad latus alligatum lignum curuum, ad id ſtudio præparatum, quo arbori appropinquatus, firmiter eam apprehendit, quam à vertice ad radicem vſq; circumſecat, & frondes illas eodem modo ſupradicto æſtate redeunte ſuccendit, & ſeminat.

Siliginem poſtea ſeminant Hyemalem ſuper hæc culta noualia, tritico vel hordeo collecto, ſed duobus vicibus ad ſiliginem arare coguntur, quam ſeminare incipiunt circa feſtum aſſuptionis Mariæ 15. Auguſti, quod ſi ſegnis agricola non abſoluerit ſeminationem ad aliud feſtum natiuitatis Mariæ, in quatuor hebdomadis ſequente 8. Septembris die, tunc fructifero prouentu conſueto fruſtratur. Hanc ſeminationem ſiliginis Hyemalem appellant, Vere enim redeunte aliam Æſtiualem vocatam ſeminant.

Mirus ſeminandi modus.

Eſt quoq; alius ſeminandi mos nuper adinuentus, in prædicta proſtratione, ſucciſioneq; nemorum ſuperius deſcriptorum, hoc modo: Duabus partibus hordei, tertiam ſiliginis intermiſcere ſolent, quam commixtionem Vere inſtante, tempore conſueto ſeminant, eademq; æſtate hordeum ſolum.

deum solummodo demetunt, siliginem verò subter hordeum ad modum graminis paulatim densissimè crescentem per hyemem durare sinunt, quæ sequente æstate, adeò fecundissimè, densissimèq; excrescit, vt equo vix eam densitatem penetrare possis, & ex vno grano triginta plusue spicæ pullulare in tantam altitudinem solent, vt vir equo insidens vix ex ea appareat. Omnes verò agros Ruteni vno equo iuncto aratro proscindere solent, terra enim per se nimis facilis est.

Hic autem ordo in seminandis frumentarijs in tota ferè Sarmatia observatur, primo post festum Paschæ triticum seminant, postea siliginem æstiualem dictam ab æstiuali seminatione vulgariter Iarzyczą appellatur, ad differentiam hyemalis siliginis, quæ vt diximus pro festo assumptionis Mariæ seminatur ad hyemem futuram, vnde vulgariter Ozimina dicitur. Ex hac si æstate seminaretur nihil prorsus nasceretur, & è contra si æstiualis ad hyemem pro hyemali seminaretur (quamuis sibi grano similes essent, & eiusdem quasi naturæ viderentur) nulli vsui esset, sed in gramen inutile verteretur.

Hanc itaq; æstiualem circa festum Paschæ seminant, secundum agri possibilitatem præparationemq; Poloni, Lituani & Ruteni nigri cum Masouitis & Prutenis, propter Solisq; beneficium, & regiones temperatiores priori seminatione longè antecedunt Rutenos albos, & Moschouitas in Septentrionem degentes, qui ob intemperiem aëris posterius huis omnibus seminare coguntur, at tamen interdum eodem tempore agros demetunt. Hoc autem mirum est, quod siliginem seminantes æstiualem, post Paschatis festum interdum aliquot ellapsis hebdomadis, tamen eadem æstate vt decet maturam quasi per octo duntaxat hebdomadas demetunt, colligunt & recondunt.

Pisam circa ferias diui Adalberti seminant, vulgariter Groch dictam, quam ad longum vsum exsicatam reseruant.

Auenam & Hordeum post Pentecostes festum seminant, quæ vulgaritet Owies dicitur. Hordeum Iecźmień appellant.

Cicer vndecim post Paschа hebdomadis ellapsis ante Diui Petri festum seminatur. Tatarka Polonis, Grecicha Ruthenis & Lithwanis dicitur.

Rapæ circa Diui Ioannis Baptistæ ferias seminantur. Et omnia eadem æstate, seminata colliguntur, triturantur, triturataq; in domibus reconduntur, ita vt granum ex penu ad seminandum depromptum, in decem aliquando in octo hebdomadis secundum Solis clementiam ad penu vnde exiuit reuertitur, agricolæ suo centuplum fructum referrens.

Recondendi frumenti Polonorum mos.

Poloni omnes, Rutheni nigri, (quorum Metropolis Leopolis est) Masouitæ, Syleſij, Pruteni & Lithuani quidam, in horea & aceruos magnos recondunt frumenta, & aliquando apud bonum patremfamilias quadringentos, ſexcentoſue aceruos quaſi turres quadrangulares eminentes reperies, ad quindecim pluſue interdum annos reconditi frumenti plenos.

Lituani & Moſchouitæ quomodo recondunt frumenta.

Sed Rutheni albi Moſchouitæq; omnes & Lithuani ſtatim de agro in penu frumenta defalcata & trit urata congerunt, & recondunt, quidam in cauernis ſubterraneis in abditis ſyluarum ſtudio ad id effoſis, & intus bene cum corticibus arborum adaptatis frumenta, inſuper omnia victuaria, carnes porcinas ſalſas, & id genus leguminum ad victum pertinentium, veſteſque & præcipuam ſuppelectilem recondere ſolent, præſertim belli tempore, vbi miſeri coloni ſecuri ſint, ab incurſu hoſtili frequenti, & rapuis ſuorum militum.

Supplicii ſumendi modus.

Hoc autem apud eos in vilis præcipuè obſeruatur, ſi quis forte capite damnatus fuerit, de ſeipſo iubente Domino ſupplicium ſumere ſuiſq; manibus ſe ſuſpendere, etiam ſi recuſauerit minis verberibuſq; exagitatus cogitur. Atq; hæc nobis de Lithuania dicta ſufficiant. Hic tibi Lector candide ſciendum reſtat, quod in hoc magno Ducatu qui Polono Regi cum vniuerſis ſuis prouincijs ſubeſt, plurima ſint oppida & caſtra tam Regia quam Nobilium, Eccleſiaſticorumq;, quæ hic non ſunt poſita. Hic enim nos ſolummodo prouinciales inſignioreſq; ciuitates, & arces quæ olim pro Ducatibus cum ſuis territorijs habebantur deſcripſimus. Sunt præterea complures Duces particulares in Lithuania, Comitatuſq;, ex quibus Slucenſis Ducatus celeberrior eſt, Princeps enim illius, quamuis Regi Polono Magno Lithuaniæ Duci ſubſit, & ad quæuis mandata Regis exequenda paratus fuerit, rerum tamen in ſuo Ducatu qui 30. miliaribus Polonicis in longitudinem & latitudinem patet integrè potitur, & theſauro priuato cum Italiæ, Germaniæq; quibuſuis Principibus magnis, facilè adæquari poteſt. Sunt quoq; Duces alij plurimi inſignes, quorum reſpectu Magnus Ducatus Lituaniæ dicitur, ex hijs primas obtinent, Illuſtres & Magnifici Domini Radiuilones, Dominus Nicolaus Radiuilus, in Bierze & Dubingij Dux, lumen Patriæ & alter Cicero, Hectorq; Lituaniæ, Palatinus Viluenſis, & Illuſtris Hæros Nicolaus Chriſtopherus Radiuilus, Dux in Olika & Neſwiez, Comes in Schidłowiec, Marſchalcus Curiæ digniſſimus, fraterq; ſuus idem Dux, Dei Gratia Epiſcopus Viluenſis deſignatus, Georgij nomine gaudens. Ille quoq; alter Scipio Illuſtris Hæros Dominus Ioannes Chodkie-

Stuczko in Ruſſia Ciuitas & Ducatus.

vicius, Co-

vicius, Comes in Sklow & Meſs, Caſtellanus Vilnenſis, Archimarſchal-cus Magni Ducatus Lituaniæ, Exercituumq; imperator & gubernator Liuoniæ, ac Capitaneus Samogitiæ generalis, Virtutum ſpeculum inſigne, Martiſq; & Mineruæ alumnus. Inſuper multos alios Hæroum antiquorum quorumuis dignitatem adæquantes Duces, & Viros Inſignes Lituaniæ celeberrimus Principatus ſouet, quos ſigillatim recenſere vt difficilè ac longum, ita minus neceſſarium nobis videtur.

ARTICVLI CONSTITVTIONVM BELLICARVM MAGNI DVCATVS LITVANIÆ, in Commitijs Generalibus conſtituti, à Supremoq; & Generali Copiarum Imperatore fortiſſimo, & Hæroe perpetua memoria digniſſimo, Illuſtri Domino Gregorio Chodkiewicio, Caſtellano Vilnenſi confirmatæ, & militibus imperatæ.

Benevolo Lectori S. D. P.

Hic quoq; Lector Candide leges militares in Comitijs Generalibus Magni Ducatus Lituaniæ ſolenniter conſtitutas, tibi vt potuimus ſumma cum diligentia deſcriptas breuiter, dedicamus. Tu verò hos noſtros ſudores boni conſule, maiora accepturus.

OMnis qui ſe obligauerit ſeruitio Sacræ Regiæ Maieſtatis, debet in eo ad tempus præſcriptum perſeuerare. Si verò longius ſeruitium Militare indictum protractumq; fuerit, Miles autem ſeruire amplius nolens in primo quartuali non indicauerit, tunc indictum ſeruitium ſequentis quartualis adimplere tenebitur. Articulus 1.

In alterius armis nemo audeat ſeruire, ſub pœna amiſſionis honoris. Articulus 2.

Si quis è Caſtris diſceſſerit, ſeruitio non finito, Nobilis ille ſi fuerit, honoris, plebeius verò capitis pœna puniatur. Articulus 3. Ille autem qui ciuſmodi hominem occiderit, præſertim non habentem

habentem litteras à Campiductore siue Rotmagistro suo, iussè ab eo factum censebitur.

Articulus 4. Lites discordiasq́ Milites alterutrum semmare non audeant, sub graui pœna.

Articulus 5. Quod si aliquis ex militibus præcipuè verò pedestribus, arma sua stipendiaria quibus hostilis impetus arcetur, lusu alearum amiserit, vel si eques equum militiæ destinatum perluserit, tam luerator, quàm amissor vterq́ suspensionis pœna puniatur.

Articulus 6. Quicunq́ in Campiductorem, siue Rotmagistrum suum, Decurionemue, vel etiam seruus m Dominũ suum, manu aut verbis inhonestis se seccõmouerit, capitis pœna plectatur.

Articulus 7. Si quis in Custodes Castrorum impetum fecerit, vel excubiodiam demandatam obire renuerit, aut ad custodiam sine voluntate Campiductoris abierit, capite puniatur, excepto si excubiæ ordinariæ illum præuenerint.

Articulus 8. Quicunq́ vulnerauerit aliquem in ductu legionum sub extensione vexilli, pœna bonoris & capitis puniatur.

Articulus 9. Quicunq́ pedester in custodia locum suum non tenuerit, aut causa alicuius suæ necessitatis inde discesserit, vel si in ordinatione aciei excubiisue obdormierit, vel officium iniunctum diligenter ostentanterq́ obierit, circumspectori excubiarum liberum erit talem interficere. Si autem Campiductori oblatus fuerit, capitis pœna puniatur, honorq́ priuetur.

Articulus 10. Si quis in custodiam campestrem destinatus, siue ex muro cum hoste collocutus fuerit, sine voluntate Campiductoris, conuictus testimonio, proeiusmodi facinore capitis pœna puniatur.

Articulus 11. Si aliquis miles ex thesauro Sacræ Regiæ Maiestatis de tormentis pulucrem globosiue, quàm de aliis bonis Sacræ Regiæ Maiestatis aliquid in vsum suum conuertere ausus fuerit, sine quauis misericordia turpi, & vituperoso mortis genere puniatur.

Articulus 12. Si quis speculatorem ab hostibus missum, in domo sua fouerit, vel de illo notam habuerit, talis omni misericordia semota in quatuor partes dilaniatur.

Articulus 13. Quicunq́ tempore necessitatis, siue conflictus à vexillo in fugam sese dederit, aut verbo aliquo fugiendi causam alicui præbuerit, caput & honorem amittit, similiter qui tempore periculi, non conseruerit manus cum hoste puniatur.

Articulus 14. Si aliquis temerariè in terram hostilem irruerit, vel occasionem hostibus dederit, sine voluntate Campiductoris, capite amittit.

Articulus 15. Tempore nommis dati, (quod Polonicè Hasło dicitur) vnusquisq́ miles in ordine suo pacificè permaneat. Quod si post hoc extra ordinem comprehensus fuerit, vel si nomen indictum interroganti proferre nescierit, capitis pœna puniatur.

Articulus 16. Dato signo requiei per vocem tubæ, nullos clamores, & strepitus in Castris aliquis facere audeat sub graui pœna.

Articulus 17. Si quis litem aliquam tempore distributionis nominum excitauerit, vel bumbardam in hostem exonerauerit, capite plectatur.

Articulus 18. Tabernæ & nocturnæ comessationes prohibitæ & vetitæ tunc temporis sint, sub graui pœna.

Articulus 19. Nemo militum audeat aliquid violenter alicui eripere, sub pœna suspensionis, quod si aliquid acceperit præter victum, quod vnius grossi pretio constaret sine quauis misericordia iuguletur.

Articulus 20. Nemo militum victus acquirendi causa absq́ seruo Campiductoris in villas audeat discurrere, neue alicui iniuria inferratur, sub pœna graui.

Articulus 21. Hominem aligenigenam, aduenam & ignotum nemo in seruitium militare suscipere audeat sine licentia Campiductoris, sub graui pœna.

Articulus 22. Seruitorem alterius commilitonis siue Decurionis, nullius ad se persuasionibus & promissis allicere audeat, sub graui pœna.

Articulus 23. Nemo militum equos stipẽdiarios currui iungat, neq́ causa necessitatis priuatæ quamuis opportunæ illis vti, vel alicui in vsum dare audeat, sine licentia Campiductoris.

Articulus 24. Aduehentibus victum in castra, si aliquid per vim raperetur, suspensionis pœna esto.

Articulus 25. Si quis in viam publicam mercandi, præripiendiq́ victus causa extra Castra abierit, turpe ob lucrum, grauiter puniatur.

De emptione

De emptione & venditione cibi & potus, Campiductor æstimationem faciat. Articulus 26.

Quicunq; ante æstimationem aliquid emerit, emptor peccumus, venditor mercibus priue- Articulus 27.
tur, similiter & de eo intelligendum est, qui cariori pretio quàm Campiductor constituerit,
aliquid vendere ausus fuerit.

Satelites à Campiductore missos, ad comprehendendum malefactorem, nemo verbis in- Articulus 28.
honestis prosemdere audeat, sub grani pœna. Similiter admiistratori iustitiæ Carnifici,
nemo illudere audeat, sub pœna honoris.

Militum præfecti sub pœna honoris tenentur indicare, quot milites in legione sua deside Articulus 29.
rarentur. Arcis verò siue ciuitatis cuius præsidia agit, incolam aut ciuem ad militiam nemo
suscipere audeat, sine licentia Campiductoris, sub grani pœna.

Vnusquisq; militum præfectus diligenter animaduertat, ne arcem fidei suæ concredi- Articulus 30.
tam ad vltimum vsq; periculum vitæ tradere præsumat, sub honoris & capitis pœna.

Decuriones Commilitonesq;, si Rotmagister (quod absit) per signa aliqua castrum ho- Articulus 31.
stibus tradere emtuerit, illum captum Campiductori præsentare tenentur.

Rotmagister siue militum præfectus ad reserrationem, & occlusionem portarum ca- Articulus 32.
stri, quotidiè præsens tenetur adesse, nemini castrum tempore incongruo apperire audeat.
Noctu verò omnes milites congregatos habere in arce tenetur.

Nemo in Castrũ intromittatur, nisi certa noticia de illo haberetur, cuias sit, vel ob quam Articulus 33.
causam venerit, & si iustam causam dixerit, solus in castrum absq; famulis intromittatur,
qui absq; Campiductoris licentia intromitti non possunt.

Quicunq; militum maximè autem pedestrium deprædationis causa in terram hostilem Articulus 34.
friuolus abierit, talis pœna capitis punatur.

Si alicui custodia ordinaria venerit, ille autem præsens custodiæ non adfuerit, capitis Articulus 35
pœna esto.

Si quis custodiæ munus obiens, sequentis custodiæ aduentum non expectando abierit te- Articulus 36.
merariè, caput amittit.

Cui ex ordine custodiam obire contigerit, idq; muneris temerariè per ebrietatem, alea- Articulus 37.
rumq; lusum neglexerit, caput & honorem amittit.

Nemo Rotmagistrorum Cõmilitonumue extra arcem discedat, militesq; suos ad quam- Articulus 38.
uis legationem negotiorum suorum destinare non audeant, sine licentia Campiductoris, ma-
ximè verò Campiductore ibidem præsente, sub grani pœna.

Rem forte muentam nemo apud se pernoctare sinat, sed Rotmagistro, siue Campiduc- Articulus 39.
tori eam indicet, sub pœna patibuli.

Quicunq; militũ absq; armis ad quæstipendia accepit ambulauerit, vinculis corrigatur. Articulus 40.

Nemo rixas, motusq; aliquos in arce exercere audeat, sub pœna atroci, quod si quis ali- Articulus 41.
quem vulnerauerit caput, & pro friuola gladii extractione manum amittit.

Ad quamuis iustam emendationem arcis maximè obsidionis tempore nemo militum eo- Articulus 42.
rum, qui in ea præsidia agentes manent, propter seipsos laborare detrectent.

Rotmagistri & Decuriones, singuli suos milites semper instruant, doceantq;, quomodo Articulus 43.
vnusquisq; in acie, legitimè, ordinatèq; stare, & armis suis competentibus commodè vti pos-
sit, quod si ex ordine aliquis foras excesserit, caput amittit.

Commilitones, siue Decuriones honestè sese obseruent erga Rotmagistrum suum, non so- Articulus 44.
lummodo manu, verum etiam verbis, similiter & Rotmagister erga eosdem, nemmem de-
honestando, verberandoue, sed si quid aliquis peccauerit, in corona omnium Decurionum,
sociorumq; eum iudicet & puniat, rebellem verò Campiductori indicet.

Quod si aliquis commilitonum sotiorumue siue ipse vices gerens Articulos supra scriptos, Articulus 45.
honoris & capitis pœna præmunitos iustè & legitimè non obseruauerit, eum Rotmagister
suus Campiductori sub fide iussione, & Nobilitatis honore, ordinatè transmittat.

Articulorum Militarium Magni Ducatus
Lituaniæ Finis esto.

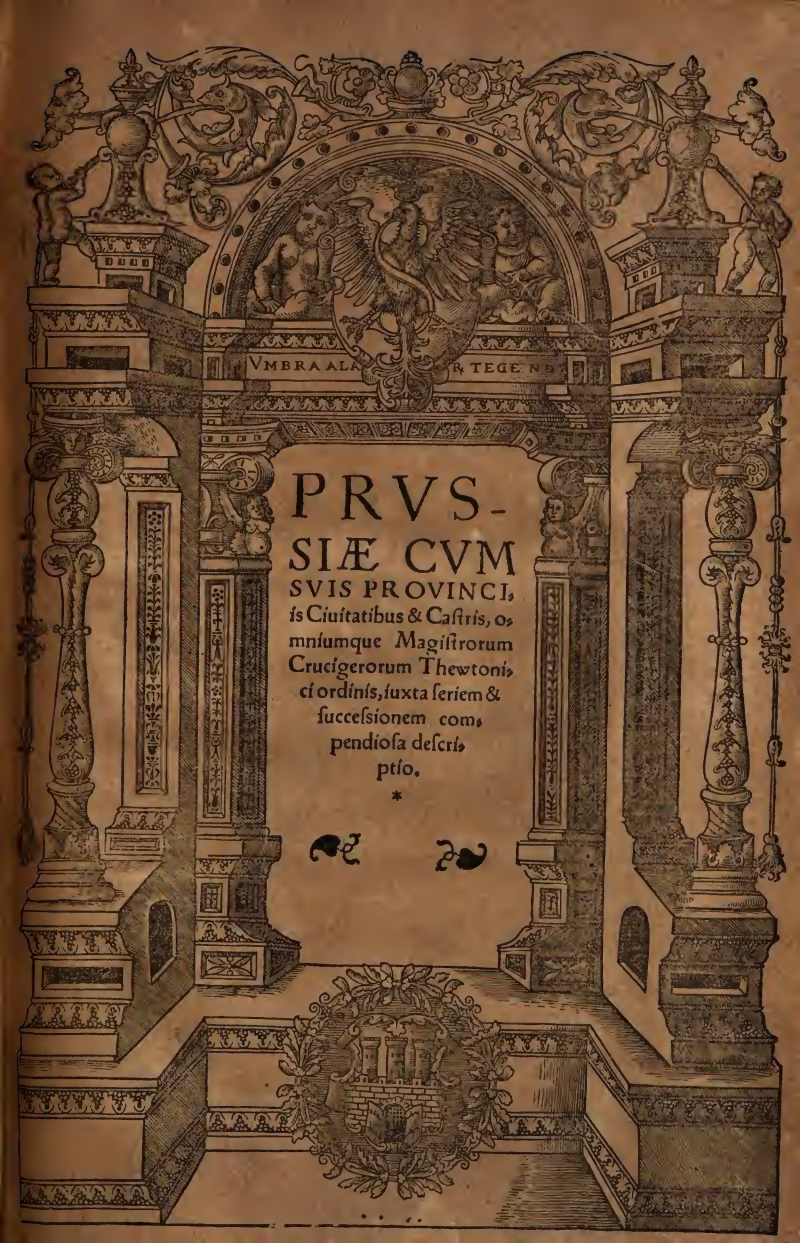

PRVSSIÆ CVM SVIS PROVINCIIS Ciuitatibus & Castris, omniumque Magistrorum Crucigerorum Thewtonici ordinis, iuxta seriem & successionem compendiosa descriptio.

*

Arma Ducatus Pruſſiæ.

De Prussiæ deductione Doctorum opiniones.

PRÆCLARVS ILLE GERMANORUM legatus, & orator apud multos extraneos Principes celeberrimus, Æneas Syluius, qui in Prußia legationem frequenter obibat, scribit in suis Chronicis quod Prußia rectius & conuenientius, Vlmigania appellanda sit, & hoc non sine causa, nam populus qui hanc Regionem primo incolebat Vlmigauus nuncupabatur. Ioannes autem Boëmus scribit ab Ortu solis in hanc Regionem populos Amaxobios, Alanos, & Gotos, Venedosq; siue Vandalitas commigrasse. Mathias verò Miechouiensis, Polonorum Chronographiæ scriptor Lib: 2. Cap: 8. refert, Regem Bitiniæ Prussam nomine ab Hannibale Cartaginensi admonitum, vt Romanis bellum inferet, quod cum ille suscepisset malè ei cessit, longè enim plus Romani totius orbis Domini quam Prussa Rex Bitiniæ copijs valebant, quocirca ab illis adeo cum vniuerso exercitu profligatus est, vt Bitiniam Regionem propriam relinquere cogeretur, & in Vlmigauiam longa peregrinatione venire, quam à suo nomine Prußiam appellauit. Commemorat & in alio loco eorundem Chronicorum idem Miechouiensis, multos Romanos in terram istam propter atrocia bella Romæ exorta migrasse, seq; partim in Prußiam, partim Lituaniam, Liuoniamq; & Samogitiam diffudisse. Erasmus verò Stella asserit in hanc Regionem gentiles quosdam populos Sargatianos, Gelidanos, Alanos, Venedosq; venisse, qui omnes in Vlmigauia non diu tamen domicilium habuerunt. Sebastianus autem Brand Germanarum Chronographiarum scriptor, sic de Prutenis eorumq; sedibus inquit: Pruteni proximi sunt Vistulæ siue Vandalo fluuio, qui Poloniam à Germania disterminat, hic fluit ex Silesia: Poloniaq; minori & Masouia præterlapsa per Prußiam ad Gedanum vsq; decurrit ibiq; in salsum mare exoneratur.

Syluii de Prußiæ appellatione opinio.

Vlmigani.

Ioannis Boëmi opinio de Prußia.

Miechouitæ opinio de Prußia.

Prußia à Prussa Rege Bitiniæ.

Romani in Prussia.

Erasmi Stellæ opinio.

Sebastiani Brand opinio.

Ab æquinoctio itaq; Prußiam Saxonia attingit, ab occidente Pomerania, & mare Balticum siue Germanicum, ab ortu solis Lituaniæ, à meridie Poloniæ Regno & Masouiæ Ducatui contermina est, à Septentrione Curlandia, Liuoniaq; terminatur. Regio est fertilissima frugum pecorisq; abundans, incolluerunt illam (maximè autem iuxta Vistulam fluuium)

Fines Prußiæ.

fluuium) Vlmigaui, Alani, Amaxobij, Gotiq, vt testis est locupletissimus Ptolomeus. Hæ gentes, imprimis immundos spiritus, & prophanas creaturas adorauerunt, vsq; ad tempora Friderici Cæsaris huius nominis secundi, cuius consensu & approbatione à Teutonici ordinis Crucigeris qui primo Mariani vel Pauperiani nuncupabantur perdomiti sunt, & ad fidem Christianam conuersi, Anno Domini 1216. de his fusius Chronica Pontificum de ordine fratrum Teutonicorum eorumq; origine legi possunt. Poterit insuper Sebestianus Francus in secunda parte Chronographiæ suæ videri.

Prussæ gentiles.

Prisca antiquorum Prutenorum Religio.

Ab eodem Bruteno Prussiam primo Borussiam appellatam quidam autumant.

ANno Domini 503. gentilibus Prutenis siue Vlmigauis Rex quidam Bruteno dictus imperauit, qui cum iustos annos ætatis consecutus esset, Regium sceptrum diutius tenere renuit, quietam vitam ducere instituens, quocirca fratrem Veidenutum successorem sibi in Regno elegit, traditoq; fratri sceptro ipse Bruteno summus sacerdos gentili ritu effectus est, nomenq; ei dignitatis inditum fuit, Kirie Kirieyto, quasi dicas proximus noster Dominus. Huic Pontifici suo Pruteni & idolis præclaram sanè & cum maximo sumptu habitationem sub quercu quadam errexerant, locoq; Romanæ à Roma nomen indiderunt. Circa hanc quercum octo vlnarum in latitudinem & altitudinem tella optima sericea extensa fuit, in quam habitationem nemo præter patriarcham eorum Kirie Kirieyto dictum, & præcipuos ministros idolorum munia obeuntes, intrare poterat. Si autem alicuius inuisendi, honorandi, adorandi vel offerendi gratia ad Idola venisset, tunc constituti Deorum ministri tellam vt idola viderentur, à quercu semouebant. Quercus hæc tripartita fuit inter cæteras Syluas quercinas delectissima in loco (vbi nunc oppidum Heyligenbeil, id est, sancta securis constructum est) sita erat, ex vna parte Prutenorum Deum qui Peruno, id est, fulmen dicebatur habebant, in huius laudem & honorem ignis ex quercubus construebatur, qui die nocteq; perpetuo ardebat & nunq; extinguebatur, quod si negligentia ministrorum ad hoc officium præstandum deputatorum ignem extingui contingeret, capitali supplicio afficiebantur. Ex altera parte colocatum erat Patrimpo idolum, cuius cul-

Kirie Kirieito nomina Græcorum ex Bitinia idioma personant.

Processus religionis Prussorum.

Perun idolum.

cuius cultus erat in serpente viuo retinendo, qui lacte vt eò commodius viueret alebatur. Tertia ex parte Demoniacum idolum Patelo nomine situm fuit, huius honor in retinendo alicuius mortui hominis capite consistebat. Habuerunt præterea alios multos Deos quos adorabant, cultuq; Diuino prosequebantur, semper tamen inter querceta holocausta eis offerre solebant, & quod ferè res habebant, tot præsides & deos constituebant. Fuit igitur Deus singularis Vurschayto gentiliter dictus, quem magno honore venerabantur, & pro Lare siue deo domestico super omnia mobilia iumentaq; vt potè, equos, boues, oues, capras, sues, &c. eum præponebant. Alter Deus fuit Shneybrato dictus, huic super anseres, galinas, anates, columbos, pauones &c. constituebant. Tertium Deum domesticum Gurcho dictum habebant, is omnibus esculentis cibariisq; præponebatur. Præterea tonitruis, lunæ, stellis, serpentibus, buphonibus, & omnibus penè creaturis diuinum honorem deferebant. Fuit hic populus quondam barbarus & incultus, nec vllam scripturam nouerat, propterea nec fidem adhibebant si quispiam diceret hominem, homini per litteras animum & voluntatem aperire posse. Potus illorum aqua melli commixta, & lac equinum erat, liberales valdè & hospitales aduenis se exhibebant.

Patrimpo idolum.

Tertium idolum Patelo.

Vurschayto idolum.

Sneybrato idolum.

Gurcho idolum.

Diuisio Prussiæ in duodecim Ducatus.

ANno Diuinæ incarnationis 373. Vedenuto Princeps Prussiæ, (qui Bruteno fratri voluntarie sceptra deponenti successit) duodecim filios procreauit, quorum hæc nomina fuere, Saymo, Neydro, Sudo, Slauo, Natango, Barto, Galindo, Varmo, Oggo, Pomedzo, Colmo, & Lituo. Cumq; iam Vedenuto Princeps centesimum decimum sextum annum attigisset, Regiones Prussiæ inter filios diuisit, Saymonemq; natu maiorem summæ rerum præfecit. Atq; ita Prussia in duodecim Ducatus, secundum filiorum Principis Vedenuti numerum diuisa est, & vnusquisq; a suo Principe nomen accepit. Quos hic secundum ordinem cum sua dispositione castrisq; & ciuitatibus annorumq; numero quando videlicet à cruc geris potissimum erecta sint describemus.

Nomina filiorum Vedenuti.

Prussia in duodecim Ducatus diuisa.

Sudauia Ducatus i.

PRimus & præcipuus Prußiæ Ducatus Sudauia olim erat, qui à Sudauo Vedenuti filio Principe suo nomen sortitus est. Hic Ducatus omnes alios & præstantia & fertilitate antecellebat, nam quocunq; tempore necessitatis sex millia equitum & octo millia peditum præstare valebat. In hac Regione præcipui nobiles & proceres totius Prußiæ priscorum tempore sedes suas habebant, nunc autem paludibus & Syluis maximis obsitus scatet, nec vllum vestigium tam insignis & nobilis Regionis remanet, præter septem pagos quos coloni possident in Luptauensi territorio, tota enim est deuastata à crucigeris ordinis Teutonici, non aliam ob causam, quam propter inobedientiam & infidelitatem. Distinguit Sudauiam à Sambia Regione palus quidam, à Ducatu verò Nadrauiensi fluuius Lawo appellatus.

Sambia Ducatus ii.

SAmbia nunc Samland appellata, Regio Prußiæ à Principe Saymo nomen accepit. Hæc priori cum potentia tum fertilitate non multum cedere videtur, poterat enim ex illa 40000. equitum & 40000. peditum congregari. A Natangia Regione fluuio Prægel dicto disterminatur.

Sequuntur Castra & Ciuitates ad Sambiensem Ducatum pertinentes.

Lebenicht		1256.
Kneypach		1380.
Regiomontum cum castro & antiqua (vt illi appellant) ciuitate.	vna quæq; earum condita Anno Domini	1260.
Fischusia		1269.
Lechstet		1289.
Mulmelburgia		1279.

Girmauia,

Girmauia,	*Bobetia,*	*Tyrenburgia,*
Rudauia,	*Lubtauia,*	*Bonundia,*
Neuhusia,	*Schaccia,*	*Rositta,*
Wargia,	*Chremetia,*	*Caymen.*
Ceilgarbia,	*Waldouia.*	

His nominibus arces in Sambia olim appellabantur cum suis ciuitatibus, quæ omnes à Crucigeris benè muratæ & fossis cinctæ extiterunt, nunc quædam arces in curias iudiciales redactæ sunt, quorundam etiam magna pars humi prostrata iacet.

Natangia Ducatus. iii.

Natangia Regio à Principe Natango nomen ducit, quæ à Bartia Regione flumine Alla nominato secernitur, à Pomesania Passarga fluuio disterminatur. Regio est optima, arces & ciuitates plurimas, prout inferius ordine descriptæ sunt, habet.

Valdouia ciuitas		1 2 5 6.
Girdauia ciuitas		1 3 2 6.
Cintia oppidum		1 3 1 3.
Creneburga ciuitas cum Arce.	*conditæ*	1 2 5 3.
Heiligenbeil oppidum	*sunt An*	1 3 0 1.
Fridlandia ciuitas	*no Do.*	1 3 1 2.
Schippenbeilia ciuitas	*mini*	1 3 1 9.
Brandenburga oppidum cum Arce		1 3 6 2.
Balga Arx		1 2 3 9.
Damnouia Ciuitas		1 4 0 0.

Nadrouia Prouincia iiii.

Regio Nadrouia à Principe Nadro denominata est eam à Natangia fluuius Pregiel disterminat, à Slauonia Narauane distinguitur. Hæc maiori ex parte à fratribus ordi-

nis Tewtonici propter infidelitatem incolarum deuastata est, reliquiæ eius & vestigia reperiuntur, casæ & tuguria in quibus piscatores habitant.

Slauonia Ducatus V.

SLauonia Regio quondam priscorum Prutenorum temporibus pro Ducatu computabatur, à Principe Slauo nomine denominationem accepit, ex maiore parte a Lithuanis, Crucigerisq; depopulata est, eam a Lithuania Memula fluuius distinguit. Has infrascriptas munitiones & arces complectitur cum ciuitatibus & oppidis.

Ragneta	*his annis Incarnationis Diuinæ à Crucigeris fratribus constructæ sunt*	1253.
Tilsa		1289.
Rerum		1276.
Liccouia		1273.
Salauia		1385.
Labia		1258.
Tapia		1255.
Vintburgia		1409.
Christouerder		1253.
Bystia		1338.
Cestia		1185.
Norbentia		1381.
Vorsdorfa		1391.
Angerburgia		1412.
Dringestia		1403.

Bartonia Ducatus VI.

BArtonia a Barto Principe nomen sethimologem ducit, cum Lituanis & Masouitis terminis disceptat, a Lituania 70. stagnis & solitudine, à Galindia vero fluuio quodam separatur, nunc maxima ex parte à Lituanis & Crucigeris peruastata est. Arces has cum oppidis à Crucigeris erectas complectitur.

Nadrau.

Nordenburga	his annis hæ munitiones à crucigeris erectæ sunt	1505.
Iohannsburga		1268.
Gurgoburga		1259.
Insterburga		1342.
Rikteuerder		1396.
Bartouia		1365.
Rhenum		1375.

Galindia Regio vii.

HÆc Regio à Galindo Principe Ganlindia nancupata est, cuius Masouiæ Sylua ingens à Meridie fines excipit, quondam tam populosa fuit vt successu temporis populus in ea progenitus locum, non haberet. Vnde præpositi Regionis obstetricibus seuerè mandarunt, vt nulla fœminei sexus, post partum prolem hac luce frui permiteret, quam rem cum minus obseruatam animaduerterent, mammillas fœminis ne amplius prolem educarent amputarũt, quod facinus mulieribus summæ tristiciæ & miseriæ causa fuit. Erat autem in illa regione mulier quædam autoritate nomine & potentia clara, quæ pro Prophetisa habebatur, oracula enim interrogantibus dabat. Huic cum mulieres calamitates suas exposuerunt, prophetisa illa, miseræ sorti fœmineæ condolens, dolos quibus viros circumueniret, & perpetratum facinus vlciscereť, expiaretq́, indagare cogitareq́ cæpit: conuocatisq́ omnibus proceribus, & nobilioribus viris Galindiæ, monuit eos, vt Christianis bellum sine vllo armorum genere (euentus enim rerum prædicere solita erat) quam cellerrimè inferent, hanc enim voluntatem Deorum esse seriò affirmabat, quibus Galindæ auditis, sine vlla mora (certum enim esse credebant) iuuenes senesq́ valida manu inermes in Polonorum & Masouiorum Christianorum prouincias cum impetu excurrunt, nactiq́ ingenti hominum & iumentorum præda, ad sua proficiscuntur. Interim verò captorum Christianorum aliquot aufugiunt, continuoq́ reliquis Christianis nunciant, quomodo Galindi sine armis in terram errumperint, Christiani re intellecta benè armati Galindos assecutos maxima cruentaq́ strage profligant, prædamq́ repetant, bellumq́ continuantes fugientes hostes in Regionem vsq́ eorum persequuntur, quam armis & igne euertunt, reliquias tam matronarum, ancilarum, & iuuenum in captiuitatem abducunt. Has ciuitates & munitiones Galindia complectitur.

Grande facinus.

Fœtus muliebris.

Pruteni in Masouiam excurrunt.

Masouitæ Prutenos profligant.

Ortelebur.

Orteleburgum castellum	*Anni instau. rationis eorum*	1	2	6	6.
Rastenburgum oppidum		1	3	2	9.
Neyburgum arx & oppidum		1	2	3	8.
Passenhumia oppidum		1	3	8	8.
Dreschlouia arx & oppidum		1	3	3	8.
Lucia castellum		1	3	4	8.
Lucenburgia oppidum		1	3	4	9.

Varmia Regio viii.

Varmia siue Wermelandia Regio à Warmo Principe nomen sortita est, à Pomesania prouincia stagno & flumine passaria discernitur, à Natangia paruis quibusdam fluuijs, has arces cum ciuitatibus complectitur.

Ressel arx & ciuitas	*His annis structæ sunt ex.*	1	3	3	7.
Sreburg arx		1	3	4	8.
Bichofstein ciuitas		1	3	2	5.
Wartenburga ciuitas		1	3	2	5.
Allenstein arx & ciuitas		1	3	6	7.
Melsatia arx & ciuitas		1	3	2	6.
Helsberga arx & ciuitas		1	3	2	0.
Wermeditum arx & ciuitas		1	3	1	6.
Gudstadia ciuitas		1	3	2	6.

Hogkerlandia Prouincia ix.

Hogkerlandia siue Pomesania, à Principis nomine Hogo appellata est, eam à Natangia, Passaria fluuius separat, à Pomesania duo fluuij Melsink & Drasen appellati, has arces cum oppidis complectitur.

Brandenburgum castrum & oppidum		1258.
Frauenburgum oppidum	*His annis ex.*	1279.
Tolkiemit oppidum	*tructa sunt*	1365.
Munhusia castellum		1365.
Scharpouia prædium		1400.

Elbingense castrum constructum Anno 1237.
Ciuitas verò ipsa Elbinga celebris & populosa emporio clara instaurata est Anno 1239.

Culmensis Ducatus X.

Vlmina Regio Prussiæ, à Culmo Principe denominationem trahit. A Polonia & Pomerania Vistula fluuio secernitur, à Pomesania flumine Ossa, à Michlouia verò & Dobrinia territorijs Drebnicz fluuio fines suos dirimit, has ciuitates & munitiones habet.

Culmina ciuitas ampla		1223.
Wentslauia Arx		1215.
Alduſia castrum		1238.
Grandentz arx & ciuitas		1299.
Gugeleburga ciuitas		1230.
Schonse arx cum ciuitate		1305.
Straſburga arx & ciuitas		1285.
Bartonia arx	*Erectæ*	1346.
Neuwarckt ciuitas	*sunt an.*	1325.
Rozosna Arx	*nis hi.*	1293.
Colmense ciuitas	*sc.*	1251.
Torunia arx cum ciuitate amplissima emporio clara ad Vistulam condita		1235.
Papauia Arx		1375.
Frideck Arx		1331.
Lipno Arx		1319.
Lesna ciuitas		1328.
Golba arx & ciuitas		1300.

Luben arx

Luben arx cum ciuitate	*hiſcæ annis extructæ*	1233.
Reden ciuitas cum arce		1233.
Bergelauia Arx		1305.
Lanterourgia Arx		1301.

Huius Ducatus Titulo Rex Poloniæ vtitur.

Pomeſania Prouincia xi.

POmeſania à Pomeſa Principe, finitur ab alijs Regionibus Viſtula, Elbinga, Druſno, Drobnicz, Weſſera, multæ in ea præclaræ arces & ciuitates vt ſequitur habentur.

Marienburga ciuitas ampla, Anno Domini 1302. extructa eſt, arx verò anno 1281. à fratribus Teutonicis erecta ſub Magiſtro ordinis Hartmano Comite Heldrouienſi, natura loci munitiſſima, valloq́ fortiſſimo & foſſa profunda circumducta muro & propugnaculis ac comeatu copioſo, apprimè firmata, Regis Poloniæ præſidijs tenetur.

Newtichia oppidum	*Hæ Ciuitates cum ſuis munitionibus his annis extructæ ſunt*	1329.
Stum arx cum ciuitate		1249.
Criſtburga arx & ciuitas		1258.
Preuſmarck Arx		1329.
Salfeld ciuitas		1328.
Merinek arx cum ciuitate		1290.
Holand arx & ciuitas		1329.
Lubſtadia ciuitas		1302.
Oſſterrade arx & ciuitas		1270.
Roſenburga arx cũ ciuitate		1289.
Marienuerder arx cũ ciuit:		1311.
Garneſia ciuitas		1328.
Germanica Eilouia arx cum ciuitate		1337.
Lebmulia ciuitas		1337.
Hohenſtein ciuitas		1301.
Schonenbergia Arx		1319.
Roſenbergia ciuitas		1305.
Eilenburga ciuitas		1299.
Neunburga ciuitas cũ arce		1289.
Salauia ciuitas cum arce		1306.

Michlouie

Michlouia Prouincia xii.

Michlouia admodum angusta terra est, inter Brodnam & Drebnicz fluuios iacet. Huius causa Poloni cum fratribus Tewtonicis perpetuas rixas fouebant, nullam arcem præter vnam ciuitatem Strasburgam, & tres munitiones, Berklj, Dornik, & Michlouiam habet.

Pomeraniæ Regionem amplissimam longo tractu mari adiacentem vnde & nomen habet in Poloniæ Regionum descriptione latius indicabimus. De qua multa bella Poloni cum Prutenis gentilibus, & Crucigeris habebant, in hac sita est celleberrima vrbs Gedanum siue Dantiscum appellata, à mari Germanico vno miliari abest, eam celeberrimus fluuius Vistula præterlabitur, ibidemq; amplissimis ostijs in mare exoneratur. Celeberrimum in ea totius Pomeraniæ & Prussiæ emporium est, Regi Poloniæ subiecta, Anno Domini 1285. translata.

Dantiscum.

Ruteni gentiles barbarie indomita rigentes, peruersi & infideles erant, vanas creaturas quaslibet pro Dijs colebant, nec se ad fidem Christianam conuerti patiebantur. Idioma te proprio à Liuonico non dissimili vtebantur, Polonis & Masouitis tributarij erant, sed frequenter nacta occasione iugum excutiebant, ideò multa bella longo tempore Poloni cum eis tenuerunt Postea Anno Domini 1211. Conradus Masouiæ Princeps ex Regibus Polonorum genus ducens à Prutenis gentilibus sæpius varijs excursionibus infestatus ad Imperatorem Fridericum huius nominis secundum legatos destinauit, implorans auxilia aduersus infideles Prutenos, qui libenter fratres ordinis Tewtonici Crucigeros à Saracenis tunc temporis Hierosolima pulsos in Prussiã 20000. misit, quibus Princeps Masouiæ Culmen sem terram imprimis donauit cum arce Dobrzinensi, hac conditione vt tempore necessitatis subsidium sibi contra infideles Prutenos ferrent, Prussiamq; subiugatam insimul partirentur. Hic quædam de origine Crucigerorum Tewtonici ordinis subiciemus.

Crucigeri in Prussiam veniunt.

Origo & Principium Tewtonici Ordinis.

ANno Domini 1188. cum Balduinus Rex Christianus Hierosolimis regnaret, Saraceni & barbari ex arce nomine Ptolomaida, latinè Acona, Germanicè Acris dicta, varijs excursionibus Sanctam terram infestare solebant. Quamobrem Rex contra barbaros Saracenos auxilium petijt à Christianis. Longobardi igitur sexaginta galeras & in his quinquaginta millia virorum in subsidiũ miserunt, cum quibus multi homines probi piæ peregrinationis causa, in terram sanctam profecti sunt. Horum numerus erat 500. partim ex Saxonia, partim ex alijs prouincijs Germaniæ, qui omnes in vnam nauem congregati Aconam vsq; peruenerunt, vbi per integrum annum cum infinita multitudine Christianorum Aconam anteq; caperetur oppugnauerunt, in ea opugnatione multi Christianorum telis barbarorum læsi erant vnde in morbum inciderunt, passimq; sparsi cum neminem in terra aliena qui subleuaret inopiam haberent, multi fame perierunt. Erant autem ex peregrinis præcipui octo boni & pij viri Teutones, qui cum viderent Christianos tam miserè interire, commiseratione ducti curam illorum susceperunt, diligentiaq; illorum plurimi infirmi conualuerunt.

Expeditio Christianorum in terram sanctam.

Hospitale beatæ Mariæ virginis Hierosolimis.

Postea Xenodohium siue hospitale sub titulo beatæ virginis Mariæ Aconæ erexerunt, primusq; Xenodohij præfectus, Henricus de Valpot electus est ex Germania oriundus, hic maximam diligentiam in fouendis infirmis & egenis adhibuit, vltimum diem Aconæ peregit, ibidemq; sepultus est anno Domini 1190. Postea Balduinus Rex Hierosolimis templum & Xenodohium pro pauperibus, & pluribus nobilibus infirmis, qui in bello Anconiensi læsi erant extruxit, sub titulo beatæ virginis Mariæ.

TAndem Anno 1191. Clemens Papa huius nominis tertius hunc ordinem confirmauit, & intitullationem dedit fratribus Teutonicis Xenodohij Hierosolimitani beatæ virginis Mariæ. Præterea Diui Augustini regulam illis seruandam imposuit, Stemmaetque cum cruce nigra eos insigniuit.

I.

POSTEA PATRIARCHA HIEROsolimitanus singulos fratres Teutonici Ordinis à Pontifice Romano confirmatos, alba chlamide ex vtraq; parte crucem nigram habente ornauit, sicq; illi habitum suum susceperunt. Fuerunt qui vestiti sunt viginti quatuor fratres laici & septem sacerdotes. His lorica indutis, gladio accincto missam ce-

Habitus Crucigerorum Teutonicorum.

missam celebrare concessum erat, nullus barbam tondebat, & super sa-
cum stramine impletum regula iubente dormiebant, sed statim hæc mira
quadam metamorphosi immutata sunt.

SECVNDVS, HENRICO DE VALPOTH 2.
primo Magistro Xenodobij Hierosolimitani, Otto de Karpen nobi-
lis Germanus in Magisterio successit, anno Domini 1200. sub Im-
peratore Romanorum Philippo huius nominis secundo, & Innocentio
summo Pontifice, hic in humilitate & cordis simplicitate Deo & fra-
tribus seruiuit. Sexto anno officium absoluit, Aconæ sepultus est.

TERTIVS ORDINIS MAGISTER HER- 3.
manus Brand Olsacensis, electus est sub Pontifice Innocentio ter-
tio, & Philippo secundo in ordine Germanorum Imperatorum 22. An-
no 1206. præfuit officio quatuor annis, pauperibus quantum po-
tuit satisfecit, Aconæ sepultus est.

QVARTVS HERMANVS A SALICEN, 4.
Nobilis Misnensis, Ottonis & Friderici secundi Imperatorum,
Innocentij 3. & Honorij Gregorijq; 9. Pontificum temporibus, anno Do-
mini 1210. electus est. Hic omnium præclarissima Priuilegia
Ordini à Pontifice & Friderico secundo Cæsare consecutus est. Nam
cum simultates & odia inter Pontificem Romanum, & Fridericum Cæ-
sarem exortæ essent. Ille huiusmodi cladem prudentia sua è medio sustu-
lit, sub eo Conradus Marchio Turingensis habitum susscepit, duo millia
nobiles & auratos equites Germanos in ordine habuit, quos 30. conti-
nuis annis rexit, eius temporibus fratribus ordinis à Saracenis Hieroso-
lima pulsis Prussia concessa est, Regum Poloniæ, Conradiq; Ducis Ma-
souiæ, & Imperatoris Friderici 2. concessu. Quorum 20000. in Prussi-
am venerunt, Prussosq; gentiles auxilio Polonorum ex terra Culmensi
eiecerunt.

Poloni & Maso-
uiæ Prussiam Cru
cigeris concedunt.

QVINTVS MAGISTER CONRADVS 5.
Turgingorum & Cathorum Marchio, sub Cælestino 4. Pontifice,
& Friderico 2. Imperatore, anno 1240. electus est, habitum Marien-
burgæ in Prussia susscepit, cum multis nobilibus adolescentibus & viris
eximiis ac prudentibus, cum Prussis gentibus multa bella gessit, magnoq;
labore fines Regionum ordinis dilatauit, & si quæ ruinam minarentur,
illas resarciens optimè conseruauit. Postea è viuis excessit, Marien-
burgæ sepultus.

6. SEXTVS ORDINIS MAGISTER POPPA *ab Osterlino electus est, Conradi 4. Imperatoris & Innocentij 4. Pontificis temporibus, Anno 1252. Multa præclara bella cum Pruteuis, Liuonensibus, & Swantopolo Duce Pomeranorum gessit, postea ante Leoniciam ciuitatem cum Conrado Silesiæ Duce sanctæ Heduigis marito, à Tartaris totam ferè Sarmatiam vastantibus interemptus est, à Christianis verò Wratislauiam delatus, ibiq; in Basilica diui Alberti terræ mandatus est, huius Magistri tempore Regiomontum constructum est.*

7. SEPTIMVS MAGISTER IOANNES SANgerhusensis *officium suscepit tempore Vilhelmi Comitis Flandriæ Romanorum Imperatoris, & Alexandri 4. Pontificis, anno 1263. Infidelium Prutenorum vires mirabiliter diminuit, ordoq; eo præsidente plurimum profecit, Dominicanorum Monasterium Toruniæ fundauit, Brandenburga quoq; ciuitas cum arce eius temporibus ædificata est, Anno Domini 1266. Tapia quoq; munitio erecta. Annis 12. præfuit, Treueris sepultus est.*

8. OCTAVVS MAGISTER HARTMANVS *Comes Heldringensis constituitur sub Rodolpho 27. Imperatore, Habsburgensi Comite, & Clemente 4. Pontifice, Anno Domini 1275. Vir pius & industrius extitit, Nadrauiam, Sudauiamq; Regiones Prussiæ debellauit, cum cæterisque finitimis longas acies tenuit. Eo præsidente Anno 1279. Menia ciuitas ædificata est. Anno verò Domini 1281. Marienburgense castrum erectum est. Venetijs vltimum diem clausit ibidemq; sepultus est.*

9. NONVS MAGISTER BVRCHARDVS A *Swenden, sub Rodolpho Cæsare 27. & Pontifice Ioanne 21. electus est, Anno 1283. eo præsidente fratres ordinis cum Prussis infidelibus bellum acre larga sanguinis effusione gesserunt, eosq; in integrum ad obedientiam compulerunt. Postea septem annis in officio expletis, Magistratu se abdicauit, mortuus est Rodijs, ibidemq; ad Basilicam Sancti Ioannis sepultus.*

Pruteni gemiles fundius debellantur.

10. DECIMVS MAGISTER, CONRADVS DE *Feuchtuangen munus Magisterij suscepit, sub Adolpho 28. Imperatore, &*

ratore, & Nicolao 4. Pontifice, Anno 1290. eo præsidente ordo multum profecit, septem annis fratres in officio continuit, in Praga Bohemiæ Metropoli spiritum exhalauit, Trebiciæq; sepultus est.

VNDECIMVS MAGISTER GOTFRIDVS 11.
Comes de Oloch electus est, sub Cæsare Adolpho 28. Germanorum Imperatore, & Pontifice Cœlestino 5. Anno Domini 1297. Hic de Venetia cum multis fratribus in Prussiam profectus est. 10. annis officium gessit. Postea Comitijs celebratis Magisterium resignauit, in Germaniamq; profectus è viuis excessit.

DVODECIMVS MAGISTER SOFRIDVS 12.
de Feuchtuangen Anno 1307. creatus est, Alberti Imperatoris Austriæ Ducis, & Clementis Pontificis temporibus. Hic sedem ex Venetijs in Prussiæ Castrum Marienburgam transtulit, nam in terra sancta, Venetijs, Neapoli, & in Anglia sedes suas & præclara ædificia propter quasdam simultates amiserant. Duobus annis officio præfuit, Marienburgæ mortuus est.

DECIMVS TERTIVS MAGISTER CA. 13.
rolus Treuerensis susceptus est, sub Henrico septimo Imperatore, & Clemente 5. Pontifice, anno 1309. erat insignis vir prudens & industrius, anno Domini 1312. eo præsidente Memula arx, in Curlandia Regione Prussiæ fundata est, ad propulsandos Lithuanorum incursus. Tandem prædictus Magister à Pontifice Romam citatus, adeò crimen obiectum auxilio Dei diluit vt in aduersariorum caput redundaret. Romaq; discedens in itinere Viennæ morbo oppressus expirauit, ibiq; tumulatus est. Huius tempore pestis per integrum annum tantoperè grassauit, vt omnia frumenta penuria hominum in agris manerent.

DECIMVS QVARTVS MAGISTER VER. 14.
nerus Vrselensis, temporibus Cæsaris Ludouici 33. & Ioannis Pontificis 22. suscepit officium suum. Anno 1322. ordini cum summa laude præfuit, cito post interemptus est à fratre ordinis Ioanne Bunsdorfio, in Vigilia sanctæ Elisabet, cum ex Vespertinis precibus egrederetur.

DECIMVS QVINTVS MAGISTER LV. 15.

dolphus Dux Tulisurgensis sive Brusuicensis, sub Ludouico 33. Cæsare, & Ioanne pontifice 22. Magisterij celsitudinem suscepit anno 1325. Vir pius & sapiens extitit. Fratres ad cultum Diuinum summopere compulit, largeq; illis omnia ministrauit, ideò eos liberalitate obedientes sibi effecit, Iusticiam magnopere administrauit.

16. SEDECIMVS MAGISTER DICTRICHVS, *Comes Aldenburgensis, octogenarius iam electus est, temporibus Ludouici 33. Imperatoris, & Ioannis 22. pontificis, anno Domini 1329. eloquentia validus, autoritate grauis, iusticiaq; rigidus extitit, gentilibus terrori fuit, templum beatæ Mariæ Virginis Mariemburgæ extruxit, Torunię obijt, translatus Marienburgam in templo sanctæ Annæ sepultus est.*

17. DECIMVS SEPTIMVS MAGISTER RODOLPHUS *Dux Saxoniæ, Ludouici 33. Imperatoris, ac Benedicti vndecimi pontificis tempore, in officium susceptus est, Anno Domini 1339. Hic anno Domini 1342. magnas copias conscripsit Neumarcouianiq; oppugnauit. Interim verò Litthuani Prussiam inuaserunt, eamq; ferè totam igne & cædibus consumpserunt, multos captiuos abduentes, quæ causa illi tantum mœrorem attulisse creditur, vt mente captus ab officioq; depositus, præ mœrore vitam terminarit in Marienuerderq; ciuitate sepultus est.*

Lituani Prussiam vastant.

18. OCTODECIMVS MAGISTER HENRICUS *Dusmarienſis, Clementis 6. pontificis tempore, officij dignitatem consecutus est, sex annos in regendo ordine consumpsit, cum Liwanis & Ruthenis bellum egregium in die purificationis beatæ Mariæ gessit, auxilioq; Diuino 10000. inimicorum prostrauit. E viuis postea decessit Marienburgæq; humatus est. Hic Virginum Cœnobium Lebenicht dictum Regiomonti erexit.*

Lituani prostrantur.

19. DECIMVS NONVS MAGISTER HENRICUS *Kinpradiensis, Carolo Cæsare 32. & Clemente 6. imperantibus, ad dignitatem Magisterij accessit Anno 1348. Eo præsidente ordo doctis viris abundauit, fratres in timore & amore Dei instruxit, annis 31. officio præfuit, Marienburgæ vitam terminauit, ibidemq; sepultus est.*

Vigesimus Ma-

VIGESIMVS MAGISTER CONRADVS Zolner, temporibus Venceslai 33. Imperatoris Romani, & Vrbani sexti pontificis ad officium vocatus est, Anno Domini 1 3 7 9. multa egregia bella & facinora contra gentiles Lithuanos & Samogitas temporibus Keystudi, Iagielonis, Vitoldi, & Suidrigelonis Ducum Lithuaniæ gessit. Ordinem in potestate octo annis tenuit, Marienburgæ naturæ debitum persoluit. 20.

VIGESIMVS PRIMVS CONRADVS VAlenrodensis, Venceslai 33. Imperatoris & Bonifacij Pontificis tempore munus Magisterij oblatum suscepit, Anno 1 3 8 8. vehemens & iracundus extitit, totis viribus bello incumbebat, Monachos, Sacerdotes, & omnes Ecclesiasticos furore percitus odio persequebatur, nullumq; in hora mortis ad se venire passus est. Anno 1 3 9 1. fratres ordinis armata manu per fluuium Cronomem Lithuanis Nemen dictum ad arcem Cawnensem in Lithuaniam nauibus terraque peruenerunt, ibiq; tres munitiones celerrimè errexerunt, Neuuerder, Riteuerder, & Metenburg appellatas, ex his Crucigeri Lithuanis magna damna inferrebant, Regionem igne & ferro vastando, incolasq; occidendo. 21.

VIGESIMVS SECVNDVS MAGISTER Conradus Iungingen, ad munus obeundum vocatus est, Venceslao 33. Imperatore & Bonifacio pontifice præsidentibus. Hic propter morum probitatem magnam laudem apud omnes obtinuit, pacisq; obseruantissimus erat, ideò ab ordinis fratribus eum multa pati oportebat, Annis duodecim officio præfuit. Postea ex carceribus corporis liberatus Marienburgæ in Diuæ Annæ templo humatus est. 22.

VIGESIMVS TERTIVS MAGISTER Vlricus de Iungingen, Conradi frater, Rupperto 34. Cæsare & Gregorio 12. pontifice munia obeuntibus officium suscepit Anno 1 4 0 4. Strenuus & bellicosus vir extitit, regulas ordinis non admodum obseruauit, consanguineos odio persequebatur, illorumq; arces partim erripuit, partim destruxit. Cum Lithuanis & Poloonis plurima bella gessit, hunc postea Iagielo Rex Poloniæ & Lithuaniæ Magnus Dux Vitoldus cruento prælio prostrauit, vbi & ipse cum plurimis commendatoribus quorum 200. recensentur cecidit, Dux quoq; Stetinensis & Olesnicensis, Kerzdorffq; Dux exercitus Crucigerorum à Polonis capti 5000. Crucigeri Crucigero. 23. Crucigeri prostigantur.

Crucigerorum à Polonis cæsa sunt, Litwanorum tamen in castris Polonorum militantium septem millia trucidata fugataq; in primo conflictu.

24. VIGESIMVS QVARTVS MAGISTER *Henricus Comes Plauensis, sub Sigismundo 35. Imperatore, & Ioanne 23. pontifice electus est. Hic volebat vlcisci iniuriam quæ à Polonis Crucigeris illata erat, sed anteq; quicq; inciperet ab officio deiectus est, & Engelsburgæ in carceres coniectus, deinde ad Lekstcq; missus vbi septimo anno in vinculis peracto fatis concessit, sepultus Marienburgæ.*

25. VIGESIMVS QVINTVS MICHAEL STERbergensis *Imperatoriæ culinæ Magister, Sigismundo 35. sceptrum tenente, & Ioanne 23. Romano pontifice, ordini præpositus est, Anno Domini 1410. Primo anno cum suscepisset officium Iagielo Rex Poloniæ & Vitoldus Dux Lithwaniæ Osterrodam Helsburgensemq; Episcopatum, Resenburgam, Elbingam, & Christburgam ciuitates depopulati sunt. Argentoratum obsederunt, re tamen infecta discesserunt, nouem annis ordinis curam gessit. Postea vt deponeretur precibus obtinuit, Gedani vitam finiuit, Marienburgæ verò sepultus est.*

Polonicum Lituanus Prussiam vastant.

26. VIGESIMVS SEXTVS PAVLVS RVDOLfiensis, *Sigismundi 35. Imperatoris & Martini pontificis tempore Magisterij celsitudinem consecutus est, Anno Domini 1419. Huius tempore prouinciæ & ciuitates Prussiæ ad Regem Poloniæ Casimirum defecerunt, & iugum Crucigerorum excusserunt, officium nouem annis hic Magister retinuit, mortuus tandem Marienburgæq; sepultus.*

Ad Polonos Prutemi deficiunt, Crucigeros spernentes.

27. VIGESIMVS SEPTIMVS CONRADVS *Erlihusius, Alberti 39. Romani Imperatoris tempore officium suscepit, Anno 1438. Hic à bello quoadvixit abstinuit, nimio dolore ob fratrum peruersitatem consumptus est, Marienburgæ mortuus ibidemq; sepultus.*

28. VIGESIMVS OCTAVVS LVDOVICVS *Herlihusius sub Cæsare Friderico huius nominis 3. fratres regere cœpit anno 1450. Huius tempore Prussia ab ordine desciuit ad Regemq; Poloniæ Casimirum maior pars eorum defecit. Milites quoq; ordinis præsidiarij Marienburgam Regi anno Domini 1457. pro summa*

Prutæni Crucigerorum iugum excutiunt.

pro ſumma 476000. florenorum vendiderunt, cum aliis caſtris & ciuitatibus. Poſtea Rex Poloniæ capta arce Chonicze pacem cum Crucigeris iniit, atq; ab hoc tempore Pomerania Regno Poloniæ adiuncta eſt, pro qua Poloni 150. annis perpetuò cum Crucigeris belligerabant.

Marienburga venditur.

Pomerania Poloniæ adiungitur.

VIGESIMVS NONVS HENRICVS RHE. 29.
us Comes Planenſis dignitatem Magiſterij aſſecutus eſt, ſub Friderico huius nominis 3. Imperatore, anno Domini 1 4 6 7. Vndecim hebdomadis officio præfuit, Regiomonti in Cathedrali Eccleſia terræ mandatus eſt.

TRIGESIMVS MAGISTER HENRICVS 30.
Comes Rihterbergenſis Anno Domini 1 4 7 0. officium ſuſcepit præſidentibus Imperatore & Sixto pontifice huius nominis 4. Fuit vir rigidus, furibundusq;, Theodorum Epiſcopum Pruſſiæ captum, in vinculis fame peremit. Ordini annis ſeptem præfuit, Regiomonti ſepultus eſt, huius tempore bellum ſacerdotum in Germania fuit.

Bellum ſacerdotum.

TRIGESIMVS PRIMVS MARTINVS TRV. 31.
chſes Weczhauſenſis, ſub Friderico 3. Imperatore, & Sixto 4. pontifice ordini præfectus eſt, 12. annis præfuit, Caſimiro Regi Poloniæ obedientiam præſtitit, Regiomonti mortuus ibidemq; ſepultus eſt.

TRIGESIMVS SECVNDVS MAGISTER 32.
Ioannes de Tieſen ex Heluetia celebri familia oriundus, Maximiliano ſceptrum tenente, & Iulio Pontifice præſidente, ordinem in tutellam ſuſcepit Anno 1 4 8 9. Eodem anno Polonia Regi iuramentum præſtitit. Poſtea eidem Regi Ioanni Alberto auxilium contra Valachos ferens cum exercitu profligatus, ipſeq; peremptus eſt. Regiomontum delatus ibidem terræ mandatur.

TRIGESIMVS TERTIVS FRIDERICVS 33.
Dux Saxoniæ, Turingorum & Hermandurorum Marchio, Maximiliani Imperatoris & Iulij Pontificis temporibus Anno Domini 1498. In feſto diui Michaëlis Regiomonti Magiſtratum ſuſcepit. Numq; Regi Poloniæ iuramento ſe obſtringere voluit, qua de cauſa à Polonis ſæpius infeſtatus in patriam ſuam Hermanduriam profectus, vbi 12. annis extra Ordinis fines exactis mortuus eſt. Huius tempore Ioannes Albertus Rex Poloniæ è viuis deceſſit, cui in Regno Alexander frater germanus ſucceſſit.

Trigeſimus

34. TRIGESIMVS QVARTVS ALBERTVS, *Marchio Brandenburgensis, Casimiri Regis Poloniæ Nepos, Maximiliani Cæsaris & Iulij Pontificis temporibus, Ordini soleuniter cum ingenti pompa Regiomonti præfectus est Anno Domini 1512. Sigismundo Regi Poloniæ Auunculo suo iuramentum præstare noluit, sed arces necessarijs omnibus munuit, vt se contra Polonorum incursum defenderet, magnum & diuturnum bellum cum Rege Poloniæ habuit, in quo ex vtraq; multi parte ceciderunt, eam ob causam, quod iuramento se obstringere Regi noluisset.*

Gesta huius Magistri tempore præcipua.

ANno Domini 1519. in Autumno, inter Sigismundum Regem Poloniæ & Magistrum Prussiæ Albertum Marchionem bellum ortum est, Anno 1520. Albertus Marchio festo die Circumcisionis Christi, Bransbergam inopinatè occupauit. Eodem Anno, Mielzak, Milimlin Regi traditæ sunt cum alijs plurimis ciuitatibus castrisq; Quadragesimali tempore mense Aprili copiæ Regis Oland ciuitatem & arcem sub Magistro cæperunt, eodem anno Brandenburga arx & ciuitas à Polonis capta & depopulata est.

Anno Domini 1520. Volfangus Dux Schoenburgensis cum exercitu Ordinis decem millibus peditum & 4000. equitū coniungens, Gedanum oppugnauit, ex episcopiq; monte (vt vulgo vocant) ciuitati imminenti 4000. globos tormentorum bellicorum, in ciuitatem frustra tamen exonerauit, nullum enim hominem læsit, sibi verò ingens damnum in tormentis & globulis intulit, nam ex muro ciuitatis tormentum vnum præstantissimum in mille frusta concussum est, & si aliquis ex exercitu se ostenderet in hunc quatuor vel quinq; tormenta ex turribus ciuitatis exonerabantur, tantaq; miseria & penuria omnium, Crucigerorum milites afflicti erant, vt multis suorum desideratis quibusdam captis fugæ sibi ab obsidione consulere cogerentur. Interea verò Poloniæ Rex in subsidium Gedanensibus 12000. equitum electorum misit, qui milites Crucigerorum à Gedani obsidione discedentes insecuti sunt, plurimosq; ex eis trucidaue-

Crucigeri à Gedano fugantur.

trucidauerunt, quosdam captiuos abduxerunt, multi etiam à Casubys & Pomeranis inqulati sunt. Postea Regius exercitus Dirschoniam & Stargardum arces occupauit, Choynicz quoq; arx cum ciuitate capta est. Postea cæteræ ciuitates & arces Vltro se Regi Poloniæ obtulerunt, & milites ordinis vna cum Crucigeris ex Prussia sunt eiecti. *Crucigeri ex Prussia eiiciuntur.*

Anno Domini 1525. die octaua Aprilis, Prussia quampriumum religiosi Crucigeri videlicet tenuerunt, in mundanam policiam & principatum sæcularem cessit. Albertus enim Marchio Brandeburgensis in ordine 34. & vltimus Magister Crucigerorum, belli cum Rege Poloniæ pertæsus, difficileq; contra stimulum calcitrare videns, Regem sibi per internuncios fratres & affines suos reconciliauit, in Cracouiamq; veniens iuramentum solenniter Regi Poloniæ Sigismundo in Magestate Regia ad id fabricata in medio foro Cracouiensi sedenti Regalibusq; indutо præstitit, multis principibus pro eo fide iubentibus. Ibiq; prædictum Albertum Marchionem Brandenburgensem, post iuramentum solenniter præstitum Sigismundus Rex Principem sæcularem, equitemq; vt vocant auratum creauit. Terrasq; omnes Prussiæ certis sub conditionibus eidem vt fœndali clientiq; & subdito suo concessit, vexillumq; illi suum sub insignijs Polonicis dedit. Atq; hic finem ordo ille vt vocant Teutonicorum Crucigerorum in Prussia habuit. Postea anno Domini 1526. Alberto Prussiæ Duci, soror Regis Daniæ, in matrimonium data est, ex qua suscepit filium, Albertum Fridericum modernum Ducem Prussiæ, qui etiam post mortem patris, Regi Poloniæ Sigismundo Augusto, moderno Regi Poloniæ iuramentum homagiumq; solenniter præstitit, nunc quo ordine & quibus cæremonijs hoc iuramentum præstitum sit, quoniam ipse præsens rerum spectator fui breuiter dicam. *Magister Prussiæ iuramentum Regi præstat.*

Anno Domini 1569. mense Iulio in Comitijs Regni generalibus Lublini celebratis, Albertus Fridericus Marchio Brandenburgensis, Alberti Ducis Prussiæ prædicti filius, patri in Principatu succedens, iuramentum Regi Poloniæ præstitit hoc modo. Decima nona die Iulij amplissimum suggestum (siue Magestas vt dicitur Regia) tectum sericeis & aureis stragulis tapetisq; pretiosis in suburbio Lublinensi sumptuose erigitur, vbi Rex sessurus esset. Concursus fit ad forum immensæ hominum multitudinis, opplentur viæ omnesq; plateæ, quacunq; incessus erat, fatagit pro se quisq;, vel ornatus splendido vestitu, vel armis instructus apparere. Interim Magestas Regia ex arce in tronum proficiscitur, cingitur ingenti & splendida Senatorum Procerumq; vniuersi Regni Corona, præcedentibus Principibus, viris, ac omnis ordinis consiliarijs, & aulicis. Vexillumq; pulcherrimum & amplissimum album, no- *Mos omagiorum Regni Poloniæ.*

uo Duci

uo Duci de more cum insignijs donandum, Erasmus Debińſki Cancellarij
Vestitus solennis Regis Poloniæ. Regni filius præferebat, posteà Rex in domum quandam suggesto oppositam diuertitur, ibiq; ornatu Regali induitur, Sandalijs videlicet aureis, alba Dalmatica, & Chlamide, siue Piuiali ex panno aureo confecta, & Corona Regia aurea gemmis lapidibusq; prætiosis concinnè affabrèq; ornata, chirotecas quoq; annulis gemmisq; ornatas manibus imposuit. Induta Magestas Regia ornamẽtis Regalibus de domo illa in suggestum procedit media inter Reuerendiſsimos Dominum Iacobum Vchańſki Archiepiſcopum Gnesnensem Primatem Regni, ac Dominum Padniewſki Episcopum Cracouiensem, præcedentibus & subsequentibus contiguè primarijs Dominis, Consiliarijs, Spiritualibus, Sæcularibusq;. Gladium euaginatum anicipitem Dominus Andreas Zborowſki Gladiator (vt dicitur) Regni, præferebat, Pomum aureum Cruce insignitum Petrus Zborowſki Palatinus Sendomirienſis portabat, Sceptrum Staniſlaus Myßkowſki Palatinus Cracouiensis anteferebat. Cum itaq; Sacra Regia Magestas in solio sedit, quatuor Germani Proceres Pruſsiæ nomine Ducis sui supplices venerunt, & genubus flexis vnus eorum orationem facundo lepore ad S. R. M. recitauit: Oratione finita, Regia Magestas quatuor Consiliarios suos cum illis quatuor Germanis ad Ducem Pruſsiæ accersendum miſit. Veniens itaq; Illustriſsimus Princeps Albertus Fridericus diſertiſsima facundia orationem fecit ad S R. M. singularem fidem supplicitatẽ & subiectionem testantẽ. Responsum est postea ipsi Principi Consiliarijsq; eius Latinis verbis nomine Regis, Sacram R. M. tam ipsum Principem quam omnes subditos, & optimates eius omni fauore & gratia complecti defendereq; velle. His finitis acceſsit Princeps ad solium & pedes Regios genu flexus cum summa reuerentia accepit, accepitq; de Sacra Regia Magestate manibus vexillum album insignitum Aquilla nigra, cum literis S. & A. colligatis in pectore, cum institutione ore Regio facta his verbis:

Verba Regis ad Ducem Pruſsiæ. Nos Sigiſmundus Augustus Rex, annuentes vestris & vestrorum subditorum precibus, tradimus & concedimus Illustritati tuæ prout parenti tuo Illustriſsimo tradideramus, in feudum terras, ciuitates, oppida, & arces in Pruſsia, & ad eas Illustritatem tuam inuestimus per huius vexilli traditionem, ac instituimus gratia & benignitate nostra qua Illustritatem tuam vti nepotem nostrum chariſsimum complectimur, speramusq; quod eius beneficentiæ nostræ & memor & grata fideliſq; Illustritas tua sit futura. Deinde Princeps Pruſsiæ caudam vexilli tenens super libro Euangeliorum in hæc verba iuramentum præstitit.

Ego Albertus Fridericus Marchio Brandenburgensis in Pruſsia Stetinensis, Pomeraniæ, Slauorum, Cassuborum Dux, Princeps Rugiæ, & Bur-

giæ, & Burgrabius Norimbergensis, promitto & iuro, quod Serenissimo Principi ac Domino, Domino Sigismundo Augusto Regi Poloniæ Invictissimo, Magno Duci Lituaniæ, Russiæq; ac omnium terrarum Prussiæ Domino & Hæredi, sicut meo naturali hæreditarioq; Domino, & eius Sacræ Maiestatis hæredibus & successoribus Regibus, & Regno Poloniæ ero fidelis & obsequens, eiusq; Magestatis ac hæredum & totius Regni Poloniæ bonum procurabo, & damnum præcauebo, ac omne id faciam, quod ad fidelem vassallum spectandalemq; pertinet, ita me Deus adiuuet, & hoc sanctum Dei Euangelium. Accepto huiusmodi iuramento Magestas Regia gladium ancipitem à Gladiatore Regni Domino Andrea Zborowski accepit, nouumq; Ducem ter præcinxit inclinatum de more dicens: Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime. Postea ei torquē auream Regio munere non indignā imposuit. Mox omnis Ordinis Nobiles qui ad Equestre munus contendebant (in quorum ego numero eodem more præcinctus fui) præcincti sunt. Quibus omnibus ex ordine solenniter peractis ac depositis Regalibus indumentis, tum toto illo comitatu, Duceq; Prussiæ cum suis præcedente in arcem redijt.

Commendatio Prussiæ.

HÆc autem Prussiæ Regio pleriſq; sinuosis flexibus est vbiq; amæna, & oportunis Portubus maris Baltici maximè commoda, Vrbiū Illustrium, oppidorum, arciumq; frequentia & opimis incolarum diuitiis opibusq; ac terræ vbertate supramodum claret. Pecoris omnigeni inæstimabili copia, piscationibus, venationibusq;, & syluis fructuosissimis aëriſq; temperie cum amænitate coniuncta prædita est, & postq; fidem Christianam Prussia suscepit, 72. arces præcipuas & 62. ciuitates principales habuit, à Crucigeris domus Teutonicæ erectas, quarum numerus nunc temporis successu plurimum creuit, multæ enim & frequentes ciuitates ac oppida, munitioneſq; tam à Polonis quàm Crucigeris vario Marte vtriq; decertantibus extructæ sunt. Longitudo eius ex Aquilone in Austrum à Torunia Vrbe confini Masouiæ vſq; ad Memulam castrum cum oppido quinquaginta octo miliaribus extenditur. In latitudinem verò quinquaginta miliaribus Lituanos & Masouitas contingens patet.

Ciuitates in Prussia.

Flumina Prussiæ.

Flumina præcipua & principalia in Prussia duodecim reperiuntur, Istula siue Vistula qui Syleſiam, Poloniam, Masouiam, & Prussiam præterlabitur, similiter Cronon siue Nemen ex Lituania decurrens, Nogat, Elbinga, Wesera, Passaria, Alla, Prægel, Ossa, Drebnicz, Lica, Lauia. Extant quoq; alia plura flumina omni genere piscium abun-

dantia, minus tamen hominibus præcipuè externis cognita. Lacubus plurimis aliquando septem miliaribus Polonicis patentibus, piscibusq; omnis generis exundantibus vndiq; scatet. Gumi quoq; genus lucidissimum quod succinum siue Glessum vulgariter Burstin vocatur, in littore maris Baltici copiosè colligitur. Cum autem Prussia vt copiosè superius descripsimus barbarorum colonia antiquitus fuerit, Polonorum ac Teutonicorum armis subactam sacrisq; iniciatam se agnoscit, qui in eam colonias suas barbaris penitus ferè extirpatis deduxerunt, nuncq; tam Polonis quàm Germanis equitibus pariter ciuibus agricolisque frequens est. Barbarorum tamen reliquiæ ad Curlandicum lacum hucusq; supersunt, qui, cum Liuonibus & Lituanis vicinis idiomate moribus habituq; concordant. Porrò nulla in vniuerso Poloniæ Regis Dominio regio reperitur quæ tam frequentibus ciuitatibus, arcibus, & oppidis vt Prussia abundet.

Hæc autem Prussiæ Regio ampliss ima, omniumq; fructuum tam ex terra quàm aqua nascentium abundãtissima duplex est, Ducalis & Regalis, nam Dux gratia Regis Poloniæ in suis ciuitatibus & arcibus interè rerum potitur, vt vasallus & feudalis ac beneficiarius Regni. Regiomontiq; quæ est ciuitas maritima sedem suam habet, in qua est collegium cõmunis studij, ab Alberto præfato primo ex Magistro Duce creato fundatum. Est autem Regius mons emporio clara, ad eam enim merces ex septentrionis regionibus copiosè apportantur, in hanc sedem suam Magistri transtulerunt de Marienburga nobilissima eaq; munitissima arce, ac totius Prussiæ propugnaculo, quæ cum se expugnari non pateretur, Casimiro Regi Poloniæ vt diximus pro certa stipendiorũ militibus Ordinis persolutione dedita est, in ea assiduè milites præsidiarij à Rege Poloniæ asseruantur, victu & omnibus ad bellum necessariis tam apprimè prouisa vt sex annorum obsidionem sustinere possit. Est enim Regalis Prussiæ, (id est, illarum artium & ciuitatum quas Rex electas extra Ducem armis maiorũ suorum acquisitas possidet,) caput & Metropolis à Gedano septem miliaribus distat. Plurimas nobiles ciuitates & arces quas superius ennumerauimus Prussia complectitur.

Prussia duplex.

Regiomontum.

Marienburga.

Episcopatus verò quatuor Catholicos postquam fidem Christianam suscepit Prussia habebat, Warmiensem, Culmensem, Sambiensem, & Pomesanien sem, nunc Sambiensis Warmiensi, Pomesaniensis autem Culmensi adiuncti. Warmiensem Episcopatum qui est præcipuus, Reuerendissimus Dominus Stanislaus Hosius Polonus, Sacræ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis dignissimus, singulari pietatæ & vitæ sanctitate ac doctrina cœlesti & scriptis diuinis corruscans administrat, qui Maleus Hære-

Episcopatus Prussiæ.

leus Hæreticorum indefessus, & Catholicæ Ecclesiæ propugnator strenuus iure censendus est. Culmensem Episcopatum Reuerendissimus Dominus N. Costca virtutum & doctrinæ speculum insigne. Nunc de Pomerania Regione amplissima dicendum nobis occurrit, quæ etiam Polonorum armis antiquitus perdomita imperio eorum paret, nam Bolesslaus Rex bellicosissimus Anno Domini 1003. Russiæ Principibus debellatis, strenuoq; Marte contusis, perpetuum victoriæ monimentum Herculeum imittatus opus, tres ferreas columnas in Boristene fluuio collocauit. Deinde Anno Domini 1008. Saxonibus bellum intullit, & omnem illorum regionem circa Oderam ad Albim & Salam fluuios Chersonesumq; Cimbricam quæ hodie Dania appellatur summa belli dexteritate ditioni suæ subiugauit. Vrbes earum regionum maximus partim solo æquauit, partim suis Polonis muniuit, gentemq; vniuersam Pomeranorum barbaram & incultam, ad fidem Christianam suscipiendam armis coëgit, & vt sempiterna memoria victoriæ fœliciss-imæ apud posteros extaret, in Albi & Sala Ossaq; fluuiis columnas æreas inclitus triumphator locauit, & totam Prussiam ac Pomeraniam Christianis infestissimas perdomuit.

Gades Boleslai.

Ducatus Pomeraniæ.

POmerania Regio amplissima ab Holsatia ad Liuoniam vsq; longo tractu iuxta mare Germanicum extenditur, vnde & nomen habet. Pomorze enim Slauis mari adiacentem Regionem significat. In hac Regione natio Slauonica antiquitus consederat, sed nunc Germani magna ex parte eam incolunt. Has præcipuas ciuitates à mari procul sitas complectitur, Stetiniam vnde Ducatus Stetinensis dicitur, Neugardiam, Lemburgam, Stargardiam, Bergradum, Cameneciam, Publinam, Grifenborgam, & alias complures. Quæ verò mari impendunt Colberg, Camin, Coslin, Gribswald, Sund, Puczka, Reuecol, Louenburg, Hechel &c. Iulinum in hac Regione vrbs erat celeberrima nunc ruinis deformis iacet, pro hac Regione Poloni cum Prutenis gentilibus & Crucigeris, longo tempore acriter decertabant, nunc titulo eius Rex Poloniæ, qui in ea maiori ex parte rerum potitur, Duxq; Prussiæ feudalis Regis Poloniæ vtuntur.

Iulinum.

GEDANVM *siue Dantiscum huius Regionis Metropolis, vrbs amplissima & insignis à mari Germanico vno miliari abest, eam celeber*

rimus fluuius Vistula præterlabitur, ibidemq; ampliſſimis oſtiis in mare exoneratur, in ea totius Pomeraniæ & Pruſſiæ celeberrimum emporium eſt, ex vltra marinis enim Regionibus longinquis, Anglia Britania, Scotia, Gallia, Hiſpania, Swetia, Dania, & Nordwegia, naues ad eam appellunt. Ex Lituania quoq; Ruſſia, Volinia, Poloniaq; variæ merces, fluuiis nauigabilibus in eam deferuntur, præcipue vero ſiliginis & frumenti ingens copia ex ſupra nominatis Regionibus aduehitur, Regi Poloniæ ſubiecta eſt, Caſtellanumq; à Rege præfectum habet. Ex mari in vrbem perducta eſt foſſa qua naues maximæ intra mœnia veniunt. Burgrabius cum proconſulibus & conſulibus regio nomine ciuitatem adminiſtrant. Ciues omnes ferè Germani ſunt, mercatoreſq; ditiſſimi ita vt Gedanum ædificiorum pulcherrima diſpoſitione, commerciorum varietate, maris Viſtulæq; oportunitate, incolarum & externorum incredibili multitudine, ciuium diuitiis, & inſtrumentorum bellicorum ad hoſtes propulſandos ac machinarum ænearum numero, cum præcipuis Europæ vrbibus meo iudicio conferenda ſit. Prætorium maximo ſumpto eoq; regio exædificatum cum ſuperba turri, ædeſq; ſacræ, cum priuatis ingenti auri pondere, artificioſè erectæ, Geldaq; publicum vrbis palatium, ac horologium diuinis ferè manibus elaboratum, cuius campanæ mirabilem quendam & ſuauiſſimum concentum edunt ſecundum artificis voluntatem, & temporis conuenientiam, in admirationem omnium gentium aduenas attrahentes. Propugnaculũ munitiſſimum in ipſo maris Portu extructum, frequentibus directis machinis armatis militibus cuſtoditur.

Vexillum totius Pomeraniæ aquilam nigram in collo coronatam, gladium euaginatum manu humana tenentem pro Stemmate in campo aureo geſtat ſimilem Pruſſiæ, quam in eius principio expreſſimus.

ELBINGA *ciuitas inſignis ad oſtia Albis fluuij in littore maris magnificentiſſimè & ſumptuoſè extructa, ſplendidis ciuium opibus, & mercatorum diuitum frequentia claram ſpectabilemq; ſe reddit. Eius titulo Rex Poloniæ ſcribens ſe Dominum terræ Elbingenſis maximè in Priuilegijs vtitur. Diſtrictum enim ampliſſimum circumiacentem habet. Atq; hæc de Pruſſia breuiter dicta ſufficiant.*

*

LIVONIÆ TOTIUS cum suis Prouinciis, Ciuitatibus, Castris, & Commendaturis, siue Palatinatibus, &c. Succincta descriptio.

ADdita est quoque breuis narratio, quomodo hæc Regio in ius Inuictissimi Regis Poloniæ Sigismundi Augusti, Magni Ducis Lituaniæ cesserit, & quo pacto à Moschorum Principe & Swetiæ Rege diminuta fuerit.

IVONIA SIVE LIFLANDIA, Regio amplißima, ab Oriente, Ruſſiæ, Moſchorum Principi ſubiectæ, contigua eſt, Nerua ꝙ fluuius nauigabilis (in cuius vtra ꝙ ripa duæ arces eiuſdem nominis, vna Liuonienſium, altera Moſchorum ſibi exaduerſo ſitæ ſunt) imperium Moſchouiticum, à Liuonienſi diſtimitabat. Sed modernus Moſchorum Monarcha Ioannes Baſiliades, Derpt inſigni vrbe Epiſcopali cum ſibi adiacente Prouincia occupata, vlterius fines ſuos (prout inferius dicetur) promouit. *Fines Liuoniæ.* A Septentrione cum Sᵛetiæ Regno & Philandiæ Ducatu fines ſuos ſinu maris Baltici diſterminat, Ab Occidente mari Balthæo (quod Germanicum & Prutenicum appelatur) contermina eſt, A Meridie Samogitiæ & Lituaniæ, nonnihil ꝙ in Occidentem vergens Pruſſiæ adhæret. Nonaginta miliaribus Germanicis in longitudinem, & quinquaginta in latitudinem, cum ſinu maris Baltici adiacenti extenditur: Sed nunc bellis ſæuientibus, pluribus in locis vaſtata, & diminuta eſt. Continet autem in ſe plurima territoria, quæ, pro Ducatibus computari poſſunt, horum ſingula cum ſuis Ciuitatibus & Caſtris ſuccinctè deſcribere curabo. Sed primo quomodo & quando Regionis incolæ nomina Chriſto dederint, paucis aperiam.

Totum penè Orbem terrarum, poſt maximum illud vniuerſæ terræ diluuium, falacium dæmonum fraude ſeductum, veram vnius Dei religionem, impio multorum & falſorum Deorum cultu vana ꝙ ſuperſtitione, commutaſſe conſtat. Quidam enim mortuos homines, propter merita beneficia & egregia geſta, cultu diuino venerabantur, Alii malignos Dæmones, ementitis miraculis & prodigiis hominum oculis ſeſe inſinuantes adorabant, Deni ꝙ beluis atq; ſerpentibus & ſculptis pictiſq; arte humana ſimulachris gloriam veri Dei exhibebant. Donec Ieſu Chriſti, veri Dei hominiſq; benignitas, & Euangelii eius claritas, poſt multa ſæcula quaſi lux clariſſima mundo cœlitus affulgens, has terras terribileſq; tenebras diſcuſſit. Sed Regiones Septentrionales, & omnes gentes ad Aquilonem vergentes, Chriſtianæ religionis ignaræ, vano idolorum cultui, diutius ſubiugatæ fuerunt, difficilis enim ad eos externis gentibus erat aditus, propter efferam barbariem, & crudelitatem populi. Romani etiam & Græci, qui primo fidem Chriſtianam amplexati ſunt, Septentrionalium plagarum minus exactam notitiam habebant: vnde factum eſt vt Liuonia cum cæteris ad aquilonem vergentibus Regionibus nouiſſimè omnium, Sacro Baptiſmi fonte leuata fuerit. De-

Fridericus Imperator.

Germani in Liuoniam veniunt.

mum, Friderici primi ex Ducibus Germaniæ Romanorum imperatoris temporibus, mercatores rem familiarem ex hominum externorum commertiis augere cupientes, ex Germania per mare Balticum in Liuoniam appulerunt, & gentis barbaræ simplicissimæq; animos ad mutua mercimonia commutanda pellexerunt. Erat autem hic populus miræ simplicitatis, Opumq; parandarum & rei familiaris iusto negligentior, melle enim expresso (quo maxime Regio abundat) cæram velut alias quisquilias, & purgamenta domibus euerebant. Postea Succedente quæstu, & mercatoribus Occidentalibus eò loci confluentibus, Sacerdotes paulatim se illis immiscere adiungereq; piæ peregrinationis causa cæperunt, vt mercatoribus, videlicet Thesauros Liuonum acquirentibus, ipsi animas gentis Christo per verbum Euangelii salutiferum lucri facerent.

Meinhardus pius vir, primus in Liuoniam venit.

Erat igitur ea tempestate, vir quidam Meinardus nomine in Lubeca ciuitate celleberrima, pietate & sanctimonia vitæ insignis, hic vna cum mercatoribus conscensa Naui in Liuoniam, Anno partæ per Christum salutis, Millesimo Ducentesimo, traicit, & conspiciens in tam insigni & præmatura messe nullos operarios extare, continuò ibi vnius famuli conuictu contentus ætatem transigere constituit, Casamq; sibi ex arbustis propter imbres arcendos construxit. Paulatim deinde hominum familiaritatem captare, & ignoto peregrinæ gentis sermoni assuescere cæpit, quo labore simul & tædio superato, habita iam mutui conuictus & contractæ notitiæ cum incolis Regionis oportunitate, Religionis & rerum

Meinhardus Liuones in fide Christi instruit.

Diuinarū eos admonere cæpit, sensimq; à vano Idolorum cultu, ad Christianæ fidei obseruantiam adducere. Auspicanteq; Deo & pium viri religiosi conatum fœcundante, complures incolarum inagnitam veritatis doctrinam concesserunt, quorum crescente numero multorumq; animis (vt fit) rei nouæ & inusitatæ religionis studio flagrantibus Basilica instauratur. Nec multo post, Meinardus à Bremensi Archiepiscopo in Li-

Meinhardus Episcopus creatur Liuoniæ primus.

uoniæ Episcopum cōsecratur, qui in messe Christi strenui operarii munus adimplens, rem Christianam multum adauxit, & magnam gentis partem ad Christum conuertit, postea vitam cum morte fœliciter commutauit. Huic ex vita decedenti Bertoldus Cistercienſium abbas succeßit,

Bertoldus Episcopus Liuoniæ secundus.

qui contra irruentes hostes fidei Christianæ vna cum peregrinis militibus, qui pietatis ergò ad militiam Christo exercendam ex Germania confluxerant, pugnare instituit. Vbi verò ad pugnam ventum est, equo infreni in mediam barbarorum aciem proiectus confoditur. Tandem crescente multorum pietate, plurimi sacræ se militiæ deuouerunt, Ordi-

Bertoldus Episcopus occiditur.

nisq; fratrum Teutonicorum habitu suscepto ensiferos fratres sese nuncupauerunt. Sed cum rebus gerendis superesse non possent, hostiumq;

barbarorum

barbarorum vis vndiquaq; inualesceret, Thewtonicorum fratrum ordini in Prussia se coniunxerunt. Cum enim audiuissent quod ordo Thewtonicus cruciferorum in tota Germania proficeret, Volquinus præpositus eorum à quinto in Ordine Magistro Prussiæ Conrado ollim Commite Turingensi in ordinem Thewtonicum susceptus est, Anno Domini, 1234. Suffragiisq; eiusdem Magistri Prussiæ Couradi, Gregorius summus Pontifex Romanus huius nominis nonus, iussit vbiq; & præcipuè apud infideles Prutenos, Liuonesq; proclamari, quod ordo fratrum à gladio in Liuonia (qui nondum confirmatus erat) Thewtonico ordini in Prussia vnitus, incorporatus ascriptusq; esset. Susceperunt itaq; fratres à gladio Liuonienses cruceu, habitumq; more fratrum Thewtonicorum in Prussia. Et semper ab hoc tempore Magistri Prussiæ à Liuonienſibus Magistris tributa certa & obedientiam exigebant, vsq; ad tempora Alberti Marchionis Brandenburgensis Magistri Prussiæ, qui Anno Domini supra Milesimum quingentesimum decimo tertio, peccuniam, quam obedientiam accipere maluit. Itaq; Liuonenses data præscripta iugenti summa peccuniæ in posterum ab obedientia Prutenicis Magistris exhibenda liberati sunt. Hanc tamen libertatem paulo post per insolentiam suam amiserunt: Rex enim Polonorum Sigismundus Augustus eos in potestatem suam prout inferius dicetur redegit, Sed ad rem accedo, Liuonienses cruciferi, habitu fratrum Thewtonicorum in Prussia assumpto, grauissimis bellorum laboribus cum barbaris fortiter exantlatis, hactenus rerum in Liuonia potiti sunt, Magistrumq; sibi elegerunt, qui cum commendatoribus seu præfectis totam Regionem gubernabat. Erant præter hunc in Liuonia Episcopi quinq; vt potè Archiepiscopus Rigensis, Derptensis, Habselensis, Oseliæ, Curlandiæ, Reualiæq; Episcopi. Hi sua munia strenuè & Magnificè vt Principes obibant, Sed Anno Domini 1558. Moschorum Dux Derpta siue Torpato insigni vrbe Episcopali potitus Episcopatum Derptensem penitus abolevit. Rex quoq; Poloniæ Archiepiscopatum Rigensem cum omnibus arcibus & ciuitatibus (rerum enim in Liuonia potitur) tenet. Reualiensem Episcopatum Swetiæ Rex vrbe Reualia capta administrat. Oselensem Episcopatum & Abselensem frater Regis Daniæ Magnus nomine vna cum Insula Osilia possidet.

Ordo Teutonicorum in Liuonia.

Wolquinus primus Liuoniæ Magister.

Ordo Liuonicus à Gregorio nono Pontifice confirmatur.

Crucigeri Liuonienſes Prussienſium tributarii. & cum illis vnii.

Liuonienses se redemerunt à Prussiensibus.

Episcopi Liuoniæ.

Episcopatus Liuoniæ dirrepti à multis Principibus.

Ordinis Tewtonici Magister vna cum suis commendatoribus plurima oppida & arces munitas possidebat, & primo quidem ordinis Magister & Archiepiscopus Rigensis simul & coniunctim Rigam vrbem metropolim Regionis occupabant, Monetamq; vteq; propriam qua adhuc incolæ Regionis vtuntur cudebat. Verum Magister præter dominii &

possesionis consortium, arcem quoq; inibi habebat. Hic iam ordine territoria, arces, & ciuitates, tam Magistro ordinis quàm Episcopis & commendatoribus subiectas describere pergam. Hæc verò sunt territoria, siue Prouinciæ in Liuonien si Dominio, quæ pro Ducatibus valent: Vtpotè, Leitlandia, Vikeclandia, Curlandia, Semigalia, Estlandia, Vrlandia, Haria, Geruenlandiaq;

Prouinciæ Liuoniæ.

Leitlandia siue Rigensis Prouincia.

LEitlandia Regio Liuoniæ præcipua has arces & Ciuitates Regi Poloniæ subiectas habet.

RIGA vrbs celeberrima totius Liuoniæ metropolis, muro fortissimo, propugnaculisq; & turribus densis, tormentis bellicis apprimè munitis, valloq; inexcusso tribus ordinibus tormentorum vndiquaq; munita fossis duabus ex vtraq; vallis parte circumducta, & stipitibus acutis circumsepta, rebus bellicis tormentis & comeatu copioso militibusq; stipendiariis, pacis & belli tempore, benè prouisa. Arcem quoq; benè munitam & omnibus necessariis prouisam sibi adiunctam habet, in qua olim Magistri Sedem suam habebant, eam nunc Gothardus Kietler Dux Curlandiæ, Regis Poloniæ feudalis nomine Regio administrat, in ciuitatem tamen ipsam, ius nullum habet. Administratorem enim siue Capitaneum aliquem, ciues sibi dominari (libertatem asserentes) non patiuntur, sed obedientiam & tributa Regi Poloniæ fideliter exhibent, ipsiq; ciuilibus legibus vrbẽ administrant. Hanc vrbem fluuius Dwina amplissimus, (ex Seuera Regione Russiæ Moschouiæ Duci subiecta ortus) vna cum arce alluit, & duobus miliaribus à Riga in mare amplissimis Ostiis exoneratur, Per hunc naues ex mari ad ciuitatem de vltra marinis Regionibus vtpotè Swetia, Dania, Holsatia & cæteris repostis prouinciis appellunt. Ex Russia quoq; & Lithuania cineres, asseres, ligna cæsa & leuigata, omnis generis ad naues fabricandas, frumentum quoq; grandi copia & cætera importantur. Magnumq; hac in vrbe & celeberrimum est emporium, quamuis enim duobus miliaribus à mari distat, naues tamen omnigenæ facillime de mari sub ipsa mœnia vrbis veniunt & redeunt.

RIGA.

Gothardus Ketler.

Dwina fluuius.

Emporium Rigense.

Hæ verò arces, ciuitates, & Præfecturæ, Capitaneatusq; in (unt. hac Leitlandiæ siue Rigensi Prouincia continentur, Videlicet

DVNA.

DVNAMVNT *Arx inexpugnabilis natura oportunitateq; loci muri adiacet, in ostiis Dwinæ fluuii duobus à Riga miliaribus sita, præsidiisq; Polonicis munita, in ea omnes naues ex vltra marinis Regionibus ad Riganu venientes merces indicare theloneaq; persoluere coguntur.*

BLOKAVS *Munitio inter Rigam & Dinamunt ad Dwinam condita in ea quoq; omnes naues excutiuntur, Hæ autem duæ arces Rigensibus maximè inuisæ sunt.*

KIRCHOLM *arx murata ad Dwinam fluuium duobus miliaribus à Riga sita, in Orientem procedendo.*

Hæ quoq; arces Dwinæ impendunt:

VXVL *arx desolata, curia tamen in ea vbi Præfectus manet extructa à Kircholm duobus miliaribus abest. Crudelem illic quondam conflictum & hominum stragem insignem cumulus ossium ingens congestus testatur.*

LENVARD *arx ab Vxel quatuor miliaribus ad Dwinam sita.*

ASCHERAD *olim Palatinatus: arx ad Dwinam munita Moschouitæq; ab ea aliquoties repulsi sunt quatuor miliaribus à Lenuard abest.*

NITAW, *Sesuegen, Georgenburk, Lewburg, Rossiten, Lucen, Luden, Neuenhul, arces muratæ absq; ciuitatibus.*

DVNEMBORG *Arx ad Dwinam munitissimè sita commendator siue Palatinus ei olim Magistri nomine præsidebat.*

SEGEWOLT *Arx & ciuitas olim ordinis Marschalci primi à Magistro propria erat, cum cæteris ad eam pertinentibus, videlicet, Lewburg, Nitaw, Georgenburg, & Choen castris.*

ARIES *Arx, Wolmer ciuitas & castrum, Hermes arx quatuor miliaribus à Pernaua & Phelin. Has supradictas omnes arces & ciuitates cum suis Palatinatibus & Præfecturis, inuictissimus Rex Poloniæ possidet, excepto Marienburga castro quod Moschouiæ Princeps occupauit, Adzel autem & Rodenpeus à Moschouitis exustæ & desolatæ sunt.*

Archiepiscopatus Rigensis.

In eodem Territorio Rigensi Rex quoq; Poloniæ omnes arces Ciuitates Capitaneatus & Præfecturas Archiepiscopales possidet.

KOKENHAVS *Arx & Ciuitas natura & oportunitate loci munitissima ad Dwinam fluuium sita, cæterarum Archiepiscopi arcium principalis.*

VXVL, *Lenuard, supra nominatæ arces, Krevburg Landon, Sesuegen, Schancborg, Serben, Conenburg arx cum ciuitate, Salis, Vansel, Dalen, Iencel, Treyden.*

SMILTEN *arx à Moschouitis desolata, Cremon castrum olim Capituli Metropolitanæ Ecclesiæ Rigensis.*

SANCEL *arx apprimè munitissima mari adhærens, ad Archidiaconatum Rigensem quondam pertinebat. Hæ itaq; omnes arces & ciuitates enumeratæ Regi Poloniæ subsunt.*

Arces nobilium in prædicto Archiepiscopatu hæ sunt, Nochrosen, Rosenberg, Mayan, Pierkiel, Roppe, Nabbe, Elner, & Berson. Earum domini Polono Regi obtemperant.

Episcopatus Derptensis.

DERPT *Sive Torpatum, Sive Derbet insignis vrbs Episcopalis & arx in colle munitissima vrbi impendens. Hæc Anno Domini 1558, ab exercitu Moschorum ducis violenta oppugnatione cum tota circumiacenti prouincia capta est. Hæ vero arces ad hunc Episcopatum pertinebant. Falcanw, castrum & monasterium insigne, Neimhaus, octodecim miliaribus à Derpt sita, Rutenis contermina, Vuerbeke, Oldentorn, Kiriepe, Verpech. Nobilium arces in hoc Episcopatu quatuor præcipuæ erant, videlicet, Olsen, Kanelichth, Raden, Cunctal sive Regental, omnesq; à Moschorum Duce cum Episcopatu subiugatæ sunt.* Episco-

Episcopatus Habselensis & Ozelensis.

VIKECZLANDIA *Regio ad Habselensem Episcopatum cum suis arcibus & ciuitatibus pertinebat, quæ quatuordecim miliaribus in longitudinem duodecimq; in latitudinem patet, Mari Germanico, adhæret, & has arces complectitur quas Swetiæ Rex vna cum Regione possidet.*

HABSEL *Arx principalis cum ciuitate, in qua est Ecclesia Cathedralis, eam Rex Swetiæ vi ad deditionem coegit.*

LODE *Arx munita quam Dux Curlandiæ Gotardus Ketler à Swetensium impetu nuper defenderat, & aliquot eis grandia tormenta ademerat, sed postea ab eisdem capta est.*

LEHAL *Castrum & ciuitas in qua est insigne virginum Monasterium, nunc præsidiis Swetensium tenetur.*

FICZKEL *& Felix arces à Moschouitis exustæ & desolatæ sunt.*

VERDER *Arx munitissima ad fluuium Zundam sita ab ipsis cruciferis Liuonienſibus destructa & demolita est.*

OZILIA *Insula in mari Germanico aliquot à littore miliaribus sita est, ad Ozelensem Episcopatum pertinebat, arces & ciuitates duas munitissimas habet, eas cruciferi Regi Daniæ prodiderunt, quas nunc Magnus eiusdem Regis Daniæ frater possidet Episcopatuq; titulo vtitur. Harum arcium vna Arnèzburg altera Sonenburg appelatur.*

Curlandia Regio.

HÆc Regio in Liuonia sita à septentrione maris Baltici sinu, ab occidente verò vbi Prussiã continoit Pelago qui Curlandicus appelatur alluitur, à meridie Samogitiæ cõfinis est, Regiq; Polo-

gią Poloniæ ſubeſt, ſed eam Gotardus Ketler Regis gratia & benignitate tenet, tituloq; eius vtitur. Has ciuitates & arces complectitur.

VINDA *Arx cum ciuitate & Palatinatu, Polonis Kieſs dicitur, in ea Magiſtri ſedem ſuam habuerunt, & Comitia, Conuentioneſq; celebrare ſoliti erant, nunc Polonicis præſidiis tenetur, adminiſtrantem Illuſtri & Magnifico Domino, Domino Ioanne Chodkiewicz Generali Samogitiæ & Supremo Gubernatori Liuoniæ, ac Magno Marſchalco Magni Lituaniæ Ducatus.*

GOLDINGEN *Arx et Ciuitas cum diſtrictu amplo.*

GRVBIN *et Candaph arces cum præfecturis ditiſsimis.*

TVCZKOM, *Sabel, Durbin, Aſenpoth, Shruden, Frauenburg, Alfangen, arces. Newburg caſtrum in finibus Samogitiæ.*

Epiſcopatus Curlandiæ ſeptem arces continet quas Magnus Regis Daniæ frater poſsidet Epiſcopatuſq; titulum ſibi vſurpat, huiſq; nominibus hæ arces nominantur, Edwalen, Pilthen, Haſenpot, Angermunde, Dondangen, Neinhaus, et Ambothen.

Semigalia Ducatus.

HIc Ducatus Curlandiæ adhæret, à Meridie Lituaniæ contiguus eſt. Haſque arces continet, Soleburg Arx et Præfectura, Baſenborg, Doblin, Nithaw, Arces cum diſtrictibus ciuitates nullas habent, totumque territorium vna cum arcibus enumeratis, Curlandiæ Dux prædictus Regis Poloniæ gratia et benignitate commiſſum tenet.

Eſtlandia Ducatus.

EStlandiæ ſiue Eſtoniæ Ducatus mari Swetiæ à Septentrione adiacet: has arces præcipuas cum ciuitatibus & Præfecturis complectitur.

Fælin cum Magiſtro capta.

FELIN *arx & ciuitas munitiſsima vna cum vltimo Magiſtro Liuoniæ Vilhelmo Furſtemberg ſendali Regis Poloniæ, à propriis militibus ſtipendi-*

bus ſtipendiariis Germanis Moſchorum Duci doloſè prodita eſt, Ciuitas ipſa exuſta, Arx verò præſidiis Moſchouiticis munita, vnáq; cum diſtrictu ſiue Palatinatu Moſchorum Duci ſubeſt, Magiſter verò in ea captus Moſchouiam abductus in vinculis ſpiritum exhalauit, Atq; hunc extremum exitum Magiſtri Liuonenſes habuere.

Exitus Magiſtrorum Liuoniæ.

LAIS *& Talczkofen arces, à Moſcho quoq; occupatæ ſunt.*

TARNEST *ſiue Taurus, arx munitiſſima præſidiiſq; Moſchouiticis prouiſa, à Lituanis Duce exercitus Illuſtri & Magnifico Domino Nicolao Radziwil Palatino Vilnenſi, pulueribus bumbardariis ſuppoſitis eiecta, & cum Moſchouitis à vi & impetu pulueris volantibus euerſa eſt. Ego etiam huic oppugnationi cum patre meo interfui. Hac autem arce expugnata & exuſta Lithuani quibuſdam Moſchorum abductis, quibuſdam occiſis velut Tartari arce deſolata relicta, & non occupata, nec munita, (quæ facilè inſtaurari potuit) cum ſpoliis, tormentiſq; & cætera ſuppelectili bellica ablata, diſceſſerunt, Anno Domini 1561. Iulii Vltima.*

Taurus capta.

OPERPAL *arcem exercitus Regis Poloniæ exuſſit & deſolauit.*

Has autem in hoc Ducatu arces Rex Poloniæ poſſidet:

KARXHAVS, *Helmeth, Rugen, Parnauam arcem inſignem & munitam cum ciuitate mari adiacentem. Hæc à Sweticæ Rege primum occupata erat, ſed poſtea à Polonis inopinatè capta in ditionem Regis Poloniæ ceſſit.*

Parnaua recuperata.

Virlandia.

TErritorium hoc Liuoniæ inter Orientalem & Septentrionalem plagam ſitum, à Septentrione Baltici maris ſinu terminatur, ab Oriente Nerua fluuio celebri ex lacu Peiibas emergenti, & in mare Balticum ingredienti alluitur. A Meridie Eſtlandiæ, ab occaſu Hariæ conterminа eſt, & octo miliaribus in longitudinem, à Nerua fluuio ad Rewaliam vſq; extenditur, Haſque arces complectitur.

NERVA *arx & ciuitas inſignis munitiſſimaq; ad fluuium eiuſdem nominis*

dem nominis sita. Ex aduerso in altera ripa arcem à Moscho erectam Ivanow Gorod dictam habet, atq; fluuius prædictus Nerwa, has arces interfluens Moschorum & Liuoniensium imperium olim dislimitabat.

TOLCZBVRG Arx ad sinum maris Baltici inter Neruam & Reualiam ciuitates æquali distantia sita.

WESENBVRG Arx & Capitaneatus.

BERCHOLM olim arx Episcopi Reualiensis erat. Ass quoq; & Est duæ arces nobilium Liuoniæ vna Roberti à Gilsen, alia Bernardi de Tabe.

Has omnes arces cum suo territorio Moschorum Princeps occupauit.

Haria Prouincia.

HAria iuxta mare Swetiæ sita in longitudinem sedecim miliaribus, & octo in latitudinem extenditur, cum Virlandiaq; territorio pro Ducatu computatur.

Hæ Arces in ea sitæ sunt.

REVALIA vrbs celebris cum arce munitissima ad sinum maris Baltici condita est. Sede Episcopali clara, sub Rege Poloniæ à Swetiæ Regis exercitu occupata. Monetam Reualienses propriam quadrangularem cudunt. Reualiensis Episcopus arces aliquot sibi subiectas possidebat, in Ciuitatem tamen nullum ius imperium nè habebat, sed Magister ordinis eam administrabat.

BADIS castrum & Monasterium insigne Swetenses inopinata irruptione cæperunt.

FEGVEVR arx olim Episcopi Reualiensis à Moschorum Duce expugnata nunc tenetur.

Geruenlandia Ducatus.

Geruenlandia Regio mari adiacens, septem miliaribus in longitudinem sex in latitudinem patet. Frumenti & cætera. rum rerum ex terra nascentium feracissima, vnam Arcem Vitenstein dictam Principalem cum pagis & curiis complu. ribus nobilium habebat. Eam sub Rege Poloniæ Suetensium Rex occupauit, Biały kámień, id est, albus lapis polonis dicta. In his territoriis siue Prouinciis Liuoniæ prædictis (quæ etiam pro Ducatibus computari possunt) variæ sunt multarum gentium linguæ: Plebs ipsa Liuonica tribus ferè linguis (non multum tamen à se diferentibus) vtitur, ad Lithuanicum idioma magna ex parte alludunt, barbarie & moribus inculcis rigent, Lithuanis & Samogitis ob vicinitatem in omnibus persimiles sunt. Vestitu villi eo vt plurimum cinericio ad Germanicum habitum alludenti vtuntur, extiliæ libro more Lithuanorum & Rutheno. rum coturnos connectere solent, vel ex iumentorum pellibus, vna cum setis detractis. Fœmineus sexus in pagis more gentis Cyganorum (vel vt quidam volunt Cyreneorum) vagabundæ vestiuntur, Vestitum qui. busdam globulis Plumbeis Cupreis & Electruariis exornant, induſias quo circa collum præcipue annulis, intertexturis variis ornant. Crinibus passis mulieres vetulæ & virgines omnes promiscuè incedunt, Capitis ornamenta quædam mirè ex globulis quibusdam confecta ad similitudinem vnionum Gemmarumuè varii coloris gestant, omnes ferè matrone sagæ & incantantrices peritissimæ sunt, artibus Magicis supra modum deditæ. Pane villissimo teterrimo cibariis simplicissimis vtuntur. Frumenta omnis generis triturandaexcutiendaq perindè vt Lithuani, primo in calidissima casa ad id præparata fumo exsicant, & posteà in horeo coram extructo excutiunt. In ollis figulinæ artis nusquam nisi in lebetibus æreis cupreisuè in pagis & ciuitatibus coquunt, neq tibi ollam artleam aliquò per totam Liuoniam videre licebit. Paleis quoque frumentorum vulgus magna ex parte cum farina Siliginis mixtis vtitur. Et quamuis miserrima gens fuerit, supra modum tamen callida, fallax, tumida, atrox & ad cædes patrandas prompta. Polonos, Lithuanos, Ruthenos cæteros extraneos Regi Poloniæ militantes (extra Germanos quorum sub iugo olim fuerunt) maximè inuident, eos depræda tores, & comestores bonorum fundiq sui calamitatem appelant, & vbi possunt quoscunq milites astu circumuentos & incautos opprimunt. Vni vel duobus viris transitus difficilis est, Præcipuè si apud agrestes pernoctauerint, nam somno oppressos magna ex parte trucidant suffocantq. Diuersoria in hac Regione rara vel penitus nulla reperiuntur, sed ad curias & prædia viatores diuertere, ibidemq pernoctare solent.

Geruenlandia.

Biały kámień arx.

Liuonum agrestium habitus, mores, & idioma.

Mulierum Liuonicarum habitus.

Victus Liuonum miserrimus.

Peruersitas Liuonum.

Templa quoq; rarissimè nisi in arcibus visuntur.

Ciues & Nobiles in Liuonia Germani.

Ciues & Nobiles omnes Germani sunt, Germanicisq; moribus & Idiomate vtuntur. Fœmineus sexus pallia rubea communiter capiti imposita, ad talos cum frequentissimis plicis gerit. Vittas mulieres in capitibus non gerunt, sed contricatos crines (quos maximè nutriunt vel ad id præparatos adaptant (tam matronæ quàm virgines capiti circumne-ctunt. Pileos siue biretos quadrangulares more Cardinalium Romanorum gestant, quædam verò, palliis cum vellamine velut tecto frontem & caput tegente vtuntur.

Matronarum Rigensium habitus.

Sponsa cum ad matrimonium contrahendum deducitur, corona argentea deaurata rotunda, & in altum prominente ornatur, omnisq; virginalis & matrimonarum Chorus, rubeis palliis vestitus, longo ordine præit & sequitur. Ceruisia ex ordeo & luppulo passim in pagis & ciuitatibus gustu amarissima maximè differenti à cæterarum Regionum ceruisia vtuntur, attamen gens illa & omnes Germani Regionis incolæ, hunc potum suauiter præbibunt.

Liuonia frux.

Siliginis & frumenti Liuonia dives est, adeò vt exteræ quoq; & transmarinæ nationes Lubeca, Amsterdam, Olandia, Dania, Swetiaq; eius vbertatem præsentiant, ad quas grandi copia frumenta è Liuonia deportantur. In Liuoniam quoq; ipsam ex Russiæ Lithuaniæq; Regionibus fluuio Dwina & Nerua, siligo & id genus rerum plurimum aduehitur.

Peccoribus & iumentis domesticis omnis generis abundat, Lacubus fluuiisq; piscosis & siluis ad venationem idoneis referta, in quibus habet vrsos, alces, vulpes, linces, maturos, castores, & omnis generis animalia. Lepores in Liuonia mutant æstate & hyeme colorem, perinde vt Heluetiis in alpibus, hyeme sunt albi & æstate cinericei. Inferunt & Moschouitæ pelles vrsarum albas in Liuoniam, quas ex frigidissimis Septentrionis Regionibus maximè ex Dwina Prouincia Oceano glaciali adherenti acquirunt.

Religio Liuonum.

Religiosissima gens Liuonica post susceptam Christianam fidem Romanæ Ecclesiæ ritum ardenter obseruans erat: Domini etiam ordinis Theutonici & ipse Magister priusquam ad Lutheranismum desciscerent religiosa pietate diligenter, ordinis regulas in moribusq; & habitu cultum decentem obseruabant. Diuorum delubra, pietate & pulchritudine decorabant, quæ hodie à Lutheranis penè demolita & desolata videntur, ditionemq; suam ab omni incursu barbarorum strenuè, summa cum laude vindicabant, omnia deniq; illis ex voto (benignitate Diuina propter religionis antiquæ obseruantiam prosperante) cedebant, & Moschum barbarum potentem hostem, à finibus suis sæpissimè summa cum victoria propulsabant, prout ex his duobus præclaris & victoriosis.

victoriosissimis certaminibus, (quos mihi explanare lectori haud ingratum visum est) apparebit.

Anno quo lux diuina humana in specie cœlitus mundo affulsit 1381. Magnus Moschouiæ Dux Liuonienſium castrum Neuhuis in prouincia Derptensi acerrimè oppugnabat, cui oppugnationi ipse sua persona cum trecentis millibus armatorum intererat. Demum post diutinam & acram obsidionem crebrasq; irruptiones mœnia & propugnacula dirruta labefacere inceptabant: obsessi etiam defatigati & viribus exhausti ac destituti, Diuinæ propugnationi & tutellæ humiliter sese submittunt, ipse etiam præfectus arcis, nocte Veneris diem antecedente in somnis ante aram quandam prostratus, flagranti corde orabat, vt Deus in tam deplorato rerũ statu, sibi suisq; auxiliari digneretur, fælicemq; grauis obsidionis liberationẽ elargiretur. Sole igitur tenebras noctis discutiente cum Moschouitæ certam iam arcis expugnationẽ sibi promitterent, Præfectus ille è precibus exurgit, arcuq; arrepto, tellum cum cuspide præacuta è fenestra propugnaculi in medium exercitum Moschouiticum iaculatur, & aspirante conatibus Deo, ipsius magni Principis cor lætaliter transfigit: concurrunt trepidi Moschouitæ dominumq; exanimatum leuant, & cum magno vlulatu deplorantes funestissimum casum Domini sui, relictis castris, & arrepto cadauere in Moschouiam fuga sibi consulentes pergunt, Liuones ex arce sese proripientes, hostes fugientes persequuntur, per agrosq; syluas & pagos pallantes assecutos trucidant, obruunt, telisq; transfigunt, & videntes mirabili memorabiliq; modo numinis auspicio se liberatos, arcum ad perpetuam rei memoriam Deo dicatum, in Basilica arcis ad altare appendunt, solebatq; in eo templo cultus Diuinus magna pietate & deuotione peragi, sed posteà Anno Domini 1551. Luteranis dogmatibus assumptis, nullum pristinæ pietatis vestigium conspiciebatur, arcus tamen prædictus immotus ad altare pendebat, donec tandem Anno Domini 1558. Ioannes Basiliades modernus Dux Moschouiæ eadem arce potitus religionem quoq; Luteranam immutauit.

Moschus Neuhuis in Liuonia oppugnat.

Insignis victoria Moschorum Duce occiso.

Aliud celebre & perpetua memoria dignum prælium Liuones contra Moschouiæ Ducem gesserunt, Anno 1500. sub ordinis Teutonici Magistro Domino Woltero à Pletenburg, qui cum confligere cum Moschis statuisset, publica ieiunia & solennes lætanias secundum morem Ecclesiæ Romanæ instituit, nondum enim eos Luterana hæresis à Catholicismo transuersos egerat, Menseq; Septembri paulò post natiuitatem Mariæ Virginis, exercitum ordinat. Rigensis quoq; Archiepiscopus mille Germanos equites adducit, Torpatensis Episcopus quingentos, Reualiensis & Habselensis itidem quingentos simul, ita vt Magister Liuonicus septem

Wolter Plethenburg Magister Liuoniæ.

nicus septem haberet Germanorum equitum millia, & quinq; millia Curonum pedestrium (qui populi sunt Liuoniæ in Regione quæ Curlandia dicitur.) Hoc cum exercitu Magister Russiam finitimam Moschoniæ Ducis inuadit, Arceſq; & oppida quædam expugnat, inde ipso exaltationis sanctæ crucis die, ad vrbem Pscouiam exercitum ducit, iuxta hanc sita est planicies duorum miliarium latitudine patens, in quam cum deuenerunt obuiam illis procedit Moschouiticus exercitus centum millia armatorum (in duodecim acies distributus) continens. His adiunctæ erant Tartarorum copiæ barbarie feroces, triginta millia conficientes. Itaq; Teutonicus Magister vbi aut turpiter fugiendum, aut ingenti cum animo aduersus tantum exercitum barbarie & armis formidabilem procedendum videt, nihil de victoriæ spe remittens, aleam belli tentare constituit, & animis suorum confirmatis classicum canere iussit, Moschouitæ quoq; ex aduerso signa tollere, patrioq; more tubas inflare & timpanulas, (quas paruas singuli præfectorum habere solent) pulsare ceperunt. Magister Theutonicus globos tormentarios scloppetariosq; velut crebra continuaq; tonitrua in Tartaros contorquet. Tandem maximo clamore strepitu, armorumq; corruscatione vtrinq; concurrunt, Tartari & Moschouitæ arcubus & sagittis asueti, densissimo creberrimoq; telorum iactu æthera obumbrant, quæ tamen emissa aërem irrita verberabant. Tartari vbi prælio à Teutonicis fusi fugatiq; fuere, duodecim Moschorum acies centum millia conficientes, viribus animisq; recentes succedunt. Teutones cæsis Tartaris vbi bellum recrudescere senti-unt quanto maiorem hostium vim prioribus succedere vident, tanto maioribus animis in hostes irruere, & velut ab integro noua virtute resumpta ingenti cum fremitu cæsim punctimq; vergente iam ad vesperam die confligunt. Ex Moschouitis qui supererant, fuga sibi consulentes in Pscouiam se recipiunt, prælio itaq; dirempto compertum est ex Teutonicis vnum duntaxat desideratum, complureſq; sed non lætaliter vulneratos, Moschouitarũ verò & Tartarorum circiter centena millia trucidata, ita vt duobus miliaribus cadauera passim prostrata iacerent, triginta verò millia fuga ellapsi sunt. Memorabilis sanè Triumphus & sempiterna memoria dignum singularis virtutis & fortitudinis exemplum. Hac igitur clade suorum Moschorum Dux Basilius Ioannis audiens cum summo stupore admiratus, tantum exercitum, tam exigua manu turpiter cæsum & prostratum, ad quinquaginta annos cum Teutonicis indutias confestim firmauit, Ruthenique & Moschouitæ ab eo tempore Theutonicos ferreos viros appelabant.

Liuones Moschouiam inuadunt.

Conflictus Moschorum cum Teutonicis acerrimus.

Moschouitarum centum millia, Theutonicorum duntaxat vnus occubuit.

Memorabilis victoria.

Moschus petit fœdus à Liuonibus.

Liuones ferrei vocati à Moschis.

Ex his igitur fœliciſsimis & victorioſisſimis duobus Liuonorum cum Moschoui-

Moschonitis præliis (quamuis multa varii euentus prælia inter eos vtrinq; eueniebant) apparet, quod Liuonienses ordoq; Tewtonicus primùq; à Catholicismo desciscerent manu Diuina contra quos suis incursus hostium propugnabantur, omnibusq; rebus ex terra nascentibus & cæteris fortunis copiosè affluebant. Vbi verò Luterana dogmata amplecti Anno Domini 1527. cæperunt, pietatem & religionem auitam cum omnibus virtutibus vna excusserunt, Posteà variis & diuersis plagis omnes pas sim grauissimè afflicti sunt, adeò vt vniuersa elementa in vindictam eorum conspirasse viderentur. Terra enim Regionis quæ omnium frugum & fructuum leguminumq; feracissima erat, victum (nihil profe rens) illis denegabat. Aqua etiam lacusq; olim piscosi nullos pisces dabant, Aër quondam saluberrimus hominum saluti à Deo concessus, in venenum & contagium conuersus erat. Igne etiam & ferro Moschouitæ vniuersam Derptensem Prouinciam crudeliter vastabant. Sed Tewtonici fratres nobiles & ciues huius afflictionis culpam & numinis offensam Catholicis imputabant.

Mutatio Religionis in Liuonia.

Plagæ diuinæ in Liuoniam, fames, pestis, ignis, gladius.

Moschouitæ Liuoniam vastant.

De intestino & Ciuili Liuonensium bello, & causa expeditionis Regis Poloniæ, contra Magistrum Liuonensem.

Magister Liuoniæ, cum omnibus Tewtonici ordinis fratribus & equestri ordine, post Luteranissimum susceptum, Archiepiscopo Rigensi collegæ suo ob non susceptum dogma Luteri aduersabatur. Hic autem Archiepiscopus ex Illustri prosapia Marchionum Brandeburgensium genus ducebat, frater Alberti Marchionis Brandenburgensis, olim Magistri Tewtonici ordinis, & postea Ducis in Prussia, neposq; Regis Poloniæ.

Magister itaq; Comitiis generalibus celebratis concluſit & constituit,

Archiepiſcopum bello appetendum eſſe, in quod totus ordo & nobiles cum omnium ſuffragiis conſenſerunt. Epiſcopus quoq; Torpatenſis Hermanus vt erat inconſtantis animi, facilè ad oppugnandum Archiepiſcopum inductus eſt. Reualienſis etiam & Habſelenſis Epiſcopi, Magiſtrum metuentes, facilè in caſtra eius conceſſerunt, & ita vniuerſa Liuonia in Rigenſem Archiepiſcopum hoſtiliter conſpirauit. Anno itaq; 1557. paulò poſt natalem Diui Ioannis Baptiſtæ, ordinis Theutonici Magiſter, Vilhelmus Furſtembergo, exercitum cum commendatoribus conſcribit, tres quoq; Epiſcopi prædicti copias ſuas eidem coniunxerunt. Sicq; inſtructiſſimo exercitu & magno cum apparatu, Rigenſem prouinciam hoſtiliter inuadunt. Archiepiſcopus Rigenſis tametſi defenſionem meditaretur, & magnam nobilium partem ſibi adiunctam haberet, infirmior tamen erat & viribus impar, vt tanti exercitus vim ſuſtinere & propulſare neutiq; poſſet. In arcẽ itaq; Cokenhuſen natura loci munitiſſimam, in edita rupe conſtructam cum ſuis profugit. Magiſter verò eum cum vniuerſo exercitu ibidem graui obſidione oppugnabat, tormentis Machiniſq; bellicis muros fatigans. Sed neq; tormentorum crebra tonitrua, neq; validos hoſtium impetus muros labefacere poterant, ſola fames & inedia obſeſſos ad deditionem compulit, octauo itaq; obſidionis die portis adapertis Archiepiſcopo iubente hoſtibus ſeſe dederunt. Ordinis Teutonici Magiſter Archiepiſcopum, non vt vnius Prouinciæ & vrbis Rigenſis cõſortem, non vt claræ proſapiæ Brandeburgenſium Marchionum Principem, non vt Præſulem & Primatem, ſed veluti barbarum hoſtem tractat, contumeliis & probris ludificatur, omnibuſq; oppidis arcibus & pagis multatum, carceri mancipauit, totoq; anno vinctum detinuit.

Conſpiratio aduerſus Archiepiſcopum.

Archiepiſcopus cedit.

Kokenhuſen cum Archiepiſcopo capitur.

Rex Poloniæ Sigiſmundus Auguſtus, vbi id ab ordinis Marſchalco, (quem Magiſter bonis omnibus ſpoliatum, eò quod bellum contra Archiepiſcopum ſuſcipiendum diſuadebat expulerat) reſciiſet. Tanti Principis Nepotis ſui, ſeruilem captiuitatem ægrè tulit, reiq; indignitate commotus, Epiſcopum quendam in Liuoniam ad Magiſtrum ordinis, hac in cauſa deſtinauit. Qui cum multis rationibus, de liberando Archiepiſcopo nomine Regis, coram Magiſtro ageret, Magiſter neq; exarceranda Archiepiſcopi, nec componendorum diſſidiorum ſpem præbuit. Itaque Legatus re infecta ad Regem reuertitur. Rex Poloniæ, vt operam ſuam irritam cognouit, ordinis Magiſtro, omnibuſq; eius auxiliariis, bellum denunciat, quo nuncio accepto, confeſtim Magiſter ingentem theſaurum in Germaniam ad exercitum ibidem conſcribendum mittit, adductaque ſunt aliquot millia equitum & ſex vexilla peditum Germanorum in Liuoniam. Rex Poloniæ haud diu moram trahens infeſtis ſignis in Liuoniam con-

Legatus Regis Poloniæ in Liuoniam.

Cauſa belli Liuonici.

niam contendit, equitum simul & peditum armatorum virorumq; elec-
tissimorum centena millia cum tormentis, amplissimaq; bellica suppelle-
ctili procedunt, ordinis Magister vniuersos quos habebat præfectos &
commendatores Regi opponit, Episcopi quoq; tres, Derptensis, Reuali-
ensis, & Habselensis, copias suas eidem coniungunt. Itaq; Ordinis Ma-
gister tunc temporis habebat Germanorum equitum septem millia, & sex
peditum vexilla. Præterea agrestium aliquot millia Liuonorum. Sed
Magister Polonorum vallidissima lectissimaq; manu conspecta, victoriæ
spem prorsus abiecit, legatumq; ad Regem qui præsens in armis erat oti-
us destinauit, prælium deprecando, & pacem humillimè efflagitando.
Rex clementer & benignè respondit, nisi viduas, pupillos, orphanos,
& inopes, innocentesq; colonos miseraretur, nullo pacto pacem se cum
Magistro initurum, sed vt Magister ordinis agnoscat, (inquit) me sin-
guinis aut belli sitientem non esse, ipse si pacem expetit huc ad nos intra
octodecim horarum spacium accedat, Principemq; & Archiepiscopum
Rigensem vna adducat, dein pacis & concordiæ rationem inibimus.
Thewtonicus Magister hoc responso accepto, confestim Archiepiscopum
qui non longè aberat, custodia liberari, & è vinculis educi iubet, ambo
itaq; trecentibus equitibus inermibus stipati, ad Regem veniunt. Ibi cum
vltro citroq; de pace ageretur, tandem concluditur, vt Magister ordinis
Archiepiscopum in pristinum statum restitueret, omneq; damnum & de-
trimentum eidem illatum resarciret: Præterea Regi Poloniæ stipendia
in milites erogata persolueret. Graues hæ erant ordini Tewtonico pa-
cis conditiones, attamen Magister metu grauioris periculi vrgente, con-
sensit & secundum pacta omnia præstitit. Postea Archiepiscopo prædi-
cto è viuis decedente Rex omnes arces ciuitatesq; pagos & curias ad Ar
chiepiscopatum pertinentes iurè propinquitatis in Liuonia occupauit.
Magistro quoq; prædicto à Moschouitis in arce Felin per proditionem
militum suorum capto, & in Moschouia in vinculis mortuo, tota Liuo-
nia cum suis Prouincijs in ius Regis Poloniæ cessit. Atq; hic vltimus Ma
gister ordinis, Vilhelmus Furstemberg Magisterium Tewtonico-
rumq; fratrum Crucigerorum in Liuonia ordinem ter-
minauit, absoluit, finemq; extremum
imposuit.

Rex Poloniæ armata manu in Liuoniam contendit.

Magister Liuoniæ pacem efflagitat.

Pax sub conditionibus Magistro Liuoniæ conceditur.

Magister Liuoniæ capitur.

Finis ordinis Liuonensis.

TABVLA ET SVMMA
ARCIVM CASTRORVMQVE LIVONIÆ
& cuius Domínio ſingulæ ſubſint, exceptis curíjs, prædíjs, & præfecturís.

Regis Poloniæ Arces in Livonia & Cinitates.

1. *Dunamunt.*
2. *Blokhaus.*
3. *Riga.*
4. *Karxhaus.*
5. *Helmet.*
6. *Rugen.*
7. *Parnaua.*
8. *Ermes.*
9. *Burtnich.*
10. *Wolmer.*
11. *Aries.*
12. *Segenuol.*
13. *Neuenhul.*
14. *Kircholm.*
15. *Vxul.*
16. *Lenuard.*
17. *Aſcherad.*
18. *Kokenhaus.*
19. *Zelborg.*
20. *Kreczborg.*
21. *Dunemborg.*
22. *Rodenpens.*
23. *Nitaw.*
24. *Seſuegen.*
25. *Georgenborg.*
26. *Lewborg.*
27. *Roſsiten.*
28. *Ludſen.*
29. *Luden.*
30. *Landon.*
31. *Schanczborg.*
32. *Filak vel Marienhauſen.*
33. *Rodenpeus.*
34. *Serben.*
35. *Konnenburg.*
36. *Smilten.*
37. *Lemzel.*
38. *Treiden.*
39. *Cremon.*
40. *Sancel.*
41. *Dalen.*
42. *Wanſel.*
43. *Salis.*
44. *Nochroſen.*
45. *Roſſenbek.*
46. *Maian.*
47. *Pierkiel.*
48. *Roppe.*
49. *Nabbe.*
50. *Erle.*
51. *Berſen.*

Ducis Curlandiæ ſendalis & vaſalli Regis Poloniæ arces.

1. *Seleborg.*
2. *Baſſenburg.*
3. *Doblin.*
4. *Mittaw.*
5. *Newburg.*
6. *Frauenburg.*
7. *Schroden.*
8. *Haſenpot.*
9. *Durbin.*
10. *Hrubrin.*
11. *Alfangen.*
12. *Winda.*
13. *Goldingen.*
14. *Sabel.*
15. *Candaw.*
16. *Tuczkum.*

Ducis Moſchoniæ Caſtra.

1. *Derpt.*
2. *Falkenaw.*
3. *Werpech.*
4. *Kirempe.*
5. *Ollentorn.*
6. *Newhaus.*
7. *Odenpel.*
8. *Holſen.*
9. *Kanelicht.*
10. *Raden.*
11. *Lais.*
12. *Operpal.*
13. *Felm.*
14. *Tarneſt.*
15. *Talckofen.*
16. *Fegfeor.*
17. *Nerua.*
18. *Iwangorod.*
19. *Newburg.*
20. *Tolſburg.*
21. *Weſſenberg.*
22. *Berlcholm.*
23. *Aſs.*
24. *Eſt.*
25. *Cunctal.*

Regis Sweciæ arces.

1. *Reuel.*
2. *Witenſtein.*
3. *Badis.*
4. *Hapſel.*
5. *Leal.*
6. *Ficzkel.*
7. *Verder.*
8. *Felix.*

Magni fratris Regis Daniæ arces.

1. *Arnſborg.*
2. *Sonenburg.*
3. *Lode.*
4. *Pilten.*
5. *Edualen.*
6. *Haſenpot.*
7. *Angermunde.*
8. *Dendangen.*
9. *Newdaus.*
10. *Samboten.*

OMNIVM REGIONUM, Moſchouiæ Monarchæ ſubiectarum, Tartarorumque Campeſtrium, Arcium, Ciuitatum præcipuarum, Morum denique gentis, Religionis, & conſuetudinis vitæ ſufficiens, & vera deſcriptio.

ADiuncta præterea geſta præcipua Tyrannidis ingens moderni Monarchæ Moſchouiæ Ioannis Baſiliadis nuper perpetrata, vera fide deſcripta.

ORNAMENTUM BIBLIOTECA
Turris Midlothianae
Edinburgum
Campbellorum Arcis
ostentum
cum aliquibus opimis Re-
gionis & consulendis
his vitae lustrorum &
vera delectatio.

ADiuncta praterea quibus praecipua Tyrio
rii in longa moderni Monarchae Motiuorum
Iotorum Basilicadis super perpe-
tua, vera Dei delecta
pta.

Candido Lectori Alexander Gwagninus Veronensis, peditum in Arce Vitebska finitima Moschouiæ Præfectus. S. D.

MOschouiam terminosq; eius quibus intercluſa ſit candide Lector deſcripturus, Primum vnde nomen traxerit operepretium mihi dicendum eſſe cenſeo. Hæc autem eſt quædam Regio in meditulio Ruſſiæ (vt dicitur) Albæ, ad Septentrionem Orientemq; porrecta, à qua cæteræ omnes Ruſſiæ circumiacentis Regiones (quamuis varijs & diuerſis nominibus appelatæ) Moſchouiæ nomen ſortiuntur, incolæq; earundem vulgo Moſchouitæ appelantur, & ipſe Monarcha Ruſſiæ Regionum Moſchouiæ magnus Dux nuncupatur. Porrò parua & obſcura initio gens Ruſſorum fuerunt Moſchouitæ, ſed iam nunc acceſſione plurimorum Principatuum Ruſſiæ, partim ſucceſſionibus iuſtis adiunctorum, partim vi vel fraude ſubactorum, præterea finitimarum gentium Regionibus expugnatis, & occupatis maxima incrementa cepit, adeò vt pro Imperio ampliſſimo computari poſſit. Hic itaq; qua potuimus diligentia Moſchouiæ Imperium cum ſuis Regionibus (doctorum virorum Coſmographorumq;, & peregrinorum diuerſorum lucubrationibus adhibitis, propriaq; experientia, & præſentia noſtra magnam partem rerum aſſecuti) Ducatibus, Prouincijs, Caſtris, Oppidis, & Vrbibus præcipuis, fontibus, lacubus, fluminibuſq;, quibus hæc Regio vbiq; ſcatet, mores deniq;, Religionem, habitum, & vitæ conſuetudinem, tituliq; ipſius Principis quo gaudet, normam & rationem deſcripſimus. Geſta etiam præcipua ſiue potius Tyrannidem hiſce temporibus, ab eo-

Moſchouitæ olim gens obſcura.

Moſchouiæ Imperium vnde creuit.

dem Principe paruo temporis interualo editam, & crudeliter perpetratam bona fide subiecimus. Tartarorum præterea Campestrium in Hordas (vt dicitur) siue Regiones quasdam diuiforum situm, mores, & viuendi modum exaraui mus. Tu interim Lector beneuole hanc nostram qualemcunq; operam boni consule, nosq; redama & Vale.

Arma Magni Ducis

Moschouiæ.

De Moſchouia Regione Vrbeque eiuſdem nominis præcipua.

Caput I.

MOSCHOVIA *Moſkwa vulgo dicta, Vrbs ampliſſima Caput & Metropolis totius Ruſſiæ albæ. Magno Moſchorum Duci ſubiectæ vna cum Regione ſiue Ducatu à fluuio gentili Moſkwa dicto præterlabente nomen ſortita eſt. Hic autem fluuius in Thwerenſi Regione, iuxta oppidum Oleſco dictum fontes ſuos habet, indeq; octuaginta verſt (quorum quinque in Polonico miliari clanduntur) emeuſis, ad Moſchouiam Ciuitatem decurit, qua præterlapſa receptis aliquot fluuijs Orientem verſus fertur, in Regioneq; Rezaneuſi Occæ fluuio commiſcetur.*

Moſchouiæ denommatio.

Moſkwa fluuius.

Occa fluuius.

Ciuitas Moſchouia orientem verſus multum porrecta eſt, tota lignea, ſatiſq; ampla, quæ procul ſpectantibus amplior quam re ipſa ſit apparet. nam horti areæq; in qualibet domo, & plateæ ſpacioſæ magnam ciuitati amplitudinem dilatationemq; præbent. Inſuper omnium opificum igne vtentium extra ciuitatem longo ordine ædes proteuſæ amplas plateas (inter quas ſunt prata & agri) habentes. Hocq; modo ciuitas ingens, & ſupra modum ampla videtur. Deniq; tranſfluuium Baſilius pater moderni Principis, pro Satellitibus ſuis cæteriſq; extraneis Polonis videlicet Germanis & Lithuanis, (qui à natura Bachum ſequuntur) oppidum Nalewki dictum quod cognomen ab infundendis poculis habet extruxit. Illic verò omnibus extraneis militibus, & aduenis Satellitibuſq; Principis, inebriandi vario potus genere facultas conceſſa eſt, quod Moſchouitis graui ſub pœna prohibetur. Exceptis aliquot diebus in anno, videlicet tempore natiuitatis & reſurrectionis Dominicæ, & pro feſto Pentecoſtes, & in quibuſdam ſolennioribus feſtis diuorum, præcipuè verò Nicolai quem Diuo ferè cultu proſequuntur, & beatæ Virginis Mariæ Petri & Ioannis feſtis. Intereà verò velut vinculis emiſſi, bachum & non feſtum illius dini (cuius diem tunc temporis celebrant) aduemiſſe gratulan-

Moſchouiæ Ciuitas.

Moſchouitis inebriari prohibitum.

Moſchouitæ certa habent tempora inebriandi.

gratulantur, & sacris nondum peractis, velut sues vario potus genere obruti, temulenti ebrijq; idemtidem vociferantes, seq; velut obsessi, mutuo cædentes, & contumelijs variis afficientes vagantur. Si autem huic genti quotidiè inebriandi facultas concessa esset, sese mutuis cædibus funditus exterminarent, Ebrij etenim mentem, rationemq; velut bruta animalia prorsus amittunt, & in se viciss im cultellis, pugionibus, & id genus fraudulentis tellis sæuiunt. Sed ad rem redeo. Huius vrbis prædictæ tam vasta magnitudo facit, vt nullo certo termino, muro, fossa, propugnaculisue muniri possit, plateæ tamen, quibusdam in locis trabibus transuersim positis obstruuntur adhibitisq; custodibus ad primam noctis facem ita obfirmantur, vt nemini aditus in eam pateat, Tamq; admodum lutosa & cænosa est, vt in plateis pontes passim necessariò extructi sint nunc tamen vallo de terra vt audiui circumducitur.

Arces muratæ duæ ampliss imæ insimul ciuitatis formam referentes, quarum vna Kitaigorod, altera Bolsigorod gentiliter appellatur, quas ab vna parte Moskwa fluuius, ab altera Neglinna in qua molendinæ plurimæ sunt præterfluit, Ecclesiæ Diuorum lapideæ & ligneæ, ædesq; nobilium & magnatum in ea frequentes sunt. Vltra Neglinnam verò in agro Narbat dicto ab arce ad sagitæ iactum, modernus Princeps Ioannes Basiliades curiam ampliss imam Anno Domini 1565. extruxit, quæ Opricyna, id est, Seorsiua habitatio dicitur, vbi ipse Princeps cum Satellitorum suorum virorum ex robustiss imis delectorum numerosa manu moratur, quos ille ad tutellam sui perindè vt Turca Ianiczaros fouet, vigintiq; ferè millia superant, ex hijs maior pars scloppettariorum cum bumbardis longioribus, reliqui cum frameis arcubusq;, & lanceis loricis armati incedunt. Nuperq; eos modernus Princeps adimuenit, pro explenda sua tirranide prout inferius in gestis illius patebit.

Opricina.

Satellites selecti Moschouiæ Principis.

Cæterum vrbem ipsam Moskwam, cum vtraq; arce Tartari Præcopenses funditus exusserunt, Anno Domini 1571. mense Maio ipso die Ascensionis Dominicæ, vbi ingens & innumerabilis multitudo populi in vrbe & arce flamma fumoq; suffocati, & combusta est, paucis fuga ellapsis, & vna duntaxat arx Kitaigorod vix defensa est, magnamq; captiuitatem Tartari inde abduxerunt. Sed ad rem redeo.

Moschouia à Tartaris exusta.

Omnes merces quæcumq; ab extraneis in Moschouiã afferuntur, continuò apud thæloui præfectos profiteri ac indicari coguntur, quæ hora cõstituta conspiciuntur & æstimantur, æstimatas verò nemo nec emere nec vendere audet, nisi prius fuerint Magno Duci ostensæ. Quò fit vt mercatores interdum diutius quam conuenit cum suo damno detineantur. Quando verò ex Lithuania in Moschouiam legati à Rege Poloniæ proficiscuntur, tum

Mercatores, modusq; mercandi in Moschouia.

tur, tum omnes cuiuscunq; nationis mercatores in legatorum fidem & clientellam suscepti in Moschouiam sine thæloneis ire possunt, & victum sufficientem ex thesauro magni Moschouiæ Ducis habent. Hæ autem præcipuæ sunt merces, quæ ex Lithuania Russia & Polonia & à cæterarum Regionum mercatoribus in Moschouiam importantur, Pannum omnis generis, atq; coloris, Item Sericum vestesq; sericeas, & auro siue argento intertextas, lapides prætiosi, aurum filatum, gemmæ & id genus alia metalla prætiosa. Insuper, Piper, Crocus, Ziginziber & cætera, Interdumq; viles quasdam res suo tempore illic important, ex quibus aliquando lucrum afferunt. Sæpè etiam euenit vt rei alicuius desiderio omnes Moschouitæ teneantur, quam qui mercatorum primus attulerit, plusiusto in ea lucratur. Dein cum plures mercatores earundem rerum magnam copiam adnexerint, tanta nonnunq; vilitas earum consequitur, vt is qui res suas primo magno vendiderat, easdem rursus vilescente pretio rei emat, magnoq; suo commodo in patriam reducat. Merces verò quæ indè asportantur, sunt pelles variorum animalium diuersæ, cæra quoq; & id genus mercimoniorum, in Tartariam autem sellæ equorum frena, vestes, corrigia, arma autem & ferrum nonnisi furtim exportantur, cultellos tamen, secures, accus, specula, marsupia, & id genus alia ducere licitum est. Hæc autem gens Moschouitica circa mercimonia fallacissimè & dolosissimè versatur, præcipue verò cum extraneis, nam dum aliquid vendunt rem minoris constantem dimidio pretio (quod & Lithuanis nunc peculiare est) in fraudem emptoris auctam æstimant, & quamprimum iurare incipiunt aut obtestari scias illico dolum ibi latere, animo enim fallendi ac decipiendi iurant. Sed externi quoque in rerum permutatione hoc maximè obseruant, vt dum Moschi pelles alioqui vili pretio constantes plurimi æstimant, illi vicissim illorum exemplo merces suas parui constantes carius indicant, sicq; ars deluditur arte. Pellium magna est apud eos diuersitas, Zebellinorum enim nigredo, longitudo & densitas pillorum maturitatem significat. Hæq; pretium augent. In Vstingiensi aut & Dwinensi Petzoræq; prouincijs præstantiores reperiuntur. Madauricæ pelles ex diuersis partibus afferuntur. Ex Swetiæ verò Regno optimæ aduehuntur, circa Moschouiam verò maior est eorum copia, Hermellinorum etiam pelliculæ ex pluribus pariter locis inuersæ in fasciculis afferantur, habentq; signa quædam circa caput & caudam, ex quibus cognoscuntur, an congruo vel incongruo tempore sint captæ. Castrorum quoq; & Vulpium nigrarum pelles in magno pretio sunt.

Merces quales in Moschouiam importantur.

Prouincia ipsa Moschouitica nec lata nimis nec fertilis est, cuius fertilitati ager vbiq; arenosus plurimum obest. Accidit ad hæc immoderata

asperaq; nimis aëris intemperies, nam ob hyenis rigorem fata ad maturitatem peruenire non possunt, etenim tam intensa ibi nonnunq; sunt frigora, vt quemadodum apud nos æstatis tempore præ nimio Solis ardore, sic ibi præ frigore asperrimo, terra in hiatum disrumpitur. Insuper etiam aqua in aërem effusa, sputumq; ex ore proiectum anteq; terram attingat congelatur, rami etiam fructiferarum arborum rigore hyemis, aliquando prorsus pereunt. Homines quoq; gelu concreti mortui subdio in vehiculis frequenter reperiuntur, quin & vrsi etiam sylvestres fame stimulati, relictis sylvis per vicinas villas passim discurrunt, & in domos colonorum irruunt, quorum impetum atq; vim cum rustica turba fugit, frigore aspero foris miserè perit. Atq; tanto nimio frigori, æstus quoq; torridus quandoq; respondet, vt aliquando stagna & flumina æstu nimioq; ardore Solis prorsus exsicarentur. Prata quoq; & cætera frumenta veluti flamma aliquando exuruntur. Hic autem nimius æstus solis per septem dies tantum non plus durare solet. Hæc prouincia nelle feriisq; caret, leporibus tantum exceptis quibus supra modum abundat. Frumento olleribusq; communibus affluit, cerasa in tota regione nunq; reperiuntur, aliarum arborum quamuis fructus habeat verum insuaues. Huius Regionis cælum adeò salubre est, vt ibi vltra Tanais fontes præsertim Septentrionem ac etiam Orientem magna ex parte versus, nulla pestis vnq; sæuierit, habent tamen interdum intestinorum & capitis omniumq; membrorum morbum queudam, pesti haud dissimilem, quem nos febrim calidam siue acutam appelamus, Eorum verò idiomate hic morbus Ognyowa quasi ignitus dicitur, quod homines velut ignis calefacit, vt quemadmodum vicina domo igne ardente & alia domus sibi adhærens eodem igne inflammatur, sic quoq; hoc morbo infecti velut peste cæteros nisi caueantur inficiunt, hoc morbo qui corripiuntur pauci sani euadunt. Hæc gens Moschouitica cæteris omnibus Ruthenis astutior, callidior, & fallacior est. Si autem cum externis aliquando commercia habent, tunc se non Moschouitas quo maiorem fidem obtineant, sed aduenas, id est, Nouogardenses, vel Pleskouienses esse simulant.

Moschouia ipsa sterilis & frigida.

Moschouia pestilentiæ expers.

Moneta in toto Moscborum Ducis imperio est quadruplex, Moschouitia, Nouogardensis, Twerensis & Pleskouiensis, Moschouiticus nummus non rotundus est, sed oblongus & ouali quodam modo formæ similis, idiomate eorum Dzienga dicitur. Duplici autem modo cuduntur, Primus in vna parte hominis nudi equo insidentis, & Draconem hasta ferientis imaginem habet, in altera verò parte nomen Magni Ducis exprimitur, Secundus ex vtraq; parte literis nomen Magni Ducis & titulum exprimentibus insignitur. Horum autem sexaginta, vnum Ducatum si-

Moneta Moschouitica.

ue aureum

ue aureum Vngaricalem valet. Nouogrodensis nummus in vna parte principis in solio sedentis imaginem hominisq; ex aduerso sese inclinantis habet, ex altera parte scriptura insignitur vocaturq; Novvogrodka, & Moschouiticum nummum valore in duplo superat. Twerensis nummus vtriq; scripturam habet valore Moschouiticum refert. Pskouiensis in vna parte caput bouis coronatum, in altera verò scripturam habet. Est quoq; in Moschouia cuprea siue ærea moneta quæ propter pauperes tantum cuditur, & Pula vulgo vocatur, horum 40. dengam Moschouiticam efficiunt. Omnis autem moneta Moschouitica ex puro & bono argento cuditur, & omnes ferè aurifabri in Moschouia, Nouogrodia, Tweria, & Pskouia nummos cudunt, & quicunq; affert massas argenteas, puras, nummos ab aurifabro transmutare volens, tum nummi & argentum appenduntur, atq; æqua lance librantur, mercedem autem laboris exiguam aurifabri reportant. Porrò in omni Imperio Moschi aurum & argentum nusq; reperitur, nisi adductitio & importatorio omnes earum Regionum incolæ & ipse Princeps vtuntur. Qua de re Magn. Dux, aurum & argentum, graui sub pœna ex suis Regionibus efferre prohibet, atq; ideo permutationem rerum facere & alia vt pelles quibus abundant, aut quid aliud eiusmodi pro alijs rebus dare iubet, quo argentum & aurum in suis Regionibus obtineat, atq; ideo hunc Principem auri & argenti ditissimum esse dicunt. Vix autem centum anni elapsi sunt, cum Moschouitæ moneta argentea præsertim apud illos cusa vtuntur. Primum etenim cum argentum ab externis ad eos importari cæptum est, tum fundebantur portiunculæ oblongæ argenteæ sine imagine & scriptura, valoris vnius Rubli, Rubl autem Dengas Moschouiticas 100. totidemq; grossos Polonicales habet. Ante vsum verò monetæ Aspreolorum aliorumq; animalium pellibus vtebantur, ijsq; vitæ necessaria ceu peccunia comparabantur.

Moneta Nouogrodensium.

Moneta Tuerensis.

Pskouiensis moneta.

Pula.

Argenti & auri Moschouia sterilis.

Argenti Moschus diues.

Monetam quoq; auream Moschorum Princeps non cudit, Sed Hungaricis aureis & Rhenanis aduecticijs abundat.

Moschouia quæ est caput & metropolis cæterarum Regionum & Ciuitatum Moschouiæ Duci subiectarum, loco principali descripta, reliquas Prouincias & Ciuitates præcipuas in Moschi Imperio sitas describere contendemus, ordine primum Orientem versus seruato, tandem ad meridiem & Occidentem atq; Septentrionem procedendo, in Orientem equinoctialem deueniemus.

Ducatus Volodimiriæ.

Volodimi-

VOlodimiria Ciuitas magna, cum suo Ducatu, cuius titulum Princeps Moschouiæ sibi vendicat, primum occurrit, quæ castrum ligneum sibi coniunctum habet, distatq; 36. miliar: Polonicis à Moschouia, Orientem versus. Huius Prouinciæ ager adeò fertilis est, vt ex vno tritici modio, sæpe 20. modij interdum 25. proueniant. Hæc Volodimiria à tempore Volodimiri Monarchæ totius Russiæ, qui eam condidit, & à nomine suo appellauit, totius Russiæ Metropolis erat, ad Ioannem vsq; Danielis filium magnum Moschouiæ Ducem, qui inde sedem in Moschouiam transtulit.

Ducatus Nouogrodiæ inferioris.

AVolodimiria in Orientem vlterius procedendo, Nouogrodiæ inferioris Ducatus occurrit, qui Volodimiriæ fertilitate rerumq; copia ex terra nascentium æquatur. In hoc Ducatu est ciuitas ampla & lignea Nouogrodia inferior dicta, à qua & Regio ipsa nomen accepit. Sita autem est ad Wolgæ & Occæ fluuiorum celeberrimorum confluxum, Castrum quoq; huic ciuitati adhæret, quod Basilius Dux Moschouiæ ex lapide in scopulo construxit, distat verò Nouogrodia inferior à Moschouia 100. miliaribus Polonicis.

Terminus religionis Christianæ.

Hæc autem Ciuitas terminum, religionis Christianæ facit, Nam licet Princeps Moschouiæ vltra Nouogrodiam hanc, castrum quod Sura à fluuio eiusdem nominis appelatur habeat, tamen intermixtæ sunt gentes quæ Cæremissi appelantur. Hi autem non Christianum sed Machometi dogma amplectuntur. Sunt ibi quoq; aliæ gentes Mordwa dictæ Cæremissis intermixtæ. Huius Ducatus Nouogrodiæ inferioris Princeps Moschouiæ titulo vtitur.

Cæremissi Machometani.

Mordwa Populi.

Ducatus Rhezanensis.

ANouogrodiæ inferioris Ducatu ad Occidentem nonnihil reflectendo, Rhezan Prouincia inter Occam & Tanaim fluuios sita est. Hic Principatus cæteris omnibus Moschouiæ Prouincijs fertilior est, in quo singula grana frumenti binas plureſue-

plureſue ſpicas proferre ſolent, quarum culmi tam denſe accreſcunt, vt nec equi facile tranſire nec coturnices inde euolare poſſint, melis, piſcium, auium, ferarumq; ibi magna copia ac arborum fructus longè Moſchouiæ fructibus nobiliores. Gens audaciſſima belicoſiſſimaq.

Ciuitas lignea in hac Prouincia eiuſdem nominis ad Ripam Occæ fluuij ſita eſt, & non procul ab hac Ciuitate Occa fluuius inſulam facit, quæ Strup dicitur magnus Ducatus olim circa hanc inſulam erat, cuius Princeps nemini obtemperabat, ſed nunc hic Ducatus funditus extinctus eſt. Hic etiam Ducatus Rhezanenſis titulum magni Moſchouiæ Ducis auget.

Occa fluuius. Strup inſula. Rhezan Ciuitas.

CORSIRA in ripa Occæ fluminis oppidum ligneum à Rhezan 28. mili: diſtans, habebat olim dominum ſui iuris, ſed nunc in ditionem magni Moſchouiæ Ducis redactum eſt.

Corſira.

TVLLA oppidum ligneum 40. ferè miliaribus Polonicis à Rhezan diſtat, à Moſchouia verò in meridiem 76. eſtque hoc vltimum oppidum ad Campeſtria deſerta, in quo Baſilius Ioannis, caſtrum ex lapide conſtruxit, quod fluuius eiuſdem nominis præterlabitur, Vppa verò alius fluuius ab ortu caſtrum alluit, Tullæq; fluuio iunctus Occæ ſupra Vorotin 20. ferè miliaribus commiſcetur. Hoc autem oppidum Tulla cum ſuo territorio ad Baſilij vſq; tempora, patris moderni Ducis Moſchouiæ Ioannis Baſiliadis proprium Principem hæreditarium habebat.

Tulla arx & fluuius. Vppa fluuius. Tulla olim Ducatus.

ODOIOW Caſtrum ad Tullæ & Vppæ fluuiorum oſtia, vbi in Occam exonerantur ſitum eſt. Tandem à Caſtro prædicto nonnihil in meridiem reflectendo Mſczenek locus paluſtroſus eſt, in quo olim arx eiuſdem nominis (cuius etiam nunc ruinæ apparent) condita erat. Circa hanc arcem quidam homines in tuguriolis habitant, qui à Tartaris infeſtati in illam aream paluſtroſam quaſi ad aſylum confugere ſolent. Diſtat autem Mſczenek à Moſchouia 60. mili: Polonicis, à fontibus verò Occæ fluuij, ad partem ſiniſtram reflectendo 18. mili: Hæcq; oppida Occa fluuius præterlabitur, Vorotiniam, Collugam, Cerpachum, Corſiram, Columnam, Rhezaniam, Cazimogorodiam, Muriniamq. Et inde curſu ad Septentrionem nonnihil reflexo infra Nouogrodiam inferiorem in Volgam exoneratur, Syluis vtrinq; rippæ huius fluminis clauduntur, quæ aſpreolis, Hermellis, Caſtoribuſq; & melle plurimum abundant. Campi etiam omnes quos præterfluit irrigatione eius fertiliſſimi ſunt. Piſcium copiam qui cæteris fluminibus Moſchouiæ præſferuntur habet, Oriuntur quoq; ex huius Occæ fontibus alij duo fluuij, Sem videlicet & Soſna, Semq;

Mſczenek olim arx. Ciuitates ad Occam conditæ.

Sem & Sosna fluuii.

Sosna, Semá, recta in meridiem, & nonnihil tandem in Orientem cursum dirigens Seuerensem Ducatum præterfluit, Oppidumq; Potiuolo alluens in Desnam fluuium illábitur, iuxta Czernigow oppidum. Desna autem infra Kyouiam in Boristenem exoneratur, Porro Sosna cursu in Orientem dirrecto per Campestria Tartarorum in Tanaim fluuium defertur.

COLVGA *oppidum & castrum ligneum ad Occam fluuium 36. miliaribus Polonicis à Moschouia abest, ibi quottannis præsidia contra incursiones Tartarorum statuere solet magnus Dux Moschouiæ.*

Vorotinensis Ducatus.

Ducatus Vorotinensis tribus à Colluga milli: cum ciuitate & castro eiusdem nominis ad Occam fluuium sito, distat.

De Tanais fluuii fontibus.

Tanais fluuij fontes (qui Europam ab Asia disterminat) quidam sub Ripheis montibus falsa opinione ducti ponebãt.

Fontes Tanais Moschouitis Don.

Hic autem in Rhezania Russiæ Regione magno Moschouiæ Duci subiecta, oritur: ex lacu quodam Iwanowo Iezioro gentili lingua dicto, qui in latitudinem & longitudinem ad 500. Verst secundum distantias Moschouiticas quæ 100. miliaria Polonica efficiunt extenditur. Ex hoc autem lacu alius fluuius magnus minor tamen Tanai emergit Schad dictus, qui in Occidentem cursu directo Huppáq; fluuio hausto Occam influit. Tanais aũt quem Moschi Don appelant ex eodem lacu ortus, recta in Orientem fluit, atq; inter Cazan & Astrahan Tartarorum Regna (quæ Moschorum Dux) Anno Domini 1554. suæ ditioni subegit sex vel septem miliaribus à Volga fluuio, cursu nonnihil Septentrionem versus incuruato labitur, demum in Meridiem cursu sinuoso reflectens in paludes Meotidis exoneratur, ad cuius ostia Azoph ciuitas Turcis tributaria sita est. Azoph aũt quinq; dierum nauigatione ab Isthmo Tauricæ quæ nunc Præcop vocatur distat. In ea multarum ex diuersis

Schad fluuius.

Tanais ostia.

Azoph Ciuitas.

partibus

partibus orbis gentium, celeberrimum est Emporium. In his autem partibus præcipuè circa paludes Meotidis non miliaria sed dierum itinera obseruantur.

Est etiam alter Tanais minor qui in Seuerienſi Ducatu fontes ſuos habet (vnde Dunecz Seuerſki vocatur) & ſupra Azoph in Tanaim magnum exoneratur. Circa oſtia autem huius minoris Tanais quatuor dietis ab Azoph ciuitate in montibus quos ſanctos appelant dicunt ſtatuas imagineſq; quaſdam antiquitatis ſigna extare. Tanais minor.

Columnas etiam Alexandri Magni Macædonum Regis, in his partibus quidam poſuere. At nūc nullum veſtigium earum aparere, illi qui ea loca ſæpius peragrarunt perhibent, atq; ideò nihil certi de ruinis & ſitu earum aſſequi datur. Alexandri magni columnæ.

Hæc igitur de Tanai fluuio breuiter dicta ſufficiant: Nunc rurſus ad deſcribendas cæteras Moſchorum Ducis prouincias pergam, atq; à Moſchouia meridiem verſus, dextroſum procedendo Seuerienſem Ducatum attingam.

De magno Seuerienſi Ducatu.

Seuerienſis Ducatus eſt ingens & rebus omnibus affluens, cuius latitudo à Boriſtene vſq; ad Mſcenek caſtrum dirutū ſupradictum extenditur, vaſtoſq; & deſertos paſſim campos poſſidet. Primo Duces Seuerienſes ſui iuris erant, ſed poſtea magnis Lithuaniæ Ducibus per multos annos parebant. Tandem quoq; (cum magnus Ducatus Iagielone baptiſato ad Polonos peruenit) Regibus Poloniæ tributa perſoluebant. Deinde à Caſmiro Rege Poloniæ magnoq; Duce Lithuaniæ Iagielonis filio, ad Ioannem magnum Moſchouiæ Ducem deffecerunt. Sedes autem huius Principatus in Nowogrodek ſita erat. Sed tandem hi Principes (prout alijs multis Moſchouiæ Duci ſubiectis contigit) perfidiæ innocenter accuſati, à Baſilio patre moderni Principis Ioannis Baſiliadis, Principatu exuti ſunt. Hi autem Seuerienſes Principes genus ſuum à Demetrio magno Duce Moſchouiæ duxerunt.

Arces & Ciuitates in hoc Ducatu complures ſunt, inter quas Nowogrod Sieuierſki dictus Starodub, Potiuolu, Czernigow, et Branſko, celeberriores

leberriores. Sylvæ Hermelis, Aspreolis, melleq́ plurimum redundant, apros quoq́ hæc Regio fertilissimos habet.

NOVOGROD Sievierski dictus, ciuitas & arx lignea, in qua olim sedes Ducum Seuerienſium erat, distat à Potiuolu & Staro-dub ciuitatibus ab vna 18. ab altera 14. miliaribus, ad hanc ciuitatem, à Moschouia dextrorsum meridiem versus per colugam, Vorotiniam, Serenſko, & Braniſko 150. miliaribus peruenitur.

CZERNIGOW, arx & oppidum 30. miliaribus à Kiouia distat.

POTIVOLVM, Arx & Ciuitas lignea à Moſchouia 140. miliari: Polon: à Kiouia verò 60. distat. Hæc vltra Syluam magnam, quæ 24. miliaribus in latitudinem protenditur, sita est. Huius Ducatus titulo Mag: Dux Moſcho: vtitur, & Seuerienſem ſe Imperatorem appellat.

Ducatus Smolenſcenſis.

SMolenſko ciuitas ingens, & inſignis, ad Boriſtenem fluuium ſita, Arcem ex roboribus ædificatam in vlteriori fluminis ripa habet, in qua plurima ædificia lignea in formam ciuitatis extructa ſunt. Hanc ex vna parte Boriſthenes fluuius, alluit ex altera verò foſsis profundis, ſtipitibuſq́ acutis munitur, in medio autem arcis templum diuæ Virginis in ſcopulo conditum est. Hanc ciuitatem & arcem Baſilius magnus Moſchouiæ Dux ſæpius & grauiſsimè oppugnabat, nunquam tamen vi eam capere potuit, donec Michael Glinſki ex Principum Ruſsiæ nobili ſtemmate & familia ortus, qui quondam ſummam rerum apud Alexandrum Regem Poloniæ in magno Ducatu tenebat, ad prædictum Baſilium (ſeditione in Lithuania excitata, regnante Sigiſmundo Rege Poloniæ) profugit, & arcem Smolenſko denuo cũ incolentibus Moſchorum copijs, acerrimè obſedit, quam tormentis bellicis obſtinatè, ſed fruſtra oppugnabat, & cum eam vi capere non poſſet, præfectis militum largitionibus corruptis, per deditionem arce cum ciuitate potitus est, atq́ ab hoc tempore in poteſtate Magni Ducis Moſchouiæ perſeuerat.

Boriſtenes fluuius

Michael Glinſki profugit occiſo videlicet Zabrzezinſcio propè Grodnam, Pallatino Trocenſi.

Smolenſka proditione capta.

Ciuitas ipſa in vallo ſita est, collibus vndiq́ & ſyluis vaſtiſsimis, ex quibus pellium diuerſarum multitudo prouenit cingitur: distat autem Smolenſko à Mo-

lenſko à Moſchouia 80. miliaribus Polonicis.

DROHOBVS, à Moſchouia 72. mil: à Smolenſko 18. diſtat, ad Boriſtenem cum oppido eiuſdem nominis ſita eſt.

HVGRA, fluuius profundus & lutoſus non longe à Drohobus in ſylua quadam oritur, & inter Collugam & Vorotiniam Occam influit. Hic autem Fluuius Moſchorum & Lithuanorum dominium quondam diſtimitabat. *Antiquus limes Lituanorum.*

WYEZMA, caſtrum & oppidum ligneum, ad fluuium eiuſdem nominis extructum eſt, qui haud procul inde in Boriſtenem ingreditur. Diſtatq; à Moſchouia 46. miliari: à Moſayſko 26. à Drohobus 18. Sed quia hic frequenter Boriſtenis fluuij præclari mentio intercidit, pauca de fontibus eius ſubiciam.

BORISTENES, Fluuius iuxta pagum quendam Dneperſko dictum fontes ſuos habet, vnde ab incolis Moſchouitis & cæteris Ruthenis Dnepr ſiue Dneper appelatur. Sic autem curſum ſuum Boriſtenes dirigit. Primum Wiezmam Meridiem verſus alluit, indeq; curſu in Orientem verſo, Drohobus, Smolenſko, Orßa, Dubrowna, & Mohilow præterlabitur, Inde tandem in meridiem tendens, Kiouiam Rußiæ olim metropolim, Circaſſos, & tandem per Campeſtria deſerta fluens Oczakow, caſtrum & ciuitatem Tartarorum Præcopenſium, 40. miliz à Circas, attingit, indeq; in pontum Euxinum exoneratur, cuius tam vaſta oſtia ſunt, vt procul ſpectantibus maris formam præ ſe ferant. An autem Dnepr fluuius prædictus à Latinis congruo nomine Boriſtenes appelaretur, abſurdum mihi videtur, nam hic à fontibus ſuis Dneperſko dictis, Dnepr vulgo à Moſchis, Ruthenis, Lithuanis, Polonis & cæteris omnibus Sauromatis vocatur. Vocabulum quoq; Dnepr, à Boriſtene multum diſcrepat, ſed mihi videtur Berezinam fluuium (qui Boriſow arcem, & alias plures alluens in fluuium ſupra dictum Dnepr exonerat) Boriſtenem antiquitus appelatum eſſe. Namid vocabuli ſonus, & ipſa congruentia vocis indicat. *Boriſtenes fluuius Ruthenis Dniepr.* *Berezina fluuius.*

MOZAYSKO, Caſtrum & oppidum ligneum, à Moſchouia 18. miliar: meridiem verſus diſtat, à Wiezma 26. ibi Princeps nonnunquam Oratores diuerſorum Principum excipere ſolet, venationemq; ibidem quottannis exercet, nam ibi ſupra modum Leporum præcipuè albo-rum magna copia eſt. Olgerdus ille & Vitoldus magni Duces Lithuaniæ (quibus non extitit ex Lithuaniæ Ducibus bellicoſior alter) fines *Vetus Limes Lituaniæ.*

Lithwaniæ 6. miliaribus vltra Mozayſko poſuerant.

Bielſkia Ducatus.

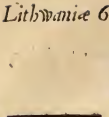

Bielſkia Principatus Ruſſiæ, quondam ſui iuris Principem habebat, qui magnis Ducibus Lithwaniæ Iagielonis filijs (à quibus Baſilius Princeps Bielſkiæ, ad Baſilium Ducem Moſchouiæ defecit Ducatumq́ totum illi ſubdidit) tributarius erat. In hoc Principatu Biela ciuitas cum caſtro ad fluium Obſcha in vaſtis Syluis ſita eſt, diſtatq́ à Moſchouia 60. miliaribus Polonicis, à Smolenſko verò 36. Hunc Ducatum Moſchouiæ Dux titulo ſuo adſcribit, & ſe Ducem Byelſki appellat.

Rſchouiæ Ducatus.

IN territorio Rſchouienſi ciuitas & arx lignea eiuſdem nominis Rſheva appelata, ad Volgæ ripam ſita eſt. Diſtat autem a Moſchouia Occidentem verſus 23. mili: vltra hanc ciuitatem aliquot milia: Occidentem verſus procedendo, eſt Sylua Wolkowſki leſs dicta, in qua eſt palus Wronow appelata, ex hac palude fluuius quidã emergit, qui duobus miliaribus Polonicis emenſis in lacũ quendã Volgo dictũ influit vndè rurſus aquarũ multitudine adauctus egreditur, Volgaq́ à lacu ex quo oritur vocatur. Hic fluuius multis fluminibus in ſe receptis totam Moſchorum Principis ditionem, Item Cazanenſe et Aſtrachanenſe Regnum nonnullaq́ Tartarorum deſerta Campeſtria perfluit, & tandem 70. oſtijs in mare Caſpium (Ruthænis Chwaliſkoie mare dictum exoneratur. Hunc fluuium Moſchouitæ Wolgam à Volgo lacu ex quo emergit appelant. Tartaris verò Edel, Ptolomeo & Græcis Rha dicitur. Hic Ducatus Rſchouiæ in quo prædictus fluuius fontes ſuos habet, latiſſimè extenditur, ab hocq́ Dux Moſchouiæ titulum ſibi vſurpat, & Ducem Rſchouiæ ſe appellat.

Wolga fluuius celebris.

WOLOCZK *Ciuitas & arx lignea, occidentem equinoctialem verſus 24. miliaribus à Moſchouia diſtat, à Mozayſko 12. à Tweria 20. Leporibus albis hæc prouincia abundat, ibiq́ magnus Dux ſæpe venationem exercere ſolet.*

WYELI-

WYELIKYE LVKI *Arx & Ciuitas magna lignea, à Moschouia 140. miliaribus, à Nouogrodia magna 60. à Poloczko 26. distat, eam Louat fluuius præterfluit, indeq; Septentrionem versus fluens, in Ilmen lacum iuxta Nouogrodiam magnam ingreditur.*

TOROPYECZ *Arx & Ciuitas, à Wyelikie luki 18. miliari: distat, ad confinia Lithuaniæ Ducatum Smolenscienſem attingens sita. Hæc autem arx Toropyecz cum cæteris sibi adiacẽtibus, videlicet Drohobus, Biela, & Brensko, cum bona Seuerienſis Ducatus parte, vno tẽpore per deditionem in magni Ducis Moſchouiæ poteſtatem Ioannis Basilij deuenerunt, ſub Alexandro Rege Poloniæ magnoq; Duce Lithuaniæ, prout latius in deſcriptione Regni Polonici dictum eſt.* *Seueria à Lituanis deſecit.*

Ducatus Twerenſis.

TWerenſis Ducatus cuius titulum magnus DVX Moſchouiæ ſibi vſurpat, ampliſſima olim ditio erat, vna ex magnis Ruſſiæ Principatibus, ad Volgam fluuium ſita, 36. miliar. diſtat à Moſchouia. In ea eſt ciuitas Occidentem æſtiualem verſus Twer dicta, quam Wolga fluuius interlabitur. In altera autem Wolgæ ripa caſtrum ligneum ſibi coniunctum habet, ex cuius oppoſito Twercza fluuius Wolgam influit. Hæc ciuitas monetam argẽteam propriam habet, quæ valore Moſchouiticæ æquatur. *Twerenſis moneta.*

TERSAK *oppidum decem miliaribus Polonicis à Twer ia abeſt. Huius olim pars dimidia Nouogrodienſi, altera Twerenſi Ducatui ſub iacebat. Porrò hic Ducatus Twerenſis à Ioanne Baſilij Moſchouiæ prin. cipe, auo moderni Ducis occupatus eſt.* *Twerenſis Ducatus.*

Ducatus Pſkouienſis.

PSkouia Principatus, olim ampliſſima ſui iuris ditio erat Sed à Ioanne Baſilij Anno Domini 1509. occupatus eſt. In eo eſt ciuitas celebris totius Regionis metropolis, Peskouia, gentiliter Pskow dicta, ad lacum Pskowa dictum ſita, ex quo eiuſdem nominis fluuius emergit, ac mediam ciuitatem interfluit, indeq; ſex miliaribus emen. *Pſkouia capta.*

aribus emensis in lacum Czuczko, vel Czudzin dictum ingreditur. Sola aũt Pskouia in toto Moschi imperio muro cincta est, quæ in quatuor partes diuiditur, & earũ singulæ suis mœnibus clauduntur. Distatq; hæc ciuitas occidentẽ versus à Nouogrodia magna 36. miliaribus, à Wyelikie Luki, & à Riga Liuoniæ metropoli 60. Facilis ex Pskouia in mare Balticũ esset nauigatio, sed scopuli quidam non longe ab Iwanow Gorod, & Nerua castris, in finibus Liuoniæ impedimento sunt, vbi duobus miliaribus emensis Nerua fluuius pluribus fluuijs hausti in mare exoneratur.

Pskouia proditione sacerdotum capta.

Hanc ciuitatem anno supra dicto Moschouiæ Dux proditione sacerdotum occupauit, ciuibusq; in Moschouiam abductis & in eorum locũ Moschouitis substitutis libertatem Pskouiensium, quam strenuè multis annis propugnabant, prorsus diminuit, eiusq; titulum sibi vsurpat.

Ducatus Nouogrodiæ Magnæ.

Rurik Nouogrodiæ Princeps.

Nouogrodiæ magnæ Principatus amplissimus olim, ex totius Russiæ Ducatibus erat. Cuius imperium Rurik Varegus sorte sibi oblatum imprimis administrabat, & tandem post eum successores eius latissimè ad Græciam vsq; imperium suum extendebant. Et tunc temporis amplissimam ditionem in quinq; partes distributam habebat, Imperiumq; suum Orientem, Meridiem & Septentrionem versus, magna ex parte extendens, Lithuaniam, Philandiam, Swetiam, & Nordwegiam ipsam attingebat.

Wolchow fluuius.

Est autem in hoc Principatu ciuitas ingens & ampla, Nowogrodia magna appellata gentiliter Nowogrod Wielki dicitur, Eam Wolchow fluuius nauigabilis interfluit, qui ex Ilmen lacu duobus werst supra ciuitatem emergens in alium lacum (Nouogrodia magna interlapsa) Ladoga dictum exoneratur, triginta sex Polonicis miliaribus emensis.

Ilmen lacus.

Porrò Ilmen lacus supra Nouogardiam duobus werst situs in longitudinem decem octo miliaribus Polonicis, in latitudinem vero duodecim patet, duosq; præter alios celebriores fluuios excipit, Lowat & Scholona dictos, vnum verò emittit Volchow dictum, qui Nouogrodiam interfluit. Distat autem Nouogrodia Occidentem æstiualem versus à Moschouia centum viginti miliaribus, à Pskouia triginta sex, ab Iwanow Gorod & Vielikie Luki quadraginta. In hac ciuitate erat olim quoddam Idolum

Perun

Perun appellatum, hoc in loco quo nunc est monasterium, Perunski monaster ab idolo eodem dictum. Hoc Idolum à Nouogrodensibus præcipue cultu latriæ adorabatur, habebat autem formam hominis lapidem iguitum, manu tenentis, similem fulmini. Nam Perun Ruthenis & Polonis fulmen significat. In huius laudem & honorem ignis ex quærcubus, qui perpetuò die nocteq; arderet construebatur. Quod si negligentia ministrorum ad hoc officium obeundum designatorum, ignem extingui contingeret, tunc capitis pœna plectebantur.

Perun Idolum.

Ignis perpetuus sacrosanctus.

Currente anno Domini 1470. cum Theophilus Archiepiscopus Nouogrodiæ, sua autoritate totam ditionem Nouogrodiensem gubernaret, Regi Poloniæ Casimiro tunc temporis magno Duci Lithuaniæ tributa persoluens, Ioannes Basilij Moschorum Dux Nogrodiensem principatum, graui accerrimoq; bello per septem perpetuos annos præsit, ipsamq; ciuitatem Nouogardiam sæpius obstinatè oppugnabat Tandem anno Domini 1477: ad fluuium Scholona dictum Nouogrodenses bello superauit, eosq; ad deditionem ciuitatis & totius Regionis compulit, & loci tenentem suum illis constituit. Cum autem nondum absolutum se imperium in Nouogardenses habere intellexisset, auxilio prædicti Theophili Archiepiscopi, in Nouogardiam armata manu venit, sub prætextu religionis conseruandæ, quasi ciues quosdam à Rutenico ritu ad Romanam Ecclesiam deficere volentes cohibere proposuisset, hacq; simulatione Nouogrodiam ingressus, incolas ad miserrimam seruitutem redegit, ciues mercatoresq; omnes, bonis omnibus (parte vnicuiq; quarta relicta) spoliauit, ipsumq; Archiepiscopum prouentibus omniq; auro & argento priuauit, & alium Episcopum (parua duntaxat reddituum portione illi concessa) in locum eius constituit.

Nouogrodenses superati bello, iugoq; Ioannis Basilii subacti.

RVSSA *Oppidulum vetustissimum olim antiqua Russia dictum, à Nouogrodia duodecim miliaribus distat, quod fluuius salsus præterfluit, quem incolæ fossa ampla in modum lacus coërcent, indeq; aquam per canales vnusquisq; ad suas ædes deducunt, & ex ea sal coquunt.*

Sal coctum.

IVANOW GOROD *Arx, quam Ioannes Basiliades Moschouiæ Dux, à quo & nomen accepit ad ripam Neruæ fluuij ex lapidibus sectis extruxit, distat à Nouogardia magna 40. miliaribus, à Pskonia totidem. Iuxta hanc arcem est ciuitas lignea Nerua, à fluuio appellata vbi Nouogrodenses & Pskouienses merces suas deponere solent. Est ibi quoq; ex aduerso in altera ripa Liuonienſium castrum & ciuitas, quod etiam ab eodem fluuio Nerua appellatur, atq; hæc duo castra Nerua fluuius interfluens, Moschouiæ olim imperium à Liuonienſi distimitabat:*

Limes Liuonici et Moschouitici Imperii.

aribus emensis in lacum Czuczko, vel Czudzin dictum ingreditur. Sola aũt Pskouia in toto Moschi imperio muro cincta est, quæ in quatuor partes diuiditur, & earũ singulæ suis mœnibus claudũtur. Distatq; hæc ciuitas occidentẽ versus à Nouogrodia magna 36. miliaribus, à Wyelikie Luki, & à Riga Liuoniæ metropoli 60. Facilis ex Pskouia in mare Balticũ esset nauigatio, sed scopuli quidam non longe ab Iwanow Gorod, & Nerua castris, in finibus Liuoniæ impedimento sunt, vbi duobus miliaribus emensis Nerua fluuius pluribus fluuijs haustis in mare exoneratur.

Pskouia proditione sacerdotum capta.

Hanc ciuitatem anno supra dicto Moschouiæ Dux proditione sacerdotum occupauit, ciuibusq; in Moschouiam abductis & in eorum locũ Moschouitis substitutis libertatem Pskouiensium, quam strenuè multis annis propugnabant, prorsus diminuit, einsq; titulum sibi vsurpat.

Ducatus Nouogrodiæ Magnæ.

Rurik Nouogrodiæ Princeps.

NOnogrodiæ magnæ Principatus ampliſsimus olim, ex totius Russiæ Ducatibus erat. Cuius imperium Rurik Varegus sorte sibi oblatum imprimis administrabat, & tandem post eum successores eius latissimè ad Græciam vsq; imperium suum extendebant. Et tunc temporis ampliſsimam ditionem in quinq; partes distributam habebat, Imperiumq; suum Orientem, Meridiem & Septentrionem versus, magna ex parte extendens, Lithuaniam, Philandiam, Swetiam, & Nordwigiam ipsam attingebat.

Wolchow fluuius.

Est autem in hoc Principatu ciuitas ingens & ampla, Nowogrodia magna appellata gentiliter Nowogrod wielki dicitur, Eam Wolchow fluuius nauigabilis interfluit, qui ex Ilmen lacu duobus werst supra ciuitatem emergens in alium lacum (Nouogrodia magna interlapsa) Ladoga dictum exoneratur, triginta sex Polonicis miliaribus emensis.

Ilmen lacus.

Porrò Ilmen lacus supra Nouogardiam duobus werst situs in longitudinem decem octo miliaribus Polonicis, in latitudinem vero duodecim patet, duosq; præter alios celebriores fluuios excipit, Lowat & Scholona dictos, vnum verò emittit Volchow dictum, qui Nouogrodiam interfluit. Distat autem Nouogrodia Occidentem æstiualem versus à Moschouia centum viginti miliaribus, à Pskouia triginta sex, ab Iwanow Gorod & Vielikie Luki quadraginta. In hac ciuitate erat olim quoddam Idolum

Perun

Perun appellatum, hoc in loco quo nunc est monasterium, Perunski monaster ab idolo eodem dictum. Hoc Idolum à Nouogrodensibus præcipue cultu latriæ adorabatur, habebat autem formam hominis lapidem iguitum, manu tenentis, similem fulmini. Nam Perun Ruthenis & Polonis fulmen significat. In huius laudem & honorem ignis ex quærcubus, qui perpetuò die nocteq; arderet construebatur. Quod si negligentia ministrorum ad hoc officium obeundum designatorum, ignem extingui contingeret, tunc capitis pœna plectebantur. *Perun Idolum.* *Ignis perpetuus sacrosanctus.*

Currente anno Domini 1470. cum Theophilus Archiepiscopus Nouogrodiæ, sua autoritate totam ditionem Nouogrodiensem gubernaret, Regi Poloniæ Casimiro tunc temporis magno Duci Litbuaniæ tributa persoluens, Ioannes Basily Moschorum Dux Nogrodiensem principatum, graui accerrimoq; bello per septem perpetuos annos præsit, ipsamq; ciuitatem Nouogardiam sæpius obstinatè oppugnabat Tandem anno Domini 1477: ad fluuium Scholona dictum Nouogrodenses bello superauit, eosq; ad deditionem ciuitatis & totius Regionis compulit, & loci tenentem suum illis constituit. Cum autem nondum absolutum se imperium in Nouogardenses habere intellexisset, auxilio prædicti Theophili Archiepiscopi, in Nouogardiam armata manu venit, sub prætextu religionis conseruandæ, quasi ciues quosdam à Rutenico ritu ad Romanam Ecclesiam deficere volentes cohibere proposuisset, bacq; simulatione Nouogrodiam ingressus, incolas ad miserrimam seruitutem redegit, ciues mercatoresq; omnes, bonis omnibus (parte vnicuiq; quarta relicta) spoliauit, ipsumq; Archiepiscopum prouentibus omniq; auro & argento priuauit, & alium Episcopum (parua duntaxat reddituum portione illi concessa) in locum eius constituit. *Nouogrodenses superati bello, ingoq; Ioannis Basilii subacti.*

RVSSA Oppidulum vetustißimum olim antiqua Russia dictum, à Nouogrodia duodecim miliaribus distat, quod fluuius salsus præterfluit, quem incolæ fossa ampla in modum lacus coërcent, indeq; aquam per canales vnusquisq; ad suas ædes deducunt, & ex ea sal coquunt. *Sal coctum.*

IVANOW GOROD Arx, quam Ioannes Basiliades Moschouiæ Dux, à quo & nomen accepit ad ripam Neruæ fluuij ex lapidibus sectis extruxit, distat à Nouogardia magna 40. miliaribus, à Pskouia totidem. Iuxta banc arcem est ciuitas lignea Nerua, à fluuio appellata vbi Nouogrodenses & Pskouienses merces suas deponere solent. Est ibi quoq; ex aduerso in altera ripa Liuonienſium castrum & ciuitas, quod etiam ab eodem fluuio Nerua appellatur, atq; hæc duo castra Nerua fluuius interfluens, Moschouiæ olim imperium à Liuonienſi dimitabat: *Limes Liuonici et Moschouitici Imperii.*

mitabat: Sed nunc Ioannes Basiliades modernus Princeps Moschouiæ, Nerwa arce Liuonienſium cum cæteris potitus, vlterius fines ſuos pro-

Nerua fluuius nauigabilis.

mouit. Nerwa autem fluuius ex lacu Czudzko dicto oritur, duobuſq; in ſe receptis fluuijs, Pskowa, & Vielika Reka dictis, ex Meridie venientibus, Iwanow Gorod & Nerwam ciuitatem interfluit, indeq; in mare Liuonicum exoneratur. Hoc fluuio ex Moſchouia merces in mare deportantur, præcipuè ex Pskouiæ & Nouogrodiæ magnæ regionibus.

IAMMA Caſtrum, duodecim miliaribus ab Iwanow Gorod & Nerwa ſitum eſt, ad Pluſſæ fluuij oſtia Septentrionem verſus. Deinde ſpacio quatuor miliarium à Iamma, caſtrum & ciuitas Coporogia dicta, ad fluuium eiuſdem nominis occurrit. Hinc Septentrionem verſus, viginti quinq; miliaribus per Oreſſek & Correllam ciuitates ad fluuium Polna peruenitur, qui imperium Moſchorum à Philandia Swetiæ Regi ſubiecta diſtimitat.

Vodzka Regio.

Animalia colorem mutant.

HÆc Regio à Nogrodia magna, triginta miliaribus diſtans, inter Occidentem & Septentrionem ſita eſt, cuius incolæ proprium idioma habent, aliquantulum à Rutenico differens, in eam animalia cuiuſcunq; generis aliunde inducta fuerint, colorem ſuum in albedinem mutare perhibentur.

Corrella Prouincia.

HÆc Prouincia ſuum proprium idioma habet, à Nouogardia Septentrionem verſus, ſexaginta miliaribus Polonicis diſtat, cuius incolæ Moſchorum Duci & Swetenſium Regi propter vtriuſq; vicinitatem tributa pendunt. Huius prouinciæ fines ad mare vſq; glaciale protenduntur.

SOLOWKI Inſula Septentrionem verſus inter Dwinam & Correllam prouincias, octo miliaribus Polonicis à terra in mari ſita eſt, Moſchouiæ Duci ſubiecta. Eſtq; ibi monaſterium Ruthenicum inſignè in quod mulieribus ingreſſus grauiſsub pœna prohibetur. Diſtat autem hæc Inſula à Moſchouia trecentis miliaribus, à Bielle Iezioro ducentis miliaribus polo-

ribus polonicis. Sal ibi copiosius decoquitur. Solem illic in æstiuali Solstitio perpetuo duabus tantum horis exceptis splendere affirmant.

Dwina Prouincia.

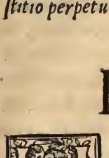

Hæc prouincia in ipso Septentrione sita est, Nouogardensiumq; olim ditionis erat, & à fluuio præterlabente Dwina dicto nomen sortita est. Fluuius autem ipse ab Iug & Suchana fluuiorum duorum confluxu Dwinæ nomen accepit. Dwina enim Ruthenis binos significat. Hic fluuius postq; Iug & Suchana confluxerunt, Dwinæ nomine assumpto, emensis centum miliaribus, Oceanum Septentrionalem, qui Swetiam & Nordwegiam alluit, sex ostiis ingreditur. Numerantur autem à Moschouia ciuitate trecenta miliaria Polonica ad ostia eius. Hæc prouincia quamuis centum miliaribus pateat, præter Colmogoram tamen Castrum, & Dwinam ciuitatem, quæ in medio regionis sita est castrumq; Pinega in ipsis Dwinæ ostiis conditum oppidis & castris prorsus vacua est. Pagis tamen compluribus abundat, qui propter terræ sterilitatem magno tractu longè lateq; ab inuicem distant. Incolæ verò ex piscibus ferisq; omnis generis victum, ex pellibus verò amictum acquirunt, panis enim vsum prorsus ignorant. In maritimis huius regionis locis, vrsi albi maiori ex parte in mari degentes reperiuntur, quorum pelles cum cæteris variis generis animalium pellibus incolæ magno Duci pro tributo dant, atq; ita in Moschouiam sæpius deferuntur. Regio ipsa tota salsifera est, ex qua cæterarum regionum circumadiacentium incolæ Sal habere solent.

Vstiuga Regio.

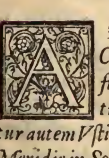

Dwina ex Septentrione in Meridiem procedendo Vstiug Ciuitas & Arx, à qua & Regio nomen accepit occurrit, ad fluuium Suchana condita. Distatq; à Wolochda ciuitate centum miliaribus, à Bielei Ezioro centum quadraginta. Dicitur autem Vstiug, ab Vstiæ quod Ostium Latinis sonat, & Iug fluuio ex Meridie in Septentrionem currente, ad cuius ostia primo sita erat, sed postea

Vstiug denominatio.

postea propter loci oportunitatem, ad dimidium miliare supra ostia eius, vbi in Suchanam ingreditur translata est, & antiquo nomine Vstiug hucusq; appellatur. Hæc Regio olim Nouogardensibus tributaria erat, in qua nullus propè modum panis vsus habetur. Quapropter incolæ ex piscibus & feris victum quæritant. Idioma proprium quamuis Ruthenico magis vtantur habent. Sal ex Dwina Regione supradicta eis aduehitur. Omnis generis ferarum pellibus abundant, præcipue Vulpinis nigris, quæ interdum Zebellinis æquiparantur. Zebellinorum pelles illic nec multæ nec admodum bonæ reperiuntur.

Volochda Prouincia.

Volochda fluuius & ciuitas.

Hæc prouincia inter Orientem & Septentrionem sita est, habetq; ciuitatem eiusdem nominis & arcem natura loci munitissimam, in qua magnus DVX Moschouiæ thesauri sui partem tempore necessitatis condere solet, abest autem à Iaroslaw quinquaginta miliaribus Polonicis, à Bieleiezioro quadraginta, eam fluuius Wolochda in Septentrionem ex Occidente fluens præterlabitur, à quo ciuitas ipsa & prouincia denominata est. In hac regione viatores certam itineris rationem propter crebras paludes & fluuiorum anfractus obseruare non possunt, tota enim palustrosa & siluestris est, & quo vlterius proceditur, eò plures & inuiæ paludes, fluuiiq; occurunt, quondam sub Nouogardiæ magnæ ditione erat.

Waga fluuius piscibus omnis generis abundans, inter Bieleiezioro & Volochdam in paludibus, densissimisq; siluis oritur, ac in Dwinam fluuium illabitur. Accolæ autem huius fluuij panis vsum penitus ignorant, ferisq; venatione partim victitant, pellibus Vulpinis nigris et coloris cinericei abundant.

Bieleiezioro Ducatus.

Bieleiezioro quasi dicas albus lacus, est regio ampla vna ex Ducatibus Russiæ, in Septentrione sita iuxta lacum ingentem, à quo nomen ipsa Regio & arx ciuitasq; traxit. Huius Ducatus titulo magnus DVX Moschouiæ vtitur. Hic autem lacus tredecim miliaribus Polonicis in longitudinem, totidemq; in latitudinem stagnat,

stagnat, & triginta sex fluuios excipit, vnum verò duntaxat Sosna emittit, qui 15. miliar: supra Iaroslaw & quatuor miliaribus infra Mologam ciuitates emensis, fluuio Wolgæ celebri commiscetur. In hoc lacu est arx natura loci munitissima, inexpugnabilisq; in qua princeps Moschouiæ thesaurum suum recondere solet, illicq; tempore necessitatis hostibus vrgentibus, velut ad azylum quoddam confugit. Abest autem Bieleiezioro à Moscouia centum miliaribus, à Nouogardia magna totidem. Regio penè tota palustrosa siluosaq; est, ideò viatoribus difficilem transitum præbet, & haud commodè ad eam nisi stratis pontibus, concretisq; glacie aquis puenitur. Huius loci incolæ proprio Idiomate vtuntur, sed nũc ferè oẽs Ruthenicæ loquuntur. A lacu Bieleiezioro ad Sagitæ ia. Etum est alius lacus sulphur copiosè proferens, quod fluuius quidam ex eo emergens ceu spumas supranatantes secum defert. In hoc Ducatu, Sinaus Varegus sorte sibi à Ruthenis concesso, primus consederat, cuius etiam fratres vnus in Pskouia Truuor nomine, alter in Nouogardia magna Ruricz̃k dictus (de quibus supra) imperabant.

Thesauros Moschus in albo lacu recondit.

Sulphureus lacus.

Tres Duces Russiæ antiqui.

Iaroslauiæ Ducatus

IAroslaw ciuitas & arx lignea ampla, ad Volgam fluuium sita, quadraginta sex miliaribus à Moschouia distat. Regio ei adiacens fertilissima est, præsertim ea parte qua ad Volgam vergit. Hæc olim secundo genitis magnorum Ducum Moschouiæ attributa erat, quos Ioannes Basiliades Moschouiæ monarcha, principatu expulsos in seruitutem redegit, ex quorum progenie adhuc supersunt, qui Knesi (id est Duces) Iaroslawsci dicuntur, sed paruam in regione reddituum partem retinent, ipse enim Dux Moschouiæ & titulum & Ducatum sibi vendicat.

Rosthouiæ Ducatus.

HIc Ducatus inter præcipuos & antiquiores Russiæ principatus, post Nouogardiam magnam olim habebatur, & secundo genitis magnorum Ducum Russiæ, attributus erat, quorum posteri per Ioannem Basilij auum moderni Ducis Ioannis Basiliadis eo exuti sunt. In hoc Ducatu est ciuitas & arx lignea Ro-

Rostow Ciuitas. lignea Rostow dicta, Regionis caput, in qua Archiepiscopus sedem suam habet. A Moschouia triginta quatuor miliaribus distat. Sita autem est, ad lacum quendam, ex quo Cotorea fluuius emergit, & Iaroslauia ciuitate præterlapsa in Wolgam illabitur. Huius Ducatus titulo Moschouiæ Dux vtitur, nouissimumq; huius regionis hæredem ex progenie Ducum Russiæ anno Domini 1565. Ioannes Basiliades Moschouiæ Dux, tyrannicè trucidauit, progeniemq; eius funditus deleuit.

VGLITZ ciuitas cum castro ad Wolgam fluuium condita, distat à Moschouia viginti quatuor miliaribus, à Iaroslauia triginta.

Nundinæ celeberrimæ. CHLOPIGROD ciuitas duobus miliaribus distat ab Volitz, in ea celeberrimæ frequenter fiunt nundinæ, ad quas Suetenses, Liuonienses, Rutheni, Lituani, Tartari, & aliæ quamplurimæ gentes confluunt, omnes verò tantum permutatione rerum vtuntur.

PEREASLAW Ciuitas & Castrum, ad lacum quendam à Septentrione in Orientem reflectendo sitae est, à Moschouia viginti quatuor, à Rostow decem miliaribus distat. Iuxta hanc est lacus quidam, ex quo sal copiosè decoquitur.

Susdalienſis Ducatus.

DVcatus Susdali, cum eiusdem nominis castro & ciuitate, in qua sedes episcopalis est, Rostouiæ & Wolodimiriæ adiacet, inter præcipuos olim Russiæ Principatus numerabatur, ac reliquarum Russiæ partium Metropolis erat. Hunc Ducatum secundo geniti Ducum Moschouiæ iure hæreditario possidebant, quorum tandem posteri per Ioannem Basilii auum moderni Ducis Moschouiæ, eo expulsi & spoliati sunt.

CASTROMOWGOROD, Ciuitas cum castro, in confluxu Costromæ & Wolgæ fluuiorum sita est, viginti miliaribus à Iaroslauia Orientem æstiualem versus distat.

GALICZ Prouincia cum ciuitate & castro eiusdem nominis ex Moschouia in Orientem per Castromowgorod euntibus occurit. In ea propter crebras paludes fluuios & siluas densissimas ratio vera itinerum obseruari non potest.

Vlathka

Viathka Regio.

HÆc Regio ab eiusdem nominis fluuio denominata est, in cuius litore hæ ciuitates sitæ sunt. Chilinoua, Orlo, Cotelnicz, & Sloboda. Orlo quatuor miliaribus infra Chilinouam sita est. Deinde sex miliaribus Occidentem versus procedendo. Sloboda & Cotelnicz ciuitates, ad Rheczicza fluuium sitæ, qui ex Oriente fluens in Viatkam influit, occurunt. Hæc Regio in Orientem æstiualem porrecta, centum quinquaginta miliaribus à Moschouia distat. Tota ferè palustris & sterilis est, melle, feris, piscibus, asprevliſq; abundans, in ea ceremissæ populi passim vagantes latrocinantur. Hæc olim sub Tartarorum imperio erat, sed monarcha Moschouiæ Basilius, Tartaris expulsis eam sibi subiugauit, titulóq; eius (Ducem se Viathkiæ appellans) vtitur. Attamen Tartari vltra citráq; Viathkam fluuium, adhuc in campestribus habitant, maximæ verò in Ostijs Viathkæ, vbi in Camam fluuium ingentem exoneratur. *Viatka fluuius.*

Permia Regio.

PErmia magna & ampla regio, à Moschouia ducentis quinquaginta miliaribus distat. In ea ast ciuitas eiusdem nominis ad Viſchoram fluuium sita, qui decem miliaribus indè emensis in Camam fluuium exoneratur. Incolæ huius regionis pane rariſsimè vtuntur, & ceruina plerumq; carne, aliarumq; ferarum victitant. Idioma proprium, literas quoq; à rutenicis differentes habent, quas Stephanus Episcopus (qui eos ad fidem Christi rebelles conuertit) adinuenit, qui postea apud Ruthenos cathalogo Sanctorum adscriptus est. Quendam verò Episcopum, Stephani huius antecessorem, Permiani cum eos ad fidem Christi conuertere nitebatur excoriauerunt. Superſunt adhuc plurimi ex ijs Idolatræ, passim in Syluis degentes. Hyeme per niues trabeis itinera faciunt, quas vel canes vel cerui albi (quos in hunc vsum pro iumentis habent) trahere solent. Pedites autem in Nartis (quemadmodum in plurimis Ruſsiæ locis mos est) celeriter per niuem iter conficiunt. Hæ autem Nartæ sunt ligneæ quædam, & oblongæ soleæ duorum triumue cubituum longitudine, quibus impedes inductis ba- *Literæ Permiorum.* *Narta.*

Mirabilis cursus in Nartis.

inductis baculo oblongo cum cuspide suffulti, celerrimè feruntur, adeò vt nullo modo equi quamuis agilissimi cursu insequi possint, nam equo currenti asperitas riuis, montes, cæteraq; viæ obstacula, impedimento sunt, in nartarum autem instrumentis currentes, colles, truncos, foueaq;, facillimè transiliunt, hocq; modo feras omnis generis apprehendere & capere tellis transsigendo solent. Huic Regioni Tumen regnum cuius Princeps Tartarus, conterminum est.

Tumen regnum.

Sibior Prouincia.

Iaiczk fluuius.

HÆc Prouincia ad Camam fluuium inter Permiam & Viatkam Regiones sita est, quæ castris & ciuitatibus vacua prorsus est. In ea Iaiczk fluuius ingens oritur, qui Tartarorum campestribus præterlapsis, in Caspium mare influit. Incolæ eius proprio Idiomate vtuntur, panis vsum nesciunt, sed ferina carne victitant. Mercimonia ex aspreolorum pellibus (qui apud eos præstantissimi reperiuntur) exercent, pro tributoq; eadem magno Moschouiæ Duci pendunt.

Regio ipsa tota ferè palustris & siluestris est, & propter Tartarorum vicinitatem magnæ ex parte deserta dicitur.

Iugra Regio.

Hungarorum ortus.

HVgra siue Iuhra Regio, cuius incolæ Iuhri vel Iugrici appellantur, ad oceanum Septentrionalem sita est, ex ea Hungaros sterilitate regionis causata olim prodijsse & Pannoniam occupasse ferunt, aiuntq; eos patrijs locis egressos, primo ad Paludes Meotidis consedisse, Deinde ad Danubium fluuium Pannoniam versus concessisse, à suiq; denominatione Pannoniam Iuhariam, deinde Vngariam nominasse, & Duce Atila multas prouincias Asiæ & Europæ debelasse. Hinc ergo Moschouitæ plurimum gloriantur, dicentes sub ditos suos quondam Germaniæ, Italiæ, Græciæq; fines vastasse, totoq; mundo terribiles esse. Indigenæ huius regionis, vectigal magno Moschorum Principi soluunt, eodemq; idiomate cum Vngaris vtuntur.

Hungaroriæ denominatio.

Petzora

Petzora Regio.

PEtzora Magni Ducis Moschorum ditio, longo tractu in Septentrionalem & Orientalem plagam fines suos iuxta mare glaciale extendit. Denominata est à fluuio eiusdem nominis Petzora dicto, qui à meridie fluens in Oceanum glacialem iuxta oppidum & castrum Pusteoziero dictum, sex amplis ostijs exoneratur. Circa hunc fluuium sunt montes, rupesq; in altum prominentes, Ziemnoi Poias Rutenis, id est cingulus terræ dicti, quorum vertices ob continuos ventorum flatus, nudi absq; gramine sunt, niuibus frequeter rigentes. Crescunt autem illic arbores Cedri, circa quas nigerrimi Zebeli reperiuntur, aues etiam rapaces varij generis in his montibus nidificant, præcipuè verò Falcones albi ad venandas aues promptissimi, qui inde in Moschouiam afferuntur, eisq; magnus Dux in venatione vti solet. Atq; in principis Moschouiæ imperio hij mõtes, quos veteres Riphæos siue Hiperboreos (variis in locis situm eorum ponentes) vocabant, existunt. Hij autem montes perpetuis niuibus, veluti concretis albent, difficilemq; transitum iter carpentibus præbent. Tantæ enim altitudinis dicuntur, vt quidam à Moschorum Principe ad id destinati, decemseptem dies in ascendendo quodam monte transigerint, attamen nequaquam verticem montis attingere potuerunt. Qui autem ex Moschouia ad Petzoram proficiscere volunt, per Vstiugam & Dwinam prouincias transeuntes, recta in Permiam Regionem, quæ à Moschouia ducentis quinquaginta miliaribus distat perueniunt, indeq; vsitato maiori itinere Petzoram attingũt. Incolæ huius Regionis simplicissimi sunt, idioma proprium habent, panis apud eos nullus vsus habetur, Anno Domini supra millesimum quingentesimum decimo octauo, Rutenico ritu sacro baptismi fonte abluti sunt. Pelles ferarum varias magno Moschorum Duci pro tributo pendunt. In ostijs Petzoræ fluuij est castrum & oppidum Pusteiezioro dictum, vltra quod in litore Oceani Septentrionalis variæ gentes sunt, quæ communiter Rutenis Samogedz (id est seipsos comedentes) appelantur. Hæ gentes in Moschouiam non veniũt, aliorum enim hominum cœtum, vitæq; societatem maximè refugiunt. Auium diuersarumq; ferarum copia supra modum abundant, vtpote, Zebelibus, Castoribus, Hermelis, Aspreolis, Vrsibus albis, Lupis, Leporibus, & id genus alijs animalibus. Præterea in Oceano eis adiacenti pisces

Petzora fluuius.

Montes cingulus terræ.

Arbores Cedri.

Iter in Petzoram.

Incolæ Petzoræ.

Gens seipsam mutuo comedens.

Mors Belua.

diuersi generis & equi marini crescunt, in eodem oceano varia magnaq; animalia dicuntur esse, inter alia autem belua quædam magnitudine bouis, quam Moschouitæ Mors appelant. Hæc belua in mari aliquando verò in terra degit, boatus terrificos edit. Breues instar Castoris pedes habet, pectore prominenti latoq;, dentibus superioribus in longum prominentibus. Dumq; oceano relicto in terram prædæ capiendæ gratia exire cupit, tum dentibus (quos longos habet) per promontoria mari impendentia affixa vertices montium ascendit, Tandem posterioribus pedibus, dentibus admotis summa cum celeritate in terram delabitur, omniaq; obuia aliquãdo per decem vel amplius miliaria, deuorans, mactansq; grassatur, & tandem in oceanum reuertitur, multoties autem ab incolis superiora montium occupantibus, tellis & lapidibus priusquàm montes ascendat prohibetur, hocq; modo frequenter opprimitur. Ex harum autẽ

Dentes mors Belue.

belluarum dentibus, Moschouitæ, Turcæ, Tartariq;, manubria pugionũ, cutellorumq;, præstantiores etiam framearum subtiliter conficiunt, solũ autem propter dentes capiuntur, magno enim pretio, apud Turcas & Tartaros veneunt. Ad eundem Petzoram fluuium, est castrum & oppidum Papinóvgorod dictum, huius accolæ Papini dicuntur, diuersumq; à Ruthenico idioma habent, & Duci Moschorum tributa soluunt.

Papini gens.

Obdoria Regio.

Obbi fluuius amplissimus.

Obdoria à fluuio præterlabente Obbi dicto denominationem accepit, qui ex lacu quodam amplissimo Kitaisko nominato emergit, ab orienteq; in Septentrionem fluens, sex Ostiis in Oceanum Septentrionalem exoneratur, ad oppidum autem Obbi dictum est tam vastæ amplitudinis vt sedecim miliarium Polonicorum, octuaginta autem Werst Moschouiticarum in latitudinem pateat, vixq; duobus diebus nauigio quamuis ventis vela impellentibus tranatur, sicq; abundat piscibus, vt nauigantium remigiis præmantur. Huic quoq; fluuio Vogulici & Hugritzchi populi accolunt,

Vogulici gens.

multa ibi variq; generis animalia capiuntur, quibus Regionis incolæ, (Panisenim vsum nesciunt) victitant, pellibusq; Moschorum Principi, tributa persoluunt.

De Idolo Aureæ Anus

In hac Ob.

IN hac Obdoriæ Regione ad ostia Obbi fluuij, est quoddã antiquissimum Idolum de lapide excisum, quod Moscho. uitis Zolota Baba, id est, aurea anus dicitur. Est autem Similitudo mulieris vetulæ infantem in gremio te. nentis, & alterum iuxta se infantem habentis, quem nepotem illius esse in colæ dicunt. Hoc Idolum ab Obdorianis Iubriscis & Vohuliscis, aliisq; conterminis gentibus cultu latriæ veneratur, præstantissimasq; & maximi pretij pelles Zebellinas, Idolo offerunt, vna cum reliquarum ferarum pretiosis pellibus, ceruos quoq; sellectiores ad sacrificium peragendum mactant, quorum sanguine os, oculos, & reliqua simulachri membra perungunt. Inteſtina autem cruda sacrifici deuorant, & inter sacrificandum sacerdos Idolum consulit, quid ipsis faciendum quoue migran

Similitudo Idoli.

Sacrificium.

dum sit. Ipsum autem (dictu mirum) certa consulentibus responsa dare, certosq; rerum euentus prædicere solet. Dicuntur etiam in montibus vicinis huic Idolo sonitus boatusq; quidam audiri, qui perpetuè sonitum in modum clangoris tubarum edunt. Hoc autem nihil aliud esse di.

Boatus quidam.

cerem, nisi instrumenta quædam illic antiquitus posita, vel cannales sub terraneos, sic natura ipsa effectos, qui ventorum perpetuo flatu sonum, boatumq; & clangorem continuo efficiunt.

Calami gens. *Ab Obbi fluuio à parte sinistra ascendendo, Calami populi dicti in campestribus degentes occurrunt Moschorum Ducis Tributarij.*

Fluuii. *Infra Obbi fluuij ostia & auream anum sunt complures ingentes fluuij, Irtischæ, Beresowa, Sosa, Tachnim, Danadim, & cæteri multi ex montibus cingulus terræ dictis emergentes. Horum fluuiorum accolæ ad auream anum vsq; & Oceanum Septentrionalem habitantes, magno Moschorum Duci tributa persoluere dicuntur.*

Condora Regio.

HÆc Regio ad Oceanum Septentrionalem sita, Obdoræ Regioni vicina est, tota ferè siluis fluminibusq; obsita, eius indigenæ proprio idiomate vtuntur, & Aureæ anus Idolum cum Obdorianis colunt, ferarum carnibus, quibus omnis generis copiosè affluunt, pro cibo vtuntur, pelles verò varias Moschorum principi pro tributo pendunt, Regio Ciuitatibus, Castris, pagisq; prorsus vacua est. Huius titulo Moschorum Dux, (Ducem se appellans Condoriæ) vtitur.

Lucomoria Regio.

Grustnitzi & Serponowci Populi. LVcomoria Regio longo tractu iuxta mare Septentrionale extenditur, ab incolisq; sine vllis ædibus in syluis & campis habitatur. Huic Regioni confines sunt Grustintzi, & Serponowtzi populi à castro Grustina ad lacum Kitaysko sito dicti, vbi Obbi fluuius supradictus fontes suos habet. Ab hoc lacu homines nigri communis sermonis expertes, ad Grustina arcem venire solent, secum adferentes varias merces, præcipuè autem vniones, gemmas, lapidesq; pretiosos, quas Grustinsi & Serponowtzi rerum transmutatione facta ab eis mercantur. Hæ autem gentes Lucomoriæ, item Grustintzi & Serponowtzi, & quæcunq; infra Obbi fluuium & lacum Kitaysko dictum, iuxtaq; flumina Sosa, Beresowa, Danadim & Tachmin habitantes, ad Oceanum glacialem vsq; magno Moschorum Duci vectigales dicun-

les dicuntur. Porrò de quibusdam populis in Lucomoria habitantibus, portentosum & dictu incredibile quiddam refertur, quasi illi quot annis vigesima septima mensis Nouembris die, velut hyrundines & ranæ, præintenso frigore brumali moriantur: Postea redeunte vere vigesima quarta aprilis die, eos denuò reuiuiscere aiunt. Hi autem hoc modo commercia cum Grustentziis, & Serponowtzijs populis sibi vicinis habere dicuntur, cum iam futuram mortem sibi imminere sentiunt, tunc merces suas certis in locis, deponunt, quas Grustintzi & Serponowtzi suis mercibus interim æquevalentibus eodem loco relictis, auferunt. Illi autem reuiuiscentes illas merces, si æqua commutatione sibi placuerint, pro suis accipiunt: sin minus iustæ fuerint, à Grustintziis & Serponowtziis suas repetunt, vnde lites & bellæ hac de causa inter eos sepissimè oriri dicuntur. Ex Lucomoriæ montibus Cossin fluuius dictus ingens oritur, qui Lucomoria præterlapsa, in magnum fluuium Tachmin dictum exoneratur. In Tachmin autem fluuio pisces quidam nasci dicuntur qui capite, oculis, naso, ore, manibus, pedibusq; hominem referunt, sed absq; vllæ vocis expressione. Aiunt quoq; vltra hunc fluuium prodigiosæ formæ homines habitare, quorum alij ferarum more pilis rigent, alij caninis cum capitibus in speluncis subterraneis vitam agunt.

Mirabile quiddam.

Mirus mercandi modus.

Cossin fluuius.

Piscis mirabilis.

Gens mirabilis.

Loppia Regio.

A Lucomoria vlterius ad Oceanum glacialem procedendo Loppi populi, barbarie & feritate rigentes in campestribus & syluis degentes occurrunt. Hi nusquam certas sedes habent, sed vno in loco feris piscibusq; quibus victitant (panis enim vsum nesciunt) de pastis alio commigrant. Tuguriola sua in quibus habitant corticibus arborum cæspitibusq; tegunt, vestibus ex diuersis ferarum pellibus Zebellinis, Hermelinis, Cerunis, & id genus alijs insimul consutis vtuntur, eorumq; huiusmodi vestitus interdum in Moschouiam à mercatoribus defertur, pileis etiam & caligis ex cerunis pellibus confectis vtuntur. Tributi autem loco pelles & pisces quorum copia affluunt magno Moschorum Duci pendunt. Idioma suum proprium habent quod ab alijs non intelligitur, ideò apud exteros propemodum muti esse videntur. Sagitarij autem omnes sunt peritissimi, adeò vt si quas in venatione præstantiores feras nanciscantur, eas (vt pelles eorum integræ & intactæ sint) missa sagita in nasum oculosue interficiunt. Hi etiam feras

Victus vestitus habitatioq; Loppiorum.

Loppi Sagitarij optimi.

etiam feras in nartis hyeme per niues insequuntur, insectaſq; ſagitis conficiunt, mercatores ad ſe ex variis Regionibus quæſtus gratia venientes, libenter excipiunt, quos in tuguriolis ſuis cum vxoribus relinquunt, ipſi verò interim venatum abeunt, reuerſi, ſi vxores hoſpitum concubitu conſuetudineq; lætiores & hilariores inuenerint, munere aliquo hoſpitem donant, ſin minus, turpiter conuitiis laceſſitum expellunt.

Hoſpitum acceptio.

Monetæ pecuniariæ nullus apud eos vſus, ſed cum mercatoribus aduentitiis rerum permutatione vtuntur, & pro panno craſſo viloſoq;, item pro ſecuribus, acubus, cochlearibus, cultris, poculis, ſpeculis, & id genus aliis rebus, pelles ferarum varii generis mercatoribus dant. Regio quam inhabitant frigidiſſima eſt. Solem ibi æſtiualis ſolſticii tempore quadraginta diebus perpetuo ſplendere (tribus noctis horis exceptis) perhibent, quibus Sol velut quadam caligine obducitur, vt radii illius non appareant. Nihilominus tamen laborantes ab opere ſuo excludnntur.

Montes ignei. In his quoq; partibus montes in altum eminentiſſimi dicuntur eſſe qui ad Ætnæ (montis in Sicilia) ſimilitudinem, flammas ſemper eructant,

Salamandræ. in quibus Salamandræ, animalia quædam, Lacertarum ſimilitudine, quæ in igne non ſecus ac piſces in aquis viuunt, creſcere perhibuntur.

Vltra Oceanum etiam glacialem Regionem quandam Engroneland dictam, quaſi incognitam, aiunt eſſe. Hæc tum ob altos montes qui per-

Engroneland Regio. petuis ſemper niuibus rigent, tum etiam ob perpetuam glaciem mari innatantem (quæ periculoſam nauigationem facit) à commertio, conuerſatione q; cæterarum gentium aliena ſeiunctaq; eſt, & ideo incognita dicitur.

Moſchouitæ ſe plurimum iactant quod Princeps eorum ex hac quoq; remotiſſima & ferè vltima orbis Regione tributa exigat. Hoc quamuis veriſimile non ſit, tolerari tamen aliquo modo poteſt, cum alios vicinos Principes qui ab ipſis tributa exigerent non habeant.

Atq; hic finis Regionum Septentrionalium glacialiq; mari adiacentium (quæ Moſchorum Principis ſunt tributariæ) eſto. Nunc ad cæteras Regiones deſcribendas Meridiem Orientemq; verſus ſitas, Moſchouitis confines reuertar.

Ceremiſsi Populi.

CEremiſsi, Mordouotes, & Vachines, inter Viatkam & Volochdam Prouincias, quarum ſupra mentionem fecimus longe lateq; in vaſtis ſyluis ſine vllis ædibus habitant. Proprium Idioma habent, Machometiq; ſectam amplectuntur, quidam etiam

dam etiam gentiliter (nullam Dei notitiam habentes) viuunt. Omnes autem furtis & latrociniis intenti & carminibus magicis exorciſmiſq; maximè dediti ſunt. Aduerſus ſagitarum telorumq; iactus intrepidi. Ferina carne & melle (cuius aluearijs abundant) magna ex parte victitant. Pane enim raro vtuntur. Omnes tam viri quam feminæ curſu velociſſimi ſunt, ſagitariiq; peritiſſimi, arcum nunq; de manibus deponunt, quo adeò oblectantur vt etiam filijs cibum obſtinatiſſimè prohibeant, niſi prius ſignum præſignatum ex arcu ſagita ferirent. Artificium laborq; eorum ferras venari, & ſagitis figere, quorum carne veſcuntur pellibuſq; veſtiuntur, ac eaſdem pro tributo magno Duci Moſchorum pendunt. Inter venandum autem, Nartarum inſtrumento pedibus inducto (cuius in Permiæ deſcriptione ſupra memorauimus) vtuntur, in quo agiliſſime velociſſimeq; feras inſequendo ſeruntur. Quia verò harum Nartarum inſtrumento velociſſimi curſus, omnes ferè Septentrionales gentes, & ipſi Moſchouitæ, Ruthenicq; communiter vtuntur, imaginem vſus earum ſubiciemus. Sunt autem longe quædam ligneæ ſoleæ longitudinem trium cubituum adæquantes, in anteriori parte in modum traharum erecte, quidam vero hoc inſtrumentum ad ſuæ proportionis ſtaturam in longitudinem conficiunt, quo in vtramq; pedem inducto velociſſime ſeruntur.

Ceremiſſi ſagitarii excellentes.

Nartarum vſus.

Mordwa Populi.

A Nouogrodia inferiore quam ſuperius deſcripſimus orientem & meridiem verſus, vaſtæ ingenteſq; occurrunt Sylvæ, quas Mordwa Populi ſic dicti, magno iuxta Wolgam fluuium inſignem tractu, inhabitant. Idioma proprium habent, in Pagis paſſim degunt, agriculturamque exercent. Melle, diuerſiſque animalium pellibus pretioſis abundant. Homines ſunt duri & bellicoſi, Tartaroſq; latrocinantes (quos in vicinio habent) à finibus ſuis fortiter propulſant, omnes ferè pedites incedunt, arcubus oblongis vtuntur, Sagitandiq; peritia pollent, feras præſtantiores vt pellibus eorum integris & intactis potirentur, in naſum ſagita miſſa interficiunt. Eorum quidam Machometi ſectam amplectuntur, quidam verò in Idolatria perſeuerant. Vectigal annuum magno Moſchorum Principi pellibus diuerſarum ferarum ſoluunt. Mulieres eorum decoris cauſa vngues nigro colore artificialiter inficiunt, apertoq; capite & crinibus paſſis ſemper incedunt. His aliæ gentes Ceremiſſi intermixtæ ſunt, qui ad diſe-

Mordwa gens bellicoſa.

rentiam Ce-

rentiam Ceremissorum Septentrionalium de quibus supra. Superiores Ceremissi siue montani, à collibus quos inhabitant, appellantur. Hic de vicinis conterminisq; Moschouitico Imperio Tartaris Cazanensibus, cæteriisq; campestribus in ordas distributis nobis dicendum esset: Sed ne ordo rei interumperetur de Moribus Religione, & vitæ consuetudine Moschouitarum pauca subicienda nobis non abs re videntur. His autem absolutis Tartarorum fines gentisq; mores breuiter attingemus.

De Religione Moschouitarum, Omniumque Ruthenorum. Caput II.

Rutheni

Rutheni omnes postq̃ semel fidem Christianam Græcorum ritu Anno restitutæ per Christum salutis 942. susceperunt, sub Olha Ducisa & Wolodimiro filio eius Monarcha Russiæ, in ea ad hunc vsq; diẽ vnanimiter fortiterq; perseuerant. Quamuis quidã proceres Russiæ Polono Regi subiectæ, haresim Lutherianam & Zuinglianam sequantur, sed vulgus omne maiorq; pars magnatum & nobilium, fidem antiquitus Græcorum ritu susceptam, firmiter retinent. Sic quoq; omnes Regiones Russiæ quæ alba dicitur, Moschorum Principi subiectæ Christianæ fidei, quam à Græcis susceperunt, vestigijs firmiter vnanimiterq; insistunt. Vnus autem totius Russiæ Metropolitanus olim erat tam Moschorum Lithuanorumq; Ducibus Regiq; Polonorum tributariæ, qui sedem suam primo in Kiouia Russiæ Lituanorum Metropoli ciuitate retinebat, tandem in Wolodimiriam, postremo in Moschouiam translata est. Cum autem Metropolitanus Moschouiæ septimo vno quoq; anno Russiam Lituanis subiacentem caúsa exigendarum pecuniarum inuiseret, ablataq; magna pecuniarum summa discederet, Vitoldus magnus Lituaniæ Dux re considarata proumcijs suis ne thesauris exhauriretur consulere volens, Episcopis, Abbatibusq; Russiæ conuocatis, iudicio eorum Metropolitam in sua Russia elegit, qui sedem suam Vilnæ (quæ est Lituaniæ Metropolis) habet, in Basilica diuæ virginis quæ Ruthenis, Preczista, id est castissima dicitur. Hic autem Metropolita raro Vilnæ commoratur. Est verò Episcopus Vilnensis præcipuus, secundum ordinem Ecclesiæ Romanæ, ipsa enim Vilna Romanum ritum sequitur, sed media pars Ruthenorum eam incolit, pluresq; Ecclesiæ in ea Ruthenicæ quam Romanæ conspiciuntur. Porrò omnes Metropolitæ Ruthenorum à Patriarcha Constantinopolitano autoritatem suam habent, & primo omnium Episcoporum Abbatum, & totius ordinis spiritualis iudicio, & consensu Metropolita eligebatur, sed nunc hanc authoritatem magnus Dux Moschouitarum sibi assciuit suoq; iudicio Metropolitam in Moschouia constituit.

Rutheni Christiani.

Metropolitanus Russiæ.

Metropolitanus Russiæ in Lituania elligitur.

A sancto Andrea Apostolo Rutheni se fidem Christianam suscepisse iactant, adhuc ante Olham, & Wolodimirum, quem ex Græcia per Pontum Euxinum ad ostia Boristenis fluuij, gentiliter Dnepr dicti appulisse annales eorum testantur, & inde ad Kioniam, tunc temporis metropolim Russiæ, aduerso fluuio peruenisse, atq; ibi omnem terram Russiæ benedixisse, & baptisasse, signumq; crucis eum illic constituisse. Ex Kioniatandem aiunt eum ad fontes Boristenis Dnepriſko dictos peruenisse, Indeq; in Nouogrodiam magnam, deinde per mare Germanicum Romam vsq; nauigasse.

S. Andreas in Russia esse dicitur.

nauigasse, Postremo in Peloponeso Græciæ, sub Ago huius nominis Rege propter Christum crucifixum fuisse.

Archiepiscopi Moschouiæ & Episcopi.

Archiepiscopi in toto imperio Moschorum duo sunt, vnus in Nouogardia magna qui habet prærogatiuam, Infulam albam bicornem nostrorum Episcoporum more gestandi. Secundus in Rostouia. Episcopi sunt multi videlicet Permiæ, Susdaliæ, Tverensis, Columniæ, Cernigouiæ, Rhesanensis, Smolenstensis, Pleskouiensis &c.

Vestitus Episcoporum.

Vestes eorum sunt sicut aliorum Monachorum nigræ, nisi quod aliquando sericeas ferunt, & præsertim pallium nigrum, quod habet à pectore tres fimbrias albas, ad similitudinem riuuli fluentis inflexas, quod significat ex cordibus eorum riuulos doctrinæ fidei & bonorum exemplorum scatere. Metropolita autem, Archiepiscopi, & Episcopi, Abbates, Monachi, carnibus perpetuo abstinent. Prouentus necessarios ex prædijs & alijs extraordinarijs accidentibus & beneficijs habent, Arces verò vel ciuitates & omnes administrationes seculares eis ademptæ sunt. Sed Metropolita Russiæ Polono Regi subiectæ, & alij Episcopi villas ciuitatesq; possident.

Monachi.

Abbates qui Igonomei, priores qui Archimendritæ dicuntur, & omnes Monachi durissimas molestissimasq; leges, & regulas præscriptas habent, nullo solatij genere recreari eis conceditur. Omnes non solum Principis sed cæterorum nobilium mandatis parent, plures eorum ex Monasterijs in bæremum se conferunt, ibiq; in arctis tuguriolis, aut soli aut cum socijs manent, victum deradicibus arborum & varijs terræ herbis acquirunt.

Sacerdotum Regulæ.

In sacerdotij gradus hi tantum promouentur, qui diu apud Ecclesias seruierunt. In Diaconum autem nemo consecratur, nisi vxorem habuerit, vnde interdum & matrimonio copulantur, & in Diaconatum consecrantur. Præterea qui virginis stuprum aliquando obtulerit, aut vxorem suam primo concubitu viciatam animaduerterit, in Diaconatum non ordinatur. Mortua vxore sacerdos à sacris prorsus suspenditur, nisi monasterium ingressus iuxta regulam viuat, officijs etiam Diuinis peragendis si castè viduus vixerit, velut minister cum cæteris Ecclesiæ ministris choro interesse potest. Si autem viduus Sacerdos aliam vxorem (quod eis liberum est) duxerit, is munere sacerdotali priuatur, nihilq; commune cum clæro habet. Nullus sacerdotum Monachorumue horas canonicas dicit, nisi habeat imaginem alicuius Diui præsentem, quam etiam nemo nisi cum magna veneratione attingit. Qui autem eam in publicum profert, manu eam in altum extollit, quam omnes prætereuntes cruce se signantes inclinando plurimum venerantur. Libros Euangelij maxima veneratione prosequuntur, neq; eos manibus tangunt, nisi prius

caput mul-

caput multoties inclinando cruce se munierint. Omnes sacerdotes ex contributione quadam certa sustentantur. Assignantur etiam eis domuncul-æ cum agris & pratis, vnde victum suis vel famulorum manibus more agricolarum acquirunt.

Sacerdotes Romanos confundunt qui cælibem vitam ducere sese iuramento obstringunt, cum sancta Synodus quæ fuit in Gangra scribat in quarto canone: qui spernit sacerdotem secundum legem vxorem habentem, dicens quod non liceat de manibus eius Sacramentum sumere, Anathema sit, id eadem Synodus dicit, Omnis Sacerdos & Diaconus propriam vxorem dimittens, Sacerdotio priuetur.

Habitu haud dissimili à Secularibus vestiuntur, solum modo pileolum nigrum rotundum quo rasuram tegunt gestant. Commam ad brachia protensam nutriunt, omnes baculos Posoch dictos quibus innituntur, cum manubrijs incuruatis gestant.

Rutheni secundum Calendarium suum plurima festa Diuorum non his diebus quibus Romani celebrant. Trinitatis festum celebrant feria secunda Pentecostes, in octaua autem Pentecostes festum omnium Sanctorum obeunt. Festum verò Corporis Christi more Romanæ Ecclesiæ non venerantur. Viri præstantiores peractis sacris ebrietate & commessationibus festos dies consummunt. Ciues artifices q; Diuinis peragendis interesse solent, quibus peractis laboribus domesticis cæteris q; negocijs incumbunt, dicentes feriari & à labore abstinere Dominorum esse. *Festa Ruthenorum.*

Nicolaum sanctum inter cæteros diuos præcipuè venerantur, eum q; Diuino ferè cultu prosequuntur, Templa q; præcipua nomini eius dicata errigunt, de cuius plurimis miraculis frequenter prædicant.

Habent etiam in Cathalogo sanctorum Romanos quosdam Pontifices, quos inter sanctos venerantur. Cæteros verò qui post eorum schisma fuerunt (quando à Romanis disiuncti sunt) execrantur, & pro hæreticis grauissimis eos habent, eos q; schismaticos appellant.

In septimo enim generali Consilio quod sub Adriano Papa celebratum est concluſum esse dicunt, vt ea quæ in præcedentibus Synodis constituta concluſa q; fuerint, in posterum quo q; solida rata, acceptaq; & perpetua teneantur, nec posthac cuiq; sub graui anathematis pœna aliud concilium celebrare aut accedere licere. In his autem septem Conciliis hos Pontifices Romanos fuisse constat quos Ruteni inter sanctos venerantur, dignos q; Cathedra sancti Petri dicunt, ideò quod secum sentirent, in prima Synodo Papam Syluestrum, in secunda Damasum, in tertia Celestinum, in quarta Leonem, in quinta Vigilium, in sexta Orphanium, in septima Adrianum, omnia q; Concilia & Synodos, post hos septem prædictos Synodos ce- *Concilium sub Adriano Papa.*

nodos celebrata, maledicta peruersa & hæresi turpiter deprauata esse dicunt. Erat quidem Metropolitanus Rußiæ Isidorus nomine qui sedem suam in Kiouia retinebat, is ad Concilium Florentinum quod celebratum est, sub Eugenio Papa venerat, vbi Ecclesias Ruthenicas abiectis Græcorum ritibus cum Romana vniuersali & Orthodoxa Ecclesia vniuerat, tandem in Rußiam reuersus cum propositum suum & rem iam conclusam Rutenis proponeret, illos ex verbo Dei ad vnitatē & concordiā fidei instrueret: Captus omnibusq; bonis spoliatus in carceres cōiectus est.

Isidorus Metropolitanus.

Doctores quorum dogmata Rutheni sequuntur sunt hi, Basilius magnus, Gregorius Nazianzenus, & Ioannes Chrisostomus, quem illi Zlotovsti, id est, aureum os habentem appellant. Gregorij etiam Pontificis Romani libros de moralibus scriptos habent.

Doctores Ruthenorum.

Sacrum siue missa Sclauonica lingua apud illos peragitur, intermixtis etiam aliquando cantionibus Græcis, Epistola & Euangelium, quo magis à populo percipiantur extra chorum in medio Ecclesiæ astanti populo clara voce recitantur. Concionatoribus carent, satis enim esse putant sacris interfuisse, ac Euangelij Epistolarumq; verba quæ vernacula lingua recitat sacrificus audiuisse. Concionariq; in suis Ecclesiis obstinatissimè prohibent, dicunt enim se hoc modo varias hæreses & diuersas de fide opiniones effugere, quæ ex concionibus & subtilibus argumentis sophisticisq; quæstionibus oriuntur.

Sacrum.

Concionatoribus abstinent.

Panem ad sacrificandum hoc modo sacrificant, vnus eorum præparatum panem ad sacrificandum in patena super capite, per minorem portam de sacrario egressus portat, alter verò coopertum calicem vino repletum, cæteris Diaconis vel sacerdotibus imagines sanctorum, Petri, Pauli, Nicolai, vel Michaelis archangeli, magna populi circumstantis acclamatione & veneratione præferunt, quidam ex circumstantibus acclamant vulgari oratione, Domine miserere, alij fronte terram gentili more percutiunt, quidam flent, quidam se signo crucis frequentius caput inclinando muniunt, varia deniq; veneratione ac cultu circumlata signa venerantur. Postea finito circuitu per mediam chori portam sacerdotes in sacrarium ingrediuntur, sacrumq; peragunt. Quoties se signo crucis muniunt, id manu dextra sic faciunt vt frontem primum, deinde pectus, mox dextram ac demum sinistram pectoris partem punctis in formam crucis tangant. Quod si quis aliter se signo crucis munierit, hunc velut hereticum obiurgant.

Consecratio panis.

Gloriantur Rutheni se solos cum Græcis veros Christianos esse, Romanos verò & alios Christianos damnant & execrantur, tanquam primitiuæ Ecclesiæ desertores, & septem sanctarum Synodorum præuaricatores.

Baptismi

BAPTISMI *Sacramento Rutheni hoc modo vtuntur: nato infante, sacerdos statim accersitur, qui ante fores puerperæ habitationis certas orationes dicere solet, infantiq; nomine imposito domum reuertitur. Postea puer in templum defertur, hocq; modo baptisatur, terin aquam immersus, Chrismathe quod in hædomada magna feria sexta paschā præcedente consecratum est, vngitur deinde myrha: Postea capillos infanti sacerdos abscindit, eosq; cereæ intricatos in Ecclesia certo loco deponit. Sal autem & Salinam Romano more cum puluere mixtam inter baptisandum non adhibent, aquam verò baptismatis pro singulis infantibus consecrant, & continuò post baptismum in foueam ad id præparatam eam effundunt. Fideiussores verò vel susceptores infantis, quoties circa baptismum sacerdoti interroganti an Diabolo infans renunciaret correspondent, toties in terram expuunt.*

CONFIRMA*tionis, seu inunctionis Sacramentum maximè abhorrent, hocq; argumento vanam & damnabilem confirmationem esse approbant, quod in Synodis omnibus ferè dictum sit, præcipuè verò in Nicæna, confiteor vnum baptisma in remissionem peccatorum, cum autem vnum sit baptisma vnum etiam esse Chrisma, & virtutem eandem Sacerdotis & Episcopi circa Sacramenta distribuenda dicunt esse.*

PVRGA*torium, Græci & Rutheni negant, sed dicunt vnumquenq; secundum opera sua post mortem locum designatum habere, vbi diem iudicij extremi expectaret, pios quidem cum Angelis placidis in lucidis & amenissimis Æliſii viridiferis campis recumbere, impijs autem in obscuris, cæcis, nigrisq; calligine obductis voraginibus, cum Angelis terribilibus destinatam esse mansionem ad expectandam iudicij diem, vnde illæ animæ quæ in locis amenissimis & splendidis cum angelis placidis benigniq; collocatæ sunt, gratiam Dei sibi futuram cognoscunt, assidueq; iudicium extremum fieri petunt. Aliæ contra condemnationem sibi imminere & pœnas terribiles in caliginosis voraginibus sitæ præsagiunt, idq; eò maximè allegant quod animæ post mortem cœlum statim non ascendunt neq; in infernum. Quibus enim illud verbum à Christo in nouissimo die diceretur, Venite benedicti patris mei possidete regnum cœlorum &c. cum iam oēs anteea in cœlo sint, & contra, ite maledicti in ignem æternū, cum iam olim in inferno condemnati fuerint. Neq; etiā animam à corpore separatam pœnis obnoxiam esse credunt, nam cum anima se vitijs cum corpore simul contaminauerit, cum corpore etiam expiandam putant, quod ego Theologis discutiendum relinquo.*

Opinio de animabus.

Matthæi 25.

Funebre aūt sacrū pro defunctis ideo faciunt, quod ijs suffragijs tolerabiliorem animabus locū impetrari sperant, vbi facilius extremum diem in-

dicij expectare possint. Imò etiam cum aliquis magnæ autoritatis vir moritur, tunc Metropolitanus sine Episcopus Epistolam ad sanctum Petrum scribit, sigilio suo & manus subscriptione munitam, quam super pectus defuncti ponit, dans testimonium de bonis pijsq; operibus eius. Vtq; in cœlum facilius post diem iudicij admitteretur, & Christianæ religionis Catholicæ agnoscatur subscribunt. Præterea agreste vulgus circa mortuorum sepulturam, variis cæremonijs & superstitionibus plerumq; vtitur. Sepulturæ eorum in syluis & vbi agris tumulos aggestus lapidibus munitunt, signumq; crucis super imponunt. Loca pro sepeliendis defunctis non consecrant, aiunt enim corporibus baptisatis sacramentisq; Christi dicatis & consecratis, terram ipsam & non corpora terras consecrari.

Mortuorum cæremonia.

SPIRITVM quoq; sanctum à patre tantum & non à filio procedere confitentur, ac Romanos dicentes credo in Spiritum sanctum, qui à Patre & filio procedit, confundunt, eosq; conformes hæresi Macedoniæ & Arianæ dicunt, hac de causa quod duo principia duasq; voluntates de Spiritu sancto & duas virtutes adducerent, & honori Spiritus sancti detraherent. Hic autem Rutheni non intelligunt vnam esse Diuinitatis voluntatem, potestatem, gloriam, & honorem. Sicq; secundum Concilium Nicænum, contra Arium, & Constantinopolitanum, contra Macedonium celebratum dicunt: Credo in Deum Patrem & Filium & Spiritum sanctum, Dominum verum & viuificantem, à Patre procedentem qui cum Patre & Filio simul adoratur & conglorificatur.

Ieiunandi mos apud Ruthenos.

RVtheni in Ieiunio prout in cæteris cæremonijs à Romanis discrepant, quatuorq; ieiunia magna quibus carnibus abstinent habent, Primum in quadragesima septem integris hebdomadis ab esu carnium abstinent. In prima autem hæbdomada quam nos vltimam Bachanalium dicimus, illi lactariis & butiraceis cibis vtuntur, eamq; Maslna, quasi butiraceam appellant, reliquis verò septem integris septimanis ad Pascha vsq; etiam piscibus abstinent, oleribus, caliculis, raphano, fungisq; contenti. Quidam etiam deuotiores Dominicis tantum & Sabbatinis diebus (quibus ieiunare peccatum putant) cibum sumunt, reliquis diebus nisi frustulo panis in meridie confortati ab omni cibo absti-

cibo abstinent. Alij die Dominico, feria tertia, quinta & septima, cibis coctis vescuntur, reliquis frustullo panis cum aqua fermentata sumpto totis diebus inædiam tollerant.

Secundo ieiunant post octauam Pentecostes vsq; ad ferias Petri & Pauli Apostolorum, appellantq; hoc ieiunium Diui Petri. *Ieiunium Petri.*

Tertio à prima Augusti vsq; ad assumptionem Beatissimæ virginis Mariæ, ieiunio se macerant. *Ieiunium diuæ Virginis.* Quarto sex septimanis in aduentu Domini carnem & butirum abhorrent, vocaturq; hoc ieiunium Philippi, inchoatur enim sub festum Philippi secundum Rutenicum Calendarium. Omnibus verò diebus sabbatiuis (exceptis temporibus ieiunij) carne vescuntur. Sed feria quarta & feria sexta grande peccatum carnibus vti credunt, ita vt si Petri & Pauli Assumptionisq; Mariæ festum feria quarta vel sexta contigerit, tum ea quoq; die carnibus abstinent. Sabbato autem carnibus non vesci peccatum putant, Romanosq; hac de causa maximè redarguunt, argumento Clementis Pontificis Romani id comprobantes, qui dicit in Statutis Apostolorum Canone Lxiij. Si Ecclesiasticus die Sabbato vel Dominico ieiunans inuentus fuerit, exceptis ieiunij Sabbatis ab Ecclesia præscriptis, Sacerdotio degradetur, si aũt sæcularis homo fuerit excommunicetur, & ab Ecclesia seiungatur. Nullius sancti vigiliam ieiunio venerantur præter sancti Ioannis Baptistæ quam vigesima nona Augusti die, (ex præscripto Calendarij sui) celebrant. *Ieiunium Philippi.*

Monachi grauioribus ieiunijs præ cæteris onerantur, qui aqua fermentata cum frustullo panis semel in die sumpta contenti esse coguntur.

Confitendi mos.

CIrca Paschatis festum Rutheni præcipuè confiteri solent, hoc modo: Confessor vna cum confitente in medio templi stat magna cordis cum deuotione, contritioneq;, ad imaginem alicuius diui vultu reuerenter conuerso, postea confitenti secundum peccati grauitatem iniuncta pœnitentia, ante ipsam imaginem confessor & confitens magna cum deuotione reuerenter sese inclinant, signoq; crucis frequentius frontem pectusq; & brachia munientes, alto cum gemitu consuetam orationem proferunt: Iesu Christe Fili Dei viui miserere nostri. Quosdam etiam qui grauius aliquid delinquerint aqua sacrata abluunt, quam in Epiphania Domini toto fluuio vel stagno (secundum morem) consecrato

Aquæ consecratio.

consecrato hauriunt, & pro abstergendis noxialibus delictis, per integrum annum in templo reseruant. Quibusdam verò pro pœnitentia ieunia & breues facilesq; orationes iniunguntur, Dominicam enim oratio-nem perpauci ex vulgo sciunt, dicuntq; orationem Dominicam scire, Dominorum & Sacerdotum qui nullis laboribus occupantur opus esse. Confessionem etiam quamuis ex præscripto habeant eam tamen ad dominos pertinere agrestes dicunt, sibi autem in Deum & filium eius Iesum Christum & Spiritum sanctum simpliciter credere satis esse. Hacq; oratione omnes Rutheni promiscuè & peculiater vtuntur, Iesu Christe Fili Dei viui miserere nobis.

Sacrosanctæ Eucharistiæ vsus.

SAcramento Eucharistiæ Rutheni sub vtraq; specie vtuntur, aliud autem pro infirmis & aliud pro communicantibus secundum consuetudinem habent. Pro infirmis sacramentum in Hebdomada magna ante Pascha die Iouis consecratum in vase mundo per integrum annum seruatur. Dum autem id Sacerdos pro infirmo daturus est, tum parum vini & aquæ tepidæ addit, portiunculamq; benè humectatam egroto cocleari de calice porrigit. Si autem puer infirmus fuerit, adeò vt non possit de pane sumere, tunc infunditur eiusta vini consecrati in os de calice. Pro communicantibus verò secundum consuetudinem Sacramentum dum Sacrum siue Lyturgia peragitur consecratur, quod sacerdos cocleari ex calice in portiunculas minutas redactum, & vino commixtum communicantibus distribuit. Præscriptum communicandi tempus ante festum Paschæ (vel quotiescunq; aliquis voluerit modo confessus sit) habent. Pueros qui septem annos transigerint ad Sacramentum admittunt, dicuntq; hominem septennio transacto contra Deum peccare incipere.

Duplex apud Ruthenos Eucharistia.

Porrò omnes Rutheni pane fermentato & non azymo (prout Romanæ Ecclesiæ mos est) vtuntur, idq; hac ratione approbant, quia Iudæi in memoriam liberationis suæ ex Ægypto, secundum mandatum Diuinum azymis vtuntur, se verò semel Christianos factos nunq; in labore Ægyptiorum fuisse, ideò de huiusmodi Iudæorum azymis, Sabbato & circumcisione obseruandis, se liberos esse dicunt, si enim aliquis sequatur vnum

Non azymis Rutheni sed fermentato pane vtuntur.

tur vnum ex illis (Paulo atteſtante) totam legem adimplere tenetur. Eundemq; Apoſtolum dicentem, fratres ego enim accepi à Domino quod & tradidi vobis, quia Dominus in qua nocte tradebatur accepit panem benedixit &c. de pane fermentato & non azymo dixiſſe intelligunt, eo enim tempore nec azyma nec Paſcha eſſe cum Dominus cœnaret, dicunt. Idq; hoc argumento maximè approbant, quia Iudæorum Paſcha ſtando fit, & commeditur ſecundum legis præſcriptum, hoc autem in cœna Chriſti non erat (vt Euangeliſta dicit) recumbentibus eis duodecim &c. Item & d ſcipulus recubuit ſuper pectus ipſius in cœna &c. Quod etiam Chriſtus dicit ibidem deſiderio deſideraui hoc Paſcha manducare vobiſcum, non de Iudæorum Peſcha eum dixiſſe ſentiunt, quod antea ſemper comedebat cum Apoſtolis. Neq; azyma Chriſtum Apoſtolis dediſſe ſed panem fermentatum credunt, cum dicit, Ecce panis quem ego do vobis. Similiter ad Iudam, cui ego dabo panem intinctum ipſe traditurus eſt me.

Romanos autem in azymis communicantes confundunt, dicentes eos Iudaicos ritus obſeruare, in hæreſiq; Iuliani Apolinaris Laodicenſis, & Pauli Syrij Samoſatenſis, Machometi, Æuthichij, & Diaſterij ambulare, qui erant in ſexta Synodo deprauatiſſimi hæretici, & ſpiritu Diabolico repleti.

Mulieres autem apud Ruthenos panem ad ſacrificandum Proſkura dictum conficere ſolent. Seliguntur autem ad id mulieres prouectæ ætatis quæ menſibus patiendis amplius non ſunt obnoxiæ, præcipuè verò viduæ ſacerdotum relictæ id muneris obire ſolent.

De Matrimonio.

ITa Rutheni Matrimonium contrahunt, vt quartum conſanguinitatis gradum non attingant. Tertiam ducere vxorem viro vix concedunt, & non admodum legitimum matrimonium eſſe putant. Quartam verò nec concedunt, neq; etiam Chriſtianum eſſe iudicant. Pro adulterio non computant, ſi vir habens vxorem cum ſoluta concubuerit, excepta vxore alterius.

DIVORTIA inter ſe frequenter celebrant Epiſcopis permittentibus, literaſq; repudij dantibus.

Quidam etiam agreſtium, quibus ad Epiſcopos propter longam itineris diſtantiam aditus difficilis eſt, Diuortium tali modo (more gentili

antiquitus obseruato) peragunt, cum sibi vir & vxor vtrinq; displicent, tunc extra pagum in triuium ambo prodire solent, mantili accepto quod inter se manibus vtrinq; tenendo per medium discindunt, hocq; inter se diuiso matrimonium etiam inter se diuisum esse putant, & vxori repudiatæ vir dicere solet, vade tu hac, ego illac pergam. Sed hic peruersus Diuortij modus nunc prorsus abolitus est.

Diuortium.

Hoc autem ritu Matrimonium inter sponsam & sponsum contrahitur. Imprimis mensa in medio templi adornatur, ingredientibusq; templum sacerdos præcedens certas recitat orationes, deinde pro Patriarcha, Metropolitano, Episcopis, & toto clero, pro monarchaq; suo, & omni ordine equestri, & plebeio qui ritus suæ fidei sequuntur sigillatim sacerdos cũ Diacono clara voce orant. His peractis sponsus & sponsa mensam præparatam accedunt, in linteoq; secundum morem pedibus substrato vterq; stat. Postea sacerdos ex præscripto an alicui olim non spopondereint interrogat, stollaq; manus vtriusq; annulos commutans colligat. Deinde coronas ligneas vel ex tiliæ libro pictas ad id muneris in Ecclesia reseruatas capiti vtriusq; imponit, dicens: Posuisti Domine coronam super caput eius de lapide pretioso &c. Euangeliumq; de nuptijs in Chana Galileæ celebratis recitat. Deinde panem & ceruisiam consecratam dosponsatis ad prægustandum porigit, postea stollam (qua sacerdotes collo appensa vti videmus) sponsus & sponsa ab vna parte & sacerdos ab altera tenent, sacerdotemq; præeuntem sequuntur hæc verba dicentem: Circuite populi Sion & date gloriam nomini Dei altissimi, terq; mensam circumeuntes loca sua occupant, & Sacerdos Psalmum Miserere nostri Domine secundum magnam misericordiam tuam &c. recitat, Suffragijsq; pro omnibus tam spiritualibus quam sæcularibus Deo persolutis de templo egrediuntur.

Sponsalium ritus.

De expeditione bellica. Caput III.

Magnus Moschorum Dux ingentem exercitum longo tempore sustentare potest, neq; enim militibus suis stipendia largitur, sed agros illis exiguo pretio ellocat, quo beneficio operam militum demeretur. Conscripti autem milites coram magno Duce singuli comparent, & nummum vnum quem patrio nomine

Denga vo-

Numerus occisorū quomodo cognoscitur.

Denga vocant æstimatione vnius grosi Polonici Principi dant, reuersiq; ex bello eundem nummum repetunt, occisorum verò nummismata Princeps retinere solet, atq; ita occisorum numerum cognoscit.

Nobiles autem omnes, Magnates & Consiliarij adeò dura seruitute præmuntur, vt quemcunq; apud se in aula esse velit, vel in bellum ire, aut legationem aliquam obire iusserit, id sumptibus suis facere cogitur. Quando autem aliquem magni nominis virum ad bellum proficiscere iubet, literas suas ad illum mandatorias mittit, si autem vel prandens, vel canans dormiensue præuentus fuerit à tabellatore magni Ducis, litteras q; quibus ad bellum proficiscere iubetur acceperit, continuò à prandio lectoue surgens, equum tabellatore inspiciente armatus ascendit, mandatumq; Principis se exequuturum præbet, atq; sic omnes qui per facultates rei familiaris possunt sumptibus propris militant.

Obedientia.

Per singulas quoq; Prouincias magnus Dux filios nobilium tenuioris fortunæ conscribere solet, vt numerum illorum, & quotquisq; equos ac seruitores habeat cognoscere possit, is singulis exiguum stipendium annuum concedit, & in bellum proficiscere iubet.

Omnibus autem nobilibus proprijs sumptibus militantibus raro quies datur, nam frequenter bella aut cum Lituanis, Liuonibus, Suetensibus, vel Tartaris Præcopensibus, Turcis alijsq; finitimis gentibus gerit, in arcibus quoq; campestribus Tartaris finitimis qui Crimsci, Præcopsci, Nohayſciq; dicuntur viginti millia hominum vel plus singulis annis locare solet. Omnes deniq; & singuli tam stipendiarij quam Principis gratiam expectantes in bellum proprijs sumptibus ire coguntur. Non huiusmodi autem sumptibus prout apud nos Moschouitæ in bellum expediuntur, nam quicunq; nobilium habet sex equos & totidem seruos, vnum equum qui vitæ necessaria fert ex ijs habet, imprimis verò milium siue pultes contritas in sacculo habet, deinde suillæ carnis aliquot frusta, & sal in sacculo, si verò ditior fuerit sal commixtum pipere solet habere, hos autem sacculos cum leguminibus super equum ad id delectum circumligat, præterea vnusquisq; secum fert lebetes, ollas cupreas siue æreas, cistellasq; epiphio alligatas, cumq; necesse est ignem accendunt, ollamq; magnã aqua replent in quam mily tantum vnum coclear, vel pultium imponunt, saleq; conditum coquunt. Aliquando autem cum lautius aliquis eorum epulari vult, tum frustullum paruum carnis suillæ inicit, hocq; cibo dominus interdum cum sex seruis contentus viuit, quod si dominus famelicus nimium fuerit, totum consumit, serui autem aliquando ad totum biduum triduumue ieiunant. Farinam etiam de auena subtiliter commollitam habere solent, cuius aliquot coclearia pransuri in cistellam imponunt, modi coq; aquæ di-

Frequenter Moschi belligerant.

Victus bellicus Moschorum.

coq; aquæ distillatam comedunt. Cum autem habent aleum aut cæpas, tum facile cæteris leguminibus carere possunt. Duces verò exercitus & cæteri militiæ præfecti lautius epulantur, tennioriq; fortunæ nobiles ad prandium inuitare solent.

Moschouitæ tormentis bellicis, & bumbardis peditatuq; nunq; olim ante annos quadraginta vtebantur, nunc autem frequentissimè & peritissimè bombardis & tormentis vtuntur, à profugis quibusdam Italis, Germanis, Lituanisq; instructi, arcesq; egregiè (dictu mirum) propugnant. Campestri verò certamine cum Polonis & Lituanis raro confligunt, semper enim ab eis fuduntur, solaq; agilitate & industria externi Moschouitas vincere solent, nam omnes ferè dimicare armisq; artificialiter decertare imperiti sunt, exceptis quibusdam magnatibus issq; per paucis. Cauendum autem est cum Moscho congredienti, vt armis scitè vtatur ne in manus eius incidat, brachiis enim lacertis, & toto corpore robustissimi sunt, sed arte dimicandi plurimum vincuntur. Tam autem robusti sunt, vt cum vrsis indomitis & efferis absq; vllo genere armorum, solis viribus confisi sæpius congredi audeant, vrsumq; per aures arreptum tam diu fatigant, donec prorsus debilitatum prosternant.

Quomodo cum Moschobus dimicandum.

Hæc præcipua arma sunt quibus Moschouitæ in bello vtuntur, pharetra sagitis referta, arcus, securis, framea, cæstus, cultelli oblongi quibus frequenter propugionibus vtuntur. Multi quoq; lanceis præcipuè pedites, equites aũt aliqui hastilibus breuioribus vtuntur ab Vngaricis & Polonicis dissimilibus. Armantur autem loricis oblongis aliquando duplicibus, armillis, toracibus, galeisq; Equos paruos castratos soleis carentes habent, frena leuissima, epiphijs quoq; in eum vsum accomodatis vtuntur, vt se in omnes partes absq; impedimento vertere, arcumq; intendere facile possint. Pedibus curte attractis equis insidere solent, adeò vt nullum hastæ lanceæne impetũ sustinere queant. Flagello plerigq; & communiter, calcaribus verò pauciss imi, vtuntur. Communiter vestibus oblongis ad talos vsq; protractis bombice lanaue suffertis vtuntur. Collocandis castris amplissimum locum eligunt, vbi fortè locus natura sit munitus ea non curribus, sed vepribus sentibus, arbustisq; circumtexunt, in muri similitudinem, præstantiores in medio tentoria sua errignut, reliquæ verò multitudinis vulgus ex arbustis casas conficiunt, quidam etiam arbusculas siue arborum frondes, in modum arcus incuruant desuperq; pennullis tegunt, equos ad pascua pellunt, quorum causa tam latè disiuncta castra collocant. Tempore conflictus tubicines multos habent, ij dum gentili more omnes insimul dissonante melodia tubas inflant, mirus ac inusitatus quidam clangor auditur, commissuri cum hostibus certamen plus

Arma Moscborũ.

Castra Moscborũ.

men plus spei in multitudine quam robore militum ponunt, semperq; eminus hostes à tergo adorire & circumuenire student, sed campestre certamen rarissimè eis prosperatur, plurimis enim & diuersis armis se verius onerant, quam armant, externi verò consilio magis, quam armis tecti paruis copijs cum eis congrediuntur.

Arces & omnes munitiones strenuè & obstinacissimè propugnant.

De consuetudine moribusque Moschouitarum. Caput IIII.

Hæc omnis gens Moschouitica siue Rutena, magis seruitute quàm libertate gaudet, cuius egregium executorem Principem proprium habent. Omnes enim passim cuiuscunq; conditionis sint (nullo respectu personarum habito) grauissima seruitute præmuntur, prout inferius in gestis Moderni Principis dicetur. Nobiles, Magnates, Præfecti, Primoresq; & Consiliarij omnes Chlopos se, id est, abiectissimos & vilissimos seruos magni Ducis fatentur, & bona sua omnia mobilia & immobilia, quæ propriè possident, non sua sed magni Ducis esse dicunt. Vt autem equester ordo à magno Duce, sic etiam plebeius ciuilisq; à Nobilibus & Magnatibus grauissimè præmitur, colonorum enim bona & ciuium, militum & Nobilium prædæ exposita sunt, & per contemptum nigri homines siue Christiani communiter appellantur. Sex dies coloni in septimana dominis suis laborant, septimus verò dies priuato labori conceditur, neq; hi strenuè laborant nisi benè verberati. Habent autem à dominis suis certos attributos agros, & prata ex quibus viuunt, tributaq; annua soluunt. Artifices secundum præscriptum paruo laborem suum vendunt. Cumq; annonæ caritas in pretium concedit, tunc artifices exiliori tenuioriq; in pretio sunt, adeò vt vix panem ipsum pro labore vnius diei (quamuis strenuo) acquirere possint. Ciues quoq; & mercatores grauissimis & intolerabilibus tributis, & exactionibus adinuentitijs onerantur, quas hic recensere longum esset: Quod si magnus Dux aliquem mercatorum ar-

Seruitus Moschouitarum.

catorum argenti auriue paulò ditiorem à delatoribus (quorum plena curia est) resciuerit, tunc eum sibi præsenturi iubet, & crimine falso commẽtito dicit, delatum est ad nos tuum sceleste facinus ideò vt criminosus punieris, si autem accusatus obtestaretur se innocenter accusatum, tum magnus Dux respondere solet anima testiũ, qui te accusauerũt sciat mea verò nihil refert. Confestim ergo iussu Principis arripitur, & tamdiu verberatur donec præscriptam summam monetæ argenteæ magno Duci numeret.

Est autem hic mos apud Moschouitas receptus, quod omnes debitores qui alienum æs conflauerunt, non habentes vnde creditoribus suis redderent, ex legis præscripto in locum certum & publicum ad id ordinatum ducuntur, ibiq; à seruis Prætorianis flagris baculisq; per suras & crura pedum, grauiter absq; vlla misericordia ceduntur, tam diu donec vndecunq; accipiendum sit, creditoribus sua reddere cogantur, quodsi soluendo non sufficerent, tunc verberibus multotiens exagitati creditoribus secundum valorem debiti seruire cogũtur. In hunc quoq; locum omnes coram magno Duce per contumeliam accusati ducuntur, & si ditiores fuerint, cuiuscunq; conditionis, tamdiu verberantur donec imperatam peccuniam (quantuis vnq; debitam) magno Duci soluant.

Debita exigendi mos.

Omnes communiter seruos emptos aut captiuos habere solent, quos morituri frequenter manu mittunt. Illi tamen continuò seruituti assueti, alijs dominis peccunia accepta in seruitutem se vendunt.

Liberi etiam serui qui dominis suis pro pretio seruiunt, non possunt quando velint à Dominis se abdicare, si enim absq; domini voluntate aliquis abierit, ab alio domino in famulatum non assumitur, nisi fuerit à domino cui primo seruiuit, vel ab amicis se pro fidelitate eius obstringentibus commendatus.

Pater etiam habet potestatem filium quater vendendi, ita vt semel venditum quocunq; tandem modo liberatum, vel manumissum, rursus atq; iterum iure paterno eum vendere possit. Post quartam autem venditionem nihil iuris amplius in filium habet.

Ius patris in filiũ.

Seruitores in dominos suos plerumq; conquiruntur, quod ab eis probè non essent verberati, credunt enim se dominis displicere, signumq; indignationis esse, si non frequentius verberentur obiurgarenturq;.

Verbera seruis cara.

Prout autem viri à magno Principe seruitute aggrauantur, sic etiam apud viros suos mulierum conditio miserrima est, nulla enim honesta & pudica creditur, nisi domi conclusa viuat adeò vt nusq; exeat, domi autem manentes tellam fabricant, & filla nent, nihil prorsus iuris autoritatisue in ædibus habent, omnes enim labores domesticos serui absoluunt, non verbe-

Mulierum conditio.

non verberatæ à maritis plerumq; conquiruntur, & odiosè prosecutas dicunt, verberaq; signum amoris putant. Basilicas rarò rarius etiam ad amicorũ colloquia commessationesq; nisi omni suspitione carerent, vtpote essent admittuntur. Certis tamen & festiuis æstate diebus, hanc prærogatiuam exhilarandi animi gratia habent: Omnes communiter cum filiabus in campis viridiferis deambulant, ibiq; super quadam trabe, duabus funes trabis occupantibus, alternatim sursum ac deorsum mouentur, aut frequentius funem in medij circuli modum duobus stipitibus appendunt, desuperq; insidentes hinc & inde impulsæ feruntur. Postea quibusdam certis cantilenis manibus pedibusq; complodentes, capitibusq; frequentius mouentes sese oblectant, vel manibus se inuicem tenentes & simili modo canentes choreas in gyrum ducunt. Hæc autem consuetudo præcipuè circa festum Petri & Pauli Apostolorum aliquot hebdomadis ab omnibus Rutenis promiscuè obseruatur.

Ædes ferè omnes apud Moschouitas, tam in pagis quam in ciuitatibus insubedificatis promptuariis celarijsq; superne locantur, ad quas per gradus ascenditur. Quamuis autem vestibula ædium satis ampla & alta habeant, fores tamen habitationum humillimas faciunt, Ita vt ingressurus quispiam inclinare & demittere se cogatur. In singulis habitationibus imagines Diuorum in tabulis pictas loco honorificentiore sittas habent, præcipuè autem diui Nicolai, passionis Christi, Mariæ virginis, & sancti Petri: hasq; maximo honore prosequuntur, & pro Pennatibus venerantur, cum autem vnus alium accedit, ingressus habitaculum non statim dominum domus salutat, sed continuò caput aperiens, vbi imago sit diligenter circumspicit, qua visa cum magna reuerentia, ter se crucis signo caput inclinando munit, dicens: Iesu Christe fili Dei viui miserere nostri. Postea porrectis sibi manibus alterutrum sese inuicem salutantes deosculantur, capitaq; more patrio frequentius inclinant, id autem tam viris quam mulieribus peculiare est, in congressu de omni consanguinitatis familia alterutrum percontari, an recte pater, mater, vxor, filij, fratres &c. valeant, post vnam quamq; interrogationem, & responsionem caput multoties inclinantes, maximeq; mutuo se inspicientes obseruant vter magis se inclinaret, & ita frequentius caput alternatim inclinando de honore concertant, hospes tandem discessurus inter se signat cruce priora verba reuerenter proferens, salute alterutrum data abit. In honore captando venandoq; mirabilibus & superstitiosis cæremonijs vtuntur. Tenuioris etiam fortunæ hominibus, intra portam alicuius præstantioris viri equitare non licet. Insigniores domini & consiliarij, vulgares etiam nobiles intra priuatos parietes quotidiè delitescunt, & in publicum rarius

Ædificia.

Imagines domestica.

Hospitalitas.

Honoris cupiditas.

prodeunt, eò quò maiorem autoritatem suiq; obseruantiam, apud popu-
lum captarent, nullusq; nobilium ad quartam vel quintam domum pedes
progreditur, (quod & Lituani quidam assuescere cæperunt) nisi equus
subsequatur, idq; non propter vsum sed ostentationis causa faciunt. No-
bilis quamuis egenus & pauper fuerit, tamen ignominiosum sibi putet si
manu laboraret.

Præfectorum pauci autoritatem habent, vltimo supplicio reos plecten-
di, omnes enim causæ & controuersiæ in Moschouiam ad magnum Du-
cem consiliaroq; suos deferuntur. Ex subditis nemo aliquem torquere
audet, cuiusuis enim conditionis malefactores magnus Dux vel Consili-
arij principales morti adiudicare solent. Pauperibus non semper patet
ad magnum Ducem aditus, sed ad consiliarios isq; difficilimus, vnde om-
nis iusticia magna ex parte tenuioribus venalis fit.

Malefactorum iudicia.

Consul siue Prætor qui personam iudicis obtinet, à magno Principe in
vnaquaq; principali ciuitate ordinatur, gentiliter Ocolnik dictus.

Vestibus omnes oblongis absq; plicis ad talos demissis vtuntur, præcipuè
verò lazurini vel albi coloris. Pileos albos apicatos crustatosq; ex lana
coacta gestant, ocreis omnes ferè rubeis, isq; breuioribus, quæ genua non
attingunt vtuntur, quærum soleas in digitis paululum erectas clauicu-
lis ferreis muniunt, indusia variis coloribus fericcis circa collum exornata
apud præcipuos auro intertexta gestant, eaq; monilibus gemmis vnioni-
busue globulis argenteis aut cupreis deauratis exornant. Cruces argen-
teas vel aureas lapidibus pretiosis exornatas præstantiores, vulgus ve-
rò fercas vel cupreas pro sacramento quodam collo appensus gestant.

Habitus Moschorum.

Omnes autem & singuli suæ conditioni vestibus conuenientibus ex præ-
scripto mandatoq; magni Ducis vtuntur, nam tenuioris fortunæ vulgo-
risq; familiæ hominibus vestes pretiosiores elegantioresq; sub graui pœna
prohibentur. Si autem aliquem humilioris familiæ virum elegantius ve-
stitum conspiciunt, proditorem perfidumq; eum appellant, & suspicionis
notam ei inurunt, dicentes: perfide vnde tibi talis vestitus, more domino-
rum (Polonos enim & Lituanos dominos appellant) vestiris, & ad eos
deficere perfidiose moliris, tu enim pro huius vestis pretio non sufficis:
Statim ergo accusatus grauissimè & suspitiosus punitur. Alius itaq; tenu-
ioribus nobilibus, alius consiliaribus & magnatibus, alius ciuibus & ca-
lonis habitus est præscriptus, secundum vniuscuiusq; dignitatem, conditi-
onem & rei familiaris opulentiam.

Secundum conditionem personarũ habitus.

In thesauro etiam magni Ducis vestes plurimæ elegantes, ad id sunt
repositæ & confectæ, vt cum aliquando triumphus celebratur, vel cum
legatus alicuius Principis excipitur, tunc omnibus & singulis aulicis su-
is magnus

is magnus Dux illas veſtes ad tempus accomodat. Cæteri quoq; nobiles ad conuiuia amicorum nuptiaſue celebrandas profecturi, vel ſi alicuius diui feſtum ſolenne occurerit, tunc volentes ſolennius elegãtiuſq; veſtiri, de magni Ducis theſauro veſtes ſibi accomodant, certo pretio ſecundum temporis ſpacium pro vſura veſtis attributo, & deinde eaſdem abſq; detrimento cum vſura præſcripta Theſaurario reſtituunt, quod ſi aliquantulum veſtis commaculata fuerit, tunc vſurpator ſecundum æſtimationem peccuniam pro ea numerare cogitur, verberibuſq; ne id in poſterum admitteret corrigitur. Ad Regem Poloniæ etiam, vel ad alios exteros Principes Moſchouiæ Princeps Oratores miſſurus, omnibus aulicis & nobilibus cum legatis proficiſcentibus, veſtes ſolenniores, arma, & id genus ornamentorum ex theſauro ſuo ad vſurpandum ſub prætextu ſoluendæ vſuræ accomodare ſolet, adminiſtratorq; horum ſubſtituitur, qui omnia ornamenta vnicuiq; ſecundum ordinem quotiens opus fuerit diſtribuit, rurſuſq; ea ab eiſdem recipit & reſeruat, ex legatione tandem reuerſi certam peccuniam pro vſurpatione veſtium & cæterorum ornamentorum ſecundum pactum magno Duci numerant, veſteſq; reſtituunt, quod ſi aliquis ornamentum accomodatum commaculauerit, tunc verberibus emendatus, illud ſoluere cogitur.

Veſtes magn: Dux copioſas habet pro ſuis aulicis.

Legatorum expeditio.

Hic mos apud omnes Ruthenos & Moſchouitas, quotannis certis diebus obſeruatur, adoleſcentes pueri plurimiq; viri vxorati, extra ciuitatem pagumue in locum amplum & eminentiorem confluunt, vnde ab hominum congregatione videantur, ibiq; quibuſdam ſibilis & vociferationibus (ſecundum gentis morem) ſigno dato concurrunt manuſq; abſq; vllo armorum genere conſerunt, certamen, pugnis, pedibus, magno cum impetu faciem, pectus, ventrem, & genitalia vtriq; quatientes, ineunt, ſæpeq; inde ſeminuri plerũq; etiam mortui exportantur. Hoc autem certaminis genus ideo inſtitutũ dicunt, vt adoleſcentes aſueſcant verbera pati & quoſcunq; impetus perferre.

De magni Moſchouiæ Ducis Ioannis Baſiliadis Tyrannide. Caput V.

Titulus Moſchouiæ Ducis.

Czar dictionis regum ſignificantis expoſitio.

quoq; Principem Moschouiæ album Cæsarem, præcipuè verò subditi sui appellant, id est, Regem vel Imperatorem Russiæ albæ. Russia etenim vt supra dictum est Moschorum Duci subiecta Alba dicitur, ea verò cui Polonorum Rex præest (quamuis & Albæ partem possideat) nigra appellatur Russia. Vel etiam ideò dictum esse Regem Album Moschorum Principem existimo, quod incolæ omnium Regionum ipsius imperio subiectarum, vestibus albis & pileis plerumq; vtantur. Porrò Basilius moderni Principis parens, ad Romanum Pontificem & Imperatorem, ad Reges itidem Daniæ & Suetiæ, Magistrumq; Linoniæ, & ad Turcam scribens, Regis titulo vtebatur. Ad Regem autem Poloniæ nunq; Regis nisi magni Ducis titulum præfuuebat. Nunc verò præsens magnus Dux Moschouiæ & ad Regem Poloniæ (quod pater suus non faciebat) Regis titulo vtitur, sed à Polono nunquam nisi magni Ducis titulo honoratur.

Hic Princeps Moschouiæ Ioannes Basiliades imperio quod in suos exercet, omnes facile vniuersi orbis Monarchas superat, nam authoritate sua (vel potius tyrannidè) tam in spirituales quam in seculares & cuiusuis conditionis homines vtitur, liberè & ex voluntate sua de omnium & vita & bonis (nemine obstrepente) constituit, consiliariorum enim nullus est apud eum tantæ authoritatis, qui disuadere aut sibi in re aliqua quamuis iniustissima resistere audeat. Omnes deniq; tam proceres quam consiliarij & totus equestris & spiritualis ordo, fatentur publicè voluntatem sui Principis voluntatem Dei esse, & quicquid Princeps quamuis perperam egerit, ex voluntate Dei agere. Obid etiam clàuigerum & cubicularium executoremq; voluntatis Diuinæ eum credunt esse. Vndè & Princeps ipse si quando preces consiliariorum interponuntur ad se pro re aliqua idonea, respondere solet, cum Deo placuerit, vel si Deus iusserit faciam. Ita quoq; si de re aliqua incerta & dubia Moschouitas interrogaueris, communiter secundum consuetudinem respondent, Deus nouit & magnus Dux, vel Deus sic voluit & magnus Princeps. Deniq; in compotationibus vnus ad alium præbibens, primo salutem magno Duci, omniaq; fausta & fœlicia nomine proprio eum appellantes & titulos Regionum enumerantes exoptant, idem ante & post prandium omnes & singuli optare solent. Etsi aliquid peruersè pessimèq; & cum Reipub. dispendio Princeps fecerit, ab omnibus tanquam res fœlicissimas & vtilissimas gesserit laudatur. Affinibus cognatisq; suis nec arces ad legitimè possidendum permittit, nec confidit, solummodo aliquos secundum arbitrium suum qui sibi placuerint arcibus & possessionibus certis proponit, & tandem illis qualibet de causa infensus, omnia vt sua adimit. Ex

Authoritas magni Ducis.

adimit. Ex plebeijs equites, Palatinos, & Consiliarios plerumq; secundum voluntatem suam nullo repugnante facit, ex consiliarijs deinde sine equestris ordinis hominibus plebeios, omnibus bonis illis ademptis & publicatis reddit. Eodem modo Metropolitas, Episcopos, Abbates, priores q; Monasteriorum suo iudicio eligit & deponit, omnes iuxta durissima seruitute præmit, prout supra in expeditione bellica consuetudineq; gentis latius diximus.

Seruitus Moschouitarum.

Sed cum hæc tota gens Moschorum Duci subiecta magis seruitute quam libertate gaudeat, incertum est an suis moribus conformem tantum Tyrannum exigant, à quo insolentia eorum domaretur. Nam hoc plerumq; in illis Regionibus obseruatur, quod serui apud Dominos, & Vxores apud viros gratiam, si ab eis frequentius verberentur habere, & amore se prosecutos dicunt. Contra si in eos non animaduertitur, vllum signum amoris in se exhibitum conquiruntur, & non solum serui sed & plerique nobiles, magni viri & consiliarij, frequenter à magno Duce absq; vlla dedecoris nota publicè siue priuatim baculis verberantur. Illi verò tunc temporis amoris signum Principem in se exhibuisse gloriantur verberatiq; gratias Principi agunt, dicentes: Sanus tu sis & incollumis Domine, Rex & Dux magne, quod me seruum rusticumq; tuum verberibus emendare dignatus sis. Qua ratione, probatur eos suis moribus conformem Dominum (velut quondam Ranæ Regem Ciconiam) necessario exigere. Sed his Moschorum Princeps Ioannes Basiliades leges huius Tyrannidis supra modum (iusticia iudice) excedere videtur, qua non solum prædecessores suos (qui id secundum morem & consuetudinem gentis faciebant) superauit, Sed illos omnes Tyrannos, qui ante & post Christum ad hæc vsq; tempora fuerunt, vt potè Neronem, Valerianum, Dionisium, Decium, Maximinum, Iulianumq; & cæteros omnes.

Amplificatio Tyrannidis Moschorum Ducis.

Hi etenim quamuis etiam sæpius Tyrannidem nefandam exercuerint, attamen aliquanto tollerabiliorem, sed in hoc Principe tantam Tyrannidem dictu miram, breuiq; temporis interualo crudeliter perpetratam videre licebit, quam nos bona fide conscriptam Lectori benigno offerri.

mus.

Initium Tyrannidis Moschorum Principis Ioannis Basiliadis.

ANno partæ humano generi per Christum salutis, supra Millesimum Quingentesimum Sexagesimo: Ioannes Basiliades magnus Moschorum Dux, postq̃ Poloczko Arcem & ciuitatem celebrem Lituanis ademisset, rei prosperè gestæ successu ellatus, in quandam insolentiam prolapsus est. Inprimisq. ad ea quæ pater, auusq̃ suus inceperant continuanda, & perficienda, animum apposuit: omnes nimirum Principes & alios quosuis Magnates castris, possessionibus & munitionibus exuere, Postea omnes magnarum & antiquarum familiarum viros, quos suæ tyrannidi contrarios cernebat trucidare de medioq̃ tollere cæpit. Huius igitur cædis & tyrannidis à magno viro Owczinino, Demetrio nomine (filio illius Owcinæ olim tutoris sui qui in Starodub arce captus, Viluæ Lituaniæ Metropoli in vinculis mortuus est) exordium sumpsit, hoc modo. Inuitauit eum sub amicitiæ prætextu ad cœnandum secum, ibiq̃ inter compotandum ipse magnus Dux vas quoddam ingentis capedinis impletum mellis liquore, illi Owcinino pro sanitate sua, (prout gentis mos est) vno haustu iam temulento ebibendum obtulit, qui iam ferè potu oppressus, ne medium quidem ebibere potuit, qua de causa magnus Dux perfidiam ei exprobrauit, dicens: Sicci ne mihi Domino tuo cuncta bona exoptas? Siccine me Pricipem tuum clementem dilexis? Sed quia hic præbibere pro salute mea noluisti ad cellarium meum vbi varij potus recondiuntur vade, illicq̃ pro incolumitate mea præbibes. Ille miser iam ebrius verbis placidis magni Ducis quasi fidelibus deceptus ad cellarium cum his qui ad eum occidendum erant subornati perrexit, à quibus ibidem crudeliter suffocatus est. Postridie verò ad domum prædicti Owcinini magnus Dux (quasi rei ignarus) misit, mandans vt ad se veniret, vxor verò sua respondit, maritum hesterna die ad magnum Ducem cœnatum profectum esse, & ab hoc tempore adhuc domum non rediisse, sic igitur res vbi fuerit, vel quo abierit prædictus Demetrius Owcininus in dubio stabat. Hæc autem præcipua causa ne-

Initium Tyrannidis.

causa necis eius erat: Fouebat quendam iuuenem magnus Dux Theodorum nomine, Bosmani cuiusdam nobilis filium, cum quo Sodomiam contra opus naturæ (dictu nefandam) explebat, cum isto prædictus Owcininus quadam die ad iurgia deuenit, inter iurgandum autem (vt fit) hoc nefandum facinus ei exprobrauit dicens: tu Sodomia turpi Principi inseruis, ego verò ex magna prosapia ortus semper cum prædecessoribus suis magna cum laude & Reipub. vtilitate Principi seruio. Ille igitur iuuenis tali ignominia affectus ad magnum Ducem flens venit, Owcininumq; talia sibi exprobrasse accusauit. Et ab hoc tempore magnus Dux insidias struere cœpit, quo modo Owcininus de vita tolleretur, donec voti compos effectus est.

Porro hoc clanculario furtiuoq; mortis genere, plurimos magni nominis viros iugulare suffocareq; procurauit, nemine contra talia ne quidem mussitare audente, donec Metropolitanus ipse re considerata Episcopiq; & omnes equestres viri ad eum conuenerunt, expostulantes & interrogantes quamobrem sic innocenter populum suum, insigneq; viros, absq; vlla criminis nota de medio tolleret, quorum conuentu & persuasionibus per semestre anni spatium humanior & quasi mansuetior effectus erat. Interea tamen cogitare & moliri cœpit, quo pacto suæ Tyrannidi conformes seruos & aulicos, quorum opera in explenda crudelitate vteretur conduceret & conscriberet. Finxit igitur se iam velle imperium abdicaturum, & Monasticam vitam religiosè in pace transacturum, filioq; imperio præpositurum. Conuentu itaq; generali celebrato, nobilibus & proceribus imperij dixit. Eccè habetis duos filios meos legitimos hæredes, qui vniuerso imperio nostro præerunt. Vos verò omnes obedientiam suam & operam illis in iuuando Regimine & defendendis finibus imperij præstabitis, si autem aliquid grauius acciderit, ad me consilium deferte, cum non longè à vobis in monasterio abfuerim. Confestim ergo peramplam aream extra ciuitatem Moschouiam delegit, & curiam in ea amplissimam cum innumeris ædificijs muro cinctam errigere fecit. Qua extructa arces præstantiores cum opimis annuis redditibus, ex vniuerso imperio delecta habito sibi specialiter (sub prætextu monasticæ vitæ ducendæ) appropriauit. Cum itaq; in curia prædicta omnibus necessarijs munita & prouisa, quasi imperio abdicato filijq; concesso, seorsiue maneret ingentem facinorosorum manum qui suas partes sequerentur satellitumq; coegit, & ad pristinum propositum quod nuper statuerat de excidendis de medio tolendis antiquarum familiarum principibus viris redi ad omneq; & singulas arces, quarum præfectos, magni nominis viros occidere proposuit, Sexaginta plusue aliquando ex suæ factionis satel-

Moschus tyrannidem mollitur.

Moschus Imperium malicioſè abdicat.

Moschus satellites malicioſos conſcribit.

Hanuis fatellitii ut equites quosi præsidiarios cum literis mitit, qui in arce eum diu sub prætextu præsidij manebant, donec eius præfectum à Principe per eos signatum insperate opprimerent, & membratim dissecarent. Et cum iam aliquem ex ijs Principibus viris occidit, tunc & omnes consanguineos, affines, fratres, & omnem denique Progeniem, occidere & funditus extirpare facit. Et hoc modo plurimos Principales familias memoratum Vitoldum ducem exterminauit, & postea imperium vt & prius administrare cœpit.

De Rostouiensis Ducis nece.

Dvcatus Rostouiensis, cuius superius mentionem fecimus secundo genitis magnorum Ducum Russiæ attributus erat. Hunc etiam Basilius magnus Dux vt & cæteros sibi appropriauit, hæredibus subinde certa redituum portione concessa. Ex his Ducibus vltimus erat relictus hæres Petrus nomine, Præfectus Nouogrodiæ inferioris, quem modernus magnus Moschorum Dux cum progenie sua de medio sustulit hoc modo. Quadraginta equites factionis suæ in Nouogrodiam inferiorem destinauit, quibus vt sibi caput præfecti prædicti Ducis Rostouiensis absciss um attulerint mandauit. Illi igitur equites prædictum Ducem in Ecclesia orantem prænementes, sic allocuti sunt: Domine Rostowski mandato magni Ducis à nobis nunc capieris. Ille confestim mandato audito baculum quem manu gestabat in terram abiecit, imitans se officium cui præpositus erat iam abdicare, nam Princeps Moschouiæ cum aliquem nobilium in officio præponit, tunc illi in manū baculū dare solet, quo significatur vt et in omnibus velut Principi obtemperetur. Tandem cum aliquis officio degradatur, tum baculum illum in manus Principis vel eius vicegerentis reddere solet. Cum itaq; in Ecclesia prædictus Dux Rostouiensis caperetur, vestibus spoliatus est, vt nudus velut matris alno egressus staret, postea in trabeas vinctus positus & alligatus est. Cumq; cum tribunis militaribus à Nouogrodia auctus esset, illi qui eum vehebant ad flumen Volgam substiterunt, Dux vero vinctus quare starent causam percontabatur, qui se equos velle adaquasse dicunt, ille contra, non equis hanc aquam sed mihi (quasi mortis præscius) bibere, & magis bibere respondit. Confestim ergo præfectus equitum ei iacenti ca-

Rostowski capitur.

iacenti caput ſecuri amputauit, cadauer verò in flumen [illegible] merſum eſt. Cum autem caput illius Principi allatum eſſet, ipſe Princeps manu & capite nutans dixit, ach caput caput, multum quondam vtile exiſtens eſudiſti, (bellicoſiſſimus enim extitit & nunc mortuũ eum) effundes, his dictis fremens pede illud truſit & in profluente abiecit rẽ iuſſit, poſtea omnes amicos & totam progeniem eius iugulauit, omnium ſanctus erradicare excidereq́ (poſſeſſionibus omnibus eorum publicatis) fecit, ſeruoſq́ eius præcipuos quaterdenos vinctos in carcerem intruſit.

Tyrannis ingens.

Hæc tota gens Moſchouitica id à natura ipſa inditum habet, vt ſi alterutrum qualibet de cauſa per phas ſiue nefas accuſarent, contumelijſq́ varijs ſe inicẽ afficiunt, & res ſuas vnus in alterius domum clanculum frequenter inicit ſiue importat, eaſdẽq́ furto ſibi ablatas dicit. Magnus verò Dux cum vnus alium qualicunque de re accuſat libenter audit, iam etenim occaſionem occidendi illius qui accuſatur habet. In curia autem illius quando conuentum, vel aliquid tale celebrat, vel mortiferum quem adiudicat deſtinatue, neq́ ſubmiſſa neq́ clara voce aliquid cum ſocio muſites, nec rideas, nec feſtinum hilaremq́ vultum præ ſeras, confeſtim enim interrogaberis cur rides? cur hilaris es? &c ſentus tu aliquid cum inimicis magni Principis, continuò igitur à delatoribus coram magno Duce accuſatur, accuſatus verò iuſſu Principis, nulla purgatione criminis obiecti conceſſa à ſatellitibus arripitur, atq́ membratim diſſecatur, aut in aquas capite auulſo proicitur.

Moſchis contumelia natis.

De Ioannis Piotrouicz Palatini Supremi Moſchouiæ falſo accuſati crudeli nece.

ANno virginei ſalutiferi partus ſupra Milleſimum Quingenteſimum Sexageſimo octauo. Cum Rex Poloniæ Sigiſmundus Auguſtus, Magnus Dux Lituaniæ ad campos Radoſcouicenſes cum vniuerſis Lituaniæ viribus in caſtris eſſet, fines Moſchouiticos inuaſurus: Magnus Moſchouiæ Dux in Wielikoluki ciuitate cum

tate cum præsidiarijs copijs tunc temporis excubabat, postea cum Rex Poloniæ ex castris re infecta & intentata discessisset, Magnus Dux in Moschouiam ciuitatem reuersus est, & ibi progressum quendam nobilium suorum sibi contrarium offendit. Præcipuè verò quidam magni nominis vir Ioannes Piotrouicz Palatinus principalis, & vices gerens Moschouiæ apud eum, per delatores falso & contumeliose accusatus est, quasi ille magnum Ducatum ambiret, quem magnus Dux confestim nulla purgatione crimenis obiecti audita omnibus bonis, mobilibus & immobilibus spoliare fecit, ipsumq; in bellum contra Tartaros proficiscere iussit. Ille miser omni supellectili spoliatus ne equum quidem in quo ad id præscriptum bellum proficisceretur relictum habuit, Monachus tamen quidam eius miseriæ condolens, equum ei accomodauit, in quo contra Tartaros mandatum Principis adimplens solus tantum (qui nuper caterua seruorum commitabatur) profectus est. Ex bello tandem reuersus ad magnum Ducem citatur, omnesq; nobiles & cæteri magnates ad tempus designatum in Moschouiam conuocantur. Prædictus igitur Ioannes Piotrouicz ad tribunal citatus vxori, liberis, cæterisq; affinibus, valedicens, necis futuræ præscius, Magno Duci se præsentauit. Statim ergo ab ipso Principe ornamentis Ducalibus, Diademate, & Sceptro, solenniter insignitus in sede sine Maiestate Regia ad id erecta collocatur, cumq; tam sic insignitus & ornatus sederet, omni conuentu nobilium & magnatū circumstante, ipse magnus Dux coram eo stans capite aperto quasi honorem exhibens, caput & genua (secundum morem gentis) inclinabat dicens, Aue magne Dux & Monarcha Russiæ, en obtinuisti quod affectabas, en habes quod ambiebas, voluisti enim in locum meum magnum Monarchatum Russiæ (sic enim falso accusatus erat) succedere, en ego ipse te tam magnum Ducem solenniter creaui, sed sicut habui potestatem te magnum Ducem creandi, ita etiam potens sum te hac de sede & dignitate degradandi, his dictis, cultellum oblongum siue pugionem it se in cor eius aliquoties infixit, omnisq; turba nobilium circumstantium in eum sic crudeliter pugionibus & cultellis sæuiebat, quoad usq; omnia viscera & præcordia ex eo in terram profluerent. Cadauer tandem crudeliter vulneribus confectum ex arce in forum extractum est. Deinde omnes seruos eius præcipuos laqueis iugulare, trucidare, & aquis obruere mandauit. Tandem in arcem Columna quam prædicto Ioanni cum omnibus prouentibus olim concesserat profectus, omnes quot quot in ea arce & ciuitate ad trecenta plusue hominum inuenit aquis immergere, trucidareq; fecit dicens: Occidite, iugulate, aquis obrute hos malefactores, sentiebant enim cum inimico meo periuro & perfido. Postea per in-

Iudicium Tyranni.

Crudelis Tyrannus

ſtea per integrum ferè anni ſpatium poſſeſiones prædicti Ioannis vaſta-
tes, & villas, vaſtabundus igne & ferro peragrabat, vbi verò nobiles ſub-
ditos huius Ioannis, ſiue Boiarones, (erat enim magnus homo habens ſub
ſua ditione alios nobiles) offendit, hos omnes in vnam habitationem co-
actos & occluſos ſuccendere iuſſit, pulueribus, tormentarijs ſubpoſitis,
omneſq; vi accenſi pulueris in aërem velut aues volantes eiciebantur. In-
menta, inſuper omnis generis ad canem & fellem vſq; in fruſta membra-
tim diſſecare, proterere & in nihilum conuertere, villas & prædia, igne
ſuccendere cineribuſq; commiſcere fecit, vxores verò horum nobilium,
& virgines coram ſe turpiter conſtuprandas ſatellitibus expoſuit, poſtea
eaſdem in fruſta diſſecare mandauit. Colonorum autem & infimæ con-
ditionis coniuges veſtibus ſpoliatas, in ſyluam nudas perinde vt matris
aluo egreſſas velut brutum pecus agere iuſſit, in ſyluis autem ſatelites
latentes ſubordinati erant. Cumq; illæ miſerimæ mulierculæ ſyluæ ap-
propinquarent ſatellites, cum impetu in eas irruerunt, cedentes & varijs
plagis afficientes, illæ timidæ per campos & ſyluas pallantes & idemti-
dem diſcurrentes omnia fletibus & eiulatu complebant. Sic itaq; omni-
bus poſſeßionibus prædicti Ioannis Piotrouicz olim Palatini Moſcho-
uiæ deuaſtatis, & funditus extirpatis vxorem eius in Monaſterium in-
truſit, progeniem autem eius, totam deniq; familiam à paruo ad mag-
num erradicauit.

Cancelario ſuo quid fecerit.

EOdem ſupradicto anno trucidato tam inſigni viro cum tota familia ſua, Cancelarium ſuum Kozarin Dubrowſki dictum, falſo accuſatum (quaſi ille ſubditis nobilium ſiue Boiaronum, largitionibus corruptus tormenta bellica in ſuis curribus & equis ducere non iuberet, prout mos eſt, & quod ſolummodo magni Ducis id munus obirent) crudeliter hoc modo trucidauit: Satellitibus ſuis mandauit, vt in domum prædicti cancelarij impetum facerent, ipſumque membratim (criminis non conuictum quamuis) diſſecarent, quod & dictu otius executum eſt, nam ſatellites inopinate ipſum cancelarium cum ſilys duobus membratim ſecuribus ad menſam ſedentem crudeliter diſſecarunt, diſſectoſq; in puteum qui in medio eiuſdem curiæ erat proiecerunt. Su-

Cancelarius cum duobus filiis occiditur.

cerunt. Superfuit autem adhuc huius Cancellarij filius tertius, qui hoc die quo pater suus occisus est, ad conuiuium quoddam inuitatus profectus erat, cumq; de patris tam crudeli fratrumq; nece audyisset, in domum amplius redire non audebat, sed per integrum ferè annum, idemtidem præ timore vagabundus circumambulabat. Cum verò nunciatum esset magno Duci adhuc vnum filium Cancellarij Kozarini superesse, iussit eum per omnes regiones & ciuitates tam diu inquirere, donec inueniretur, quem captum & in Moschouiam adductum, magnus Dux quatuor ingentibus rotis ad id excogitatis, in quatuor partes disrumpere fecit. *Tertius Cancellarij filius rotis dilacerabitur.*

Est autem hoc instrumentum quatuor Rotarum ab hoc magno Duce moderno pro cruciandis hominibus adinuentum, ad primam rotam vna manus, ad secundam altera, eodem modo verò pes ad ceteras duas rotas alligatur. Singulas verò rotas quindecim viri trahunt, tunc ibi & si ferreus vel Adamantinus homo fuerit, à sexaginta viris transuersim crudeliter tractus disrumpitur, & membratim dilaceratur. *Instrumentū mortis crudele.*

Ipse autem præsens ad hoc supplicij genus spectare solet, cumq; iam aliquis eo inspiciente sic disrumpitur, gentili voce saltando hoyda, hoyda, proferens vociferare solet, quasi aliquod opus egregium perfecerit. Omnis quoq; Nobilium & plebeium circumstans turba eadem voce Principi suo correspondere manibus cõplaudendo solent. Nam si aliquem lugubri tristiq; vultu sub id temporis conspexerit, vel si aliquis illi hoyda hoyda vociferanti exhilarandi particula non correspondet, statim satellitibus eum arripere & dissecare mandat, dicens: perfide & tu sentiebas cum hoc inimico meo, cur ei condoles? quare de nece eius contristaris? &c.

Sales et ioci Magni Ducis circa mensam.

QVicunq; Nobilium vel Magnatuum apud magnum Ducem inter prandendum turpius spurciusq; iocatur, ille egregius peroptimusq; & facundissimus aulicus censetur. Tales iocatores duo præcipui in aula eius germani fratres Knesi Gwozdowie dicti erant, qui semper sales nefandos circa mensam exercebant, vnus erat Andreas nomine Marschalcus siue pallatij magister, qui peste infectus vitam exhalauit, Alter verò minor natu Cubicularij munus obibat, hic quadam die turpissimè cum magno Duce inter prandendum iocabatur,

adeò vt magnus Dux nefandis dictis exacerbatus, à mensa ei discedere iusserit, interdum verò eo discedente caulis calidissima penèq; buliens de coquina ad mensam allata est, vocans igitur prædictum Cubicularium, iussit sei ei inclinari, & caulem illam calidam inclinato à colo post ter-

Cubicularium truncidat.

gum infusit, qui penè combustus dolore vrgente vociferare cœpit, dicens: Miserere, miserere celleberrime Imperator. Postea discedere volentem, magnus Dux arripuit, cultelloq; quo ad mensam vtebatur eum crudeliter in collum transfixit, à quo vulnere continuò in terram prolapsus, extractus est in atrium. Postea ei condolens magnus Dux, Italum Doctorem medicinæ otius accersiri iubet, eiq; venienti assurgens dixit: Dilecte Arnolphe Doctor (hoc enim nomen habebat) vade auxiliare aliquid, huic Subiculario meo, quem in iocando læsi. Doctor egressus, exanimatum offendit, reuersusq; dixit: Rex & Dux magne, vtinam tu sanus sis, ille verò iam de vita ad mortem translatus est, Deus autem & tu magne Domine potens animam ei erripere, ego autem eam restituere nequaq; possum, ad hæc magnus Dux manu conniuens dixit, valeat ergo canis cum viuere noluit.

Quali munere Magnus Dux suos honorauerit.

Vodam tempore Boris Titow magni nominis vir, Palatinus Staricienſis, ad magnum Ducem post prandium mensæ cubito inmixum assidentem venit, honoremq; secundum morem caput inclinando exhibuit, cui magnus Dux quasi congratulans dixit: Salue chariſſimè Tite, salue mi fideliſſimè serue, dignus es ò Tite ali-

Auriculam Palatino abscidit.

quo munere à nobis honorari, accede propius, accedentiq; caput inclinare iussit, & cultello euahinato auriculam ei manu propria abscidit. Ille verò auricula priuatus minimè contradixit, sed humiliter magno Duci gratias egit, dicens: Saluus tu sis celeberrimè Rex Dux & Domine magne, quod me seruum tuum secundum placitum tuum castigare digneris. Cui magnus Dux, accipe nunc hoc exiguum munusculum libenter, donec tibi aliud melius offeretur.

Somniorum

Somniorum egregius interpres Magnus Dux.

QVidam Nobilis Moſchoniæ in carcere aliquot annis detinebatur, carceriſq; duriſſimi pertæſus ſomnium ſibi falſo finxit, quaſi Regem Poloniæ captum vinctumq; ad magnum Ducem adductum in ſomnis videret, hocq; ſomnio ſe liberaturum fore (ſpe eum fallente) arbitrabatur. Supplicationem igitur ad conſiliarios ſcriptam miſit, dicens: Se rem quandam magno Duci neceſſariam & vtilem gratamq; ſcire. Quem conſiliarij eductum magno Duci confeſtim præſentant: cui magnus Dux, dic ea nunc quæ dicenda nobis habuiſti. Ille verò, celeberrime Rex & Imperator, magne Dux & Domine, hac nocte in ſomnis vidi, Regem Poloniæ captiuum miſerè compedibus vinctum, ad te à tuis militibus adductum. Ad hæc magnus Dux reſpondit, rectiſſimè narraſti, ſtatim ego tibi hoc ſomnium quid ſibi velit exponam, carnificibus igitur eum confeſtim examinandum torquendumq; tradidit, inquirendo ab eo qua de cauſa hoc ſomnium ſibi finxiſſet, ille tormentis adactus faſſus eſt, id cauſa liberandi ex duro carcere feciſſe. Tunc magnus Dux eum in carcerem duriorem priſtino intrudere iuſſit, dicens expecta hic ſomnij tui veram efficatiam tam diu, donec adimplebitur. Ille miſer poſteà acerbiſſimo carcere conſumptus miſerrimè è vita deceſſit.

Turpis matronarum Nobilium apud Magnum Ducem abuſus.

HAbet magnus Dux ſupplantatores, adulatores plurimos ad id ſubordinatos, qui identidem circumambulantes, quid mulieres ciuium matroneq; nobilium de ſe loquerentur ſubaudiunt, raptaq; verba dicto otius ad eum deferunt, qui ſatellitibus ſu-

is ad domum illius matronæ accusatæ destinatis, eam de lectulo à marito proprio violenter abstrahere & sibi præsentari iubet. Hanc si sibi complacuerit per aliquot hebdomadas pro explenda libidine detinet, sin minus satellitibus eam turpiter stuprandam exponit, & tandem ad maritum suum eam ablegat. Si verò virum illius matronæ occidere è medioq; tollere proposuerit, tunc eam non ablegando iugulare vel aquis obruere iubet, prout hoc pluribus contigit. Præcipuè verò cuidam magni nominis viro Miessoiedowyschly dicto (de quo inferius dicetur) supremo notario suo vxorem cum pedisequa violenter abstractam, & per aliquot hebdomadas detentam, in porta domus mariti sui eam vna cum pedisequa laqueo suspendere iussit, sicq; in porta suspensæ duabus hebdomadis pendebant, donec iussu Principis deponerentur. Maritus verò suus subtus vxorem suspensam per illam portam quo opus fuerit exire & intrare cogebatur. Hoc quoq; vel atrociori modo cuidam notario suo fecit, cui vxorem abstractam & stupratam postea remisit, eamq; in habitatione propria vbi solitus erat cibum capere, super mensam suspendere fecit, in illaq; mensa desuper vxore strangulata pendente, tam diu ille notarius cibum amarissimum capere cogebatur, donec iussu Principis illud cadauer asportaretur. Cum autem aliquo Magnus Dux proficiscitur, & forte obuiam sibi (vt fit) aliquam viderit matronam, quam nuis magni viri vxorem esse, sciscitare iubet cuias sit, vel vnde proficisceretur? Quod si eam illius viri cui offensus est vxorem esse intellexerit, tunc eam ex curru descendere, & colotenus pudenda detegere iubet, & tam diu stare cogitur donec omnes satellites, equites & aulici ipseq; Magnus Dux prætereant.

Grande facinus.

Aliud crudelissimum facinus.

De iniuria expostulantibus quid acciderit.

ANno à Christo nato Millesimo quingentesimo sexagesimo sexto conuenerunt ad magnum Ducem nobiles, magnates, & consiliarij quasi trecenta viri expostulantes cum eo de iniurijs, homicidijs, spoliationibus & inaudita crudelitate, his verbis: celeberrime Rex magne Dux, & Domine noster, quæ causa est quod nos innocenter tantis detrimentis, tantisq; malis, & iniuriis affligis, fratres nostros, consanguineos, insontes morti adiudicas, trucidas, aquis

das, aquis obruis, bonis spolias. Insuper satellites tuos in nostrum exitium conuertisti, qui nos intollerabilibus oneribus iniustè affligunt, & an tuo mandato nobis hæc faciant penitus ignoramus. Nos etenim tibi Domino nostro & Imperatori legitimo, prout fideles subditos decet, in fide sincera & veritate seruimus, sanguinemq; nostrum tui causa strenuè pro fundimus. His dictis magnus Dux ira excandescens in carceres omnes & singulos vinctos intrusit, postea quinq; diebus exactis de carceribus eductis quibusdam linguas abscindere, aliis pedes & manus obtruncare, quinquaginta verò insigniores viros in foro publicè virgis & baculis cedere iussit, reliquos liberos dimisit, quibus quamuis tunc temporis pepercerit, postea tamen in manus eius crudeles & truculentas deuenerunt, prout inferius dicetur.

Qualem gratiam Magnus Dux Socero suo exhibuerit.

Michaël Temrucouicz cognomine, claræ familiæ vir, magni Ducis Socer, tali amore prosequitur, quod interdum per duas ampliusue hebdomadas magnus Dux gratiam amiciamq; ei exhibet. Postea cum eidem qualibet lenidecausa infensus fuerit, tunc ad singulas portas ianuasq; curiæ illius, visos indomitos horribilesq; tres vel quatuor alligare mandat, qui omnes è curia exire volentes linguibus confestim dillacerarent. Interdum ergo Dominus Socer in ædibus clausus sedit & si quid habet comedit bibit, & hij visi aliquando per duas tresue hebdomadas à foribus curiæ non abducuntur. Quando etiam eundem Socerum suum supradictum Magnus Dux peccumijs abundare intelligit, tunc eum iubet arripere crimine ei falsò obiecto, & in locum vbi debitores secundum morem gentis baculis virgisq; cædunt ducere, ibiq; tam diu iussu Principis virgis verberatur, donec omnẽ thesaurum indicare cogatur. Quando autem in eo magnus Dux nihil potest verberibus extorquere, tunc ei ipse ex thesauro suo certam summã peccuniæ numerare solet. Hoc itaq; modo magnus Dux socerum suum tractat, aliquando eum thesauro spoliat, aliquando ditat. Interdum verò cum se huic socero suo benigniorem exhibet, tunc ipsi soli parcit,

ſed præcipuum eius & intimum ſeruum (qui vices Domini ſuppleret) arripere & tam diu verberare iubet, donec theſaurum Domini ſui indicaret, aliquando etiam Dominus ſeruo innocenter cæſo condolens, tantum peccuniæ pro eo numerare ſolet quantum magnus Dux imperauerit. Quadam etiam vice euenit, quod vector prædicti Michaëlis cum vectore magni Ducis in via forte congreſſus, ibi ambo inter ſe litem excitauerunt, ac inter iurgia ad pugnam deuenerunt. Vector igitur magni Ducis grauius percuſſus ad Marſchalcum ſiue palatij Magiſtrum veniens, à vectore Soceri magni Ducis ſe verberatũ concoquæſtus eſt. Magiſter palatij cauſam ad magnum Ducem detulit, qui continuò re audita, abſq; partis accuſatæ purgatione, ſatellites ſuos in curiam prædicti ſoceri ſui miſit, eiſq; vt tres ſeruos illius præcipuos in foribus laqueis ſuſpenderent mandauit. Sic ergo illi ſerui ſuſpenſi in foribus pendebant, & omnes ex domo exire & in domum intrare volentes, per illas fores ſubter ſuſpenſos ambulare duabus hebdomadis cogebantur, donec iuſſu Principis deponerentur.

Sex pro verberato vno ſuſpenſi.

De crudeli Magni Ducis Moſchorum Tyrannide, quam in Nouogrodia Magna, Pſkouia, Tweria, & Nerua Ciuitatibus perpetrauit Anno Domini 1569.

ANno per Chriſtum ſalutis parte ſupra Milleſimum quingenteſimum ſexageſimo nono, cum Princeps Moſchouiæ reſciuit Nouogrodenſes, Pſkouienſes & Thwerenſes ad Regis Poloniæ Magniq; Ducis Lituaniæ partes aliquan-

aliquantulum propensiores esse, statim quomodo id vlciscerentur cogitare cœpit, & vt inopinatos eos & præter spem securos opprimeret, hoc modo imprimis progressus est. Omnibus & singulis vtriusq; sexus hominibus, tam viris quam fœminis, senibus & pueris sub pœna capitali interdixit, ne quisquam ea via quæ ex Moschouia in magnam Nouogrodiam ducit, ire proficiscereue præsumeret. Deinde cum iam numeroso accuratus exercitu de curia Alexandroua Sloboda dicta, ad Nouogrodenses vlciscendos, & funditus exterminandos egressus esset, præsidiariorum satellitum ante se septingentos præmisit, totidemq; à tergo & in omnibus circumquaq; locis præsidiarios subordinauit, qui omnes quoscunq; ea via interdicta euntes inuenerunt, securibus membratim cum iumentis, curribus, & id genus aliis rebus dissecabant, ita vt nec ex Moschouia in Nouogrodiam, nec ex Nouogrodia in Moschouiam quisquam venientium transire poterit, nemoq; propositum Principis quo contenderet excepto vno Secretario Ophanasio Wiazimski, scire potuit, nam hæc omnia tam cautè & callidè peragebantur, vt inopinati & vndequaq; inclusi Nouogrodenses citius opprimerentur, & nusquam euadere possint. Cumq; iam à Nouogrodia magna quasi per medium miliaris cum exercitu abesset, tum demum miseri Nouogrodenses diem iudicij sibi imminere cognouerunt, etenim satellites emissarij equitesq; tractum Nouogrodensem igne & ferro hostiliter vastabant, omnes homines cuiuscunq; conditionis fuerint nobiles & plebeios cædebant, iugulabant, membratimq; dissecabant. Insuper iumenta omnia, vicos & pagos flamma absumebant, satellites etiam præsidiarij qui viarum transitus vbiq; custodiebant, neminem post Principem transire (quamuis seruum ipsius proprium) sinebant, sed omnes quoscunq; offenderint membratim dissecabant. Verebatur enim magnus Dux subditorum suorum, nobilium & magnatum quorundam erga se coniurationem, & insidias. Tandem in ipsam Nouogrodiam magnam, satellitorum aliquot millia, cum equitibus Tartaris præmisit, ad spoliandos & depredandos omnibus bonis ciues, quos ipse statim cum toto exercitu secutus est, & omnes obuios trucidare, membratimq; dissecare, equis proterere, lanceis induere iussit. Ipse quoq; manu propria cum filio natu maiore plurimos lancea transfigebat. Postea duas vastas areas septis ligneis circumdare, & trabibus obstruere, illicq; omnes ciues præstantiores vinctos cogere & implere fecit, quos ipse cum filio hastis tam diu crudeliter, equis calcaribus adactis, magno impetu transfigebat, & trucidabat, donec vterq; anhelans defatigaretur. Tandem ad Satellites circumstantes fremebundus dixit: Irruite in hos perfidos, secate, dissecate, trucidate, neminemq; viuum relinquite. Illi cōfestim dicto

Regionem suam vastat Moschus.

Manu propria cū filio magnus Dux ciues trucidat.

otius, in eam multitudinem ciuium victorum turmatim stantem, impetu facto, omnes ad vnum membratim dissecarunt, & in aquas proiecerunt. Deinde aliquot centena hominum in flumen gelu concretum, quod mediam ciuitatem interfluit, impellere glaciemq; in circuitu eorum circumcidere inssit, qui omnes glacie circumcisa fundum petente, aquis immersi & obruti sunt.

Numerus occisorum.

Tantam igitur in Nouogrodia magna ciuitate celebri & totius Russiæ primaria magnus Dux tyrannidem perpetrauit, vt 2770. ciuium excepto paupere vulgo sexuq; fœmineo trucidati & aquis obruti fuerint, Monasteria quoq; in toto Nouogrodiensi tractu 175. spoliare, deprædare, quædam hostiliter flammis comburere, Monachosq; trucidare & aquis obruere fecit.

Spolia.

Vestimenta fericea & id genus ornamentorum ciuilium satellitibus in prædam concessit, auro & argento (cuius inestimabile pondus de Ecclesiis & mercatorum thesauris compilauit) sibi relicto, domos etiam ciuium spoliatas dirripere, euertere, & destruere fecit.

Damna.

Tantaq; damna mercatoribus, cæterisq; ciuibus in hac celebri vrbe edidit, vt neq; nā reſarciri & iusta computatione æstimari possint. Cæræ quoq; innumerabiles massas ab annis viginti plusue apud mercatores repositas in flammas proicere & in nihilū conuertere inssit, cæra etenim Nouogrodensium, pelleq; ferarum, præcipuæ merces erant. Cumq; prædictam ciuitatem funditus iam deuastasset & totum ferè tractum eius crudeliter depopulasset, quingentos equites in Neruiam ciuitatem Liuoniæ finitimam, vbi Nouogardenses merces suas deponere solebant destinauit, & per totam ciuitatem proclamare inssit, ne aliquis merces Nouogrodensium sub pœna capitis & omnium bonorum priuatione emere aut sibi quolibet modo appropriare audeat.

Neruia populatur.

Omnes verò ciues Neruienses qui à Nouogrodensibus aliquid mercium clanculario emerunt membratim dissecati, & in lacum proiecti, possessiones verò eorum vna cum domibus igne combustæ sunt.

Mendici trucidantur.

Pauperes etiam omnes & mendicos qui præ nimia fame (tunc temporis grassante) cæsorum cadauera coquebant & manducabant, illi Satellites inssu Principis trucidauerunt, trucidatosq; in profluentem abiecerunt, & omnes merces Nouogrodensium varij generis, quas illic repositas inuenerunt, in vnum locum congestas succenderunt.

Archiepiscopo Nouogrodensi quid contigerit.

CVm ita crudeliter Moſchorum Princeps Nouogrodiam magnam vaſtaret, ab Archiepiſcopo eiuſdem ciuitatis (qui Ruthenico Idiomate Wladika dicitur) ad cibum capiendum inuitatus eſt. Ille nulla excuſatione interiecta, hora prandendi ſtatuta in ædes Archiepiſcopi Satellitum armata manu ſtipatus venit. Inter prandendum autem Eccleſiam Sanctæ Zophiæ, auri & argenti ditiſſimam (ad quam omnes ferè ciues thæſauros ſuos quaſi in locum tutiſſimum comportarant) ſpoliare & funditus depræedare iuſſit. Poſteà prandio peracto Archiepiſcopum (à quo ad cibum capiendum inuitatus erat) omnibus ornamentis, veſtibuſq; Archiepiſcopalibus denudauit, dicens: minimè tibi conuenit Archiepiſcopum eſſe, ſed potius tibicinem & vtricularium, vrſorumq; ad choreas peritorum, ductorem. Ideò melius tibi eſt vxorem ducere quam ego tibi delegi. Cæteris autem Abbatibus, & Monaſteriorum Prioribus, qui prandio intereraut dixit, vos omnes ad nuptias Archiepiſcopi veſtri celebrandas inuito, ſed vt etiam ad huius conuiuij neceſſaria comparanda ſingnli ſymbola daretis oportet. Omnes igitur Abbates Prioreſq; imperatam & præſcriptam ſummam peccuniæ magno Duci numerare coacti ſint, vt ad minimum nummulum omnes penitus ſpoliati & excoriati fuerint, metu etenim tormentorum territi, omne argentum quantum quiſq; habebat Principis impulſu exhibuerunt. Cum igitur ab eis hæc ſymbola exegiſſet minaſq; & tormentis extorſiſſet, equam albam prægnantem adducere iuſſit, eamq; Archiepiſcopo digito indicans dixit: En vxorem habes ſuam aſcende ſuper illam, & in Moſchouiam proficiſcere, illicq; te in numerum ſiue contuberuium tibicinarum & citharedorum, qui vrſos ſaltatrices ducunt inſcribere da. Ille miſer inuitus ſuper equam prægnantem viloſo panno veſtitus aſcendere compulſus eſt, iamq; deſuper ſedenti iuſſu Principis pedes ſub ventrẽ equæ alligati ſunt, deinde ipſe magnus Dux inſtrumenta muſices, videlicet lyram, fiſtulam, tibiam & citharam illi Archiepiſcopo iam ſic equæ inſidenti porrexit, dicens: En habes artificij tui inſtrumenta, plus enim tibi Cithariſtæ quam Archiepiſcopatus offitium arridet. Iam igitur hæc inſtrumenta muſices exerce, & ad contubernium citharistarum in Moſchouiam proficiſcere, qui per totam ciuitatem in equa pedibus ſubtus alligatis ſedens vtricularios inflare ſtridentibuſq; & diſcrepantibus fiſtulis (nunq; licet in hoc genere muſices exercitatus) miſerum perſtrepere carmen compulſus eſt. Hoc igitur modo prædictus Antiſtes Nouogrodenſis Archiepiſcopatus dignitate ſpoliatus, exutus, omnibuſq; bonis priuatus, & nefanda ignonimia turpiter affectus extitit.

His peractis

His peractis Monachos, Abbatesq́, & Priores Monasteriorum, cæteroſq́ Eccleſiaſticos omnibus bonis ſpoliatos vario mortis genere truci-
Monachi trucidantur. *dare, ſecuribus diſſecare, lanceiſq́ induere, & aquis obrnere fecit. Poſtea quendam magni nominis virum Theodorum Sirconij dictum captum, ad ſe in caſtra medio miliari à Nouogrodia ſita adducere iuſſit, eumq́ funelongo per medium alligare, & in fluuium Volchow dictum demergere fecit. Cumq́ iam aquis penè obrueretur, rurſus extractus eſt, extractumq́ ipſe magnus Dux interrogauit, dicens: Dic mihi quid in fundo huius fluuij vidiſti? At ille reſpondit: Oēs dæmones magne Dux qui in hoc flumine & in lacubus Ladoga, Sladoga, Warminaq́ degunt, ad tuam animam erripiendam, & in Tartaro demergendam, congregatos vidi. Ad hæc magnus Dux rectè inquiſti ait, ego verò pro huius viſionis declaratione & expoſitione gratiam tibi præſtabo. Confeſtim igitur eum arripere, & pedes in ahæno aqua buliente repleto, genuatenus coquere iuſſit, tandiu donec omnem thæſaurum indicaret, erat enim auri & argenti ditiſſimus, duodecimq́ monaſteria ſuo ſumptu fundauerat & exrexerat. Cum verò ſic crudeliter abſq́ vlla miſericordia concoqueretur triginta millia florenorum monetæ argenteæ indicauit. Tandem cum fratre Alexio iuſſu Principis membratim diſſecatus, & in proximum fluuium iniectus eſt.*

Hac Inſigni vrbe antiquiſſima, & celeberrima omnium ciuitatum Ruſſiæ, crudeliter deuaſtata ad Pſkoniam ciuitatem ampliſſimam, Nouogrodiæ haud diſſimilem, eodem modo hoſtiliter depopulandam profectus eſt. Cumq́ iam ciuitati armato cum exercitu appropinquaſſet, ci-
In Pſkoniam vaſtandam contendit. *ues extrema ſibi imminere videntes, ſinguli menſas vnuſquiſq́ ante edes ſuas adornauerunt, ſalq́ & panem ſuperpoſuerunt. Nam apud Moſchos pane gratia, ſale verò amor ſignificatur. His itaq́ diſpoſitis obuiam magno Duci exeuntes ad panem cum ſale comedendum humiliter eum (vt gentis mos eſt) inuitauerunt, dicentes: Magne Rex & Dux celeberrime, Domine noſter nos ſeruuli tui fideles, humilibus & ſubmiſſis votis, te ad panem cum ſale comedendum inuitamus, nobiſque omnibus & bonis noſtris vniuerſis ſecundum placitum vtere, nam omnia bona quæ poſſidemus non noſtra ſed tua pariter nobiſcum ſunt. Hac igitur humili Pſkouienſium oblatione nonnihil ſedatus placatuſq́ extitit, morti deſtinatis pepercit. Sed ciues mercatoreſq́ ditiores auro & argento depræedauit, Monachos etiam quoſdam trucidare, membratim diſſecare, aquis obruere, & duas Baſilicas præcipuas thæſauri ditiſſimas ſpoliauit, deniq́ campanas de omnibus Eccleſiis abduxit.*

His in Pſkouia exactis in Tweriam ciuitatem Inſignem olim Ducum
Twerenſi.

Twerenſium ſedem profectus, tantam in ea tyrranidem quantam in Novogrodia magna exercuit, incolas trucidauit, aquis obruit, bonisq; omnibus mobilibus & immobilibus ſpolianit. Diuorum templa auro & argento depræduit, Lituanos etiam & Rutenos numero quingentos qui in Polozka arce capti in carceribus ibidem detinebantur, omnes inouulare trucidari eq; fecit. Tartarorum quoq; decemnouem Mignates in bello captos & in eadem ciuitate carceribus detentos trucidare iuſsit, ad idq; exequendum Præfectum Satellitum Maluitam Scuratow dictum deſtinauit. Tartari verò re animaduerſa, cum nihil aliud niſi præſens ante oculos exitium, & miſerabile mortis genus conſpicerent, in deſperationem adacti interſe obſtinatè & firmiter ſtatuerunt, ſeſe pariter quoad poſſint defendere, cultellos itaq; in manicis abſconditas ſinguli habebant, & cum prædictus Maluta cum cæteris ſatellitibus in eos cum impetu irrueret, Tartari vnanimiter vt Leones rugientes ſtrenuè ſeſe defendere cœperunt, vnuſq; eorum Ducem Satellitorum Malutam cultello appetiit, ventremq; ei quamuis lorica induto ad inteſtinorum vſq; profluxum transfodit. Dum ſic res attrociter Tartaris ſeſe obſtinatè defendentibus agitur, ex Satellitibus quatuor deſiderati ceciderunt, viceniq; enormiter vulnerati, cæteriq; fugati re infecta diſceſſerunt. Cumq; magno Duci proceſſus rei nunciaretur, ſtatim quingentos Scloppetarios cum bumbardis, & arcubus in ſubſidium illis Satellitibus, contra decemnouem Tartaros miſit, ſicq; vndiq; circumuenti ſagittis bumbardarumq; glandibus confecti, & membratim diſſecati in profluentem abiecti ſunt.

Tweria vaſtatur.

De Tyrannide quam ſuper intimum Secretarium Conſiliariumq; ſuum Magnus Dux exercuit.

CVm propoſuerat magnus Dux has ſupradictas ciuitates funditus deuaſtare, tum id tam cautè callidè & occultè peragebat, vt propoſitum ſuum nemini niſi cuidam Ophanaſio Wiazimſki

Wiazimski (quem vnice diligebat) reuelauerit, & aliquando bis per noctem de lectulo surgens, ad prædictum Ophanasium consultandi, & sceptandiq; de progressu rei gratia, ambulare non grauabatur, & quamuis etiam Italum Arnolphum Doctorem medicinæ singulari gratia prosequebatur, attamen nunq; nisi per manus huius Ophanasii medicinas sumebat, eumq; pro vnico alumno habebat. Hic autem Ophanasius Hreorum quendam Lowczik dictum, magno Duci comendauerat, & iam in gratia apud magnum Ducem habebatur. Qui beneficij ingratus prædictum Ophanasium benefactorem suum, ad magnum Ducem per contumeliam criminaliter detulit, quasi ille arcanum sibi creditum de Vastandis Nouogrodensibus & Twerensibus quibusdam reuelasset. Cuius falsis dictis magnus Dux persuasus fidem adhibuit, sed non statim se accusato iratum exhibuit, sub prætextu enim pristinæ gratiæ & amicitiæ, seorsim cum eo arcana consilia vt solitus erat, varijs de rebus conferebat, aliud simulando fingendoq;, aliud animo occultando, malumq; & exitium ei subdola amoris specie machinando. Postea quadam die magnus Dux cum prædicto Ophanasio simili modo consilia conferens, Satellitibus suis seruos eius præcipuos interea trucidare iussit, quod & factum est, egressusq; ille Ophanasius à magno Duce, seruos suos misere truncidatos videns, quasi non videret oculis auersis præterijt. Deinde iussu Principis bonis omnibus spoliatus, & funditus deprædatus, ex familiaq; eius decemseptem viri insigniores occisi sunt. Ipsum autem magnus Dux bonis omnibus spoliatum, in locum publicum vbi debitores baculis cæduntur (prout gentis mos est) ducere iussit & tamdiu crudeliter verbare, donec omne argentum & aurum quod adhuc secreto reconditum habuit indicare compulsus fuerit, nihilominus tamen qualibet die bis terue per crura baculis crudeliter verberabatur, iamq; cutis in eo præduris verberibus perinde vt timpana intumescebat, attamen adhuc eò grauius torquebatur, donec tormentis crudelissimis eò adactus esset, vt contumelia aliquot ciues Moschouienses quos ditiores sciebat afficeret, quasi sibi magnam summam pecuniarum debiti fuerint, & quantam apud aliquem summam pecuniarum indicauit, tantam illi Principi numerare & rependere (quamuis nihil debiti sed per contumeliam accusati) compulsi sunt. Neq; hac quidem effera tyrannide, tantæq; summæ argenti à nihil debentibus exactione sibi temperauit, vt explendæ crudelitati satisfecerit, sed ipsum adhuc eò crudelius torquere iussit, crura pedum baculis tondendo donec præ nimis verberibus spiritum exhalaret. Postea seruos eius reliquos (quibusdam fuga dilapsis) trucidauit, virgines quoq; vxoris eius pedisequas, quas dragenas

dragonas numero, quæ acu pingere piritissimè, filoq; aureo intexere & opus Phrigianum conficere nouerant: ex quibus forma præstantiores & pulchriores selegit ad suam explendam libidinem.

Magnus Dux, sex præstantes viros, propter loricam inauratam crudelissimè necari iussit.

CVm Timotheus Masalski, Lithuanus nobilis, illustri genere natus, captus in bello, tetro diuturnoq; carcere detineretur à Magno Duce, & idem Magnus DVX iussisset crudeliter tolli è medio, Palatinus vrbis Moschouiæ Iohannem Piotrouicium, vt supra dictum est: tum quidam ex famulis Palatini, animaduertens fortunas domini sui & bona omnia miserè perdi ac diripi, ueue omnia perirent, & nihil haberet: occultè accepit elegantem loricam inauratam, eamq; sociis suis seruandam tradidit, qui eodem in carcere erant, vbi & Timotheus Masalski: Postea factum est, vt illi eam oppignorarint Timotheo: qui eam seruandam dedit famulo, is autem liber erat, & suo domino in vinculis seruiebat. Itaque famulus, dum defert loricam in hospitium suum incidit in Vigiles, capitur & statim offertur præfecto carceris, qui cum videret esse præciosam loricam, illam sibi vindicauit & occultauit. Erant autem & in eodem carcere, duo ex sagittariis Sclopetariisue Magni Ducis, qui istud viderant. Quare consiliariis Principis hanc rem detegunt, & referunt præfectum carceris: seu commentariensem, accepisse loricam inauratam à Timotheo Masalski: quæ olim fuerat Ioannis Piotrcouicij Palatini Moschouiæ, hanc occultasse peneq; se habere: è vestigiò consiliarij rem totam deferunt Magno Duci: qui confestim iubet extrahi è carceribus Timotheum Masalski, & ante se sisti sic & Commentarienſem, & illos duos Moschouitas, qui pignori illi dederant hanc loricam.

Timothei Masalski crudelis fortuna.

Commentarienſis auaritia punita.

ricam. Ac denique illos duos sclopetarios, qui istud detexerant, tum ibi omnes iussu Ducis, immanissimè torquebantur, & tandem enecati sunt: quatuor quidem illorum aquis submersi. Ipse autem Timotheus Masalski et Commentariensis simul vincti in vrbem Moschouiam missi sunt, ibiq; die Sabbati, in vigilia festi diei Paschatis, ambo sunt publicè capite truncati & in aquas coniecti. Sic ob hanc iloricam, sex supplicio affecti, & è medio sublati.

Quid acciderit istis, qui inquirere voluerunt, quidnam ageret Magnus Dux.

Quam periculosum sit esse percunctatorem apud Magnum Ducem.

Vidam Secretarius Magni Ducis sanguine ipsi iunctus, semel ad epulas inuitarat aliquot aulicos sibi familiares, quos sanè splendidè ac lautè excipiebat: obli-tus est autem dum ita hilaris esset inter amicos (sicut sæpius euenire solet) adire Principem Magnum Ducem: misit vnum ex suis pueris in palatium Principis, qui prospiceret quidnam ageretur in Basilica apud Magnum Ducem. Puer autem cum ascenderet per gradus palatij, vidit Magnum Ducem, alloquentem quendam consiliarium: quo conspecto famulus reuertitur domum, ad herum id ei relatum. Deinde verò cum Magnus Dux amandasset illum consiliarium cum quo conferebat, interrogauit cuiusnam famulus venisset in aulam, & quam ob causam: Euocatur ille famulus ex itinere, & respondet se eo missum, visum quidnam ageretur in palatio Magni Ducis: derepente Princeps, vbi causam intellexisset, retinuit penes se famulum, & accersi iubet tàm ipsum Secretarium, quàm eius conuiuas: qui vbi venissent, variis tormentis discruciari iussit eos, volens ab illis extorquere, cur misissent famulum in Regiam, percunctatum de eo: curue ad tam splendidum conuenissent conuiuium, pariter rescire cupiebat, quos de ipso sermones secretos tenerent. Itaque excruciati tam diris tormentis alij expirarunt, alios verò facultatibus exutos omnibus, semimortuos reliquit. Itaque ab illo tempore, & tam atroci ac tristi facino-

triſti facinore, nemo auſus eſt mittere aliquem famulum, viſum quid agatur in palatio Principis: imo potius hora ſtatuta ipſi conſiliarij pœnitus adſunt, & proceres præſentes veniunt.

Wlodimiro commiſeratio noxia.

QVidam etiam Wlodimirus Morozow cognominatus, vir celebritate famæ inſignis & maturæ ætatis, grauitateq; plenus Palatinus, ſemel quadam miſericordia motus condere fecit humi miſerum hominem, qui Magni Ducis imperio interfectus fuerat. Is autem homo fuerat famulus Ducis Curpiſkij, qui ad Regem Poloniæ defecerat. Hunc itaq; ob cauſam Magnus Dux arguebat hunc Wlodimirum perfidiæ, acſi à partibus fugitiui Curpſkij ſtaret, & in Lithuaniam ad ipſum literas dediſſet. Itaq; ſubito coniectus eſt in carceres, vbi cum longiſſimo temporis interuallo hæſiſſet, extractus & oblatus eſt Magno Duci, cum eſſet in ſuo palatio & aula Regia, Alexandrowa dicta, diſcruciatuſq; eſt maximis tormentis, cum ab eo nihil extorquere potuiſſent, tandem mortuus, & cadauer in aquas coniectum eſt.

Falſa crimiatio in Baſilium Dimitrouicium.

BAſilius Dimitrouicius, vir ſummus & celebris in re militari, affecratiniuriis, aliquot præfectos tormentorum bellicorum, cum Moſchouitas, tum & Germanos: quorum duo cum vellent fuga ſibi conſulere, capti ſunt à viarum cuſtodibus in finibus Lithuaniæ, illi ſtatim dedu. cti ſunt ad Magnum Ducem, qui tum erat in arce fortiſſima vulgo Wolochada appellata, & miſeri illi queſtionibus adhibiti, faſſi ſunt, at falſo, quod ſcilicet miſſi fuiſſent in Lithuaniam à ſuo illo præfecto Baſilio. Itaque Magnus Dux Baſilium Dimitrouicium ad ſe accerſit ex ipſa Moſchouia, variiſq; tormentorum generibus affligi iuſſit: in medi is illis cruciatibus conſtanter faſſus eſt, ſe nihil iſtorum molitum fuiſſe, de quibus accuſabatur, nec iſtud vnquam in animo habuiſſe. At Magnus Dux repentè iuſſit adduci quandam equam oculis captam, & iungi currui, & tum Baſilius equæ impoſitus eſt, eiq; alligatus. Deinde am

Phalariſmus Magni Ducis in Baſilio è medio tollendo.

bos coniici iubet in rapidiſſimum fluuium, vtens hac oratione. En tibi equam egregiam dedi, inſtitueras abire ad Regem Poloniæ, eum adito. Hæc itaque equa cecitate percuſſa, natabat in alto iſtius rapidi fluminis & velociſſimi: ipſe autem Dux erat ſpectator cum ſuis ſatelliti bus ſtans ad ripam fluminis, vt iſtius rei euentum intueretur: ac poſt longam natationem, hæc miſera & cæca equa adnauigabat ripæ. Verum præfectus ſatellitum Regiorum, vocabatur Molunta Scuratow, vt gratificaretur Magno Duci: cum conto abegit equam à ripa & ſeſſo

rem: sic vi aquæ rapitur iterum equa. Tum Magnus Dux exultabundus inquit. O facinus egregium, & valde lepidum. Quare hæc miserа equa defatigata vi aquarum rapidißimarum, submersa est, vna cum isto Basilio Dimitrouicio.

Aliquando cum versus Nougrodiam, regionem proficisceretur Magnus Dux, accidit quendam equitem, famulum cuiusdam magni viri forte præcessisse illum: & Dux ad latus sinistrum iubet deflectere hominem, ira percitus iußit istum frustulatim dissecari: & segmina membrorum luto & altißimo cœno misceri.

Quali venatione Magnus Dux, plurimum oblectetur.

Barbarus & detestabilis Magni Ducis ludus: & inhumana voluptas cũ hominum miseritudine coniuncta.

Votiescunq; Magnus Dux cum filio, tempore Hyemis respicit ex sua arce, videtq; homines turmatim incedentes in lacubus & flumnibus gelu concretis, ac præcipuè diebus festis, tum iubet, vt in illam confertam hominum multitudinem tres aut quatuor Vrsi immanes immittantur, & irruant ex improuiso. Ibi qui sibi fuga consulere possunt, aufugiunt: alij crudelissimè à feris illis dilaniantur. Sic hoc pulcherrimo spectaculo pater & filius delectantur vehementer, & vident affatim acsi pulchrum esset facinus. Deinde cum accedit miser pater, lamentatum se, quod amiserit filium & etiam vxor maritum, qui ab vrsis sic mactati sunt, tunc iubet istis numerari aureum nummum, vel duos, quia sic interfecti sint eius subditi. Addit deinde ipse Dux se magno beneficio afficere ipsos, quod eis permittit instituere querimoniam coram se: At si subiiciunt rem esse infamem & nephariam hoc genus crudelitatis exercere. Iterum respondent Consiliarij Magni Ducis Magnum Ducem & eius filium magnam ex hac re voluptatem percepisse, & istud vidisse. sic nullum peccatum esse hîc commissum. Ad extremum si ad ipsum Ducem venit mater miserrima lamentando se de cæde filij, aut ipsa vxor ob amissum sic inhumaniter maritum. Breuiter excipiunt illi: perbenè satis factum esse ipsis, vbi nummos argenteos monetæ Moschouiticæ centum aut ducent inumerati illis fuerint. Sæpenume-

Sæpenumero accidit, cum Magnus Dux est in suo palatio Alexandrowa, & cogitat de aliquo summo viro sumere supplicium, tum delectationis causa iubet istum obuolui pelle vrsi, & deinde ad spectaculum educi: tunc incitat in ipsum aliquot Molossos, & canes Britannicos efferos: Canes putantes hunc indutum pelle vrsina esse vrsum, illū morsibus & vnguibus dilacerant & crudeliter laniant, eousque quo membratim sic discerptum relinquunt: Ita inhumaniter iste vitam finit.

De truculento facinore, & crudelitate summa, quam ille summus Dux exercuit in captiuos, Lithuanos, Rutenos, & Polonos.

ANno Domini 1569. die Ianuarij nono, cum Lithuani copias militum non valde magnas conscripsissent quarum Dux & imperator erat quidam Polubiensius strenuus vir: cœperunt inopinatò vrbem & arcem vulgo Izborg dictam, quæ sane natura loci est satis fortis. Hæc vrbs iampridem parebat Moschouitis: At quia non erat benè nec milite, nec annona hæc arx munita, iterum recepta est à Moscho, & à nostris amissa. Magnus itaque Dux cum videret se amisisse tam munitam arcem, statim furore & rabie quadam plenus, iubet vt omnes Lithuani, Rutheni ac Poloni, qui erant in vinculis crudeliter mactentur. Verum quorundam consilio, qui certas causas ei proferebant ne id scelus committeret, factum vt hic eius furor intercideret, nec quod impie cogitauerit, perfecit. Atque licet tunc eis pepercerit, tamen postea omnes internecioni dedit, vt suo loco explicabimus. Quamobrem illi captiui, qui in ergastulis in vrbe Moschouia asseruabantur, ad lanienam & macellum ab eo constitutum: nihilominus tamen, quò suum sanguinolentum animum pasceret, sic ipsi placuit, vt eius satellites passim captiuos per ar-

ces in vinculis dispositos, adducerent, maximè verò eos qui erant in carceribus, Pereslauia, Rostouia, Vchlicia, Costroma: Isti autem omnes erant Poloni, Lithuani & Rutheni, vna cum vxoribus & liberis, quos ad vnum crudeliter perdidit, aquisq; obrui iussit. Sic itaque hoc diro mandato instructi Satellites Magni Ducis, ad illas arces venerunt, hacq; insidiosa oratione erga illos miseros vinctos vsi sunt. Nunc magno beneficio Magnus Dux & Imperator vos afficere cupit, & etiam Regi Poloniæ hunc fauorem declarabit, quod vos liberos dimittet in Lithuaniam. Idcirco vos deducemus ad Consiliarios Principis, interea vxores & liberi vestri vsq; ad triduum hic vos expectabunt. Atq; cum à conspectu charissimarum vxorum & liberorum abduxissent illos procul, tum vinctos manibus pedibusq; proiiciebant in rapidissimum fluuium Wolga appellatum. Verum exacto triduo quidam Moschouita misertus vicem istarum mulierum frustra maritos expectantium inquit: O miseræ animæ, & infœlices mulieres, vos eadem sors manet, quam iam passi sunt mariti vestri, qui sunt proiecti in Wolgam fluuium. At cum affaretur istas mulieres homo ille, Satellites interueniunt, quorum manus de cede maritorum erant adhuc cruentatæ, & spirantes necem, venerunt in carcerem, vnde abducunt gregem illum mulierum captiuarum cum liberis ad submergendum aquis. Tum illæ calamitosæ fœminæ & infortunatissimæ, sibi proponentes ob oculos vicinam mortem adeo horrendam & terribilem, multis effusis lachrimis petunt ab istis administris Principis, vt aliquid temporis concedant, quò sua peccata Deo Opt. Max. confiteri possint & eius misericordiam implorent, velitq; pro sua clementia omnibus eorum erratis clementer ignoscere: idquod à satellitibus eis concessum est. Idcirco horas duas versabantur in piis orationibus & deprecationibus, ardentissimis votis petentes à Deo, vt illis pro sua diuina bonitate ac clementia parceret & ad se reciperet: ac cantatis diuinis hymnis, animas suas Christo redemptori, ad supplicium mortis subeundum se parauerant, mutuisq; osculis sibi datis, mirificè se consolabantur, vt forti patientiq; animo omnia perferrent. Istis rebus omnibus absolutis, ducuntur ad flumen, quarum aliæ liberos manu trahunt, aliæ verò infantes suos vberibus admouent. Sed cum iam ad ripam rapidissimi illius fluuij venerunt: tunc pro ingenio & natura muliebri, partim ob inusitatum genus mortis, in tam horrendum eiulatum, fletumq; erumpunt, vt & cœlum ipsum penetrarint. Satellites autem inhumani, minari eis cœperunt, vrgentes eas, quò illæ sua sponte se aquis traderent. A quo indigno facino re cum

Moschus sæuit in captiuos.

Moschus, Herodis infanticidæ, superat crudelitatem.

re cum abhorrerent, statim illi satellites in eas impetum faciunt, & eas cum liberis in aquas illius fluuij, cuius glacies confracta erat, abiiciunt. Et sane ob tristissimi & crudelissimi istius facinoris aspectum, vulgus Moschouitarum cum non possent se continere, in lachrimas effundebatur, commiseratione summa perculsus: quod tam indignissimè istæ insontes fœminæ cum liberis tam detestanda morte affectæ fuissent, execrantes in vniuersum carnificum istorum immanitatem. Quapropter cum has voces lugubres populi audirent satellites, quodq; ægerrimè ferrent hoc genus supplicij, tunc minis vtentes ac ferientes populum baculis, abigunt hæcq; verba addunt: O rebelles Magni Ducis, apertè videmus, quod propter istos captiuos supplicio affectos fletis, at propediem, credite, vos eadem fata sequentur.

De Fratricidio perpetrato à Magno Duce, anno Domini 1570.

FRater germanus Magni Ducis immeritò ac perfidè delatus fuerat à quodam Consiliario, cui nomen erat Trzeciak Wiskonati. Audita hac iniusta accusatione Princeps nullam fecit potestatem fratri falsum crimen diluendi, atque quam ingentes cruciatus excogitare potest, illos adhiberi iubet ad excarnificandum & torquendum fratrem. Dumq; est in mediis cruciatibus, exegit ac extorsit ab eo omnes illius thesauros, & bona omnia tam mobilia, quam immobilia sibi vendicat, atque cum præmagnitudine tormentorum vix semiuiuus esset. tum iussu Principis securi illum ferit carnifex. Deinde fratriam suam, quæ ante conspectum eius procumbebat in terram, facie demissa, implorans misericordiam, arripi iubet à satellitibus, omnibus vestimentis exui, & turpissimè nudam constitui. Ita diutissimè illa miserrima fœmina nuda omnium oculis exposita fuit. Deinde quidam miles iubente Principe eam funi alligat, & conscenso equo, velocissimo cursu sine vlla misericordia, per trahit illam in flumen, & aquis submergit ac perdit. Sic iste Magnus Dux tam astorgos & impius extitit in fratrem & fratriam.

Caimum imitatur Magnus Dux, qui occidit Abelem.

Neroniana crudelitas.

Quo amore

Quo amore mutuo, se prosequi solent Moschouitæ.

In Moschouia homo homini lupus.

HOc genus hominum, Moschouitæ, est adeo barbarum & perfidum, vt nihil synceri sit apud eos, nec se vnquam vero ac naturali amore prosequuntur, alter alterum impudentissimè & confidentissimè, sic sunt perfrictæ frontis, criminis alicuius insimulare non veretur, siue palam, siue clam: aut apertè, aut per insidias inuicem perniciem sibi machinantur: mutuisq; cõuitiis lacessere se soliti sunt. Familiare est apud eos patrem filio insultare, & filium in patrem irruere, ac fratrem perfide deferre, sic vt nulla apud eos fides, & sanguinis reuerentia sit, etiam in conspectu Magni Ducis se proscindunt contumelioſè. Itaq; accidit semel ante Principem anno 1570. quosdam duos fratres germanos & nobiles, istius rei lucu-

Nec frater à fratre, nec socer à genero tutus.

lentum documentum edidisse, horum vnus vocabatur Mikieta Oboliñski, qui malo genio præditus familiæ gentisq; nomen patrium suum commutauerat: idq; audiẽte ipso Duce, excogitauerat aliud cognomen, nempe Powrozowski, acsi diceres fungerũ aut furciferũ & patibulo dignũ hominẽ. Alter autẽ frater suæ nobilitatis haud immemor, gentileq; nomẽ retinens, cum fratrem alloqueretur, compellare cæpit nomine gentili Oboliński, qui velut furens, & atroci iniuria à fratre affectus, Magnum Ducem adit, & ad eum sic fratrem defert. Princeps Serenissime, peto abs te, vt ius mihi administres de fratre, qui infami nomine me contaminauit. Vocor Powrozowski, & me contemptim appellauit, Oboliński. Idcirco supplex te oro, vt meritas ille luat pœnas, non enim leuem ab eo mihi factam iniuriam censeo. Tum Magnus Dux euocat Consiliarios, quasi de re maximi ponderis consultandum fuisset, inquiens: Necesse est vt vos hanc contentionem & grauem controuersiam inter istos duos fratres exortam adhibito summo iudicio, & magna cũ æquitate diiudicetis. Frater itaq; ille qui ita turpiter abnegauerat suam Nobilitatem, accessit ipsos Consiliarios, vt rem totam enarret, & sibi ius reddi postulet aduersus fratrem: Atque cum iam veniisset frater alter, qui meritò suam nobili-

Crudelis pœna ob nobilitatis defensionem aduersus degenerem.

tatem intuebatur, eu in caput illius inuolat iste perfidus, & obiicit Vrso, qui eum vnguibus dilaniare incipit: crudeliterq; dilacerat. Et cum immanis iste frater videret quodam modo feram bestiam lassari, ense ferit alterum fratrem

rum fratrem in pede, & statim magna vis sanguinis profluxit, quo ille in unxit os Vrsi, qui cumprimum lambendo cruorem humanum iterum degustauit: & sic animatus Vrsus secundo apprehendit illum miserum nobilem: & horribiliter deformem reddidit. Quare iam iste impius frater, videns sibi pro iniuria scilicet esse satisfactum, voluit feram abstrahere et arcere, ne amplius sæuiret, neue fratrem mactaret: at Vrsus ita æstuabat & ad mactandum accensus erat, vt nec ab illo, neq; à multis aliis posset difficulter ab illo dilaniando abstrahi: tandem ex faucibus Vrsi & carnificina illa ereptus est ille nobilis.

Simile quoddam facinus huic accidit: cum Magnus Dux Nouogrodiam depopularetur, ferro inquam & igne omnia perderet, vt supra dictum est: ducti sunt captiui aliquot Nobiles in Moschouiam vrbem: inter etiam illos fuit quidam cum vxore & liberis, quem Nobilis commendauit cuidam aulico Regio amico suo. Iste cum detineretur captiuus diu ab isto aulico, semel conqueri cœpit, idq; grauissimè de inaudita illa tyrannide, qua Vsus est Magnus Dux in Nouogrodienses internecioni dandis: deq; iniuriis quibus ille & tota Nobilitas affecta fuerat: & planè iugum istius tyranni esse intolerabile: hisce verbis: Deus qui solus iustus est, haud dubie suo tempore vindictam sumet de illo sanguine innocentum tam inhumaniter & crudeliter sparso, in ipsum Ducem & totam eius posteritatem: dignis pro meritis pœnis ipsum castigabit. Deinde paucis post diebus, cum in animo suo volueret, se nimis temerè ista effutiuisse: & hunc nobilem apud quem erat in captiuitate hæc delaturum ad Principem. Itaq; fraudulenter excogitare cœpit, nihil esse melius, quam si potius in hospitem suum hoc crimen transferret. Scribit supplicem libellum ad Principem, in quo indicabat Magno Duci hunc aulicum Principis hæc verba in dedecus ipsius protulisse: tradidit eundem libellum deferendum aulico, qui inscius erat omnium quæ scripta fuerant. Magnus Dux quamprimum perlegit supplicem libellum, iubet ad se accersi illum Nouogrodiensem Nobilem, qui erat captiuus apud hunc aulicum. Iste oblatus Principi, ferrea fronte præditus, statim confert crimen, quo erat reus in ipsum aulicum impudentissimè, & ita se rem habere asserit, inquiens. Serenissime domine & Magne Dux. Tu nos subditos & seruos fideles affligis miris modis, interfici membratimq; dissecari iubes: facultates & fortunas nostras nobis rapis, proditores nos appellas, rebelles & periuros, & alia horrenda nobis obiiciuntur & ob oculos ponuntur, quæ omnia immeritò patimur, nec istorum rei sumus. At si scires quo odio vel plusquam Vatiniano, te prosequantur tui domestici, &

Nec hospes ab hospite tutus: & ingens ingratitudinis exemplum.

quãta sit perfidia illorum, quibus plurimum fidis erga te, quos quottidiè maximis accumulas beneficiis: profectò egregiè eos exciperes, ex quorũ numero est iste aulicus tuus, cuius carceri me tradidisti. Nam heri vespe ri, me præsente & audiente, iactabundus hæc verba pronunciabat. O vtinam Deus citissimè innocentes vindicet à crudelitate istius tyranni Magni Ducis: nam ille diris tormentis suos afficit, mactat & trucidat insontes, eorum bona & opes sibi ascribit, contra omnem æquitatem. De quibus rebus & iniquitatibus Deus breui sumet supplicium, istum Principem & tyrannum conteret & euertet cum tota eius familia, nec patietur eius successorem regnare. Tum Magnus Dux irrumpit in iram, & sic infit ad hunc miserum aulicum iniuste ab isto captiuo accusatum. O perfide percipisne ea quæ iste cõtra te ꝓferat? nec data illi potestate respõdendi & diluendi falsam criminationem, variis quæstionum generibus torquetur: qui cum nihil fateretur, & confictum crimen diceret: iussit hominem membratim dissecari, & postea in profluentem iaci: sic ille Nobilis, ignobilis plane & belluini ingenij falsò detulerat ad Principem insontem, lingua sua mendaci accersiuit necem innocenti, & ipse ex alterius interitu vitam & libertatem sibi comparauit.

Miserabilis & indignissima laniena, cum duorum Procerum Moschouitarum, tum etiam reliquorum Lithuanorum ac Polonorum captiuorum, quibus paulo ante pepercerat Magnus Dux.

Anno Domini

ANno Domini 1570. cum ex Moſchouia Internuncij Regis Poloniæ, Proceres Poloni & Lithuani diſceſſiſſent: die Eliæ Prophetæ, qui dies feſtus apud Ruthenos eſt celeberrimus, & Magnus Dux accumberet menſæ, & ei apponerentur ſecunda fercula, velut quodam aſtro correptus, ſurgit à menſa, & ſic alloquitur ſibi aſtantes ſatellites, ſequimini me, quod faciunt ipſi, & mille quingenti capultarij equites: ille verò Princeps perniciſſimo curſu pergit ad arcem, ibiq; omnes ordine ſe collocant ante palatium Ducis: tum in hac arce cum habitaret vir ſummus & ex proceribus non poſtremus, Petrus Serebrinus, & rei bellicæ peritiſſimus, iubet Magnus Dux ipſius domum more hoſtili impeti & inuadi ab iſtis militibus, ipſum autem capite diminui & truncari: dicto Principis parentes irruunt in domum illam, ſtatim capiunt, & miſerum illum Serebrinum extrahunt ex edibus, ac offerunt Magno Duci: qui ſine alia inquiſitione, nec facta vllius facinoris admiſſi ab eo mentione, conſeſtim ille ſatellitum præfectus Scvator, arrepta ſecuri caput illi amputat. Ad extremum cum Magnus Dux, quicquid illi viſum fuerat, rapuit & ex fortunis iſtius Petri Serebrini, reliquum permiſit prædæ militum: & ne quid ſupereſſet bonorum illius, iuſſit reliquias flãmis & igne perdi. Vbi iſtud perpetraſſet, conuertit ſe ad alium locum arcis: (eſt autem hæc arx ampliſſima & valde ſpacioſa: vbi complures Magnates & Nobiles habent edes ſuas) & iubet Magnus Dux cuidã nomine Bulato Magiſtro equitum, vt cum non parua manu militum ædes adeat clariſſimi & magni nominis viri Mieſſoiedi. Huic magno viro Princeps vix ante annum rapuerat vxorem elegantis formæ fœminã & ancillam, qua turpiſſime abuſus, & illas vbi violaſſet, fecerat ſuſpendi ac ſtrangulari in ſuperiori limine ianuæ ædium iſtius viri: vt ſupra diximus. Iſte præfectus equitum, aggreditur illas ædes, & expugnat facillime, hunc Mieſſoiedi in medium forum trahunt: & ipſe præfectus caput illi acinace obtruncat: Qui cum iam kommiſiſſet iſtud ſceleratum homicidium, enſe & manibus cruore madentibus procedit ad Magnum Ducem, & velut re maximi momenti præclare geſta, ait: Sereniſſime Domine & Magne Dux iam ſummo cum honore perfeci quod tu mihi in mandatis dederas. Ibi Magnus Dux pro ſuo more, vociferari cœpit ſuum Hoyda, Hoyda, cuius clamorem tota turba ſequuta eſt, eadem fœlici acclamatione vtentes. Ex arce deinde Magnus Dux deflectit ad carceres, vbi erant multi captiui Poloni & Lithuani: ſuis ſatellitibus armatis comitatus. Vbi quidam mercator ciuis Moſchouiticus, quid ageretur igna-

Dies feſtos Dux Moſchouiæ ſæuitia ſanctificare ſolet.

Petrus Serebrinus iniquè perit.

Eadem fors eſt viri Illuſtris Mieſſoiedy.

Obuios mactat Dux.

retur ignarus, vbi eminus conspicit Magnum Ducem cum tanto satellitio, retrogreditur præ metu tyranni, quem statim apprehendi iubet & frustatim dissecari: inquiens, ne vnquam fugias ante conspectum tui supremi Domini. Atq; cum propius ad carcerem veniret, ipse Commentariensis qui ibat petitum panem pro captiuis, aspiciendo Principem aduentare præ timore etiam reuersus est, & eundem Magnus Dux raptum, minutim secari iubet, dicens: alia vice non timebis. Itaq; cum iam appropinquaret portas primi carceris, dicit custodi, vt citissimè fores aperiat: qui metu correptus & tremebundis manibus vix aperuit: Aperto carcere indicit primo educendos Nobiles captiuos Polonos & Lithuanos, quorũ primus fuit Petrus Biekowski Eques Polonus strenuus miles, illius pectus transfodit Magnus Dux lancea: at tam generosi fuit animi ille Biekowski, vt lanceam arripuerit manibus, & intorquere voluerit in ipsum Magnum Ducem, vt hoc pacto perpetuam nominis famam sibi conciliaret, quod tam infensum generi humano tyrannum Iustulisset. At Magnus Dux hoc animaduerso, cæpit exclamare in filium: Iuuan Iwan, id est, Ioannes fili fer opem, qui celeriter accurrit, & iterum illum Biekowski hasta transfodit, & sic mortuus in terram cecidit. Secundo prodit ex tabernaculo alter Nobilis Polonus Albertus Bugaski, hunc etiam ipse Dux fariſa sua transuerberauit. Tertius fuit Besus Nobilis & magnæ familiæ, gente Silesius, qui eodem mortis genere periit. Quare cum istos strenuos viros & Nobiles Polonos manibus suis interfeciſſet, cæpit suo acclamationis genere vti, velut magnam victoriam adeptus fuisset: Hoyda Hoyda: quem ita ouantem omnes clamantes & vsurpantes hanc vocem persequuti sunt. Tum sic affatur suos satellites: Macte animi iuuenes, irruite in carcerem, & obuios quosque captiuos sine discrimine & vlla misericordia membratim dissecate omnes. Isti dicto parentes, in primo carcere quinquaginta occidunt victos: Postea accedit secundos carceres, & similiter manibus suis occidit tres Nobiles, quorũ vnus erat Ruthenus, ætatis maturæ, Polocensis Iacobus Molski: alter erat Gener illius, Eques Polonus, Iacobus Molski, sic & tertium similiter Nobilem Polonum: quibus omnibus ita trucidatis erumpit in suam vocem letitiæ solitam, & omnes ei accinunt ac respondent: & statim reliquos iubet à suis satelitibus dissecari: quod factum est, erãt autem quinquaginta quinque, exceptis multis infantibus, qui vix nati erant dies septem. Tertio cum accessiſſet carceres ibi & manibus suis edidit crudelitatis suæ exempla, tres mactando Nobiles Polonos: alios fere quinquaginta quinque, cum securibus & ensibus satellites membratim trucidarunt.

Belluina crudelitas in captiuos.

Magnanimitas Biekowski in Tyrannum Moschum

Litat Plutoni Moschus, trucidando captiuos, in omnibus carceribus positos.

darunt. Sic perpetrata hac immani strage & inaudita tyrannide, sic sparsa dissectaq; illa corpora iacere permisit supra terram, quæ iam epota & imbuta erat & mollissima reddita ex effusione sanguinis illius humani. Quamobrem rediit triumphans & ouans in palatium, & totum illum diem in hymnis & tripudiis, & omni sonitu instrumentorum musicorum consumpsit: non aliter acsi magnam victoriam de hostibus adeptus fuisset: Sub vesperum præcepit frustula membrorum istorum occisorum colligi, & extra vrbem poni: qui in tres cumulos sunt collocati, & aspersi arena & terra: sic mandati sunt sepulturæ. Erat inter cadauerum frusta mulier nobilis vxor illius Molski, quæ cum fuisset grauiter sauciata, nondum mortua, hæc orabat pollinctores qui fossam faciebant, vt eam diuiterent liberè & parcerent ipsi: at illi nulla moti misericordia sepelierunt eam viuam cum illis fœtidis cadaueribus.

Mezentius iungebat viua corpora mortuis, sic Muschus fecit.

Duo Nobiles captiui ex ista immani laniena remanserant, quos tamen postridie iste tyrannus capite plecti iussit, & extra vrbem proiici, vixq; aliquid terræ illis iniectum. Vbi erant illa cadauera tot Nobilium & strenuorum virorum, vix arena superiecta fuerat, id quod haudubie ex composito fieri iusserat Magnus Dux ille, vt essent alitibus & feris præda. Tertio deinde die, quidam Germanus tormentorum bellicorum præfectus, misertus hanc proiectionem cadauerum, quibusdam tres taleros dedit, vt fossa profunda facta, vel maxime terræ tumulo iniecto, hasce cadauerum reliquias sepelirent & tumularent.

Bombardarii Germani, facinus misericordia plenum.

De truci carnificina, quam exercuit Magnus Dux, in clarissimos quosq; suos Consiliarios, & optimates.

Theatrum luctuosum & miserabile erectum à Magno Duce dies. Iacobi

Die sancti Iacobi in Iulio anno 1570. in ipsa vrbe Moschouia, Magnus Dux, iussit affigi octodecim palos grandes: & supra illos totidem trabes in transuersum apponi in formam furcarum. Ciues cum primum animaduertũt

tale theatrum parari & instrui, ingenti metu correpti se in fugam proripiunt, etiam mercibus & tabernis meritoriis relictis prædaq; expositis: nemo sane præ metu in forum prodire audebat. Nam isti rumores in vulgus sparsi fuerant, ipsum Magnum Ducem instituisse omnes ciues vrbis Moschoniæ extremo afficere supplicio, cruciq; complures affixos iri. Satellites ad maiorem terrorem incutiendum, in medium forum adferebant varia genera tormentorum et quæstionum ad homines torquendos, quæ admonebant istis trabibus. Deinde excitato luculento igne, vas ingens aheneum apponebant aqua plenum, vt buliret & ferueret per multas horas. Quibus rebus ita comparatis venit Magnus ille Tyrannus stipatus ampla & copiosa suorum satellitum caterua: & ita instructus, qua si vellet in aciem & pugnam exire: sequebantur eum velut à triariis mille & quingenti catapultarij. Duxq; ipse se collocauit penes aheneum, exercitus verò militum in circuli & coronæ formam dispositus.

Descriptio nouæ supplicii.

Tum adducti sunt in proscænium trecenti Nobiles Moschouitæ antiquissimarum & nobilissimarum familiarum homines: qui paulo ante præ nimio quæstionum cruciatu ita mutilati & pessimè tractati fuerant, vt vix semiuiui viderentur, vixq; pedibus stare poterant: sed à militibus trudebantur turmatim, vt pecudes, ante Principis conspectum. Is cum perspiceret omnes præ pauore & ingenti timore sese abdidisse in latebras & domos suas, ipse tunc obequitare cœpit per omnes vrbis plateas: clara voce euocabat ciues, inquiens: Venite absque vllo metu, securi estote, prodite spectatum: nihil grauius in vos constituam, hoc vobis polliceor: quamuis is meus fuisset paulo ante animus, vos omnes funditus delere & perdere: sed iam mihi hæc mens mutata est: tutò egredi potestis & in forum venire intuitum quid agetur. Tum miserrimus ille populus egressus turmatim & confertim, forum repleuit: imò erat tanta multitudo spectatorum, vt multi ascenderint domorum tecta, quò quis istius tragœdiæ futurus esset exitus, viderent. Atque postea affatur sic illam promiscuam hominum multitudinem: An num, ô subditi, iustissimè ago: quod ita pœnas luant perfidi & scelerati proditores mei, tum populus statim vno ore acclamare cœpit: Viuat diu fœlix, & incolumis Princeps & Rex noster: at improbi & flagitiosi suis meritis dent dignas pœnas. Deinde Magnus Dux iubet produci centum & octuaginta ex illo damnatorum numero: postea sic alloquitur Nobiles, qui ad illud spectaculum venerant. En vobis istos liberaliter dono, doq; eis vitã, accipite illos, liberos à noxa diuitto: eisq; pro mea clementia, gratia ac fauore ignosco, hoc pacto isti liberè dimissi, & ex præsenti morte diuino beneficio

Malus animus in Duce & mala mens.

Miser populus præ timore applaudit Duci.

Præter spem multi liberati.

beneficio erepti. Tandem prodit Magni Ducis primas Secretarius, qui damnatorum album & catalogum habebat: & tum iubet educi quẽdam Moschouitam antiquissimo genere cretum, præcipuus inter eos, qui ab intimis consiliis Ducis sunt, erat: appellabatur Iohannes Michaelo. vic Wiskowati. Ibi ille Secretarius Principis, longa serie referre incipit crimina, quibus falsò iste vir præstantissimus accusatus fuerat his ceverbis. Iohannes Michaelovic Viskowaty, Concellarius Magni Ducis, perfidissimè & impiè se gessit in Principem. Imprimis scripsit Regi Poloniæ se ei velle tradere ciuitatem & arcem munitam, sui supremi Domini, quæ est in magna Nouogrodia: & hæc est prima in te accusatio: at tum sceptica illum in caput percussit, addendo hæc verba: Perfidus es & ingratus, quod vsus sis hac improbitate aduersus tuum supremum Dominum. Altera perfidia est ista, quod literas dederis ad imperatorem Turcarum, vt cum exercitu potentissimo veniat occupatum & debellatum Regna Scytica, Casanense et Astraense, vt erat illi in votis: quo dicto, similiter flagello cæsus est in caput, subiecitq́, et secundò tuum Principem fraude doloq́ prodere voluisti. Tertium facinus quod admisisti est, quod ad Scytharum Cæsarem, literas dedisti: quibus ipsum hortatus es, vt cum suo copiosissimo exercitu irrumperet in Moschouiam, eamq́ deuastaret et depopularetur, atque occuparet, vnde factum est, vt ingens damnum et irreparabile dederint Tartari in Moschouia: tam ipsius Ducis arces igne perdendo, quam etiam longe lateq́ miserum populum ferro interficiendo, et vinctos multos cathenis in durissimam seruitutem, innumerabilem inquam vtriusque sexus turbam abigendo: quorum cum sis author tantorum malorum, meritò vltimo es afficiendus supplicio, atque vt antea fecerat, flagro asperrime eum cæcidit Regis Secretarius. Tum miser Cancellarius istis falsis criminationibus insimulatus, et cum se innocentem esse sciret, sic respondit. Testor Deum Opt. Max. qui solus est scrutator cordium et renum, in cuius conspectu profiteor me esse peccatorem, sed confido eum pro sua Diuina clementia propter sanguinem effusum charissimi sui filij, mei misertum iri. Testor, inquam, Deum, me semper fidũ et diligentẽ fuisse in munere publico mihi cõmisso à Magno Duce, vt fas est: ideo à falsis istis accusatoribus prouoco ad Tribunal Dei, quod iniustè sum accusatus et traductus apud Principem, atque hæc impostura detegetur in extremo die iudicij. Principes cum stabis ad conspectum Diuinæ maiestatis mea innocentia apparebit: nunc vero apud te nulla ratio et æquitas locum habet, nec me à criminibus falso mihi impositis licet purgare. Adeo est tua auaricia inexplebilis et pertinacia vlciscendiq́

Falsæ accusationes in Cancellarium Principis.

Grauis Apologia Cancellarii ad confictas criminationes.

ſcendiq́ libido, vt ſitias ſanguinem meum: ebibe igitur illum pro lubito et iam ſatisfacias tuæ improbitati, vt conſtituiſti: nunc quidem tua figuenta et importuna commenta, videntur habere ſpeciem veri: quia omnia per vim agis. Itaq́ Satellites excipiunt, en videmus, te eſſe reum: cū tam dura oratione inſurgis in Principem, turpiter lapſus es: et tuos ſermones optimè expendimus. At ille Cancellarius ait: Vos ô infelices homines cum Magno Duce, eſtis prædones & omnis improbitatis illius adminiſtri: effunditis immerito cruorem innocentem: tyrannicè omnia agitis, per fas & nephas ruitis in cædes mortalium. Hæc omnia quæ mihi obiiciuntur, falſiſſima ſunt: nihil vobis facilius, quam tolere è medio innocentem: At Deus aliquando, & veniet hora, quæ non ſperatur, cum vos puniet & pro meritis in vos grauiter animaduertet: quæ cum tam liberè protuliſſet, conſpuit in faciem illorum. Quare Magnus Dux iubet carnificibus hominem rapere: quem ſtatim raptum, exuunt & ligant ad furcas illas ſic diſpoſitas: & ſuſpendunt prono capite & ore in terram. Præfectus ſatellitum ſic affatur ipſum Magnum Ducem: quo genere ſupplicij iſtum affici iubes? Tum reſpondet, vos omnes aulici mei ſuo ordine iſtū excarnificare debetis & dilaniare: Quare accingit ſe operi iſte præfectus Molutv dictus: & ex equo deſcendens, accepto cultro auriculam dextram illi abſcidit: alter aulicus ſiniſtram excidit, tertius labra amputat, & ſic ordine omnes illum membris mutilarunt: vt omnes ſe tam nephando homicidio contaminarent, & cæde iſtius innocentis eſſent rei.

Crudele ſupplicium quo affectus indignè Cancellarius

Ad extremū quidā Secretarius Principis, ne quid deeſſet ad cumulū crudelitatis, conſcidit illi pudenda, & tum ſtatim exalauit animā miſer Cācellarius. Quare Magnus Dux videṡ ob abſciſſum mēbrū genitale, ſtatim obiiſſe Cancellarium, indigniſſimè tulit, atque dira imprecatus huic Secretario: ſic in eum inuectus eſt. O ſcelerate, expectes paululum, iſtud totum eſt tibi exedendum, quod iſte exedere debuit. Nam pœnitus credebat, quod commiſeratione motus, cruentas manus ita illi intuliſſet: vt cito è viuis diſcederet: Conſtituerat ſanè iſtum Secretarium morte truculenta punire: ſed Deus auteuertit tyoranidem Principis: quia paulopoſt lue infectus, mortuus eſt. Satellites deinde demortui Iohannis Vi. Skonati corpus deponunt ex furcis, & ſic ſeuire incipiunt in illud cadauer: fruſtulatim illud conſcidendo: prius tamen abſciſo illi capite.

Iſte eſt exitus iſtius præſtantiſſimi ingenio & virtutibus multis excellentiſſimi viri Cancellarij Magni Ducis: cui parem nunquam habuit imperium Moſchouiticum.

Iuſſit ſecundo loco produci in Theatrum, ſuum Theſaurarium, cui

nomen erat

nomen erat: Michael Funichow: vir magni nominis & ingenij acerrimi, socius fidusq; amicus illius Cancellarij: Iste non longis verborum ambagibus vsus est in sua defensiõe: sed breuiter sic loquitur: Appello ad Deum qui omnium rerum est conscius: & cuius oculus omnia intuetur, quia nũquam quicquam in te Dominum meum commisi: semper boua fide & sine fraude in administratione mei muneris me gessi: & cum accuser abste, impiè & iniquè iam tibi dicam scribo, & anima tua in altero seculo se sistat coram Diuina Maiestate, vt mihi satisfaciat. Hæc verba vbi protulisset, iubet Magnus Dux arripi miserum, & exui, atque furcis alligari eo modo quo & Cancellarius. Tum postea ille Maluta præfectus satellitum, haurit ex vase abeneo, vbi erat aqua feruidissima, & deinde alter equorum magister accepit vas plenum aqua frigidissima, iste primo illa aqua caput abluere cæpit: postea calidam & feruidissimam aquam infundebat: sic ille infortunatus vim feruoris & ardoris illius aquæ sentieus, ob atrocem fernorem, vociferabatur mirificè: at ille minister Tyrannidis Maluta magis ac magis infundebat illam calidissimam aquam: ita vt tandem pellis capitis contraheretur in modum serpentis, cum se in spiras contorquet: ita hoc crudelissimo supplicij genere confectus, expirauit. Tertio iubet adduci in medium suum Cocum, iste cocus infinitis falsis testimoniis reus erat peractus: eoq; genere supplicij est affectus, quo & Iohannes Wiskowaty, nempe membratim est dissectus, amputatis illi pudendis. Deinde iussit adduci quendam Georgium Czapkinu cum vxore & liberis, qui inter amanuenses & secretarios non postremum locum tenuit. cumq; ex equo descenderet Magnus Dux, Basilius Themkin iussu Principis caput illi abscidit, sic & vxori, ac liberis: Iste Themkin erat proscriptus ex Lithuania, ob necem Palatini Plocensis, & in Moschouiam aufugerat, tanquam ad asylum, primumq; locum ac præcipuum inter aulicos Principis tenebat.

Thesaurarius Magni Ducis eadem bonitate conscientiæ fretus, qua Cancellarius, rapitur ad necem.

Genus supplicij immane.

Coco suo non parcit Magnus Dux.

Georgius Czapkinus cum vxore & liberis occiditur.

Deinde productus est alter Secretarius, cui nomen Iohannes Bulbakow, qui fuit vna cum vxore, & liberis etiam capite truncatus à Palatino Chirnouiensi, is vocabatur Pietrouicius.

Sic & Iohannes Bulbakow.

Tunc iubet educi & Secretarium suum Basilium Stepanow: quem et indicta causa aulicus è vestigio capitali pœna afficit mandato Principis.

Idem fatum Basilii Stepanow.

Adextremum, vt ad hoc tragicum ac crudelè spectaculum nihil prætermitteret, præcipit Magnus Dux ducentos Nobiles captiuos extrahi in arenam, quos nominatim & singilatim iubens sisti ante se, damnat morti: & singuli aulici ordine eos capite truncant: qua cæde confecta, prodeunt in conspectum Principis manibus & gladiis cruentatis cum hac voce

Crudelis mors ducentorum Nobilium.

Senex occiditur à Duce.

Impudens & crudele facinus in vxorem Thesaurarii.

In vxores & liberos occisorum suorum procerum saeuit: & bona omnia diripit.

letitiæ Hoyda, Hoyda: Sic se turpissimè aulici Magni Ducis sanguine innoxio contaminarunt. Tum eodem tempore mandat Magnus Dux è vinculis venerandum quendam senem adduci: quem statim in equo ille arrepta hasta transfixit: & quamuis sic transfossus miser senex obierit: vt impleret suam crudelitatem illum plusquam sedecim vulneribus sauciauit. Hæc crudelitatis & tyrannidis horrenda facinora, perpetrauit intra horas quatuor. Illa cadauera nuda ita iacebant in terra, quorum nõ parum erat numerus: & cum lustraret illa cadauera quidam ex Principis satellitibus, caputq; Michaelis Thesaurarij inuueretur, exerto ense caput in duas dissecuit partes, hisce verbis additis: recorderis quid mecum egeris. Sub vesperum cadauera illa sunt in vnum cumulum collecta, & extra vrbis portã elata, ibiq; ingenti fossa facta, iniecta, & terra obruta. Sic crudelissimè tot cædibus perpetratis iam in palatium Princeps rediens, deflectit ad ædes Michaelis Thesaurarij, vbi inuenit vxorem illius, elegauti forma præditam & verè honestam, valde luctu & dolore magno plenam atque suspirantem, ob mariti necem, Ducis Ophanasi Wiaziiski soror erat, de quo supra mentionẽ fecimus, Magnus Dux spirans suam inmanitatem, apprehendi iubet, & extendi funem asperrimum, qui ab vna parte muri ad alteram extendebatur, & cum natibus nudis assidere huic funi, qui plurimum carnem & cutem excoriabat, vtq; detegeret mariti thesauros: ab vna parte vsque ad alteram extrahebatur cum summo cruciatu. Filia eius, quæ erat quindecim annorum, hoc crudele genus tormenti videns, non potuit se continere, quin eiulatu testaretur dolorem suum. Dux iubet illam rapi in medium, at filius Ducis maior natu, commiseratione motus, accurrit, & vestemeius tenens sic affatur patrem: Pater charissime, dona me hac puella, ego carceribus illam occludam: tum pater, accipe tu quidem, sed postea matri illam reddas. Denique cum istis magnis cruciatibus & tanto dedecore honestam illam matronam affecissent, & filiam eius, in monasterium relegauit: vbi illa ob magnitudinem vulnerum & cruciatuum quæ passa fuerat dum traheretur per funem, non diu superstes extitit. Filium etiam istius Thesaurarij in vincula coniecit, & omnes fortunas eius cuiuscunque essent generis, ei accepit: sicq; distribuit vt meliorem partem sibi vindicarit & attribuerit, quod erat vilius præda suorum militum exposuerit.

Eodem die venit in ædes Iohannis Wiskowaty summi olim eius Consiliarij, qui antea truculentè mactatus fuerat, vxorem in quoddam cœnobiũ deportari iubet: filium autem eius damnat perpetuis carceribus, & relegat in arcem munitissimam, quæ Białe iezioro dicitur, acsi dicas lacum album:

album: acceptis omnibus eius bonis. Postquam sic tam horribilem & truculentissimam edidisset crudelitatẽ, exactis tribus diebus, iubet produci in forum ex carceribus aliquot egregios Nobiles, qui statim capite truncati sunt, ab ipso Maluta præfecto satellitum: & ita diu iacuerunt humi, quos ipse aliquot vulneribus, vt suam satiaret tyrannidem, feriebat, vtens securi. Cadauera illorum ita nuda in medio foro iacebant, vbi venales prostant merces, septem dierum spacio: vbi tandem à canibus deuorati, ossa verò hinc inde asportata ab iisdem canibus. Postridie iubet octuaginta fœminas generosas istorum Nobilium, qui ita immaniter trucidati fuerant, ad flumen deduci, ibiq; aquis submergi: illæ autem innocentes frustra eiulari & lamentari: Satellites enim, crudele hominum genus, ipsas in aquas iniiciebant & perdebant.

Denegata sepultura inhumaniter.

Anno Domini 1569. missi sunt centum & quinquaginta coloni, ad ædificandam arcem quæ Vulgo Orlo dicitur: et cum cibo destituerentur: quia tum in illis locis ingens fames grassabatur: coacti sunt miseri, ob annonæ penuriam, ex suis nouem mactare, & illorum carnibus vesci, & sic diram compescere famem.

Moschouitæ famæ perciti, sæuiunt in corpora mutua.

Eodem anno cum ipse Dux esset in arce Wołochda, quam extrui & muniri iubebat, ipsi artifices nimis dura famæ pressi, emerunt vitulum, & eum mactarunt, famem hoc pacto expleuerunt. Quam rem vbi audiuisset Magnus Dux, iussit omnes comprehendi & flammis tradi: cum tamen ipsa necessitas, durum telum, eos excusare potuisset. Superstitio enim hæcà multis seculis recepta inter Ruthenos & Moschouitas, vt sit grande nephas, morteq; piandum, qui vitulum mactarit, & eo vesci ausus fuerit. Inter Moschouitas centum & quinquaginta egregij viri, per tæsi tyrannidem Magni Ducis, & ferociam satellitum: constituerant se recipere ad Regem Poloniæ. Quam rem vbi accepisset Magnus Dux, iussit omnes in quandam profundam lacunam valde cœnosam iniici, & ibi in modum pontis substerni: quos tamdiu calcari fecit, donec profundissimè in luto perirent ac submergerentur, & plane luto æquarentur.

Ob vitulum mactatum Moschouitæ combusti.

Moschouitæ loco pontis diffusi.

Eadem die venit colonus ad Secretarium Magni Ducis, ei offerens lucium piscem lepidissimum. Quidam Monachus istud animaduerterat, qui simultates alebat cum isto Secretario, idcirco statim accedit Principem, & hisce verbis illum alloquitur. Secretarius tuus, ò Princeps, nunquam minutioribus vescitur piscibus, sed maioribus: quos piscatur in tuis lacubus, & solet lautissima suis congerronibus celebrare conuiuia. Itaq; Magnus Dux iubet ipsum Secretarium ad se euocari, & nulla data facultate se defendendi, sic eum damnat: iubet manibus pedibusq; vinciri, & in

Secretarius ob piscem submersus.

ciri, & in lacum profundißimum coniici: hißce verbis vtens. O nebulo qui tot piſces minores & maiores ſolebas tibi piſcari, abi nunc, & qui. buſcunq; volueris, veſcitor.

Quopacto Magnus Dux ſuos exercet, & inſtituit in ratione pugnæ, aduerſus inimicos.

Cum Lithuani ex improuiſo cæpiſſent arcem munitißimam vulgo dictam Borſko: cæperant ibi Palatinum & vxorem eius: quos captiuos ad Regem Poloniæ miſerant. At Magnus Dux paulopoſt eum redemerat, dato in eius locum magno viro Nobile Polono: qui cum rediiſſet in Moſchouiam cum aliis duobus Nobilibus Moſchouitis, tum iuſſu Principis arrepti ſunt ad ſupplicium: nimirum tria ligna ſunt affixa in medio foro: vbi ſanibus per mediam corporis partem appenſi: ipſe cum filio ſagittis eos eiaculabatur, & transfigebat, inquiens. O ſtrenui defenſores, ſic oportet vos me et meas arces defendere: poſtea ad exemplum Principis, & turba illa Satellitum ſic ſagittis frequentißimis illos impetierunt, vt iam præ multitudine ſagittarum, non viderentur eorum corpora.

Crudelis ad pugnam inſtitutio.

Quo premio & mercede ampla ſoleat Magnus Dux, ſuos adulatores afficere.

Illuſtres ac clari viri, Ozyphas Scerbaty, & Georgius Boratińſki, qui munere Palatinatus fungebantur: cum miſſi fuiſſent ad defendendam & tuendam arcem Suſa: intercepti ſunt ab illo bellicoſo Lithuanicarum copiarum imperatore

imperatore: à Duce Romano & ab eius exercitu: in quo conflictu magna strages Moschorum est edita, & inter alios illi præcipui viri duo capti: qui postea per permutationem captiuorum redempti sunt. Qui cum primum venerunt in Moschouiam, hilari fronte à Magno Duce excepti, & ad eius mensam inuitati. Tandem absoluto prandio, muneribus lautis et preciosis eos afficit: nimirum vnicuiq; illorum dedit vestem ex boloseri. co suffultam Zebelinis pellibus raris & elegantißimis, dedit & singulis preciosos pileos albos. Atque inter alia quæ cum illis conferebat, scisci tus est ab eis quid ageretur in Polonia & Lithuania. Tum Oxyphas ille, retulit ea omnia quæ viderat ac intellexerat candidè & bona fide. At Georgius Boratiński rogatus, contra protulit ea quæ putabat grata fo re Magno Duci, ipsi palpum faciendo & adulando: quæ planè absona e. rant à rei veritate, & absurda. Ac inter alia sic ausus proloqui: Inclyte & inuictißime Moschorum Cæsar, sic tibi persuadeas, cum Rex Polo. niæ audit, tuos milites iam adesse in finibus, & ibi grassari: maximo me tu perculsus, querit latebras & loca abdita. Magnus Dux statim sucum sibi fieri intellexit, & subiunxit: Rex Poloniæ igitur me timet? At ille, procul dubio: Clarißime & Serenißime Dux, ita se res habet, & si co. piosus exercitus irruerit in Lithuaniam, ille non est tam animosus, vt ve lit tecum in aciem descendere: aufugiet procul in aliquam munitißimam arcem, neq; etiam viribus par, aut arcibus munitis est tecum conferen dus: Deniq; nunquam tui exercitus impetum & vires sustinere poterit: succumbet protinus & terga dabit. Quæ conficta verba, cum in ipsius gra. tiam ac fauorem excogitatam & comparatam orationem esse vidisset: de. testatus adulatorium & leue hominis ingenium, cœpit nutare caput, in. quiens: O Rex infelix, o Rex miserrime, tui planè misereor, qui ita me times: adeoq; sum tibi terrori, vt ad mei mentionem, cogites de fuga, vbi in Lithuaniam venero. Hac oratione finita, tam contumelioſa oratione, sic istum Boratiński est alloquutus: O perfide & scelerate homo: iam tua perfidia, & mendacia mihi optime sunt perspecta, Quocirca baculo quo vti solet ferit illi caput, & cædit tergum, ac deniq; totum corpus, nulla ra. tione habita illius preciosæ vestis, qua eum induerat: At miser Boratiński hinc inde se vertebat: hacq; oratione vtebatur. O Princeps Serenißime, Deus te diu sospitem seruet, quodq; ab te verberor gratum est mihi, & sic me plane hominem obscurum & ignobilem castigare dignaris: nunquam ego potuissem eripi ex captiuitate, nisi tua ope: sed quamprimum libera. tus sum ex vinculis Lithuanicis, citißimè me ad te contuli. Verum Ma. gnus Dux non desinebat hominem crudelius tractare: sæpius repetens

Tyranno etiam aliquando veritatis oratio grata.

Eidem conficta & mendax oratio odiosa.

Iustum premium adulatoris.

hæc verba, o perfide & scelerate te esse turpissimum & mendacem adulatorem noui. Quare sic est ab eo tam diu verberatus, donec suum baculum Princeps confregerit in minutissimas partes.

Qualis sit religio & pietas Magni Ducis Moschouiæ.

QVando Magnus Dux in suum palatium Alexandrowa, olim antequam pulcherrimè extrueretur, Slobodam dictum: venire solet animi recreandi gratia: tum ibi quandam nouam religionem simulare solet & effingere.

Inepta religio vel potius superstitio Magni Ducis.

Primum se nouo quodam Monachi nigri vestitu induit: cuius etiam imitatores sunt omnes eius aulici: simul eodem vestitu iam parato vtentes. Satellites verò illius armati adsunt, qui ad omnia officia prompti paratiq; sunt. Ille autem Magnus Dux ita vestitus cum suis aulicis ingreditur fanum, ad preces matutinas, & alias ceremonias perageudas, quibus vtuntur Rutheni. Sunt autem succincti loro, cui adiunctus cultellus: manibus tenentes lucernam, in qua est accensa candela: quod si quis aulicorum refugerit vti hoc vestitu & ceremonia: grauissimè cæditur virgis à satellitibus Principis. Hosce omnes vocat Princeps fratres: & se eodem nomine appellari iubet: hæc est sancta aulicorũ Moschouitarum fraternitas. At cum iam est tempus prandij, porrigitur cibus, Magno Duci primum, quem habet in sua cistella, tanquam primario fratri, & sic deinceps reliqui fratres ex suis cistellis accipiunt suum cibum: Quod ad potum, singulis datur ad certam mensuram. Tandem absoluto prandio, omnes cum suis cultellis & cistellis se recipiunt in suas cellulas. Nam hoc palatium est ædificatum planè in formam Monasterij. Quare cum secundum suum ritum absoluit Magnus Dux suas preces & horas Canonicas: tanquam maior natu frater egreditur ex illo Cœnobio, ac iubet aliquot captiuos, iam morti destinatos produci ex carceribus: ibi omnes variis mortis generibus afficiuntur: alij ad palum & rotam alliguntur, alij securi percutiuntur, alij suspenduntur, alij miserrimè cruciantur & frustulatim dissecantur: deniq; multi aquis obruuntur. Ita quandiu ibi degit, singulis diebus decem aut viginti insontes ab eo suppliciis grauissimis tolluntur è medio: ita vt præ fœtore cadauerum illâc nemo incedere possit. En fructus

Religionem suam sanguine innocentum sanctificat.

religionis

religiouis Magni Principis Moſchorum: ſic ſuam religionem ſanctificat.

Et quia patrem ſequitur ſua proles, ille Magnus Dux filium habet ſibi ſuiſq; truculentiſsimis moribus perſimilem. Nam ille voluptatis gratia ſolet per illa mortua corpora obambulare, illa calcando, et baculo ſuo capita illorum confringit, vel in illorum cerebra aciem baculi ferrati infigit, inquiens: Vos ô ſcelerati inſurrexeratis in veſtrum imperatorem ac Principem, & me etiam. *Quale futurum ſit imperium filii magni Ducis, quia pareme non degenerat.*

Quotieſcunq; Magnus Dux ad illud palatium, Alexandrowa, aliquẽ ex ſuis inuitat Conſiliariis, nemo eſt illorum qui non credat ſe ad præſentem mortem accerſi, nec vnquam inde domum incolumen reuerſurum, idcirco diſceſſurus, primum domi ſuæ diſponit, & vxori ac liberis valedicit, & amicis ſua commitit: ac ita eſt, ni enim Deus ipſe, vel mirabilis fortunæ caſus illum hominem conſeruarit, de illo actum eſt. Quod ſi impunè & liberè ſuos à ſe amandat: tamen poſtea non euadunt manus Principis, vel quidpiam deterius eos manat. Sicut ſanè accidit cuidam viro rarę ſane virtutis, Theodoro illi nomen fuit. Iſte non ita pridem functus erat legatione apud Regem Poloniæ, & vbi rediiſſet à legatione, inuitatus eſt ad Principem vna cum ſuis Nobilibus, ad Alexandrouam arcem. Qui licet inuitus, tamen ſe ſiſtit ad diem dictam vna cum ſuis. Sane lautiſsimè & oppiparè ille Theodorus & omnes eius excepti ſunt ac donati ab ipſo Principe, multis precioſis veſtibus ſubductis pellibus Zibellinis. At via qua illi fuit tranſeundum, ſatellites per inſidias erant collocati. Cum autem eſſent ſecuri & nihil ſibi metuerent, en irruunt in eos ſatellites Principis, & illos ſpoliant Nobiles, & potiſsimum ipſum legatum: eoſq; ſic nudos relinquunt vt ex vtero matrum exierunt. Atque eo tempore maxima erat vis byemis, quod ad augendam calamitatis eorum grauitatem pertinebat, exuti ſpoliatiq; ſunt curribus & equis. Itaq; ſic miſerè & crudeliter tractati, coacti ſunt pedes ire vſq; ad vrbẽ Moſchouiam. Vnde factum eſt, vt alij propter vehementiam frigoris intenſiſsimi auriculas amiſerint, alij digitos manuum, & articulos pedum, & naſum. Plurimi qui frigus ita horridum ferre non poterant, interierunt in ipſa via. Ipſe orator Theodorus forte fortuna à quodam ruſtico nactus eſt, veſtem pellium caprinarum, qui hac vſus, arcuit à ſe vim frigoris, vt potuit. Ita iſte legatus cum ſuis ſplendidè exceptus à Magno Duce, & honorificè donatus, poſtea crudeliter illuſus, rediit in vrbem Moſchouiam. Pulcherrimum ſcilicet exemplum iſtius Neronis, & eius humanitatis, qua erga de ſe benè meritos vti ſolitus eſt. *Premium Legatis redditum.*

Finis.

SEd hæc satis sint de immanitate ac truculentia Moschouitica: Nos autem bona fide & studio recto, iustoq; ordine literarum monumentis mandauimus, posteritatiq; legendum dedimus: quæ scitu necessaria sunt de tota Sarmatia: id est, de Polonia, Lithuania, Prussia atque Russia: quæ cum suo nomine complectatur Moschouiam, & de ea attigimus, quæ putauimus esse cognitu vtilia. Quoniam autem hodie, is qui imperium Moschouiticum renet: superat sua crudelitate Neronem, Caligulam, Heliogobalum, Maximinum, Phalarim Aggrigentinum: vel etiam Busiridem aut Mezentium: denicq; tyrannos, qui celebres sunt ac famosi apud Historicos, vel etiam apud Poetas: ex infinitis nonnulla crudelitatis illius exempla delineauimus. Quod sane mirum esse non debet: cum gens ipsa fera sit: Moschi siquidem à Mesech dicti, ac si dicas, homines arcus extendentes.

Quæ, & qualis sit gens Moschouitica

Sane Moschis scriptores crudelitatem, morumq; feritatem semper attribuerunt: testis est illa querela Psalmi: Heu mihi quod exulo inter Mesech & Cedar: id est, inter Moschos & Arabes. Sedes Moschorum vetus fuit in Cappadocia, quæ non procul abest à Syria: & ideo illa gens fuit nota Iudeis. Innuit itaq; Propheta Ecclesiam Dei extremis istis temporibus afflictiones maximas perpessuram: tam à Moschis, quam ab ipsis Turcis: qui ex Arabia prodierunt. Accepit autem gens Moschouitica, ritus religionis Græcæ, anno Domini 987. sed successu temporis addiderunt illi multas superstitiones: Grauissimus vir & scriptor nobilissimus Sigismundus ab Herberstein scribit, nunquam populum Moschouiticum publica explicatione doctrinæ, & concionibus eruditi: Et quia sunt oppressi tyrannide horribili: opiniones sui Principis, etiam in religione solent habere pro lege immutabili: sicut Athenienses degeneres fecerant decretum, quicquid visum esset Regi: illud pium & iustum esse. Sed tueatur nos Filius Dei ab impietate & crudelitate Mesech & Cedar. Amen.

TARTARORVM Campestrium, in Hordas diuisorum, morumq; & consuetudinis vitæ eorundem breuissima descriptio.

DE CAZANENSIBVS TARTARIS (antequam cæteros in hordas diuisos attingemus) Moschouitico imperio confinibus dicendum nobis imprimis occurrit, quos Magnus Moschouiæ Dux Basilius, anno Domini Millesimo quingentesimo quinquagesimo primo, ditioni suæ, plurimis diuersisq; bellorum euentibus exantlatis subegit. Hi verò à Campestribus differunt quod agros colant domosq; inhabitent.

De Regno Cazanensi.

SVra fluuius, imperium Moschouiticum à Cazanensi Regno distimitat, qui ex meridie fluens viginti octo miliaribus infra Nouogrodiam inferiorem cursu in orientem reflexo, in Volgam exoneratur, in quorum confluxu Basilius Princeps Castrum à suo nomine Basilow Grod appellatum, contra Casanenses arcendos errexit. Porrò Regnum Casanense sexaginta miliaribus Polonicis infra Nouogrodiam inferiorem (de qua superius) limites suos secundum Wolgam fluuium incipit, Orientem & Meridiem versus campis desertis qui ducentis miliaribus Polonicis patent, terminatur. Ad orientem verò æstiualem Tartaros qui Shibanski & Cozaczki appellantur finitimos habent.

Fines Regni Cazanensis.

CAZAN Vrbs, totius Regni Metropolis ad Wolgam fluuium & Cazanam à qua nomen sortitur, in vlteriore rippa condita est. Arcem natura & oportunitate loci munitissimam & inexpugnabilem habet, à Nouogrodia inferiore septuaginta miliaribus distat.

Hi Tartari Cazanenses reliquis ingenioſiores, & aliquantulum humaniores sunt, circa agriculturam, remq; domesticam (qua à cæteris maximè differunt) versantur. In domibus non in campestribus degunt, mercimonia rerumq; permutationes varias cum vicinis Moschouitis, Turcis & cæteris Tartaris exercent, Reges sui iuris ad Basilij vsq; Ducis Moschouiæ tempora habebant, neminiq; tributa persoluebant, sed præ-

Cazanenses à Moscho subiugati.

dictus Basilius eos sibi tributarios multis annis cum illis vario marte bella gerens, effecit, atq; pro suo arbitrio Reges illis constituebat. Id autem Cazanenses maximè coacti sunt subire, partim propter oportunitatem fluuiorum ex Moschouia in Wolgam influentium, partim ob mutua commercia cum Moschouitis consuetta à quibus inimicitiæ tempore arcebantur.

Primus

Primus itaq; Cazanensium Rex fuit Chelealeczk qui tributarius Basilij fendalisq; extitit. Hic relicta vxore Nursultan, absq; liberis moritur, cui Abrahamin magni nominis Tartarus, ducta vxore eius vidua, consensu Magni Moschouiæ Ducis Basilii, in Regno succedit, qui ex priore vxore filium Alegum nomine habuit, ex Chelealeczk autem relicta, duos postea Machmedenim, & Abdelatiph filios suscepit. Prædicto igitur Abrahamin mortuo, Alega velut primogenitus Regno potitur, qui cum mandatis Moschorum Principis non admodum obtemperaret, à proceribus Moschouiticis, qui ad consilia eius obseruanda constituti erant, quadam die in conuiuio inebriatus, ac in vehiculo illa nocte quasi in domum veheretur, Moschouiam vsq; deductus est, ibidemq; in vinculis aliquandiu detentus, tandem in Volochdam arcem relegatus vitam terminauit. Alega igitur ita Regno deiecto Abdelatiph frater ei succedit, qui etiam perinde vt Alega Regno priuatus est. Machmedenimq; frater in locum eius à Moschorum Principe suffectus, quo regnante Anno Domini 1504. Cazanenses iugum Moschorum excusserunt, ab eisq; defecerunt. Hanc defectionem cum Basilius Moschorum Princeps didicisset, rei indignitate commotus, cum infestis armis & tormentis bellicis exercitum copiosum contra Cazanenses destinauit, qui à Cazanensibus & Ceremisis arcu vti peritis dolo circumuenti, impari marte cæsi & fusi fugati, tormentisq; & Castris spoliati, captiuiq; in Astrahanense emporium quod mari Caspio siue Persico adheret, relegati Turcis, Tartaris & Persis venditi sunt.

Reges Casani.

Alegæ Regis exitus.

Casanenses Machmedenim & Ceremisis arcu vti peritis dolo circumuenti, impari marte cæsi & fusi fugant.

Postea Cazanenses Scheale Regem hæreditarium qui Machmedenim mortuo successerat, Moschorum partibus fauentem expulerunt, Sapiregiumq; Mendligeri Tauricæ Regis filium ad Regnum suscipiendum vocauerunt, qui coniunctis viribus cum fratre Machmetigero Tauricæ Rege, Moschouiæ maximam partem crudeliter deuastarunt, ad ipsamq; vrbem Moschouiam penetrantes grauissima obsidione eam præserunt, ab eaq; non discesserunt, donec Princeps Moschouiæ se tributarium prædicto Machmetigero Regi Tauricæ perpetuo fore obstringeret, quod postea non præstitit. Ingentem autem & vix credibilem tunc temporis hominum captiuitatem, trecenta videlicet millia Tartari in Moschouia cepisse eduxisseq; dicuntur. Quam cladem irreparabilem Moschorum Princeps vlciscere volens, exercitum copiosissimum conscripsit, Machmetigeriq; Tauricæ Regem ad certamen prouocabat, dicens se superiore anno ab eo non indicto bello ex insidijs furum latronumq; more oppressum fuisse. Ad ea Machmetiger respondit: sibi ad inuadendam Moschouiam satis vias multas patere, bella non magis armorum quam tem-

Tartari crudeliter Moschouiam vastant.

Numerus captiuorum.

Tartaricum responsum.

porum esse, proinde ea se magis suo, quam alieno arbitrio gerere solere. Moschouiæ autem Princeps videns se delusum fore, vlciscendi libidine ardens Anno Domini 1523. exercitum ad Cazanense Regnum expugnandum duxit, in finibusq; Cazanensium, ad Wolgæ & Suræ fluuiorum confluxum munitionem propter infestandos Cazanenses condidit, quam à suo nomine Basilow Gorod appellauit. Postea re infecta exercitum dimisit.

Moschouitæ Cazan oppugnant.

Anno deinde sequenti 1524. ad Cazanense Regnum occupandum, ingentes numerosasq; copias, cum Duce quodam Michaële Georgij destinauit, Cazanq; arcem quinta decima Augusti oppugnare cæpit, quam quidam Moschouitæ ad id subornati incenderunt, intuenteq; Moscho rum exercitu funditus exusta est. Attamen in tam facili occupandi Castri occasione, Moschouitæ ad expugnandum, occupandumq; castri combusti collem ne accedere quidem audebant, Tartarosq; id denuo ædificantes non impediebant, atq; ita postea arx Tartarorum strenua opera, Moschouitarumq; negligentia restaurata est. Moschouitæ verò frustra moras trahentes, consumpto comeatu fame laborare incipiunt, nam Ceremissis tuentibus partes Cazanensium, hostium itinera diligenter obseruantibus, emissariosq; excucientibus, nihil adferi poterat, adeò vt nec Princeps de suorum qua præmebantur necessitate cognoscere, nec ipsi quicquam illi significare de rerum suarum statu possent, & aliquot millia Moschouitarum à Ceremissis cæsa & fugata, nauesq; plurimæ quibus comeatus deferebatur ademptæ, & aquis obrutæ sunt. Tandem Moschouitæ auxiliis aduenientibus castrum combustum dennò restauratum obsti-

Cazan comburitur.

Cazan iterum oppugnatur.

natissimè oppugnare cæperunt, tormentis machinisq; bellicis admotis, obsessi quoq; exoneratis pariter in hostem bumbardis strenuè se propugnabant, donec bumbardario magistro quem vnicum in castro habebant, glã de sclopetario à Moschouitis icto priuarentur, atq; certis sub conditionibus Cazanenses cum Ducibus exercitus Moschouitici, inducias pepigere compulsi sunt, tributaq; secundum pactum ad mortem vsq; Basilij persoluebant. Mortuo tandem Basilio, Ioanni moderno Principi filio eius recalcitrare Cazanenses cæperunt, quos ille septem perpetuis annis bello acerrimo, vario tamen marte præsit, arcemq; & ciuitatem Cazani-

Cazan capitur expugnaturq;

am regionis Metropolim tormentis bellicis, & obstinato impetu militum suorum, pluerumq; bumbardariorum suppositione anno Domini 1551. expugnauit, paterumq; opus strenuè perfecit, & ab hoc tempore Cazanensium Regnum, & vrbs Cazan cum aree, Principi Moschorum Ioanni Basilij filio subacta est, titulumq; Regni prædictus Princeps sibi vsurpat, seq; Czar Kazanski, id est Regem vel Imperatorem appellat.

Magna-

Magna autem pars Tartarorum Cazanensium tunc temporis capta, Principis impulsu baptisata est, multi quoq; baptismum respuentes capite inultati aquisq; obruti sunt: Nunc tamen communiter omnes Machomethi dogma, erroresq; gentiles profitentur, exceptis perpaucis ijsq; insignioribus, qui Ruthenico ritu, fidei Christianæ præceptis iniciati sunt. Atq; hæc de Cazanensibus Tartaris breuiter dicta sufficiant, nunc confines Tartaros Nohaycenses cæterosq; campestres in Hordas distributos attingemus.

Nohaicensium Tartarorum Horda.

TArtari Campestres, cateruatim in campis nullis finibus obseruatis degũt, in Hordasq; veluti in quasdam prouincias, à quibus & cognominantur diuiduntur. Horda autem conuentum, vel multitudinis congregationem cætumq; hominum in formam ciuitatis coactum significat. Cæterum vna quæq; Horda nomine suo peculiari appellatur, quæ multæ ab inuicemq; moribus aliquantulum diuersæ sunt, ex quibus præcipuè Nohaicensis, Zauolensis, Præcopensis, Crimscensis, Cosaczkiensis, Tumenensis, Calmuczkiensis, Turcomanensis, & id genus aliæ, quæ omnes Machometi dogma amplectuntur profitenturq;.

Horda quid significat.

Nobaicensium Tartarorum Horda, post Tartaros Cazanenses orientem versus procedendo imprimis occurrit, quæ vltra Volgam fluuium amplissimũ circa mare Caspium ad fluuium Iayczk ex prouincia Sibier decurrentem sita est. Huius regionis Tartari incolæ non Reges sed Duces habẽt, in tresq; Ducatus diuiditur, quorum primus cum ciuitate Scharayczik, dicta vltra fluuium Volgam orientem versus, cum adiacente ad Iayczk fluuium Regione extenditur, Scharaycensisq; Ducatus à ciuitate Scharayczik dicitur. Secundus Ducatus in Horda Nohaycensi inter Cammam Iayczk, & Volgam fluuios situs est. Tertius eiusdem regionis Ducatus Sibierensis prouinciæ partem (de qua superius) & omnem circumiacentem regionem attingit. Atq; hæ omnes regiones syluosæ sunt, excepta ea quæ ad Scharayczik ciuitatem vergit, quæ tota campestris est.

Saraiczik.

A Ducatu Scharaycensi Nohaycensis Regni, orientem versus procedendo, oc-

Iurgenczi. dendo, occurrunt populi Iurgenczi à Moſchouitis appellati, quibus frater Magni Cham ſupremi Regis Tartarorum imperat, à Iurgenciis autem
Rex de Cataia. decem dierum itinere ad regiones Magni Cham Regis de Catagia (qui maximam Tartarorum partem poßidet) perueuitur.

Tartarorum Zauolhenſium Horda.

BVlgaria ſiue Volgaria vel Zauolheuſium Tartarorum Horda, à Cazanenſi Regno & Nohayceuſi Horda nomihil in meridiem reflectendo occurrit. Traxit autem cognomen à
Bulgari & Volinci. Volga flumio celeberrimo qui eam longo tractu interfluit. Ex hac Regione Bulgari, Slauones, qui nunc Turcarum Imperatori parent, & Volinci, Ruteni, Lituaniæ populi Regi Poloniæ ſubiecti oriundi perhibentur, prout latius in deductione Polonorum patet.

Zauolhenſis autem Horda præcipua, & quaſi Princeps cæterarum omnium olim extitit, incolarum videlicet multitudine & rerum geſtarum fortitudine, lociq; affluentia & oportunitate, ex qua cæteri omnes Tartari Campeſtres ortum genuſq; duxerunt. Hæc autem Horda Zauolhenſis inter Volgam & Iayczk flumios iuxta mare Caſpium ſiue Perſicum ſita eſt. Reges ſui iuris ad Alexandri vſq; Regis Poloniæ tempora, moderni Regis Poloniæ Sigiſmundi Auguſti patruum, habebat, infra annum Domini 1506. Sed tandem Sachmat Rex Zauolhenſis vltimus, ob iniuriam quandam quam olim Crimſciis Tartaris præ
Zauolhenſis Horda occupata. deceſſores eius fecerant, à Machmatgirey Tauricæ Rege, ex Crimſca Horda oriundo regno pulſus, fugatuſq; eſt. Qui ad Alexandrum prædictum Regem Poloniæ, Magnumq; Ducem Lituaniæ profugit, auxilij contra Machmatgirey implorandi gratia. Cum autem Lituani & Poloni auxilia longius differebant, interim Machmetgirey Tauricæ Rex, Zauolhenſis Regis ſupra nominati exercitum profligauit, totãq; Regionem eius occupauit. Et ab hoc tempore Zauolhenſis Horda penitus diuexata, & Regibus orbata eſt, quam poſtea Baſilius Princeps Moſchouiæ imperio ſuo ſubegit, cuius titulum Ioannes modernus Princeps huius Baſilij filius ſibi vendicat, ſeq; Bolgariæ, id eſt, Zauolhenſem Regem appellat.

Tandem vltra Viatcam Regionem & Cazanenſe Regnum Tartaro-

rum tres

rum tres Hordæ, qui Thumenſki, Schibanſki, & Cozaczki appellantur, in campeſtribus habitant, cateruatimq; viuunt, ac tot quot lubet ducunt vxores. Potum ex lacte equino habent, frugum vſum neſciunt, pecuniiſq; non vtuntur, exorciſmis & incantacionibus ſupra modum diti, quibus caligines aliaſq; intempeſtates cœli ſæpius excitant, hocq; modo hoſtes frequenter proſtigant. Hæc autem omnia, herbis, verbis, lapidibus, radicibusq; ab eis miris incantationibus conficiuntur. *Mores Tumenſium.*

Calmuczkienſis Horda trans Volgam fluuium ſita eſt, Caſpio mari confinis, huius incolæ in campeſtribus vitam ducunt, à crinibusq; quos nutriunt Calmuczki Tartari appellantur. *Calmuczkienſis horda.*

Aſtrachan Tartariæ Regnum.

Aſtrachanenſe Regnũ, poſt Tartaros Nohaycenſes, & Cazanẽſes ad mare Caſpium ſitum eſt, cõpluresq; ciuitates habet, ex quibus Aſtrachan vrbs opulentiſſima, in qua emporiũ celeberrimum eſt, à qua tota circumiacens Regio nomen accepit, ad oſtia Volgæ ſita eſt, ibi autem Volga fluuius ſeptuaginta pluribuſue oſtiis in mare Caſpium exoneratur, multas ibidem inſulas faciens, tantaq; aquarum copia ingreditur, vt procul ſpectantibus maris formam præſeferat. Hoc Regnum olim ſui iuris erat, Regeſq; hæreditarios habebat, ſed anno Domini 1554. à Ioanne Baſiliade Moſchorum Principe vna cum vrbe ſubactum, occupatumq; eſt, cuius titulum ſibi vſurpat. *Aſtrachan vrbs.* *Oſtia Wolgæ.*

Ad hoc Regnum occupandum Sultan Zelim Imperator Turcarum, inuidia auaritiaq; prolatandi imperij Tartarici ductus Anno Domini 1569. 20. Martij die, ex Conſtantinopoli terra & mari exercitum ingentem Turcarum 25000. equitum & Ianiczarorum 3000. deſtinauit, naualis claſsis centum quinquaginta Galeris, & multis celocibus conſtabat. His demum omnes Hordæ Tartarorum Præcopenſium, ex mandato Imperatoris adiunctæ ſunt, 80000. equitum excedentes. Sicq; iunctis viribus longiſſimo eoq; periculoſiſſimo campeſtri itinere, multis fluuijs & paludibus ſuperatis, ad Azoph peruenerunt, omni comeatu prorſus conſumpto. Azoph autem in oſtijs Tanais fluuij Turcica arx ſita eſt, ad paludes Meotidis. Poſtea ad victum neceſſarijs comparatis, omnis equi- *Expeditio Turcarum ad Aſtrachan.*

omnis equitatus Turcicus & Tartaricus, per campestria & Hordas Tartarorum Nahaicensium, & Circassorum quinquemontanorum, tædiosissimo itinere sub Astrachan 5. Septembris venerunt: 24. hebdomadis cum ineffabili famis & sitis angustia in via transactis. Hebdomadam integram sub arce quicq tentantes consumpserunt, aditum enim ad eam vasta Wolgæ circumluentis amplitudo prohibet. Interea Moschouitarum aliquot millia aurora instãte, in nauibus & celocibus, Turcas & Tartaros inopinata excursione, magno cum impetu Duce Serebrny adoriuntur, multitudineq eorũ postrata, spoliis onusti armata manu incolumes in arcem redierunt. Tartarorũ quoq aliquot millia ad vnũ trucidauerunt, vt nemo ex illis euaserit, qui sub arcem pabuli acquirẽdi gratia superato fluuio Volga excurrerant. Naualis quoq Turcarum ille exercitus, centũ quinquaginta Galerarum tormenta magna, pulueres bumbardarios, commeatum, & alia belli expugnandiq instrumenta vehens, cum aduerso Tanai ab Azoph ad montem Perewloka dictum duobus ferè mensibus transactis veniret, Nauesq sine Galeras terra in instrumentis ad id pertinentibus, per illum montem (qui miliaribus septem à Tanai ad Volgam fluuium magnum sub Astrachan fluentem distabat) transferre vellent, Moschouitarum 15000. illos adoriuntur, sex millibusq Turcarum prostratis, spolia & instrumenta multa iam in terram expositaabstulerunt, reliqui vix ad naues aufugerunt, huiusmodiq insperata clade accepta ad Asoph redire coacti sunt, vndiq eos Moschouitis persequẽtibus. In Azoph existentibus aliud infortunium accidit, pulueres enim tormentarij quos in arce depositerant, igne fortè aduenient succensi sunt, cum ingenti Turcarum & arcis damno, cæteri Constantinopolim petientes in paludibus Meotidis naufragio perierunt. Sed ad rem intermissam redeo. Tartari & Turcæ Astrachan frustra cum quotidiana diminutione suorum obsidentes, de naualis classis in qua spes eorum recumbebat perditione audientes, vndiq hostis imminentis, famisq & sitis angustia pressi, coangustati, & ad extrema redacti 21. die Septembris cum ingenti dedecore, dammoq irreparabili: absq vllo Moschouitarum detrimento, obsidionem soluere coacti sunt. Ad Asoph 23. Octobris die venerunt, quinq hebdomadis in reditu cum ineffabili periculosissimaq miseria, & intollerabili angustia transactis, per campestria enim desolata illis iter erat, vt nusq pabulum acquirere & pro se & pro equis reficiendis poterint. Moschouitæ enim gramina omnia passim succenderant, & aqua interdum quinq integris diebus carebant, omnesq ferè ex illo exercitu Turcico, cum equis pariter fame & siti coangustati miserè perierunt, quidam in paludibus Meotidis Constantinopolim repetentes, aquis sub-

Astrachan à Turcis obsessa.

Turcæ à Moschouitis prostigati.

aquis submersi sunt, ita vt 225000. equitum, 3000. Ianiczarorum, & centum quinquaginta galeris amissis, vix 2000. ad Constantinopolim redierunt. Turcarum cladet.

Est quoq; Schamachia vrbs Tartarorum, ad mare Caspium condita, quæ ab Astrachan sex dierum itinere abest, ab ea tota Regio siue Horda Schamachia nucupatur, hanc Rex Persarum possidet. Incolæ autem huius Regionis texendis fericeis vestibus excellentissimi sunt artifices. Turcomanorum Horda vltra Caspium mare sita est, eius imperium inter quinq; fratres partitum est, quorum qui primas tenet Azynchan nominatur, reliqui verò Soltani appellantur, in totoq; imperio solummodo quinq; oppida reperiuntur. Incolæ Machometicam hæresim amplexantur, viuuntq; inxta Nahaycensium Tartarorum consuetudinem, & cum Persarum Principe vulgo Zophi nuncupato, frequentissimè bella mouent. Samachia vrbs & Regio. Turcomani.

Sarmacandia orientem versus procedendo, vltra Turcomaniam, vrbs est amplissima, quæ olim totius Tartariæ Metropolis extitit, nunc verò ruinis deformis iacet, vna cum multis antiquitatis vestigiis. In ea sepultus est Tamerlanes ille Tartarorum Rex, qui olim Turcarum Imperatorem Baiazetem cum exercitu numerosissimo profligatum, captiuum aureis catenis vinctum, in cauea velut anem per totam Aziam circumuehebat. Huius Regionis incolæ Machometani sunt. Tamerlanes.

Kyrgessorum Horda.

Kyrgessi Tartari cateruatim in campis degunt, habentq; ritum gentilem huiusmodi. Sacrificus ipsorum quo tempore rem diuinam peragit, tunc sanguinem, lac, & fimum iumentorum, terramq; sumit, commixtioneq; insimul facta in vas quoddam infundit, & vna cum hoc arborem ascendit, ad populumq; circumstantem concionatur. Concioneq; peracta in stultam plebeculam, prædictam commixtionem spargit, populus verò in terram pronus prouoluitur, aspersiunculamq; hanc pro Deo colit, firmèq; credit nihil esse perinde salutare humano generi, ac terram, pecus, armentaq. Mortuos loco sepulturæ arboribus suspendunt, his finitimi sunt Baschirdi Tartari ab occidente, & Hieseliti ab oriente. Ritus Kirgessorum. Baschirdi, Hieseliti.

Ab iis vltra Imaum montem longo tractu procedendo ad Oceanum Sciticum, Molgomozani, Baydaiq; Tartari occurrunt, hi Solem vel rubrum pannum stipiti appensum, cultu diuino adorant, in castris cauer- Molgomosani, Badai, ritusq; eorum.

nisq. subterraneis Vitam ducunt, omniumq. animantium & reptilium, serpentum, vermiumq., murum & id genus aliarum rerum incomestibilium, carne vescuntur. Idioma proprium habent, iis contermini sunt Macriti, & Samogides, quasi seipsos comedentes populi.

Hijs longè positis & penè ignotis Tartaris, populisq. campestribus in oriente Vltra Imaum montem & Oceanum Scyticum degentibus breuiter descriptis ad reliquos Tartaros campestres Moschouitico imperio consiones, qui Crimskij, Præcopskij, & Pietiorskij, id est, quinquemontani appellantur reuertemur.

Circassi Pietiorsczii Tartari.

A Regno Astrachan quod mari Caspio, vt supra diximus adiacet, in occidentem tandemq. in meridiem reflectendo, circa Meotidis paludes, & Pontum Euxinum ad fluuium Cupa qui in Meotidē exoneratur, Aphgasi populi imprimis occurrūt, vbi etiam vsq. ad fluuiū Merulā qui Pontum Euxinū ingreditur, montes eminentissimi sunt, in quibus Tartari Circassi, Pietiorsczij dicti, id est, quinque montani, habitant. Viri sunt strenui, & bellicosi, montium quibus intercluſi sunt asperitate, & difficili aditu (à quibus & nomen traxerunt) freti, Turcis & Tartaris fortiter sæpissimè repugnant, lingua propria vtuntur, & Christianismum cum Ruthenicis siue Græcis cæremoniis conuenientes, profitentur, linguaq. Slauonica Sacra, Rutenorum more peragunt. In castris vt cæteri Tartari viuunt, & in propinquorum funeribus pompas ducunt, magnificasq. exequias celebrant, & in memoriam mortis amicorum auriculam integram, partemue eius, testificantes amorem, sibi ipsis amputant. Audacissimi Piratæ sunt, nam fluuijs qui ex montibus eorum fluunt in Euxinum pontum siue paludes Meotidis nauibus delapsi, quoscunq. reperiunt spoliant, & excutiunt. eos præsertim qui ex Capha Constantinopolim versus nauigant.

Aphgasi.

Circassi Christiani.

Circassorum funebres exequiæ.

Crimscii siue Præcopsczii Tartari.

NTer Cazan & Astrachan Regna Tartarorum, quæ nunc Moschorum Principi subsunt, longo secundum Volgam fluuium celeberrimum tractu, ducentis videlicet & triginta miliaribus Polonicis, ad Boristenem vsq; fluuium campi deserti sunt, quos Tartari nullis certis sedibus obseruatis incolunt, præter Azoph & Achaz ciuitates, ad Tanais fluuii ostia sitas, Turcis tributarias, quas Tartarorum magna pars incolit, & circumquaq; certis sedibus morantur, remq; familiarem magna ex parte exercent. In his prædictis campis desertis ciuitas Crym olim Regum Tauricæ sedes, à qua Crymskij nominabantur sita est. Postea verò toto Isthmo spacio mille ducentorum passuum, ad insulæ formam perfosso, Reges Tauricæ non Crymskij sed Præcopskij, ab illa nimirum perfossione sumpto vocabulo, (precop enim Slauonica lingua fossam vel aliquid perfossum sonat) appellantur. Hæc autem ciuitas Præcop nominata, in Taurica Chersoneso sita est, quæ ab Azoph ciuitate celebri vbi est emporium insigne, quinq; dierum itinere distat. Tota autem Chersonesus Taurica silua quadam per medium scinditur, eius mediam partem quæ ad pontum Euxinum vergit, Turcarum Imperator possidet, in qua Capha insignis vrbs olim Theodosia dicta, Genuensium quondam turis existens condita est. Hanc autem Capham emporium totius Asiæ celeberrimum, Machometes Turcarum Imperator (expugnata Constantinopoli) Genuensibus quatuordecim annorum spacio obsidione eam præmens, proditione quorundam Genuensium largitionibus corruptorum,ademit.

Campi deserti. Azoph & Achas. Crym vrbs. Præcopskii vnde dicti. Præcop vrbs. Taurica Chersonesus. Capha.

Alteram peninsulæ partem Tartari Præcopenses tenent. Omnes autem Tartari Præcopenses siue Crimscij (qui nunc Tauricæ Regnum incolunt) originem suam ex Zauolhensium Tartarorum Horda ducunt, cum enim propter intestinam domesticamq; seditionem Regno pulsi fuissent, nec vsq; in vicinia firmum domicilium habere possent, hanc Europæ partem occupauerunt, veteriq; iniuriæ haud immemores cum Zauolhensibus Tartaris, variis bellorum euentibus bellegerabant, donec eos Regno prorsus exuerent, Regesq; eorum extinguerent.

OCZAKOW castrum & ciuitas, in ostiis Boristenis fluuii ad Pontum Euxinum sita, quam Tauricæ Rex ademptam Lituaniæ Ducibus tenet, Tartariq; Præcopenses eam incolunt, Turcarum verò Imperatori nunc tributaria est, à Præcop ciuitate quadraginta miliaribus distat, ab Alba quæ Moncastro antiquis dicitur, vrbe Valachiæ ad fluuii Tyræ ostia sita totidem, à Circas verò oppido ad Boristenem condi-

Tartari Oczakowstii.

to quadraginta. Porrò ab hac ciuitate Oczakow Tartari Præcopenſes qui eam incollunt Oczakowſczi Tartari dicuntur, frequenterq́ variis excurſionibus Podoliam Ruſſiæ Regionem ſibi in vicinia adhærentem, & aliquando Lituaniam ipſam cæteraſq́ Ruſſiæ partes infeſtant, prædaſq́ & ſpolia cum hominibus abigunt, maximè verò ea de cauſa huiuſmodi excurſiones facere ſolent, cum illis ſtipendia conſueta à Rege Poloniæ pluſquam iuſto retinentur. Solet enim Rex Poloniæ huic Regi Tauricæ ſtipendia certa quotannis ſoluere, ea conditione vt opera illius quauis vrgente neceſsitate vteretur, qui aduerſus quoſcunq́ hoſtes Polonorũ, & Lituanorum cum certis copiis militare quolibet tempore paratus eſt. Præcipuè verò Moſchouiæ Principis regiones ex parte Polonorum infeſtat, variiſq́ excurſionibus debilitat, vnde & Princeps Moſchorum miſſis ſubinde muneribus aliquando illum ſibi deuincere ſolet. Tartarus verò muneribus interdum vtriq́ acceptis, vtrumq́ etiam vana ſpe lactat, Regi tamen Polonorum impenſius fideliuſq́ & obſtinatius militat, ac omnes prouincias Moſchouiæ Monarchæ ſubiectas nomine illius diuexat, & frequentibus inſultibus igne & ferro vndiquaq́ peragrat, ampliſſimaq́ ſpolia educit, prout & nuper Anno Domini 1571. menſe Maio, ipſo die aſcenſionis Dominicæ Moſchouiam ipſam vrbem cum arce & totam circumiacentem regionem ad quinquaginta miliaria in latitudinem & longitudinem flamma, ferroq́ protriuit, vaſtauit, mancipiaq́ & ſpolia dictu incredibilia eduxit, exercitum etiam ingentẽ ſibi oppoſitum cum multis Ducibus & inſignibus belli præfectis fudit, & ad internitionem profligauit, trucidauitq́ adeò vt memoria tantæ crudelitatis Tartaricæ (quamuis antea quoq́ frequentes eorum excurſiones fuerent) non extaret.

Moſchouia à Tartaris exuſta.

Hi autem Tartari Præcopenſes Chriſtianis infeſtiſſimi ſunt, Turcarumq́ Imperatori quotannis trecentos Chriſticolas pro ſtipendio pendunt. A Septemtrione Magni Ducis Moſchouiæ regionibus, ab oriente Tartaris Quinq́montanis, ab occidente & aliquantulumq́ à Septemtrione Ruſſiæ Polono Regi ſubiectæ, à meridie Moldauiæ Valachiæq́ contigui ſunt. In Campeſtribus circa Pontum Euxinum & paludes Meotidis, in totoq́ Iſthmo & Cherzoneſo Tauricæ degunt. Rex eorum frequentius in caſtris, interdum verò in Oczakow ciuitate (quæ quondam Vitoldi tempore Lituaniæ colonia erat) commorari ſolet. Horum Tartarorum ſitum mores & barbaricam crudelitatem, Ouidius Naſo ibidem exulans, ſuis in Elegiis de Ponto latiſsimè deſcribit, hoſq́ fluuios in Pontum Euximum exonerari carmine infraſcripto (quod ſubſcribere libuit) Elegia ad Albinouanum decima, recenſet.

Fines Præcopenſium.

Adde

Adde quot hic clauſo miſcentur flumina Ponto,
Vimq; fretum multo perdit ab amne ſuam.
Huc Lycus, huc Sagaris, Peneuſq;, Hipanuſq;, Crateſq;,
Influit, & crebro vertice tortus Halis,
Parteniuſq; rapax, & voluens ſaxa Cynapes
Labitur, & nullo tardior amne Tyras.
Et tu fœmineæ Thermodon cognite turmæ,
Et quondam Graiis Phaſi petite viris,
Cumq; Boriſtenio liquidiſſimus amne Dyra ſpes,
Et tacitè peragens lene Melanthus iter:
Quiq; duas terras, Aſiam Cadmiq; ſororem *Tanais Maſchis Don.*
Separat, & curſus inter vtranq; facit.
Innumeriq; alij, quos inter maximus omnes
Credere Danubius ſe tibi Nile negat.
Copia tot latícum quos auget, adulterat vndas.
Nec patitur vires æquor habere ſuas.
Quin etiam ſtagno ſimilis, pigræq; paludi
Cæruleus vix eſt diluiturq; color.
Innata vnda freto dulcis, leuiſorq; marina eſt,
Quæ proprium miſto de ſale pondus habet. &cet.

Hic Ouidius ſolummodo præcipuos eoſq; capitales fluuios recenſuit, reliquos verò complures & abſq; numero amnes inſignes, qui prædictis immiſcentur carminis breuitati conſulens omiſit.

De moribus conſuetudineq; vitæ Tartarorum.

Abſolutis breuiter Tartarorum Hordis ſiue Regionibus earumq; ſitu, nunc de vitæ eorum moribus, veſtimento. rumq; vſu & victu pauca ſubijciemus. Omnes autem Tartari prædicti, Machometi dogma exceptis Circaſſis Quinquemontanis ampléctuntur Turcarum ritu. Turcas tamen ſe appellari moleſtiſſimè ferunt, probriq; id loco ducunt, ſed Beſurmanos quaſi gentem electam ſe nominari gaudent.

Homines sunt statura mediocri, obesa, lataq; facie, distortis & cõcauis oculis, barba capris simili horridi, capite rasi, exceptis excellentioribus viris qui crines contortos eosq; nigerrimos secundum aures protensos nutriunt, corpore valido robustoq;, animo audaci, in Venerem eamq; naturæ contrariam lasciui. Victum ex omnibus animalibus quomodocunq; mactatis, maxime autem ex equis habent, exceptis porcis à quibus ex præscripto legis, vt re fedissima & immunda abhorrent. Famis somniq; supramodum patientes, vt ea nonunq; toto triduò quadriduoue perferant, tandem verò occasionem ad vorandum nacti, supra modum se cibo & potu ingurgitant, eaq; crapula prioremin ediam resarciunt, sicq; cibi & potus superfluitate obruti, biduo triduoue dormiunt, in quos sic somno penè suffocatos, & oppressos Lituani & Ruteni (in quorum frequenter regiones excurrunt) de repentè irruentes, incautos profligant prædasq; repetunt. Cum autem aliquo proficiscuntur, & si fame sitiq; cruciantur, equis quibus insident venas incidunt, haustoq; eorum sanguine sitim famemq; sedant, equis verò huiusmodi venarum incisionem maximè prodesse putant. Equarum lacte supramodum delectantur, quo robustos pinguesq; se fieri arbitrantur. Herbis variis maximè autem iis quæ iuxta fluuium Tanaim crescunt suauiter vescuntur, sale rarissimè vt untur, ideoq; visum sibi acutiorem inesse dicunt. Quod si aliquando Reges siue Duces exercitui suo commeatum distribuunt, quadragenta viris vnum equum dare solent, quibus mactatis milites carnes inter se partiuntur, præstantiores verò intestina tantum vt rem opiparam & suauiorem sumunt, quæ ad ignem parum calefacta, vt videlicet adhærentia stercora excuti possint, vna cum cineribus & carbonibus de igne otius erepta rapaciter vorant. Non solum autem digitos pinguedine perunctos sed etiam cultellum, lignumue, quo stercora detergunt suauiter lingunt, fountq;. Capita equorum apud eos in deliciis habentur, insignioribusq; tantummodo apponuntur. Cibum verò capessuri, locum quo cibus apponitur circumsedunt, pedibus subtus transuersim attractis, eodem quoq; modo mensam si adest (præcipuè legationem apud Polonos Lituanosue obeuntes) circumsidunt, præstantiores verò super mensam accumbunt, sed suis in Regionibus nunq; ferè in mensa nisi super terram comedunt, Insigniores Tapetas sibi substernunt.

Statura Tartarorum.

Victus Tartarorum.

Arma quibus in bello vtuntur hæc gestare solent, arcum cum pharetra sagitifera, cæstum, securim, frameamq;. Sagitas autem veneno subtiliter inficiunt, de quibus etiam Ouidius de Ponto Elegia secunda & tertia ad Maximum lib: primo testatur, cum dicit:

Arma Tartarorum.

Hostibus

Hostibus in medijs, interq; pericula versor,
Tanq; cum Patria pax sit adempta mihi.
Qui mortis sæuo geminent vt vulnere causas,
Omnia vipereo spicula felle linunt.
His eques instructus perterrita mænia lustrat,
More Lupi clausas circumeuntis oues.
At semel intentus neruo leuis arcus equino,
Vincula semper habens irresoluta, manet.
Tecta rigent fixis veluti vallata sagittis,
Portaq; vix firma summouet arma sera.

Ad eundem Elegia tertia.

Maxima pars hominum * nec te pulcherrima curat
Roma: nec Ausonij militis arma timet.
Dant illis animos arcus plenæq; pharetræ,
Quamq; libet longis cursibus aptus equus.
Quodq; sitim didicere diu tolerare famemq;,
Quodq; sequens nullas hostis habebit aquas.

* *Tartarorum scilicet.*

Idem Tristium Lib. tertio Elegia decima.

Sauromatæ cingunt, fera gens Bessiq; Getæq;
Quæ non ingenio nomina digna meo.
Protinus æquato siccis Aquilonibus Istro
Inuehitur celeri barbarus hostis equo.
Hostis equo pollens, longeq; volante sagitta,
Vicinum latè depopulatur humum.
Diffugiunt alij, nulliq; tuentibus agros
Incustoditæ dirripiuntur opes.
Ruris opes paruæ pecus, & stridentia plaustra
Et quas diuitias incola pauper habet.
Pars agitur vinctis post tergum capta lacertis
Respiciens frustra rura laremq; suum.
Pars cadit hamatis miserè confixa sagittis
Nam volucri ferro tinctile virus inest.
Quæ nequeunt secum ferre, aut abducere perdunt,
Et cremat insontes hostica turba casas.
Tum quoq; cum pax est, trepidant formidine belli,
Nec quisquam præsso vomere sulcat humum.

Et vlterius ibidem.

Aut videt, aut metuit locus hic, quem non videt hostem
Cessat iners rigido, terra relicta situ.

Equi Tartarorum.

Equos quorum (genus Bachmat vocant) ceruice depræssa, pusilloq́ sed fortes habent, qui more dominorum suorum laborem inediamq́ & cursum longissimum diutissimè sustinent, ramisq́ & corticibus foliisue arborum radicibusq́ vngulis è terra excussis, & euulsis pascuntur, his ita ad laborem assuefactis Tartari commodissimè vtuntur. Habent quoq́ alios eodem nomine appellatos equos generosos, corporulentos, & obesos, qui caput sursum erectum inter currendum gestant. Hos autem omnes equos castratos habent quibus scilicet in bello vtuntur, tales enim plus laboris & inediæ tollerare posse arbitrantur. Dum autem in Regionem aliquam depopulandam, vel ad confligendum cum hostibus proficiscuntur, vnusquisq́ eorum binos tresue equos secum ducere solet, vt scilicet vno defatigato in alium ascendere possit, lassatos verò manu ducunt, vel ad comedendum mactant. In his equis flumina transnatant, qui forte fugientes insequentium hostium vim extimuerint, sellis vestibus cæterisq́ impedimentis à se abiectis, armis tantum exceptis effusissimè fugiunt. Equos baiulos qui vitæ bellinæ necessaria portant, sic

Ornatus equorum.

assuetos habent, vt ipsi absq́ ductore vel stimulatore equos cæteros (licet ipsis fugientibus aquas ue tranantibus) sequantur. Frena autem leuissima & simplicia habent, flagelliq́ præ calcaribus vtuntur, sellas quoq́ leuissimas firmissimas tamen habent.

Confligendi cum hostibus ordo.

Conflictum cum hostibus eminus audacissimè ineunt, in quo non diu perseuerantes, hostibus insequendi occasionem dant, fugientes autem maximè cauendi sunt, nam in hostes insequentes à tergo tella scitè peritissimèq́ retorquent. Tandem conuersis de repente equis in dissipatas hostium insequentium ordines, denuò impetum faciunt, pugnamq́ redintegrant. In patentibus autem campis cum hostibus confligunt, agmine sinuoso in gyrum ordinato, quo certior & liberior nulla re obstante, hostem iaculandi via pateret, iamq́ manus conferentes vndiquaq́ hostium tella extorquendo circumferuntur, estq́ euntium & redeuntium mirus quidam ordo. Ductores verò quos sequuntur harum rerum peritissimos habent, qui si fortè, vel ab hostibus occisi fuerint, vel metu perculsi inducendis ordinibus aberrauerint, tanta totius exercitus fit confusio, vt nec amplius in ordinem reduci, nec tella in hostem torquere possint, hocq́ genus certaminis à similitudine Choream appellant. In angusto autem loco si fortè eis decertandum venerit, nullus huius ordinationis est vsus, atq́ ideo fugam arripiunt, nam neq́ clipeo, nec lancea, nec galea, munuiti

sunt, vt

sunt, vt hostem in statariâ pugna sustinere possint. In equitando verò hunc morem seruant, vt contractis in sellam pedibus, breuissimè stapedibus insideant, quo facilius in vtrumq; latus se possint conuertere, telaq; in hostes identidem contorquere, & si quid fortè in terram delapsum fuerit, id continuò nulla re obstante stapedibus innixi tollunt. In hoc autem adeò exercitati sunt, vt etiam celerrime currentibus equis id efficiant, hastis verò lanceisue impetiti in alterum latus subito se demittunt, altera duntaxat manu pedeq; equo adhærentes, & sic frequenter aduersariorum ictus eludunt. Peditatu inter confligendum nunq; vtuntur, arces rarissime oppugnant, tormentis enim & bombardis vti prorsus ignorant, quod si forte aliquas arces dolo occupare, vel igne subpositio succendere possent, eas funditus exurunt, captiuisq; & exuuijs eductis vacuas dimittunt.

Cum autem incertis & nullis finibus obseruatis sedibus vagantur, inter ducendos exercitus stellarum aspectu maxime vero poli arctici (qui Slauonica lingua, Zeleßnij Kol, quasi ferreus stipes dicitur) cursum suum dirrigere solent.

Vestibus oblongis ad talos demissis pileisq; appicatis communiter tam viri quam fœminæ vtuntur, nec in cultu mulieres à viris quicq; differunt, nisi quod vello lineo caput tegunt. Calligas quoq; lineas gestant. Reliqua communis turba quæ in campis passim degit, vestes ex ouium pellibus confectas habent, quas non mutant nisi longo vsu prorsus attritæ laceræq; fuerint. Eorum Reginæ & Magnatum Nobiliumq; præcipuorum vxores, dum in publicum procedunt, facies vellis lineis obtegere solent. Vestitus Tartarorum.

Vno in loco non diu commorantur, sed de pastis pascuis cum armentis, vxoribus, & liberis, quos in plaustris, & equis secum circumferunt, alio commigrant, exceptis iis qui in oppidis degunt. Grauem autem infœlicitatem putant, diu in eodem loco morari, vtatiq; liberis suis sic graue malum imprecantur dicentes: O vtinam eodem in loco perinde vt Christianus perpetuo hærerem, propriumq; fœtorem olfaceres. Si verò bello aliquo grauiore vrgentur, vxores liberos senesq; in loca tutiora collocant. Quotiescunq; in aliquas prouincias excurrunt, eas depræ datas captiuis abductis, igne ferroq; funditus proterunt, & tandem otius fuerunt. Quo verò plures prouincias deuastauerint, hoc se regna sua (in campis enim sub dio viuere solent) ampliora redidisse dicunt. Mutatio locorum Tartaris dulcis.

Homines sunt rapacissimi, alienis bonis semper inhiantes, pecora hominesq; in captiuitatem præcipue Christianos abigunt, prædaq; & spolys victi.

lijs victitant, laborem enim remq; familiarem prorsus detrectant, inde

Panis vsum ignorant. *& panis vsum (exceptis ijs qui sunt confines Podoliæ, Regioni Russiæ Polonis subiectæ) penitus ignorant. Auri Argentiq; apud illos vsus nullus est, extra mercatores, rerumq; tantum permutatione vtuntur. Quod*

Mercatura. *si aliquid pecuniarum ex spolijs rebusq; venditis à vicinis adepti fuerint, ea vestes in Russia cæteraq; necessaria vitæ comparant. Captiuos in*

Captiuis quomodo vtuntur. *seruitutem quosdam sibi redigunt, cæteros Turcis aliisq; quibusuis exteris negociatoribus aut vendunt, aut redimendos concedunt, virginibus reseruatis. Senes autem & infirmos, qui ad perferendos labores inutiles sunt, vel qui magno vendi non possunt, hos illi iuuenibus velut canibus lepores exponunt, quo prima militiæ tyrrocinia inde addiscant. Eos itaque illi iuuenes aut sagittis velut certum iaculandi signum conficiunt, vel obtruncant, decolant, lapidibus obruunt in aquasque præcipitant.*

Iustitia Tartarorum. Vsticia apud eos nulla obseruatur, nam vt quisq; re aliqua indigerit, eam ab altero impunè rapere potest, & si apud iudicem de vi illataq; iniuria conqueritur, reus non negat, sed se ea re carere non potuisse dicit. Tum iudex huiusmodi proferre sententiam solet: Si tu vicissim re aliqua indigueris, rape ab alio. Si in contentione aliqua quispiam occidatur, authorisq; sceleris capti fuerint, equis armis vestibusq; spoliati dimittuntur, in dimissione verò iudex vilem equum & arcum dat homicidæ dicens, abi remq; tuam cura. Cumq; quietis impatientissimi sint mutuo tamen se non interimunt, nisi Reges inter se dissideant.

Nomina dignitatum apud Tartaros hæc ferè sunt, Chan Regem sonat, Soltan filius Regis, Bij Dux, Mursa filius Ducis, magni Nominis vir. Olbout nobilis vel consiliarius, Olboadulu alicuius nobilis filius. Seyd verò Supremus Sacerdos dicitur, qui apud Tartaros in tanta au-

Supremus sacerdos Tartarorum. *thoritate & reuerentia habetur, vt Reges ei aduenienti occurrant, stanteq; equo insidenti manum porrigant, capiteq; inclinato manum illius osculant, idq; ipsis Regibus permissum est. Duces verò non manum sed genua, Nobiles pedes deosculant. Plebei autem vestes tantum aut equum mambus attingunt. Homo priuatus, Xi appellatur, Officiorum verò Vlan, horum autem secunda est à Rege dignitas. Nam Reges Tartarorum quatuor viros præcipuos iuxta se habere solent, quorum consilio in rebus grauibus vtuntur, ex his primus Schiryn, secundus Baryn, tertius*

ryn, tertius Gargyn, quartus autem Triptzan vocatur, & omnes sub hoc nomine Vlan comprehenduntur.

Fines hij Tartari Campestres nullos habent, sed cateruatim passim in campis degunt, idq; à natura inditum habent, vt ab hostibus equis deiecti, vulnerati, armisq; omnibus spoliati, semiuiuiq; relicti, manibus, pedibus, dentibusq; quoad & quacunq; ratione possint, ad extremum vsq; spiritum sese defendere solent, & tunc temporis maximè cauendus est, dum eum victum moriq; incipientem putas, morituru enim alium post se trahit, atq; hic finis totius descriptionis Tartarorum esto.

Obstinata audacia Tartarorum.

*

RERVM ET VERBORVM TOTO HOC OPERE PRÆCIPVE MEMORABILIVM, INDEX.

RERVM POLONICARVM.

A.

Antiquitas Slauorum Fol. 5.
Antiquorum Slauorum mores 6.
Aquila insigne Regum Poloniæ 8.
Acre & memorabile certamen Bolesłai cum Henrico Cæsare 23.
Auricularum nouem sacci impleti 28
Argenteæ monetæ vsus in Polon. 30
Alexander Rex Poloniæ Magnus Dux Lithuaniæ 39.
Andreas Celadin copiarum Moscho uiæ dux profligatus & captus 40.

B.

Berosi de Sarmatis testimonium 3.
Boleslaus Chabri primus Rex Polonorum 17.
Eiusdem gesta 18.
Boleslaus Audax Rex Poloniæ 20.
Eiusdem gesta victricia ibidem.
Bohemia à Polonis vastatur 21.
Bohemi profligantur 22.
Boleslaus strenuè dimicat ibid.
Bohemiæ Rex occiditur ibid.
Boleslaus Rex Poloniæ in Daniam nauigat 23.
Eiusdem mores & reliqua Herołica gesta, 24.
Boleslaus quartus Crispus Princeps Poloniæ, ibid.
Boleslaus quintus Pudicus, 27.
Bona Sforcia Poloniæ Regi Sigismũdo desponsata, 40.
Brzestensis terra & Senatores, Ciuitatesq; eiusdem, 63.
Belzensis terra, 72.
Ciuitates eiusdem, ibidem.

C.

Crancij de Polonis & Germanis opinio, 3.
Cracus Dux Polonorum, 9.
Casimirus é Monasterio receptus, tertius Rex Polonorum, 19.
Casimirus Masłaum cum Prutenis bello vicit, ibidem.
Castellanus Cracouiensis Palatino dignior, 24.
Casimirus secundus Iustus Princeps Poloniæ, 26.
Idem Prussiam & Russiam victor peruastat, ibi.
Cracouia bis capta, 29.
Cracouia pro coronatione Regum Poloniæ delecta, 31.
Crucigerorum 40000. profligata.
Casimirus magnus Rex Poloniæ & gesta eiusdem, 31. 32.
Casimirus quartus Rex Poloniæ Magnus Dux Lithuaniæ, 36.
Clades Polonorum à Crucigeris, 37
Casimiri proles & eius mores, ibid.
Certamen magnum cum Mosch. 40
Conuentus de electione noui Regis post Sigis. Augusti mortem, 45.
Cracouiensis terra, 57
Ciuitates in ea contentæ, 58.
Chelmensis terra, 73.

D.

Duodecim Palatini in Polonia, 8.
Draco veneno sublatus, 9.
Dolus Lescij apertus, 12.
Debitum s. Petri Polonis datum, 19.
Discordia Principum Poloniæ de Monarchia, 29.
Dobrinen: terra & Ciuitates, Senatoresq; eiusdem, 67.
Drohicinen: districtus & Ciuitates iudiciales, Senatoresq; eiusdem, 69

E.

Expeditio bellica antiquorum Sarmatarum, 6.
Equorum cursu pro Poloniæ Regno decertatur. 12.

F.

INDEX.

Flumina Sarmatiæ Europeæ, 2.
Fines Sarmatiæ, ibid.

G.

Gomer Iapheti filius, 3.
Gregorij de Slauis assertio, 5.
Gentes Slauonicæ quot & quantæ,
Goplo arx, 13. (ibi.

H.

Henricus Cęsar à Polo: profligat⁹: 23.
Henricus Probus Princeps Polon: 28.
Henricus Walesius Gallię Regni hęres in Regem Polon: electus, 45.
Eiusdem ex Gallijs itinera, 47.
Eiusdem Cracouiam ingressus, 49
Coronatio eiusdem, 52.
Halicienlis terra & Senatores, 70.

I.

Iaphet Noe filius vbi post diluuium consederit, 2.
Eiusdem Etymon posteritas, ibid.
Idola Sarmatarum, 6.
Idola Polonorum demolita, 17.
Iagelo Princeps Lithuaniæ in Regnum Poloniæ vocatus, 33.
Iagelo arces in Silesia recuperat, 34.
Idem Crucigerorum Prussiæ exercitum 50000. profligauit, 35.
Ioannes Albertus Rex Poloniæ, 38.
Eiusdem clades à Valachis, ibidē.
Interregna Poloniæ quot fuerũt, 45.

K.

Kozacy Lituani milites, 44.
Kalisienlis terra & districtus Ciuitatesq; ac Senatores eiusdem, 62.
Kuiauiæ terra & Ciuitates Senatoresq; eiusdem districtuales, 64.

L.

Lechus primus Dux Poloniæ, 7.
Eiusdem gesta, ibidem.
Lechus fratrem Cracum trucidat, 9.
Lesco secundus Dux Poloniæ, 11.
Lesco tertius, 12.
Mors eiusdem, ibidem.
Lesco quartus, 15.
Lesco quintus albus, 26.
Idem nepharię occisus, 27.
Lesco sextus Niger Prin: Po: Fol. 28.
Lithuanorum 14000. cæsa, ibidem.
Ludouicus Hungarus Rex Pol: 32.
Lituania fidem Christi fuscepit, 34.
Lituani Polonicæ Nobilitatis Insignia accipiunt, 15,
Latrocinium insigne, 41.
Legatio Turcica pro Henrico, 46.
Legati Polonorum in Franciam, ibi.
Lublinensis terra & districtus, Ciuitates Senatoresq; eiusdem, 60.
Lancicienlis terra & districtus eiusdem Senatoresq;, 68.
Liuensis terra & districtus eiusdem Senatoresq;. 68.
Leopolienlis terra Senatoresq;, 70.

M.

Miesco cœcus natus, tandem illuminatus primus Dux Christianus Polonorum, 16.
Mos antiquus Polonorum infra Euãgelij lectionem obseruatus, 17
Miesco secundus Rex Polonotũ, 18.
Masouiæ denominatio, 19.
Mecslaus siue Miesco tertius, 25.
Regno exutus ob tyrannidem, ibi.
Miracula monstraq; in Polonia, 28.
Marienburgum Prussiæ Polonis venditur, 37.
Moschorum cæsorum numerus, 40.
Magister Prussiæ R. Poloniæ feudalis. Idem Dux secularis creatus, ib
Masouia Polono Regi cessit, ibidem
Moschouitę profligati & Soiski occisus, 43.
Maioris Poloniæ terra & district⁹ 60
Masouiæ Ducatus, 67.

N.

Nohæ filiorum officia, 2.

O.

Ordo & mos coronandi Regum Poloniæ, 53.

P.

Plinij de Sarmatis opinio, 3.
Poloni vnde dicti, 4.
Poloni Danos nauali prælio superant, 8.

Præmiſlaus Princeps Poloniæ, 10.
Eiuſdem de Morauis victoria, 11.
Popelus primus, 13.
Popelus ſecundus à Muribus corroſus, ibidē.
Piaſtus Cruſuicienſis ex ruſtico in Regem Poloniæ electus, 14.
Poloni in fide Chriſtiana iniciati, 16.
Pſic pole, id eſt Caninus campus, 23.
Pomerani & Prutenī fœdifragi trucidantur, ibidem
Profugi Pruſsiæ fraudulenti, 25.
Poloni à Tartaris ſuduntur, 27.
Præmiſlaus ſecundus princeps po: 29
Idem occiſus, 30.
Pomerania recuperata, 37.
Pſeudochriſtus in noſtra Polonia, 42
Polocka arx à Moſchis capta, 43.
Poloniæ Regni cum ſuis prouinciis & Ciuitatibus deſcriptio, 57.
Poſnanienſis terra & Ciuitates, Senatoreſq; eiuſdem diſtrictuales, 61.
Plocenſis terra & Ciuitates, Senatoreſq; eiuſdem, 66.
Podlaſiæ terra, Ciuitates, Senatores, & Vexillum, 69.
Præmiſlienſis terra, 73
Podoliæ terrarum Ruſsiæ deſcriptio Ciuitates, Senatores & Vexil. 74.

R.

Roxolani gens Sarmatica, 4.
Roxolanorum cum Mitridate bella
Rex in Polonia non naſcitur, 6.
Regina Poloniæ cum filio exulat, 19.
Ruſsiæ Duces ſuſi, 26.
Romanus Sangusko dux exerci: 44
Radoſcouicium verſus expeditio, ib.
Rauenſis terra, 65.
Ruſsiæ Poloniæ Regno adherentis deſcriptio, 70.
Regni Poloniæ Magnicq; Ducatus Lituaniæ cum Senatoribus eius in Senatu ordo, 76.
Et prærogatiuæ dignitatum 77. 78. 79. &cet.

S.

Sarmatiæ vtriuſq; denominatio, 2.
Sauromatæ vnde dicti, Fol. 2.
Sarmatarum prima commigratio, 3.
Sabellici & Herodoti de Sarmatis opinio, ibidem,
Sarmatarum in Pannonias tranſmigratio, 4.
Sarmatis nulla olim gens bellicoſior, 5.
Sepulturæ & poſſeſsiones victuſq; Sarmatarum, 6.
Semouitus primus dux Polono: 15.
Sanctus Staniſlaus Epiſcopus Cracouienſis à Boleſlao Rege victorioſo occiſus, 21.
Sigiſmundus primus Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ. Eiuſdē de Moſchis, Valachis, & Tartaris victoriæ, 40.
Smolenska capta, ibidem.
Starodub arx Moſchorum à Polonis & Lithuanis capta, 41.
Sigiſmundi Regis mores, ibidem.
Sigiſmundus Auguſtus Rex, 42.
Eiuſdem matrimonia, & contra Liuoniæ Magiſtrum expeditio, bellumq; cum Moſchorum Duce.
Sigiſmundi Auguſti mors, 45.
Eiuſdem ſepultura, 48.
Senatus principalis terræ Crac: 58.
Sandomirienſis terra & diſtrictus, Ciuitates, Senatoreſq; 59.
Siradienſis terra & diſtrictus, Senatoreſq; eiuſdem, 63.
Senatores primarij Ducatus Maſouiæ, 68.

T.

Tartarorum 600000. in Poloniam irruere, 27.
Tyrannis Crucigerorum, 36.
Tres Soles viſi, 41.

V.

Vandali vnde dicti, & eorum in Hiſpanias ac Africam tranſmigratio, 4.
Volgari Sarmatæ ſiue Bulgari & Volhinij, ibidem.
Varietas ſermonis Slauorum, 5.

INDEX.

Viſimirus Princeps Polonorum, 8.
Vanda virago princeps Poloniæ, & geſta eiuſdem, 10.
Wladiſlaus Hermanus princeps, 21.
Wladiſlaus ſecundus princeps, 24.
Idem Regno à fratribus pulſus.
Venceſlaus Bohemiæ Rex in Poloniæ Regem electus, 30.
Wladiſlaus cubitalis Rex Polon: ibi.
Wilhelmus Auſtriæ Dux Cracouia eicitur, 33.
Wladiſlaus quintus Poloniæ & Hungariæ Rex, 35.
Idem poſt multas victorias à Turcis ad Varnam occiſus, 36.
Walachi profligati, 40.
Venetianus occiſus, 44.
Vla capta, ibidem
Vielis exuſtio, ibidem.
Warſchouiæ diſtrictus & ciuita: 67

Z.

Zemomiſlaus vltimus Dux idolatra Polonorum, 16.
Eidem filius cœcus natus.
Zbigneus Monachus cum Bolaſlao fratre Rege Polo: bellum gerit, 22
Zeliſlaus Morauos Bohemoſq; profligauit, ibidem.
Zator & Oſuiecim Ducatus Pol: 59.

¶ *Index rerum Lithuanicarum.*

A.

Anna filia Gedimini Caſimiro Regi Poloniæ deſponſata, 11.
Andreas Dux incarceratus, 14.
Arbores à Lithuanis colebantur pro Diis, ibidem.
Aſtutia virtuſq; duorum Polon: 20.
Alexander princeps Lithuaniæ, 21.
Arandi modus in Ruſsia alba, 30.
Articuli conſtitutionum bellicarum magni Ducatus Lithuaniæ, 32.

B.

Batti Tartarorum imperator Ruſsiam vaſtauit, 3.
Boris & Baſilius Duces Polociæ, 4.
Boriſsow fundata, ibi.
Bratiſlauia arx & Ciuitas, 23.
Boriſsow arx, 24.
Bobtoisko arx, ibidem
Breſtienſis palatinatus deſcriptio, 25.

C.

Cimbrorum origo, eorundemq; in Italia bella, 1.
Crucigeri Lithuaniam vaſtant, 16. 18
Coributus à Witoldo victus, 17.
Conflictus Polonorum cum Lith: 20
Caſimirus magnus Dux Lithua: 21.
Czaſnikiarx, 27.
Cioteza arx & Kraſne, ibi.
Comitatus & Ducatus Lithuani: 31.

D.

Dambrowna arx, 26.
Diſna, Driſſa, Druha arces, Dzwinaq; fluuius, 28.

E.

Erdiuilus Dux Lith: victorioſus, 3.
Epiſcopi Lithuaniæ quot, 23.
Epiſcopi Rutenici, ibidem.

F.

Fluuij Lithuaniæ, 29.

G.

Grodno edificata, 3.
Giedrus Dux Lithuaniæ, 4.
Giermontus Dux Lithuaniæ 6.
Giedrocenſes Duces, ibidē
Gediminus Dux Lithuaniæ, 9.
Gediminus occiſus, 11.
Grodno arx & Ciuitas, 23.

H.

Henricus de Capione à Lithuanis profligatus, 11.

I.

Italorum aduentus in Lituaniam, 2.
Iawnutus Dux Lithaniæ à fratribus captus, 11.
Iagelo Princeps Lithuaniæ, 13.
Iagelo ad Regnum Polonię vocatur & baptiſatur, 14.
Ignis idolum Lithuanorum, ididem
Iagelonis Regis Poloniæ mors, 21.

K.

Kukouoitus Dux Lith: moritur, 4.
Keistutus magnus Dux Lituan: 13.
Idem captus & iugulatus, ibid.
Kiouia à Witoldo capta, 17.
Kowno arx & ciuitas ad Crononem fluuium, 24.
Keidanar arx & ciuitas, ibidem.
Kiouiensis vrbis & palatinatus descriptio, 26.

L.

Lithuaniæ populi, 1.
Louicia exusta, 5.
Lithuania vastata, 11.
Liuonia vastata à Lithuanis, ibid.
Lithuanorum prisca Religio, 14.
Lithuanorum idola demolita, 15.
Lithuani baptisantur, ibidem.
Liuonia à Witoldo vastata, 18.
Lida arx & ciuitas districtualis, 24.
Lithuani & Moschouitæ quomodo recondunt frumenta, 32.

M.

Magni Ducatus Lituaniæ descriptio, 1.
Mingailo Dux Lithuaniæ, 3.
Mendog siue Mendolphus Dux & Rex Lithuaniæ, 5.
Masouiæ clades, ibid.
Mendog Rex Lithuaniæ cum filijs occisus, 6.
Moschus Lithuaniam inuadit, 21.
Minscen: palatinatus, arcis & ciuitatis descriptio, 24.
Mscislauiensis arcis & palatinatus descriptio, 26.
Mohilow ibidem.
Mare quod Samogitiam alluit, 29.
Molendina Lithuanorum, ibidem.

N.

Nouogrodia magna à Witoldo subacta, 18.

O.

Ordo genealogiaq; Ducum Lith: 3.
Olgerdus Dux Lithuaniæ, 12.
Eiusdem gesta, filiiq; principatum diuisio, ibidem.
Octuaginta milia Moschorū cæsa, 21.
Odruczko arx, 24.

P.

Podlasia ab Erdiuilo occupata, 3.
Poreskawa, polocia, Ducilla, 4.
Poltowsk à Lithuanis exusta, 11.
Polonorum strenua repugnatio, 16.
Pskouienses à Witoldo subacti, 18.
Prouinciarum Lithua: descriptio, 22
Pinsko arx & ciuitas, 25.
Polocensis palatinatus descriptio, 27

R.

Ringolt Dux Lithuaniæ, 4.

S.

Skirmunt Dux Lithuaniæ, 4.
Stroinat Dux Lithua: obtrūcatur, 6
Swantoslans Dux Smolenscientis occisus, 14
Sepulturæ mos apud Lituanos gentiles, ibidem.
Skergelo princeps Lithuaniæ, 15.
Swidrigelo ad Moschum defecit, 18.
Sigismundus Imperator Vitoldo diadema frustra transmittere conatur, 19.
Swidrigelo princeps Lithuaniæ, 20.
Idem occisus in Troki, 21.
Seueriæ Duces Moscho se dedūt, 22.
Smisslocz castrum cum oppido, 24.
Slonim arx & ciuitas, ibid.
Sklow castrum, 26.
Surasa arx, 27
Striszin arx, ibid.
Susza arx Moschouitarum, ibidem
Sienno, Strzizow, arces, ibidem.
Samogitiæ Ducatus, ciuitatum, morum &cet: descriptio, 28.
Slucko arx & Ducatus, 32.

T.

Tanais fluuius, 1.
Theophil⁹ Polocēsis Dux occisus, 6
Trabus Dux Lithuaniæ, ibidem.
Trocensis palatinatus & Troki ciuitatis cum arce descriptio, 23.
Turowla arx Moschouitica, 27.

V. W.

Woiſelk Dux Lithuaniæ occiſus, 6.
Vtenus Dux Lithuaniæ, ibidem
Vilna capta á Keiſtuto, 11.
Woidilo ex ruſtico prīcipis genere 13
Eiuſdem peruerſitas & exiliū, ibi.
Witoldus captus, ibidem.
Idem arte vxoris vinculis liberatur.
Witoldi ad Crucigeros fuga, 16.
Idem obſidetur capiturq́, ibid.
Witoldus magnus Dux Lithuaniæ creatus, 16
Witoldi in Tartaros expeditio, 18.
Witoldi mors & mores, 19.
Vilnenſis palatinatus & Vilnæ Metropolis Lithuaniæ deſcriptio, 23.
Vilkomeria oppidum, ibidem.
Wolkowisko arx & oppidum, 24.
Oppida diſtrictus Lithuaniæ, ibi.
Woliniæ regionis deſcriptio, 25
Wolodimiriæ Ducatus, ibidem
Vitebſcen: arcis, ciuitatis, palatinatuſq́ deſcriptio, 27.
Vla arx, Woroniec, ibidem.
Vſarza, 28.

Z.

Zelner Magiſter Pruſsiæ Lithuaniam vaſtat, 14.

¶ *Index Rerum Pruſsicarum.*

A.

Antiquorum Pruſſorum priſca Religio, 1.
Alberti Marchionis Brandeburgenſis Magiſtri Pruſsiæ geſta præcipua, eiuſdemq́ bella cum Sigiſmūdo Rege Poloniæ, 10.
Idem Homagium Regi Polonię præſtitit, & ex Magiſtro Ordinis Dux ſecularis creatus, 11.

B.

Bohemi Ioannis opinio de pruſsia, 1.
Bartonia regio pruſsiæ, 3.

C.

Culmenſis Ducatus in pruſsia, 5.
Crucigerorum in pruſsiā aduentꝰ, 6
Commendatio pruſsiæ & ciuitatū ac limitum eiuſdem regionis, 11.
Crucigeri pruſsia electi, ibidem

D.

De pruſsiæ deductione opiniones Doctorum, 1.
Diuiſio Regionum pruſsiæ, 2.
Dantiſcum vrbs pruſsiæ, 6.
Decimus Magiſter pruſsiæ, 7.
Duodecimus & 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. Magiſtri Ordinis Teutonicorum in pruſsia, 8.

E.

Epiſcopatus pruſsiæ, 12.
Elbinga vrbs pruſsiæ, 13.

F.

Fines pruſsiæ, 2.
Flumina pruſsiæ, 12.

G.

Galindia Ducatus pruſsiæ, 4.
Gades Boleſlai Regis poloniæ, 13.
Gedanenſis vrbis deſcriptio, ibid.

H.

Hogberlandia Ducatus pruſsiæ, 4.
Hoſpitale beatæ Mariæ virginis Hieroſolimis, 6.
Habitus Crucigerorum Teuto: ibi.

I.

Idola pruſsiæ, 2.
Iulinum vrbs pomeran: antiqua, 13.

M.

Michlonia vel Michalonia Regio pruſsiæ, 6.
Mos Homagiorum Regni Polo: 11.

N.

Nomina duodecim filiorum Vedenuti Ducis pruſsiæ, 2.
Natangia & Nadronia Regiones pruſsiæ, 3.
Nonus Magiſter pruſsiæ, 7.

O.

Origo & principium fratrum Teutonici Ordinis, 6.
Octauus Magiſter Teutonicorū, 7.

P.

Pomeſania Regio pruſsiæ, 5.

Primus Magister Teutonicorum, 6
Pomeraniæ Ducatus descriptio, 13.

Q.

Quartus & Quintus Magister Teutonicorum, 7.

S.

Sudauia & Sambina Ducatus prussiæ,
Slauonia Ducatus prussiæ, 3.
Secundus Magister Teutonicorũ, 7.
Sextus & Septimus, ibidem.

T.

Trigesimus Magister prussiæ & 31. 32. 33. & 34. ac vltimus Albertus Marchio Brandenburgen: tandẽ Dux secularis à Sigismundo Poloniæ Rege creatus, 10.

V.

Varmia Regio & Episcopatus Varmiensis in prussia, 4.
Vndecimus Magister Teutonico: 8.
Vigesimus 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. Magister Teutonicorum, 9.
Vestitus Solennis Regum Polo: 12.

¶ *Index Rerum Liuonicarum.*

A.

Archiepiscopatus Rigensis cum suis castellis descriptio, 3.

B.

Bertoldus Episcopus Liuoniæ á gẽtilibus occisus, 1.

C.

Curlandiæ Regionis & Ducatus cũ suis arcibus descriptio, 4.
Ciues & Nobiles in Liuonia Germani, 6.
Crucigeri Liuonienses prussiensium tributarij, 2.
Conspiratio Magistri Liuoniæ cum cæteris Episcopis & Ordinibus contra Archiepiscopum Liuo: 8.
Causa belli Regis poloniæ contra Liuones, ibidem

D.

Derptensis Episcopatus in Liuonia cum suis arcibus descriptio, 4.
Episcopi Liuoniæ quot, 2.

G.

Geruenlandiæ Ducatus in Liuonia descriptio, 6.

H.

Habselensis & Ozelensis Ducatuũ ac Episcopatuum cum suis arcibus Ozilliæ & insulæ descriptio, 4.
Hariæ prouinciæ in Liuonia descriptio, 5.

L

Insignis victoria Liuonorum de Moschorum principe occiso, 7.
Intestini belli Liuonien: descrip: 8.

K.

Kokenhusen arx & ciuitas cum Archiepiscopo à Magistro Liuoniæ capta, 8.

L.

Liuoniæ descriptio, 1.
Leitlandiæ siue Rigensis prouinciæ cum suis arcibus & ciuitatibus descriptio, Germanorumq; Negotiatorum in eam primus aduẽt⁹, 2. 3.
Liuonia ferax, 6.
Liuones Moschouiam inuadunt, 7.
Liuones ferrei vocati à Moschis, ibi.
Liuonienses se redemerunt à Prussiensibus, 2.
Legatus Regis Poloniæ in Liuoniam missus, 8.

M.

Meinhardus vir pius primus planta tor fidei Christianæ in Liuonia, 1.
Idem Archiepiscopus Rigensis primus creatus, ibidem.
Mores, habitus agrestium virorum & mulierum in Liuonia, 6.
Matronarum Rigensiũ habitus, ibi:
Moschouitæ Liuoniam vastant, 8.

N.

Nerua emporium à Moschouiæ Duce in Liuonia occupatum, 5.
Nenhus arx Liuoniæ à Moscho oppugnata, 7.

O.

Ordo Theutonicorum militum in Liuonia inſtituitur, 2.
Ozilia Epiſcopatus et inſula, 4.

P.

Peruerſitas Liuonum agreſtis, 6.
Plagæ Diuinæ in Liuonia, 8.
Pax ſub conditionibus Liuonenſi: à Rege Poloniæ data, 9.

R.

Rigenſis vrbis deſcriptio, 2.
Religio Liuonum immutata, 6
Rex Poloniæ armata manu Liuoniam contendit, 9.

S.

Semigaliæ Ducatus in Liuonia deſcriptio, 4.

T.

Taurus ſiue Tarneſt arx Moſchorũ in Liuonia à Lithuanorum exercitu capta, 5.
Tabula & ſumma artium caſtrorũq; totius Liuoniæ. 9.

V. W.

Wolquinus primus Magiſter Liuoniæ à barbaris occiſus, 2.
Virlandiæ Ducatus deſcriptio, 5.
Wolterà Pletenburg Magiſter Liuoniæ Moſchorum 130000. profligauit, 7.
Wilhelmus Furſtemberg à Rege Poloniæ pacem efflagitat, 9.
Idem Magiſter vltimus Moſchorum Felina arce à propriis militibus proditur, ibidem.

¶ *Index Rerum Moſchouiticarum.*

A.

Argenti & Auri Moſchouia ſterilis, 4.
Antiquus limes Lithuanorum cum Moſchouitis, 7
Arbores Cedri. 13.
Aureæ anus idolum, 14.
Archiepiſcoporum Epiſcoporumq; Moſchouiæ autoritas veſtituſq; 17.
Aquæ conſecratio, 20.
Arma Moſchorum, 22
Autoritas Magni Ducis, 26.
Amplificatio tyrannidis eiuſdẽ, ibi.
Auriculam palatino abſcidit, 30.
Archiepiſcopo Nouogrodienſi quid acciderit, 34.

B.

Boriſtenes fluuius, 7.
Berezina fluuius, ibi.
Bielskiæ Ducatus, ibi.
Bieleiezioro Ducatus, 10.
Boatus montium apud idolum Aureæ anus mirabilis, 14.
Baptiſmi apud Rutenos & Moſchouitas ritus, 19.
Baptiſmo quomodo vtuntur, ibid.
Barbarus & deteſtabilis Magni Ducis ludus, & inhumana voluptas cum hominũ interitu coniũcta, 37.
Belluina crudelitas in captiuos, 41.
Bombardarij Germani facinus miſericordia plenum, 42.
Baſilius Stepanow occiditur, 44.

C.

Corella prouincia, 9.
Chſopigrod arx, 11.
Caſtromowgorod, ibidem.
Calami populi, 14.
Condoræ regionis deſcriptio, ibid.
Ceremiſſi populi, 16.
Concilium ſub Adriano Papa, 18.
Concionatoribus Ruteni abhorrẽt.
Conſecratio Sacramen Euchariſti:
Confirmationis ſacra: abhorrent, 19.
Confitendi mos, 20.
Caſtra Moſchorum, 22.
Czar quid ſignificet, 25.
Crudelis Tyrannis, 29.
Cancelario ſuo quid fecerit, ibidẽ.
Cubicularium trucidat, 30.
Cõmentarienſis auaritia punita, 36.
Caimum imitatur Magnus Dux, 39
Crudelis pœna ob Nobilitatis deſenſionem aduerſus degenerem, ibid

D.

Denominatio Moſchouiæ, 2.

Drohabus castrum, 7.
Dwina prouincia, 10.
Doctores Græcorum, Moschouitarum, & Rutenorum, 18.
Duplex apud Rute: Eucharistia, 20.
Diuortia Rutenorum, 21.
De expeditione bellica, ibidem
De consuetudine moribusq; Mos. 23.
De tyrannide Magni Ducis, 25.
De Rostonientis Ducis nece, 28.
De Ioannis Piotrowic crudeli nece.
Digna somniatori merces, 31.
De tyrannide Nouogrodien: 32
Damna Nouogrodiensium, 33.
De tyrannide super intimum secretarium consiliariumq;, 35.
Dies festos Dux Moschouiæ sæuitia sanctificare solet, 41.
Descriptio noui supplicij, 42.
Denegata sepultura inhumanit, 45.

E.

Eucharistiæ sacrosanctæ vsus, 20.
Expostulantibus de iniuria quid acciderit, 31.

F.

Festa Rutenorum & Moschouit. 18.
Fermentato pane vtuntur, 20.
Frequenter Moschi belligerant. 22.
Facinus crudelissimum, 31.
Falsa criminatio in Basilium Dimitrouicium, 37.
Fratricidium perpetratum, 39.
Frater à fratre, socer à genero non est tutus, ibidem.
Falsę accusationes in Cancellarium Principis, 43

G.

Galicz prouincia cum ciuitate & castro eiusdem nominis, 11.
Gens seipsam comedens, 13
Grustnici & Serdonowci populi, 14.
Grande facinus, 31.
Grauis apologia Cancellarij ad confictas criminationes, 43
Genus supplicij immane, 44.
Georgius Czapkinus cum vxore & liberis occiditur, ibidem

H.

Hugra fluuius, 7.
Hungarorum origo & denominatio, 12.
Hospitum acceptio apud Lopios, 14
Hospitalitas Moschouitarum, 24.
Honoris cupiditas, ibidem
Habitus Moschorum, ibid.
Homo homini lupus in Moscho: 39.

I.

Ilmen lacus, 8.
Ignis perpetuus sacrosanctus, 9.
Iamma castrum, ibidem.
Iaroslauię Ducatus, 11.
Iugra Regio, 12.
Iaik fluuius, ibid.
Ingroneland regio ignota, 15.
Isidorus Russię Metropolitanus ob Romanæ fidei confessionem captus, 18.
Ieiunandi mos Rutenorum, 19.
Ieiunium S. Petri & diuæ virginis, 20
Ieiunium Philippi Apostoli, ibidem
Imagines domesticæ, 24.
Initium Tyrannidis, 27.
Iudicium Tyranni, 29.
Instrumentum mortis crudele, 30.
In Pskouiam vastatam cõtendit, 34.
Iohannes Bulhakow occiditur cum vxore & liberis, 44.
Impudens & crudele facinus in vxorem Thesaurarij, ibidem
In vxores procerum suorum occisorum sæuit, & bona diripit, ibidẽ.
Iustum premium adulatoris, 46.
Inepta religio vel potius superstitio Magni Ducis Moscho: ibidẽ.

L.

Limes Moscho: & Liuo: imperij, 9.
Literæ Permiorum, 12.
Lucomorie Regionis descriptio, 14.
Loppię regionis & morum gentis descriptio, 15.
Legatorum expeditio, 25.
Litat Plutoni Moschus, trucidando captiuos, 41.

INDEX.

M.

Moskwa fluuius, 2.
Moſchouię vrbis deſcriptio, ibidem
Modus mercandi in Moſchouia, ibi.
Merces quales importantur in Moſchouiam, 3.
Moſchouia ſterilis & frigida, ibidem
Moneta in Moſchouiæ prouinciis, 4
Mozaysko caſtrum & oppidum, 7.
Mors belua marina & dentes eius, 13.
Mirus mercandi modus, 15.
Montes ignei, ibidem.
Mordwa populi, 16.
Metropolitanus Ruſsiæ quomodo eligatur, & cuius ſit autoritatis, 17
Monachi Ruſsiæ, ibidem.
Mortuorum cæremoniæ, 19.
Matrimoniũ quomodo cõtrahũt, 21.
Malefactorum iudicia, 24.
Moſchus tyrannidem mollitur, 27.
Moſchus imperiũ malicioſé abdicat.
Moſchus ſatellites malicioſos cõſcri.
Moſchis contumelia innata, 28.
Manu propria cum filio Magnus Dux ciues trucidat, 33.
Mendici trucidantur, ibid.
Monachi trucidantur, 34.
Moſchus ſæuit in captiuos, 38.
Moſchus Herodis infanticidæ ſuperat crudelitatem, ibidem
Miſerabilis & indigniſsima laniena procerum Moſcho: ac Polono: 40
Mieſoieda illuſtris iniquè perit, 41.
Magnanimitas Biechowski, ibidem.
Malus animus in Duce & mẽs, 42.
Miſer populus præ timore applaudit Duci, ibid.
Moſchouitæ fame perciti, ſeuiunt in corpora mutua, 45.
Moſchouię loco pontis diſpoſiti, ibi

N.

Nouogrodię inferioris deſcriptio, 4
Nouogrodię magnę Principatus deſcriptio, 8.
Nouogroden: à Moſcho ſuperati, 9.
Nerwa fluuius, ibid.
Nartarum vſus, 12.
Numerus in bello occiſorum quomodo cognoſcitur, 22.
Nulla ratio ſanguinis & propinquitatis apud hunc Tyrannum, 32.
Numerus occiſorum Nouogro: 33.
Neruia ciuitas populatur, ibidem.
Neroniana crudelitas, 39.
Nec hoſpes ab hoſpite tutus, & ingens ingratitudinis exẽplum, 40.

O.

Occa fluuius, 2.5.
Opricina milites Ducis Moſcho: ibi.
Odoiow arx & ciuitas, 6.
Obdoriæ regionis & Obbi fluuij deſcriptio, 13.
Opinio de animabus, 19.
Obedienria bellica, 22.
Obuios mactat Magnus Dux, 41.
Ob vitulum mactatum cõbuſti, 45.

P.

Pskouienſis moneta, 4.
Pskouien: Ducarus deſcriptio, 8.
Perun idolum Ruſſorum, 9.
Permiæ regionis deſcriptio, 12.
Petzora fluuius & regio, 13.
Papini gens, ibidem.
Purgatorium negant Ruteni, 19.
Phalariſmus magni Ducis in Baſilio é medio tollendo, 37.
Petrus Serebrinus iniquè perit, 41.
Prærer ipem multi liberari, 42.
Premium legatis redditum, 47.

Q.

Quomodo cũ Moſchis dimicãdũ, 22.
Quali munere magnus Dux ſuos honorauerit, 30.
Quam periculoſum ſit eſſe percunctatorem apud magnũ Ducẽ, 36.
Quale futurum ſit imperiũ filij magni D. quia parẽte nõ degenerat 47
Quæ & qualis ſit gens Moſcho: ibid.

R.

Rezanenſis Ducatus deſcriptio, 4.
Rſchouiæ Ducatus deſcriptio, 7.
Rurik Nouogroden: Princeps, 8.
Roſtouiæ Ducatus, 11.

Religiq

Religionis Moschouitarum omniumq; Rutenorum Græcorum secta descriptio, 17.
Ruteni quando fidem Christianam susceperunt, ibidem.
Rostowski capitur, 28.
Regionem suam vastat Moschus, 33.
Religionem suam sanguine innocentum sanctificat, 46.

S.

Seuerien sis Ducatus & Nouogrod, Czernigow arcium descriptio, 6.
Smolenscæ arcis, ciuitatis & Principatus descriptio, ibidem,
Eadem vrbs proditione capta, ib.
Seueriæ Principatus à Lithuanis defecit, 8.
Sal coctum, 9,
Solowki insula, ibidē.
Sibior prouincia, 12.
Sacrificium Aureæ vetulæ, 14.
Salamandræ ignicolæ, 15.
Sacerdotum Rutenorū Regulę, 17.
Sacrum siue Missa Rutenorum, 19.
Spiritus sanctus vnde procedat, 19.
Sponsalium Ritus, 21.
Seruitus Moschouitarum, 23.26.
Secundum conditionem personarum habitus, 24.
Sales & ioci magni Ducis circa mensam, 30.
Sex pro vno verberato suspensi, 32.
Spolia Nouogrodiensium, 33.
Senex occiditur à Duce, 44.
Secretarius ob piscem submersus 45

T.

Twerensis moneta, 4.
Tulla oppidum ligneum, 5.
Tanais fluuij fontes, ibidem.
Twerensis Ducatus descriptio, 8.
Toropiec arx & ciuitas, ibidē.
Tamen Regnum, 12.
Titulus Moschouiæ Ducis, 25.
Tyrannis ingens, 28.
Tertius Cancellarij filius rotis distrahitur, 30.
Turpis abusus Nobiliū matrona: 31.
Twer ia vastatur, 35.
Timothei Masalski crudelis fortu: 36
Theatrū luctuosum & miserabile 42
Thesaurarius rapitur ad necem, 44.
Tyranno etiam aliquando veritatis oratio grata, 46.
Eidem conficta & mēdax odiosa.

V. W.

Volodimiriæ Ducatus & arcis cum ciuitate descriptio, 4.
Vorotinensis Ducatus descriptio, 5.
Vetus Lithuanorum limes, 7.
Wiezma arx & oppidum, ibidem.
Wołoczk arx & ciuitas, ibidem
Wielikieluki arx & ciuitas, 8.
Wolchow fluuius, ibidem.
Wodzka Regio, 9.
Vstiuga Regio, 10.
Wołochda Prouincia, ibi.
Vglitz oppidum cum castro, 11.
Wiathka Regio, 12.
Vogulici gentes, 13.
Victus bellicus Moschorum, 22.
Vestes magni Ducis pro aulicis, 25.
Wlodimiro commiseratio noxia, 37
Viua corpora iungit mortuis, 42.

¶ *Index rerum Tartaricarum vel Sciticarum.*

A.

Aleæ Regis Kazanensis interitus, 2.
Astrahan Tartariæ Regnum à Moschis subactum, ibidem.
Astrahan à Turcis frustra obsessa.
Azoph & Achas vrbes Tartariæ, 6.
Arma Tartarorum, 7.

B.

Baschirdi Hieselitī Tartari, 5.

C.

Cazanensis Hordæ descriptio, 1.
Cazanenses Moschos profligant, 2.
Circassi Pietzorsci Tartari, & Hordarum eorundem descriptio, 5.
Crimscij siue Præcopsci Tartari, & descriptio morum, rationis belli, & dispositionis Hordæ eorūdē, 6.

INDEX.

Caphæ vrbis descriptio, ibidem
Confligendi cum hostibus Tartarorum ordo, 8.
Captiuis quomodo vtuntur, 9.

F.

Fines Tartarorum Præcopensiũ, 6.
Flumina Tartarorum, ibidem.

H.

Horda quid significat, 3.

I.

Iustitia Tartarorum, 9.

K.

Kyrgessorum Tartarorum Hordæ, morumq; gentis descriptio, 5.

M.

Moschouitæ Cazan Regnum oppugnant & capiunt, Cazanensemq; Hordam occupant, 2.
Molgomosani Tartari, 5.
Mores consuetudinesq; vitæ Tartarorum, 7.
Mutatio locorum Tartaris dulcis, 9.
Mercaturæ Tartarorum, ibidem.

N.

Numerus captiuorum Moschouitarum à Tartaris, 2.
Nohaicentium Tartarorum Hordæ descriptio, 3.
Nomina dignitatum apud Tartaros, 9.

O.

Oczakouiensis arcis & Hordæ Tartarorum descriptio, 6.
Ouidij Nasonis de Sarmatis & Tartaris Carmina, 8.
Ornatus equorum, ibidem

P.

Præcopensis Hordæ & potentiæ illius Imperatoris descriptio, 6.
Panis vsum Tartari ignorant, 9.

R.

Rex Tartarorum de Cataia, 3.

S.

Samachia vrbs & Regio Tartar: 5.
Statuta Tartarorum, 7.
Supremus Pontifex Tartarorum, 9.

T.

Turcarum expeditio ad Astrahã, 4.
Turcarum clades à Moschis, 5.
Turcomani populi, ibidem.

V.

Victus Tartarorum, 7.
Vestitus Tartarorum, 8.

*

Finis.

AG73705

Cum Gratia & Priuilegio
Regio & Cæsarco.

F. 32.